Anni

6
36 D
35

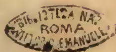
~~[illegible]~~

Sum fr. Steph. [illegible] Italis Carmelitae.

COMMENTARIA IN PSALMVM CENTESIMVMDECIMVMoctauum, per Reuerendum P. F. Alfonsum de Auendaño Beneuentanum, Dominicani instituti, generalem Prædicatorem, ac Priorem Sancti Dominici de Guadalajara edita, in gloriam Dei & sacrosanctæ matris Ecclesiæ obsequium.

HABES in hoc opere candide Lector, & quæ ad Conciones ad populum habendas conferunt quàm plurima, & quæ ad intellectum Sacrarum literarum adiuuant non pauca.

CVM PRIVILEGIO.

SALMANTICÆ
Apud S. Stephanũ ordinis Prædicatorũ.
M D LXXXIIII.

EL REY.

OR quanto por parte de vos fray Alonſo de Auendaño, prior del cõuento de la ordẽ de Sancto Domingo de la ciudad de Guadalajara nos fue fecha relaciõ que auiades compueſto vn libro intitulado Cõmentarios ſobre el Pſalmo ciẽto y diez y ocho, Beati immaculati in via, y nos ſuplicaſtes,os mãdaſſemos dar licencia para lo poder imprimir; y priuilegio para le vender,o como la nueſtra merced fueſſe,lo qual viſto por los del nueſtro conſejo,y como por ſu mãdado ſe hizieron enel dicho libro las diligencias,que la Pragmatica por nos ſobre ello fecha diſpone, fue acordado que deuiamos mandar dar eſta nueſtra carta en la dicha razõ,y nos tuuimos lo por bien,por la qual vos damos licẽcia y facultad, para que por tiempo de diez años primeros ſiguientes, que corran y ſe quenten deſde el dia de la data deſta nueſtra carta,vos, o la perſona q̃ vueſtro poder ouiere, podays imprimir y vender el dicho libro, que de ſuſo ſe haze mencion en eſtos nueſtros Reynos,y por la preſente damos licencia y facultad a qualquier impreſſor dellos, qual vos nõbraredes, para que por eſta vez pueda vender el dicho libro que de ſuſo ſe haze mencion,por el original que enel nueſtro conſejo ſe vio que va rubricada cada plana, y firmado al fin del de Pedro Pacheco nueſtro ſecretario de camara de los que enel nueſtro conſejo reſiden,y con que antes y primero que ſe venda lo traygays ante los del nueſtro conſejo,juntamente con el original, para que ſe vea ſi la dicha impreſſiõ eſta conforme a el, y traygays fe en publica forma,como por el corrector nombrado por nueſtro mãdado ſe vio y corrigio la dicha impreſſion,y eſta conforme a el,y quedan anſi miſmo impreſſas las erratas por el apuntadas, para cada vn libro del dicho que anſi fueren impreſſos, y ſe os taſſe el precio que por cada volumen huuieredes de auer, ſo pena de caer e incurrir en las penas contenidas en la dicha Pragmatica y leyes de nueſtros Reynos. Y mandamos que durante el dicho tiẽpo perſona alguna ſin vueſtra licencia,no lo pueda imprimir,ni vender, ſo pena q̃ el que lo imprimiere y vẽdiere aya perdido y pierda todos y qualeſquier

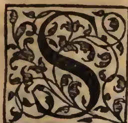
libros y moldes que del tuuiere y vẽdiere en estos nuestros Reynos, y mãdamos que durante el dicho tiempo persona alguna sin vuestra licencia no le pueda imprimir ni vender, so pena q̃ el que lo vẽdiere e imprimiere, aya perdido y pierda todos y qualesquier libros y moldes, que el tuuiere y vendiere en estos nuestros Reynos, e incurra en pena de cinquenta mil marauedis, la tercia parte dellos para el denunciador, y la otra tercia parte, para la nuestra camara, y la otra tercia parte para el juez que lo sentenciare. Y mandamos a los del nuestro consejo, Presidente y Oydores de las nuestras audiencias, Alcaldes, y Alguaziles de la nuestra casa y corte y Chancillerias, y a todos los Corregidores, Asistente, Gouernadores, Alcaldes mayores y ordinarios, y otros juezes y justicias qualesquier de todas las ciudades y villas y lugares de los dichos nuestros Reynos y señorios, assi a los que agora son, como los que seran de aqui adelante, que vos guarden y cumplan esta nuestra cedula y merced que ansi vos hazemos, y que el tenor y forma dello, no vayan, ni passen en manera alguna, so pena de la nuestra merced, y de diez mil marauedis para la nuestra camara. Dada en Sant Lorenço, a veynte y seys dias del mes de Mayo, de Mil y Quinientos y ochenta y quatro años.

YO EL REY.

Por mandado de su Magestad.

Antonio de Erasso.

ILLVSTRISSIMO AC EXCELLENTISSIMO D. Domino Federico à Toleto, Albano Duci, Marchioni de Coria, Regiæ Maiestatis à cubiculis, &c. Frater Alfonsus de Auendaño Dominicanus.

IC à natura comparatum est (Illustrissime ac clarissime Princeps) vt infirmiora quæque ac debiliora fortiorum ac robustorũ indigeant adiutorio, quo consistere valeant; sic hædera vlmo hæret, palmitẽ asser sustinet, cæteraq; omnia validioribus sese iungere satagunt, vt consistant: imò ideo corpora hæc inferiora superioribus subdita esse oportere (docent philosophi) vt virtus eorum inde gubernetur, ab eisque vim ac robur accipientia persistere queant. At verò homines qui omnibus his inferioribus præstant, etsi eorum vsus nonnihil illis necessarius sit, tamen nequaquam eis vt maioribus subsunt, sed potius tanquam præsides dominantur; quare vel à superioribus mendicant, vel sese mutuis officijs iuuant. Vnde ipsemet artifex qui mundum condidit, hominem super eum imperatorem constituit: in quo & exemplar quoddam totius naturæ depingere placuit. Quocirca licèt omnes homines inter se natura pares sint, eiusdemque conditionis ac formæ: tamen alios alijs præcellere oportuit, in quo & discretio pulchritudinem pareret, & sibi inuicem adhærentes quasi aliam totius orbis effigiem in semetipsis adumbrarent. Fortunæ bonis hic præcellit, alius alterum forma superat, hic super illum viri-

 bus

bus prævalet, alius ingenio ac sapientia præstat; nobiles proceresque ossium, atque neruorum officio in hoc totius Reipublicæ humanæ corpore funguntur, quibus caro atque cartilago inhærent atque conuiscantur. Quòd si in eis non solùm opes abundent verùm etiam prudentia, sapientia, atque virtutes effulgeant, iam non solum ossa, ac nerui verumetiam bases, fundamenta, ac totius huius mollis stabilimentum erunt, imò & decus omne, atque ornamentum. Nam (vt Salomonis sententia hoc comprobem). Multitudo sapientum: sanitas est orbis
Sapien.6. *terrarum, & rex sapiens stabilimentum populi est. Sed quorsum hæc? Certè vt omnibus palàm fiat quibus de causis opusculum hoc celsitudini tuæ offerre decreuerim, cui & nobilitas, opesque pariter cum sapientia ac virtute vnita contingunt. Quis enim ignorat quibus sis natalibus ortus? nec regia tibi progenies, nec totius Hispaniæ vetusta nobilitas deest. Quis Albanum decus non nouit? à quo veluti ex Equo Troyano tot duces, exercituumque Imperatores prodierunt: quos & corporis robur, sed præcipuè animæ vis, clarissimos toto orbe vno omnium consensu reddiderunt. Nam vt de cæteris taceam (maioris enim operis atque cultioris linguæ id negotium erat) quid de tuo clarissimo progenitore dicere queam, cuius & militaris prudentia, & ingenij grauitas, animique ac Christiani pectoris virtus adeò eum in toto orbe mirabilem ac magnum effecerant, vt paganis ac hæreticis pauori, fortissimis viris admirationi, regibus ac imperatoribus in pretio ac veneratione fuerit? Cuius & recens obitus tanquàm alterius Iosiæ & veluti communis clades ab omnibus habitus atque deploratus est. Qui & sub militari veste, velut alter martyr Sebastianus Christianissimum simul, ac religiosissimum pectus gerebat, iniuriæ immemor, mansuetudinem ac pietatem (quibus maximè à Paganis Christiani discernuntur) præcipuè coluit; Quare & benedictionibus iustorum, quibus in scriptura benedictos legimus, etiam in hac vita repletus est (nam illam*

illam quã super plenam in alia consequutus est, solus ipse qui modo ea felicissimè fruitur nouit). Vxorem quippe prudentissimam simul & Christianissimam animo, religione, pietate, ac amplitudine refertam sortitus est, quam & superstitem reliquit, vt sui memoriam coram Deo assiduè haberet, sed eam iam nobis (proh dolor) inuida mors quàm citissimè sustulit, neque eam multo tempore à suo charissimo coniuge abesse, passa est. Indignus quippe erat tanta fœmina mundus. Vidit etiam filios filiorum suorum, quæ est altera iustorum benedictio, at quales filios? (nam vt illos prætermittam quos immatura mors intempestiuè à viuentibus rapuit) te vnum quem totius domus suæ hæredem accepit (vt sapientis verbis vtar) in vita sua vidit, & lætatus est, & in obitu suo non est contristatus nec confusus coram inimicis. Reliquit enim defensorem domus contra inimicos, & amicis reddentem gratiam. Mortuus est pater tuus & quasi non est mortuus, similem enim sui reliquit post se; hæc omnia sapientia testatur. Et vt vno verbo quidquid eximium de te dici potest comprehendam, dignus es tanto parente filius: cuius non modo diuitias, verùm etiam & animi vim atque sapientiam & in rebus bellicis periciam quasi transfusas inte videmus, ipseque, vt diximus, vidit & lætatus est. Totque sunt huius rei notissima testimonia, vt superuacaneum existimem hic in memoriam reuocare; ego autem hic nõ assentatoris officium ago (sciunt enim qui me norunt, quàm longissimè ab hoc vitio absim) sed de his quæ longo expertus sum tempore testimonium reddo. Testor enim (idque omnibus palàm esse cupio vt æmulentur) me pluribus diebus in domo tua atq; clarissimæ matris tuæ conuersatũ fuisse, nec quidquàm quod non ad ædificationem esset, piaq; ac religiosa pectora redoleret me nec audisse nec vidisse: ita quod non in domo hominum secularium me fuisse existimauerim, sed cum viris religiosissimis, cum quibus ab ineunte ætate nutritus sum me etiam tunc esse viderer, ecce coram Deo, quia non

Prou. 29. Eccl. 27. Eccl. 30.

mentior: idq; me maximè impulit, vt has meas lucubratiunculas in Psalmum cẽtesimum decimum octauum celsitudini tuæ dicarem. In hoc quippe Psalmo legis Dei egregia præconia canũtur, quam & rex Dauid, aßiduè coluisse ac iugiter meditatum fuisse testatur; quæ & moderatrix humanarum legum est totiusq; vniuersi gubernatrix, norma etiã ac regula qua nostras actiones dirigere debemus existit. Hãc rex, hanc princeps, hãc Dominus, hanc seruus, hãc vir, hanc mulier amplecti ac deosculari debent. Doctrix est enim disciplinæ Dei & electrix operũ illius; ne & moderatoribus orbis illud Sapiẽtiæ dicatur, Præbete aures vos qui continetis multitudinẽ, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam cum essetis ministri regni illius non rectè iudicastis nec custodistis legem iustitiæ nec secundũ voluntatem Dei ambulastis. Quem ergo iustitiæ cultorem esse cognoui, hunc volo vt Psalmum, in quo lex iustitiæ continetur, legat atq; meditetur aßiduè, nanq; talibus auspicijs innixum debile hoc paruitatis meæ opusculum & fulcietur, & vires acquiret, & in publicum prodire licebit. Faxit Deus Optim. Maxim. vt celsitudinem tuam quam tam humanas quàm diuinas literas amare cognoui, nec solum armis verùm & literis ornatum corpus atque animum gerere, simul cum clarißima vxore, in pace animæ ac valetudine corporis in secula multa conseruet.

Sapiẽ. 6.

*Præsagit enim nescio quid magni animus meus,
quem quod nec seipsum fallat spero, nec te
inuida fortuna deludet.*

CVM diu mecum animo voluerē (pie ac Christiane Lector) quid potissimū ex laboribus meis impertiri possem, quo & Ecclesiæ sanctæ Dei obsequium, vel exiguum præstarem, filijsque eius ac confratribus meis vsui aliquantulum esse possem, à multisque hortarer, vt ea omnia quæ apud celeberrimū Cœnobium sancti Stephani Salmanticensis per septem ferè continuos annos in publicis concionibus dixeram, certo volumine atque per ordinem digesta congererem, & in Latinum sermonem translata in publicum darem; cum eorum hortatibus nullatenus acquiescere potuissem ea maximè ratione commotus (præter hoc quod multi hunc laborem hac tempestate insumpserunt pluresque iam libri Concionibus referti conscripti sunt atque in ore iam omnium versantur) quod hic tantus labor pigris potiùs ac sacras, & continuas lectiones aspernantibus, quàm studiosis & diuinis literis incumbentibus conueniret; illi enim omnia congesta quærunt, & in vnum cumulum ea adunata, ne nimio labore inquirendi conficiantur, nec libros alios euoluere illis opus sit, id autem non solum desides ac ignauos studiosos, reddit verum inertes, ac timidos, nec ingenia sua exercere ausos aut periclitari contendentes, quid per se inuestigare, ac inuenire possint, quomodo inuenta suis locis insculpere atque adaptare scirent, sed memoriter addiscentes, quæ legunt & secum ruminantes, eo modo quo hauserunt euomunt, aliorum potius dicta ore tenus referentes, quam ea quæ secum diu meditando profundoque labore excogitando quasi propria fecerunt eructantes, quare nec ea vi, ac energia proferre poterunt quàm si præcon cepta exerarent, cum hæc ab imo prodeant illa à superficie tantum exire videantur, vnde & minus vtiles huiuscemodi sermones esse experientia testatur: hac ratione stimulatus alias mihi vias explorandas esse censui, quibus & meum in publica commoda animum propensum explicarem, & quas in Sacris literis enucleandis, sententijsque patrum inueniendis operas vigiliasque

impendissem,& qua semita, tam ea quæ ad moralem doctrinam, quæ in publicis concionibus docueram, quàm quæ ad literalem sensum, quem priuato labore erueram pertinerent ostenderem, ac propalarem. Quod cum animo meo indies ego ipse versarem, incidit mihi consilium bonum, vt Commentarios super Psalmum centesimum decimum octauum conscriberem, in quibus vtrumque hoc munus expendere possim: nam in literalem sensum enucleandum ea quæ huic labori studia dedi ostendere possum, atque in communem prodere vtilitatem; in eo enim quod locus vnus sacræ Scripturæ declaratur, plura alia loca illi consona etiam ibi interpretanda se intromittunt. Est quippè sacrarum literarum codex veluti cithara quædam tali vocum concinnitate temperata, vt cum vna pulsatur protinus aliæ quasi vocate spontaneo sonitu illi respondeant, nam vna vox alias sibi consonas, quasi ad se vocat & trahit; sic vnus sacræ paginæ locus alios sibi quasi correspondentes excitat. Quare si attente legeris videbis ferè omnia testimonia, quæ ex sacris Literis in hoc opusculo accersimus in sensu propriò, ac literali adduci, in quo ad confirmandas assertiones nostras maiorem habent vim ac energiam. Quod si totus concionator essem id minimè facere possem nec oporteret, cum ad moralem doctrinam mystici, ac tropologici sensus accommodatiores esse soleant, vt in Diuo Gregorio super Iob intueri licebit. Tamen quoniam Psalmus iste totus æthicus, ac moralis est (vt sancti ac interpretes docent) nō paruam nobis materiam suppeditat, vt plura quę cum moribus componendis tum concionibus publicis habendis conducunt afferamus. D. Hierony. ad Paulam vrbicam de interpretatione alphabeti Hebraici tom. 3. docet omnem moralem locum in hunc Psalmum comprehensum esse. Vbi more Philosophorum sacram Scripturam partitur in Physicam, Æthicam, Logicamq́; siue Rethoricem aut Dialecticam. Physica, id est, rerum naturalium cognitio in Genesi, ac Ecclesiastes comprehenditur, Æthica, hoc est de moribus doctrina, in Prouerbijs, & in omnibus sparsim libris, Dialectica vero siue Rethorica in Canticis & Euangelijs continetur, licet Apostolus quoq; sæpè proponat, assumat, confirmetq́; atque concludat, quæ propriè artis Dialecticæ sunt. Hactenus Hierony. Tamen secundum eius doctrinam & omniū qui hunc Psalmū interpretati sunt totus in morali doctrina comprehenditur: cum in quolibet versu de lege Dei tractet, ac doceat,

quæ

quæ humanorum actuum, ac morū moderatrix, ac directrix est. Nec tamē sic studium hoc assumere possumus, vt quasi integram concionem de quolibet versu faciamus hoc enim esset in immensum opus protrahere, & in eadem salebra quam euitare contendimus ruere, de hoc quippè vt statim diximus, optimi ac grauissimi viri his temporibus plura scripserunt, quæ iam prælo mādata omnibus peruia erūt, sed sparsim ac tumultuariè, vt sese in quolibet carmine occasio offert; aliqua ad mores conferētia, vel dicere, vel insinuare: ita quod nullū omnino versum reperies in quo non aliquid, etsi aliquādo modicū sit, ad tale pertinēs propositū dictū inuenias. Habebis enim in scriptura hac veluti simbola quædam diuersarum dapum quibus lassum, ac fastidiosum animū reficere (si libuerit) possis; Ac sicuti ille qui sata sua diuerso semine implet, vtpote si triticum simul ac hordeum, millium, piper, in agro suo seminaret, hìc videbis nonnulla tritici grana nasci, sed statim mediare hordeum, vel alia semina, at post hæc rursum alia eiusdē tritici grana pullulare, & sic protinus alterius speciei semina se se in medio offerunt, rursum virescere videbis triticum, ex quibus omnibus tuos manipulos triticei seminis colligere poteris: sic in hoc meæ exiguitatis opere lectori continget, in quo de misericordia, de iustitia, de humilitate, de superbia, de Christi Domini conceptu, ortu, vita, morte ac resurrectione, & de quàm pluribus alijs materijs quasi diuersa semina sparsim & tumultuarie seminata ac dicta reperiet, atque hìc nonnulla de misericordia dicta leget, sed confestim de iustitia, de humilitate, vel de alia qualibet re inueniet verba, ac post hæc de misericordia rursum germina reperiet, quæ quasi intercludi aliarum rerum sentētijs videbuntur, sed tandem alia, & alia vice eiusdem generis grana virorem suum exprimentia habebit, ex quibus omnibus aliquos huius, vel alterius materiæ manipulos colligere, ac coadunare licebit. Igitur quoniā ad moralē doctrinā tradēdam hic Psalmus mihi aptissimus visus est: illū mihi assumpsi interpretādū. Vnde in glossa super hunc Psalmum sic dicitur; Hic Psalmus totus est morali doctrina insignis, omnis autē doctrina moralis suauis est, in qua hic Psalmus eminet cæteris. Alij enim Psalmi tāquā minores stellæ aliquatenus lucēt, iste autē Psalmus quasi Sol pleni luminis meridiano calore feruēs totus morali dulcedine splendet. Psalmus iste institutor est fidelium, paradisus omnium pomorum, apotheca Spiritus sancti, qui quanto in superficie verborū videtur apertior, tāto mysteriorum

 altitudine

altitudine est profundior. Accessit ad hoc quoniam inter cæteros Psalmos hic communior est, atque à Prima vsque ad Nonam per singulos dies in vniuersa canitur Ecclesia. Quare non solum vtile imo & necessarium iudicaui, vt aliquam eius elucidationem præ manibus haberent Ecclesiastici viri, ne ieiuni, & absque aliqua intelligentia, quotidie illum ore tenus recitarent; Nam cui totum hunc nostrum commentarium legere tædio fuerit, habet à principio cuiuslibet versus breuem, ac literalem eius interpretationem simul & connexionem ac consequentiam, qua cum præcedentibus connectitur. Sed quoniam de excellentijs huius Psalmi plura in præfatione dicenda sunt ab his supersedendum modo erit, si prius tamen lectorem præmonuerim circa nonnulla, quæ in hoc opusculo forsan digna correctione videbuntur. Primum stylus fortè displicebit alicui, vel quia tenuis ac submissior, vel quia profluus aliquando videbitur. Huic tamen D. Hieronymi sententiam oppono, qui Pamachio amicissimo suo scribens, sic ait. Porrò eloquentiam tuam quam pro Christo in Cicerone contemnis, in paruulis ne requiras. Ecclesiastica interpretatio etiam si habet eloquij venustatem, dissimulare eam debet & fugere, vt non otiosis Philosophorum scholis paucisque discipulis, sed vniuerso loquatur hominum generi. Imo & Damaso Pontifici scribens atque parabolam filij Prodigi declarans, rethorum flores atque Poetarum lusus siliquis porcorũ comparat. De quibus peccator atque mundanus impleri cupit ventrem suum, quasi hoc non sit filiorum, sed porcorum, qui relicta veritatis substantia his lusibus gaudent, atque in sacris literis quæ animas instruunt etiam lenocinia verborum, quæ aures mulciant imo, & nescio quas phrases, quæ voluptate carnem afficiant quærunt atque concupiscunt. Quibus testimonijs adductus cum primã huic operi admoui manum, communissimo atque triuiali stylo illud decreui perficere, quatenus omnibus facilè ac peruium esset nec viderer potius verba, quam sentẽtias quærere. Sed cum reuersus ad Cœnobium Salmanticense (nam alibi initium huius commentarij feceram nempe cum conuentui Ciuitatensi præessem) reuersus inquam ad nobile illud monasterium, vbi totius eruditionis studium viget, ibique religiosos ac eruditos viros variaque scientia refertos simulq́; mihi charissimos aduocassem, eisque cartulas aliquas huius commentarij legendas dedissem, visum est illis, vt aliquantulum eleuarem stylum, vel saltem non adeò submissis ac triuialibus ver-

bis in

bis in Sacris literis reserandis vterer, quorum acquiescens consilio & aliqua verba ex his quæ iam scripta erant immutaui, & deinceps maioribus atque cultioribus vsus sum verbis. Nunquam tamen induci potui vt periodos numerumque obseruarem verborum, quaque venustate sententias clauderem attenderem, hoc reputans imo & experientia noscens impossibile esse plurima quæ ad variam doctrinam pertinent dicere, & simul ornatui verborum atque sententiarum ponderi attendere, maximè cum in animo fuerit passim patrum sententias atque sacrarum literarum testimonia affere, imo vbicunque sese occasio obtulerit verbis ipsis Sacræ scripturæ, quasi ludere atque propria facere, & per ea sententias meas in medium proferre atque effari, quod in Diuo Bernardo alijsque sacris Scriptoribus familiare esse videmus. Memini me in epistola quadam D. Hieronymum Augustinum taxare tanquam profluum prodigumque verborum nec qui presso, ac succincto stylo scripta mandasset. Quem tamē excusans Erasmus in scholijs suis dicit id D. August. fecisse ex copia nimiaque abundantia doctrinæ, ac sententiarum, quæ illi in ipso scribēdi tempore occurrebant, quibus præpeditus (ne à memoria elaberentur, vel alibi non tam opportunè dicerētur) non poterat periodos ea breuitate, qua composita oratio postulabat claudere, sed longo hyperbaton prolixius eas protrahere necesse erat. Mihi (fateor) non ea copia sentētiarum, quæ Augustino occurrebat (quis enim ego cum tanto viro, aut quid formicæ cum elephanto simile?) tamen eas tenues sententias, quæ dum scriberem sese obuias offerebant, intermittere non poteram ne è manibus statim abirent, aut alibi non ita commode scriberentur, quare nulla ratione hunc in scribendo nitorem atque ornatum seruare potens fui, imo forsan, & si vellem non valerem, nec enim artem hanc erudite loquendi, ac scribendi didici nec religioso ac Christiano viro necessariam puto. Verba quippè Christi plano simplicique stylo docenda sunt nec tantæ veritatis pondus rethorum adiumentis indigere credendum est, alioquin (vt Paulus infert) euacuaretur mysterium Crucis, quod per se ad animas immutandas atque alliciendas validum ac sufficiens est; de quo plura in ipso opere Deo dante docebimus, id solum quod à natura accepi, tam in docendo, quàm in scribendo profero, nec arte loquendi id colere operepretium fore existimaui. Quare quæ occurrebant verba ea scribebam vtilius me reputans agere si sacros Doctores potius quam Latinos legerem,

legerem,& nihilominus non ita humilem, ac contemnēdum credo ſtylum huius operis eſſe, vt non etiam ab eruditis abſque nauſea legi poſsit. Nam etſi aliquando verbis abundare videar, repetitaque faſtidium alicui generare poſsint, tamen quia ſapientibus, ac inſipientibus debitores ſumus, vt qui minus apti ſunt intelligere valeant: repetere ac inculcare imo & immutare verba aliquando neceſſum eſſe exiſtimaui. Quòd ſi iſtis qui cultum, ac ornatū in verbis nimis amant diſplicere laborem noſtrū contingat eſto, dummodo religioſis, ac pijs viris, & qui ſimpliciter ſacras diligunt literas gratum ac acceptum ſit. Aduertat etiam prudens Lector, quod ſi aliqua in hoc opere repetita ſibi videntur id fieri, vt alia iam antea dictis addantur, vel vt ea quæ ſimpliciter prius, vt propoſito congruebat fuerant dicta, altiùs ac ſublimiùs dicerentur. Quòd ſiquis forte nonnulla ex his, quæ in hoc ſcripta ſunt opere in aliquo doctore, ſiue prælo mandata, ſiue manu ſcripta repererit, ſciat me non ex meo capite loquutum fuiſſe, ſed quæ à viris doctis accepi ea hîc coadunaſſe, ſecundum quod propoſito conuenire iudicaui, nec tamen ideo minoris æſtimanda ſunt, perinde enim eſſet ob hoc mea dicta contemnere ac ſi quis inueniens ortum fontis, quem in hortu ſuo habet, contemneret illum qui per aquæ ductus & fiſtulas fontem illum in domum ſuam collectis aquis introduxit. Hæc ſunt quæ videntur mihi poſſe ab alijs in hoc opuſculo taxari, plura alia erunt quæ lima ac correctione digna ſint, quæ ego agnoſcere forſan non potui cum vnicuiq; eructus ſuus bene olere ſoleat. Qui autē inuenerit obſecro, vt piè atque Chriſtiano amore taxet, corrigat, emendet, atque me certiorem faciat, vt ſi forte ſecundo edi contigerit opus hoc emendatiora, & quaſi innouata accipiat, atque omnia ſubinde ſacræ Eccleſiæ correctioni ſubmitto. Quod ſi fortè gratè acceptus ſit hic labor noſter, alia forſan cultiora atque auctiora ex officina noſtra aliquando prodient, quæ quaſi gratitudinis ob acceptum beneficium obſequium ſint. Nam & ſuper Matthæum Commentaria ſcribere in animo eſt in quibus plura, quæ hic deſunt, tam ad moralem, quam ad literalem ſenſum conferentia ſtrictiori ac breuiori ſtylò comprehendemus. Vale prudens ac Chriſtiane Lector, meq́ue Deo Optimo Maximo tuis precibus commendatum habeto.

IN Psalmum centesimũ decimum octauum, scilicet, Beati immaculati in via, cum suis omnibus Octonarijs Commentaria, Autore admodum Reuerendo Patre Fratre Alfonso Auẽdaño (Priore conuentus Diui Dominici ordinis prædicatorum ciuitatis Guadalajara) vidi & legi: in quibus nihil est, quod non veram doctrinam, insignem diligentiam authoris testentur. Poteruntq; in publicum exire cum laude autoris. In conuẽtu Diui Philippi ordinis Diui Augustini 29. mensis Februarij die Anno 1584.

F. Gabriel Pinelo.

ISTI SVNT DOCTORES ex quibus quæ in his Commentarijs ſcribuntur, ſelecta ſunt.

Auguſtinus.
Hieronymus.
Ambroſius.
Gregorius.
Chryſoſtomus.
Baſilius.
Hylarius.
Caſsiodorus.
Gloſſa ordinaria.
Lyranus.
Burgenſis.
Michael de Bononia Carmelita — ~~Doctor incognitus~~
Dionyſius Carthuſianus.
Hugo Cardinalis.
Caietanus.
Titelmanus.
Cornelius.
Ianſennius.
Sixtus Senenſis.
Magiſter ſententiarum in Pſalmos.
Cathena aurea Puthæi in Pſalmos.
Iacobus de Valencia.
Arnobius.
Benedictus Pariſiēſis.
Ioannes Cāpenſis.

HABES IN HOC ELENcho, optime lector, insinuationes quasdam quibus, ea quæ in hoc opere continentur adaptare possis Euangelijs ac festiuitatibus, tam temporis, quam Sanctorum, quæ per anni circulum à concionatoribus prædicari solent; & vt melius inuenire possis, Numerum, intellige signare Paginã, Verbum autem quod post numerum scribitur, significat ibidem incipere rem illam ad quam per numerum remiteris. Tu verò ingenio ac sagacitate tua, alias inuenire poteris applicationes meliores forsan & aptiores, quã quæ tibi hic insinuãtur.

DOMINICA IN Quinquagesima.

FERIA IIII. Cinerum.

FERIA SEXTA post Cineres.

FERIA QVARTA eiusdem Dominicæ.

FERIA QVINTA De diuite, & Lazaro.

De cu-

SAB-

Super

DOMI-

*** SAN-

Super

In illud.

FINIS.

PRAEFATIO IN PSALMVM BEATI IMMACVLATI.

PSALMVS iste inter omnes Dauidicos (iuxta grauissimorum Doctorum sententiam) singularem sibi vendicat excellentiam: habet enim specialia quædam quæ in nullo alio Psalmo reperies, videlicet, quòd apud Hebræos Elegiaco carmine exametro, scilicet, suis syllabis ac mensuris compositus est, & si credimus Iosepho, (vt refert hic Hieronymus) solus hic Psalmus & Canticum Moysi, & Psal. 104. tali mensura metri inueniuntur descripti, licet Hieronymus in Prologo super Iob, id etiam tribuat parti libri Iob. Secundò prolixior est in versibus cæteris: continet enim 176. versus. Tertiò ordine alphabetico procedit, & hoc singulari modo: non enim in quolibet versu suus character est, vt in alijs Psalmis apud Hebræos reperies, quem ordinem apud Threnos Ieremiæ videmus: sed specialiter, quælibet litera alphabeti Hebraici continet octo versus: Ita vt quilibet eorum à tali litera incipiat. Primi, scilicet, octo versus à litera Aleph: secundi octo versus à litera Beth: & sic de alijs. Vnde cùm viginti duo characteres sint apud Hebræos, viginti duos octonarios continet iste Psalmus, quibus numerus supradictus perficitur: habet enim octies viginti duos versus.

Quartò (quod minimè prætereundum existimo) quòd in tanto numero versuum nullus est ferè (vt prædicti Doctores adnotarunt) in quo non fiat mentio de lege Domini, vel sub nomine legis vel testimoniorum, voluntatis, vel iustitiæ, vel iustificationis, vel mandati, eloquij, vel verbi, præter versum secundum sexti decimi octonarij (vt diligenter aduertit Burgensis) vbi dicitur; Suscipe seruum tuum in bonum, non calumnientur me superbi: licet, vt idem doctor adnotauit, cætera verba aliorum versuum media designant, quibus ad beatitudinem deducimur & ambulamus,

In omni versu huius Psalmi fit mentio de lege Domini sub diuersis nominibus.

inter quos principalem locum tenet bonitas Dei, quæ talia media ad tantum finem destinauit, vt ipse Propheta fatetur hoc eodem Psalmo dicens; Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine secundum verbum tuum: Et de eadem bonitate fit mentio in hoc versu, cum dicitur; Suscipe seruum tuum in bonum, id est, secundum bonitatem, qua me ad te qui es finis & beatitudo dirigis, ducis & impellis.

Colloquiū cum Deo tāquam cū secūda persona fit in isto versu.

Vltimò, idque maximè aduertendum: quod in hoc Psalmo ferè in omnibus versibus loquitur cum Deo in secunda persona, præterquam in primis tribus versibus, qui locum procemij apud interpretes obtinent, & in tertio versu sexti decimi octonarij, vbi dicitur; Declinate à me maligni: & scrutabor mandata Dei mei: in cæteris verò psalmis, frequenter in prima, multoties in tertia, raro autem in secunda persona, sed in hoc Psalmo, semper in secunda cum Deo colloquium miscetur: imo, vt idem Burgensis adnotauit, est in alijs Psalmis frequens à prima ad tertiam, & à tertia ad secundam personam, in eodem versu transitus, vt facile patebit intuenti, quod & iucundissimum, simul & suauissimum reputandum est. Quæ omnia minimè vacare mysterio credenda sunt. Primum quod versu elegiaco currat, necessitati huius doctrinæ attestatur, quæ tanti ponderis tantique momenti est, vt nunquam memoria hominum excidere debeat, & vt dulcius memoriæ illaberetur, fastidium nauseamque depelleret, tali genere orationis descriptus est, ea enim quæ tali mensura ficta sunt dulcius haurimus, suauius accipimus, & semel hausta diutius permanere in memoria delectat. Et quia persona loquens in hoc Psalmo, vt statim videbimus, quilibet iustus viator introducitur, qui se peregrinum & hospitem fatetur super terram, pergens ad futuram patriam, eiusque desiderio accensus, huius periculosæ viæ difficultates transilire cupiens, has cantilenas, vt respiret animus, ad itineris molestiam profligādam, composito carmine profert. Proprium enim est viatorum, cùm quodam quasi post liminium, in desideratam patriam reuertuntur, aliqua componere carmina, vt cantus suauitate delusi, labores & viarum pericula leuiùs ferātur, quod quidem & huic nostro peregrino, accidisse credendum est, cùm in quodam huius Psalmi versiculo inquit; cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. Vbi Hieronymus ex Hebræo vertit, carmina mihi erant præcepta tua. Quinimo

Rationes, quare iste Psalmus sit elegiaco metro compositus.

1. Ratio.

Iudæorum

Iudæorum vsu à tempore Dauidis receptum erat (vt tradunt Hebræi & quidam huius Psalmi non contēnendus nouus interpres) vt cùm filij Israel ad offerenda Deo sacrificia, in ciuitatem Hierusalem, ex pacto diuino, quibusdam solennitatibus proficiscerentur: hunc Psalmum sepius repeterent in via: tum, ne animus Deo sacrandus in exteriora vanis cogitationibus dilaberetur: tum etiam, ne nimio itineris labore viatores & peregrini conficerentur: ac cùm ad primum portæ templi gradum accessissent, primū Psalmum ex illis quindecim, qui huic nostro succedunt, maxima reuerentia decantabant, cuilibet gradui proprium Psalmum applicantes, donec in gradus consummatione, summa animi alacritate in Psalmum illum prorumpebant; Ecce nūc benedicite Dominum &c. Quibus terminatis, hostia & sacrificia quibus placandus erat Deus offerebant. Verum est quòd olim sancti quibus diuinæ contingebant reuelationes, carminibus eas scripto dabant. Vnde D. Thomas & alij interpretes sic intelligunt illud Iob. 35. Qui dat carmina in nocte, id est, qui nocte reuelat arcana sua, quæ carminibus scribi solent. Quare & ipse Iob carmine magnam partem sui libri scriptam dedit, & hac ratione Psalmus iste metro rithmoque currente canitur. Iob. 35.

Ecce quomodo iste Psalmus viatoris proprius est, qua ratione arbitror Ecclesiam hunc Psalmum instituisse ad horas Deo dicatas singulis diebus decantandum: nam cum simus viatores & exules; opus fuit vt his canticis in molesto itinere delectaremur, & sic ad nostram cœlestem Ierusalem recto tramite dulcissimis refecti versibus pergeremus.

Secundum quòd prolixior in versibus, cæteris Psalmis est, docet nos quomodo homines pluribus actionibus & motibus nostram assequimur beatitudinē. Circa quod notandū ex Arist. 2. de cœlo, & ex D. Tho. 1. p. q. 77. art. 2. sic esse dispositas vniuersi naturas, ac conditiones à prima omnium causa, quod ea quæ sunt in terris infima, non possunt consequi perfectam beatitudinem sed aliquam imperfectā, paucis motibus & actionibus: vt animalia rationis expertia, plantæ, lapides &c. superiora verò his qualis est homo, potest quidem consequi perfectam beatitudinem licèt pluribus actionibus, & motibus. Adhuc tamē superiora hominis, quales sunt angeli perfectam adipiscuntur felicitatē, eamque paucissimis motibus, & actionibus, suprema verò omnium perfectio

Quare sic prolixior.

D. Tho.

 in Deo

in Deo ipſo eſt, imo & omnium creaturarum beatitudo integra ipſe autem vna ſimpliciſsima actione qua ſeipſum cognoſcit, (quæ actio ſua ſubſtantia eſt) feliciſsimus eſt, ſumme beatus eſt, in quo diſcretio naturarum deſcribitur: nam ſicut in ſanitate minimus eſt qui modicam ſanitatem paucis motibus acquirit, melior autem qui perfectam etiam ſi multis exercitijs & medicamentis adipiſcitur, ad huc perfectior qui hanc perfectam ſalutem, paucis remedijs conſequitur, perfectiſsimus verò qui nullo adhibito remedio, perfecta fruitur valetudine: ſic res quæ ſunt infra hominem, quædam particularia bona conſequuntur, non autem perfectam beatitudinem, & ideo perpaucas & determinatas operationes, & virtutes habent: homo autem capax eſt perfectæ & con ſummatæ beatitudinis, ſed quia in infimo gradu eſt eorum qui perfectam felicitatem capeſunt, multis & diuerſis operationibus indiget. Vnde plures potentias & organa ſortitur, quibus tanquam inſtrumentis tot operationes, tot motus exerceat. Angelus quia paucis operationibus beatus eſt, quàm pauciſsimas potentias & virtutes habet: in Deo autem qui ſeipſo beatus eſt, nulla eſt potentia, vel actio præter eius eſſentiam.

Ad rem ergo. Cùm in hoc Pſalmo introducatur perſona iuſti viatoris, ſuis operationibus tendentis ad beatitudinem, & hæc opera ſint multiplicia, ad aſsignandam multitudinem motuum, multos verſus continet Pſalmus, pergimus enim per motum fidei & per motum ſpei, per charitatem & amorem, per patientiam, per miſericordiæ opera, per tentationũ procellas; denique per tot diſcrimina rerum, ceſpitantes properamus. Vnde ingenioſiſsimè Caietanus. & acutè Dominus Caietanus tria dicit in hoc Pſalmo intromitti à Propheta, ſcilicet, gratiam diuinam, legem diuinam, & motus humanos: Itaque intentio Prophetæ eſt horum trium connexionem texere, ſecundùm diuerſos motus humani animi ad Deum tendentis, quapropter tot perſonas induit, quot genera motuum, quatenus formati ſeu formandi diuina gratia & lege, & gratia quidem diuina ſignificatur diuerſis actibus, putà dirigere, docere, viuificare, ſaluare, confirmare. Lex verò ſignificatur mandato, præcepto, teſtimonio, verbo: actus autem humani deſignantur, deſiderio, oratione, electione. Itaque materia huius Pſalmi eſt homo tendens ad Deum, formatus ſeu formandus diuina gratia & lege. Vnde nunc ſperat, nunc trepidat, nunc denuo fidu-

ciam induit, nunc ſupplex auxilium implorat, nunc hoſtium immanitatem quæritur, nunc iuſtorum gloriam, nunc impiorum miſeriam meditatur tot motibus, ergo homines ad felicitatem noſtram properamus, in cuius ſignũ, cum Dominus filios Iſrael ad terram promiſſam & fluentem lac & mel deduceret, per longiſsimos viæ circuitus, per tot manſiones, bella, triumphos, tandem adduxit & introduxit: & angelus dixit ad Eliam properantem ad montem Dei; Surge comede, grandis tibi reſtat via, proliximſima via quæ tot tramites habet, ſcilicet, quæ tot operationes & motus in iuſto excitat. Hæc igitur ſit moralis & myſterioſa ratio numeroſitatis verſuum huius prolixiſsimi Pſalmi. 3.Reg.19.

Circa tertium vero, ſcilicet, quòd ſingulari modo per ordinem literarum alphabeti Hebraici procedit, ita quòd in ſingulis octo verſibus ſint ſinguli characteres plura & abditiora dicenda ſunt: præſertim ſi literales rationes requirimus, duas in promptu accipimus à Doctoribus. Lyranus nullam aliam meditatur, niſi quod tunc erat in vſu hic modus metrificandi per ordinem alphabeticum, cuius rei duo exempla adduci poſſunt, alterum in hymno Natiuitatis Domini, qui canitur ad Laudes, vbi ſinguli metri incipiunt à literis alphabeti Latini vſque ad G. A ſolis ortus Cardine, Beatus autor ſeculi, Caſtæ parentis viſcera, Domus pudici pectoris. Enixa eſt puerpera, Fœno iacere pertulit, Gaudet chorus cœleſtium. Alterum ex Auguſt. qui 18. de ciuit. Dei ca. 23. affirmat ſe vidiſſe verſus Sibyllarum, quorum literæ capitales erant per ordinem alphabeti, quolibet verſu incipienti ab vna litera, quæ omnes dicebant Ieſus Chriſtus Dei filius Saluator. Hæc eſt ergo literalis ratio. Secunda, vt pulchrior appareat, & nonnullum adiumentum eſſet ad memoriam, ſolemus enim ea quæ reminiſci cupimus, aliquibus characteribus inſignire, vt per talium literarum ordinem promptiùs memoriæ occurrant. Hanc rationem refert quidam neothericus Hetruſcus: qui lingua Italica vulgari ſuper hunc Pſalmum commentaria ſcripſit. Sed minimè credenda ſunt hæc à myſterijs expertia: in ſacra Scriptura enim iotæ ipſæ, & apices myſteria redolent: ſicut enim in auri vena etiam ipſe glebæ quæ terra videntur eſſe, aurũ in ſe continent: ſic in ſacra Scriptura, quæ vena aurea eſt; etiã ipſæ minutæ literæ diuina in ſe myſteria claudere creduntur Iob. 27. Glebæ illius aurũ. Vnde D. Hierony. ad Algaſiã. q. 10. ait, Cẽteſimus decimus octauus Pſalmus, & omnes alij,

Ratio quare procedat per ordinẽ alphabeticum.

Lyræ ratio.

Auguſt.

2. Ratio.

Simile.

Iob.27.

Hierony.

 nes alij,

nes alij qui literis pernotantur per æthica nos ducũt ad Theologica,& ab elementis occidentis literæ quæ destruitur, transire faciunt ad spiritũ viuificantem. Continet ergo psalmus iste viginti duas literas hebræas in viginti duobus octonarijs, in quo veteris & noui testamenti mysteria claudit:nam viginti duo ad vetus testamentum pertinent, cum sit numerus hebraicarum literarum, similiter & librorum veteris legis,quos D.Hieronymus in Prologo Galeato numerat, octonarius vero numerus nouum præsefert testamentum,in quo veritas resurrectionis astruitur, quæ octauo die completur, & in octo beatitudinibus consecratur. Secundò quia iste psalmus,vt placet Cassiodoro, est veluti alphabetum vel tabella abecedaria hominis Christiani,in quo ceu in primis rudimentis infantuli in Christo primò instruẽdi sunt. Continet enim plura quæ ad legis Dei excellentiam, & eius amorem excitãdum præstant. Doctrina autem à facilioribus exordiri debet teste Philosopho; lex autem Dei facilis & suauis est, vtpotè principia legis naturæ continens. Vnde consulunt Doctores, vt ad catechizandum infidelem prius à lege diuina exordiamur, quæ maximã familiaritatem,cum ratione & voluntate hominis habet. Deinde sic affecto maiora mysteria prædicanda sunt: nam per amorem legis præ affecta erit iam volũtas ad supernaturalium fidem suscipiendam. Psalmus ergo iste prima christianæ Philosophiæ elementa docet,eritque veluti alphabetũ tirunculi. Quare tali ordine digestus est:quę ratio potissima fuit ad mouẽdum animum meũ, vt lucubrationes has super hunc Psalmum meditarer: nam licèt mysteria magna in se contineat, vt sancti omnes fatentur, nihilominus quia de lege Dei vbicunque loquitur veluti exordia, & prima rudimenta totius Christianismi continet, his autem temporibus fideles imbecilles facti sunt,ad maiora scrutãda mysteria; adeò enim terrenis dediti sunt, vt ad coelestia & diuina minus apti videantur. Quare faciliora eis inculcanda sunt, ne maioribus obruti,vel cæcutiant,vel minus vtilitatis capiant,id enim quod Paulus Hebræ.c.5. scribit;eis poterit absque iniuria adaptari, De quo nobis grandis sermo,& interpretabilis ad dicendum, quoniã imbecilles facti estis ad audiendum; etenim cum deberetis magistri esse propter tempus,rursum indigetis,vt vos doceamini, quæ sint elementa exordij sermonum Dei, quibus lacte opus est: non solido cibo. Sit ergo tibi psalmus iste, ô Christiane veluti tabella abece-

D.Hiero.

Cassiodor.

Ratiõ quare autor hunc Psal. exposuerit.

Ad Hebrę. cap.5.

abecedaria, in qua prima elementa totius Christianæ vitæ addiscas. Octonarius autem quilibet vna litera completur, in quo innuit (vt quidam innominatus doctor dicit) quod vnaquęque pars perfecta est, & sufficit, vt si quis eam seruet in vita septem dierum, perueniat ad octauam resurrectionis.

Aduertendum est præterea, quòd vltima litera est, Thau, quæ est in vltimo octonario, hæc autem litera est signum crucis Christi, quod præcepit Dominus Ezechieli vt signaret super frontes electorum, ad insinuandum, quòd finis omnium mandatorum legis Christus crucifixus est: imo scopus ad quem aspiciebat lex, secundum illud Pauli, Finis enim legis Christus. Roman. 10. Vnde illum aspicere debemus tanquam in remuneratorem fidei nostræ, & obseruantiæ mandatorum eius, vt docet Paulus ad Hebr. c. 11. & 12. Aspicientes in autorem fidei, & consummatorē Christum Iesum. Ille enim inchoat in nobis fidem per gratiam, & finit per præmium, ille etiam in nobis operatur ad obseruantiam mandatorum eius, & est terminus ad quem per bona opera tendere debemus: est enim principium & finis, Alpha & O. à quo omnis nostra bona operatio semper incipit, & per quem cœpta consumatur, vt ipse qui incepit, ipsemet perficiat. Lite. Thau in abecedario hebræo signum crucis Christi. Ezech. 9. Roma. 10. Ad Hebrę. 11. & 12.

Quarta verò excellētia huius Psalmi nimirū quod in quolibet versu fit mentio de lege Dei, hanc præsefert significationem: insinuat enim hæc crebra repetitio legis vehementiā affectus viri iusti, ea enim quæ operosius amamus, frequentiùs & corde & ore nominamus, qui affectus maximè in Sacris literis exprimuntur, crebriùs in Canticis. Ecce tu pulcher dilecte mi: ecce tu pulcher & decorus. Ecce tu pulchra es amica mea: ecce tu pulchra es. Qualis est dilectus tuus, ex dilecto, qualis est dilectus tuus ex dilecto. Hæc conduplicatio nominum magnitudinem affectus indicat erga legem Dei, de quo dicit Malach. 2. Lex veritatis fuit in ore eius, & Dominus Exod. 13. id præcipit, vt lex Domini semper sit in ore nostro. Vel secundò vt insinuet necessitatem auxilij diuini, non solùm ad singula præcepta seruanda sed ad singulas actiones, quibus lex Domini adimpletur. Toties que loquens cum Deo repetit legē, vt eius auxiliū ad singulas actiones imploret, ac si diceret cum Augustino, Dñe da quod iubes, & iube quod vis. Vel tertiò si vis, insinuat in hac crebra repetitione desideriū, non aberrandi à via, nam cū in hoc Psalmo vt sæpè diximus, introducatur Cant. 1. Malach. 2. Exod. 13.

vir iuſtus tendens ad beatitudinem, poſtquam intelligit quòd via qua debet pergere,ſunt mādata & præcepta legis, interrogat frequenter de his, ne vel vnguem quidem tranſuerſum deuiet, ſicut qui ad patriam magno deſiderio pergit,quolibet ferè tēporis momento,omnes viatores interrogat rectà nè incedat via, an non: ſic in hoc Pſalmo iuſtus frequētiſsimè poſcit dirigi in mandatis,non declinare ab eis, ne oculos aliorſum vertat,ne perdat viam, quaſi interrogans,an rectà incedat, vt ſic videatur conſilium illud non prætermiſiſſe,Interroga quemlibet de viatoribus Iob. 21. exemplo amantiſsimæ ſponſæ, quæ quos obuiā habebat omnes interrogabat,anvidiſſent delectum quò iſſet vt eum quæreret.Cant.3.

Similitudo optima.

Iob. 21.

Cant. 3.

Alia ratio quare lex Dei pluribus nominibus nominetur ex D. Tho.

Quòd autem pluribus ac diuerſis nominibus lex Domini hîc nominatur, præter alias rationes quas infra inſinuabimus, id etiam docemur,nempe excellentiam, ac magnitudinē legis diuinæ,quæ vno vocabulo nec cōprehendi,nec explicari poteſt:nam vt ex D.Tho.didiſcimus 1.p.q. 13. ea quæ celſitudinē quandam præſeferunt,ac ſupra noſtrum captum eleuantur, pluribus vocabulis nominamus,quia non vnitè ſicut in ſe eſt res: ſed diuiſsim ſicut eſt in nobis,cognoſcimus ea. Vnde Deum pluribus nomenclaturis nominamus; ſecūdum quòd diuerſos effectus eius in nobis experimur:quare & apud Hebræos decem ad minus nomina Dei inuenimus;& Spiritus ſanctus multipliciter apud ſapientem nominatur.c.7.Sapiētiæ cum dicitur; Sanctus,vnicus,multiplex, ſubtilis,diſertus,mobilis,incoinquinatus,certus,ſuauis,amans bonum,acutus qui nihil vetat bene facere,humanus, benignus, ſtabilis,certus,ſecurus,& D.Paulus 1.Cor.13.Plurima nomina,egregia ſtemmata exprimentia charitati imponit, quam vocat excellentiorem viam,& dicit;Charitas patiens eſt,benigna eſt, nō æmulatur,non agit perperàm,& congaudet veritati,omnia ſuffert,omnia ſperat,&c.Ea enim quæ diuiſim in alijs cōtinentur virtutibus, vnitè in charitate reperies incluſa. Quare quoniam hæc omnia in virtute eſt,vniuerſa hæc vocabula ei conueniunt. Aloyſius Lypomanus in vita Ioannis Baptiſtæ refert orationem quandam ſancti Andreæ Ieroſolymitani Archiepiſcopi, de amputatione capitis Ioannis Baptiſtæ per Simeonem metaphraſtem tranſlatam,in qua hoc idem inſinuat, docēs quòd quia Ioannes Baptiſta fuit magnus, & illuſtris inter ſanctos, totque in eo priuilegia, & mirabilia ſplenduerunt:non vno ſolo, ſed pluribus eſt appellatus nominibus,

Sapien. 7.

1.Cor. 13.

Aloyſius Lypomanus.

nominibus,quæ omnia ad viginti ſex ibi reducit:quas appellationes in gratiã eorum qui eius ſunt addicti deuotioni, referre libet. Puer magnus,Ioannes,homo, Propheta,Helias,magiſter, præparator, præco, vox, Baptiſta,confeſſor,teſtis, ſubſcriptor,iuſtus & ſanctus, Apoſtolus, Euangeliſta,ſponſus,amicus,lucerna, reprehenſor, Martyr, ſacerdos, Angelus. Idem in oratione Theodori de natali Ioannis Baptiſtæ.Ad propoſitũ ergo quoniam tot ſunt legis diuinæ excellentiæ & dignitates, quæ vno nequeunt comprehendi vocabulo, hinc fit,quod diuerſis eam nomenclaturis appellet,vt ſtatim videbimus.

Ioãnes Baptiſta cur gaudeat tot priuilegijs.

Id autem quod vltimo loco poſuimus, videlicet, quòd ſemper in hoc Pſalmo loquitur propheta cum Deo, in ſecunda perſona, dulciſsimis ſcaturit affectibus: eſt enim ſignum magnæ dilectionis erga Deum:proprium enim priuilegium diuini amoris (quem charitatem appellant Theologi) eſt, Deum in ſeipſo quærere,in ſe ipſo diligere,in Deum ipſum ſecundum quod in ſe eſt,tendere: virtutes enim morales non habent Deum pro obiecto immediato, nec ſe ipſis attingunt illum: inter Theologas autem,fides Deũ attingit,non tamen prout eſt in ſe,ſed quatenus à nobis cognoſcitur, Spes quatenus bonum noſtrum: vnde ſperat eum ſibi, quod amoris concupiſcentiæ proprius quàm amicitiæ eſt. Charitas verò Deum in ſe ipſo attingit, eũ diligit prout eſt in ſe, & propter ſe ipſum, etſi bonum noſtrum non eſſet,eum diligeret propter bonitatem quam in ſe habet:quare inter cæteras comparatur aquilę, quæ ſolem ipſum in ſe ipſo in ſuis ſplendoribus micantem,irreuerberatis intuetur oculis: ſic charitas iubar ipſum inconniuentibus obtutibus reſpicit. Vnde hæc eſt ſedibus Dei aſsiſtrix, famula quæ nunquam à cõſpectu eius abeſt, nec aliud quàm ipſum Deũ in ſe ipſum,& propter ſe ipſum amat,eſt enim ouis illa dilecta,quę in ſinu eius dormit:& in domo regis commoratur electa ad conuiuendum cum Deo,& miniſtrandum ei,vt altera Abiſaac Sunamitis.Vnde de ea Apoſtolus.1.Corint.10. dicit.Maior autẽ horũ eſt charitas.Loqui ergo cum ipſo Deo immediatè, vt in hoc Pſalmo fit,ſignum magnæ charitatis eſt: ſunt enim hæc quidam audaces amoris impulſus (licencias y atreuimientos de amor) vt ita dicamus.Amor enim fecit hominem audacem, & confirmatæ ſpei, & neſcio quas ſibi intrepidè facultates aſſumit, quas niſi amaret,trepidaret accipere. Videmus enim illum Dei amicum atque

Laus charitatis.

1. Corint.

Signũ magnũ charitatis Abrahæ.

electum patrem Abraham: patrem, inquàm omnium credẽtium, quod cum vidiſſet beneuolentiam Dei erga ipſum, reuelando ea quæ facturus erat Sodomitis, & quaſi conſilium cum eo capiendo, dicens; Num celare potero Abraham quæ facturus ſum? fiduciam magnam ſibi aſſumpſiſſe, quam niſi amor conceſsiſſet intolerabilis videretur imò & temeraria nimis: & ſuperba audacia contra maieſtatem Dei. Sexties enim auſus fuit interrogare eum an propè quinquaginta, 45. 40. 30. 20. vel 10. Iuſtos vniuerſæ multitudini peccatorum parceret, ad quæ omnia ei beneuolè reſpondit Dominus, quoniam non ex tumido ſpiritu, ſed ex humili & amantiſsimo corde procedebat talis interrogatio. Et ille ſingulari priuilegio, electus & dilectus Chriſti diſcipulus, Ioannem dico euangeliſtam, qui priuilegio amoris à Chriſto virgo fuit electus, ac inter cæteros magis dilectus, cum Dominus in cœna dixiſſet: quod vnus ex recumbentibus eum erat traditurus, cæteris diſcipulis trepidantibus, ſolus Ioannes auſus fuit eum interrogare de proditore. Quis te prę cæteris audaciorem fecit, ô dilecte diſcipule; præſertim cum iunior alijs te modeſtiorem eſſe decuiſſet. En qui id dicitis, reſpondebit, Amor, qui amantium conditiones inæqualitateſque adæquat.

Ioan. Enangeli. adeò dilectus, & eius circa Chriſtus amor.

Effectus præcipuus amor facit equales.

Alter Apoſtolorum princeps, Petrus ſcilicet, vel petra illa ſuper quam erecta eccleſia contra portas inferi in æternum victura preualebit, cum iterum atque iterum à Chriſto interrogaretur, an ſe plùs cæteris diligeret, vt eum paſtorem Eccleſiæ ſuæ Chriſtus conſtitueret, auſus ſtatim fuit, de condiſcipulo ſuo Ioanne ipſum interrogare: quid nam de illo decreuiſſet facere, ſic nimirum anima amans quia priùs nec oculos ad cælum leuare audebat, amoris conſuetudine ſubleuata, iam cum ipſomet Deo miſcere colloquia, confabulari, delitiari, quæri, omnia ſua commoda & incommoda illi referre, imò & ſe totam effundere & reſerare, coram Deo audet, & dicere cum Dauide Pſalm. 141. Effundo coram eo orationem meam, & tribulationem meam ante ipſum pro nuntio. Vnde ſponſa in Canticis, priùs veluti oppreſſa timore in tertia perſona, loquitur ad Deum dicens; Oſculetur me oſculo oris ſui, ſed ſtatim amoris confidentia eleuata, in ſecunda perſona alloquitur dicens; Quia meliora ſunt vbera tua vino. Cum ergo huiuſmodi tranſitus à tertia ad ſecundam perſonam, indicia & amoris facultates ſint, ſemper in ſecunda perſona, os ad

Exemplũ aliud Petri Apoſtoli.

Pſal. 141.

Cantí. 1.

os loqui

os loqui cum Deo, vt alter Moyses, & in tali colloquio incessanter permanere, vt in hoc psalmo fit, vehementioris dilectionis signum, & ardentissimæ charitatis argumentum erit.

HÆC ergo ad commendationis singularis excellentiæ huius Psalmi dicta sufficiant.

Nunc ergo ad ea quæ propiùs ad rem accedunt properemus.

Titulus psalmi allęluya.i.laudate Deũ. Explicatio dictionis Alleluya. TITVLVS huius Psalmi apud Hebræos est. Alleluiah, id est laudate Deum, non enim est dictio simplex, sed composita, ex verbo Allelu, quod significat laudate, & yah: quod significat nomen ineffabile Dei per syncopam. Nomen enim Ieouah est nomen Dei, quatenus inuisibilis fons essendi, Iah, autẽ est idem nomen cum syncopa cõstans ex prima litera, & duabus vltimis. Hic autẽ titulus præmittitur primum in Psal. 104. & hæc dictio maximè venerabilis est, vt ait Cassianus, eo quòd nulla lingua àut natio ausa fuit eam in suo idiomate transferre, sed in primitiuo dimisit, veluti hæc dictio, Amen, quę significat, fiat, vel firmiter, quia Christus frequenter ea vsus est, & familiarem habuit, ob tantæ vocis reuerentiam, nunquam in alio Idiomate translata est, sed in proprio relicta.

Cassianus. Dictio, Amen, semp in suo Idiomate remãsit ob reuerentiã christi.

Verum est, quod Diuus Hieronymus in episto. ad Marcellam tom. 3. dicit, ideo hæc nomina relicta, siue à septuaginta, siue ab Apostolis vt, quoniam prima Ecclesia ex Iudæis fuerat congregata, nihil ad credentiũ scandalũ innouarẽt, sed ita vt à principio imbiberãt traderet. Postea vero quàm in vniuersas gentes euangeliũ sparsus est, sermo nõ potuisse semel suscepta mutare. Licet Orige. dicat propter vernaculũ linguæ cuiusq; Idioma nõ posse ita apud alios sonare, vt apud suos dicta sunt, & multo melius esse non interpretata ponere: quam vim eorum interpretatione tenuare.

D.Hieron.

Continet ergo psalmus iste Dei laudes & confessiones, quas vir iustus refert ei, qui & talia mãdata dedit, & mentem qua secundũ beneplacitum eius obseruari possent. D. Hierony. in prolog. super psal. expositione dicit, titulũ esse veluti clauẽ ad intelligendũ psalmũ, sicut enim sine claue non patet ingressus ad domũ: ita sine intelligentia tituli non est additus ad psalmi internum intellectum. Licet alij non tantum deferant titulis, præcipuè, cum in multis titulis sint dictiones, quæ significant instrumẽtum musicum, ad cuius sonitum talis psalmus cãtabatur, vt neginoth, githith, mitham, nugiloth, &c. quæ nõ multũ videtur referre ad psalmi intelligentiam:

D.Hieron.

tiam: sed quia ferè omnes sancti, inter quos Magnus pater Augustinus, plurima mysteria in titulis inuenerunt, nulli dubium est quin plurimum conferant ad intelligentiam psalmi. Materiam ergo huius psalmi ex tanto titulo venantes, reperimus esse virum iustum, qui totus festiuus & gaudens, amore beatitudinis accensus ingreditur viam mandatorum Dei, per quam se beatum fore sperat: & quia D. Ambrosius super hunc psalmum dicit, quòd omnis generis & conditionis personæ in eo loquuntur, coniugati, clerici, monachi, iuuenes (omnium enim est idem desiderium beatitudinis, & eadem via, scilicet, obseruatio mandatorum Dei, quæ quilibet in suo statu obseruare cupit) ideò visum est mihi psalmum istum diuinæ cuiusdam scenæ variarum personarum interloquentium differentiam continentis speciem, & imaginem gerere. Verùm ne pluribus interloquentibus psalmi intelligentia offuscetur, & delitescat, erit tibi materia huius cantici vir iustus & viator, qui se peregrinum & hospitem confitetur, appetitu beatitudinis flagrans, in lege mandatorum Dei affectus, qui tamen in quolibet octonario aliam & aliam personam induit, nunc innocentis pueri, nunc peregrini & hospitis, nunc prædicatoris verbi Dei, nunc alterius aliter vel aliter affecti, vt in prosecutione eius Deo dante videbimus, in qua mirabili dispositione sapientissimo viro & in reserandis sacrarum literarum sensibus peritissimo Thomæ de Vio Caietano, sanctæ Romanæ Ecclesiæ meritissimo Cardinali adhærebimus: an autem author huius psalmi fuerit Dauid, vel aliquis alius ex his qui in titulis commemorantur, non est modo mei instituti diffinire: nam licèt Beatus Pater Augustinus, Casiodorus, & alij indubitanter asserant, omnes psalmos compositos fuisse à Dauide, multi viri docti contrarium opinantur, nec sine magna probabilitate. Vnusquisq; ergo in suo sensu abundet, dumtamen omnes à Spiritu sancto inspiratos certissimè & indubitanter teneamus.

D. Augustinus.

Ambros.

Materia huius psalmi vir iustus & viator est.

Caietan.

Caietan. Casiodorus.

✱

PSAL-

PSALMVM IGITVR exorditur propheta,

Alleluya.

Beati immaculati in via: qui ambulant in lege Domini. א 1. Aleph.

Beati qui ſcrutantur teſtimonia eius: in toto corde exquirunt eum. 2. Aleph.

Non enim qui operantur iniquitatem: in vijs eius ambulauerunt. 3. Aleph.

Tu mandaſti: mandata tua cuſtodiri nimis. 4. Aleph.

Vtinam dirigantur viæ meæ: ad cuſtodiendas iuſtificationes tuas. 5. Aleph.

Tunc non confundar: cùm proſpexero in omnibus mandatis tuis. 6. Aleph.

Confitebor tibi in directione cordis: in eo quod didici iudicia iuſtitiæ tuæ. 7. Aleph.

Iuſtificationes tuas cuſtodiam: non me derelinquas vſquequaque. 8. Aleph.

INCIPIT TRACTATVS PRIMVS.

IC primus octonarius eſt veluti Procemiũ totius Pſalmi, vt interpretes volunt, in quo ponitur litera Aleph. Circa quod adnotandum ex D. Hieronymo ad Paulam Vrbicam de interpretatione Alphabeti Hebraici, & ſecundum Origenem & Ioſephum, quòd literæ alphabeti Hebraici

D. Hieron. ad Paulam vrbicam.

braici hoc habēt peculiare inter literas aliorum idiomatum, quod præter hoc quod sunt initiatiuæ dictionum, habent suas peculiares significationes: nam B, & C, & aliæ literæ, tam Latinæ quàm Græcæ nihil significāt per se sumptæ. Hebraicæ autem sic. Aleph significat doctrinam. In hoc autem octonario tanquam in Procemio doctrina huius Psalmi continetur, in quo & desiderium vltimæ felicitatis, quæ est finis, & obseruandi mandata Dei, quæ sunt media, exprimitur. Vnde hic introducitur noster peregrinus, & viator induens personam desiderantis beatitudinē, & anhelantis in via mandatorum Dei.

Ecce hic prima persona in modum peregrini desiderātis beatitudinē.

Sed quia octonarius iste est veluti totius Psalmi argumentum, nonnulla prælibanda in eo sunt, quædam quæ ad literalem spectant intelligentiam, quam diligentissimè exequendam promittimus, quædam ad moralem doctrinam necessaria, de qua plura dicenda polliciti sumus, agimus enim in hoc Psalmo & personam interpretis literalis, & concionatoris moralis, totus enim hic Psalmus morali doctrina refertus est. Quare licet in supfficie appareat planus & lenis, profunda tamen quædam & abdita continet mysteria, quæ non mediocri indagine indigent, vt ait Augu. est enim (ait Cassiodorus) veluti fluuius magnus, qui leniter videtur currere: tamen profundus & intransnatabilis est, suasque voragines, & periculosos continet puteos. Sic Psalmus iste quia de morali doctrina tractat lenis & planus, facilis & lucidus in superficie se ostendit, abdita tamen & difficilia vada in visceribus suis abscondita celat. Ergo quia legem diuersis nomenclaturis appellat, notandum breuiter ex Basilio magno in hoc loco, quod lex Domini vocatur lex, testimonia, iustificationes, iudicia, & mandata. Legem vocat quæ à Deo data est per Moysen, mandata & præcepta eandē intelligit, tanq̄ regia autoritate mandata & præcepta, iustificationē tanquā eum qui rectè seruat iustificare valeat. Iudicia, vt quæ sententias Dei & meritas retributiones cùm eorum qui legitimè, tum eorum, qui præuaricatè viuunt, ostendat. Testimonia, vt quæ contestetur, & ostendat, quibus præuaricatores supplicijs sint subijciendi. Beatos itaque hoc loco eos dicit qui testimonia Dei scrutantur, & Deum toto corde exquirunt. Hæc sunt verba Diui Basilij. Et Cassiodorus ait, quod testimonium est euidens & præfinita conditio, cuius statuto commoniti, res præteritas non possumus obliuisci, vt Genes. 31. Labam ait, testimonium erit nobis

Autor promittit tum interpretationem literalē tum etiā doctrinam moralem.

Similitudo.

Basilius.

Beatos appellat qui testimonia Dei scrutātur.

Genes. 31.

locus

locus iste & Iosue. 4. duodecim lapides iubentur efferri de medio Iordanis, vt essent in testimonium filijs Israel: sic nobis præcepta diuina testimonia sunt; quoniam commonent, ne peccare debeamus, vt Paul. 1. ad Timotheum. 5. ait, Testificor coram Deo qui viuificat omnia, & Iesu Christo, vt hæc custodias. Dominus Caietanus dicit, quòd dicuntur testimonia, quia testimonia perhibent de Deo vt legislatore quatenus vera, iusta, sanctaque sunt: & testimonium perhibent nobis seruantibus ista, quod filij Dei sumus. Sed non prætereundum, quod Alcuinus & Hieronymus dicunt legem Dei testimonium dici, vt intelligant homines, cum peccauerint, se coram testibus deliquisse. Lex enim Dei testimonium perhibebit aduersus præuaricatores, & condemnabit eos teste D. Paulo Rom. 2. & qui in legem peccauerunt per legem iudicabuntur. Erit enim lex liber apertus, & instrumentum legale, per quod causa hominũ iudicanda & definiẽda est, & Moyses Deut. 33. describens Deũ venientẽ ad iudiciũ, cum sanctis millibus suis ait; In dextera ei⁹ lex ignea, quasi per illã tanq̃ per sceptrũ regale, iudicaturus esset mũdũ. Vnde Psal. 2. dicitur, reges eos in virga ferrea: lex enim Dei est sceptrũ & virga regalis, qua punit impios eiusdem legis præuaricatores. Hæc quoad sensum literalẽ.

Sed quoniam sensum moralem auidiori animo hauriri cupio, animaduertendũ est, quod etsi hæc diuersa vocabula, quibus lex Domini in hoc Psalmo nominatur, sint ad tollendum fastidium, quod maximè generaret eadem vox totiens repetita: tamen vt in Prologo adnotauimus hæc crebra repetitio à primo versu vsq; ad vltimum vehemẽtioris affectus ad legem Dei est indicium. Quoniã lex Dei plurima habet cõmoda bona, iucũditates quibus excitetur voluntas ad eius dilectionem, est enim lex Dei pulcherrima, suauissima, omni scientia & icunditate referta. Quare non incongruè Psalmus iste qui legem Dei in quolibet versu continet, comparatur arbori illi, quæ erat in medio paradisi (sub cuius similitudine fertur hunc Psalmum reuelatũ fuisse D. Augustino.) Etenim sicut lignum illud dicebatur sciẽtiæ boni & mali, fructum ferebat gustui suauissimum aspectu pulcherrimum & delectabilem, ita & canticũ hoc legem Dei referens qui fructus dulcissimus est rectè affectæ voluntati, & suauis ad vescendũ, animo diuinam voluntatem esurienti non immerito signum scientiæ boni & mali appellatur, eo q̃ lege Dei proposita quasi amusi quadã & infalli-

bili

Iosue. 4.

Præcepta diuina testimonia sunt.

1. ad Tim. 5.

Dñs Caietanus.

Alcuinus D. Hieron.

Roma. 2.

Lex Dei liber apert⁹ & instrumẽtũ legale.

Deute. 33.

Psalm. 2.

Sensus moralis.

bili mensura, quid sequendum, quidve fugiendum, in via manda-
Tria debet habere lex secũdũ rectã Philosophiã moralem, primò, quòd sit iusta. torum Dei innotescit. Tria enim debet habere lex secundum re-
ctam Philosophiam moralem, ad hoc quod tali nomine iustè gau
deat, & subditos obliget ab suam obseruationem. Primum, quòd
sit iusta, lex enim iniusta non est lex, sicut homo irrationalis, non
est homo, adeò intimum legi est quod sit iusta, sicut homini quod
sit rationalis. Vnde contra condẽtes leges iniquas inuehitur Deus
Esaiæ. 10. Esaiæ. 10. dicens, Væ qui condunt leges iniquas, & scribentes in-
Secundò breuis. iustitias scripserunt. Secundum debet habere lex quòd sit breuis
ne multitudine mandatorum obruat subditorum vires, ne pos-
Tertiò clara. sint tot onera portare. Tertiò, quòd sit clara, quam omnes capere
possint, rectè ordinata, ne confusione sua tenebras animis offun-
dat. Quæ omnia tanta excellentia reperiuntur in lege diuina, vt ni
hil iustius, nihil breuius, nihil clarius, & manifestius excogitari li-
ceat, est enim ita iusta, vt sit totius iustitiæ regula, & cuiuslibet vir-
Differẽtia inter legẽ diuinam & humanã. tutis norma & perpendiculum. Quinimo hæc est differentia inter
legem naturalem & diuinam, & illam quæ ex hominum benepla-
cito hominibus imponitur, quòd illa quæ lege diuina prohiben-
tur, tam intrinsecam habent turpitudinem, vt etiam si non prohi-
berentur adhuc mala extitissent, vt adulterium, furtum, & homi-
cidium: quæ verò præcipiuntur ita intimam sortiuntur rectitudi-
nem, vt etiam si non præciperentur, adhuc recta permanerent, vn
Psalm. 18. de Psalm. 18. Iudicia Domini vera iustificata in semetipsa: iusta
sunt & intrinsecam, ac natura quadam insitam habent iustitiam,
quæ verò pendent ex lege humana, ex ea pendent quantum ad
malitiam vel bonitatem, qua de causa dicuntur à Theologis ma-
la quia prohibita, vel bona quia præcepta. Vnde illa censentur in-
dispensabilia, quia pro qualibet temporis & loci differentia, boni-
tatem vel malitiam præ se ferunt: hæc verò, quia iuxta temporis &
loci, & aliarum rerum circunstantium varietatem, variari & mu-
tari possunt, multoties veniũt dispensanda. Cuius causa est celsitu-
do sapientiæ diuinæ, quæ in immensum humanam excedit, nun-
quàm enim humana omnis industria ipsum iustum in æquilibrio
attingere potest, vt id quod præcipit vel vetat, semper sit iustũ fa
cere vel non facere, imo semper erit aliqua distantia à iusto in quo
iniustum erit obseruare. Lex autem diuina punctum ipsum iusti-
tiæ attingit adeò indiuisibiliter, vt quidquid ab illa deuiet etsi mi-
nimum sit, iniustum & iniquum sit, est enim veluti lingua in bilan
ci, quæ

ci, quæ quocunque inclinet & si minimum sit, inæqualitatem in pondere facit.

Secundò est iusta, quia absque acceptione personarum omnes cuiuscumque status conditionisq; fuerint obligat. Leges quippe humanæ, vt quidam Philosophus dicit, sunt veluti aranearum telæ, quæ minima animalia qualia sunt muscæ, tantùm ligant: magna vero, potius eas rumpunt & diruunt. Sic humanę leges pauperes & imbecilles duntaxat obligant, diuites verò & opulenti quasi à iugo earum liberi, quicquid volunt faciunt & præualent, sunt etiam veluti arundines longæ quibus capiuntur pisces, quæ solùm paruos pisces apprehendunt: nam magni eas in orbem versant & inclinant, imò aliquando frangunt. Virga iustitiæ humanæ magnatibus cædit & inclinatur quæ solùm pro paruulis est erecta, nō sic autem lex diuina, sed erga omnes recta & integra perseuerat est enim virga ferrea, quæ nulli ponderi cædit; Reges eos in virga ferrea Psal. 2. imò verò necessarium est aliquando quòd lex humana pro fragilitate hominum & conditione temporum vel inclinet & cedat vel mutetur, aut nonunquam in totum abrogetur, debet enim (ait Philosophus) esse sicuti regula Lesbia: nam in insula Lesbia erant lapides adeò duri, vt nulli instrumento etiam ferreo cæderent. Quare vtebantur latomi vel lapidum expolitores, regula plumbea, vt quando lapidem, propter eius duritiam non poterant ad æqualitatem regulæ cædere, ipsa regula retorqueretur, & inclinaret ad æqualitatem lapidis: sic lex humana debet aliquando cōuiuere fragilitati & conditioni hominum, non enim debet cum tanto eorum detrimento obligare: nam qui vehementer emungit (ait Sapiens) elicit sanguinem Prouer. 30. incurbetur ergo aliquando vt cedat, ne homines liberos in seruitutem durißimam redigat. Sic rex Aßuerus vt legitur in libro Hester. c. 4. & 5. virgam aureā inclinabat aliquādo ei in quem nolebat, vt legis seueritas animaduerteret: nimirum quia lex humana non semper in eodem tenore debet perseuerare, sed aliquādo cedere, incuruari, vel omnino abrogari debet, vt homines sufferre queant: lex autem Diuina cum sit ipsamet hominum ratio & natura, adeò æquabilis corū humeris est, vt absque naturæ eorum detrimento, semper seruari poßit nec necesse sit aliquando declinari vel incuruari in aliquem. Vnde indispensabilis est & non solum iusta: sed ipsa regula & norma iustitiæ qua cæterę leges iudicare debent, in tantum enim iustæ erūt

Similitudo.

Psal. 2.

Lesbia regula.

Aliquādo lex humana non debet cum magno detrimento obligare.

Prouer. 3.

Hester. 4. & 5.

Lex diuina indispensabilis.

inquantum huic conformes sunt: nam si ab ea deuient in iniustitiam statim retorquent, rectum enim iudex est sui & obliqui. Vnde de lege diuina alibi dicit Propheta Psal. 18. Lex Domini immaculata, & iustitiæ Domini rectæ. Iustitia ergo facit hanc legem pulchram, pulcherrima enim virtus est iustitia, nam nec hesperus est sicut illa, ait Philosophus, & iustitia æqualitatem facit, pulchritudo autem in proportionali æqualitate partium consistit, vt patet ad sensum.

Psal. 18.

Secundum etiam habet lex decalogi, breuissima enim est; decē tantum verba continet in quibus omnes actus studiosi præcepti, & omnes mali prohibiti sunt: ita quòd nullus actus virtutis est, qui ibi nō sit præceptus; nec vllus actus vitiosus est qui ibi nō sit prohibitus. Vnde de lege Dei dicit Rom. 9. Verbū cōsummās & abbreuians in æquitatem. Habet enim lex diuina, veluti in summa quadam & compendio decem verborum omnem æquitatem, in quo itidem superexcellentia sapientiæ diuinæ supra humanam relucet, decem millia legum, decem millia librorum volumina super leges humanas scriptas videmus, & nunquā finiuntur lites, nec absoluitur vna causa. Habet lex diuina decem verba, & quicquid ad æquitatem pertinet, ibi videbis. Nam sapiens breuiori sermone plures sententias comprehendit, quas stultus nec infinitis verbis dicere posset. Verùm est tamen quod est alia causa ex parte hominum, quare leges humanæ non sufficiant ad eorum vitia arguenda. Sunt enim homines nouorum demoniorum adinuentores, tot monstria vitiorum quotidie inter eos procreantur, tot adinuentiones & nouitates peccatorum, vt quotidie opus sit nouas leges condere, noua remedia adhibere, recentibus malis, recētes & applicare medicinas, & adhuc non sufficerent pro eis, excedit enim lōge multitudo vitiorum multitudinem legum, & constitutionū humanarū, adeò vt verissime posset in eos retorqueri illud Propheticum proloquium Hierem. 30. Insanabilis plaga tua, idest, nescio tibi mederi, ad tot facinora medicamina desunt: erit & causa huiusmodi prolixitatis litium, auaritia scribarum, procuratorum, aduocatorum, lites in immensum protelantium, veluti medicus medicinas vel curas vt longior sit quæstus, & maiores prouentus eorum. Ecce quomodo lex Dei sit breuissima, & quia breuis suauis est & facilis ad hauriendum.

Roman. 9.

Causa quare leges humanæ non sufficiant ad vitia hominum arguenda.

Hiere. 30.

Tertia clarissima etiam apparet, & lucida imò est ipsamet lux

& sol

& sol animarum lex diuina, est enim lumen illud signatum vel sigillatum super nos, de quo Psalm.4. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Eleuauit manum suam ille optimus & primus artifex rerum, & impressit in animas nostras lumen sui vultus, idest, suæ veritatis, vt quæ agenda, quæ vitanda erant, ipsa natura magistra addisceremus. Quare præcepta decalogi veluti principia sunt ipsius legis naturæ in hoc principio inclusa, quod tibi non vis alteri non facias, quod tam vniuersale est in practicis sicut in speculatiuis, quodlibet est vel non est, & de hac lege mentibus nostris impressa Propheta dicit, Lex Domini inima culata conuertens animas, præceptum Domini lucidum illuminans corda Psalm. 18. Eo quod immaculata est lex diuina, animas mundificat, & ad Deum qui ipsa mundicies est conuertit, sed quia præceptum eius lucidum est, corda idest, voluntates illuminat, vt sciāt quid amandum, quid odio habendum sit. Quare cum Diabolus omnino aduersetur Christo & Deo, sicut Deus robur mandatorum suorum in claritate collocat, è contra Diabolus in obscuritate & perplexitate omnem suam virtutem statuit, de quo Iob.40. Nerui testiculorum eius perplexi. In testiculis est vis ad generationem: robur ergo & fortitudo aduersarij nostri in perplexitate est: in tenebris ambulant qui eum sequuntur, perplexas & Inquietas conscientias, plenas illecebris laqueisque inextricabilibus portant. At qui ambulat in via Domini quàm lucidam conscientiam habet: tanta claritate fulgentem, vt quilibet sacerdos quantumuis ignarus possit eius abdita summa perspicuitate callere, Vt viri etiam doctissimi in examinandis animorum morbis peritissimi: non audeant quorundam hominum corda, & conscientiarum latibula ob scelerum perplexitatem inuestigare, & perfectè intelligere: præceptum enim Domini lucidum & illuminans corda est.

Psalm.4.

Psalm. 18.

Iob.40.

De ordine legis diuinæ parum dicendum existimo, cū pateat ad oculum in prima tabula poni præcepta quæ ad Deum attinent, vt eū diligere, nomen eius nō deierare, sabbatha sanctificare. Statim ea quę ad proximum, in quibus post Deū primum occurrunt parentes: qui principiū nostri esse, post primā causam sunt: ac proinde postea eis debemus honorē, statim bona propria cuiusq;, intimior est vita, statim vxor, postea res, deinde honor & hoc ordine, ponūtur pręcepta, licet duo vltima actus interiores vetāt earū

Ordo legis diuinæ.

rerũ ad quæ magis cupiditas exardeſcit, ſcilicet, ad res & ad mulieres & ideo harũ maximè cupiditas prohibetur. Ecce arborẽ ſciẽtię boni & mali, in qua præcepta affirmatiua & negatiua ponuntur, quæ & præcipiunt bona; & prohibent mala. Fructum eius carpe pulcherrimum ad videndum propter iuſtitiam, ſuauem ad ędendũ propter breuitatem & claritatem. Hæc aliquanto prolixius proſequuti ſumus quia ad principium doctrinæ moralis, qualia ſunt diuina præcepta attinebant: de qua doctrina in toto hoc Pſalmo agere debemus. Iam cætera maiori compẽdio & faciliori tractatu Deo dante exequemur.

Arbor ſciẽtiæ boni & mali.

Beati immaculati in via. Ariſt. facilè Philoſophorum princeps doctrinam moralem quam in ethicis ſcripſit, à beatitudine exorſus eſt, cuius conſideratio, vt ipſe refert in Prologo, ad dirigẽdas noſtras actiones maximè refert. Vltimus enim finis & ſcopus eſt ad quẽ omnes noſtræ actiones diriguntur. Sicut ergo ſagittarius, non poteſt rectè iacere ſagittas, niſi in ſignum dirigat aciẽ; ſic nos non poſſumus rectè ponere noſtras actiones, niſi ad vltimũ finẽ aciem mentis dirigamus. Agit ergo in ethicis de virtutibus & actionibus quibus ad beatitudinem peruenimus: ſic noſter Propheta in hoc Pſalmo, qui totus hanc diuinã ethicã continet, à beatitudine exorditur, ad quam per opera moralia, ſcilicet; per obſeruationem legis & mandatorum Dei, tanquam per media accõmoda properamus, deſiderium autem beatitudinis omnibus ingenitũ eſt. Vnde refert D. Aug. libro. 13. de Trinit. de quodam mimo vel paraſito, qui in emporio quodam congregauit omnes qui ibi erant, dicẽs ſe velle eis dicere quid omnes in mente gererent, cumque intenti & quaſi admirantes attenderent, dixit eis hoc eſt quod in mente habetis: omnes vultis cariùs vendere, & viliùs emere. Quem taxans D. Auguſt. ait, melius & verius dixiſſet, ſcio id quod in mẽte geritis, quod omnes vultis eſſe beati, hæc enim cupiditas in omnibus intima & connaturalis eſt, adeoque intranea homini, vt niſi eius deſtruatur natura, talis appetitus ab eo diuelli non poſsit, taliter illi impreſsit illum autor naturæ, & ſicut Phidas ille artifex, figuræ Veneris taliter ſuam ipſius imaginem incluſit, vt niſi deſtructa ipſa tabula & pictura non poſſet ipſius imago diuelli, ſic naturæ noſtræ artifex ſic incluſum hunc beatitudinis appetitum in nobis ſculpſit, vt niſi deſtructa natura obliterari nequeat. Quocirca, vt idem Auguſt. docet in hoc Pſalmo, ipſi peccatores in ſuis vitijs quærunt hanc beatitudinem,

Ariſtot.

D. Aug. 13 de Trinit. refert factum cuiuſdam paraſiti.

Simile.

D. Aug. dicit quod peccatores in ſuis vi ijs quærunt beatitudinem.

titudinē, & voluptuosus hoc quærit in suis delitijs,& se miserū putat,si cupitis nō fruatur, & beatū se prædicat cùm adeptus fuerit. Et auarus ad hoc cōgregat diuitias,vt beatus sit,nā beatus est qui id habet quod desiderat,omnia autē quę desiderātur,per pecuniā adipiscūtur: quia pecuniæ obediūt omnia,vt dicitur Ecclef. 10.Id etiā quærit iracūdus in vindicta , ambitiosus in imperio,vt aliquā similitudinē saltē habeāt illius qui summè beatus est. Voluptuosus ei vult assimilari in vita illa beata delitijs & gaudijs plena.Auarus in summis illis diuitijs,quas Deus in seipso possidet. Iracundus in potestate puniēdi quā Deus habet.Ambitiosus in summo omniū imperio quod regit.Itaq; in omnibus similitudinē saltē beatitudinis diuinæ quærunt.Adeò intimè hoc desideriū inest, vt nec in malis ipsis absit.Errāt tamē in quærēdo, nō enim quærūt vbi debēt quęrere.Vnde idē pater Aug.multotiēs in Psalmis, & 4.cōfes. c.1.dicit;Quære quod quæris,sed nō vbi quæris,idest, quære beatitudinē,quære delitias,quære diuitias: non ab hoc impedieris à Deo, qui te ad diuitias maximas & amplissimos honores creauit: sed quod à te petit Deus tuus ęst,vt nō quæras vbi quæris,quia ibi nō sunt hæc bona,nō quęras in his caducis,terrenis, propediē prętereuntibus:sed in cœlo vbi est illa societas plena,gaudiū sempiternū, vbi vera bona & ęterna sita sunt.Ac si tibi sitiēti,& ex ribulo luto lēto bibere volēti ego dicerē;nō bibas ex hoc luto,ex hac aqua turbida & immūditijs plena;veni & bibe ex ipso fonte,vbi aqua splēdet vt christalū,limpidissima,dulcissima, & omni carens spurcitia nūquid iniuriā tibi facerē? nūquid poteras mihi dicere dimitte me & bibā?Ego nō te impedio,quod bibas,imò volo quòd sitim extinguas:sed nō ex riuulo lutuoso,sed in fonte ipso clarissimo. Lætare homo;afflue delitijs, & quicquid desideras hauri:sed nō ex creatis istis rebus,quæ sunt riuuli,mixti, lutuosi,immūditijs pleni, sed ex ipso fonte limpidissimo omni carēs spurcitia, qui Deus est. Vnde ait idē pater Aug.4.confess..c.12.Quęris beatā vitā,quæris in regione mortis,nō est illic:quomodo enim beata vita vbi nec vita? ait ergo Psalmista. Beati immaculati in via qui ambulant in lege Dñi,ac si diceret,scio quid velis,beatitudinē quæris,si ergo vis esse beatus,esto immaculatus.Hoc medio talis obtinetur finis.Hęc est interpretatio D.Aug.quam ferè omnes interpretes amplectūtur.

Ecclef. 10.

Explicatio dicti D. August.

August.

Sed notandū est,quod est duplex beatitudo,altera in spe, altera in re, quā habēt illi qui iā cōsequuti sunt beatitudinē, & prima est

B 3 veluti

veluti incohatio secundæ. Modo autẽ vocat beatos in spe eos qui ambulãt in vijs Dñi. Nã sicut vidẽtes puerũ bonæ indolis & ingeniosum, dicimus illũ studiosum & sapiẽtẽ: nõ quia iam sit in re, sed quia habet sufficientiã & principia, vt suo tẽpore sit, sic qui in hac vita legẽ Dei custodit, beatus dicitur, nõ quia iam sit in re, sed quia in se habet quod sufficit, ad hoc ꝙ sit beatus. Qui enim mandata Dei, vsque ad finẽ vitæ seruauerit, absque dubio beatus erit. Beati ergo immaculati qui ambulant in lege Domini: quia ad beatitudinem recto tramite proficiscuntur.

Simile.

Via quę dicatur secũdum Basil. (In via) idest, in hac vita quæ via est ad alterã, vt vult magnus Basilius. In via hac qua ambulabã, abscõderunt superbi laqueũ mihi. Psal. 14. hoc est in hac vita. Vel viam vocat legẽ Dei, quę est via ad beatitudinẽ, vt infra in hoc Psalmo. Viã mãdatorũ tuorũ cucurri, & Christus Matth. 19. Si vis ad vitã ingredi, serua mandata. Quasi obseruatio mãdatorũ, sit via ad vitã æternã. Vel si vis vt Cassiodo. & Hierony. per viã intellige Christũ, qui de seipso dicit, Ego sum via Ioan. 14. sumus ergo immaculati in illo & per illum, vt Paulus Ephes. 1. dicit, Benedictus Deꝰ & pater Dñi nostri Iesu Christi qui benedixit nos in omni benedictione spũali in cœlestibus in Christo, sicut elegit nos in ipso ante mũdi constitutionẽ, vt essemus sancti & immaculati in conspectu eius. Ecce quomodo elegit nos in ipso, vt essemus etiã in ipso sancti & immaculati, secũdũ illud Psal. 17. Et ero immaculatus cum eo, in nobis enim ipsis omnes iustitiæ nostræ, tãquã pãnus mẽstruatæ. Cęterũ in ipso immaculati sumus mũdati & loti in sanguine suo lauãtes stolas nostras & cãdidas eas facientes in sanguine agni mundi & immaculati. Vnde idẽ Paul. c. 5. eiusdem Epistolæ ait. Viri diligite vxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam suam & seipsum tradidit pro ea, vt illam sanctificaret, mũdans eã lauacro aquæ, in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam Ecclesiã: non habentẽ maculã aut rugã aut aliquid huiusmodi: sed vt sit sancta & immaculata. In Baptismo ergo labamur & mũdamur, & immaculati efficimur. Vnde Cant. 4. Videt Spiritus sanctus fideles filios sponsæ, tãquã greges tonsarum, quæ ascẽderunt de lauacro, totõderunt enim & deposuerũt veterẽ pellẽ, veterẽ Adã cũ actibus suis & in lauacro aquæ per verbum vitæ: (nã accedit verbũ ad elementũ, & fit sacramentũ, vt ait Aug.) mũdantur, & ascendunt sic ad montẽ Sion, idest, Ecclesiã. Nã Baptismus est ianua per quã ingredimur ad Ecclesiam. Hoc hyssopo aspergi

Psal. 14.
Matth. 19.
Cassiodo.
Hierony.
Ad Eph. 1.
Psal. 17.
Ad Eph. 5.

aſpergi deſiderabat Propheta, qñ Pſal.50.dicebat. Aſperges me Pſal.50.
Dñe hyſſopo,& mũdabor lababis me & ſuper niuem dealbabor,
ideſt,aſperges me ſacramẽto quodChriſti ſanguine tingit. Dicũ-
tur ergo immaculati in via fideles,qui in Chriſto qui via & vita eſt
iuſtificãtur.¶Sed aduerte quod Hiero.in Epiſtola ad Principiã de Hierony.
laudibus Marcellę ait,quod hic Propheta magni facit immaculá-
tos in via hac,grande quippe opus facit, qui viã ſpurcitijs plenam
immaculato callepertranſit,ſicut eſt ſol,qui cum per ſterquiliniã
trãſeat,nõ coinquinatur ab eis,nõ eñ patitur peregrinas impreſsio
nes.Vnde in Cãticis dicitur.Quæ eſt iſta quę aſcẽdit de deſerto,de Canti.8.
litijs afluẽs,mirabile valde eſt, quod de deſerto huius ſeculi in quo
ſpinæ,& tribuli germinãtur,aſcẽdat anima delitijs & floribus fra-
grãs,& de terra ſterili tot fruct⁹ ferat.Beatos ergo optimo iure eos
appellat ac ꝑdicat Propheta qui in via immũda immaculati ſunt.
(Qui ambulãt in lege Dñi.) Obſerua myſteriũ notatu dignifsi-
mũ.In ſanctis literis quotieſcũque fit mẽtio de ſtatu ſanctorum in
termino, qui cõſiſtit in apprehẽſione viſionis diuinę,explicat per
terminos ſignificãtes quietem; vt eſt illud Iſa.32.Sedebit populus Iſai.32.
meus in pulchritudine pacis,& Matt.20.Sedebitis vos ſuper ſedes Matth.20.
duodecim,tribus Iſrael iudicãtes,& Paulus vocat ſanctos nomine
dormitionis quæ ſignificat quietẽ.Nõ preueniemus eos qui dor- 1.Theſſ.4.
mierũt.In pace in id ipſum dormiam & requieſcã Pſal.4. Cæterũ, Pſalm.4.
qñ loquitur de ſtatu ſanctorũ in via,qui cõſiſtit in progreſſu virtu
tũ,& meritorũ,explicat per nomina ſignificãtia motũ, Sic currite
cõprehẽdatis,ad Epheſ.3.quæ retro ſunt obliuiſcẽs,ad ea verò quę Epheſ.3.
ſunt priora extendẽs meipſum,ad deſtinatũ perſequor ad brauiũ
ſupernæ vocationis,& Pſal. 63.Beatus vir cuius eſt auxiliũ abſte, Pſalm.63.
aſcẽſiones in corde ſuo faciet,in valle lachrymarũ,& Canti.4. lau- Cant.4.
dãs ſanctitatẽ fideliũ in via cõparat eos gregibus ouiũ aſcẽdentiũ
de lauacro,& hoc eſt quod dixit Dñs Samaritanę Iohã.4.qui bibe Iohan.4.
rit ex aqua,quã ego dabo ei,fiet in eo fons aquę ſaliẽtis in vitã ęter
nã,gratia eñ Spũ ſancti eſt in iuſto viatore,hic impulſus internus
quo ſalit,& pergit in vitã ęternã,deſideriũ ſcilicet,proficiẽdi,currẽ
di per virtutũ opera ad vitã:nã in hac vita nõ quietatur cor noſtrũ,
nec iuſtus extimat ſe,cõprehẽdiſſe,vt Paulus dixit ad Philip.3.Fra Ad Phili.3
tres ego nõ arbitror me cõprehendiſſe, & ideo ſemper ambulant,
ſemper proficiunt de virtute in virtutem. Falluntur perfidi hære-
tici aſſerentes quod in hac via poſsit obtineri terminus perfectio-

 niſ,

nis,vltra quam iam non sit progrediendum, ponunt enim terminum in via,quod est maxima implicatio.Paulus non arbitratur se compræhendisse:nec vllus viatorum id dicere potest, sed semper restat nobis grandis via,vsque dum perueniamus ad montē Dei. Animalia illa sancta quæ vidit Ezech.ibant & non reuertebātur. Vnumquodque coram facie sua gradiebatur,semper vltra progre-

Gen. 12. dientes,sicut de iusto Abraham dicitur Gen. 12.Perrexitq; Abraham vadens & vltra progrediens ad meridiem, confitebatur se hospitem & peregrinum super terram, & ideo semper pergebat vltra,versus meridiem, idest versus beatitudinem, vbi lux beatorum erit in vltimo,ad quod peruenire debet, sicut lux solis in meridie est in vltimo,ad quod splendores eius lucere possunt.Hanc meri-

Canti. 1. diem desiderabat sponsa quando dicebat Canti. 1 .Indica mihi vbi

Prouer. 4. pascas,vbi cubes in meridie. Vnde Prouerb.4. Iustorum semita quasi lux splendens,procedit & crescit vsque ad perfectum diem, hic perfectus dies erit in patria,dies,inquam,illa quæ non cognoscit vesperum, nec occasum, diem dico æternitatis: vbi non est dies procedens & fluens per momenta & horas, & tandem deficiens,quem occupet nox,aut occasus.Sed vbi semper lux erit, in eodem pūcto & tenore perseuerans.Beatitudo ergo sanctorum,in

Beatitudo sanctorū in hac vita nō in quiete sed in motu cōsistit. hac vita non in quiete sed in motu consistit. Beati immaculati in via qui ambulant in lege Domini,adeò vt vltra non progredi, sit reuerti,vt dicit D.Bernar.Nō progredi in via Dei regredi est,nam qui existimat,iam se compræhendisse, nec esse locum in via Dei quē ipse nō pertingerit, fastigiū iam ac culmē virtutū ascendisse:eo

D. Bernar. ipso peccat,ac retrocedit.Sācti ergo in hac via ambulant, qui sem-

Cassiodorus. per proficiūt meritis in fide & dilectione Dei in lege Domini.Nec hoc mysterio vacare vult Cassiodorus, nam est alia lex quā Pau-

Rom. 7. lus Rom.7. inueniebat in membris suis,quæ eū captiuabat in lege peccati:non ergo ille beatus qui in tali lege ambulat,imò miser,sed qui ambulat in lege Domini:quæ destruit legem peccati.

VERSUS SECUNDUS.

Beati qui scrutantur testimonia eius : in toto corde suo exquirunt eum.

August. HIc versus(vt placet D.Aug.)quasi interpretatio pręcedētis est.Illi nimirum immaculati in via Dei sunt & in lege Dei ambulāt,qui requirētes eū in toto corde suo scrutantur te-

stimonia

stimonia eius, & verè sic est q̧ qui ex recta volũtate erga Deũ eius mandata scrutantur, & exquirunt, verè beati in spe, & immaculati in re sunt. Sed obserua, quòd multi scrutantur testimonia eius, nõ tamen ex recto corde & voluntate erga Deum: sed erga se ipsos, vt coram hominibus appareant docti, mirabiles scrutatores & doctores sermonum Dei. Sic enim Pharisæi mandata eius exquirebant vt vocarentur ab hominibus Rabbi, & etiam quæstus gratia, vt maiores prouentus acquirerent, existimantes quæstum esse pietatem. Atque ô vtinam his temporibus non etiam hæc Pharisaica calamitas serpserit: sacraq; disciplina honoris ac quæstus gratia à maiori parte non addiscatur, & quia hac intentione addiscitur, inflato animo ad temporalia erecto & attento, quanuis ipsa animum doceat rectè morigeratum esse erga omnes, terrena despicere, ad cœlestia anhelare, peritura contemnere, permansura amplexari, non alta sapere, sed humilibus consentire. Non hoc addiscunt, sed superbire, alios antecellere, in honoribus & prouentibus primos esse, contra quos Paul. 1. Tim. 6. Si quis aliter docet, & nõ acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi & ei quæ secundùm pietatẽ est doctrinæ, superbus est, nihil sciens sed languens circa quæstiones & pugnas verborũ, ex quibus oriuntur inuidiæ, contentiones, blasphemiæ, suspitiones malæ, conflictationes hominũ mente corruptorum, & qui charitate priuati sunt, existimantes quæstum esse pietatẽ, hi non acquiescunt ei quæ secundùm pietatem est doctrinæ. Sacra quippe doctrina hæc sobrietatem & prudentiã docet, & iustitiã & virtutẽ, quibus nihil est in vita vtilius vt dicitur Sapien. 8. Et hæc sunt quæ ædificãt animum addiscentis: hi autem non eam addiscunt, vt scientiam quæ docet pietatem, qua ratione vocatur Prou. 30. scientia sanctorũ, sed veluti student alijs scientijs quæ ad ostentationẽ & quæstum diriguntur, de quibus dicitur q̧ tales scientiæ inflant. 1. Cor. 8. Tales igitur non hîc prædicantur à Propheta beati, sed qui corde puro mandata Dei scrutantur. Vnde Psal. 1. cui iste Psalmus maximè concinus est, post primum versum in quo dicit, Beatus vir qui non abijt in concilio impiorum, statim versu. 2. subdit; Sed in lege Domini voluntas eius & in lege eius meditabitur die ac nocte, quia in lege Domini fuit voluntas eius directa, scilicet ad Deũ, & pura, ideo die ac nocte eius perscrutatur mandata. Vnde Prou. 20. dicitur, Cor iniqui inquirit mala: cor autẽ iusti inquirit scientiã, nimirũ hanc scientiam

Aliqui scrutantur testimonia & non ex toto corde.

1. Tim. 6.

Sapien. 8.

Prou. 30.

1. Cor. 8.

Psal. 1.

Prou. 20.

sanctorũ,quæ ædificat,nã primi nõ recto corde acquirunt scientiã sed adulterino,ad cõmodum propriũ erecto,contra quos Paul. 2. Cor.9.Non ambulãtes in astutia,nec adulterantes verbũ Dei,licèt in græco sit nõ cauponantes vel miscentes,vt caupones miscent vina quæstus gratia,sed purè & sincerè annũtiantes, nõ adulterãtes. Adulter enim nõ intendit prolẽ, quæ est finis intẽtus ex matrimonio:sed propriã delectationẽm:sic isti falsi doctores non tã sobolẽ & fructũ spiritus quærunt in huiusmodi scientijs diuinis addiscẽdis & perscrutandis,quã propria cõmoda, prouentus, honores, & populi beneplacitum,literatorũ applausum, & cætera quæ ad rem non pertinent,quare optimè de talibus dixit Ierem. c. 23.In Prophetis Hierusalẽ vidi similitudinem adulterantium & iter mendacij:similantur enim adulteris nõ quærentibus prolẽ sed propriam delectationẽ,quod est iter ad docendũ mendacium vt patet in Pharisæis,& hæreticis. Vnde D.Grego.sic dicit.Nec enim hæretici aut hypochritæ inquisitionibus suis veritatẽ conantur assequi, sed victores videri, cumque se foris ostendi sapientes appetunt,intùs per stultitiam elationis suæ vinculis alligantur.Vnde fit vt contentionum certamina inquirant,& de Deo qui est pax nostra loqui pacificè nesciant.Et ex pacis negotio,rixæ inuẽtores fiant, ergo sunt beati qui recto corde quærentes Deum,testimonia eius inquirunt.

1.Cor.4. (margin, beside line 3) — Ierem. 23. — Grego.

Sed obserua quòd dicit, non qui quærunt, sed qui scrutantur, idest,nõ segniter(vt vult D.Hiero.)discere, sed summa diligentia ad similitudinẽ scrutinij,quod summa cura fit,vt mulier illa Euangelica,quæ perdidit dragmã, in qua erat imago Cæsaris;& accendit lucernam,& euertit domũ omnem,nullũ non lapidem mouit, vt inueniret. In Scriptura sacra est imago & notitia Dei,summa ergo cũ diligentia quærenda est cum lucerna Christi accensa, idest, cũ fide & dilectione Dei,lucerna ardens est fides cũ charitate,euertendo domũ,omnes leges ac rationes naturales inuertendo, quas omnes superat fides:hoc est,etiã in illis in quibus Scriptura sacra, & doctrina reuelata videtur aduersari rationi & legibus naturæ, omittendo,imo submittendo fidei, secundũ D.Paul.2.Corin.10. In captiuitatem redigentes intellectum in obsequium Christi. Vel secundo vt scrutari,sit,non superficie tenus legere diuinã Scripturã in cortice & in litera:sed intus vsque ad ima spiritus scrutari. In scrutinio etiã minutissimas res exquirimus,ita & tu nec apicem nec iota vnũ prætereas,sed omnia redundare mysterijs existimes.

Luc. 15. — 2.Cor. 10. — Secũda expositio circa illud scrutari.

Pharisæi non scrutabantur Scripturas intùs in nucleo, in spiritu, sed in superficie & in cortice, & ideo allucinabantur. Vnde rectè dixit eis Dominus, Scrutamini scripturas: quia ipsę testimonium perhibent de me, Ioan. 15. Non in litera sistatis, sed penetrate interiora legis, quia ibi inuenietis me: Litera enim occidit, ait Paulus 2. Corint. 3. spiritus autem viuificat. In fiscella viminibus scirpeis contexta erat clausus Moyses, aperi fiscellas & scirpos & ibi eum inuenies. Pharisęe cæce aperi literam, tolle corticem, inuenies Christū, de quo Moyses tot protulit testimonia. Pròh dolor quā multi ex orthodoxis doctoribus qui publicè se profitētur sacrarū literarū interpretes, non intima nec spiritū penetrant, sed in scirpo & in cortice manent, summū studiū existimantes, si grammaticā & constructionem sacræ Scripturæ doceant, nullū aliud referantes mysteriū, imo nec ipsum thesaurū scripturarum absconditum, qui est Christus dominus inuenientes. De quibus Isai. 24. Et erit sicut populus sic sacerdos. Sicut enim popul9 nō ingrediebatur in interiora tēpli, sed extra velū manebat, intra autē solus sacerdos in vice sua introibat: sic isti non ingrediuntur in interiora velaminis, sed sicut populus rudis absq; spiritu & sciētia, extra velū manēt, picturas & colores veli considerantes: non autē quid intus lateat penetrantes, quia non recto corde exquirunt, non humiliter procidunt ante faciem illius, qui habet clauē Dauid qui aperit & nemo claudet, claudit & nemo aperit; orantes & deprecantes vt illis aperiat sensum ad intelligendum Scripturas sacras intus, & non in cortice, in spiritu, & non in litera, in litera, in quam, quæ occidit, sed in spiritu qui viuificat, vt ait Paulus &c. & dicant cum nostro Propheta, Reuela oculos meos & considerabo mirabilia de lege tua.

Ioan. 15. | 2. Cor. 3. | Figura. Exod. 2. | Isai. 24. | Apoc. 3. | Psal. 118.

(In toto corde exquirūt eū) Hoc debet intelligi negatiuè, vt prę ceptū de dilectionē Dei: non autē quod nullam partē cordis, idest, voluntatis applicent creaturis hoc enim impossibile est in hac vita, debet enim diligi propriū corpus, vxor, filij & alia multa, sed tamen non taliter, quod impedimentū præstent diuinæ dilectioni, quæ est in præcepto idest quod non ob amorē alicuius creaturæ, prætermittatur aliquod præceptū diuinum. Cæterū quòd totum cor ita Deo præbeatur integrū, ꝙ nulla alia rēs præter eū ametur, hoc impossibile est in hac vita, vide Paul. 1. Corinth. 7. loquens de nuptis dicit quòd diuisi sunt; quia mulier innupta cogitat quæ domini sunt, quomodo placeat Deo vt sit sancta corpore & spiritu:

spiritu: quæ autem nupta est; cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro, & idem dicit de viro subdens, & diuisus est. Hæc autē diuisio cordis quoniam non est contra Deum, non est damnabilis, nec omitti potest ab omnibus dum sumus in corpore. Quare præceptum illud de dilectione Dei super omnia secundùm Aug. in sermone Domini in monte, non potest in hac vita in tota sua perfectione adimpleri, cum corporales necessitates aliquando nos reuocent & rapiant cor in diuersa, quæ tunc diligere & cogitare, est necesse. Sed appositum est tale præceptum cum tanto rigore vt intelligamus, quis sit scopus amoris diuini, ad quem tendere debemus; instantes quantum in hac vita possibile est, cor mundare & à quibus fas fuerit negotijs expedire, vt ad talem scopum propius accedamus, & hæc est omnis cura, omne negotium, omnis cogitatus perfectorum in hac vita, ab omnibus quibus possibile est, se abstinere, vt expeditum cor soli Deo quantū potuerit inhæreat, in patria autem quando Deus erit omnia in omnibus, vbi vt dicit Aug. vacabimus, & videbimus, & gaudebimus, quando non ex parte, sed ex toto cognoscemus, ex toto etiam amabimus. Hæc est ibi sanctorum omnium vita, Deum super omnia diligere. Vnde Isai. 31. Cuius ignis est in Sion & caminus ignis in Hierusalem. Ignis amorem significat, cū in pluribus eius similitudinem gerat, in Sion, idest, in hac vita militante amor est. Sunt enim in ea viri perfecti in charitate. Sed caminus ignis sphera amoris, vbi nihil aliud est quàm amor Dei in illa summa ciuitate Hierusalem erit, vbi ignis nunquam extinguitur, sed semper ardet. Vnde nunquā ab actione actuali amoris diuini cessatur. Dan. 7. Vidit thronū eius igneum & quòd fluuius ignis rapidus egrediebatur à facie eius. Essentia diuina mirabiles ex se eflat amores, qui tanquam fluuius rapidus rapiunt necessariò corda videntium Deum, cunctosque in eius amore incendit, ac tanquam fluuius raptos submersosq; atq; in eius amore semper attentos tenet, sed quia fluuius amoris est, omnes lætificat: non comburit, sed illuminat, lætos placidosq; facit iuxta illud Psal. 45. Fluminis impetus ciuitatem Dei lætificat. Quod si in hac vita etiā cętera quæ amamus, in diuinū amorem referamus, iam quantum fas est Deū in omnibus & super omnia diligimus, quod si aliquid amamus, quod nō propter Deū amamus, iam non toto corde Deum diligimus super omnia. Nam (vt in suis meditationibus ait B. pater August.) minus te amat, qui tecum aliquid

Præceptū de dilectione Dei quomodo non potest in vita in tota sua perfectione adimpleri. August.

Isai. 31.

Dan. 7.

Psal. 45.

August.

quid amat quod non propter te amat, isti enim diuisum habent cor, nec integrum Deo seruant, cōtra quos dicitur Oseæ. 11. Diui sum est cor eorum, modò interibunt. Ose. 11.

Sed nequaquam hic prętereundum est (quod ad moralem doctrinam quam hic vt præcipuam intendimus maximè conducit) non inquam intermittendum est, quod plerique ex huius Psalmi expositoribus adnotarunt, inter quos Innominatus, Casiodorus, imò & Lyranus, videlicet quòd in his duobus primis versibus agitur de vita actiua, ac contemplatiua, in priori de actiua, in secundo de contemplatiua, quoniam prius debet quis ambulare in lege Domini, scilicet, prius in exercitijs vitæ actiuæ, in virtutum moralium actione, quàm ad contemplationis culmen erigatur, nam vita bona debet præcedere studium & doctrinam. Sic de Christo dicitur Actuum. 1. Cœpit Iesus facere & docere, non enim potest mens liberè eleuari ad contemplationis studium, nisi prius passiones appetitus sensitiui per exercitium moralium virtutum fuerint moderatæ, quod D. Gregor. sanctissimè vt cætera omnia lib. 6. moral. c. 17. his verbis docet. Prius ergo mens ab appetitu gloriæ temporalis, atque ab omni carnalis concupiscentiæ delectatione tergenda est, & tunc ad aciem contemplationis est erigenda. Vnde & cùm lex Exod. 18. accipitur, populus à monte prohibetur, vt videlicet, qui infirmis adhuc mentibus terrena desiderāt, considerare sublimia nō præsumant. Vbi & rectè dicitur Num. 5. Si bestia tetigerit montem lapidabitur. Bestia enim montem tangit cum mens irrationabilibus desiderijs subdita ad contemplationis alta se erigit: sed lapidibus percutitur, quia summa non sustinēs ipsius superni ponderis ictibus necabitur. Qui ergo contemplationis aciem tenere desiderant prius se in campo operis, per exercitium probent vt solicitè sciant, si nulla iam mala proximis irrogāt, si irrogata à proximis æquanimiter portant, si obiectis bonis temporalibus nequaquam mens lætitia soluitur, si substractis etiam nimio mœrore sauciatur, ac deinde perpendant cum ad se ipsos introrsus redeunt, in eo quod spiritualia rimantur, nequaquam secum rerum temporalium vmbras trahant, ac fortasis tractas manu discretionis abigent, vt in circumscriptum lumen videre cupiētes, cunctas circumscriptionis suæ imagines deprimant, vt in eo quod super se est contingere appetunt, vincant quæ sunt. Hæc D. Gregorius. Quæ consultò tam ad longum recensuimus vt sciant nonnulli,

Casiodo.
Lyra.
Vita actiua & contéplatiua.
Acto. 1.
D. Grego. lib. 6. moral. c. 17. & super Ezechiel. hom. 14.
Exod. 18.
Num. 5.

nonnulli, non adeò facilem & scitam esse viam ad cõtemplationis fastigium, sicut ipsi faciunt, qui homines perditissimos illecebris, & cæteris mundi, carnisq; spurcitijs; & diaboli dolis & inquietudinibus deditos, per exercitium octo aut quindecim dierum, ad contemplationis culmen eos iam aduolasse autumant. Vixq; pedem à mundo auertunt, & iam vltimum apicem perfectionis attigisse affirmant, similes angelis qui ab vno ad aliud extremum subitò transeunt, imo velotiores illis: angeli quippe ab vno ad aliud extremum per media pergunt, saltim quando mouentur motu continuo, isti autem statim ab vno extremo in aliud absq; medio peruolant, & simul sunt in termino à quo, & in termino ad quem contra omnem rectam Philosophiam. Ex consensu omnium sanctorũ per illas duas vxores Iacob Liam, scilicet, & Rachelẽ vita actiua & contẽplatiua designantur, prius appetijt Rachelẽ Iacob, cæterũ posteriùs eã accepit, & Lia quæ prior natu erat ei prius fuit supposita. Dixitq; ei socer suus, non est consuetudinis in loco nostro, vt minores antea tradamus ad nuptias, vt legitur Gen. 29. etiã si pulcherrimæ Rachelis amore capiaris, prius tamẽ tibi ducẽda est Lia quæ prior est natu etsi lippis oculis. Quoniam & si vitam cõtemplatiuam desideres, quæ pulchrior est: tamen priùs te in vita actiua exercere debes, quæ quantum ad hoc prior natu est, quia priùs in ea exercendus est animus, etsi lippis oculis sit, idest, si non adeò quiete & clarè posset maiora speculari, sed lippis oculis lachrymis & singultibus ad pulcherrimæ Rachelis castissimos amplexus peruenire debes, quòd si inuerso ordine processeris, nos talem consuetudinem non habemus: sed nec Ecclesia Dei (vt paulinis verbis vtar) quia hanc viã omnes sancti docuerunt: & hac via ipsi ad contẽplationis culmen peruenerunt, si ergo in loco nostro nõ est huiusmodi consuetudo, quis nã nouarum rerũ cupidus contra fas audet introducere? Animalia illa sancta quæ vidit Ezech. c. 1. habebãt manus hominis sub pennis eorũ pẽnata erãt; sed manus hominis sub pennis eorũ, per pennas vitã contemplatiuã, per manus hominũ, actiuã intelligimus, manus ergo erant veluti fundamentum pennarũ: nã vita contẽplatiua super opera actiuæ fundatur, prius quod animale, deinde quod spirituale, ait Paul. 1. Corint. 15. Vita actiua respectu contẽplatiuę est veluti vita animalis, eo quod circa opera exteriora & actiones circa corpora proximorũ, vt plurimũ versatur, licet etiã ad vitam actiuã pertineant consilia, prædicatio, & alia

Marginalia: Simile. Figura. Gen. 29. Ezech. 1. Figura. 1. Cor. 15.

& alia bona spiritualia, sed quia erga exteras actiones versatur, & præcipuè quæ ad corpus attinēt, dicitur animalis respectu vitę cōtēplatiuæ quæ tota circa spiritualia versatur, priùs ergo vita actiua deinde cōtēplatiua. In Iacob inhabita, & in Israel hæreditare & in electis meis mitte radices Eccl. 24. Iacob luctator dicitur, Israel fortis & vidēs Deū. Priùs ergo Iacob deinde Israel, priùs in vita actiua luctator fortis, cōtra carnis illecebras, contra ferocissimi dæmonis insidias, cōtra maxima & assidua pericula quę passim occurrunt, deinde hæreditaberis in Israel, accipies velut præmiū actionū vitæ actiuæ tanquā hæreditatem summi Dei contemplationē, nā certè vita contēplatiua velut præmiū solet esse actiuæ, sicut nuptiæ Rachel fuerunt veluti præmiū laborum quos perpessus est Iacob seruiens Labam, æstu & gelu vrgebatur, & somnus fugiebat ab oculis eius. Hęreditaberis ergo in Israel inter eos qui quasi fortes vicerūt mundū, & ad Dei visionē qualis in hoc mundo haberi potest peruenerunt. Et in electis meis mitte radices, id est inter eos qui optimam elegerūt partem cum Maria, qualis est vita contemplatiua, vbi maximè anima in Dei amore radicatur ad thronum Salomonis per gradus ascendebatur, & in eis ex vna parte erant leunculi ex alia autē manus hominis sculptæ, nam si vis ascendere ad thronum veri Salomonis, idest, ad fastigium perfectionis quæ in vita contēplatiua cōsistit, per gradus debes ascēdere, in quibus & leunculi & manus hominis sunt opera, scilicet, actiua, quibus contrā mōstra tētationū, & leones pugnare debes, leunculos vocat nō leonis: nā omnia quæ caro & dæmon contra animā moliuntur nihil sunt, cū sint tēporalia licèt appareāt magna ad nostrā imaginationē, non tamen in rei veritate sunt, quod specie tenus præseferunt. Leunculi ergo nō leones, quia facilè contra eos pręualebimus, si in Deo confisi eius auxiliū imploremus, nihilominus & monstra vitiorū debellare, & virtutū actiones apprehendere debes, priusquā ad cōtēplationis arcē ascēdas. Vnde in animalibus quę vidit Ioannes vel in animali vno quod vidit Ezech. habēs quatuor facies, prius erant facies vituli, hominis, & leonis, & deinde facies aquilæ, priùs enim te exercere debes, in hominis exterioris operibus, deuincere mōstra vitiorū, carnē tuā mactare, vt vitulū, quā aquilā imiteris, in cōtēplationis volatu. Quare in tēplo Dei, priùs erat altare in quo mactabantur carnes animaliū immolatorū, quā altare in quo adolebatur incęsum, priùs enim mortificare, mactare, & desecare debes carnem

Eccl. 24.

Figura.

Figura.

Figura.

carnem tuam, ieiunijs, vigilijs & alijs carnis macerationibus quam venias ad altare incensi, idest, ad contemplationis sacrificium. Vbi anima recto tramite dirigitur ad Deum, sicut virgula fumi ex aro-

Cant. 3. matibus mirrhæ, & thuris, vt dicitur Cant. 3. prius mirrha quæ est

D. Thom. amara, deinde thus dulcissimæ contemplationis. Hæc igitur doctrina sanctorum est quam confirmat D. Tho. 2.2. q. 180 art. 2.

Contépla-tio Philo-sophorū in solo intel-lectu siste-bat. Sed obseruandum cum Lyrano quòd contemplatio Philosophorum in solo intellectu sistebat nec erat transitus aut deriuatio ad voluntatem, sed in hac contemplatione perfectorum fit maxima communicatio ad voluntatem, quæ de speculatione summi Dei delectatur, incenditur, & in eius desiderio vehemēter inflam-

Psal. 76. matur. Vnde Propheta Psalm. 76. Memor fui Dei & delectatus sum, & exercitatus sum atque exercitabar, & scopebam spiritum meum, cogitaui dies antiquos, & annos æternos in mente habui. Ex contemplatione summi Dei deriuabatur ad voluntatem maximus affectus erga Deum ad præparandum ei mundum cor, & ad dirigendum spiritum purum ad eum.

VERSVS TERTIVS.

Non enim qui operantur iniquitatem: in vijs eius ambulauerunt.

Diuersæ interpreta-tiones circa istū 3. versic. D. Hieron. Felix. Caietan. VErsus iste duo habet quę aliquantulum negotij nobis facessunt. Alterū ex diuersa trāslatione ex interpretibus hebręis à nostra vulgata. Hieronymus nobiscum transfert. Felix vero, & alij aliter, sic scilicet, nec enim operantur iniquitatem, qui in vijs eius ambulant. Vbi Dominus Caieta. qui huic consentit translationi, meditatur quòd in primo versu loquutus est Dauid de perfectis, quos ideo vocat beatos, in secundo autem de proficientibus quos itidem beatos dicit, sed in hoc tertio agit de incipientibus, scilicet, de illis qui abstinere cœperunt à peccatis, non tamen ad maiora adhuc ascenderunt, & ideo eos non dicit esse beatos, nec tanto nomine eos adhuc esse dignos existimat, satis ducens eos collocare in numero eorum qui in vijs Dei ambulāt, qui

Iudiciū & expositio authoris. non operantur iniquitatem. Sed meo certe iudicio, ferè in idem recidit vtriusque translationis sensus. Nostra vult dicere, quòd qui operantur iniquitatem non ambulant in vijs Dei: aliorum, quod qui in vijs Dei ambulant non operātur iniquitatem, quod idem

ferè

ferè eſt,nam ex vno ſequitur aliud,ſi enim hi qui in vijs Dei ambulant,non operantur iniquitatem:bene ſequitur,quòd qui operantur iniquitatem non ambulant in vijs Dei, ex oppoſito conſequẽtis ad oppoſitum antecedentis, quod bonum eſt argumentum in topicis. D. Baſilius, in hoc verſu dicit, quòd eſt ſimilimus primo Pſalmo, quod & nos ſupra diximus, ibi enim dicitur; Beatus vir qui non abijt in conſilio impiorum, ſed in lege Domini voluntas eius,& in lege eius meditabitur die ac nocte. Subdit: Non ſic impij,id eſt,non eadem via procedunt, qua iuſti. Sic in hoc Pſalmo poſtquam eos dixit beatos, qui immaculati in lege Domini ambulant, & qui ſcrutantur teſtimonia eius, & in toto corde exquirunt eum,ſubdit modò quòd impij diuerſa incedunt via: nam tales non ambulant in via qua incedunt immaculati, quos ſupra dixit beatos. Baſilius.

Altera difficultas eſt quam hîc mouet D. Auguſt. quomodo intelligatur, quòd qui operantur iniquitatem, non ambulant in vijs Dei,cum in hac vita omnes ſimus peccatores, & verum ſit illud verbum. 1. Ioan. 1. Si dixerimus quod peccatum non habemus,ipſi nos ſeducimus,& veritas in nobis non eſt.Et videtur primò dicere quod forte hic vocantur immaculati, in ſpe, ſicut & beati:diximus enim ſupra quod vocantur beati in hac vita, non in re, ſed in ſpe, dicitur enim; Beati pauperes ſpiritu, quare beati? non quia pauperes, ſed quia ipſorum eſt regnum cœlorum, tale promiſſum expectant.Similiter; Beati qui nunc fletis,nõ quia fletis,ſed quia habetis ſpem,quod ridebitis: ſic beati immaculati, nõ quia in re immaculati in hac vita: cum ſine peccato non ſitis: ſed quia ſperatis fore immaculatos in alia. Verum eſt quod aliter ſoluit hanc difficultatem, vt ſtatim videbimus, & pro explicatione eius adnotanda eſt regula,ex eodem D. Auguſt. 3. lib. de doctrina Chriſtiana capit. 2. quod Eccleſia hæc quæ eſt corpus Chriſti per mixtam habet mixtionem, malorum cum bonis, & ita dicit Eccleſia de ſe ipſa Cant. 1. Nigra ſum ſed formoſa. Nigra propter fœditatem peccatorum, formoſa propter ſanctitatem iuſtorum. Dubiũ ex D. Aug. circa intellectum iſtius verſ. 53. 1. Ioan. 1. Matth. 5. Lucæ. 6. Regula notãda ex D. Auguſt. Cant. 1.

Sed ſecundò notandum eſt, quod aliquando Eccleſia denominatur à digniori & excellentiori parte, ſicut ciuitas denominatur à nobiliori parte nam quando ſenatores & nobiles aliquid determinant, dicitur quòd ciuitas decreuit, vbi à nobiliori parte denominatur ciuitas, nobilior autem pars, & excellentior huius ciuita- Secundum documentum.

tis Dei quæ est Ecclesia, iusti & sancti sunt, quare aliquando vocatur Ecclesia tota pulchra à digniori parte, scilicet, à ratione iustorum, vt in Cant. 4. Tota pulchra es amica mea: sed tunc se ingerit difficultas præsens, nam secundum doctrinam Catholicam Concilij Mileuitani. tom. 5. concil. capit. 5. can. 6. & 7. etiam sancti viri non carent venialibus peccatis solus Christus Dominus, & immaculata mater eius excepti sunt à peccatis venialibus, cæteri comprehenduntur in illa communi sententia supra citata. 1. Ioan. 1. Si dixerimus, quia peccatum non habemus, &c. sancti ergo habent aliquot peccata venialia, & ita non solum ex humilitate, sed ex veritate dicunt quotidie in oratione Dominica: dimitte nobis debita nostra. Sed solutio est, quòd quia peccata venialia non ponunt maculam auferentem pulchritudinem animæ, quia non demoliuntur gratiam, nec contrariantur charitati, sed solùm eius feruori, nec tollunt sanctitatem ab Ecclesia. Itaque immaculati dicũtur, qui carent mortalibus criminibus, ita tenet Diuus Hierony. super primũ versum huius Psalmi his verbis. Dicit, immaculati, quia sine minutis peccatis homo esse non potest, sicut S. Ioan. dixit; Si dixerimus, quia peccatum non habemus, & propheta dicit Psal. 14. Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiam, sine macula, hoc est sine mortalibus criminibus. Sed tamen discretionem facit inter maculam & maculam, id est, quia sine minutis esse non possumus tamen in maiora incidere non debemus. Hæc Hieronymus. Vnde illud Ephes. 5. quod supra citauimus, Christus dilexit Ecclesiam suam, vt eam exhiberet sibi sine macula & ruga, aliqui satis probabiliter explicant de Ecclesia secundum statum præsentem ratione iustorum qui tantum habent peccata venialia, quæ maculam non ingerunt auferentem nitorem & pulchritudinem gratiæ & charitatis. Vnde cum ipsis stat decor hic & pulchritudo animæ.

Cant. 4. Cócilium Mileuita. 1. Ioan. 1. Solutio. Hierony. Psal. 14. Ephes. 5.

VERSVS QVARTVS.

Tu mandasti: mandata tua custodiri nimis.

ID est, quid mirum, quod in vijs tuis ambulemus: testimonia scrutemur, & in toto corde exquiramus, cum tu præceperis mandata tua custodiri nimis. Supra dixit testimonia, hic mandata, quia mandata dicuntur in iubendo, testimonia in prohibendo,

bendo, vt ait glossa. Itaque per mandata, præcepta affirmatiua, per testimonia, negatiua intelligit: pro maiori huius versus explicatione nota, quod potest iungi illa particula, nimis, vel cum verbo mandasti, vel cum verbo custodiri, si primo modo iungatur, sensus erit. Tu nimium & cum maximo rigore mandasti, vt custodiantur mandata tua. Si secundò modo hunc facit sensum, Tu mandasti, vt nimis custodiantur mandata tua, & licet secundus hic sensus magis consonet, primus tamen non est abijciendus. Ipse enim Deus nimio rigore, & summa diligentia sua nobis proponit mandata seruanda: & præcipuè ea quæ dicuntur decalogi (nam præter hoc quòd ea impressit in hominis intellectu, tanquàm radium qnendam sui veri luminis) quando ea dedit populo Israelitico, solennissimè pronuntiauit. Sanctificatus est priùs populus, descendit Dominus in Sinai in flamma & fumo, & sonitu buccinæ fulgurante monte, & vsque in cælum flammas vomente, ipse suo ore vel angelico vice sui oris, audiente vniuerso populo, hæc decem protulit verba: & in tabulis lapideis suo digito scripsit: nam cætera soli Moysi in silentio montis intimata sunt: nimio ergo rigore summa solennitate, grandi cura, atque diligentia hæc nobis præcepta mandauit. Quem sensum videtur amplecti Diuus Ambrosius super hunc locum, ait enim quod in paradiso, mandauit quidem Dominus homini, vt custodiret mandata sua, sed fortè non nimis, & ideo flexus ad preces mulieris præterijt mandatum, non multum pensans, quòd aberraret à via Dei, sed quoniam inimicus extra viam eum inuenit, expoliauit & cæsit, postea seueriùs & vrgentiùs Deus præcepit mandata sua seruari, per se ipsum in monte, per prophetas per Apostolos, per Pontifices, seuioribus minis, maioribus præmijs, & auctioribus promissis. Nimio ergo rigore mādasti, vt custodirentur mandata tua. — Tex. — D.Ambro.

Verùm secunda constructio, magis consona videtur, vt sit sensus Deum præcepisse, vt mandata sua nimis custodirentur. Vbi notandum, quod hæc dictio (nimis) significat aliquando grandem excessum, id est, plusquam oportet, vt. 1. Reg. 25. Cor Nabal iucundū erat, erat enim ebrius nimis, hoc est biberat plusquā oportebat, significat etiam valde. 1. Reg. 18. dicitur de Dauide, celebre factum esse eius nomē nimis, idest valde, aliquando significat — Tex. — Nimis, quomodo accipiatur. — 1.Reg. 25. — 1.Reg. 18.

Psalm. 96. ficat excessum infinitum, vt Psalm. 96. Nimis exaltatus es super
Psalm. 91. omnes Deos, id est, infinitè, & Psalm. 91. Nimis profundæ factæ
sunt cogitationes tuæ, id est, infinitè. Stando autem in sua primiti
Cassiodo. ua significatione, idē est quod à nulla re nimius, sic Cassiodorus,
hoc est homo constans & perseuerans, & ob nullam rem dubitās
assequi quod intendit, quomodocunq; sumatur potest in proposito verificari. In hac vltima significatione perspicuū est: quoniā
ob nullam rem creatam prætermitti debet, nec minimū quidem
1. cor. 13. mandatorum Dei iuxta illud Pauli. 1. Corinth. 13. Nec mors nec
vita, nec angeli, nec creatura alia poterit nos separare à charitate
Dei, quæ est in Christo Iesu. Sumendo autem pro valde, clarus est
etiam sensus & euidens, quòd mandata Dei valde seruanda sunt,
hoc est in gradu superlatiuo, multum per omnem modum super
August. alia, scilicet, seruanda sunt mandata Dei. Ita intelligit Augustinus
nimis, id est valde, Voluntas ergo tenax constans & in nulla re du
bia debet permanere in obseruātia mandatorū Dei super omnia.

7. Sed de secūda significatione, scilicet, infinitè posset esse dubiū,
Dubium aliud quomodo mādata Dei infinitè seruāda sunt. quomodo mandata Dei infinitè obseruāda sunt? sed cessabit dubitatio, si animo attenderis, quod plenitudo legis Dei est dilectio,
vt ait Paulus. Ita quod omnia hoc verbo instaurātur, Diliges proximum tuum, & hoc præceptum fundatur in illo, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ideo lex tota hoc verbo
Rom. 13. comprehenditur. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde. Quomodo ergo infinitè? primo ex parte diligibilis, quia
Deus infinita dilectione dignus est, quia ipse infinitus est, in cuius signum Deus ipse cuius actio est infinita, se ipsum infinitè diligit. Secundo ex parte diligentis, vt diligat infinitè, scilicet, sine
mensura & modo: nam modus charitatis, ait Bernardus est sine
Bernard. modo diligere, propter excessum infinitum ipsius Dei qui diligitur. Exaltate cum quantum potestis, superualebit adhuc. Vbi
Ecclesi. 43. obseruanda est doctrina Philosophi, communis quod appetitus
Doctrina philos. notanda & sic comunis. finis est infinitus appetitus mediorum non, sed ad mensuram finis, desideras sanitatem, nunquid cum mensura & termino tot
gradus sanitatis volo & non amplius? minimè gentium, sed sine
modo tantā vis quantum tibi possibile fuerit euenire. Medicinam verò; quia medium est ad sanitatem, non desideras absque
mensura, sed eam solum quæ necessaria est; non enim omne reubarbum, quod habent Pharmacopolæ vis sumere in potione, sed

id præ-

id præcise, quod ad expellendam choleram sufficiens est. Deus ergo finis est omnium rerum, à quo tanquam à principio effluxerunt, & ad quem tanquam ad finem pergunt. Cætera omnia media sunt, nec vlla alia res vltimus finis simpliciter est nisi ipse solus, qui de se dicit ego sum alpha &.O. principium & finis. Diligendus est ergo sine modo, dilige quantum potes, non superabis, imò nec pertinges ad metam. Cætera omnia cum modo diligenda sunt, quia media sunt non finis. Vnde in forma ipsius præcepti hoc insinuatur: Deus iubetur diligi ex toto corde, ex tota mente, ex totis viribus, nullus apponitur modus: sed in dilectione proximi dicitur, sicut te ipsum, ecce modum, non infinitè, sed cum modo & mensura sicut te. Officit nimius amor aliarum rerum, tam ex parte diligibilis, quàm ex parte diligentis: ex parte diligibilis, si amas equum sicut filium tuum; quid stultius, quid peius? non tanta dilectione dignus est equus. Ex parte diligentis, si tanto amore cibi capiaris, vt esset tibi vel in interitum vel in aduersam valetudinem. Amor autem Dei etiam minimus non obest, imò prodest ex parte diligibilis, quia dignus est amari super patrem, super vxorem, super filios, super te ipsum, quia melior est tibi Deus centum liberis, si id potuit dicere Helcana Annæ vxoris suæ. 4. Regum. 1. quanto magis Deus? ideo dicitur Matthæi. 22. Qui reliquerit patrem aut matrem aut vxorem aut liberos, centum pro vno accipiet, quia loco illorum accipiet Deum, qui præstat centum patribus & liberis. Sed nec ex parte diligentis obesse poterit Dei amor, imò prodest maximè, quoniam summa perfectio creaturæ est, suo appropinquare creatori, sicut cuiuslibet rei maior perfectio, in maiori appropinquatione ad suum principium consistit, veluti calidum illud in tali genere perfectius erit, quod propinquiùs ad ignem, qui est principium caloris, accesserit. Deus autem primum principium omnium rerum est, in maiori ergo approximatione ad Deum tota hominis perfectio consistit. Charitas autem inter cæteras virtutes hanc propinquitatem facit: proprius enim effectus amoris est vnio, cùm ergo charitas sit amor diuinus non erit expers talis effectus, imò maximè Deo nos vnit secundum illud. 1. Corinth. 4. Qui manet in charitate in Deo manet. Quapropter Paulus ad Colossen. 3. charitatem appellat vinculum perfectionis, nam tali vinculo nostro principio iungimur,

4. Reg. 1.
Matth. 22.
1. Corin. 4.
coloss. 4.

C 3 in quo

in quo tota nostra perfectio cõsistit. Deus ergo infinitè diligẽdus est. Vnde omnis amor quantũuis magnus quàm creatura potest prestare: exiguus est & deficiẽs maximè, nec æquiualẽs tantæ maiestati: quod cernẽs & humiliter agnoscẽs sponsa dicebat Cant. 1. Nuntiate dilecto meo, quia amore langueo, hoc est (que do muy flaca y muy corta en el amor que le deuo). Languidus enim & exilis sui creatoris, qui amore infinito dignus est.

Cant. 1.

Languidus est amor creaturæ respectu creatoris.

Nimis in alia significatione.

Si autem in alia significatione sumatur hoc aduerbiũ, nimis, vt significet plusquã oportet nõ videtur posse adaptari diuino amori, in quo nusquam est plusquã oportet, imò semper plus vltra nisi aliquantulũ duriuscule velimus sic interpretari, vt intelligamus Deũ, plusquã oportet diligere cæteras creaturas, alias quippe non debemus diligere nimis, Deũ autẽ sic, in alijs seruanda est sentẽtia sapientiũ, ne quid nimis, cæterũ in Dei amore, nihil redũdat, nihil est nimis, imò quicquid Deo præstiteris, erit minus, dilige ergo Deũ plusquã oportet diligere cæteras creaturas quas debes diligere cũ modo, Deum autẽ sine modo, sine mẽsura, deniq; plusquã oportet cætera diligere, idest, super omnia: nam amor Dei super omnia se super posuit, ideo cõparatẽ oleo, quod super omnes alios liquores eleuatur, Super omnia charitatẽ habete. 1. Corin. 4. Mandauit ergo Deus mandata sua custodiri nimis: hoc est plusquam oportet seruare omnia alia mãdata, idest, super omnia alia mandata, quod Dñs insinuauit dicens Matth. 11. Tollite iugum meũ super vos: sup vos, ait, idest super capita vestra, super oculos vestros, super omnes alias leges mandata & traditiones hominũ. Lex Dei super omnes alias leges obseruari debet. Leges Iustiniani iniustæ iudicabuntur: nisi legi diuinæ cedant & ei se submittãt, mandata Dei super omnia mãdata hominum, quicquid præcepit princeps cõtra Dei mandata, nõ est faciendũ, sed tunc dicendũ, quod Apostoli respõderũt principibus sacerdotũ & Pontificibus: qui præceperant illis ne prędicarẽt Iesum. Obedire oportet magis Deo quã hominibus Act. 5. nec tunc arbitrari debes te cõtraire mandato principis: imò tunc maximè seruas. Vt cũ proconsul, vel dux inferior aliquid præceperit militi, contra mandatum imperatoris, si non obedit ei tunc maximè obediens est, nam disciplina militaris est, vt sub imperatoris mandato cæteris obtemperetur, hoc poscit doctrina Christiana, vt sub mandatis summi Dei, mandatis principum obsequamur: etiam si à principis gratia & amicitia decidas, &

In dilectione creaturarum, ne quid nimis in Dei vero amore, nihil est nimis.

1. Cor. 4.

Matth. 11.

Acto. 5.

das, & te bonis tuis priuet, & de te tanquam de ingrato seruo querelas publicet, & si in damnum temporale vtriusque redundet. Quod & asina Balaam nos docuit Numer. 22. nam cum vidisset angelum Dei stantem contra eum euaginato gladio etiam si Dominus ei insidens percutiebat eam, nolebat iter peragere, quasi nolens contra Dei voluntatem pergere, imò & attriuit sedentis pedem, & concidit ad pedes eius, nam seruus contra Dei voluntatem non debet obedire Domino: sed verbera & damna potius perpeti: etiam si Domino noceat, etiam si mori necesse sit, & concidere ad pedes eius. Super vos ergo tollite iugum meum, nimis custodite mandata mea, id est, super omnia alia hominum mandata: sed heu miseri prorsus mortales inuerso proceditis ordine pluris præcepta mortalium, quàm Dei viuentis facitis: si ad eorum voluntatem explendam opus est Dei voluntati contraire, centies vel millies nihil pensi habetis. Principũ mandata, qui tantum modo occidunt corpus, & non habent amplius quid faciant, super collocatis, legem Dei viuentis qui postquàm occiderit corpus, habet potestatem corpus & animam mittere in gehennam, sub pedibus conculcatis. Præcipit iudici ecclesia, vt dimittat clericum, vel immunitatem seruet ecclesiæ, excommunicationis iaculo eum ferit, pulsantur Campanæ, extinguuntur candelæ, interdicuntur ecclesiæ, diuinæ obmutescũt laudes, cruces nigro velo cooperiuntur, & nihil pensi habet, irridet, irascitur, contumax in sua inobedientia perseuerat: sed venit regale mandatum à consiliaribus Regis, vt obediat ecclesiæ, restituat quem vi eduxerit, se à causa inhibeat, accipit literas deosculatur eas, super caput imponit, & cedit statim, miser incredule & infidelis, Deo & eius ecclesiæ obedire contumaciter repugnasti, calcasti literas eorum, & hominum præcepto statim acquieuisti? non tollis iugum Domini, super te sed sub te, onera vero hominũ imponis super te, quod Dominus apud Hieremiã nobis tã rebellibus & ingratis obijcit, nã dicit ad Hieremiam, vt vocaret Rechabitas, id est, filios Ionadab filij Recab, & daret eis vinũ ad bibendũ, ipsi autẽ noluerũt bibere, sed responderunt quod pater suus præceperat eis ne biberẽt vinum, nec plantarent vineas, nec semẽtem sererent, nec in ciuitatibus, aut populis habitarent, sed in tabernaculis extra oppida, & ita fecerunt vsq; in diem illum, & cũ hæc mãdata aspera viderentur, obsequẽtes tamen fuerunt filij Ionadab patri suo. Nunquid non recipientis disci-

Num. 22.
Figura.
Hierem. 35.

tis disciplinam, vt obediatis verbis meis dicit Dominus. Præualuerunt sermones Ionadab filij Rechab, quos præcepit filijs suis, vt non biberent vinum, & non biberunt vsque in diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui. Ego autem loquutus sum ad vos de mane consurgens & loquens, & non obedistis mihi &c. Leges mundi iniustisimæ difficilimęque maximè sunt: quoniam vt eas seruet homo aliquando domum, filios, vxorem, rem omnem, imò corpus & animam perdit, & tamen hæc omnia suffert vt seruet: & legem Dei suauisimũ iugum, onus leue, cuius obseruatio vitam parit æternam, contẽnit, opus istud extremæ dementiæ est. Hæc & his similia, tu qui concionem habes ad populum tuis verbis poteris ampliare, exẽplaria enim quædam tibi in hoc opere ob oculos ponemus, ad quorum similitudinem, tu similia addiscas proponere & effari, nam nisi tale esset propositũ nostrum, etiã incipiẽtes & nouitios exercere, pro prouectioribus suffecisset tãgere & eos ponere in via.

Leges mundi iniustisimæ & acerrimæ.

// Sed tamen minimè prætereũdum censeo, quod hic Burgensis adnotauit, quia & ad literalem & moralem intelligentiam huius versus attinet, nimirum, quod hęc dictio, nimis, veluti modum imponit præcepto de dilectione Dei: non intelligo per modũ, mensuram, sed intelligo per modum, promptitudinẽ, & deuotionem, qua præcepta Dei custodiri debent: hoc est non solũ vult Deus, vt præcepta eius custodiamus quantum ad substantiam & materiam, sed vt in modo prompte & delectabiliter adimpleamus. Maledictus enim est homo apud prophetã, qui opus Dei facit negligenter, id Philosophus in suis ethicis docet, ait enim; operari iusta nõ est difficile, sed operari vt iustus operatur, hoc difficillimũ est, scilicet promptè, deuotè, delectabiliter quasi ex habitu, deuotio enim quæ est promptitudo quædã ad diuina obsequia, & est effectus charitatis, & est veluti causa conseruãs eam & augens, cõparatur pinguedini corporis quæ & calore naturali gignitur, & eum conseruat, nam est cibus eius: sic deuotio à calore diuini amoris gignitur, & est veluti pinguedo quæ eũ pascit, auget, & cõseruat. Quod etiã noster Propheta Psal. 72. petebat dicẽs: Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labijs exultationis laudabit os meũ, id est, prompte & delectabiliter operabor, quæ ad laudes Dei pertinent, si pinguedine deuotionis saginata fuerit anima mea. Quæ doctrina est D. Thomæ 2. 2. quæst. 82.

Burgensis circa, nimis, documentum.

Ierem. 48.

Aristotel.

Simile.

Psalm. 72.

D. Thom.

VERSVS QVINTVS.

Vtinam dirigantur viæ meæ: ad custodiendas iustificationes tuas.

CVM accepisset propheta à Deo, quòd eius mandata debent nimis custodiri in huiusmodi desiderio exarsit dicēs; Vtinam sic ego faciam Domine Deus vt nimis custodiam mandata tua, præcepisti quidem, vtinam quod præcepisti fiat mihi. Vbi ait Augustinus, vbi audis, vtinam, vocem optantis agnosce:& agnita voce optantis depone superbiam præsumentis. Quis enim se dicat optare quod sic habet in arbitrij potestate: vt nullo indigens adiumento id posit efficere, ergo si optat homo quod præcepit Deus, vt det ipse quod præcepit, rogandus est Deus, à quo enim optandum est, nisi ab illo patre luminum, à quo omne datum optimum & omne donū perfectū (sancta scriptura teste) descendit? Hæc August. imò addit, quòd propter aliquos malè affirmantes, nos solum indigere auxilio Dei, ad hoc quod præcepta Dei nobis innotescant, deinde nos sine vlla Dei gratia, solis nostræ volūtatis viribus impleamus, idèo propheta petit & optat dirigi vias suas ad custodienda Dei mādata, postquam iam versu præcedēte, acceperat notitiā illorum, acsi dicat. Te magistro didici quod necesse sit seruare mādata tua: modo te adiutore posco, vt ea opere implere possim, tu enim das & velle & perficere pro bona voluntate tua. D.August.

De hoc cōsule D.Tho. 1.2.q.109.art.4. vbi disserit quid possit homo sine gratia in statu naturæ integræ, & in statu naturæ corruptæ, quoniā in vtroque indiget speciali Dei auxilio, ad hoc quòd meritoria & in ordine ad vitam æternam præcepta Dei adimpleat: licet in statu naturæ integræ quantum ad substantiam posset adimplere omnia præcepta simul vel collectiuè etiam sine speciali auxilio, quod non potest in statu naturæ lapsæ, sed aliqua tantum & non omnia collectiuè. Cùm ergo hæc ita se habeant, rectè, & diuino afflatu, noster propheta petit à Deo, vt dirigat vias ad custodienda præcepta diuina: tanquam qui sine eius speciali auxilio adimplere non possit. D.Tho.

Sed vt ad moralia transeamus per vias suas intelligit propheta suas actiones humanas. Quæ secundū Casiodorum post lapsum primi parentis tortuosæ sunt, & procliues, imitantur enim serpētis Moralis expositio. Casiodor.

semitam, qui nũquam recto tramite pergit, sed tortuosam nimis, & varijs circulis curbam semitã derelinquit. Hæ ergo viæ dirigendæ sunt per regulam & normam mandatorum Dei, hoc vociferabatur vox illa clamantis in deserto: Ioannem dico Baptistam, Dirigite viam Domini, sicut dixit Esaias propheta, dirigẽdæ ergo sunt viæ nostræ per semitam mandatorum Dei: nam hæc est via quæ ducit in Bethsames, quæ dicitur ciuitas solis, hæc est via quæ nos ducit ad ciuitatẽ lucis, vbi iustitiæ sol Christus Deus noster splendet. Hac via recta incedebant vaccæ illæ quę portabant arcam testamenti: ibant in directum vaccæ per viam quæ ducit ad Bethsames, & itinere vno gradiebantur, & non declinabant nec ad dexteram nec ad sinistram, sic & nos qui arcam testamenti in qua erat lex, id est legem Dei nostri portamus in humeris nostris, recto calle pergere debemus non declinantes ad dexteram aut ad sinistram, sed dirigentes vias nostras, ad Bethsames per normam legis diuinæ, quæ recta est, nam iustitiæ Domini rectæ, Psal. 18. rectum autẽ iudex est sui & obliqui, vt supra diximus: sed quia lex Dei consistit in charitate, ideo norma & regula qua viæ nostræ dirigendæ sunt, charitas debet esse. Rectum secundũ Philosophos perspectiuos est, cuius medium non exit ab extremis, mediũ enim subsiliens ab extremis, curbitatem & gibbositatem efficit in re: vt patet ad sensum, medium ergo in nostris vijs est charitas; extrema sunt Deus & proximus, qui diligendi sunt ex charitate: eleuatius extremũ est Deus, demissius proximus, medietas ergo talis seruanda est inter hæc duo extrema, vt nec Deus minus iusto diligatur, nec proximus plus æquo ametur, nam si vel minus Deus vel plus proximus iusto diligatur, iam mediũ exit ab extremis, gibbum & curbitatem facit, non est recta via. Est enim charitas veluti centrũ, quod emittit lineas ad extrema secundũ eorũ distãtiam, illi quod longius distat longiorẽ etiã lineam emittit, propinquiori minorẽ, longissimè eleuatur Deus super nos: altissimam ergo lineam petit maximam & infinitã dilectionẽ, modo possibili creaturæ. Vnde sine modo diligitur Deus, proximus propinquior est, minorem exigit lineã, minorẽ, scilicet, amorẽ cum mẽsura & modo, vt supra diximus. Cum ergo sic fuerit directa charitas, tũc iam poterit esse norma ad dirigẽdas nostras vias. Zacha. 1. legimus. Extẽdetur super Ierusalem perpendiculum. Licèt ad literam locus iste intelligatur de reædificatione Ierusalem, quam prophetauit Zacharias, vt legitur.

Marginalia: Ioan. 1. — Figura. 1. Reg. 6. — Psal. 18. — Lex Dei consistit in charitate. — Zachar. 1.

legitur. 1.Esdrę.5. tamen perpendiculum dicitur funiculus ille, cui suspenditur pondus plumbeum(quod Hispanę vocatur plomada)quo proiecto mensurãtur lapides, si ęquali proportione in ędificio sunt positę,an verò alię alijs plus ęquo subsilientes appareant:cum ergo charitas est in medietate dicta,erit perpẽdiculum ędificij spiritualis,tam Ecclesię,quàm actionum singulorũ hominum, actiones enim nostrę lapides sunt, quibus fabricamus hoc spirituale ędificium,vt ergo rectè sint cõpositę & pulchrũ ędificiũ,non deformè faciant,mensurãdę sunt charitate,veluti perpendiculo & regula.v.g.venit in mentẽ tibi solitariã vitã agere, omnẽ hominum conuentũ declinare,te solum saluum facere, cęteri sibi consulant,soli Deo & saluti animę tuę vacare;extende perpendiculũ, & vide si aliud charitas exigit, si enim homo frugi es alijsq; prodesse potes,nec abundant alij qui id faciant, iam charitas tunc petit vt non abscondaris: sed exeas, lapis iste non tantum demittatur intus,sed foras educatur,alioquin fedum & tortuosum ędificium constituet: sic Beatus Martinus; Domine si adhuc populo tuo sum necessarius,non recuso laborẽ, id est, si charitas exigit vt ego seruiã fratribus meis non renuo,sed id ego volo. Et ille doctor gentium hoc dicebat ad Philippen. 1.Coarctor nimis è duobus, desiderium habens dissolui & esse cum Christo multo magis melius: permanere autem in carne magis necessarium propter vos acsi diceret, illud quidem mihi vtilius,abscõdi à conuictu hominum cum Christo in quo abscondita est vita mea in gloria, sed quoniam aliud exigit charitas,vt appaream inter vos, & doceam, subdit & hoc confidens, scio quia manebo & permanebo omnibus vobis, ad profectum vestrum & gaudium fidei, vt gratulatio vestra abundet in Christo Iesu in me per meum aduentum iterum ad vos. Item aliquis habet filios aut filias, vult eis prouidere vt pater, decernit apud semetipsum thesaurizare pro eis, sumptibus parcere, nec plura elargiri: extendat perpendiculum,videat quid tunc poscit charitas, quę est suarum actionum mensura: nam si tunc instant graues necessitates,abundant egenii & pauperes, pręcipit charitas vt tunc eis elargiatur: nec tunc tempus erit thesaurizandi, cum esurientium multitudo pulsat ianuas tuas, exeat pecunia ad eos, aliàs curbum facies ędificium & gibbosum. Signanter diuites qui sunt veluti lapides angulares,qui debent in ędificio eminere nõ se abscondere,vt non videant eos pauperes,

1.Esdrę.5.

Actiones nostrę lapides sunt quibus ędificam⁹ hoc ędificium spirituale.

Similitudo

Extremum B.Martini.

Ad Phil.1.

Contra diuites.

pauperes, ſed ſeipſos prodere, ſe in publicum dare, vt obuijs ſubueniant egenis, tunc ergo erunt ſemitæ tuæ rectæ & pulchræ cum hoc perpendiculo dirigantur, & tunc diriges viã Domini, quæ eſt via recta hac menſura regulata, tuæ autem ſemitæ tortuoſæ ſunt,

Ezech. 18. Ezech. 18. Et dixiſti nõ eſt æqua via Domini: audite ergo domus Iſrael, nunquid via mea non eſt æqua, & non magis viæ veſtræ

Oſeæ. 14. prauæ ſunt? & Oſeæ. 14. Rectæ viæ Domini & iuſti ambulant in

Prouer. 3. eis. Et Prouer. 3. Viæ eius viæ pulchræ & omnes ſemitæ illius pacificæ, quia directæ & regulatę amore, qui eſt autor pacis, pax autem eſt tranquillitas ordinis, ordo autem pulchritudinem parit. Sed vos ô mortales peruerſi, ideo viæ veſtræ tortuoſæ ſunt quia non dirigũtur amore diuino, ſed proprio, hæc eſt regula & norma actionum veſtrarũ amor proprius. Si in commodum tuũ aliquo modo cædit, obliuiſceris iniuriæ, amicitiam conflabis, etiam cum illo cum quo nunquam habuiſti: ſin verò inde nihil lucri aut vtilitatis ſperas, nihil minus. Si detrimẽtum debes pati, vel minimum in tuis delicijs vel in rebus tuis, non adiuuabis amicũ; etiãſi minima iactura facienda ſit, non patieris. Quando vel ex re tua fuerit, vel ſaltim nihil dãni accipiendũ, tunc fortè facies, amore ſed proprio gubernaris, & ideo nõ ædificas ciuitatẽ Ieruſalem quæ Dei amore ædificatur, ſed ciuitatẽ Babyloniam quam amor proprius ſtruit,

D. Auguſt. vt ait Magnus Auguſt. in libris de Ciuit. Dei. Sic ergo optat propheta vt dirigantur viæ ſuæ.

Trãſlationes diuerſæ ſuper hunc verſ. D. Hiero. Felix. Caietanus. Caſsiodor.

Supereſt in calce huius verſus explicare diuerſas tranſlationes: nam aliqui loco iuſtificationũ vertunt præcepta vt D. Hieronym. Felix vertit ſtatuta, quem ſequitur Caiet. & alij: Caſsiodorus dicit iuſtificationes vocari ea præcepta quæ ad bonum regimen reipublicæ pertinebãt, vt ſi ſeruus Hebræus ſe vendiderit tibi, ſex annis ſeruiet, ſeptimo verò liberum dimittes abire. De colendis ſacerdotibus & alijs, ſtatuta (ſecundum Caiet.) ſunt præcepta cæremonialia, in vtroque docemur quod iuſtus etiam minima obſeruat præcepta, & in minimis etiam vult placere Deo, ne ſi minima negligat

D. Hiero. paulatim defluat, nam vt ait Diuus Hieronymus in epiſtola ad Cælantiam; Satis prodeſſe ad cautionem dicimus etiam minima pro maximis cauere, tantò enim faciliùs abſtinemus à quocunq; delicto, quantò illud magis metuimus, nec cito ad maiora progreditur, qui etiam parua formidat, & ſanè neſcio an poſsimus aliquod leue peccatũ dicere, quod in Dei contẽptum admittitur: eſtque

estque prudentissimus, qui non tam considerat quod iustum sit, quàm illum qui iusserit, nec quantitatem imperij sed imperantis cogitat dignitatem, hoc vt caueamus à venialibus.

VERSVS SEXTVS.

Tunc non confundar: cum perspexero in omnibus mandatis tuis.

ID est, tunc non erubescã, cum in omnibus mandatis tuis, quasi in speculo me inspexero, vt omnia nullo excepto obseruem. Notandum, quod verecũdia vel erubescentia (secundũ Arist. 4. Ethicor. & D. Tho. 2. 2. q. 144.) non est propriè virtus, sed quidam color vel apparentia virtutis, est enim timor ingloriationis, id est, cum aliquis timet peccare, vel fugit conspectus publicos, ne deprehendatur in vitio, & confundatur, & nomen & famam perdat, incidens in opprobrium hominum. Quare signum est non amare turpitudinem super omnia: sed quod multotiens desinet homo peccare, ne deprehendatur vel verecundetur. Vnde est illud Terentij. Erubuit salua res est: nam verecũdia in iuuene fucus quidam virtutis est, abstinebit enim aliquando à vitijs ne iterum deprehendatur & erubescat, quo contra in verecundia signum extremè perditionis est, quia procedit ex nimio amore turpitudinum, contra quos Dominus. Ierem. 3. Frons meretricis facta est tibi, erubescere noluisti, ergo verecundia timor turpitudinis est nec est virtus propriè dicta sed opus quodam laudabile, nec cadit in perfectis viris, à quorũ cordibus longè distãt quicunq; turpitudinis actus, nec apprehendunt vt possibilẽ, vel propinquũ. Quare dicit Philosophus, quod verecundia est ex suppositione actus studiosi, sunt enim dispositi studiosi vt si incidissent in aliquod turpe erubescerent. Qui ergo omniã Dei mandata respicit ad seruandum, cum omni actione turpi opponantur & eam excludant, tales non erubescunt, nec verecundantur, & hoc maximè cum Christicola per fidem apprehendat summam gloriam & honorem in confessione veræ fidei, & obseruatione mandatorum Dei consistere. Vnde non erubescunt Christum coram hominibus, etiam si propter hoc in opprobrium hominum incidant, vt olim Martyres quando Christi nomen vituperabile & infamiæ plenum habebatur apud homines. Quare Paulus Romanorum 1.

Arist. D. Tho.

Terentius. Verecũdia quidam fucus virtutis est.

Ierem. 3.

Rom. 1.

Non

Non erubesco Euangelium, virtus enim Dei est in salutem omni credenti, scio enim per fidem, summam gloriam & honorem in opprobrio Christi consistere. Vnde non erubesco Euangelium, in quo Christus crucifixus prædicatur, imo mihi absit gloriari
Matth. 26. in alio quàm in eius cruce. Quare Petrus grauissimum perpe-
Lucæ. 22. trauit scelus erubescendo Deum magistrum & Dominum, co-
Ioan. 18. ràm pueris & puellis Pontificis, nisi postea amarissimis lachry-
Mar. 14. mis tantum facinus expiasset. Quare cor iusti fiducia plenum & confidentia est, non timore alicuius turpitudinis aut confusionis abiectum. Charissimi, ait Diuus Ioannes, Si cor nostrum
1. Ioan. 3. non reprehenderit nos: fiduciam habemus ad Deum 1. Ioannes tertio. Non erubescet ergo iustus qui in omnibus mandatis Dei respicit.

Non sufficit ad iustitiam quædam Dei mandata obseruare,
Deut. 27. nisi omnia nullo dempto custodias. Deuteronomij. 27. Maledictus homo qui non permanserit, in vniuersis sermonibus le-
Iaco. c. 2. gis huius, in vniuersis dicit, & Iacobus Apostol. capite. 2. suæ Canonicæ. Quicunque enim totam legem seruauerit, offenderit
Rationem autem in vno factus est omnium reus. Ratio huius est, quia pec-
reddit. catum consistit in auersione à Deo, & virtuali contemptu legislatoris, qui videtur contemni, quando lex eius non obseruatur, sed idem est legislator omnium præceptorum, qui ergo vnum mandatorum transgreditur, iam auertitur in illa transgresione à legislatore, & eum contempsit eius mandatum prætermittendo. Hic est germanus sensus huius sententiæ, quem ipsemet Apostolus explicat subinferens, qui enim dixit non mechaberis, dixit & non occides, quod si non mechaberis, occideris autem, factus es transgressor legis. Hoc est, si in illo peccato non transgressus es legem, in hoc alio. prætermisisti. Licet Beatus
B. Fulgen. Fulgentius dicat, quod Apostolus hic condemnat errorem quendam qui apud Pharisæos circunferebatur, scilicet, quod si quis seruaret maiorem partem legis licèt in alia peccata laberetur, non imputabat Deus illa delicta propter maiorem obseruantiam legis, contra quos militat quod modò citauimus ex capite. 27. Deutero. & hæc sententia Iacobi. Verè ergo iustus dicit; Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis: nam si vel vnum prateriero confusus & conuictus sum, me præuaricatorem esse legis.

Cæterum

Cæterùm pro maiore explicatione & doctrina aduertendum, quod secundum Philosophos, morales virtutes omnes inter se habent connexionem. Ita quod in gradu perfecto non posit vna sine alia haberi, eo quod sine prudentia non posit aliqua virtus moralis consistere, nam ea est virtus; quæ medium ponit in cæteris virtutibus, in medio autem consistit ratio virtutis. Sed prudentia requirit omnes virtutes morales, quia habet ex officio, rectè iudicare, & præcipere de omnibus rebus agibilibus in vniuerso, quod non posset facere si ei aliqua virtus deesset, quia prudentia sicut ex principijs, procedit ex finibus agibilium, ad quos aliqui rectè se habent per virtutes morales. Quare sicut scientia speculatiua non potest haberi sine intellectu principiorum: ita nec prudentia sine virtutibus moralibus. Hæc Philosophus moralis docet, Christianus autem aliter philosophatur, nam licet hæc ita se habeant, tamen fides catholica nos docet, omnes virtutes in Christiano viro connecti in vna charitate, ita quod sine illa nulla virtus est, quæ hoc nomine apud Theologos gaudeat, cum nullus actus virtutis absque charitate sit meritorius vitæ æternæ: nam licet maneant substantiæ & habitus fidei & spei sine charitate in Christiano existente in mortali, non tamen manent in ratione virtutis, manent ergo virtutes omnes connexæ in suprema charitate, ipsa quippe est regina, & imperat actus omnium aliarum virtutum, in ordine ad finem supernaturalem, cæteræ virtutes ancillantur illi secundum illud Prouerbiorum. 9. Vocauit ancillas suas ad arcem, id est, ordinabit actus earum ad beatitudinem, quæ est arx & fastigium supremum, quo ascendere possumus. Est enim fibula aurea, qua cæteræ connectuntur virtutes, secundum illud Psalmi. 44. Omnis gloria eius abintus in fimbrijs aureis circum amicta varietate, nam omnis decor animæ consistit in interiori charitate Dei & proximi, quæ est fibula aurea: nam sicut aurum præcellit inter metalla, sic charitas inter virtutes secundum illud Pauli primæ Corinthiorum decimotertio. Maior autem horum est charitas, & est fibula qua varietas cæterarum virtutum, quæ circundant animam connectuntur. In cuius figura cortinæ quæ in ornatu tabernaculi erant, quibusdam fibulis iungebantur, taliter quod vna cortina alias cortinas trahebat, virtutes sunt ornamentum animæ,

Virtutes inter se habent connexionem.

Virtute cum charitate connectuntur in Christiano viro.

Prouer. 9.

Psalm. 44.

1. Cor. 13.

Figura.

animæ, quæ est templum & tabernaculum Dei viuentis, vt ait
1.Cor. 3. Paulus primæ Corinth.3.& 2.Corinth.6. Istæ ergo cortinæ sunt
2.Cor. 6. connexæ hac fibula aurea, id est charitate, taliter quod ipsa omnes virtutes alias trahat, & ipsa properante ad Deum, vt finis est supernaturalis actus aliarum virtutum, ad idem trahat & ordinet: est quippè charitas veluti sponsa, cæteræ virtutes veluti iuuenculæ & adolescentulæ sodales sponsæ, & quia ipsa currit post sponsum, ad illum etiam aliæ virtutes tanquam sodales currunt. Vnde
Cantic. ipsa charitas veluti sponsa dicit ad sponsum in singulari. Trahe me post te, & subdit in plurali. Curremus in odorem vnguentorum tuorum, id est, si ego post te curro, cæteræ virtutes quæ sunt in meo sodalitio properabunt etiam post te, & ita omnes es curremus post te, ipsæ enim quærunt dilectum cum ipsa, & charitas actus earum dirigit ad Deum.

Cum ergo virtutes omnes sint connexæ in charitate, charitas autem per transgresionem cuiuslibet præcepti pereat, hinc est quod qui in vno offenderit factus sit omnium reus, id est, omnes alias virtutes amittit, quatenus virtutes Christianæ sunt (vt ita loquamur) id est, meritoriæ. Vndę confusus remanet tali accepto
Eccle. 4. detrimento nisi in omnibus mandatis Dei per obseruantiam per-
Prouer. 4. spexerit. Quapropter dicitur Ecclesiast.4. Qui in vno offenderit, multa bona perdet. Et idem sapiens obnixè nos admonet Prouer
D. Gregor. biorum.4. dicens; Omni custodia serua cor tuum, quoniam ex ipso vita procedit vbi D.Gregorius.19.Moral.capit.2. ponderat, quod omni custodia dixerit seruandum esse cor, id est omnibus præceptis seruatis, omnibus virtutibus munitum atque circundatum, vt nullibi pateat aditus hosti, nam sicut ciuitas ab inimicis
Similitudo obsessa seipsam munit, omnes claudens portas, cuniculos omnes obturans, nè additus pateat inimico: nam si vel vnum foramen apertum reliquerit, per illum se hostes intrò dabunt & ciuitatem capient, prædaque & sanguine perdent sic nimirum si animam tuam quæ semper à prædonibus obsessa est, omni custodia non seruaueris. & vel minimum quidem additum apertum dimisseris,
Lucæ. 10. hostibus illuc capieris ac prædæ & internitioni patebis, sicut ille Pharisæus Lucæ. 1[illegible] Qui ieiunabat bis in Sabbatho, soluebat decimas, nec adulteria nec furta perpetrabat, munitus vndique videbatur: sed quia superbia intumuit, publicanumque despexit per illum solum additum captus est, & descendit alter iustificatus ab illo,

ab illo, omni ergo custodia serua cor tuũ, nullũ prætermittas damnatum nec in vnum quidem declines vitiũ. Ait ergo psalmus. Tũc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis. Perspicere est perfectè inspicere, iterum atq; iterum in mandatis Dei tanquam in speculo, se & omnia sua perspicere, vt ea secundùm legem Dei componat, sicut Iacob. 2. c. Estote factores verbi non auditores tantum fallentes vosmetipsos. Quia si quis auditor est verbi & non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo, considerauit enim se & abijt, & statim oblitus est qualis fuerit. Si accipis speculum, vt neuas vel maculas quas in facie tua perspexeris mundes, si postquam eas ad speculum vidisti statim obliuiscaris & non abstergas, quid tibi prodest speculum? Lex Dei est animæ speculum in quo sua errata prospicit homo, vt abstergat, si hoc non facis quid tibi contulit Euangelium, vel contio, vel sacræ Scripturæ lectio? perspice ergo perfectè in legem Dei, vt eam opere adimpleas. Vnde subdit Apostolus. Qui autem perspexerit in legem perfectę libertatis, & permanserit in ea, non autem obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Non ergo confundar, videlicet cum perspexero in omnibus mandatis tuis, ante enim in Adam confusus eram & nudus, & cooperui me folijs fici, quia confundebar & abscondi me à conspectu tuo quia erubescebam, cũ autem perspexero in omnibus mandatis tuis, quasi securus venio in conspectu tuo.

Iacob. 2.

Simile.

VERSVS SEPTIMVS.

Confitebor tibi in directione cordis: in eo quod didici iudicia iustitiæ tuæ.

DIVVS Augustinus ait in hoc loco cõfessionem sumi, pro gratiarum actione vel pro laudum decantatione, vt est illud Matth. 11. Confiteor tibi pater Domini cœli & terræ, idest, gratias refero tibi. Duplex enim est confessio & laudis & criminis, ista luget, illa gaudet; ista medico vulnus ostendit, illa medico de sanitate gratias agit: sed hęc debet fieri corde directo ad Deũ, non incuruato ad temporalia. Vnde notandum est, quòd supra Propheta petierat, vt viæ suæ dirigerentur ad custodienda mandata Dei quorum notitiam ab ipso Deo acceperat ab eo oculos mutuans, vt perspiceret in omnibus mandatis eius. De vtroque bene-

August.

Matth. 11.

Duplex cõfessio laudis & criminis.

 ficio

ficio ergo in hoc versu gratias refert, confitendo quòd tã directio cordis, quam notitia mandatorum eius esset ipsius Dei singulare beneficium (In eo quod didici iudicia iustitiæ tuę) A quo didicisti ô homo? ab ipso Deo, qui mihi magistros præparauit, qui doceret primũ dilectũ filium suum, quem voce de nube delapsa præcepit, vt audiremus, deinde Apostolos, deinde Ecclesiã, & ministros eius prædicatores, à quibus didici iudicia iustitiæ Dei, non ab hæ-

Cassiod. reticis nec à prauo sensu suo, vt Cassiodorus insinuat hic. Itaq; Propheta in hoc versu humiliter cõfitetur & agnoscit, quod Deus totam animã suã perfecerit, intellectũ docendo & voluntatẽ dirigendo: nã hæ duæ potentiæ sunt principales partes animæ, memoria

Aristo. enim pars est intellectiuæ partis, vt docet Philosophus. 3. de anima. Dirigit ergo Deus intellectũ per fidem, voluntatem vero per amorẽ, & spem. Tũc dicimus directè dirigi sagittam, cum recto tramite pergens attingit scopum. Scopus & finis animæ rationalis Deus est, tunc directa est anima cum eum recto itinere attingit, deprimitur autem intellectus, cum inferiora ab eo intelligit, per quæ non directè attingit ipsum Deum, nisi remotissimè & per varios circuitus, per fidem autem ipsum Deum immediatè attingit.

2. Cor. 1. Quare fides intellectum dirigit. Vnde Paul. 2. Cor. 1. Fide statis; idest, fides vos erigit vt directè aspiciatis in Deũ, cognitio quippe Dei per creaturas, (præterquam quod multis solet esse erroribus mixta, & à paucis attingitur & per longum tempus) minor est & contractior quam sit necesse, vt docet D. Thom. 1. par. quæst. 1.

D. Thom. a. 1. cum plurima alia doceat fides ad quæ pertingere ratio natu-

Ecclef. 3. ralis non potest. Iuxta illud Ecclef. 3. Plurima super sensum hominis ostensa sunt tibi. Voluntatem dirigit per spem & amorem, deprimitur enim amando & sperando inferiora à se: erigitur autem

Ierem. 17. & eleuatur sperando & amando superiora se. Vnde Ierem. 17. dicitur. Hæc dicit Dominus, Maledictus vir qui confidit in homine & ponit carnem brachium suum, & erit quasi miricæ in deserto, mirica enim inter arbores demisior est & terræ vicinior, & subdit. Benedictus vir qui confidit in Domino & erit Dominus fiducia eius, & erit tanquam lignum quod plantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas, talia ligna proceriora solent esse, & cacumina vsque ad nubes fere pertingentia videntur habere. Erigit ergo animas spes Christiana, & amor etiam desiderium super omnia creata eleuat. Nam Deum in se

ipso

ipso diligit. Vnde lampades eius dicuntur ignis atque flammarum Canticorum. 8. flamma quippe recto itinere ad cœlum dirigitur & de anima plena dilectione dicitur Canticorum. 3. quod ascendit quasi virgula fumi quæ ex prunis succensis ascendit, sic charitas, quæ igni comparatur, dirigit animam recto tramite veluti virgulam fumi, ad Deum, totam ergo animam suam fatetur homo à Deo esse directam, cum dicit. Confitebor tibi in directione cordis, in eo quod didici iudicio iustitiæ tuæ. Vbi cor pro tota anima accipitur vt Actuum. 4. Fide purificans corda eorum, idest, animam, cuius vita maximè per actus voluntatis ostenditur, sicut & vita corporis per motum cordis, ideo à corde denominatur tota anima, idest, confiteor quod totam animam meam ad te direxisti, atque adeo gratias ago, in cuius signum sanauit Dominus mulierem, quæ erat inclinata nec omnino poterat sursum respicere, annis. 18. cui cum imposuisset manus erexit eam Lucæ. 18. & ideo Ecclesia quotidie nos admonet in præfatione dicens sursum corda, idest, animas ad Deum dirigite. Cant. 8. Cant. 3. Acto. 4. Luc. 18.

(In eo quod didici iudicia iustitiæ tuæ) Dicũtur iudicia (ait quidam doctor innominatus) quia per illa iudicantur transgressores dicuntur iustitiæ, quia per illa iustificantur obseruatores, vel dic quod iudicia dicuntur, quasi iure dicta. Deribatur enim iudicium à verbo iudicare, quod est ius dicere, iudicia ergo dicuntur iura, quæ dicit & promulgat iustitia Dei. Quæ sunt hæc iura, nisi ea quæ in lege Dei continentur? Iura etiam dicuntur peculiaria quarundam ciuitatum. Iura Romanorum erant parcere subiectis & debellare superbos. Hoc etiam est ius Euangelicum, Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles, Lucæ. 2. Qui se humiliat exaltabitur, & qui se exaltat humiliabitur Lucæ 10. Deus Superbis resistit, humilibus autem dat gratiam, Iacob. 4. Qui hæc didicit iura & obseruat dirigit cor & eleuat, eleuare autem idem est quod ascendere, quod autem eleuatur & ascendit ab imo eleuatur, locus iustorum est humilitas, à quo loco eleuantur diriguntur & ascendunt in cœlum. Vnde in Scriptura frequenter motus iustorum vocatur ascensio, de Christo Domino multotiens dicitur quod ascendit Hierosolymam. Et ad Iacob dicitur Genes. 15. Ascende in Bethel & habita ibi. Et Canticorũ. 3. de anima iusti. Quæ est ista quæ ascendit de deserto. Et de iusto Luc. 2. Luc. 10. Iacob. 4. Genes. 15. Cant. 3.

 Psal. 83.

Psal.83. Ascensiones in corde suo disposuit. Semper ascendunt iusti, quia de imo loco humilitatis ad profectum virtutum eleuātur, qui ergo hæc iudicia didicerit, eleuabitur & dirigetur ad suprema. Et notandum quod alij legunt, confitebor tibi in directione cordis, cum didicero iudicia iustitiæ tuæ quod in idem recidit. Nam postquā didicit homo iudicia iustitiæ Dei, ea ipsum docet quomodo dirigere cor ad Deum, & pro omnibus ei gratias referre debeat.

VERSVS OCTAVVS.

Iustificationes tuas custodiam: non me derelinquas vsquequaque.

NON immemor Propheta, singularium munerū Dei sibi collatorum, quæ suprà retulit nimirum quod eum docuit mandata sua & iustificationes, quod gratiam & lumen cōtulit quibus dirigeretur in semitis mandatorum eius, quasi in tanti muneris remunerationem, firmo & constanti animo proponit, se indesinenter obseruaturum imperia & mandata eius. Sed quia tā pertinax propositum absq; Dei auxilio se exequi non præsumit, supplex petit nō omnino imo neq; ad momentum derelinqui ab eo, cuius virtute omnia potest, & sine cuius auxilio statim deficiet. Vbi notandum est ex Titelmano, super hunc versum & alios huius psalmi, quod hoc verbum, custodiam, est futuri indicatiui modi, non autē est sic accipiendum, quasi vaticinium futuri, scilicet, quod vir iustus sciat certè, se nunquā prætermissurū mādata Dei, & ita quasi rem certā prophetet, quis enim hominū scit, quid sibi superuentura pariat dies? Vnus Paulus hoc ex reuelatione didicit, se nunquā à charitate Dei se iungendum, quod priuilegium nescio an alteri concessum fuerit, sed hoc sic intelligendum est, tanquam quod in proposito tunc gerebat iustus, idest, hoc modo mihi firmum propositum adherescit, atq; propono & pronuntio, me sem per obseruaturum tuas iustificationes, firmitudinem ergo nostræ volūtatis declaramus, quā adiuuante Dei gratia confidimus cōseruari, & sic intellige istos versus huius Psalmi, scilicet, In æternū non obliuiscar iustificationes tuas, & custodiam legē tuā semper. &c.

Titelmanus.

Sed quoniam D. Ambro. super hunc locum, non absre per iustificationes intelligit, abditiora mysteria, scilicet, ea quæ ad Christi passionem attinent, quæ fuit nostra iustificatio, & quæ ad sacra menta

Ambro.

menta quæ à paßione Christi mutuant virtutem iustificandi, vt dixit Dominus Ioanni quãdo petijt baptizari ab eo.Sic decet nos implere omnem iustitiam Matthæi. 3. In hoc paulisper immorandum est. Proponit iustus in hoc versu secundùm D. Ambros. se semper in armariolo suæ memoriæ custodire clauos, lanceam, flagella, & spinas, crucem, opprobria, & contumelias, quas propter iustificationem nostram Christus Dominus perpessus est, vt vel sic consilium illud Sapientis obseruet, Eccle. 29. Gratiam fidei iussoris tui ne obliuiscaris, posuit enim pro te animam suam. Christus Dominus fidei iussor noster fuit, sed quia nos soluere non poteramus, ipse sanguine suo debita nostra soluit, & tulit de medio chyrographum peccati, quod aduersus nos erat, & deleuit sanguine suo, & rupit, affigens illud cruci, vt dicit Paulus ad Colossens. 2. Hanc tantam gratiam obliuisci nefas esset, & intollerabilis ingratitudo, quod cernens ipse Dominus Iesus iuge sacrificium corporis & sanguinis sui in memoriam tanti beneficij nobis relinquit, vt ipse insinuauit dicens Lucæ. 22. Hæc quotienscunque feceritis in mei memoriam facietis, vt quotidie tanti operis commemoratio renouaretur, cuius typum etiam gerebant illi duo agni qui quotidie immolabantur in templo, vnus mane & alter ad vesperum, quod appellabatur iuge sacrificium, vt omni tempore tanti sacrificij reuiuisceret memoria & quando tanti muneris memoria à fidelium mente abolita fuerit, fiet comminatitius sermo quem Dominus Daniel. 2. dixit. Et auferetur, idest, deficiet iuge sacrificium. O ingrata tempora talia calamitosa & mala, caliget oculus meus ne videat obsecro Domine Iesu vllo tempore tanti muneris recordationem à fidelium cordibus diuulsam, oleum enim incentiuum & conseruatiuum lampadis amoris, sanguis Christi est. In cuius signũ præcepit Dominus vt arderet semper ignis in templo, neque vnquam extingueretur, & vt conseruaretur apponerent sacerdotes ligna oliuarum, quibus ignis ille nutriretur. Ignis diuini amoris nunquam ab Ecclesia, neque à nostris animabus (quæ templum Dei sunt, vt multotiens docet Paulus) nunquam inquam debet deficere vel extingui, ad quem nutriendum lignum oliuæ submittendum est. Hoc est memoria crucis Christi, quæ fuit lignum illud quod in se pertulit oliuam vberem, scilicet, Christum Dominum. Qui in ea veluti in prælo expressus, talem ac tantum

Matth. 3.
Ambros.
Eccl. 29.
Ad Col. 2.
Luc. 22.
Num. 28.
Figura.
Dan. 2.
Figura.
Leuit. 6.

licorem eliquauit nobis, oleum videlicet sui sanguinis, quo liuores hominis qui incidit in latrones linirentur & melius haberent, de qua oliua dicitur Ierem. 11. Oliuam vberem speciosam & fructiferam vocauit Dominus nomen tuum, beata crux benedicta & fidelis arbor, vna nobilis, nulla sylua talem profert fronde flore germine, dulce lignum, dulces clauos, dulce pondus sustinet, beata cuius brachijs talis oliua pependit, de qua oleum sanguinis proluit quod nostra vulnera lauit. Vnde beatus pater Augustinus, in libro qui vulgo circumfertur & Manuale nuncupatur cap. 22. sic dicit, Cum me pulsauerit aliqua turpis cogitatio, recurro ad vulnera Christi, cum me præmit caro mea, recordatione vulnerum Domini mei resurgo, cum diabolus mihi parat insidias, fugio ad viscera misericordiæ Domini mei, & recedit à me, si ardor libidinis mouet membra mea, recordatione vulnerum Domini nostri Iesu Christi extinguitur: in omnibus aduersis actibus non inueni tam efficax remedium, quàm vulnera Christi, in illis dormio securus, & requiesco intrepidus. Christus mortuus est pro nobis, nihil tam ad mortem, quod Christi morte non sanetur, & cap. præcedenti. Patent mihi viscera per vulnera, quoniam misericordia affluunt, nec desunt foramina, per quæ affluant, per foramina corporis patent mihi arcana cordis, patet magnum pietatis sacramentum, patent viscera misericordiæ Dei nostri in quibus visitauit nos oriens ex alto. Hæc breuiter perstringimus (prolixiùs enim verbum tam grandis materia poscebat) vt sequeremur Diui Ambrosij interpretationem, quæ minimè viro Christiano displicere debet.

Ierem. 11.

Mysteriū crucis.

August.

Ambros.

(Non me derelinquas vsquaque) Augustinus vsque valde. Burgen. vsque nimis. Alij ex Hebræis prorsus Lyranus in interpretatione videtur exponere nec ad momentum, ait enim iustificationes tuas custodiam, idest, opere adimplebo. Et quia ad hoc requiritur assistentia diuinæ gratiæ quæ facit opus meritorium, ideo sic dicitur (Non me derelinquas vsquequaque) quasi dicat, si me ad momentum, dimisseris non potero custodire.

Cæterum pro maiori explicatione aduertendum est, quod est duplex derelictio, altera electorum, altera reproborum, inter quas maxima est intercapedo. Electi enim derelinquuntur adeo, sed non vsquequaque, non vsq; valde, non vsq; nimis, non prorsus, nō in finem, sed ad momentum, vel ad tempus pro maiori profectu, vel vti-

vel vtilitate eorum. Talis enim derelictio de qua nunc facimus sermonem, nihil aliud est quam permisſio tentationum, qua traditur diabolo & ſatellitibus eius poteſtas contra electos, vt eos varijs tribulationibus ſubdant, perſequantur, affligant, ac tanta poteſtate in eos ſeuiant, ac ſi nullum haberent adiutorem. Tali modo loquendi, dicitur Deum dereliquiſſe filium ſuum in cruce, ac talem ſenſum faciunt illa verba, quæ Chriſtus protulit in cruce dicens, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquiſti me. Hæc enim derelictio patris erga filium nihil aliud fuit, quam copia conceſſa inimicis aduerſus eum, Iudę vt eum traderet, miniſtris vt eum comprehenderent, quod ipſemet Dominus eis dixit, cum eum caperent in horto, Hæc eſt hora veſtra & poteſtas tenebrarum, ſeruo vt eum colaphizaret, carnificibus vt flagellarent, militibus vt illuderent, Pilato vt condemnaret, nam & ei dixit Chriſtus; Non haberes poteſtatē aduerſum me vllam, niſi tibi data eſſet de ſuper. Tandem vt eum cruci affigerent, vt clauis & lancea perforarent, Hæc ergo traditio, & non protectio à tantis doloribus fuit hæc derelictio. Vnde elegantiſsimè vt omnia Sanctus Leo Papa ſermone. 17. de paſſione Domini nos admonet, vt non ad literam vt ſonant intelligamus hæc verba Chriſti, quaſi pater, nec ad momentum dereliquiſſet filium quaſi abſens ab eo, nec filius patrem tali modo loquēdi dereliquit. In tantam enim vnitatem (ait) vtraque conuenit natura vt nec paſsionibus potuerit dirimi, nec morte ſeiungi, manente enim in ſuis proprietatibus, vtraq; natura, neq; Deus reliquit ſui corporis paſsionē, nec caro Deū fecit paſsibilē, quia diuinitas quæ erat in dolēte nō erat in dolore, non ergo aberat à patre filius, nec à filio pater, quia illa incōmutabilis Deitas & inſeparabilis Trinitas nihil ſui à ſe potuit habere diſcretū. Nihil aliud ergo hęc derelictio fuit, niſi paſsioni tradere, & à dolore nō protegere, nec immunem reddere carnē. Sic derelinquere electos & iuſtos aliquādo, hoc ſolū eſt tētationi permittere & tradere non protegendo, quin patiātur licet defendendo aliquando, ne vincātur. Sic tradidit Iob, copiam faciēdo aduerſario, vt in eū omnibus modis ſæuiret perdendo bona, occidendo filios, percutiendo eū lepra à planta pedis, vſque ad verticem capitis, ita vt teſta ſaniem raderet, commouēdo aduerſus eum, & amicos, & propriam vxorem, vt dolorem ſuper dolorem adderent non protegendo eum, quin talia pateretur, licet adiuuando, ne per talia liberetur. Sic Paulum tradidit angelo Satanæ

Matth. 27.

S.Leo.

Iob. 1. & 2.

vt eum colaphizaret, nec deprecantem exaudiuit vt tolleret, sed respondit, sufficit tibi gratia mea, quæ te protegat ne in impatientiam, vel in consensum labaris, nam virtus mea (vt aliqui interpretantur) in infirmitate perficitur, splendet enim virtus Dei adiuuans infirmiora nostra, vt possimus sustinere, & sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis (vt diuersis vtar Paulinis verbis) tunc autem & si videatur abesse, quia dimittit eos tentari & affligi, non tamen absentat se maiestas à suis, quin inuisibiliter eos confortet, corroboretque, atque confirmet. Permisit Dominus Iesus beatum Antonium sæpè sæpius tradi in potestatem dæmonum, vt aperto marte cum eo dimicarent, eumque affligerent, cumque aliquando post longam concertationem cum eis habitam, de qua quanuis victor, afflictus tamen valde atque attritus constitisset, & vidisset Dominum Iesum coram se astantem, & ei dixisset quasi quæreretur, quòd cum tanto certamine reliquisset; O bone Iesu, vbi eras? respondisse fertur Dominum Iesum, Antoni hìc eram, sed expectabam videre certamen tuum. Ecce quomodo non omnino dereliquit Dominus iustum in conflictu cum hostibus, nec ab eius auxilio se absentat, sed veluti imperator expectãs & submittens auxilia quàm fortiter, vel ignauiter se quisque gerat conspiciens, vtrisque secundùm merita parat. Vnde & sponsa in Canticis cap. 2. dicit, En ipse stat post parietem nostrum respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. Nõ omnino suam tollit præsentiam Dominus à suis, sed quasi agens zelotipum virum per cancellos & rimulos, quasi insidiatur animæ, vt videat quàm honestè se gerat, an carni blanditijs suis delinienti consentiat, an è cõtra viriliter repellat, castigetq; atq; seruũ ferocientem subigat, cæterosq; procos pulchritudinis suæ abigat, atq; deturbet, vel potius admittat, præsentissimusq; semper & in angustijs suppetias fert, & in prosperis humilitatem confert.

Exemplũ D. Antonij

Cant. 2.

Ipse ergomet Dominus Iesus qui in tentationem te conieceit, ipsemet licet secreto ab ea te auxilijs ac copijs suis omnino defendit, sicut fecit cum Cananea Matthæi. 15. Ipse ex vna parte repellebat eam à se durioribus verbis agens cum ea, interdum canem, eam appellans, interdum terga contra eam vertendo, nec reddendo sermonem veluti suam petitionem despiciendo, sed ipsemet intrinsecus sustinentiam illam atque patientiam suggerebat, administrabatque constantiam, ne deterreretur atque

Matth. 15. Cananea.

deficeret. Veluti videmus quod mare ipsum in quo omnia conflu unt flumina atque absorbuntur,ipsum met mare inquam, quod ex vna parte omnia flumina absorbere atque consumere videtur, ex alia parte per abditas & secretiores venas & poros terræ, eisdem fluminibus subministrat aquam vt iterum fluant:sic sic diuina magestas, quæ ex vna parte absorbere atque consumere animam in tentatione videtur, ex altera per abditas rimulas,eius interioribus illabitur, gratiam suam suggerendo,qua & per patientiam sustinens, & per perseuerantiam victrix, atque triumphans euadat. Quod Paulus. 1. Corint. 10. docet his verbis, Fidelis Deus qui non permittit vos tentari supra id quod potestis, sed faciet etiam cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Et sicut pater aliquando filium tenerum infantulumq́ue quem in delitijs habet, quasi ludens cum eo accipiens in manibus videtur eum tradere alteri vt eum percutiat, & quando eum alter iam iam percutere videtur sustollit,atque iterum ad se trahit, ipseq́ue puellus pediculis suis quantum potest se infirmiter defendit,auxiliumq́; paternum balbutiendo implorat:sic Dominus aliquando videtur dilectos & electos suos quasi tradere in manus hostium,vt perdāt, sed quando iam iam eum perditum iri conspicit,ipse sustollit,licet iustus suis veluti infantilibus viribus quantum potest etiam se defendit quod in se est faciendo,diuinum implorādo auxilium. Itaque qui ex vna parte videtur eum dimittere,ex altera seruat conseruatq́ue ne pereat. Sic cum Iob ca. 2. videtur egisse. Ex vna parte tradidit eum Sathanæ ad perdendum dans copiam non solum super bona & liberos,verum etiam super corpus & carnem suam; sed ex alia parte seruabat eum,cùm dicit,veruntamen animam illius serua,non omnino eum tuæ potestati relinquo, sed quod optimum in illo est,mihi serua ne tangas,nec perdas animam eius. Quare de iusto dicit alibi noster Psalmista Psalmo. 36. cum ceciderit non collidetur,quia Dominus supponit manum suam,nimirum ne confringatur, vel ne cadat ad mortem, vel vt statim resurgat à peccato, quia Dominus supponit manum suam, vel quando iam iam ad casum properat appræhendendo manum ne cadat, vel erigendo statim vt cæcidit, vnde Felix sic vertit. Cum cœperit cadere,non erit penitus proiectus, quia Dominus supponit manum suam. Legitur in Hebræo, quia Dominus sustinet, vel sustentat manum eius ne cadat. Hoc ergo petit

Simile. 1. Cor. 10. Similitudo Iob. 2. Psal. 36. Felix.

noster Propheta. (Ne me derelinquas vsquequaque,) idest, nec ad momentum, nec ad instans auertas auxilium tuum à me, idest, nunquam me derelinquas vt cadam, etiam si me dimittas vt tenter.

Quare nullus debet despondere animum cum se videt valde afflictum in tentatione, & apparet sibi, quod tardet auxilium
Psal. 9. diuinum, non enim tardat, sed tempore opportuno accedit, ideo dicitur adiutor in opportunitatibus, Psalm. 9. Præcepit Samuel Sauli vt eum expectaret septem diebus, septimo autem die expectante Saule non veniebat Samuel, quare ipse Saul ausus est per se sacrificium offerre Deo, & cum complesset sacrificium, ec-
1. Reg. 13. ce apparuit Samuel veniens, & iratus est contra eum Saul, vt legi-
D. Grego. tur. 1. Regum. 13. Vbi Diuus Gregorius lib. 5. super. 1. lib. Reg.
Reg. c. 3. cap. 3. ait quod hoc accidit multis in tentatione oppressis, quia videtur sibi quod tardet diuinum auxilium, & deficiunt, quòd si
Eccles. 20. vel illo momento expectassent, iam adderat diuina manus, vnde Sapiens Eccles. 20. nos admonet dicens, Si spiritus potestatem
Abac. 2. habentis super te ascenderit, locum tuum cito ne demisseris, &
Eccles. 2. Abac. 2. Si moram fecerit expecta eum, quia veniens veniet & non tardabit, & Ecclesiast. 2. Ve illis qui perdiderunt sustinētiam. Derelinquere ergo electos Deum aliquando, nihil aliud est quam eos permittere in tentationem, non autem dimittere vt cadant non nūquam vero permittit, vt cadant, sed statim erigit per poenitentiam, vt fecit cum Petro qui permissus est in tentationem
Matth. 26. prolabi, sed ad tertiam vocem galli, statim quasi expergefactus surrexit & egressus foras fleuit amarè, & hoc petit Psalm. Non me derelinquas vsque valde, vsque nimis, ne me derelinquas vt cadam, vel statim porrige manum, vt sublever. Derelinqui enim vs-
August. que valde est dimitti prolabi in peccatum, sed plus valde & nimiū est nunquam erigi à peccato. Vnde beatus Augustinus sic interpretatur dicēs; Si, ne superbirem, & dicerem in abundātia mea non mouebor in æternum, tentari me voluisti, non tamen me derelinque vsque valde, idest si me dereliquisti, vt sine adiutorio tuo infirmus appaream, noli vsque valde, ne peream, intelligo quod ex voluntate tua præstitisti decori meo virtutem, & quòd si auertis à me faciem tuam statim conturbabor, ne me derelinquas vt peream &c. His ergo modis dicitur Deum derelinquere iustos & electos &c.

Aliter verò dicitur derelinquere impios & reprobos, derelinquit enim eos vsquequaque, vsque nimis, vsque valde, vsque in finem, denique prorsus derelinquit eos, non quòd eis neget sufficiens auxilium, vt resipiscant quo si voluissent possent ad meliorem frugem conuerti, imò & offert eis auxilium superabundans, vt aliquando docuit Diuus Thomas, licet illi non acceptent tantum auxilium, sed verificatur in eis, quod dicit Iob. 24. Dedit eis locum pœnitentiæ, ipsi autem abusi sunt eo in superbiam, & diuitias bonitatis patientiæ & longanimitatis eius contemnunt vt dicitur Romanorum. 2. Quapropter in pœnam talis indurationis dimittit eos in desideria cordis eorum vt vadant in adinuentionibus suis, vt dicitur Psalm. 70. Sicut eos, quos medici diffidentes suæ saluti dimittunt vt comedant & faciant quicquid voluerint, sic isti qui à Paulo vocantur filij diffidentiæ Ephesiorum. 2. & 5. & Colossenses. 3. Qui desperantes semetipsos tradiderunt impuditiæ, in operationem immunditiæ omnis, in auaritiam eos dimittit vt sequantur cæcitatem cordis sui. Sed notandum est ex Magistro Soto primo de Natura & gratia cap. 18. quod Deum subtrahere auxilium suæ gratiæ peccatoribus dupliciter considerari potest, primo quod Deus destituat hominem peccatorem suo fauore & studio, ita quòd prolata sententia & firma statuerit ampliùs ei non subuenire, & in hoc sensu certissime tene, nullum in hac vita à Deo derelictum. Alio modo subtrahit Deus auxilium suæ gratiæ permittendo quempiam agere liberè secundum desideria cordis sui, paratus tamen semper ei suppetias ferre, si peripsum non steterit, quod fit cum reprobis, paratissimus est enim Dominus eis succurrere, sed ipsi nihil pensi habent, nihil minus curant, pepigerunt enim fœdus cum morte Isaias. 27. & dicunt Deó, recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus Iob. 21. Quapropter ipse recedit ab eis dimittit eos. (Dales de mano, alça la mano dellos.) Psalm. 87. Sicut vulnerati dormientes in sepulchris quorum non es memor ampliùs, & ipsi de manu tua repulsi sunt, vel excisi sunt vt legit Hieronymus, tanquam membra putrida & seiuncta à Deo, iustorum enim animæ in manu Dei sunt & ideo non tangit eos tormentum malitiæ vt dicitur Sapientiæ. 5. & Ioannes. 10. De electis ouibus dicit Christus. Et nemo rapiet eas de manu mea, nec de manu patris mei, hos autem repellit,

Quomodo derelinquat impios.

Iob. 24.

Rom. 2.

Psalm. 70.

Eph. 2. & 5

Ad Colo. 3

Soto. 1. de Natura & gratia c. 18.

Isai. 27.

Iob. 21.

Psal. 87.

Sapien. 5.

Ioan. 10.

pellit, & abſcidit à manu ſua, & ideo eos lupus deuorat. Hoc ergo petit Propheta non me derelinquas prorſus, ſicut reprobos repellis à manu tua, ne me derelinquas in finem vt pereã. Vę enim illis, iterum vę, & in æternum vę erit illis quos à manu tua repuleris, miſeros, prorſus miſeros, & in æternum miſeros, quos à manu tua abſcideris, ſola enim manus tua poteſt ſaluare & ideo illi in æternum peribunt.

Burgẽſis. Sed breuiter ad notandum puto, quod Burgenſis legit non me derelinquas vſque nimis, & ſic interpretatur, quòd ſicut antea dixerat, tu mandaſti mandata tua cuſtodiri nimis, deuote, prompte, & perſeueranter: ſic modo petit non derelinqui quo vſq; prõpte, & cum perſeuerantia vſque in finem mandata ſua cuſtodiat. Et hæc de prima litera, primo octonario, cum quo finit primus tractatus.

SECVNDVS OCTONARIVS.

ב

1. Beth. In quo corrigit adoleſcẽtior viam ſuam: in cuſtodiendo ſermones tuos.

2. Beth. In toto corde meo exquiſiui te, ne repellas me à mandatis tuis.

3. Beth. In corde meo abſcondi eloquia tua: vt non peccem tibi.

4. Beth. Benedictus es Domine, doce me iuſtificationes tuas.

5. Beth. In labijs meis, pronuntiaui omnia iudicia oris tui.

6. Beth. In via teſtimoniorum tuorum delectatus ſum: ſicut in omnibus diuitijs.

In man-

In mandatis tuis exercebor: & conside- 7. Beth.
rabo vias tuas.

In iustificationibus tuis meditabor: non 8. Beth.
obliuiscar sérmones tuos.

INCIPIT SECVNDVS tractatus super secundum octonarium.

IN primis prælibandum est vt sequamur ordinem à principio insinuatum, quòd iste secundus octonarius apud Hebræos incipit à litera Beth, quæ significat Domum, nam domestica doctrina traditur in ea per quam adolescentes, & domestici domus, Dei, à malis arceantur & in bonis assuescant, ne pessimis assueti, difficilior sit correctio. Licet Diuus Ambrosius aliter interpretetur hanc literam hìc, scilicet, quòd significet confusionem, confunditur enim hic adolescens de pessima via sua, ne in æternum confundatur, hæc enim confusio in præsenti peccatorum deuitat illam futuram damnatorum: induit autem hìc Propheta aliam personã nempè adolescentis viri volentis corrigere viam suam, sicut in primo egit personam viantis & peregrini desiderantis inuenire viam quæ ad patriam pergeret cœlestem. Plurima autem per hunc adolescentem intelligunt interpretes, vel hominem pronum ad peccandum, vel populum gentilem cum Iudaico, vel hominem renouatum per baptismum & gratiam, hæc ergo tria primùm exequemur, nec prætermittemus alia si videtur expedire.

Octonarius iste incipit à litera Beth. quæ significat domũ.

Ambrosi.

Induit personam adolescentis.

Reuocãda in memoriam est diuina illa & artificiosa distinctio quam Diuus Paulus Rom. 7. In vno & eodem homine finxit, faciens duos homines in vno homine alterum interiorem, alterum exteriorem, & plusquam ciuile bellum quod inter istos duos homines versatur, vel inter hominem quatenus secundùm animam concupiscit, & se ipsum quatenus cõcupiscientijs corporis impellitur, vel interdum vehitur, adolescentiores autem vt plurimũ partes cor-

In vno duos ponit homines & Paul. Ad Rom. 7

tes corporis agunt, easque sequuntur, primùm propter abundantiam sanguinis & caloris multiplicationesque spirituum, quæ eos faciunt voluptatum auidiores audacioresque ad quodcumque facinus aggrediendum, viget enim ætas & calor concitatque in inferiori parte vehementiores impetus, ac sicut concupiscibilis maior est, ita & irascibilis propter eandem rationem, audatior concitatiorque ad quævis pericula subeunda. Secundo etiam propter defectum experientiæ omnia eis tentanda videntur, nec experti damna, vllum timent, omnia quantumuis ardua facilia sibi & peruia apparent, vnde dicit Aristoteles. 2. Ethicorum quod propter has rationes iuuenes sunt maioris spei & audatiæ. Labilis etiã inconstansque natura, quæ nondum in eis consedit, sed mobilis semper ad perfectum eorum augmentum contẽdit, eos sic inquietos diuersarumque rerum cupidos efficit, quapropter prona magis ad libidinem in iuuenibus natura est, quod Dominus Gene. 8. videtur expresisse, Noe cũ benedixisset iam ab arca egresso nequaquam vltra (ait) maledicam terræ propter hominẽ, sensus enim & cogitatio hominis in malum prona sunt ab adolescentia sua, ab adolescentia dicit, vel quia id quod nobis naturale est ab incunabulis habere dicimur, vel certe quia pronitas in adolescentia magis apparet, ob relatas rationes, frenanda est ergo hæc ferocitas, nec aliud aptius frenum, quàm obseruatio mandatorum Dei, vt hic nos docet magnus Basilius quare prima pars huius versus est interrogatio, secunda responsio, ac si diceret, in quo emendauit viam suam iuuenis? respondet custodiẽdo sermones Dei, quod clarius Diui Hierony. versio indicat, in quo corriget iuuenis semitam suam? cum custodierit verba tua, quod videtur Dominus indicasse iuueni illo qui ab eo quesiuit, quid faceret vt vitam haberet æternam, dixitque illi, Si vis ad vitam ingredi serua mandata, nam licet hæc sit regalis communisque omnibus illuc pergentibus via, tamen iuuenibus alijs rationibus proprior, propter ferotiores impetus, quos nisi freno legis Dei domare non possent. Inferiora enim, & infirmiora semper superioribus & fortioribus subdit natura. Videmus enim mundum hunc inferiorem subditũ superiori, à quo & mouetur & sustinetur, vnde Aristoteles. 2. de cœlo, ait. Necesse esse mundum hunc inferiorem subditum & contiguum esse lationibus superiorum, vt virtus eius inde gubernetur. Iuuenilis ętas imbecillior est, & propter naturę teneritudinem,

Aristot. 2. Ethicor. Iuuenes maioris spei & audatiæ.

Gen. 8.

Basilius.

D. Hiero.

Matth. 19.

Aristot. 2. de cœlo.

Natura iuuenilis imbecillis est.

dinem, & propter rerum in experientiam, adhæreat ergo & subdita sit superioribus & fortioribus, legi sancti Dei,& maiorum, vt virtus eius inde gubernetur, quod Dominus suo exemplo nos docuit, Lucæ. 2. Nam puer duodecim annorum dicitur ibi, quod erat subditus suis parentibus, & in græco est dictio quædam quæ ad verbum expressa significat, quod erat subordinatus illis. Ac si in seipso exprimere voluisset hanc naturæ prouidentiam,qua minora, in quolibet genere voluit esse subordinata maioribus. Sit etiam illis in exemplum & terrorem Roboam qui derelicto seniorum consilio accepit quod dederũt iuuenes qui cum eo erant nutriti, quapropter maiorem partem regni sui amisit.3.Reg.12.maioribus semper ad hærescat minor, ne imbecillitate naturæ deficiat, & quia cum iuuenibus loquimur, gratiora eis adducamus exempla,insanum nempè Phaetontem qui voluit per se currus solis regere,& ideo ipse præceps perijt & aridã magno calore confecit. Sic iuuenis qui seipsum vult regere, nec alteri subijci,præceps ruet nec sibi soli,sed pluribus etiam alijs nocebit ferotiores quibuslibet æquis indomitis sunt iuuenũ motus, quos vt cicures & domesticos reddat,& in officio contineat, necessaria est ei obedientia legis & mandatorum Dei & superiorum con silio ac dictis optemperare, hæc enim frena sunt quibus sensualitatis motus sub ratione quæ auriga est contineantur, in hoc ergo corrigit adolescentior viam suam in custodiendo sermones Dei.

Lucæ. 2.

3 Reg. 12.

Similitudo Phaetõtis.

Secundò quia vt dicit Ambrosius in hoc loco,melius est præuenire iuuentutem correctione,quàm post lapsum recordatione deflere & dicere Delicta iuuentutis meæ ne memineris Psal.23.Hoc est debilitatis remedium illud robur salutis, hæc est res in periculo quia graue est,consueta repellere, magnum enim in se consuetudo vinculum habet. Faciliùs est enim retrahi ab ingressu, quàm ab incepto itinere prauę consuetudinis reuocari. Vnde Trenor.3.dicitur. Bonum est viro cũ portauerit iugum ab adolescentia sua, sedebit solitarius & tacebit quia leuabit se super se. à primis annis, est bonum legi Dei assuescere, ideo enim octauo die à Natiuitate infans circuncidebatur,vt ab ipsis incunabulis legis Dei rigorẽ assumeret & si iugum Domini suaue est & leue,cõsuetudine leuius & suauius fit, si enim lex Dñi naturæ nostræ con sona est, consuetudo est etiam altera natura, hæc ergo suauitas faciet

Ambros.

Psal.23.

Graue est consueta relinquere.

Tren. 3.

faciet eum solitariè sedere,& mundo & aliis tacere,sibi & soli Deo loqui,& sic solitarius meditari quomodo momentaneum hoc & leue tribulationis nostræ supra modum in sublimitate æternum
2. Corin.4 gloriæ pondus operatur in nobis, vt dicitur. 2.Corinth.4. Ex quo alius effectus sequitur, quia leuabit se super se hoc est altiori vita viuet quàm sua,super se eleuabitur,seipsum præcellet & ante ibit non enim iam viuet vita hominis sed vita Dei, vt est illud Pauli.
Ad Gal. 2. Viuo ego iam nō ego,viuit vero in me Christus, & statim. Quòd autem nunc viuo in carne,in fide viuo filij Dei. Et obseruantibus
Ezech. 20. præcepta Dei dicitur Ezech.20. Quæ faciens homo viuet in eis. Leuabit ergo se super se,quia altiori vita viuet non carnis sed spiritus,non hominis sed Angeli,imò nō Angeli sed Dei, quoniam in operibus vitæ Deum ipsum imitabitur, Deum ipsum merebitur. Vel secūdo ex consuetudine pristina ad legem Dei affectus, leuat se super se hoc est iterum atque iterum super seipsum reflectitur & multotiens se circunspicit,& respicit ne quid fœdum cōtra legem Dei appareat, nam quæ iterum atque iterum respicimus emendatiora facimus: sicuti ea quæ sæpius relegimus secundum illud
Ouidius. Ouidij;

Cum relego,scripsisse pudet,nam plurima cerno
Me quoque qui scripsi iudice digna lini.

Vnde religiosi,quia si eleuant se super se,idest,super seipsos , & in suas actiones reflectūtur,citiùs etiam à casu leuantur, quare de eis dicitur cadunt rarius,surgunt velotius. Vel leuāt se super se in lege Domini meditantes,super se, & omnia creata eleuati,omnia tanquam inferiora à se despiciunt. Sic enim Paulus vsque ad tertiū cœlum euectus omnia creata veluti stercora reputabat, ea enim quæ à longè prospicimus minima apparēt,lex ergo Dei has plusquam ciuiles dissensiones componit,& docet hominem, quomodo & carni & spiritui prouideat,tribuendo vnicuique quod suum est,quod pœnitus se ignorare ingenuè fatebatur sapiens dicens,
Prouer.30 Prou.30. Tria sunt difficilia mihi & quartū pœnitus ignoro. Viā Aquilæ in cœlo,viam colubri,super terram, viam nauis in medio maris,& viam viri in adolescentia, vbi alia litera non aspernenda habet viam viri in adolescentula; quod & si multi non àbs re imò proprisimè ad mysterium Christi in vtero adolescentulę virginis clausi referant non erit extra rem ad nostrum,nos transferre propositum.

positum. Vir enim in homine est anima, caro adolescentula, quæ contraria semper viro suo est, nam caro concupiscit aduersus spiritum, spiritus aduersus carnem, caro ima petit, spiritus ad altiora subleuatur. Quis ergo has lites componet? per quam viam incedendum viro, vt & carnis necessitatibus adsit, & animæ curam non derelinquat? quomodò nenias huius adolescentulæ ferat, & ad seriora spiritus euehatur? qua via inter hæc tam aliena incœdet? quid inter hæc tam opposita faciendum? Hæc molestia maximè afficiebat Paulum Rom. 7, quando dicebat. Inuenio aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, captiuantem me in lege peccati, quæ est in mēbris meis. Et iterum. Ego ipse mente seruio legi Dei, carne autem legi peccati. Vnde præ nimio dolore & molestia clamabat. Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? idest, quis has componet lites? quis hæc bella placabit? respōdet ipse. Gratia Dei per Iesum Christum. Hęc docet viam viri in adolescentula, quomodo hæc tam seiuncta coniungantur, quomodo hæc tam diuersa, imò auersa cōueniant, hæc autem gratia per Iesum Christum conceditur obseruanti mandata Dei, in hoc ergo corriget adolescentior viam suam in custodiēdo mandata Dei. Hæc dicta sunt sequendo Cassiodorum, qui per adolescentiorem istum, pronitatem & pondus nostræ naturæ ad peccandum intelligit, quæ pronitas & inclinatio in adolescētibus magis apparet & difficiliorem facit rem, vnde aliqui totum hunc versum legunt sub vna interrogatione, quasi cum admiratione attestantes difficillimum esse, iuuenes obseruare mandata Dei, & ideo oportet eos assuescere in obedientia mandatorum Dei, vt faciliùs possint prosequi secundum illud Eccl. 6. Fili à iuuentute tua excipe doctrinam, & vsque ad canos inuenies sapientiam.

Rom. 7.

Cassiodorus.

Eccles. 6.

Nihilominus beatus pater Augustinus altiores alios duos sensus adinuenit, alter vt per hunc adolescentem intelligamus populum Gentilicum, qui designatus est, Lucæ. 15. per illum filium iuniorem, qui omnem substantiam suam obliguriuit, & perdidit eū meretricibus & in commesationibus viuendo luxuriose, sed tamē postea reuersus in se & reuocans in memoriam abundantiam panis, quæ etiam pro mercenarijs erat in Domo patris sui, ad patrem reddit à quo beneuolè receptus est & indutus stola prima & cum symphonia & choro vitulus ei saginatus mactatus est, nam populus Gentilicus egressus à veri Dei cultu & cognitione, omnem

August.

Lucæ. 15.

Filius prodigus.

substantiam prodegerat, idest, bona naturalia, & quæ à Deo acceperat consumpserat in idolorum cultura, & commutauerat gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem hominis corruptibilis
Rom. 1. & quadrupedum & serpentũ, vt Paul. ait Rom. 1. Propter quæ in alia maiora facinora venerat quæ ibi Paulus ad longum commemorat, sed per prædicationẽ Apostolorum conuersus, ad veri Dei cognitionem rediit, à quo benignę susceptus, gratiam tribuit & participem sacrificij Christi fecit, qui fuit vitulus saginatus pro eis & omnibus immolatus, alter filius qui senior erat, & semper domi manserat in obsequium patris, hoc egrè tulit, & de patre coram eo conquęstus est, hic est populus Iudaicus qui non poterat ferre populum Gentilium, sic adeo dilectum iri: suamque pristinã obseruantiam legis opponebat, quod altißimè simul & luculentißimè Diuus Paulus in progressu Epistolæ ad Roman. tractat. Ea etiam erat murmuratio illa qua aduersus patremfamiliàs insurrexerunt mercenarij illi, quibus in mercede æquati sunt illi, qui hora
Matth. 20. vndecima venerunt ad laborem vineæ, Matth. 20. & dicebant. Hi nouißimi vna horà fecerunt, & pares nobis illos fecisti qui portauimus põdus diei & ęstus. Sed obstruatur omne os quoniam hoc gratia Dei est quam nulli debet, & voluit hunc filium perditum reuocare, & tantam cõferre gratiam vt seniorem antecelleret, gaudeat ille potius & æpuletur, quia hic frater eius mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est, correxit enim hic adolescentior filius vias suas, quia iam custodit mandata Dei & sermones, & iugo legis nouę submittit ceruices suas & ad panem patris sui, idest, doctrinam legem & veritatem esuriens & cupidus venit.

August. Tertius sensus quem Diuus Augustinus cæteris anteponit sic se habet. vt senior agnoscatur vetus homo, & nouus iunior. Senior qui portat imaginem terreni, iunior qui cœlestis, quia priùs quod
1. Cor. 5. animale, deinde quod spirituale. 1. Corint. 5. Sed vt melius intelligatur obserua, quod per baptismum regeneratur homo in nouum hominẽ. Antea erat filius veteris Adæ, sed nũc iam est filius Chri-
Ad Eph. 2. sti, quem Paulus Ephes. 2. vocat nouum hominem dicens. Vt duos condat in semetipso in vno nouo homine, nam in eo vetera & noua conuenerũt, & renouata sunt in baptismo. Ergo deponit homo veterẽ hominem cũ actibus suis, & induit nouũ qui secũdũ
Ephes. 4. Deũ creatus est in iustitia & sanctitate veritatis, vt dicitur Ephe. 4. oportet enim nos nasci denuo ex aqua & Spiritu sancto. In illo

ergo

ergo sacro fonte vetus homo iuuenescit. Hinc enim ortum habuit fabula quæ inter Christianos circumfertur quod qui in Iordanis fluuio lauabant ad iuuenilem ætatem reddibant. In spiritualibus enim verum est quod in baptismate quod in Iordane institutum est; homo renouatur in spiritu, regeneratur, reuiuiscit, vetera in eo transeunt & facta sunt omnia noua, quia configuratur morti & sepulturę Christi, cum sumergitur, sed quia etiam Christo resurgēti assimilatur cum ab aqua exit, etiam quantum ad corpus verificatur quod tunc iuuenescit homo, licet vsque ad resurrectionem nō appareat viror ętatis iuuentutis, ibi tamen eam meretur, per Christum absque dubio consequuturum, si in tali nouitate vsque in finem permanserit. Renouatur ergo homo in baptismo & deposita imagine terreni cœlestem induit similitudinem sicut si ferrū vetus & eruginosum si igni adhibetur erugine consumpta, mundum nouūq; apparet, sic in baptismate vbi baptizatur homo Spiritu sancto & igne vt ait Baptista erugine vetustatis consumpta noui cœlestisque figuram refert. Maximum enim interstitium est inter hominem sic renouatum & alios, cæteri enim minimā habent similitudinem cum Deo, eam nimirum solam quā habet domus cum artifice qui fabricauit illam, quæ minima quidem est, quoniā artifex est homo, domus, lapides & ligna, sed solum similatur ideę & formæ, quam ipse habuit in mente quando fabricabat eam, sic illi qui non sunt renouati in Christo assimillantur quidem Deo, tanquam res artificiatæ artifici, conueniunt enim cum idea, quam Deus cū rebus à se fabricatis in se habet, cæterum in alijs nulla similitudo est, imò maxima disparitas, cum Deus iustus, mundus, & sanctus sit, è contra ille iniustus, præuaricator & immundus, at verò sic renouatus assimilatur Deo, sicut carbo, vel ferrum, ignitum igni, qui cum in substantia ferrum sit, in effectibus tamen & proprietatibus ipsissimus ignis apparet, comburit enim, illuminat, exsicat, cæterosque effectus ignis efficit, sic sic ablutus in Iordanis fonte, vbi ignis Spiritus sancti est, etiam si homo in substantia perseueret, in effectibus tamen ipsum Deum refert, ipsique mirifice assimillatur; ardet enim amore sicut Deus, resplendet iustitia, munditiesq; mentis eius illam mundissimā substantiā omni carētē labe diuinitus adūbrare videtur. Ignis enim in aquis illis ardens talem confert assimillationē. Hoc desiderio flagrabat Isa. cū 64. c. dicebat. Vtinā aquæ arderēt ignis vt inde

Fabula. Simile. Effectus ignis. Isa. 64.

renouatus homo,te qui ignis consumens es tanquam vera imago redderet. Vnde qui nunquam vidisset ferrum, quando videt illud à fornace ex euntem, certè exiens, ignem esse: adeò enim ignis illi adherescit,adeò penetrat,& intrà viscera eius reconditus,& inuisceratus est,vt nihil aliud quàm ignis appareat. Si animam vidissemus alicuius baptizati, diuinam omnino crederemus potiùs imaginem,quàm hominis formam vel partem,si anteà non agnouissemus eam;adeò enim deificata & penetrata abipso Deo prodit,vt nihil aliud quàm Deus in ipsa appareat.Iste ergo iunior est, qui custodit sermones Dei,quos in se inuisceratos gestat, hoc est verbum fidei quod prædicamus, & ipsa est fides, quæ per dile-

August. ctionem operatur,ait Augustinus.Et subdit. Sed iste iunior populus gratiæ filius,homo nouus,cantor noui cantici,hæres testamenti noui,iste iunior non Cain,sed Abel,non Ismahel,sed Isaac, non Esau,sed Israel non Manasses,sed Ephraim,non Eli,sed Samuel,nō Saul,sed Dauid.Quid adiungat,attendite.

Vers. 2.

VERSVS SECVNDVS.

In toto corde meo exquisiui te, nè repellas me à mandatis tuis.

Borgensis. NOtandum est pro contextu horum versuum ex Burgensi super hunc Psalmum,quòd hic describitur iustus desiderans custodire nimis mandata Dei, hoc est deuotè & perfectè,quod maxime difficile esse iudicauit cum dixit. Vtinam dirigantur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas.Sed ad hoc tam arduum opus exequendum disponitur homo per opera vitæ actiuæ & contemplatiuæ, & primò per obseruantiam mandatorum Dei. Vnde adolescentior idest incipiens in via nondum perfectus in ea,sed desiderio & opere tendens ad perfectionem, incipit hanc viam corrigendo se per obseruantiam mandatorum Dei. Sed quia vt hoc perfectè fiat,requiritur rectitudo intentionis erga Deum,ideo in hoc versu subdit. In toto corde meo exquisiuite. Idem enim est quęrere Deum in toto corde,& habere cor directū ad Deum,nā qui alia præter Deum amat,retorquet cor,& incurbat ad alia,vnde de peccatoribus dicitur, non habere rectum cor

Psal. 77. Psal.77. Cor autem eorum non erat rectum cum eo, & è contra

Psal.96. iusti vocātur recti corde in pluribus locis Psal.96.Lux orta est iusto,& rectis corde lætitia,sed de hac rectitudine & integritate cor-

 dis plura

dis plura in superioribus à nobis dicta sunt. (Nè repellas me à mandatis tuis.) Augusti. Ecce orat vt adiuuetur ad custodienda verba Dei: in quo dixerat viam suam corrigere iuniorem, nam vtiq; hoc est nè repellas me à mandatis tuis. Quid est eum adeò repelli, nisi non adiuuari. Mandatis quippe eius rectis atq; arduis humana nō contemperatur infirmitas, nisi præueniens eius adiuuet charitas. Quos autē non adiuuat, hos meritò perhibetur repellere, & tāquā frammea flammea prohibeantur indigni, nè manum tendāt ad arborē vitæ. Hæc Augustinus. Vult clarè dicere, ꝙ repellere Dei, est non adiuuare, sed igneo gladio eos prohibere à vita. Quod clariùs explicat D. Hieron. translatio dicens. Nè ab errare me facias à mandatis tuis. Dicitur enim in Scriptura ea facere Deus, quæ permittit vt fiant: quale est illud, Isa. 63. Quare errare nos fecisti Domine de vijs tuis? indurasti cor nostrum, ne timeremus te? idest, per misisti errare. Et illud. Tradidit illos Deus in passiones ignominiæ, vt faciant ea quæ non oportet: idest permisit eos tradi.

August.

Adeo repelli nō est enim non adiuuari.

D. Hieron.

Isai. 63.

Circa quod notandū est semel pro hac materia, quæ multotiēs occurret tractāda, ꝙ multipliciter sancti explicāt, quomodo Deus dicatur excæcare, indurare, tradere in errores &c. Primò non ꝙ impertiatur malitiam, vel duritiam, vel errorē, sed quoniā non impertitur gratiū qua homines illuminarentur, & emollirentur eorū corda: gratiam inquam, quam non debet eis, & ob sua demerita negat. Itaq;, vt diximus, dicitur excæcare & indurare, quia id permittit. Sic D. Aug. lib. ad Simpli. & Epist. 205. In quod etiam consentiunt Hierony. & Ambro. Rom. 1. sed Origenes. 3. lib. Periarchon. ca. de libero arbitrio. Alio modo procedit, dicit enim, quòd Deus non aliter indurat peccatorem quàm patienter tollerando, tali tropo & figura loquendi quali solet dicere pater, vel Dñs benignus in seruos qui deteriores fiunt licentia, ego vos perdidi, mea begninitas fuit causa tantæ insolentiæ. Vt Paulus Rom. 2. An ignoras inquit quòd benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit? tu autem secundum duritiam tuam & impenitens cor, thesaurizas tibi iram &c. Quod etiam videtur insinuare Dominus Isa. 46. vbi commemorans quanta cura & amore populū illum ingratum & insolentem educauerit, quasi in seipsum retorquens occasionem malitiæ eorū, quæ fuit sua benignitas, & ingens cura erga illos dicit, Ego feci, & ego ferā: ac si diceret, si mea benignitate vos abusi estis, & me deseruistis seruientis Idolis, portabo vsq; ad senectam,

D. Aug. Ambros. & Hierony. Origenes.

Ad Ro. 2.

Isai. 46.

 idest,

idest,modò tacebo,ac si mea lenitas erga vos esset in culpa. Hanc
August. de Pharaonis induratione.& 3.lib. contra Iulian.c.3. rationē sequitur Augustinus lib.De Pharaonis induratione. Tertium modum explicandi habet Augu$\bar{s}$t.3.lib.contra Iuli. ca. 3. ꝙ Deus dicitur excæcare,primò non illuminando,deinde occasiones & offendicula administrando,quibus mens humana magis,ac magis excæcatur iusto Dei iudicio, sed suo malo vitio.Poterat ex illis occasionibus elicere coronam meriti,sed ob suam malitiam & procliuem ad malum voluntatem proficit in peius. Sed quartum
Hierony. modū docet D.Hierony.Epist.ad Heluidiam.q. 10. dicit enim ꝙ sicut idem calor solis liquefacit cæram,& indurat lutum: ita eadē Dei benignitas quendam emollit & mansuetum reddit, alium ferocem,& induratum.Sed hoc in idem reddit cum prima,quia boni benignitatem Dei in bonum conuertunt, reprobi abutūtur ea. Vltimò dicitur indurare,quoniam ad exequenda opera suæ vindictæ vtitur ministris Sathanæ,qui excæcant mentes hominum, & ideo dicitur Deus excæcare,quoniam dicitur facere quod ministri eius sua autoritate faciunt.Sicut dicitur percusisse Iob vlce-
Chrysosto. re pessimo,quia sua autoritate cum percusit Sathan.Chrysostomus Homil.3.super Epistolam ad Rom.dicit,quòd sicut cōtingit transfugis ad alienum regem transfugientibus,si rex ille eos affligat,exposcunt à primo rege auxilium,ipse iustè denegat, quia ad alienum regem transfugerunt:sic & Deus cum impijs aliquando facit,qui ad alienum fugerunt,licet sufficiens auxiliū semper præbeat.Dicit ergo;Ne repellas me à mandatis tuis,idest,ne permittas me aberrare ab eis,sic enim & alij transferunt,ne sinas me aberrare à mandatis tuis.

Ambrosij expositio. Diuus Ambrosius super hunc versum aliter procedit, intelligit enim illum de malis pastoribus & prælatis quos ab officio docendi sua mandata,propter eorum demerita ipse Dominus repellit,se-
Oseæ.4. cundum illud.Oseæ.4.Quia tu scientiam repulisti,repellam te,ne
Ambros. sacerdotio fungaris mihi.Sed in hoc ait D.Ambro.potius respicit Dominus Ecclesiæ suæ,& membrorum suorum commodū.Nam si medicum qui tibi medicamina plura applicat nec melius habes,
Simile. ego repellam,& adducam alterum qui tibi salutem comparet,nūquid non melius tibi cōsulo?Si artificē qui consumptis lignis,lapidibus, & alijs quæ ad domū ædificandam requirūtur,adhuc opus infirmum & instabile facit,ego repello illum,& alium adcisco qui perfectū construat ædificium,non ne commodiorem rem feci, & meliorem?

meliorem?sic Deus si repellat malum sacerdotem qui potius officit,quàm medeatur animabus,& alium loco illius sufficiat qui eas sanet, nonne melius suæ Ecclesiæ consulitur?Si pessimum ædificatorem propellat,qui potiùs destruat quàm ædificet,alium optimũ trahat qui vt sapiens architectus firmissimum fundamentum iaciat,aurumque & lapides preciosos non paleas,vel fœnum superædificet,nonne maiorem vtilitatem capiet Ecclesia?Sic ergo Deus aliquos repellit à suorũ mandatorum schola,vt alios vtiliores pro eis sufficiat,idque petit Propheta,ne ob sua demerita repellatur à doctrina mandatorum suorum.Quod etiam possumus ad omnes malos Christianos transferre,qui ob sua demerita à Deo repelluntur à custodia mandatorum Dei,& alij eorum loco statuuntur secundum id Iob.34. Cõteret multos & innumerabiles,& stare facit alios pro eis.Et Apoc.3.Tene quod habes vt nemo accipiat coronam tuam.Sunt enim ficus illa inutilis,quam Dominus Luc.13 præcepit præscindi:ne terram alterius fructuosi arboris occupet. Vt quid enim terram occupat? vnde beatus pater August. super Psal.30. in illum versum;Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium vicinis meis valdè,dicit quòd mali Christiani adhuc peiores & inutiliores sunt quàm pagani. Comparantur enim pagani,& infideles alijs lignis scilicet vel quercubus vel alijs quæ ligna,etsi infructifera sunt,ex truncis tamẽ eorũ potest fabricari domus,vel sculpi imago: Christiani verò comparantur ligno vitis Ioan.15.Ego sum vitis vera,vos palmites. Palmites vitis dum ipsi viti adhærent dulcissimum proferũt fructum,si autem ab ea præscindantur inutilissimi sunt,solùm ad ignem sunt apti: Sic pagani etiam si sine fructu fidei sint,ad alia tamen vsui esse possunt: pessimus verò christicola, si ob peccatum mortale non adhæret viti per charitatem & Christi fugat humorem,ad nihil vtilis est nisi ad gehennam & tartareum ignem. Sic Ezech. 15. Fili hominis quid fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum quę sunt inter ligna syluarum,nunquid tolletur de ea lignum,vt fiat opus,aut fabricabitur de ea paxillus vt pendeat ex eo quodcumq; vas? ecce igni datum est in escam,vtramque partem eius cõsumpsit ignis,& medietas eius redacta est in fauillam,nunquid vtile erit ad opus? Et Dominus vbi suprà. Sicut palmes non potest ferre fructum, nisi manserit in vite, sic nec vos nisi in me manseritis,&.2. Petri. 2. dicitur de his; Facti sunt illis posteriora deteriora prioribus,

Iob. 34.
Apoc. 3.
Lucæ. 13.
August. super Psa. 30
Sollicitudo malorum Christi amorum.
Ioan. 15.
Ezech. 15.
2. Petr. 2.

melius enim erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ, quàm poſt cognitionem retrorſum cõuerti ab eo quod illis traditum eſt ſancto mandato. Contigit enim eis illud veri prouerbij. Canis reuerſus ad ſuum vomitũ,& ſus lota in volutabro luti. Deteriora quippe ſunt Chriſtianorum peccata quia magis ſcãdaloſa. Vnde ſubditur. Factus ſum opprobrium vicinis meis valde & timor notis meis. Scandalizantur enim valde alij de peccatis Chriſtianorum, exiſtimantes, vel timentes, ne alij qui talem religionem profitentur, ita ſint omnes. Pagani ergo ſunt veluti alia ligna quæ ab arbore abſciſſã, ſi dolentur vſui eſſe poſſunt, ſic illi ſi ab erroribus arceãtur & doctrina fidei expolientur, vtiliſsimi erunt, vt vidimus in plurimis ethnicis qui ex gentilitate ad fidem venerunt. Tu autem ſcãdaloſe Chriſtiane es lignum vitis, qui præciſſus à vite nihil amplius vales, niſi ad ignem & ad præbendum ſcandala, & offendicula alijs, & quòd de te quæratur Dominus Iſa. 42. & Rom. 2. Et nomen meum iugiter blaſphematur propter vos inter gentes. Exquire, ergo. Deum in toto corde tuo, ne expulſus à mandatis eius, in ignem æternum pereas. Hæc quia moralia erant bono animo à Diuo Ambroſio, & beato Auguſtino accepi.

Iſai. 52.
Rom. 2.
Ambroſ.
Auguſt.

Verſ. 3.

VERSVS TERTIVS.

In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi.

Dixerat in præcedenti verſu adoleſcens, quòd ſumma diligẽtia in toto corde ſuo exquiſierat Deum, qua propter obnixe obſecrabatur, ne repulſam pateretur à mandatis ſuis, ſed quia vanum eſt rem quærere diligenter niſi eam in tuto collocaueris, ne ſurripiatur, ideo ſubdit in hoc. 3. verſu. In corde meo abſcondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Ac ſi diceret, non ſolum ingenti cura tua mandata quęſiui, ſed etiam grandi diligentia ſeruaui in penetralibus, ſcilicet, cordis mei, ſic Burgenſis connectit hos duos verſus, ſed Diuus Baſilius ſic explicat, quod quem admodum ea quæ inter nos prætioſiſsima ſunt in penetralibus & abditis domus noſtræ recondimus, ne pateant prædonibus, ſic vir iuſtus qui verba Dei theſauros ineſtimabiles reputat, in cordis ſui penetralibus ſeruat, ne vel inani vẽto vanæ gloriæ exuflentur, vel à prædatore Diabolo ſubripiantur. Sunt enim qui verba Dei ore tenus ſeruant tantum prædicant, ſcribunt, legunt, cum nihil remotius

Burgenſis.
Baſilius.

motius à corde habeant, contra quos Ieremiæ. 12. Prope es tu ori Iere. 12.
eorum & longe à renibus eorum, Isai. 29. Populus hic labijs me ho Isai. 29.
norat, cor autem eorum longe est à me. In his semen, quod est ver
bum Dei, cadit secus viam & conculcatur à prætereuntibus, &
aues cæli deuorant illud, non enim cecidit semen in locis vbi Luc. 8.
sulci erant aperti, & terra præparata, idest, in terra culta ad fructi-
ficandum. Terra verbi Dei anima est, non caro, cor, non lingua.
Quid garrule Christiane, verba Dei ore tenus pro fers, cum ani-
mæ tuæ terra plena sit spinis & tribulis? similis cisternis, & paludi- Simile.
bus qui ripas habent plenas herbis virentibus & diuersi generis
floribus, ipse autem referte serpentibus & immunditijs, & lutuosis
& salsissimis aquis, sic lingua tua lasciuit verbis omni decore re-
thorum virentibus, intus autem, cisterna plena spurcitijs. Et similis Matth. 25.
etiam fatuis virginibus quæ solum in lampadibus sumpserunt
oleũ, non intus in vasibus cordis sed in exteriori duntaxat apparẽ-
tia, non igitur in ore sed in corde seruanda sunt verba Dei. Vnde
Dominus Matth. 13. Simile est regnum cælorum thesauro ab- Matth. 13.
scondito in agro. Phrasis Scripturæ est imo idiotismus Hebræus,
pretiosa vocare abscondita, ea similitudine qua ea quæ magni pre
tij sunt, in abditis abscondemus, quæ vero parui facimus in pro-
patulo dimittimus. Vnde proloquium græcum dimanauit; Hy-
dria in foribus, hydria quæ ex auro est, in triclinijs seratis & clausis
seruamus. Sed hydria ex luto pro foribus dimittimus, quia neque
transeuntes rem tam vilem concupiscent, nec si perierit tantum
interest. Pretiosa ergo abscõdita dicuntur phrasi Hæbrea, vnde il-
lud Psalmi. 16. De absconditis tuis adimpletus est venter eorum, Psal. 16.
multi ex Hebræis transferunt de thesauris tuis. Chaldaica para-
phrasis sic habet Thesaurus tuus bonus adimpleuit tecas eorum
vbi thesaurum poni tv bi septuaginta dicunt abscõditis. Et puella
virgo & incognita viro vocatur apud Hebræos, A alma, hoc est
abscondita quasi res maxime extimabilis, quæ in abditis obser-
uatur. Dicitur ergo verbum Dei thesaurus absconditus, idest, ma-
ximi pretij, maximè obseruabilis, quod non in foribus, vt hy-
dria, sed in intimis penetralibus cordis obseruari debet. Quare
optimè dicit noster adolescens, in corde meo abscõdi eloquia tua,
idest, quasi thesaurum pretiosum & inestimabilem in abditis vi-
scerum meorum recondi, in cuius signum omnia vasa templi erãt Figura.
suis fascijs & coopertorijs abscondita & obseruata & aurum

 & byssus

& byssus tabernaculi cooperta erant pellibus caprinis, quia omnia pretiosa etiam animæ obserata & obseruata, cooperta & abscondita debent esse.

Vel per hoc significatur, quod verbum Dei erat fixũ & radicatum in corde eius, non ceciderat super petrosa, vbi non poterat radices altas emittere, sed in terram bonam & optimam, vbi radices

Ephes. 3. multas habebat secundùm illud Pauli, Ephe. 3. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, vt det vobis secundũ diuitias gloriæ suæ, virtutem corroborari per spiritum eius in interiori homine, Christum habitare per fidem in cordibus vestris, in charitate radicati & fundati, hoc est, habere Christum in corde per fidem viuam, quæ per charitatem operatur, quæ occupat non solum intellectum verum etiam voluntatem, quæ significatur per cor, est esse in charitate radicatos & fundatos. Ibi ergo fixerat Propheta verba Dei, vt neque mors, nec vita, nec gladius, nec fames, nec altitudo, nec profundum possent diuellere illum à charitate

Iob. 23. Christi. Vnde Iob. 23. id faciebat dicens. A mandatis labiorũ eius non recessi, & in sinu meo abscondi verba oris eius, sed sapientia abscondita & thesaurus inuissus quæ vtilitas in vtrisque, ait sapiẽs,

Eccl. 20. Eccles. 20. Ideo subdit, vt non peccem tibi. Ideo mandata & verba tua intus in corde meo recondita gesto, vt cum opus fuerit ex tali thesauro proferam, quæ oportet contra peccatum. Hac potissimum de causa vir iustus in corde recondit verba Dei, vt habeat vnde respondeat diabolo & propellat illum, sicut Christus Dominus tribus sacræ Scripturæ verbis respondit diabolo in deserto, &

Matth. 4. vicit illum, atque à se profligauit & deterruit, Matth. 4. Sunt enim

Figura. illi limpidissimi lapides quos de torrente elegit Dauid, & misit in peram pastoralem, vt inde educens eos cum illis perçuteret Phili-

1. Reg. 16. stæum. 1. Reg. 16. Sunt enim Dei verba arma ad feriendum aduersarium. Nonne verba mea quasi ignis, & quasi malleus conterens

Ierem. 23. petram? Ierem. 23. Elige ergo tibi de torrente Scripturarũ aliquot sententias, & absconde in pera pastorali, hoc est in interioribus carnis tuæ, in corde, sic licet, & anima, vt cum aduersarius aduersus te steterit, de corde exeras verba Dei, quibus eum ferias & eneces. Deberet enim orthodoxus quisque ex his quę in contionibus audiuit, legit vel meditatus est, aliquot verba in armariolo suæ memoriæ seruare, & quasi fasciculos ex eis facere quibus cõtra ten

tationes,

tationes,& diabolicas suggestiones se defendat. Recurrat ad cor,& ibi inueniet quid aduersario respondeat. Vnde sponsa Cant. 1. Fasciculus mirrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Solēt mulierculæ odoriferos flores in fasciculos alligare,ac inter vbera ponere,vt ad eas accedentes fragrantia boni odoris afficiantur,sic anima deuota & veri Christi sponsa debet, vt diximus, ex Dei verbis fasciculos componere,ac inter viscera ponere, vt accedentes ad se aduersarios procul tali odore, veluti serpentes depellat. Bene ergo dicit Propheta, In corde meo abscondi eloquia tua,vt nō peccem tibi. Et hoc est habere pręparatum cor ad Deū, vt semper inueniat in eo quid in oratione proferat, vel meditetur. 2. Reg. 7. dixit Dauid orans. Propterea inuenit seruus tuus cor suum,vt oraret te. Nihil fugatius humano corde nisi sanctis considerationibus retineatur, qui autem eis habet refertum,cor habet præparatum,& ideo facilè inueniet illud ad orandum, habet enim cor domi in se ipso talibus fragrās meditationibus nō foris vagās, qui autè custodiuit inuenit, vt dicitur in prouerbio Hispano (quiē guardo,hallo) quia ergo isti custodiūt verba Dei in corde,cū opus est inueniunt cor,quod tātis meditationibus in officio domi cōtinetur,velut alter Iacob,& ideo surripit benedictionē quia citius inuenitur coram Deo quā Esau vagans, & erga plurima distractus.

Cant. 1.

Simile.

Quid sit inuenire cor.

2. Reg. 7.

Cæterū quoniā omnes interpretes alia via procedūt,operepretiū existimaui, etiā eorū addere sentētiā,dicunt enim, ꝙ multotiēs oportet abscōdere verbū Dei nec illud exerare,vel proloqui,quando,scilicet,nō est admittendū vt verè verbū Dei,sed contēptui habendū,quod Dominus docuit,Matt. 7. dicens, Nolite sanctū dare canibus,nec mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis,& cōuersi disrūpant vos, quod Dominus Ezech. 3. cap. his verbis manifestauit. Et tu fili hominis ecce data sunt super te vincula & ligabūt te in eis, & nō egredieris in medio eorū,& linguā tuā adhærere faciam palato tuo, & eris mutus nec quasi vir obiurgās quia domus exasperās est,hoc est,quia conculcāt verba tua vt porci,insuper aduersum te vertūtur & in vinculis ligant: ne loquaris eis verbum nec vitia carpas, quia non sunt digni verbis meis,& linguam tuam adhærere faciam palato tuo, quod etiam eis comminatur Isaiæ. 5. Nubibus meis mandabo ne pluant super eos,nubes autem prædicatores sunt,vt ipsemet Propheta.c.60.eos vocat dicens, Qui sunt hi, qui vt nubes volant, Et

Interpretes alia via procedūt.

Matth. 7.

Ezech. 3.

Amos. 8.

Amos.8. Amos. 8. Mittam famem in terram, non famem panis nec sitim aquæ, sed audiendi verbum Domini. Cum ergo sermonis Dei prædicatores viderint homines contemptores verbi Dei, quibus non solum non proficit, verum officit veritas deterioresque facit, memores sint illius sententiæ Prophetæ, Amos.c.4. Ideo prudens in tempore illo tacebit, quoniam tempus malum est. Vide Diuum Gregorium 22.moral.cap.16.&.3.part.pastor admonitione.15. &c. Abscondit ergo Propheta interdum eloquia Dei in corde, nec exarare lingua audet, ne iniuriam offerat verbo Dei propter auditorum malitiam.

Amos.4. Gregor.

VERSVS QVARTVS.

Benedictus es Domine, doce me iustificationes tuas.

NON sufficit dispositio quam homo ex se facit, nisi præsto sit auxiliũ diuinum, cum ergo homo fecerit quod in se est corrigendo viam per declinationẽ à malo, & adhærẽdo bono, inquirendo, & scrutando, seruando mandata Dei, adhuc desiderat Dei operam qua in obseruatione eorum instruatur, eo modo quo iustificetur, idest, doce me sic seruare mandata tua vt iustitiã quam ex Deo est per eorũ obseruationẽ consequar. Hanc ego ipse meditatus sum interpretationem, licet aliquo modo videatur hic eã insinuare D. August. pro quo notandũ est, ꝙ vt colligitur ex doctrina D. Pauli in tota epistola ad Romanos, ad hoc quod homo iustificetur ea iustitia quę corã Deo iustitia est, idest, ea quę verè reddit animã iustam & acceptã Deo non sufficiunt opera ipsius hominis, etiam si quoad substantiam sint iusta & moraliter bona, sed requiritur quod fiant in fide & charitate Christi per auxilium supernaturale, & speciale Dei, itaque etiam si quis seruet præcepta omnia legis, nisi modo supra dicto seruauerit, non imputatur ei eorum obseruatio ad iustitiam coram Deo, & hoc est argumentum epistolæ ad Romanos, in qua Diuus Paulus differit contra existimantes, ꝙ opera legis quatenus procedebant à volũtate hominis absq; alia relatione ad supernaturalia, & absq; speciali auxilio Dei, ea iustificabant, & optimis argumentis probat hoc esse falsum, distinguẽs duplicẽ iustitiã, alteram secundũ homines, alterã secundũ Deũ. Qui ex viribus naturæ absq; supernaturali auxilio operatur bona moraliter, est iustus, non quidẽ corã Deo, sed coram

August. Paulus.

coram hominibus,est enim imbutus habitu iustitiæ,à quo potest denominari iustus vt multi Philosophi,sicut qui est imbutus habitu scientiæ, vocatur sciens, sed tamen talis non est simpliciter iustus,quia coram Deo iustificatus non est, est quidem iustus iustitia hominum,sed non iustitia Dei,quod Paul.Rom.4.sic clarè asseuerat dicēs. Si ergo Abraham ex operibus legis iustificatus est,habet gloriam,sed nō apud Deum,& cap.10. Ignorantes enim iustitiam Dei,& suam quærentes statuere,iustitiæ Dei non sunt subiecti. Vbi hanc duplicē iustitiam vides,aliam Dei,aliā hominis.Sola autem Dei iustitia iustificat,iustitia autem Dei est iustitia Christi, quæ nobis communicatur per fidē charitate formatā, sic Paulus 2.Cor.5. Eum qui nō nouit peccatū pro nobis peccatum fecit,vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso,idest,quod Deus pater filium suum qui nunquam experientia alicuius criminis peccatum nouit,pro nobis fecit peccatum, hoc est hostiam pro peccato. Scriptura enim sacra hostiam pro peccato vocat peccatū, iuxta illud Oseæ.4.Peccata populi mei comedent sacerdotes,hoc est hostias & oblationes quæ offeruntur pro peccatis.Fecit ergo Deus Iesum hostiam pro peccatis diffiniendo & pręcipiendo homini Christo, vt se in ara crucis offerret in sacrificiū & hostiā pro peccatis,& etiā vtendo humana natura sibi vnita personaliter tanquam organo coniuncto (eo modo quo nos vtimur lingua,aut manu) vtēdo inquam illa pro materia sacrificij ad reconciliandū nos Deo, & hoc ideo vt nos efficeremur iustitia Dei in illo.Iustitia Dei in Christo, est ipsum meritum Christi sufficientissimū ad satisfaciendū pro peccatis nostris,& ad iustificandū nos, dicitur autē iustitia Dei, & quia est Dei personaliter, & quia apud diuinum tribunal est vera iustitia ad differentiā nostrarum iustitiarum, quæ corā Deo sunt sicut pannus menstruatæ. Cum ergo cōmunicatur nobis Christi meritū,tunc efficimur iustitia Dei in Christo, quia efficimur iusti non iustitia propria,hoc est ex proprijs viribus, sed Christi cōmunicata nobis. Nam si efficimur iusti coram Deo,est ex merito & reconciliatione Christi,hæc autem satisfactio, & hæc merita Christi non communicantur nobis nisi per fidem charitate formatam. De qua loquitur Paulus Rom.4.Credidit Abraham Deo:& reputatum est illi ad iustitiam. Hæc autem iustitia est quæ verè coram Deo iustificat,& de iniusto iustum facit, de qua diffinit Paulus, quod nulla merita præcedentia hanc primam iustitiam efficiunt,

Rom.4.

Et cap.10.

Sola iustitia Dei iustificat.

2.Cor.5.

Diuina scriptura hostiam pro peccato vocat peccatum.

Oseæ.4.

Rom.4.

sed

sed merè gratis nobis conceditur per Christũ,licet postea nos adepta iam ista iustitia & gratia Christi per opera nostra bona mereamur eius incremẽtũ. Sumus ergo iusti iustitia Christi,nõ quidẽ ea, quæ est in Christo formaliter & nõ in nobis,sed ea iustitia quã efficit Christus in nobis efficienter, inhæret autẽ formaliter in nobis, sicut aer est lucidus per lumẽ solis non per illud quod est in sole & nõ in aere,sed per lumen quod est formaliter inhærẽs aeri, licet sit efficienter cõmunicatũ à sole,vt in Concil. Trid. Sessio. 6. c. 8. diffi-
Concilio Triden. nitũ est cõtra hos nouos hæreticos. His præmissis dico ꝙ hãc iustitiã petit Propheta in hoc versu, aliquid enim eximiũ & singulare in eo petit, scire autẽ quomodocunq; iustificationes Dei, non est quid magnũ, pręcipue cũ ipse iam dixerit supra ꝙ didicerit omnia iudicia iustitiæ Dei, quid ergo modo poscit doceri, si antea didicerit? poscit ergo quid eximiũ & singulare, scilicet, scire, & experiri Dei iustificationes eo modo quo iusti sciũt, hoc modo prędicto supernaturali in fide & dilectione Christi iustificatoris nostri, vnde prius blanditur Deo dicẽns. Benedictus es Domine, nam quando aliquid eximium volumus ab hominibus exposcere prius eis blandimur & assentamur vt concedant, volebat petere hanc grandem rem propheta à Deo, prius ei blanditur dicẽs. Benedictus es Domine doce me iustificatiônes tuas, idest, instrue me seruare mandata tua, eo modo quo seruata iustificant. Hæc est enim scientia sanctorum, de qua dicitur Sap. 10. Et dedit illi scientiã sanctorum, eã
Sap. 10. scilicet notitiam practicam exequutiuam mandatorum Dei quæ eos sanctos efficit. Hunc altiorem sensum huic versui accommodauimus, quia certè existimo id voluisse Prophetam intelligere petendo tam obnixè Deum vt suas iustificationes doceret, & quia hæc mysteria quæ ad Christum Dominũ attinent, in Psalmis maximè recondita sunt, quid mirum si vbicunq; huius thesauri venam reperimus, per considerationem in ea fodientes, quidquid inuenerimus pandamus? præcipuè cum beatus Augustinus hunc
August. sensum videatur insinuare dicens, quoniam in Psal. 83. legitur. Benedictionem dabit qui legem dedit, cum dicit etenim benedictionem dabit legislator, ideo benedictus es Domine doce me iustificationes tuas, quia enim in corde meo abscondi eloquia tua, vt nõ peccem tibi, scilicet, legẽ dedisti, da etiã benedictionem gratiæ vt faciendo discã quod intimando iussisti, vbi insinuat August. Pro-
August. phetam petere obseruationẽ mandatorũ Dei, per gratiam Christi.

Quæ

Quæ obseruatio est quæ iustificat.Burgensis tamen clarius videtur hunc insinuare sensum, sed notandum est, quod dicit benedictus es Dñe,& statim postulat doce me iustificationes tuas,nam qui de acceptis beneficijs gratus extitit: maiora & plura meretur percipere,secũdũ quod in quadam collecta dicit Ecclesia,vt de perceptis muneribus gratias referentes, beneficia potiora sumamus.

VERSVS QVINTVS.

In labijs meis pronuntiaui omnia iudicia oris tui.

VT tenatius præcepta Dei memoriæ & volũtati inhæreant, opus est ea proloqui & effari nõ solũ in corde verũ etiam in oreversare quo modo ex abũdãtia cordis os loquitur.Licet D.Ambro.& Casiod.& alij hũc versum de prædicatoribus interpretentur,qui postquã imbuti fuerint diuinis præceptis & intelligẽtijs ea exerare alijs nõ formident.Sed aduertẽdũ hoc dixisse Prophetã postquã fassus fuerat se didicisse iudicia iustitiæ Dei,in toto corde exquisisse atq; in visceribus recondisse, itaq; postquã imple tos intellectum & voluntatẽ hac diuina scientia fatetur, tunc pronuntiasse ea dicit,quia nimirũ verus Dei verbi prædicator,prius totã animã suã imbuere,implere, & saginare debet diuinis institutis, quã alios doceat itaq; ea quæ superabundant ministret alijs,exemplo Christi Domini qui postquam saturatæ sunt turbæ præcepit colligi fragmẽta,ne perirent,sed pauperibus erogarentur vt moris erat apud illũ.Postquã satiatã habueris animã,ea quæ superabundant ministra.Vnde Psal.62.Sicut adipe & pinguedine repleatur, anima mea & labijs exultationis laudabit os meũ. Hoc est saginetur prius anima mea,diuinis cõsolationibus repleatur, fiatq; sicut adeps,qui ex superabundantia pinguedinis liquefit, & distilatur, Deinde quod ex nimietate ceciderit,in aliorũ vsum cõuertãt idest dicere, verus verbi Dei concionator,prius sit operũ quæ docet factor, exemplo sui magistri qui prius cœpit facere, deinde docere. Vnde D.Bernar.dicit ꝙ nõ debet esse prædicator sicut tegula quę statim vt recipit aquã eã emittit,sed sicut olla,vel chõca,quę prius ipsa repletur aqua,quã effundat,aliàs cõtinget illis quod de vxore Loth legitur quæ versa est in statuã salis,Gen.19.& animalia quę præteribãt lãbientes salẽ reficiebãtur,ipsa statua fixa permanebat: sic prędicatores qui dicũt & nõ faciũt,si veritatẽ prædicãt,sal terræ sunt,vt dicit Dominus Matth.5.Sed tamẽ alij lãbunt sal, ipsi verò statuæ

Ambros. Casiod. | Ioan.6. | Psal.62. | Bernard. Simile. Figura. | Gen.19. | Matth.5.

ſtatuæ perſeuerant,quia nihil eis ſed alijs proficit,ſimilitudinemq́; tantum gerunt in dictis non ipſam veritatem in factis, cùm ſe ad operam non moueant, ſed immobiles in ſua tepiditate perſiſtant.
Iob. 9. De quibus dicitur Iob.9.Cuius meſſem famelicus comedet, vt bene ibidem adnotauit Gregorius,quòd alij qui eſuriunt verbũ Dei meſſem peſsimi prædicatoris comedunt, nam ex eorum labore proficiunt,ipſis ſine fructu permanentibus. Quare Diuus Grego-
Gregor. rius. 19.moral.c.5.dicit;Lex quippe eſt ipſis prædicatoribus poſita,vt viuendo impleant quod loquendo ſuadere feſtinant,nam lo-
Simile, quendi autoritas perditur,quandò vox opere non adiuuatur.Fingebant antiqui celeberrimum illum poetam Homerum, tãquam ebrium ab ore euomentem carmina,& alios poetas inde in ſuis vaſib⁹ colligẽtes. Sic ſic prædicatori cõtingat ex vbertate nimia qua repletus eſt diuinarum rerum,alij colligant, nam quod euomitur,
Pſal. 44. ſuperabundat.Vnde Pſal.44.Eructauit cor meum verbum bonũ, eructus enim ex ſuperabundantia ciborum emittitur.Quare Salo
Prou. 30. mon Prou.30. Verba congregantis filij vomentis, prius congreget doctor:deinde congregata euomat.Et Prouer. 5.Bibe aquam de ciſterna tua & fluenta putei tui,& deinde deriuentur aquæ tuæ foras poſtquam biberis tu, & pecora tua, & tuam irrigaueris domum hoc cœleſti rore, tunc deriuentur aquæ tuæ foras, & alios tuæ feracitatis participes efficere poteris.

Sed aduertendum eſt quod dicit pronuntiaui,non docui, quia prædicator verba exterius pronuntiare,ſed audientis mentem do-
Gregor. cere non poteſt, vt docet Gregorius. 19.moral. cap.16.Quilibet prædicator verba auribus dare poteſt, corda verò aperire non poteſt, & niſi per internam gratiam ſolus omnipotens Deus prædicantium verbis ad corda audientium aditum præſtet, incaſum prædicatio aure audientis percipitur,quia peruenire ad intima ſurdo corde prohibetur &c. Quod notans Pſalmiſta non ait docui,
Acto.16. ſed pronuntiaui.Vnde Acto.16.dicitur quòd credidit Lidia purpuraria,cuius Dominus aperuit cor. Prædicauerat quidem Paulus,ſed non ipſe corda ad credendum mouebat,ſed Deus. Et ipſe
1.Theſſ.2. Paulus.1.Theſſal.2.ait;Cùm accepiſſetis verbum auditus Dei;accepiſtis illud nod ſicut verbum hominis,ſed ſicut eſt verè verbum Dei,qui operatur in vobis qui credidiſtis. Ipſi Deo attribuit opus
Epheſ.2. credendi, nam fides (vt alibi ait Paulus) eſt donum Dei. Quare comparatur prædicator piſcatori; qui retia quidem explicat in mari,

in mari, ventus autem est qui pisces ad retia trahit, explicat prædicator retia Euangelij, non tamen ipse trahit credentes & operantes, sed flatus Spiritus sancti qui à principio ferebatur super aquas. Vnde Paulus 1. Corinth. 3. Ego plantaui Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit. Itaque nec qui plantat est aliquid, nec qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. 1.Cor.3.

(In labijs meis.) Qui dixerat in corde suo eloquia Dei habere recondita, operæpretium erat vt labia exararent quod in corde absconditum habebat. Debent enim labia consonare cordi, & illi concinna esse, aliàs vel labia, vel cor mentirentur. Quod beatus pater Augustinus his verbis docet super Psal. 39. Dicant labia quod habet cor, habeat cor quod dicunt labia, habeant labia quod credit cor, consentiant labia cordi tuo quærens pacem à Deo, tibi ipsi esto paccatus, non sit inter os tuum, & cor tuum mala rixa. Vnde ibi Psalmista, Et legem tuam in medio cordis mei, labia mea non prohibebo Domine, tu scisti. Exterior quippè confessio fidei, tempore necessitatis in præcepto est, corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem, vt dicitur Romanorum. 10. Sed Diuus Augustinus, & Diuus Ambrosius magnam hinc mouent difficultatem & longam, quomodo Psalmista ausus fuerit dicere pronunciasse in labijs suis omnia iudicia oris Dei. Nunquid non iudicia Dei abyssus multa? Psalmo. 35. nunquid non Paulus clamat Romanorum. 11. O altitudo diuitiarum, sapientiæ, & scientiæ Dei, quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viæ eius? Et Dominus Ioan. 16. ait, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis portare modo. Quomodo ergo Dauid omnia iudicia Dei protulit, comprehendit ne quod incomprehensibile est? Sed facilimè soluitur ab eis hæc quæstio, quia Dauid non dicit omnia iudicia Dei protulisse, sed iudicia oris sui, hoc est ea duntaxat quæ ipsemet Deus ore suo nobis reuelauit, & voluit palàm fieri, ea etiam labijs suis reserauit Propheta. Licet ego per emphasim hæc dicta intelligam, cùm dicat protulisse omnia iudicia oris Dei, acsi Propheta sic penderet ab ore Dei, vt verba omnia quæ ab illo cecidissent veluti gemmas & margaritas colligeret, & in cordis intimo reconderet, vt posteà summo cum gaudio etiā alijs propalaret. Ipse enim propheta alibi dicit, Psal. 84. Audiam quid loquatur in me Dominus Deus. Optimus discipulus

D. Aug. Psal. 39. Rom. 10. Quæstio D. Aug. & D. Ambr. Psal. 35. Rom. 11. Ioan. 16. Solutio quæstiōis. Psal. 84.

qui ab ore magistri pendet, placidamque & attentissimam aurem eius verbis accommodat. Quod Fabius Quintilianus optimus oratorum magister in libro suarum institutionum his verbis docet. Pendeat, inquit, ex iudicio præceptoris discipulus, atque id rectè dixisse putet, quod ab eo prolabitur: vultum præceptoris intueatur cùm audit, & cùm aliquid ipse dicit, absit à tumore discipulus & à bona de seipso persuasione, ex magistri iudicio discat & dicat.

Quintilianus.

VERSVS SEXTVS.

In via testimoniorum tuorum delectatus sum sicut in omnibus diuitijs.

EX pluribus consimilibus actibus (aiunt Philosophi) generatur habitus, qui autem ex habitu operatur, prompte & delectabiliter operatur. Delectatio autem (ait Philosophus) perficit operationem sicut decor iuuentutem. Qui ergo tot modis mandata Domini meditatur, ea in corde recondit, opere adimplet, verbis effatur, quid mirum si ex tot consimilibus actibus habitum generet, qui promptè, & delectabiliter eum faciat operari, & dicat in via testimoniorum tuorum delectatus sum? Hoc est in exequutione mandatorum tuorum quæ ex consuetudine versa est mihi in naturam. Operationes autem naturales delectabiles sunt. Nam vt Philosophus in moralibus docet, delectationes sunt propter operationes, vnde operationibus magis necessarijs maiores delectationes sagax natura apposuit, vt eas iucundiùs homines exequerentur, vt patet in sumptione cibi qui ad conseruationem indiuidui pertinet, & in actu generationis qui ad conseruationem speciei humanæ ordinatur. Hæc autem philosophia vera est sed infima, nec in ea sistere debet spiritualis homo, sed ad altiora auolare. Amor diuinus qui charitas dicitur, hic delectabiles facit operationes, ea enim quæ magis voluntariè operamur, iucundiùs & delectabiliùs operamur. Quid autem magis voluntarium, quàm amor, qui est propensio voluntatis in rem amatam? Quia ergo iustus ex charitate operatur, hinc est quòd delectabiliter & iucundissimè operatur. Vnde in Canticis Salomonis, vbi isti diuini amores describuntur, omnia quæ ibi narrantur ad iucun-

Aristot.

ad iucunditatem & delectationem pertinent, scilicet vnguenta, flores, horti, vineæ, ligna pomifera, fragantes rosæ, vinum conditum, fauus mellis, lac, pulchritudo, & cætera omnia quæ ad delectationem & iucunditatem pertinent, ad insinuandum quòd amor est parens omnium rerum delectabilium & iucunditatem afferentium. Vnde amor non omninò secum compatitur tristitiam, adeò quòd ipsa mors amanti sit delectabilis, vt in martyribus videre est perspicuum. Imò inter ipsa dira tormenta iubila & mirabiles consolationes experiebantur. Dicat ergo iustus; Lætabor ego super eloquia tua, id est, amore exequor, & ideò affectus semper sum lætitia. Ideo quippè (ait Beatus Augustinus) quòd iugum nouæ legis sit suauæ, quoniam lex noua est lex amoris, amor autem omnia suaue reddit. Vnde sancti lætissimam & iucundam vitam agebant. Sic Paulus 2. Corinthiorum. 7. Repletus sum cõsolatione, superabundo gaudio; & Actor. c. 17. Implens lætitia corda eorum, quare nos admonuit. 2. Corinthiorum. 9. vt læti & hylares operaremur bona, quasi tunc ex amore & charitate fierent opera, quando cum lætitia & exultatione fiunt, non ex tristitia, aut necessitate ait, hylarem enim datorem diligit Deus, & Ecclesiast. 35. Fili in omni dato hylarem fac vultum tuum. Sed qualis vel quanta est iucunditas tua, ô Propheta Dei? indica nobis si potes. Sicut in omnibus diuitijs. Similitudo hæc non adæquat rem comparatam, maiores quippè sunt delectationes spirituales quàm corporales, etiam quæ dicuntur naturales vt dicunt philosophi, & multò pluris habenda delectatio supernaturalis quam vir iustus ambulans in via Dei experitur. Aristoteles dicit quòd minimum de diuinis desiderabilius est, & maioris etiam æstimationis quàm multum de rebus creatis, vnde Prouer. 3. Pretiosior est cunctis opibus, & omne desiderabile huic non valet comparari. Sed quoniam nos res sensibiles non trãscendimus, ex eis venamur has similitudines, & certè inter omnia concupiscibilia sensus, pecunia maximè rapit affectũ, vnde eam facit Paulus 1. Timoth. 6. radicem omnium malorum. Et ratio huius est quoniam appetitus beatitudinis supremũ locum occupat inter omnia appetibilia (vt à principio huius Psalmi ex D. August. retulimus) pecunia autem maximam similitudinem habet cum beatitudine, beatitudo autem status est omnium bonorum, in quo nihil quod

Amor parẽs omniũ rerũ delectabilium.

D. Aug.

2. Cor. 7.

Actor. 17.

Eccle. 35.

Aristot.

Prouer. 3.

1. Tim. 6.

concupiscitur deest beato, inter omnia verò sensibilia, pecunia est quæ omnia desiderabilia aucupat, est enim pretium omnium rerum, & sic intelligitur ad literam illud Ecclesiast. 19. Pecuniæ obediunt omnia, quia omnia concupita sensibilia per pecuniam habentur. Quare cùm hanc similitudinem habeat cum beatitudine, mutuatur etiam ab illa aliam proprietatem beatitudinis, quæ est rapere maximè & trahere ad se affectum, vnde inter sensibilia nihil tam concupitum, sicut pecuniæ. Altissima ergo est similitudo, quomodo sicut inter sensibilia qui possidet diuitias, omnia possidet, cùm omnia obediant pecuniæ, multò magis inter spirituales delectationes, qui Deum possidet, omnia possidet, & verè beatus est hìc in spe, & in futuro in re, quidquid enim desiderari potest, in Deo inuenies. Vnde Sapiētiæ. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, infinitus enim thesaurus est hominibus. & capite. 8. Si diuitiæ appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia? & si iustitiam quis diligit, labores huius magnas habent virtutes, sobrietatem enim & prudentiam docet & iustitiam & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus. Etsi multitudinem scientiæ desiderat quis, scit præterita & de futuris estimat: signa & monstra scit antequam fiant, & euentus temporum & seculorum, scit versutias sermonum & dissolutiones argumentorum. Habebo propter hanc claritatem ad turbas, & honorem apud seniores iuuenis, & multa alia quæ ibi dicit de sapientia diuina, quæ est ipse Deus. Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus illius, sed lætitiam & gaudium. Omnia ergo bona possidentur cum Deo, quem possidet iustus qui seruat eius mandata, vnde Paulus iustis. 1. Corinthiorum. 3. omnia (ait) vestra sunt. Quod intelligens beatus pater Franciscus hoc solùm in oratione proferebat per integram noctem, Deus meus & omnia mea, Deus meus & omnia mea. Et Paulus. 1. Corinthiorum. 1. Gratias agó Deo meo semper pro vobis in gratia Dei nostri, quæ data est vobis in Christo Iesu, quia in omnibus diuites facti estis in illo in omni verbo & omni scientia, ita vt nihil vobis desit &c. Quòd si legeris. D. Tho. 2. 2. quęstione. 82. articulo vltimo, inuenies quòd lætitia est effectus deuotionis per se, eò quòd oritur ex termino ad quem, hoc est ex Dei consideratione qui est terminus ad

[Marginal notes: Eccl. 10. — Similitudo — Sapien. 7. — Ibid. c. 8. — 1. Cor. 3. — Sancti patris Francisci oratio. — 1. Cor. 1. — D. Tho.]

quem

quem tendit animus deuotione promptus & alacer. Dei autem consideratio delectationem parit secundum illud Psalmi. 76. memor fui Dei, & delectatus sum, quare ex tot rationibus diligens mandatorum Dei obseruatio delectationem & iucunditatem gignit, idcirco meritò Propheta dicit; In via testimoniorũ tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitijs. Psal. 76.

Diuus tamen Augustinus adhuc altiùs locum istum interpretatur, dicens; Viam testimoniorum Dei, nihil verius, nihil certius, nihil breuius, nihil grandius intelligimus quàm Christum, in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi, vt dicitur Colossenses. 2. Inde iste ait se iucundatum in hac via sicut in omnibus diuitijs. Testimonia quippè Dei sunt, quibus quantum nos diligit probare nobis dignatur, commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cùm adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est; Romanorum. 5. Cùm ergo ipse dicat, Ego sum via. Ioannis. 14. & humilitas eius carnalis natiuitatis atque passionis, euidentia sint testimonia diuinæ erga nos dilectionis, proculdubio via testimoniorum Dei, Christus est. Hæc Augustinus. Itaque vult dicere Diuus Augustinus, quòd quæ Christus (qui via dicitur) in carne pro nobis perpessus est, euidentia testimonia sunt quòd nos diligat. Vnde crux eius, flagella, spinæ, claui, lancea, acætum, sputa, alapæ, cæteraque tormenta, quæ pro nobis tulit, maximam fidem sui amoris nobis faciunt, imò & euidentiam, nam nullum fortius euidentiusve testimonium amoris est, quàm damnum perpeti propter amicum, cætera enim, quæ te non tangunt, non tantam faciunt fidem tui erga me amoris, quàm ea quæ tu ipse pateris. Vnde nihil fuit satis diabolo, vt crederet, quòd Iob diligeret Deum nisi in seipso, in sua carne aliquid pateretur. Perdiderat quidem omnem rem familiarem eius, oues, asinos, camelos, subuerterat domum, oppræsserat filios, & nihilominùs constans in tot aduersis nihil stultum protulit contra Deum: operæpretium videbatur, vt iam diabolus eius innocentiæ conuictus eam fateretur. Sed cùm Dominus ei rursum dixisset, nunquid considerasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis super terram, simplex & rectus, ac timens Deum & recedens à malo, & adhuc retinens innocentiam? Tu autem commouisti me aduersus eum, vt affligerem eum frustrà. Respondit

D. August. Altior expositio. Coloss. 2. Rom. 5. Ioan. 14. Iob. 1.

adhuc pertinax & incredulus Satan; Pellem pro pelle, & omnia quæ habet homo dabit pro anima sua, alioquin mitte manum tuam & tange os eius, & carnem, & videbis quòd in faciem benedicat tibi. Pellem pro pelle, hoc est vitam suam anteponet homo vitæ vxoris & filiorum & omnium, quantumvis coniunctorum; potiusque patietur, vt pelles illorum patiantur quàm sua: tanta vis est proprij amoris. Sed cùm Dominus copiam Satan fecisset, vt id faceret, percussisetque Iob vlcere pessimo à planta pedis vsque ad verticem capitis, ita vt testa saniem raderet sedens in sterquilinio, eúmque integrum constantemque gratias adhuc agentem Deo vidisset, confusus conuictusque tan- tæ innocentiæ abijt. Nullum enim efficacius testimonium veræ amicitiæ est, quàm aliquid perpeti propter amicum. Vnde Sapiens Prouerbiorum. 12. Qui negligit damnũ propter amicum, hic iustus est; & Paulus Hebræorum. 12. Nondum enim vsque ad sanguinem restitistis, id est, nondum manifesta inditia vestræ charitatis exhibuistis, cùm adhuc nihil propter amicum passi estis. Ad propositum ergo, multa quidem & maxima beneficia à diuina bonitate acceperat homo, quæ testimónium certissimum dabant eius erga hominem beneuolentiæ, ex nihilo enim condiderat eum, super omnia opera manuum eius constituerat, in paradiso voluptatis collocauerat, capacem sui fecerat, & compotem suimet & suarum actionum, aliaque innumera ei contulerat beneficia; sed hæc quid nam damni Deo afferebant? Quid impendij aut laboris, vel doloris addiderant? Ipse dixerat, & facta sunt, præter verba nullos alios sumptus fecit: at postquam nostra indutus carne mortali, dolores & patibulum tulit, & à planta pedis vsque ad verticem capitis, velut alter Iob, percussus est: iam maiora testimonia accepit homo tanti ac tam diuini amoris. Hæc ergo testimonia maximo gaudio iustum afficiunt, & idcirco dicit; In via testimoniorum tuorum delectatus sum, hoc est in Christo, quia via est & testimonium euidens tui erga hominem amoris, Per hæc enim testimonia ait Augustinus, quæ in illo videmus impleta, etiam futura erga nos, quæ sempiterna promissa sunt, expectamus & speramus implenda, qui enim proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus traddidit illum, quo modo & non cum illo omnia nobis donabit? Romanorum. 8.

Nullũ amicitiæ efficacius testimoniũ quã aliquid perpeti pro amico.

Prou. 12.

Ad Heb. 12

Gen. 1.

D. Aug.

VERSVS

VERSVS SEPTIMVS.

In mandatis tuis exercebor: & considerabo vias tuas.

OPerationes delectabiles frequentiùs operamur, quàm alias iucunditatis expertes. Cum ergo iustus se maxima lætitia affici in Dei mandatis fassus fuerit; quid mirum si in re tam delectabili & sibi iucundissima frequentissimè exerceat? Vnde dicit; (In mādatis tuis exercebor.) Præterea, qui ex habitu operatur, crebriùs etiam operatur, rapimur enim ad solita, nec ita insolita frequentare gaudemus, præcipuè quòd qui ex habitu operatur, per modum naturæ operatur, quæ nunquam à suis operationibus conquiescit, semper enim ignis comburit & illuminat, & aqua infrigidat, & sol lucet, cœlum mouetur, & quia habitus est sicut parens, operationes vt soboles, cùm ergo generans sit præsens, quid mirum si soboles frequenter appareat?

Sed obserua, quòd cùm sint duæ iustitiæ partes, nempe declinare à malo & facere bonum, primum est discessio à termino à quo, secundum autem accessio ad terminum ad quem. Itaque qui mouetur, priùs discedit à termino à quo, deinde per motum adquirit terminum ad quem, vt in motu locali magis manifestum est, si enim ab hoc pariete ad illum moueri vis, priùs discedis ab hoc pariete, deinde per motum localem accedis ad alium, itaque non satis esset discessio ab hoc pariete, si statim quiesceres & non mouereris versus alium. Similiter in motibus animæ priùs est discedere à termino à quo, quod fit per declinationem à malo, per quam deseritur peccatum; sed neque hoc sufficit ad completam iustitiam, nisi per motum, nempe per exercitium mandatorum Dei & bonarum operationum mouearis versus terminum ad quem, qui est Deus. Vnde non satis est, vt saluus fias, quòd non pecces, nisi etiam bona opera cùm oportet & valeas, exerceas. Quare dicitur Esaiæ. 1. Quiescite agere peruerse, discite benefacere, quasi vtrumque necessarium sit, & neminem lædere, & quibus oportuerit benefacere. Multos homines inuenies, qui nemini vnquam iniuriam fecēre, neminem damno affecerunt, nec vitam, nec substantiam, nec vxorem, nec famam alicuius vsquam per iniuriam abstulerunt; tamen nec bonum alicui fecerunt vnquàm, nec vsui sunt proximis, nec in temporalibus, nec in spiritualibus, & mundus perfectionis ignarus

Duæ iustitiæ partes, declinare à malo & facere bonū.

Esaiæ. 1.

tales statim catalogo Sanctorum ascribit, cùm tamen dimidium facti teneant, potissimaque pars iustitiæ eis desit quæ est facere bonum. Quapropter ego valde eos timeo, imò plusquam alios. Nam qui male faciunt, eorum mala opera conscientiam eorum accusant, nec eos securos viuere patiuntur: isti verò, quia nemini nocent, nec aliquem lacessunt iniuria, securi viuunt, iamque metam perfectionis se existimant attigisse, cùm tamen solùm discessum fecerint, nec accessum prosequantur.

Apoc. 3. Contra quos Dominus, Apocalypsis. 3. Vtinam frigidus esses aut calidus, sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Aqua tepida aliquid habet caloris, licet minimum, & ideo non patitur eam stomachus quia nec cum calore, nec cum frigiditate satis conuenit: sic isti parum habent admixtum iustitiæ, nempe declinare à malo dumtaxat, cæterum nec cum frigidis, nec cum calidis conueniunt, quia nec opera charitatis exercent, nec se tanquam peccatores agnoscunt, idcirco non eos patitur Deus sed euomit, quia nec tanquam iusti operantur bona, nec tanquam peccatores cognoscunt mala. In vltima retributione post fulminatam terribilem illam sententiam contra impios ab

Matth. 25. omnium iudice Christo; Ite maledicti in ignem æternum, nullam aliam rationem tam rigidæ sententiæ contra eos adducit iudex, nisi quia bona opera non fecerunt, non enim dicit, adulteri fuistis, homicidæ, blasphemi, fures, sed esuriui & non dedistis mihi manducare, sitiui, & non dedistis bibere, hospes eram & non collegistis me, infirmus & in carcere, & non visitastis me, quia quoties vni ex minimis meis nõ fecistis, nec mihi fecistis. Ecce quàm præcipua pars iustitiæ est facere bonum. Iusto ergo non satis est declinare à malo, nec dixisse, abscondisse in corde eloquia Dei, vt non peccaret, nisi simul adderet accessum ad terminum ad quem per exercitium virtutum & obseruationis mandatorum Dei, & diceret; In mandatis tuis exercebor. Exercitium in corporali-

Simile. bus, aiunt medici, & efficit & conseruat salutem, in debilibus enim excitat calorem mortuum & per membra dispertit, vt viuificentur, in his qui recta valetudine gaudent eam conseruat, nam malos humores consumit & bonis vires suscitat vt præualeant, fæcesque & alia melius egeruntur. In spiritualibus bonorum operum exercitium maximè confert, nam per ea imbecillibus deuotio penè extincta excitatur, atque per animæ

potentias

potentias dispertitur, vt viuificentur: perfectis augetur calor, scilicet, charitas quæ per exercitium bonorum operum coalescit, secundum illud celeberrimum dictum Diui Augustini; Charitas D.August.
meretur augeri vt aucta mereatur & perfici, deinde feces immunditiæque meliùs egeruntur, nam per talia exercitia maximè declinatur à peccatis, & ea minora quæ non possunt euitari per talem feruorem charitatis & exercitium bonorum operum delentur. Denique expertos in hac re aduoco testes, quantum emolumenti per talia exercitia experiantur indies in se ipsis. Dicat ergo iustus, in mandatis tuis exercebor. Mandata Dei amoris & pietatis sunt, qui ergo in exequutione mandatorum Dei exercentur, operibus pietatis vacant. Vnde Paulus. 1. Timoth. 4. Exerce temetipsum 1.Timo. 4.
ad pietatem, nam exercitatio corporalis ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ; Et Iacobi. 3. Religio munda & immaculata apud Iacobi. 3.
Deum & patrem hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo; Et Isai. 58. Isaiæ, 58.
Frange esurienti panem tuum & egenos vagosque induc in domum tuam, cùm videris nudum operi eum, & carnem tuã ne despexeris. Et alijs huiuscemodi testimonijs referta est omnis scriptura.

Sed notandum, quòd Diuus Augustinus legit (in mãdatis tuis D.August.
garriam, vel de mandatis tuis loquar, cuius diuersitatis est in causa verbum græcum quod hic est adolescheso, quod latini nonnulli interpretãtur garriam, vel loquar: alij verò exercebor, sed in idem recidit loquar, vel exercebor, nam etiam sæpè loquendo de mandatis Dei, exercetur in eis iustus, eo modo loquendi quo dicitur scientia exercitari in loquendo, in disputando. Sic Dei seruus debet se exercere in mandatis Dei disputando de illis, non dubitationis gratia, sed ad confutandos hæreticos errores secundum illud Paul. ad Titum. 1. Amplectentem eum, qui secundum doctrinam Titum. 1.
est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana & eos qui contradicunt arguere; Et 1. Petr. 3. Parati semper ad satisfactionem 1.Petr. 3.
omni poscenti vos rationem de ea quæ in vobis est spe. Itaque oportet seruum Dei aliquãdo exerceri in disputationibus legis Dei, vt & possit de ea rationem reddere cùm exquiritur, docere indoctos rebelles & contradicentes reuincere. Diuus Thom. 2. 2. quæst. 2. arti. 10. quærit, an exquirere rationes in fide D.Thom.

minuat meritum fidei. Reſpondet, quòd rationes præcedentes fidem, minuunt eius meritum, ſubſequentes verò augent. Hoc eſt dicere, requirere rationes vt credas, infidelitatis indicium eſt, fides enim non innititur rationi demonſtrantis, ſed authoritati dicentis, ſecūdum illud dictum Diui Gregorij homil. 16. Fides non habet meritum, cui humana ratio præbet experimētum; ſed poſt quàm firmiter authoritati diuinæ credidiſti, inquirere rationem vt firmiùs & delectabilius fidei inhæreas, & alios poſsis docere, vel reuincere, maximum meritum eſt. Et idem eſt dicendum de ſignis. Petere modò ſigna vt credas, incredulitatis ſignum eſt, poſtquam autem credidiſti, gaudere quòd fiant ſigna, quæ te confirment, & infideles confundant, licitum imò meritorium eſt. Vnde beata Lucia dicebat; Rogaui Dominum meum, vt ignis iſte non dominetur mihi, & impetraui à Domino inducias martyrij mei, vt credentibus timorem auferam paſsionis, & non credentibus vocem inſultationis. Ecce ad quid beata puella petebat fieri ſigna & miracula à Deo. Hæc propter diuerſam tranſlationē Diui Auguſtini dicta ſufficiant.

D. Gregor.

B. Luciæ oratio.

(Et conſiderabo vias tuas) Inueſtigabiles ſunt viæ Dei ait Paulus Roma. 11. & Iſaiæ. 55. Sicut ſeparantur cæli à terra, ſic ſeparatæ ſunt viæ meæ à vijs veſtris, ſed nos ſolùm veſtigia quædam viarum Dei meditamur, intuentes quibus vijs, quibus ſemitis electos ſuos ad patriam perducat, hunc per aduerſa, illum per proſpera, hunc in coniugali ſtatu, illum in cælibatu, quod & in die iudicij admirationem & extaſim in electorum animis faciet, videntes ex quibus periculis eruti ſunt, per quas difficultates per Dei manum ad ripam ſalutis appulerunt. Quomodo niſi tali tempore Dominus ab eo eriperet ſalutem, vel ſubſtantiam, vel ea quæ ſibi videbantur commoda, in perpetuum interijſſet, illi fuit neceſſaria tentatio, huic ſubuentio; illis ſubſtantia, huic paupertas; vni ſalus, alteri infirmitas. Nunc talem admirationem efficiebant diuerſi modi eundi per viam Dei in beato Auguſtino, qui talem diuerſitatem ambulandi in via Dei mirabatur, in qua alius ſic, alius ſic ibat, tunc quando clariùs patebunt quid erit niſi dicere, cum Iob capit. 26. Ecce hæc ex parte dicta ſunt viarum eius, & cùm vix paruam ſtillam ſermonis eius audierimus, quis poterit tonitrum magnitudinis eius intueri?

Roma. 11.
Iſaiæ. 55.
Iob. 26.

VERSVS

VERSVS OCTAVVS.

In iustificationibus tuis meditabor: non obliuiscar sermones tuos.

INter alia incommoda quæ ex originali peccato contraximus, vnum fuit obliuio, vt ait Cassiodorus. Ad obuiandum ergo huic malo Propheta dicit se meditari in mandatis Dei, ea enim quæ frequenter meditamur, fortiùs memoriæ inhærent, nec ita facilè obliuiscimur. Sed aduertendum, quòd versu præcedenti dixit, in mandatis tuis exercebor, hîc autem, in iustificationibus tuis meditabor. Diuus Ambrosius meditatur discrimē quoddam inter mandata & iustificationes, vt mandata sint, quæ simpliciter traduntur in decalogo, vt honorare parentes, non occidere, non mœchari, & hæc exercenda sunt in opere, nec tanta indigent meditatione, quia de se sunt clara. Alia verò sunt mandata mystica & figurata, sicut ꝙ Aaron & filij eius haberent fœminalia quādo ingrederentur templum Domini, & quòd abstinerēt ab vxoribus, ad significandum mundiciem & castitatem & honestatem, qua debent pollere sacerdotes. Similiter Deuter. 15. Si venditus fuerit frater tuus Hebræus, sex annis seruiet tibi; & in septimo dimittes eum liberum: per quod figurabatur, quòd electi in hoc mundo (qui per sex dies significatur, in quibus fuit conditus) oportet seruire carnis necessitatibus, sed in septima ætate quæ erit resurrectionis, à tali seruitute erunt plenè liberi, & hæ vocantur iustificationes quas oportet meditari, vt mysteria in eis recondita intelligamus (Non obliuiscar sermones tuos) Summum genus ingratitudinis est non recordari accepti beneficij, & tanquam si non fuisset acceptum obliuioni tradere. Homo autem inter cætera mala maximè obliuiosus est. Vnde apud Hebræos inter alia vocabula quibus homo nominatur, dicitur, Enos, quod significat hominem vilem & obliuiosum, à verbo, nasco, quod significat obliuisci. Et aiunt quòd in Psalmo. 8. vbi nos legimus, quid est homo, quòd memor es eius, apud Hæbreos est, Enos, ad maiorem emphasim exprimendam, hoc est, quid est, hoc quòd immemoris & obliuiosi memineris & recordaris? Sanctus ergo propheta huic malo mederi cupiens, proponit se nunquam obliuisciturū eius mādata, sequutus optimū D. Iacobi cōsiliū; Nō auditor obliuiosus factus, vt vel sic ipsi Deo rependamus vices,

Cassiodorus.
D. Ambrosius.
Deute. 15.
Figura.
Psalm. 8.
Iacobi. 1.

Isaiæ.49. vices,qui talem ac tantã nostri memoriã habeat,vt per Isaiam dicat, Nunquid potest mulier obliuisci infantis vteri sui? & si illa
Oseæ. oblita fuerit,ego tamẽ nõ obliuiscar tui. Aliàs quæritur de nobis Deus,Oseæ.4.oblita es legis Dei tui,contra quod propheta; Non obliuiscar sermones tuos. Sed aduerte, quòd aliqui ex Hebræo transferunt,in mandatis tuis delitiabor, sed idem est meditari & delitiari, cùm meditatio rei dilectæ, delectationem pariat. Et hæc de secunda litera, Secundo octonario,& secundo tractatu.

TERTIVS OCTONARIVS.

ג

1. Gimel. Retribue seruo tuo,viuifica me, & custodiam sermones tuos.

2. Gimel. Reuela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.

3. Gimel. Incola ego sum in terra: non abscondas à me mandata tua.

4. Gimel. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas, in omni tempore.

5. Gimel. Increpasti superbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis.

6. Gimel. Aufer à me opprobrium, & cõtemptum quia testimonia tua exquisiui.

7. Gimel. Etenim sederunt principes & aduersum me loquebãtur,seruus autẽ tuus exercebatur in iustificationibus tuis.

8. Gimel. Nam & testimonia meditatio mea est & consiliũ meum iustificationes tuæ.

INCIPIT

INCIPIT TRACTATUS tertius.

VERSVS PRIMVS.

Retribue seruo tuo, viuifica me: & custodiam sermones tuos.

IN hoc tertio octonario ponitur tertia litera Alphabeti Hebræi, quæ dicitur, Gimel, siue Gimal, quæ interpretatur retributio, siue plenitudo, hîc enim Psalmista considerat multiplicem indigentiam humanam, vt est infirmitas carnis, ignorantia mentis, pronitas ad malum, exilium à patria, hostium multiplicitas, & propter hæc incommoda gratiam Dei quærit, quæ infirmitatem carnis, & vulnera naturæ sanat: & sine qua anima non viuit, vt per gratiam viuificata custodire posit omnia mandata, nam contra infirmitatem carnis postulat vitam gratiæ quæ viuificando animā, & carnem etiam corroborat, contra ignorantiam mētis, petit vt illuminentur eius oculi: in versu secundo aduersus pronitatem ad malum, vult concupiscere bona, versu. 4. Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas &c. cōtra multiplicitatem hostium, quæritur versu. 7. dicens; Etenim sederunt principes &c.

Sed secundum aduertendum est, ꝙ in hoc octonario propheta induit personam peregrini & hospitis dicens versu. 3. Incola siue peregrinus, vt alij legunt ex Hebræo, ego sum in terra, vt supra Psalmo 38. dixerat; Aduena ego sum apud te & peregrinus sicut omnes patres mei, & Hebræ. vltimo. Non habemus hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus, & capit. 11. de sanctis illis patriarchis dicit, quòd morabantur in terra aliena, in casulis habitando, confitentes quia peregrini & hospites sunt super terram, imò sic loquebantur ipsi, & hic erat modus loquendi apud eos, vt patet Genes. 47. quando Pharaoni interroganti Iacob, quot sunt dies annorum vitæ tuæ, respōdit. Dies peregrinationis vitæ meæ centum triginta annorum sunt parui & mali, quandiu enim sumus in corpore (ait Paulus. 2. Corint. 5.) peregrinamur à Domino, illam petimus ciuitatem in qua Dominus est quam expectabant isti verè peregrini, vt Paulus Heb. 11. expectabant enim fundamenta

Induit personam peregrini. Psalm. 38. Hebr. vlti. Ibid. ca. 11. Gene. 47. 2. Cor. 5. Hebr. 11.

damenta habentem ciuitatem cuius artifex, & conditor Deus, pe
D. Bernardus. regrinus (vt ait D. Bernardus ferm. 7. de quadragefima) via regia
incedit, non declinat ad dexteram nec ad finiftram, fi forte iurgantes viderit, non attendit. Si nubentes, aut choros ducentes, aut quodlibet aliud facientes nihilominus tranfit, quia peregrinus eft & non pertinet ad eum de talibus, ad patriam fufpirat, ad patriam tendit, veftitum & victum habens non vult alijs onerari, nihil curat de huiufmodi delitijs, qui taliter fe peregrinum æftimat ea quę
1. Petri, 2. in patria funt fperans ad ea toto animo tendit. Vnde. 1. Petri. 2. ait Apoftolus; Obfecro vos fratres tanquam aduænas & peregrinos abftinere à carnalibus defiderijs, tanquam nihil ad vos pertineant, qui maiora petiftis, & ad altiora pergitis. Hæc enim defideria aliena funt à vobis, non propria, nam quæ in peregrinatione contingunt, aliena funt, quæ in patria propria, ideo in fcriptura peccatores qui huius mundi bona quærunt, prædones &
Iob. 12. fures vocantur, vt Iudas qui fur erat. Iob. 12. de peccatoribus di-
Thren. 3. cit. Abundant tabernacula prædonum, & Threnorum 3. Oculus meus deprædatus eft animam meam, hoc eft eam fecit in alienis delitiari. In cuius fignum Chriftus Dominus, inter duos latrones crucifixus eft, hoc eft inter duo nequam, vt adimpleretur va
Ifaiæ 53. ticinium Efaiæ. 53. cum iniquis deputatus eft. Vbi iniquos, vo-
Pfal. 16. cat latrones, & Pfalmo. 16. vbi nos legimus, Propter verba labiorum tuorum ego cuftodiui vias duras, dicit alia litera, vias latronis, id eft, peccatoris, fuit enim cum peccatoribus deputatus & tanquam peccator punitus. Ecce vbi peccatores vocat latrones, furripiunt enim huiufmodi bona quæ aliena funt ab eis, non propria. Hæc enim proprietas patria æterna eft, quare vocatur hæreditas iuftorum & merces eorum, multotiens in fcriptura, ob quam etiam rationem vocantur adulteri. Iudicio adul-
Ifaiæ 38. terarum contendam tecum Ifaiæ. 38. quoniam alienis ac extraneis fruuntur voluptatibus, quafi à pecudibus furentur eas.
Prouer. 9. Vnde eft illud dictum peccatorum Prouerbiorum 9. Aquæ furtiuæ dultiores funt, furantur enim has voluptates à beftijs. Peregrini ergo, & hofpites fumus in cuius typum fortè inftituta eft folennitas Sceno phegiæ, hoc eft tabernaculorum in qua filij Ifrael per aliquot dies in tabernaculis habitabant, vt intelligerent fe effe hofpites & peregrinos, nec habere hic manentem ciuitatem, &
Ierem. 17. quod Ienadab filius Recab præcepit filijs fuis Ierem. 17. ne habitarent

tarent in oppidis, sed in desertis in tabernaculis, vt se peregrinos agnoscerent, quod & longissima illa peregrinatio filiorum Israel quadraginta annorũ per desertum etiam videtur expressisse, induit igitur in hoc octonario noster Psalmista peregrini personã.

Sed obseruandum cum Domino Caietano hic, quòd hæc persona peregrini describitur dupliciter, primò relata ad bonum desideratum, secundo relata ad malũ pręsens quod patitur, ad triplex autem bonum desideratum refertur, primò ad præmium, etenim illud petit tanquam mercedem dicens; Retribue seruo tuo, vocatur enim corona iustitiæ. 2. Tim. 4. primum enim concupitum à peregrino in terra est hæc retributio æternæ beatitudinis, sed secundum bonum, quod concupiscit est continuum meritum continuè obsequi Deo, & ideo dicit, viuifica me & custodiam sermones tuos, Tertium concupitum est à peregrino exercitatio mentis in consideratione diuinorum, & ideo dicit, reuela oculos meos &c. Sed referendo se ad malum quod patitur ait versu. 6. Aufer à me opprobrium & contemptum. Exercitatio ergo peregrini in hoc exilio, hæc est, æternum desiderare præmium, & consequenter meritum quo adipiscitur, exercere se in consideratione diuinorum, claris & apertis luminibus opprobria quæ pro Christo, vel pro peccatis suis patitur, vel patienter tolerare, vel non reputare, vt opprobria, dicit ergo propheta, retribue seruo tuo, viuifica me & custodiam sermones tuos, hoc est, hoc mihi obsecro dona seruo tuo cupienti tibi seruire, vt gratiã conferas qua viuam & præcepta tua obseruare valeam. Vbi aduertendum est ex Titelm. super hunc locum, quòd hoc verbum, retribue, hic non significat retributionẽ quasi ex vicissitudine reddendam pro aliquo prius exhibito seruitio, vel merito, sed simpliciter significat retribue, vel dona liberaliter, nã retribuere aliquando solũ significat tribuere, sicut retributiones vocãtur etiã ea beneficia quæ dantur liberaliter, nõ quasi mercedes, vel vicissitudines aliorũ præcedentiũ, quod patet Psal. 115. vers. 3. vbi dicit. Quid retribuã dño pro omnibꝰ quę retribuit mihi, nã licet priori loco retributio significet quasi debitũ soluere, pro accepto beneficio vicissitudinẽ reddere: posteriori tamen loco hunc sensum facere nõ potest cũ dicit, pro omnibus quæ retribuit mihi, nam Deus nihil nobis debet, ipse enim oẽs nostras retributiones anteuenit, sicut Paul. dicit Rom. 11. Quis prior dedit illi & retribuet ei? quare ibi pro tribuere simpliciter accipitur, & ita

Caietanus

2. Timo. 4.

Titelmanus.

Psal. 115.

Roma. 11.

D.Hieron. tur, & ita in præſenti. Vnde Hieronymus ſic vertit, tribue, & alij iuxta ſententiam vertunt, benefac ſeruo tuo, id eſt, da mihi gratiam quæ ideo dicitur gratia, quia gratis datur non in retributionem aliorum operum, alioquin gratia iam non eſſet gratia: ſi in
Roma.6. retributionem operum daretur, vt infert Paul. Roma. 6. Cæterùm licet hæc ita ſe habeant tamen non prætermittendum, quod Di-
D. Auguſt. uus Auguſt. ſuper hunc verſum dicit, ſcilicet, quòd ſunt quatuor retributiones, aut enim mala pro malis retribuuntur, ſicut Deus ignem æternum retributurus eſt impijs, aut bona pro bonis, ſicut regnum æternum retributurus eſt iuſtis, aut bona pro malis, ſicut Chriſtus per gratiam iuſtificat impium, aut mala pro bonis, ſicut Iudas & Iudæi ſua malitia occiderunt Chriſtum. Harum quatuor retributionum duæ priores pertinent ad iuſtitiam, ſcilicet, bona pro bonis, & mala pro malis retribuere, quartã Deus neſcit. Nulli enim malum pro bono reddit, ſed eſt proprium ingratorum. Tertia vero pertinet ad miſericordiam, ſcilicet, bona pro malis reddere, & hæc primitus neceſſaria eſt, niſi enim Deus retribueret bona pro malis, nullo modo eſſent quibus retribueret bona pro bo-
Titum. 3. nis. Sic Paulus Tit. 3. Non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum
1. Timo. 1. regenerationis, &. 1. Timoth. 1. Qui prius fui blaſphemus, & perſequutor, ſed miſericordiã conſequutus ſum, quia ignorans feci in incredulitate mea. Ecce quomodo in illa Dei miſericordia qua iuſtificat impium reddendo bona pro malis, fundantur reliquæ retributiones iuſtitiæ. Quapropter miſericordia Dei eſt veluti fundamentum omnium operum eius imò & ipſius iuſtitiæ, nam vt
D. Thom. author eſt Diuus Thom. 1. p. quæſt. 21. arti. 4. in omnibus operibus Dei reſplendent eius miſericordia & iuſtitia, imò ſunt funda-
Pſal. 100. mentum omnium operum Dei ſecundum illud Pſalmi. 100. Mi-
Pſalm. 24. ſericordiam & iudicium cantabo tibi Domine, & alib. Pſalm. 24. Omnes viæ Domini miſericordia & veritas, id eſt, iuſtitia, tamen ipſa etiã iuſtitia fundatur in miſericordia, nam ſi iuſtitia eſt quòd Deus prouideat rebus ſecundum quod cuiuſque conditio efflagitat, hæc tamen iuſtitia in miſericordia fundatur, miſericordia quippe Dei fuit res ſic condere & conſeruare, & ex beneplacito ſuo id fecit & facit, & ſi iuſtitia eſt iuſto mercedem æternam retribuere, fundamentum tamen talis iuſtitiæ fuit miſericordia volentis tale præmium talibus operibus decernere, quod ſi iuſtitia

Chriſti

Christi saluamur, summa tamen misericordia est, talem nobis iustitiam gratuitò donare, igitur primum fundamentum omnium operum Dei est misericordia. Vnde Psalm. 98. Misericordia & veritas præcedent faciem tuam. Vbi tanquam primum fundamentum ponitur misericordia, quale ergo erit ædificium, cui tale substernitur fundamentum; nam si radix sancta, & rami, vt dicitur Roma. 11. Si fundamentum misericordiæ, & ædificium etiam, vnde nullum opus Dei inueniemus expers à misericordia, nam & in ipsa punitione malorum misericordia Dei adest; potuisset enim duriora & grauiora supplicia pro eorum peccatis decernere, id quippe est, quod dicunt Theologi, quòd Deus punit citra condignum. A tali fundamento opera Dei eriguntur misericordiam redolentia, in cuius odorem sponsa cum adolescentibus currit. In cuius signũ ipsum tabernaculum, parietes & omnia vtensilia eius oleo linita sunt, Exod. 30. ad insinuandum, quod omnia opera Dei tã maiora quã minora, hac misericordia liniũtur. Vnde Psal. 144. Miserationes eius super omnia opera eius, nõ solũ misericordia est fundamẽtum, verum etiam ædificium quod inde consurgit, hanc ergo retributionem hic petit homo nõdum iustificatus desiderans tamen viuificari per iustitiam & gratiam Dei, retribue seruo tuo, hoc est retribue bona pro malis, me iustificãdo gratis, viuifica me & custodiam sermones tuos, siue viuã, vt legit Augustinus & alij transferunt ex Hebræo, licèt in idem vtraque lectio recidat, si viuam, dicamus esse optatiui modi, nam verbum optantis implicitè est petentis, ea enim petimus quæ optamus sicut cum dicimus, vtinam hoc fieret, implicitè id petimus ab eo qui potest præstare, sic in proposito.

Psalm. 98.

Rom. 11.

Exod. 30.

Psal. 144.

Sed præterea aduertendum, quòd Diuus Augustinus vult, ꝙ in hoc versu loquatur homo infidelis, qui petit viuificari per fidem, nam iustus ex fide viuit, vt dicitur Roma. 7. Hæc autem fides est quæ per charitatem operatur, nam hæc est fides iustificãs, sed nos maioris claritatis gratia intelligimus, hic loqui quemlibet peccatorem, qui non solum peregrinatur à patria verũ etiam à gratia Dei, per quam petit iustificari, peccator enim mortuus dicitur, quia non viuit vita hominis, sed vita bruti, est enim bestia viua, sed homo mortuus, nam operationes quas operatur non sunt hominis, sed animalis, solum comedere, viuere, augeri, sentire, hãc vitam viuit brutum. Cæterùm secundum rationem operari, quod

D. August.

Roma. 7.

 est pro-

est proprium hominis inquantum homo,nihil minus. Vnde pec
Peccator à philoso- phis viua mors ap- pellatur. cator à Philosophis vocatur viua mors,cadauer sensitiuum,in cor
pore enim viuo portat animam mortuam, cadauer etiam est cor-
pus,quod sine anima est,anima autem in peccatore nō viuit,quia
vita per motum dignoscitur & per operationem,sed anima pecca
toris,nec operatur, nec mouetur in proprias operationes animæ,
sed corporis,cum eius motibus,& voluptatibus trahatur:& secun
do quia sicut vita corporis est anima, sic vita animæ est Deus, de
ipso enim dicitur quod est vita nostra, vnde sicut corpus moritur
per separationem animæ ab eo,ita & anima mortua dicitur, quan
do Deus qui per gratiam eam inhabitabat,propter peccatum se
D. August. absentat ab ea. Vnde Diuus Augustinus dicit; Non sunt in te vi-
scera misericordiæ frater, si luges corpus à quo recessit anima &
nō luges animam à qua recessit Deus,quare dicitur peccatū mor-
Iacobi. 1. tale,quia per illud anima incurrit mortem suam,& Iacobi. 1. Pec-
catum cum consummatum fuerit generat mortē.Cum ergo pec-
cator sine Deo se mortuum agnoscat; petit gratiam qua viuat, &
operationes talis vitæ operetur, quæ sunt obseruare mandata Dei
dicens: Viuifica me & custodiam sermones tuos, per gratiā enim
iam homo cooperatur hæc opera meritoriè, gratia enim viuificat
totam animā & ex ea tanquā ex radice procedit charitas: quæ est
habitus,opera eius & cætere virtutes quæ ancillantur illi.

Sed non prætermittendū quod quidā ex Hebrææ linguæ peri
tis hic dicūt,quod verbū,Gamel quod hic ponit in Hebræo signi
ficat mercedē soluere & vicissitudinē retribuere,& Gmal signifi-
cat hāc mercedē & retributionē, vnde dicunt ꝙ propheta hic pro
mercede suorū operū nihil aliud petit, nisi vitam quā in obsequio
diuinæ legis impendat, quod cōmuniter dicitur in nostro vulgari
Psal. 117. (viuir para seruir a Dios) secundū illud Psalmi 117. Non moriar
Psal. 118. sed viuam,& narrabo opera Dñi,& illud Psalm. 113. Non mortui
laudabūt te,nec omnes qui descendūt in infernū,sed nos qui viui-
mus benedicimus Dño, ex hoc nūc, & vsq; in seculū,quasi cōfes-
sio iustorū,quæ in hoc seculo incipit in alio perseueret,vnde secū-
dùm istos persona loquēs in hoc versu nō est infidelis nec pecca-
tor,sed iustus qui desiderat viuere vt Deo seruiat, quare sic legūt,
(Retribue seruo tuo vt viuā,& custodiā verbū tuū) ac si dicat,si qd
merui corā celsitudine tua,hanc peto vicissitudinē & retributionē
vt viuā ad obsequēdū verbis tuis, & certè vita p̄sens ad nihil aliud
desíde-

desiderāda venit, nisi vt in ea seruiamus Deo, si quid enī veri boni hæc vita habet hoc solum est, quod est trāsitus ad futurā, & quod per actiones quas operamur in curriculo quo vita præsens voluit meremur æternā. Deus enim omniū artifex omnibus creaturis, quę ipsius Dei fruitione capaces sunt, suos terminos ac periodos cōstituit, in quibus ipsum possent mereri atq; lucrari vnicuiq; secundū suæ naturæ cōditionē. Angelus quia immobiliter apprehēdit, & id cui semel adhæret inuiolabiliter tenet, breuiorē morulā & periodū quo mererēt statuit, instans scilicet illud quo liberā operationē habere posit, qua mereretur, vel demereret, nā si meritoria fuisset, in illa semper esset permāsurus, similiter, si demeritoria, quare superflua esset maior expectatio tēporis; vnde & post tale instās, statim præmiati boni, statim & puniti mali sunt. Homo vero (quia vertibilis arbitrij est, nec vnquā in eodē statu permanet, sed sicut foliū arboris quolibet vento circūfertur, sic homo diuersis rapitur desiderijs, & nūc hoc, nūc oppositū eius quod statim desiderabat, appetit) longiorē viæ terminū efflagitabat, nā à quacūq; operatione euolui poterat in cōtrariā, & ideo vniuersus cursus vitæ præsentis ei traditus est in terminū, hic curriculus tēporū qui in tot vicissitudines inuoluitur, vt si fortè deliquisset haberet tēpus quo in melius verti posset, si meruisset eius perseuerātia, vel flexibilitas agnosceretur. Angelus ergo ex ære inflexibili est cōditus, & ideo in sua prima plenè libera actiōe pertinax semper perseuerat, homo verò ex massa luti ex qua trāsferri posset in vas honoris de vase contumeliæ, vt Magdalena, & Petrus & latro, & è cōtra, in vas contumeliæ de vase honoris vt Iudas, cū igitur vita pręsens trāsitus sit ad futurā ad hoc solū eā appetit iustus vt in ea mereatur æternā obsequendo mandatis Dei & omnes actiones suas in obsequiū eius dicādo, vt siue comedat siue bibat, siue quid aliud faciat in gloriam Dei faciat, sicut cōsulit Paulus. Dicat ergo iustus secūdū istum vltimū sensum, hāc solū opto in hac vita retributionē, vt viuā nō mihi nec mūdo, nec hominibus, sed tibi soli cui in omni vita mea obsequi debeo, vt dicat cum Paul. Viuo ego iam non ego, viuit verò in me Christus. Et illud. Quòd autem nūc viuo in carne, in fide viuo filij Dei, idest, opera quæ facio, per quæ manifestatur vita qua viuo opera sunt fidei Christi, per quæ omnibus manifestū est me viuere non mihi, nec mundo, sed Christo, quare & ipse sperabat & in conscientijs hominum manifestum se esse. 2. Corinth. 5.

Galat. 2.

2. Cor. 5.

VERSVS SECVNDVS.

Reuela oculos meos: & considerabo mirabilia de lege tua.

NVlli dubiũ est quin hic lumen supernaturale postulet ad penetranda mirabilia de lege Dei, circa quod aduertendum, quòd in homine Christiano duplex lumen intelligere possumus, alterum naturale & proprium, alterum supernaturale & excellens, primum est lumen naturale adeò proprium, adeoque intimum homini vt sine illo non sit homo, quod lumen etsi aliæ creaturæ etiam homini inferiores communicent plus, vel minus, secundum quod cuiusq; conditio & natura efflagitat, omnes enim mutuatum suum lumen habent ab illo patre luminum apud quem non est trãsmutatio nec vicissitudinis obũbratio, vt ait Iacobus, suasque lucernullas in illa diuini luminis fasce inflamant, vt tali illuminati luce suos fines naturales attingant, etsi, inquam, ita sit quòd hoc lumen naturale omnes creaturę etiã infimæ participant, est tamen maximum interstitium inter illas & hominem, nam homo, quia ad imaginem Dei est formatus lumen vultus eius communicat, secundum illud Psalm. 4. Multi dicunt quis ostendit nobis bona, signatum est super nos lumen vultus tui Domine, non desunt inquisitores, qui nos interrogant à quo discimus, quod tu Deus sis, qui tot & tam magnifica dona nobis contuleris, quibus respondemus tanquam sygillum habere super nos lumen vultus tui quo & faciem tuam cognoscimus in hac vita quidem velatam, sperantes in alia reuelatam cernere. Cætere verò creaturæ minores homine non communicant lumen vultus Dei, quo ipsum, vt finem supernaturalem attingant, eius faciem sperent contemplandam, sed lumen tantum pedum eius. Sunt enim non Dei imagines sed vestigia, nam sicut per vestigium in puluere, vel arena impressum non cognoscitur vultus transeuntis, nec si fuit Petrus aut Ioannes, sed duntaxat quòd homo aliquis per illam transierit viam. Sic per cæteras creaturas, solum intelligimus quòd Deus per illas per transierit, ac perfectiones illas, veluti vestigia in eis impressa reliquerit, verum hæc vestigia Dei adeò à nobis sunt abscondita, vt nec ea intelligere possimus, nec enim quidditates aut naturas rerum, etiam minores nobis penetramus. Vnde Iob 12. Forsitan vestigia Dei comprehendes, homo igitur hoc lumen naturale, tanquam proprium accepit à Deo,

Duplex lumen in homine Christiano.

Iacobi. 1.

Psalm. 4.

Iob. 12.

à Deo, sed quoniam minus sufficiens erat ad omnia necessaria ad suum finem, aliud lumen superaditum, & superexcellens ab ipso Deo accepit cuius nō omnes creaturæ compotes sunt, nec ipsi homini proprium esse potest, sed gratuitò communicatum, & hoc dicitur lumen gratiæ super infusum, quod animam Deificat & in quā maximā similitudinē Dei transfert secundum illud. 1. Petr. 1. Per quem maxima & pretiosa promissa nobis donauit, vt diuinæ simus consortes naturæ. Hoc ergo lumen postulat hic noster peregrinus, nimirum lumen supernaturale quod oculos, mentis illustret reueletq;, quatenus tot suæ legis mirabilia nullo impediente velamine videre & contemplari posśit. Hoc enim pro suis clientulis postulabat Paul. cū scribens Ephes. c. 1. dicebat. Non cesso gratias agens pro vobis in orationibus meis, vt Deus Dñi nostri Iesu Christi, pater gloriæ det vobis spiritū sapientiæ & reuelationis in agnitionem eius illuminatos oculos cordis vestri vt sciatis quæ sit spes vocationis vestræ, & quæ sint diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis. Ecce ad quid vult illuminari oculos nostros, vt cōsideremus hoc mirabile legis nostræ, scilicet, quæ sit spes vocationis nostræ: & quę sint diuitiæ glorię hæreditatis quā speram⁹. Talia præmia, nulla lex suis obseruatoribus vnquā promisit, quid sperat obseruator legis Dei? hæreditatē immacesśibilē incōtaminatā & ęternam in cælis, videre Deū facie ad faciē, deniq; ipsum regnū cælorū, oportebat quidē oculos illuminatos habere hoc super infuso lumine, vt hæc mirabilia præmia nobis reseruata sperare posśimus, nec ad hoc lumē nostrū naturale sufficiēs erat, nec intelligere valebat talē ac tantā spem nos habere posse, vt ocul⁹ noster cerneret diuinū lumen, qui & ad ipsa manifestiśsima naturæ cecutiebat, sicut oculus noctuæ ad lumen solis, vt ait Aristot. in sua metaphysica. Petit etiam reuelari oculos suos, ne sicut perfidus Iudæus adhuc sit velamen positū super cor eius, ne posśit intueri in faciē Christi Iesu, nam vt ait D. Paul. 2. Corint. 3. cum legitur Moyses apud illos velamen quo ipse operiebat faciem suā (quia absq; illo non poterāt intendere filij Israel in faciē Moysi propter gloriam vultus eius, quæ euacuatur) adhuc velamen illud, inquā, cum legitur hodie Moyses apud illos est super cor eorū, vt non posśint videre faciē Christi Iesu, quā figuræ ille & cæremoniæ suæ legis veluti sub velamine cōtinebant, in cuius signū cùm eū torquerēt in domo sacerdotis Caiphæ velauerunt faciem eius quasi nec volentes, nec

1. Petri. 1.

Ephes. 1.

Aristotel.

2. Corin. 3.

Lucæ.23. Velauerũt faciẽ Christi in domo Caiphæ.

tes, nec valentes præ sua malitia in tam præclaram lucem intueri, sed veluti obruti eius splendoribus velamen posuerunt super faciem eius, vt olim Moyses, vnde & ecclesia in die Parasceues etiam pro ipsis perfidis Iudæis orat, vt Deus & Dominus noster Iesus Christus, auferat velamen à cordibus eorum quo impediũtur ne in tam micãtes splendores oculos suos defigere possint, ipse enim Dominus noster Iesus Christus est qui hæc velamina abstulit, vt quæ tecta erant omnibus patefacta prodirent, in cuius signũ cum sanctissimam illam animam cum lachrymis & clamore valido efflaret, velum templi scissum est in duas partes à summo vsq; deorsum, quasi iam velamen Moysi ablatum esset & reuelatum, vt ea quæ faciem Christi tegebant sub vmbraticis illis cæremonijs illuminata patefierent. Vnde Diuus Hieronymus super hunc eundem versum, sic ait. Absterge ab oculis meis velamen literæ & fac me spirituali sensu legis tuæ mirabilia cõtemplari, in lumine enim tuo videbimus lumen, hæc Hieronymus. Hoc autem lumen Christus Dominus est, lumen ad reuelationẽ gentium, & lux vera quæ illuminat tenebras nostras, cuius mirabili lumine, ea quæ in cortice & figuris continebantur reserata videmus, vnde vt ait D. Ambrosius, cũ ad Paulum neophytum adhuc nouiter ad Euangeliũ conuersum mitteretur Ananias dixit ad illum. Act. 9. Saule frater Dominus Iesus qui apparuit tibi in via qua veniebas misit me ad te vt videas & implearis Spiritu sancto, & ceciderunt tanquam scammæ ab oculis eius, hæc erant veluti duriora & asperiora legis ea solum quæ in cortice literæ cõtinebantur quæ velabant veritatem spiritus. Et Lucæ. 24. Cùm duobus discipulis euntibus in Emaus aperuisset scripturas, & docuisset eos aperti sunt oculi eorum & agnouerunt eum, denique discipulis suis aperuit sensum, vt intelligerent scripturas, ipse ergo Iesus est lumen oculorum nostrorum qui eos illustrat, vt consideremus mirabilia de lege Dei, quæ sint hæc mirabilia? quis effari posset, aut compendio perstringere queat, æquitatem illam maximam, & æquabilem, quã habet lex Dei de qua in primo versu huius Psalmi, etsi breuiter deseruimus? præmia grandia de quibus statim diximus supplicia horrenda, nec vnquam inter mortales audita quibus tam præmijs, quàm supplicijs ab eius transgresione, vel deterremur, vel maximè ad eius obseruantiam allicimur. Vide alia mirabilia renuntia omnibus quæ possides & veni sequere me, nam beati pauperes.

Velũ templi scissum est in duas partes.

D. Hieron. oratio.

Ambrosius

Actuũ. 9.

Lucæ. 24.

Mirabilia legis Dei.

peres. Vbi Cassiodorus ait. Nō in opulētia, sed in indigentia est regnū Dei, diligeinimicos tuos, hoc est redde bona pro malis, quis Philosophorum hoc vnquam docuit? audi Ciceronem in suis officijs. Vir iustus est qui nulli nocet nisi lacessitus iniuria, audi Christum contra illum in mōte prædicantē. Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderent vos &c. Mirabile in lege Dei qui docet inimicis quatenus inimici, hoc est, quatenus nobis nocent obuiā ire possumus cum moderamine inculpatæ tutelæ, id est quod innoxios nos seruare possumus, sed quatenus Dei facturæ quatenus hoīes nobis similes, quia hæc bona, à Deo sunt; diligere in corde & in opere benefacere, cū eorū necessitas postulauerit, teneremur. Hoc enim facientes aiunt Salomon & Paulus carbones ignis congeremus super caput eorum. Ad ipsum ergo Iesum lumen nostrum cum fiducia properemus dicentes. Reuela oculos meos & considerabo mirabilia de lege tua. Rationē autem indigentiæ huius luminis subdit statim dicens.

Cassiadorus. Diligere inimicos. Roma. 12.

VERSVS TERTIVS.

Incola ego sum in terra: non abscondas à me mandata tua.

HOc est ideo hoc lumine indigeo, quia in terra hac in habito tenebris velut alter Egyptus offuscata à principio enim tenebræ erāt super faciem abyssi, abyssus autē terram cooperiebat, vsque dum diuisæ sunt aquæ, vnde & terra ipsa tenebris obducta erat & modo in eadem permanet tenebrositate nisi desuper perfundatur lumine. Tenebrę ergo sunt super faciem terræ, tenebræ ignorantiæ, errorum, peccatorum, dæmonum, & hominum mente corruptorum, nisi de supernis illustrentur tenebræ, adueniatq; nobis ille qui diuisit lucem à tenebris dicamusq; cum nostro Psalmista, Domine illumina tenebras meas, adueniat ille qui illustret animę nostrę noctē: oriaturq; in cordibus nostris Lucifer ille, vt ait Petrus, qui profligatis ignorātiæ & antiquæ legis tenebris in admirabile lumē suū nos reuocet quo & cōsiderare possimus mirabilia de lege sua & recondita mādata eius affectu & effectu penetrare, vnde subdit, non abscondas à me mandata tua.

Genes. 1.

Plura in principio huius octonarij loquuti sumus de peregrinatione iustorum in hac vita, sed nihilominus non prætereundum puto, quòd hic Diuus Augustinus & Ambrosius adnotarunt, nimirum quòd hæc vox sit iustorum, qui verè peregrini & hospites

D. August. D. Ambrosius.

hospites sunt in hoc mundo, quippè qui ad ciuitatem supernam Ierusalem aspirant, nec super arenam huius fluidi & instabilis mũdi ædificant domos suas scientes propè diem subuertendas, vel à flantibus ventis, vel ab inundantibus aquis, vel certè à dæmonum potestate qui filiorum Iob domos prosternuit, ipsosq; viuos cadẽtibus interruptionibus obruit, vnde & noster ꝓpheta supra Psalmo 38. Aduæna ego sum in terra & peregrinus, sicut omnes patres mei, de peregrinatione iustorum loquitur, qui sanctos patriarchas nominat, cum enim iusti certissimè per fidem sciant paratã sibi ciuitatem cælestem, si vsque in finem in sua iustitia perstiterint, iam veluti ad aliam regionem adsciti tanquam hospites se in hac vita gerunt, sicuti cum rex aliquem episcopum extraneæ regionis Indiæ. v. g. nominauit & iam omnem supellectilem suam illuc transtulit, domum propriam dimisit, vel locauit, vel vendidit, in aliena domo moratur, tanquam hospes in omnibus se gerit, intelligens iam sibi alibi assignatam esse perpetuam habitationem, iusti per fidẽ ad illud perenne habitaculũ destinatos sciũt se esse à Deo, iamq; se expediũt, illuc commeatũ omnẽ, illuc supellectilem suã transmittunt, vel omnino dimittendo sicuti religiosi, vel pauperibus erogando, vel saltem sine affectu eas possidendo, parati dimittere vbicunque legis diuinæ ratio postulauerit. Vnde bene de eis beatus Paulus Hebr. 11. sic ait; Loquens de priscis patribus ad quorum similitudinem fatetur se prophetam incolam & peregrinum, iuxta fidem defuncti sunt omnes isti non acceptis repromissionibus, sed à longe eas aspicientes & salutantes & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terrã, qui enim hæc dicunt; significant se patriam inquirere, & si quidem ipsius meminissent de qua exierunt, habebant vtiq; tempus reuertendi, nunc autem meliorem appetunt, idest cælestem, ideo non confunditur Deus vocari Deus eorum, parauit enim illis ciuitatem. Ecce ad literam quæ præfati sumus. Sic filij Iuda, cum in Babylonem ducti fuissent captiui, tanquam extranei in omnibus se habebant, super flumina Babylonis sedẽtes & flentes memores Sion ciuitatis sanctæ suspendẽtes organa & lætitiæ instrumenta nec in terra aliena cõcinentes, quod iusti in hac misera peregrinatione faciunt vt noster psalmografus Heu mihi, quia incolatus meus prolõgatus est memoriam ciuitatis sanctæ Sion deplorabat, quod si aliquãdo leti appareãt & gaudentes, nõ huiusmodi gaudio perfusos credas nec inani læ-

Psal. 38. — Simile. — Hebr. 11. — Psal. 136. — Psal. 119.

inani lætitia affectos,sed spe subleuati ad æterna, hoc sibi maximi gaudij ratio est, quòd se ad talem ciuitatē credunt adscitos. Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus, stantes erāt pedes nostri in atrijs tuis Ierusalem,adeo festini illuc properant, vt iam sibi videantur in liminibus eius figere pedem. Lætantur ergo cum Ierusalem & conuentum faciunt omnes qui diligunt eam exultantes & saciati ab vberibus consolationis eius, guttulas enim quasdā in hac vita sugūt iusti, illius vberrimæ matris Ierusalem, consolationes quasdā & occulta solatia accipiunt, quasi prægustātes modo quod pleno poculo postea propinabūt. Psal. 12.

E contra iniqui & peccatores non tanquam hospites & peregrini se gerunt in hac vita, sed tanquam municipes, qui se ciues Babylonis conscripserunt,ædificant domos luteas,quæ terrenum habent fundamentum, & palatia sibi parant & arces construunt, turresque in immensum erigunt,tanquā in æternum victuri,vnde primus Cain qui typum gessit omnium peccatorum primus ciuitatem in terra ædificauit. Iusti ergo sunt ciues Ierusalem, hospites autem & peregrini imo & captiui qui inuiti detinentur huius mysticæ Babylonis, impij vero eiusdem Babylonis ciues cui & nomen dederunt, hospites autem & peregrini sanctæ ciuitatis Ierusalem,quippè quam vel non sperant vel tanquam nō sperantes se habent. Vtrumque mirificè expressit Paulus,Ephe.2. Loquens enim de infidelibus,antequam ad fidem adsciti essent,inter alia eis dicit; Eratis illo in tempore sine Christo alienati à conuersatione Israel & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes & sine Deo in hoc mundo. Ecce quomodo hospites & alienos à rebus diuinis & cœlestibus promissionibus eos vocat. Malus enim & tæpidus Christianus tanquam hospes vnius diei se habet erga diuina, hodie enim peccata sua confitetur sacramque accipit Eucharistiam, cras autem ad assueta reuertitur ibique pertinaci animo pedeq; fixo perseuerat. At ècontra, postquā eos iam iustificatos per Christū asserit, propeq; factos qui longè erāt, dicit; Ergo iam non estis hospites & aduenæ,sed estis ciues sanctorum & domestici Dei,nam cū per fidē certissimè sciant se ad regna cœlestia conscriptos memores illius promissionis Saluatoris, in hoc gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cœlis, iam quasi eius municipes & habitatores se habēt, sicuti qui alteri ciuitati præses destinatus est, etiā absens se habet tāquā sit præsens, ordinat enim &

Peccatores nō peregrini sunt in terra sed ciues.

Gen.4.

Ephes. 2.

Ephe. 2.

Simile.

Ad Phil. 3. præcipit acsi iam inter eos esset, vnde Paulus alibi. Côuersatio nostra in cœlis est, nam si corpore absentes sunt à Deo, mête autem
Simile. & cogitatione præsentes sunt. Sicuti sponsa quæ manum dedit sponso, quasi iam in amplexibus eius sit, ita gaudet, quare Sponsa
Cant. 2. Cant. 2. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Finxit enim sponsa habere sponsum lęua apprehensum mentum sponsæ, quasi eleuando faciem vt se aspiciat, dextera super collum ipsius sponsæ iactata, quoniam sic contingit iustis in hac vita in qua proteguntur læua Dei quę erigit faciē mētis per fidem vt videāt & cognoscāt Deū, eo modo quo in hac vita cognoscibilis est, aspiciūt enim in autorē & cōsummatorē fidei suæ Iesum, vt
Hebr. 12. ait Paul. Hebr. 12. Et hæc est vox ipsius spōsi Christi. Respicite &
Luc. 21. leuate capita vestra quoniā appropinquat redēptio vestra. Per fidem ergo & spem eleuat manu sua læua sponsus dilectæ sponsæ faciē, vt eum per fidē agnoscat & per spem & charitatē quęrat: sed transacto peregrinationis tempore dextera sua teget illos vt ait propheta, & mutuo cōplexu cōstringentur indeficienti & ęterno nexu, ita vt possit sponsa cōfidenter dicere. Tenui eum neque dimittam. Cum ergo peregrini & hospites se fateantur in terra non
1. Cor. 7. in rebus eius affectū figunt nec mēte hærent, sed quasi pertranseuntes vtūtur hoc mūdo tanquā non vtantur, emunt tanquam non ementes & qui habēt vxores tanquā non habentes sunt, præterit
Simile. enim figura huius mundi. Si vidisses viatorē aliquē aut peregrinū qui auidissime ad patriā suā properat diuertentē ad diuersorium, ibiq; diu manentē vel in lecto, vel in sella oscitantem, acsi nulla ei cura esset iter peragēdi, quid nam illi diceres? quid hic stas viator? An diuersoriū hoc domus vel patria tua est? heccine erat auiditas proprios vissendi lares, ac genios visitādi? quid sedes? quid dormis? quid improuidus paras? surge velociter ascēde equum, calcaribus preme, perfice iter, propera vt ad cōcupita diu celer iamiam ingrediaris. Sic nimirū tepidis Christi cultoribus qui per fidē & spem ad cœlestē patriā pergunt, tamen hîc oscitātes diu detinentur his præpediti nenijs caducisque rebus dicere possumus, quid hic stas otiosus, ô Christiane, cum te Deus tuus auocet ad cœlestia? illic proprios lares & genium habes, illic thesauri tui recōditi, illic omnia desiderabilia te expectant, Surge qui dormis ascende equum anima videlicet sit eques, animal cui insidet corpus, præme illud & punge calcaribus, depone ab eo pondera vt celerius currat,

non

non repleto ventre,non auro onustum, aut varijs curis distentũ, ne succumbat oneri & sub pondere cadat, nec te ad patriam perducat,sed ieiunijs præssum, flagellis punctum incessanter currat, bonis semper operibus inhærẽdo, sic enim sancti viri faciebãt de quibus Iob.9.dicit;quod trãsierũt quasi naues portãtes poma. Ad celeritatẽ quippè itineris exprimendam, dicit,ꝙ nauis erat leuiter onusta,pomis videlicet quæ nimirũ põderosa nõ sunt tñ odorem post se relinquũt,sic iusti expediti rebus huius seculi,cælerius quã nauis onusta pomis ad portum æternæ felicitatis per spumantes aquas huius mũdi trãsuolant,odorẽ, id est,exemplũ posteris relinquẽtes vt post terga eorum ad communem patriam properemus. Iob. 9.

Sed aduerte,ꝙ alia litera habet, aduena ego sum in terra vel inquilinus,quæ omnia in idem recidũt,inquilinus quippè est,qui in aliena habitat domo pretio pro locatione soluto, iusti in hoc exilio nõ in propria domo vitã agũt, sed ad illã domũ nõ manufactã toto conatu pergũt,sciẽtes quòd in domo patris sui mãsiones multæ sunt,interim tamen domũ locatã incolunt, nam omnia quibus in hac vita vtimur nec propria sunt nec gratiosè proueniũt nobis, sed vel nimijs curis,vel magno sudore,vel multo pretio soluto (no comemos el pan de balde.) Sed in sudore vultus nostri adquirimus.(Non abscõdas à me mandata tua.) Eo ipso ꝙ incola in terra deserta sum & tenebris offuscata, peto vt reueles oculos meos, ne abscondas à me mandata tua.Scio quòd hæc abscondisti sapientibus & reuelasti paruulis,idcirco paruulum & accolam & exulem me fateor in terra esse,ne abscondas à me mãdata tua, superbis resistis humilibus autem das gratiam,non superbiam profero qui me incolam confiteor ne abscondas à me mandata tua. Alia litera. Matth. 11.

VERSVS QVARTVS.

Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.

PEtierat noster peregrinus præcedentibus carminibus vt dignaretur Dñs illi reuelare mãdata sua nec ab eo absconderet, sed cõsiderans deinceps nulli se Deũ reuelatũ iri,nisi ei qui se concupisceret(nam iuxta beatissimæ virginis propheticũ canticũ esurientes Deus replet bonis & per Esa.35. sitiẽtes vocat ad aquas & ipse Christus Dominus in templo clamat.Si quis sitit veniat Esa. 35.

ad me & bibat) ideo dicit se concupiscere valde mandata eius, vt ille qui bonis auspicatur desiderijs hoc in eo impleat, quod inspirauit, præoccupat enim qui se concupiscunt vt illis se prior ostendat ait. Sap. 6. Nimirũ quia ipse anteuenit vota nostra præuenitq; nos in benedictionibus dulcedinis, semperque primus artifex in pijs operibus nobis assistit, & vt vno vulgari sermone dicamus, (Siempre nos gana por la mano Dios.) Nullus enim tam mane ad eum vigilat, quin iam in foribus suis assidentem inueniat Sapientiæ. 6. Quasi ipse fuerit qui eum à somno excitauerit, ad ianuam sedens eius præstolatur aduentum, vt non necesse sit portas eius effringere, nec vanas prætexit excusationes vt aliquando peccator, sed iuxta Esaiæ vaticinium, statim cùm ad eum clamauerimus, exaudit nos.

Sapien. 6.
Sapien. 6.
Esai. 65.

D. Augu. Sed obseruãdum cum Diuo Augustino in hoc loco, quòd verbum hoc, concupiscere, solitariè sumptum, in malam partem accipitur; iuxta illud, non concupisces, de mala & euitanda concupiscentia loquitur. Sed quandò additur, aliquid bonum, pro bona concupiscentia accipe. Vt est illud Sapientiæ. 6. Concupiscentia sapientiæ perducit ad regna cœlestia; nisi adderet, sapientiæ, in malam partem acciperemus. In hoc autem carmine cum exprimatur obiectum concupiscentiæ esse desiderium iustificationum Dei, in bonam partem accipimus. Secundò aduertendum est, quòd sicut actus intellectus supra seipsos reflectuntur, ita actus voluntatis. Vtraque enim est potentia animæ hoc valentis. Nam sicut intellectus intelligit se intelligere, hac reflexione, pari modo voluntas vult se velle. His suppositis, versus iste duplicem patitur intellectum, alter vt vox ista sit imperfectorum qui nec dum opere exequuntur mandata Dei, verùm nec id in votis adhuc habeant. Ita carnis delitijs, & illecebris dediti sunt adeò distracti, vt nec intelligere velint mandata Dei, ne eorum desiderio rapiantur, tantum abest vt seruent. Hi sunt qui nolunt intelligere vt benè agant, qui quasi de industria recesserunt à Deo, & ideo dicunt Deo; Recede à nobis, scientiam viarum tuarum nolumus, nec dum intelligere, nec dum velle desiderare. Qui nec contiones audiunt, ne per eas alliciantur ad amorem præceptorum Dei, sed cùm viderint in suggestu stramen positum, quod est signum concionis habendæ, statim quasi arræptitij terga vertunt, nec ea quæ ædificationis sunt legunt, audiunt, vel

Sapien. 6.
Duplex sensus huius versus.
Sapien. 3.

vel colloquuntur: sed ea quæ in interitum mergunt, obliuionemque diuinorum pariunt. Afflatus ergo aliquis diuino spiritu consideransque se à diuinorum concupiscentia adeò elongatū & alienum, in hoc vel leue desideriū initiale prorupit & dicit; Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas. Non adhuc desidero, sed saltim desidero desiderare. Sic proteruus ac durus peccator aliquādo desiderat velle nō peccare. Nam, vt hîc docet Diuus Augustinus, cōtingit frequēter homini infirmo, qui fastidit edulia, nec vllum appetitum habet ciborum, vt anima desideret quòd corpus appetat cibum, hoc est vt tollatur ab eo huiuscemodi fastidium nauseaque ædendi. Sic contingit aliquādo, vt anima quæ fastidit diuina, desideret tali nausea carere, quod est concupiscere, desiderare bona. Fastidiebant filij Israel manna illud pretiosissimum & cœleste edulium omni suauitate repletum, quod vniuscuiusque volūtati deseruiebat, anhelabātque ad cœpas, pæponesque Ægypti. Hoc contingit hominibus Bacho Veneriq; deditis, vt talibus repletus animus cibis fastidiat diuina, veluti stomachus plenus alijs cibis etiam vilissimis, allijs cæpisq; ac pæponibus, etiā pretiosissima condimenta respuat, & quæ aliàs maximè appetitum allicere solēt. Anima enim saturata calcabit fauū; Prouer. 27. Ideò huiuscemodi carnalibus hominibus nauseam generant diuina, quæ aliàs maximè rapere solent amorem & ad se blanditijs cœlestibus attrahere animum, quippè de quibus scriptum est Sapientiæ. 8. Non habet amaritudinem conuersatio illius, nec tædium conuictus illius. Talis ergo saltem concupiscat desiderare, vt tali initio paulatim ad maiora euehatur. Videbis homines adeò tæpidos frigidosque in alios, atque in semetipsos solos adeò conuersos, vt videatur posse de illis aptari vaticiniū Apostoli, qui de nouissimis temporibus prophetans ait, quòd erunt homines sine affectione, (Desamorados) vt illis dicere possimus; concupisce saltem amare, ne omnino expers affectionis sis. Initiū ergo vel tenue talium est concupiscere desiderare Dei iustificationes, vt per suos gradus ad altiora subleuentur. Prius enim est intelligere diuina, nec hoc sufficit, nisi intellectum sequatur affectus quod raro contingit, vt hic ait Augustinus; præuolat intellectus, & sequitur tardus aut nullus affectus. Postremò quod intelligitur & amatur, opere adimpletur, vt sic dicat cum Iob. 31. Per singulos gradus meos pronuntiabo illum, prius intellectu capiendo, deinde amore desíde-

D. Aug. Simile. Exod. 18. Prou. 27. Sapien. 8. 2. Tim. 3. D. Aug. Iob. 31.

desiderando, tertiò opere adimplendo. Ecce quis sit primus sensus huius versus.

Secundus è contrario, vt sint verba vehemētissimum affectum indicantia per reduplicationem desiderij, quale est illud. Luc. 22. Desiderio desideraui hoc pascha manducare vobiscum, hoc est nimio ac flagrantissimo desiderio hoc cōcupiui. Est enim modus loquendi Hebræis vt maiorem emphasim orationi addant. Hæc interpretatio est Diui Ambrosij in hoc loco, & adducit illud, vita viuet, & dicit plus esse vita viuere quàm solùm viuere. Nam in hac vita viuimus sed non vita sed morte, cùm vita præsens non sit aliud quàm appropinquatio ad mortem, quantò enim plus viuimus, tantò magis morti appropinquamus. Sed beati viuunt vita, hoc est maxima vita, quæ vera & pura vita est, cùm nihil habeat admixtum mortis. Vita ergo viuere est maxima & perenni vita frui, sic desiderio desiderare & concupiscere, est maximo & perpetuo desiderio appetere. Vnde subdit; (In omni tempore,) id est, tam tempore prosperitatis quàm aduersitatis. Nam est amicus socius mensæ & in tempore tribulationis recedit, sed omni tempore diligit qui amicus est. Eternum ergo desiderium & maximum iusti explicat, vt quia opus amoris non potest esse, perpetuum, sit desiderium, id est quia non semper opere exequi possumus mandata Dei, quia non semper materia sese offert, saltim desiderio & amore semper ea impleamus, non solùm in præparatione animi, sed summopere appetentes, vt passim sese offerat occasio eius mandata exequendi. Huic interpretationi fauet translatio Felicis, qui sic transfert; Fractus ac contritus sum præ desiderio iudiciorum tuorum omni tempore, id est, adeò affectus sum iudicijs tuis, vt penè deficiat ac tabescat anima mea præ desiderio eorum. Vbi & aduertendum est, quòd non dicit se timere Dei iudicia, sed desiderare & diligere, adeò enim afficitur vir iustus rebus diuinis, vt etiam ipsa tremenda iudicia amet. Vnde Diuus Paulus; Non solùm autem mihi, sed & his qui diligunt aduentum eius, non dicit qui timent, sed qui diligunt aduentum ad iudicium. Quid autem intersit inter mandata, iustificationes, legem, iam à principio huius operis pro captu nostro prælibauimus.

[Margin notes: Luc. 22. — D. Ambr. — Vita appropinquatio ad mortem. — Ecclesi. 6. — Prouer. 17. — Felix. — Vir iustus etiam tremēda iudicia amat. — 2. Tim. 4.]

*

VERSVS

VERSVS QVINTVS.

Increpasti superbos, maledicti qui declinant à mandatis tuis.

INter alia impedimenta quæ peregrinum nostrum ab ingressu patriæ prohibent, superbia principem locum tenet præsignata in gigantibus illis filijs Enachin proceræ staturæ, quibus comparati filij Israel quasi locustæ videbantur. Horum enim audita fama, adeò timore percusi sunt filij Israël, vt potiùs reuerti in pristinam captiuitatem, quàm terram promissam ingredi eligerent. Gigantes isti superborum typum gerunt qui se super omnes alios extollunt, omnesque flocipendunt, & inferiores estimant, ac quasi locustas calcant, nec suo contubernio eos dignos existimant, etiamsi pijs bonisque moribus sint præditi. Horum ausum adeo deprimit Deus vt imposibile sit illis cœlestẽ patriã ingredi. Cætera quippè vitia, etsi aduersa ipsi Deo sunt, aliquid tamẽ aliud immediatius aspiciunt, vtpote auaritia pecuniam, luxuria carnis voluptates, gula delicias ciborum &c. etsi consequatur ad hæc Dei contemptus. Cæterùm superbia ipsum Deum immediatè respicit, ipsique in seipso bellum ingerere nititur, atque facie ad faciem cum eo contendere. Quod sic explicat Iob; Tetendit aduersus Deum erecto collo, & contra omnipotentem roboratus est. Et diabolus qui est rex super omnes filios superbiæ dicebat Esa. 14. In cœlum conscendam, super astra Dei exaltabo solium meum, sedebo in monte testamenti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altisimo. Et de Antichristo tantæ superbiæ imitatore dicit Paulus, quòd in templo Dei sedebit, ostendens se tanquam sit Deus. Cùm ergo superbum ipsi Deo bellũ inferre non pudeat, Deus quasi contra pugnando & tanquã se defendendo aduersus eum agit, vnde dicitur Deus superbis resistere, resistitur autẽ illi qui aduersum me pugnat meq́; deturbare cõtendit. Vnde Iob. 40. Quasi docẽs modũ quo contra superbos pugnare solet Deus ait. Disperges superbos in furore tuo & respiciens omnem arrogantem humilia, respice cunctos superbos, & confunde eos, & contere impios in loco suo, absconde eos in puluere simul, & facies eorum demerge in foueam. Ex quo antiqui Poëtæ sumpserũt fabulam, quòd gigãtes qui erant in terra, Iaphetus, scilicet, & alij voluerunt ipsi Ioui bellum inferre, ipsumque à cœlesti solio depellere, mõtesq́; super montes erigebant, vt ascendentes

Marginalia: Superbia. — Num. 13. — Iob. 19. — Esai. 14. — 2. Thess. 2. — Iob. 40. — Fabula gigantum.

dentes in cœlum ipsum Iouem præcipitem darent. Sed Iupiter fulminibus eos deturbauit, conflagrauitque. Quare noster Psalmographus ait; Increpasti superbos, increpationibus enim, & con uitijs agit Deus cõtra superbos, asperrimis & irrisorijs verbis eos deturbãs. Vnde si attentè perspexerimis, inueniemus in literis sacris frequentissimè vbi de superbis agitur, verbis increpatorijs eos agitari & conuitijs percuti, dureq; & irrisoriè Deũ cum illis agere. Superbia elatus peccauit Adam credens serpentis mẽdacio, quòd futurus esset sicut Deus, venit Deus ad eum vociferando, ac vocibus deterrendo eum, ita vt præ timore sub ficu delituerit, ibique

Gen. 3. ficorũ folijs à facie Dei se operiri contẽderit, Adam Adam vbi es? clamabat Deus, quasi eum iam increpãdo & deterrẽdo, & tanquã irridẽs eum ait; Ecce Adã quasi vnus ex nobis factus est, ipsumq; de paradiso deturbauit, extorrẽq; facit, flammeum gladiũ euaginando post eum, maledictaq; in eum & vxorẽ cõgerens, paradisi colonum terræ mancipiũ dedit, vt in sudore vultus sui vesceretur pane suo, & qui inter flores lignaq; pomifera vitã delitiosam agebat, nunc inter vepres & tribulos, pungentesq; spinas cõmoraretur. Vide quomodò superbos increpat Deus. Et in testimonio

Esa. 14. modò citato ex Esa. 14. Postquàm diaboli superbiam depinxit, statim verbis increpatorijs agit contra eum dicẽs; Verumtamẽ ad infernũ detraheris, & in profundũ laci, qui te viderint ad te inclinabuntur, teq; prospicient, nunquid iste est vir qui conturbabat terrã, qui percussit regna? Et post pauca; Tu autem proiectus es de sepulchro, quasi stirps inutilis pollutus & obuolutus cum his qui interfecti sunt gladio, & descenderunt ad profunda laci, quasi

Idem. 22. cadauer putridũ. Et ca. 22. Væ coronæ superbiæ, ebrijs Ephraim, & flori decidenti, gloriæ exultationis eius, qui erant in vertice vallis pinguissimę errantes à vino. Ecce validus & fortis Dominus sicut impetus grandinis turbo confringens &c. pedibus conculcabitur corona superbiæ ebriorum Ephraim, & erit flos decidens

Eccl. 10. gloriæ exultationis eius, & cætera quæ ibi inuenies. Et illud; Quid

1. Timo. 6. superbis terra, & cinis? Et 1. Tim. 6. Si quis autẽ aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei qui secũdum pietatẽ est doctrinæ, superbus est nihil sciẽs, sed languẽs circa quæstiones & pugnas verborũ, ex quibus oriũtur contẽtiones, inuidiæ, &c. Vide quam durè agat cõtra superbum. Et clarius

Apoc. 3. Apoc. 3. Quia dicis ꝙ diues sum, & locupletatus, & nullius egeo, & nescis

nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus, & Dominus verbis increpatorijs agebat contra dæmones, dicens; Obmutesce & exi ab eo, & tentatorē increpādo deterruit dicens; Vade retrò Satan. Vnde Paulus ad Titum. 1. de superbis loquens qui nōdum sanæ fidei per humilitatē adhærebant ait, Increpa eos durè vt sani sint in fide. Rectè ergo regius Propheta dicit; Increpa sti superbos, & non solum verbis verum etiam factis hanc duram increpationem contra superbos ostendit Deus propter superbiā. Angelum è cœlo præcipitē dedit: hominem è paradiso eiecit. Dauid qui superbia elatus populum numerauit, postquam verbis increpauit, pestem deuoratricem in populum emisit. Pharaonem sibi resistentem plagis percussit, ac demum aquis obolutum & circumuentum enecauit. Nabuchodonosorem cum belluis commorari fecit septem annis, vt cognosceret sub Dei potestate sceptra, regna omnia contineri, Antiochumq;, blasphemias contra Deum superbissimè iactantem, intestina plaga subito percussit, ita vt ex eius fetore ipse & exercitus eius grauarentur & diceret, Iustum est hominem subditum esse Deo & mortalem non paria Deo sentire. Herodem se Deum acclamare consentientem vermibus consumptum interemit, ecce durissimas increpationes, quibus contra superbos verbis & factis agere solet Deus, vnde rectè Propheta increpasti superbos. &c.

Marc. 8.

Exempla superborū & eorū fines.

Econtra autem cum de humilibus loquitur Scriptura, semper blanda & prospera eis precatur, Iudic. 9. Humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio, Iob. 5. Ponit humiles in sublime. Et Psalm. 17. Populum humilem saluum facies. 33. Humiles spiritu saluabit. 81. Humilem & pauperem iustificauit. 101. Respexit in orationem humilium, Prouer. 15. Gloriam præcedit humilitas. Et quando Achab humiliatus est coram Domino, cum antea nimis aspera minatus ei fuisset Dominus subdit ad Heliam sermo Domini dicens. 3. Reg. 21. Nonne vidisti Achab humiliatum coram me, quia igitur humiliatus est mei causa, non inducam malum in diebus suis, sed in diebus filij sui inferam malum domi eius. Et. 2. Paralipomenon. 22. Cum Dominus per Semeiam, plura mala imprecatus esset Israel, & principes pœniterent & humiliarentur coram Domino, subdit statim. Quia humiliati sunt non disperdam eos daboque eis pauxillum auxilij, & non stilauit furor meus super Ierusalem per manum Sesec. Et Isai. 57. Hæc dicit

Humilitas. Iudic. 9. Iob. 5. Psal. 17. 33 81. 101. Prou. 15. 3. Reg. 21. 2. Para. 22 Isai. 57.

excelsus & sublimis habitans æternitatem & sanctum nomen eius in excelso & in sancto habitans, & cum contrito & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium, & viuificet cor contritorũ, & cor humiliatũ Deus nõ despicies. Matth. 11. Discite à me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris, & Lucæ. 2. Beatissima Virgo cecinit. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes, non ob virginitatem, sed ob humilitatem, ait Bernardus. Nam virginitas sine humilitate non placuisset Deo. Maledicti qui declinant à mandatis tuis, maledictus omnis qui non permanserit in omnibus sermonibus legis huius, Deuteronomij 17. & 18. Quot maledicta congerit in transgressores legis, quæ omnia in illa vltima maledictione comprehenduntur, quam Dominus contra impios fulminauit, qua audita in infernum cum diabolis in seculis sempiternis permansuri detrudentur; illa nimirum irreuocabilis sententia est qua eos maledicens dicet; Ite maledicti in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Væ miseram sortem, qua irreparabile damnum in perpetuum incurrent. Hæc igitur maledictio vniuersas alias maledictiones eminenter comprehendit, nam per illam omnia simul mala imprecatur impijs. Vnde Deuteronom. 32. Congregabo super eos mala, & sagittas meas complebo in eis. Beatitudo congregatio est omnium bonorum, miseria congregatio omnium malorum. Dicit autem se exinaniturum pharetram, & omnes sagittas suas in eos se completurum, quoniam vindictæ quæ in hac vita inferuntur à Deo, singulares sunt, illa autem vindicta erit vniuersalis omnes particulares comprehendens. Quasi vnam sagittam è pharetra emisit Deus, cum totum orbem aquis diluuij suffocauit, alteram quando Sodomam & finitimas ciuitates igne de cælo emisso conflagrauit, aliam quando Pharaonem in aquis maris rubri perdidit cum vniuerso exercitu suo, sed in vltima vindicta, quam contra impios exequuturus est Dominus, omnia simul mala eis incutiet ad aquas niuium transibunt à calore nimio, aqua, ignis, terra, aer, tristitia, dolor, gemit⁹, irremediabiles lachrymę, infructuosa suspiria, noui & inauditi cruciatus, nec à Phalari, nec à tyranno aliquo vnquam excogitati damnatos cruciabunt, affligent, vulnerabunt, comburent, incredibilique dolore afficient, perimentur, sed non morientur, ardebunt, sed non comburentur, dolebunt, plangent

Matth. 11. Luc. 2. Bernard. Deute. 17. & 18. Matth. 25. Deut. 32. Iob. 24.

gent, vlulabunt, sed nullus eis miseribitur: desiderabunt mortem & non veniet, imo & fugiet mors ab eis & conclamabunt illud Iob. c. 3. Quare misero data est lux & vita ei qui in amaritudine animæ est, qui desiderat mortem & non venit. Maledicti ergo qui declinant à mandatis tuis. Iob. 3.

Sed aduerte cum D. August. quòd nō dicit qui declinauerunt, sed qui declinant, nam multi declinauerunt, qui tamen postea per veram pœnitentiam à maledictione liberati, benedictionem Domini consequuti sunt, vt Petrus, Paulus, & reliqui peccatores iustificati, qui autem declinant à lege Dei isti sub maledicto sunt. August.

VERSVS SEXTVS.

Aufer à me opprobrium & contemptum: quia testimonia tua exquisiui.

HOC opprobrium & contemptū quem maledictionis nomine impijs imprecatur Deus, petit Propheta à se auferri, hoc est quòd non incurrat in illud, cum ipse mandata Dei exquirat quæ impij abiecerunt & ideo in tale opprobrium & contemptum deiecti sunt. Inter cæteras miserias quas damnati ob sua demerita incurrent ignominia maxima opprobrium & contemptus computantur, nulla enim hominum sors miserabilior, aut cōtemptibilior illa, quippe qui à facie Domini repulsi & in baratrū inferni detrusi vilissimis creaturis subiecti sunt. Huius miseriæ effigiem primum hominis peccatum nobis ostendit, nam qui antea præerat dominabaturq; omnibus creaturis, quæ quasi subiectionem profitentes ad eum veniebant prone feritate deiecta, vt eis nomina, vocabulaque propria imponeret, & omne quod vocauit Adam, ipsum est nomen eius, postquàm à Deo per peccatum auersus est, creaturæ ille quę antea dictu obsequentia erant, contumaci ausu ipsum infestare, vulnerareq; cœperunt, ita vt qui antea, nec serpentem quidem metuebat sed cum illo loquebatur, murem modo vulpeculáque paueat, culiceq; minimū pertimescat atq; ab eo miser fugiēdo declinet, iam enim veluti altera Agar, quæ antea Dño seruiebat ipsummet contēptui habent, atq; insequūtur, ignominiosa certè & contēptibilis vindicta, quam etiā multo maiorem sentient dānati, cum enim tunc intelliget suā dignitatem anima videatque se vilissimis creaturis, igne, videlicet & alijs, tanquam Nulla sors hominū miserabilior illa qui à facie Domini repellūtur.

repagulis contineri ab ipsisque impediri ne quo voluerit auolet, pro summa ignominia opprobrioque ducet seque in miserrimam
Gen. 3. sortem incidisse cognoscet. Increpauit Dominus Caim propter fratricidium perpetratum, eumque à facie sua profligauit; tremebundus ac pauidus miser videns se à facie Domini repulsum omnibus creaturis se contemptui fore existimabat, & ideo dicebat. Ecce nunc me eijcis à facie tua, omnes ergo qui viderint me, interficient me, omnes me despicient & me paruipendentes contra me insurgēt. Sic damnati post illam terribilem repræhensionem qua maledicti in æternum ignem deputabuntur, omnibus creaturis etiam vilissimis contemptui erunt, infames, ignominiaque pleni, in æternum viuent exosi, opprobrium & vilipendium facti. Vnde
Ierem. 20. Ierem. 20. Dabo vos in opprobrium sempiternum. Et Psalmista noster volens nobis deliniare ignominiosam & infamen vitam
Psal. 77. malorum, ait. Et percussit eos in posteriora opprobrium sempiter-
*Alias Philisteos. num dedit illis. Viros *Bethsamitas qui in arcā Dei ausi sunt aspicere; percussit Deus in podice, vt legitur. 1. Regum. 5. Vbi & dolor
1. Reg. 65. vulneris vehementior est, quia delicatior ibi caro, & ignominiosa plaga propter turpitudinem loci vbi est, vt ergo nobis insinuaret Propheta dolorem simul & ignominiam reproborum in inferno
*Philisteorum. meminit vindictæ, & correctionis *Bethsamitarum dicēs, Percussit eos in posteriora, idest in vltima retributione malorum, quando nulla vltra remanebit spes. Quam multotiens comminabatur
3. Reg. 16. & 21. Deus impijs dicens ad Baasa & Achain. 3. Regum. 16. & 21. Demetam posteriora vestra, ibi enim id quod metitur in æternum & vltra amplius non redibit, nam in hac vita possunt per pœnitentiam opera mortificata redire, sed ea trāsacta, nulla est spes. Quare vera comminatio ibi est, quando nulla bonorum expectatur reditio, tunc ergo ingenti plaga simul & ignominiosa percutiet impios, opprobrium quippe sempiternum dedit illis, tale ergo opprobrium, talemque contemptum quod maledictis illaturus est Deus petit à se auferri iustus quia Dei mandata exquirit, quare de eo dicitur. In memoria æterna erit iustus, quia in summo fastigio honoris & gloriæ ab auditione mala non timebit, ab illa, scilicet ite maledicti in ignem æternum, quam tantum opprobrium, tantaque
Eccl. 23. ignominia consequitur, vnde iustus sic deprecatur, Eccles. 23. Domine pater & dominator vitæ meæ, ne derelinquas me in consilio eorum (scilicet, peccatorum sic intellige) nec sinas me cadere in illa

expro-

exprobatione.¶ Alij hoc intelligunt de opprobrio & contemptu quem in hac vita ab impijs patiuntur iusti, habent enim illos in derisum, & in similitudinem improperij: vitam illorum extimant insaniam & gaudium eorũ sine honore, vt dicit Sap. 5. & Iob. Deridetur iusti simplicitas lampas contempta apud cogitationes diuitum. Petit ergo iustus quòd cum ipse mandata Dei exquirat, nõ ad tantam deueniat gloriæ humanæ cupiditatem, vt propter opprobria hominum euitanda mandata Dei, quæ modo exquirit, aliquando amittat imo pro summo honore & gloria ducat hominum opprobrium & contemptum, vt Apostoli ibant gaudentes à conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Et Paulus gloriabatur in tribulationibus, & ignomiam crucis summum decus existimabat dicens. Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi. Diuus Augustinus (ne vnquam prætermittamus eum) extimat hanc esse petitionem corporis Ecclesiæ deprecantis pro infidelibus, qui in opprobrium & in contemptum Christi fideles agebant, ne in errorem diutius permanerent, sed vt illuminarentur oculi eorum, nec ignominiam existimarent deinceps fidem & mysterium crucis, vnde per testimonia intelligit martyria propter fidem, quæ eis à tyrannis inferuntur: quia hoc in condemnationem infidelium cædit, charitatis immensitate, quæ etiam ad inimicos extenditur, succensi fideles Deum obnixè deprecantur, vt iam non sint amplius in opprobrium infidelibus, sed etiam ipsi conuicti nobiscum proni adorẽt mysterium crucis. Sap. 5. Iob. 12. Acto. 5. Galat. 6. August.

Ego tamen (vt non nihil hic mysterij Christi inseram, quod cũ possum summa auiditate facio.) Existimo quòd forte Propheta in hoc versu Dei incarnationem implorat, idest, vt nostræ humanitati, diuinitas copuletur, qua in tantum euehatur honorem, vt quæ antea cõtemptui omnibus exposita erat, in summo deinceps habeatur pretio. Natura humana post peccatum contemptibilis valde permansit nam (vt statim diximus) etiam infima animacula ei aduersari præsumebant, præterea in tantum diaboli contemptũ deuenerat homo, vt illi tanquam Deus imperitaret, suppliceműq; faceret, diuinos sibi exhibere honores, atque pronum ipsum dæmonem adorare in lapidibus, lignis, serpentibus cæterisq; gentilitatis spurcitijs; vt ergo homo pristinum honorem recuperaret, imo ad altiorem proueheretur, oportebat vt Deus homini per hu- Sensus authoris in hoc versu.

manitatis assumptionem iungeretur, & sic permutata sorte diabolus ipsum hominem, vel eius naturam in persona verbi Dei, vel inuitus adoraret, & iam non auderet homini tam sublimiter eleuato exprobrari, cessaretque hominis opprobrium & contemptus, quod desiderium his verbis explicuit spōsa, Cantic. 7. dicens; Quis mihi det te fratrem meum suggentem vbera matris meæ, vt inueniam te solum foris & deosculer te, & iam me nemo despiciat? Fratrem desiderat eum, fratres enim dicuntur, qui ab eadem progenie descendunt, desiderabat Salomon, illius libri autor, ipsum Deum fratrem suum, idest, filium Dauid patris sui, & Abrahæ aui sui, cupiebat vehementissimè legere initium Euangelij secundum Matthæum, Liber generationis Iesu Christi, filij Dauid, filij Abraham, suggentem vbera matris meæ, gestiebat eum videre infantulum vnius diei in vlnis pudoratæ puellæ suggentem vbera matris, ac virginei lactis paucula guttas expectantem, ille per quem nec ales quidem esurit, vt inueniam te solum, non vtique patrem, aut spiritum sanctum, sed filium, assumptio quippe humanitatis ad filium terminata est, solus enim filius carne humana indutus est, non pater, nec spiritus sanctus, foris, hoc est extra diuinitatis latibulum, nobis vt appareas visibilis, & deosculer te. Per oscula mutua fit communicatio spirituum, per vnionem hanc mirabilem naturæ nostræ cum diuina persona fuit communicatio facta idiomatum & proprietatū, dicitur enim homo Deus immortalis, æternus, omnipotens, dicitur autem Deus homo mortalis, passibilis, nam ibi solum est vna persona, & vna hypostasis, scilicet, persona verbi, actiones autem Philosophi omnes personæ & supposito attribuunt non naturæ, desiderium ergo sponsæ est Deum deosculari, idest, tali vnione ei vniri vt communicentur diuina humanis, & humana diuinis, & sic fiet vt iam me nemo despiciat, imo & angeli ipsi iam hominem aliter venerentur, maiorique prosequantur amore, tremunt enim videntes angeli versa vice mortalium. Vnde cum Ioan. Euang. vidisset angelum pronusque voluisset eum adorare, prohibuit eum dicens; Vide ne feceris, conseruus enim tuus sum & fratrum tuorum Apoc. 22. Frequentioremq; familiaritatem habent iam cum hominibus angeli quàm antea, vt patet in nouo testamento, & in multorum actibus sanctorum. Adeò per hāc diuinam vnionem, nostra natura prouecta est, vt dicat Diuus Augustinus in lib. de prædestinatione sanctorum. Eleuata est natura

Cant. 7. Et explicatur ista autoritas.

Apoca. 22.

tura nostra in Christo tam excelsa & tam sublimis euectio, vt quo altius attolleretur non haberet.

VERSVS SEPTIMVS.

Etenim sederunt principes, & aduersum me loquebantur: seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis:

HVNC versiculum primũ de Christo intelligunt interpretes, contra eum quippe surrexerunt non solum vulgus hominum, sed etiam principes Synagogæ, vt eum morti traderent, & adhuc principes terræ contra eum in suis membris deseuiunt, Psal. 2. Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Principes autem Synagogæ contra Christum astiterunt in domum Caiphæ pontificis, quando collegerunt concilium, vt decernerent de morte eius, & sedens pro tribunali pontifex sententiam protulit aduersus eum dicens, Expedit vobis vt vnus moriatur homo pro populo & non tota gens pereat, & in ipsa nocte qua Dominum comprehenderunt, ante suum tribunal fecit eum stare Caiphas, & pontificia autoritate eum interrogauit de doctrina & prædicatione eius, atque adiurabit corã alijs si esset filius Dei benedicti, quod cum simpliciter fassus esset Iesus, eum tanquam blasphemũ morti damnarunt dicentes, reus est mortis, quem postea ad prætoria Pilati & Herodis præsentarunt falsaq; testimonia aduersus eum congesserunt, & denique cruci tanquam seductorem affixerunt, sed ipse patienter & voluntariè pertulit: propter quod Deus exaltauit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. Meruit enim Christus propter obedientiam passionis sui nominis exaltationem, & vt celsitudo eius omnibus manifesta fieret, & omnes linguæ, populi & tribus agnoscant eum iudicem viuorum & mortuorum, & ante tribunal suum stent accepturi prout in corpore gesserunt, vt ait Paul. adimpleaturq; in illo illud Iob. Causa tua quasi impij iudicata est, causam iudiciumque recipies. Et illud Zachar. 12. Videbunt in quem pupugerunt. Ipsi tamen in iustificationibus Dei exercebatur cum pro crucifixoribus exoraret dicens. Pater ignosce illis, quia nesciunt quid faciunt.

Psal. 2. Matth. 25. & 26. Luc. 22. Iob. 60. Zach. 12.

Intelligitur etiam versiculus iste de martyribus consequenter ad præcedentẽ vbi postulauerant iusti, ne propter opprobria hominũ ipsum erubescerent, aut abnegarent, cõcederetq; infidelibus,

ne contemptui haberent fidem eius, Etenim (ait iustus) sederunt principes & aduersum me loquebantur, ita contingit martyribus vnde versus iste canitur in officio prothomartyris Stephani, qui primitiuus martyrum appellatur, mortem enim quam Saluator dignatus est pro omnibus pati, hanc ille primus reddidit Saluatori, sed cum lapidaretur ab impijs in iustificationibus Domini exercebatur, iustificationes quippe intelligere possumus iustitiam nouæ legis, qua abundat super iustitiam Scribarum & Pharisæorum extenditurq; vsque ad inimicos, & sic beatus Stephanus inter lapidum procellam positis genibus orabat dicens, Domine ne statuas illis hoc peccatum.

Versus iste etiã intelligitur de impugnatione dæmonum. Tertio intelligitur carmen istud de impugnatione dæmonum, qua iustorum machinantur ruinam secundum illud Pauli. Nõ est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principes & potestates contra mundi rectores tenebrarum harum. contra spiritualia nequitiæ in coelestibus. Vocatur enim diabolus princeps huius mundi Ioan. 10. Nunc princeps huius mũdi eijcietur foras, sed facillime repellitur à iusto, qui se in lege & in iustificationibus Dei exercet, sic enim profligatus est à Christo Domino in deserto testimonijs legis, in quibus se exercebat Christus. Cum enim contra aliquod legis præceptum peculiariter contra te insurgit diabolus, vt te alliciat ad inobedientiam eius, tunc fortius instandum est in obseruatione illius. v. g. si te ad impudicitiam instigat atque ad mulierum amorem allicit, tunc fortius contrapugnandum est aduersus tale vitium, tunc magis fugienda consortia mulierum, tunc vehementius ieiunijs, vigilijs incumbendum, orationi feruentius acquiescendum, armaq; omnia bellica contra ipsum proferenda, sicuti ciuitas ab hoste obsessa semper vigilat & pugnat contra inimicum, tamen quando pleno agmine & maioribus viribus ab hoste impugnatur, tunc & ipsa fortius contranititur maiori conatu ad sui defensionem se parat, quid si tunc abijceret arma? segnius iaceret tella? incautius à iactatis se defenderet? hoc succumbere esset & se manibus prædatorum dare. Sic & tu de te ipso in tentatione fer iudicium, vnde Paulus. Cum infirmor tunc fortior sum, idest, cum ex infirmitate carnis meæ me aggreditur inimicus, tunc fortius cõtra eum insisto, ac si diceret, quod in nostro vulgari fertur (saco fuerças de flaqueza) ipsam fragile carnẽ ieiunijs & orationibus solidam fortemque reddo contra hostes,

Ephes. 6. Ioan. 10. Simile. 2. Cor. 11.

tunc

tūc ergo debes te exercere in Dei iustificationibus,nec à bonis & consuetis cessare operibus:sed instantius illis incumbere,hoc enim est veluti paruipendere diabolum, sicuti cū quis conuitijs lacessitur ab alio ille tamen operi quod faciebat intendit nec ab eo desistens,quasi irridens,ac paruipendens inimicum se habet: sic tu si cum à dæmone agitaris,tua non omittas opera consueta, sed illis intendas,quasi flocipendere inimicum videris,quapropter confusus & pudore affectus auertet se,vnde Eccl.20.Si spiritus potestatem habentis super te ascenderit,locum tuum ne dimisseris, quia curatio facit cessare peccata maxima,idest,si diabolicus spiritus te adoriatur,ne consuetas operas dimittas, hæc enim curatio faciet hostem pedem referre atque ab impugnatione tua cessare, qua te in barathrum peccatorum nitebatur intrudere & Iacob.4. Resisti te diabolo & fugiet à vobis,per hoc solū quod resistatis ei trophea & palmam ex eo portabitis,solum non consentiendo, nec admittendo illum resistitur,& terga vertit, cum enim superbissimus sit & superioris naturæ ab homine,si ipse vincere nō potest hominē, tanquā victum se habet & fugit. Hoc enim est te gerere cum tentatore quasi aliud agens, nec illum attendens,nec timens,nec estimans. Vnde Psal.34.Ego autem cum mihi molesti essent induebam me cilicio,humiliabam in ieiunio animam meam,idest, aliud opus faciebam quasi nec aduertēs, nec audiens tētatorem ipse me in delitias & corporis voluptates nitebatur allicere,ego autē adeò illi non attendebam,nec audiebam,vt potius contraria niterer operari.Et Psal. 108.Loquuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odij circundederunt me, & expugnauerunt me gratis, ego autem orabam. Quasi aliud faciēs nihil mihi curæ de illo erat, sed nec audiebam imò flocipendebam illum.Quod Dn̄s. Ioan.8. videtur nobis suo expresisse exemplo, nam cum Pharisæi ad illū adduxissent mulierem in adulterio depræhēsam,vt illam damnaret,dixit.Qui prius sine peccato est vestrū,primus in illā lapidem mittat.Et quasi aliud āgēs,nec illis attēdens inclinabat se & digito scribebat in terra,& sic profligati sunt aduersarij & vnus post vnū exierūt,& dimisserūt mulierē solā.Si quasi aliud agens bonis operibus incūbens non attenderis inimicū, solum te dimittet & fugiet. Dicat ergo noster psaltes.Et enim sederunt principes,& aduersum me loquæbantur:seruus autē tuus exercebatur in tuis iustificationibus,nec dimittebam meas operas,nec ad illos attendebam, alijs

Simile. Eccles.20. Iacob.4. Psal.34. Psal.108. Ioan.8.

studiosius incumbens, & aduerte quòd dicit, Sederunt, idest, non repentino impetu, sed excogitato consilio, principes sederunt contra Christum, contra martyres, & contra iustos &c.

VERSVS OCTAVVS.

Nam & testimonia tua meditatio mea est: & cõsilium meum iustificationes tuæ.

August. AVgustin⁹. Cõsiliũ cõtra cõsiliũ, qm̃ principes cõtra iustos cõsiliabãtur, vt eos ꝑderẽt, iusti vero cõsiliũ sumẽtes cũ Dei iustificationibus quæ docẽt inimicos diligere, cõsiliabãtur quomodo eos saluos facerẽt. Cõsiliũ sumpserũt summi sacerdotes, quomodo Iesum ꝑderẽt & occiderẽt, ipse autẽ cogitabat quomodo eos saluaret, & redimeret nõ em̃ viæ suę, viæ nr̃æ, nec cogitationes suę, cogitationes nr̃æ. Cui & põt adaptari quod statim diximus ex Psal.
Psal. 108. 108. Cogitauerũt aduersum me lingua dolosa & sermonibus odij
Luc. 22. circũdederũt & expugnauerũt me gratis, ego autẽ orabã, nimirũ dicẽs, Pater ignosce illis quia nesciũt qd faciũt, idẽ martyres & cęteri iusti, cõsiliũ cõtra cõsiliũ accipiũt peccatores & iniqui cogitãt cõsilia aduersus iustos, quomodo eos perdant, iusti autẽ quomodo eos lucrẽtur & saluos faciãt, cogitabãt cõsilia mortis cõtra Paul. Iudæi, ipse autẽ cogitabat quomodo eos lucraretur, & saluos faceret aliquos ex illis. Meditatur iustus in Dei mãdatis & cõsiliũ capit cũ
prouer. 11. & 24. eis, prudẽter vterq; facit nã vt sapiẽs dicit Prou. 11. & 24. Salus est vbi multa cõsilia sunt, in lege Dei decẽ præcepta sunt, hos decẽ cõsiliarios assumat orthodoxus quisq; & cũ eis habeat mysteriũ cõsilij sui, hos habeat tãquã dearchos & dcuriones quos accersat, vbicũq; operãdũ sit, nec ab eorũ cõsilio deuiet hãc vniuersalẽ normã fidelis in oĩbus operibus atque negotijs obseruare summopere debet, vt antequã negotiũ aggrediatur, cõsulat, an sit secũdũ legem Dei, vel cõtra aliquod pręceptũ illi⁹, quod si inuenerit cõtrariũ esse omnino à negotio abstineat, nã post patratũ scelus summa cũ difficultate curat, qm̃ si iã ex iniquo lucro cõgesisti pecunias & eas in arca ærea cõclusisti, vel oculos tuos pri⁹ erues, quã inde eas extra-
Salustius. has vt restituas, ideò dicebat Salustius priusquã aliq̃ rẽ aggrediaris op⁹ est cõsulto, cõsiliũ autẽ Christicolę cũ mãdatis Dei debet esse,
Felix. vñ Felix ita vertit hũc versiculũ. Etem̃ mãdata tua solatia mea & iustificationes tuæ viri cõsilij mei (el entretenimiẽto y desenfado del justo es la meditaciõ dela ley de Dios.) Vñ gaudiũ iustorũ in hac vita

vita occultũ est,qm̃ internũ,q̃re stulti gaudiũ eorũ reputãt sine honore,quia nõ lętãtur,cũ male fecerint,nec exultãt in reb⁹ pessimis, Sapien.5. nec gaudent sceptris, nec diuitijs nec in obscœna volutãtur carne, sed in lege Dñi est volũtas & voluptas eorũ,in lege eius meditãtur psal. 7. die ac nocte.Est quippe gaudiũ eorũ thesaur⁹ absc̃ōditus inter vepres & spinas,quẽ nec videre,nec capere possũt impij,in obseruãtia Matth. 13. eñi mãdatorũ Dei in cõtẽptu sui & in alijs,quæ aduersant̃ carni & sanguini,est gaudiũ eorũ.Bene ergo dicit mandata tua solatia mea etiã si carnis cõcupiscẽtię cõtrariæ videãtur,& iustificationes tuæ viri cõsilij mei.Habet hõ aliquos selectos amicos cũ qb⁹ & negotia sua pertractat & cõsilia capit cũ illisq; cõfabulari pro summo solatio reputat,loco horũ iust⁹ assumit mãdata Dei.Tale cõsiliũ acceperũt illi qui ad nuptias suas vocauerũt Iesum & matrẽ eius & discipulos,tales cõuiuas habeat fidelis secũ.Christ⁹ & discipuli eius, Ioan. 2. simul cũ matre sint in omnibus negotijs tuis,tã in prosperis quã in aduersis eos ad nuptias inuita,eos ad cænã voca,eos etiã ad lachrymas & luctus accerse,vt omnia negotia tua eorũ cõsilio dirigãtur, vt videas si iuxta doctrinã Christi & Apostolorũ eius sint directa. Quòd si ab eis videris deuiare,iterũ ad eorũ lineã reducas. Cõsilia quippe hominũ incerta sunt, & fallacia.Nã vt ait Sap.Cogitatiões Saplen.9. mortaliũ timidæ, & incertæ prouidẽtiæ nostræ.Vñ Eccl.37.Noli Ecclef. 37. cõsiliari cũ socero tuo & à zelãtibus te absc̃ōde cõsiliũ,omnis cõsiliarius prodit cõsiliũ,sed est cõsiliari⁹ in semetipso: iste scilicet qui mãdata Dei absc̃ōdita gestat in pectore & cũ eis sua tractat cõsilia. Nã cõsilia hominũ pręter hoc ꝙ sunt incerta,iniqua vt plurimũ solẽt esse,quare Tobias 14. filium suũ docebat vt cõsilia sua in Deo Tob. 14. ꝑmanerẽt,firmiter,& inuiolabiliter eis adhæreret. Amici sint tibi plurimi,(ait Sapiẽs)cõsiliarius autẽ vnus de mille,quis est iste millenus,nisi Christus Dñs qui magni cõsilij Angelus dicitur,& inter Eccl. 6. cætera nomina eũ vocat.Isa.c. 9. admirabilẽ cõsiliariũ. Qui vnus Isai. 9. de mille est,qm̃ electus ex millibus.De quo & idẽ Salomõ, virum Ecclef. 7. de mille vnũ reperi.In hoc permaneãt semper consilia tua, vt prosperos & certos sortiãtur effectus.Dauid passim consulebat Dñm lege primũ,secundũ libros Regũ,& videbis quod sex vicibus scriptum sit consuluisse Dauid Dñm.Posthæc consuluit Dauid Dominũ,& cõsoluit Dauid Deum &c. Quo cõtra quia Iosue os Dñi non interrogauit seductus est à Gabaonitis,vide quibus verbis, cõqueratur Deus per Isa.ca.30. Væ filij desertores dicit Dominus, Isai. 30. vt face-

vt faceretis consilium & non ex me, & ordiremini telam,& non per spiritum meum vt adderetis peccatum super peccatum, qui ambulatis vt descendatis in Ægyptum,& os meum non interrogastis sperantes auxilium in fortitudine Pharaonis & habentes fiduciam in vmbra Ægypti,& erit vobis fortitudo Ægypti in cõfusionem,& fiducia vmbræ Ægypti in ignominiam. Non prosperè cædunt prauorum cõsilia,& qui eis innititur cõfundetur,infatuat
2.Reg.17. enim Dominus consilium malorum sicut infatuauit consilium Achitophel & proditoris Iudæ ita vt in desperationẽ & suspendiũ
Psal. 32. vterque veniret,quoniam Deus dissipat consilia gentiũ reprobat autem cogitationes populorum, & reprobat consilia principum, consilium autem Domini manet in æternum,quia res æternas & non propediem perituras consulit, quare rectè respõdit ei Petrus cum eis diceret Dominus.Nũquid & vos vultis abire, quo ibimus
Ioan. 6. Domine,verba enim vitæ æternæ habes, non caduca cõsulis, sed
Hierony. quæ in æternum permansura durabunt. Vnde & Hiero.ita interpretatur hunc versum dicens.Et consilium meum iustificationes tuæ,quia vitam pollicentur æternam.Bene ergo concludit noster peregrinus suam sententiam dicens.Nam & testimonia tua meditatio mea est,& consilium meum iustificationes tuę.Iam peregrinus suam egit personam suaque dicta compleuit ad aliã iam transeamus quæ alios octo versus decantabit.

QVARTVS OCTONARIVS.

ד

1. Daleth. Adhæsit pauimento anima mea: viuifica me secundum verbum tuum.

2. Daleth. Vias meas enuntiaui & exaudisti me: doce me iustificationes tuas.

3. Daleth. Viam iustificationum tuarũ instrue me: & exercebor in mirabilibus tuis.

4. Daleth. Dormitauit anima mea præ tedio: confirma me in verbis tuis.

Viam

Viam iniquitatis amoue à me:& de lege tua miserere mei. 5. Daleth.

Viam veritatis elegi:iudicia tua non sum oblitus. 6. Daleth.

Adhæsi testimonijs tuis Domine : noli me confundere. 7. Daleth.

Viam mãdatorum tuorum cucurri:cum dilatasti cor meum. 8. Daleth.

TRACTATVS QVARtus super quartum octonarium.

ADhæsit pauimento anima mea, viuifica me secũdũ verbum tuum.In hoc quarto octonario Propheta induit personam hominis mentæ quidem seruiẽtis legi Dei,carne autem legi peccati, vt dicit Paulus. Rom.7. Vnde & in isto octonario præponitur litera Daleth,quæ significat timorem, vel natiuitatem. Nã ex hoc quòd homo in carne fragili nascitur,timet casum, ex carne ipsa in qua nascimur prodit timor labendi. Vnde Paulus timeo ne sicut serpens seduxit Euam astutia sua;ita corrumpantur sensus vestri. Carnis sensibus fuit seducta Eua allecta visu & sapore pomi, ita timeo ne per sensus carnis vestræ corrumpamini:ex eo quòd video vos in carne fragibili esse,timeo lapsum vestrum. Ideo monet nos vt cum timore & tremore nostram salutem operemur, quia habemus thesaurum istum in vasis fictilibus qui quàm facile franguntur,tam cito perit quod in eis est.Quare necessarium habemus auxilium diuinum,vt Deus ipse manum porrigat cadenti & emortuam carnẽ viuificet. Vnde dicit in hoc versu. Adhæsit pauimẽto anima mea,idest,carni quæ est pauimentum animæ ex terra nempe facta. Quare alia litera habet ex Hebræo,adhæsit pulueri anima mea,ideo peto vt me viuifices secundùm verbum tuum.Vnde Casiodorus dicit.Timẽti lapsum ex infirmitate carnis,lex Domini subue-

Induit personã hominis mente seruiẽtis legi Dei, car ne autẽ legi peccati.

Roman. 7.

2.Cor.11.

Philip. 2.

2.Cor.4.

Casiodo.

ni ſubleuat, quæ ad omnia ſufficit, ſcilicet vel interpratatur timor & natiuitas, quia ex timore Domini incipit ſpiritualis natiuitas

Prouer. 1. ſecundùm illud. Initiũ ſapientię eſt timor Domini, & illud Iſa. 26.

Iſai. 26. A facie tua Domine concepimus & quaſi paturiuimus ſpiritum ſalutis.

Fictio Platonis. Sed pro introductione materiæ totius huius octonarij, operepretium exiſtimo id adnotare quod ex Platone didicimus. Fingit Plato hominẽ animal quoddam prodigioſum chimericũq;, quippe quem ex diſparatis naturis confictũ videmus, nempè ex carne, & ſpiritu, ex corpore & anima: quarũ vna cum belluis cõmunem, alteram dijs ſimilem accepimus, vt ait Saluſtius. Hę autem quàm diuerſæ ſint ex earum natura liquet. Spiritus immortalis, ęternus, inuiſibilis, intractabilis, nulloque ſenſu perceptibilis eſt: at caro fragilis, caduca & mortalis, ſenſibusque corruptibilibus patens. Cum ergo diuerſa ſit vtriuſque natura, diuerſa eſt etiam operatio & inclinatio, anima quæ cœleſtis & ſpiritualis eſt alta petit, caro quæ ex terra eſt ad ima inclinatur, altera ſupernè tendit, altera infernè mouetur. Hæ autẽ inclinationes & appetitus aduerſi ſibi ipſi ſunt,

Ad Gal. 5. ſicut motus ſurſum, & motus deorſum. Caro enim ait Paulus concupiſcit aduerſus ſpiritum, & ſpiritus aduerſus carnẽ, ex quo ori-

Poeta Hiſpanus. tur inter eos pluſquam ciuile bellum, vt & noſter poeta Hiſpanus his verbis dixit (Cãta tu Chriſtiana muſa, la mas que ciuil batalla,)

Lucanus. quod deſumpſit ex Lucano in enarratione belli inter Pompeium & Cæſarem,

Bella per Emathios pluſquàm ciuilia campos.

Ciuilior pugna eſt inter carnem & ſpiritũ in homine. Nec enim ſolum eſt inter conciues & municipes eiuſdem ciuitatis, nec inter leuirum & ſocrum, vt Pompeius & Cæſar erant: ſed inter eundem & eũdem, vt ita dicamus inter me & me ipſum, egomet mihi bellum ingero, eiuſdem ad ſeipſum, eſt duellum. Diuiditur homo in duas partes in hac conſideratione belli, & ſecundum portionem animæ inferiorem quæ carnem vegetat animatque, & ſecundum portionem animæ ſuperiorem, quæ dicitur ſuperior ratio, & independentes à tẽpore operationes habet. Hæ duæ operationes ſunt, quæ inter ſe militant. Nam cum ad ſuperna tendere vult ſpiritus,

Chryſoſt. caro eum deprimit ad inferna, nec eum eleuari, nec diu durare in-

Simile. ſuperis eum ſinit. Imaginemur (ait Chryſ.) paſſerem alligatum filo breui

breui vni ex digitis meis,extendit quidem alas suas passer vt volet, sed vix quatere alas aeremque ferire incipiet, & iam cadet recedet,& ad manum reuertetur, quia offendit in digito vbi erat alligatus.Sic misella anima dum huic corpori inhæret alligata illi est,quòd si expanderit mentis alas vt altissima per desiderium & meditationem volitet,statim caro deprimet, eiusque necessitatibus succumbere oportebit.Nam vel somnus obrepit & animam inclinat ad soporem,funeque isto, hoc est colligantia qua iungũtur caro & spiritus ad se attrahit atque diuertit. Vult legere aliaq; animæ propria exercere officia,necessitas sumendi cibũ,vel quærendi,vel se calefaciendi,vel vestiendi,vel aliæ innumerabiles indigentiæ eum auocant, ne quod velit bonum illud agat. Corpus enim quod corrumpitur;aggrauat animam & deprimet terrena inhabitatio sensum multa cogitantem. Inuenio enim ait Paulus Rom.7.legem volenti mihi facere bonum,quoniam mihi malum adiacet,inuenio autem aliam legem in membris meis repugnantẽ legi mentis meæ captiuantem me in lege peccati, quę est in membris meis,ecce aliud maius malum.Quoniam non solum rapit ad diuersas operationes:verũ etiam ad peccata. Loquitur enim Paulus & noster Propheta de carnis & concupiscentiæ fomite, qui peccatum dicitur, vel quia ortum habuit à peccato, consequens enim eius fuit,vel quia inclinat ad peccatũ. Hic autem fomes est hæc peruersa inclinatio & rebellio carnis contra spiritum, quæ peruicatia quadam semper contra eum insurgit:& ad peccatũ aliquando nolentem & repugnãtem videtur quòd trahat.Huius typũ fuerunt illi duo fratres Esau & Iacob qui in vtero matris collidebantur & belligerabant, in ortu etiam Esau plantam tenebat Iacob, nam carnis hæc & spiritus controuersia in vtero incipit: quippe qui in peccato concepti,& nati sumus, per generationem enim transmittitur in nobis primorum parentum miseria. Plantam autem tenet Esau Iacob, quoniam vsque in finem vitæ hæc bella durabunt. Planta extremũ est corporis,mors extremũ vitæ. Ismael etiam persequæbatur Isaac,filius ancillæ,filium liberę:quoniam caro,quæ ancilla & captiua est animam quę libera est persequitur & æmulatur.Quod Paul.Gala.4.enarrat.Quomodo tũc is qui secũdũ carnẽ natus fuerat;persequebatur eũ qui secũdũ spiritũ ita & nũc,loquitur autẽ ad literã de Ismaele,& Isaac. Nullus(excepto Christo,& matre eius quæ ligatũ habuit formitẽ vsq; ad cõceptionem

Saplen. 9.
Rom.7.
Fomes peccati.
Genes. 25.
Figura.
Galat.4.

ptionē tāti filij, deinde omnino sublatum ab ea fuit) nullus inquam his duobus exceptis absque isto fomite nascitur & viuit, quantacunque polleat sanctitate & virtute. Huius veritatis figuram

Figura.

expreßsit turturis sacrificium. Iugulabatur enim turtur, caput autem non abscindebatur à corpore sed ei colligatum permanebat. Etiam si carnem tuam immoles ieiunijs & vigilijs extenues, flagellis iugules, omnino ab spiritu seiungere non poteris, semper colligata & obligata anima suis neceßsitatibus permanebit, semper que eam rebellem senties, etiam quando iam se palmam adeptam putauerit, vt Paulus post tales reuelationes quando iam quæ carnis essent, neque sentire deberet, talem peruicaciam & contradictionem expertus est. In hoc ergo quarto octonario, iustùs qui in se talem experitur contradictionem quasi gemens & vlulans prè angustia dicit. Adhæsit pauimento anima mea. Vox est querula & angustias præseferens, sed agnoscens quòd solus Deus patientiam & virtutem præstare potest aduersus talem hostē. Subinfert. Viuifica me secundū verbum tuum; quasi iam audiuisset Paulum

Rom. 7.

dicētem Rom. 7. Ego quidem mente seruio legi Dei, carne autem, legi peccati, & ipsum met clamantem & dicentem. Infelix ego homo, quis me liberauit de corpore mortis huius? & respondentem sibimet. Gratia Dei per Iesum Christum. Ideo & ipse dicit anima mea adhæret huic carni, huic terreno solo & pauimento, nemo autem me potest à tanto hoste eruere, nec à tanta miseria subleuare nisi tu suppetias feras, porrigasque manum, ideo viuifica me se-

Matth. 4.

cundum verbum tuum. Nam non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Verbum enim Dei fert suā

Gratia Dei non tollit fomitē dat autē virtutē animæ.

gratiam & vitam, quia est veluti semen spiritualis vitæ. Sed obseruandum, quòd gratia Dei quidem non tollit hunc fomitem, nec propriè minuit illum in se, sed addens virtutē & vires animę quasi minoris virtutis apparet fomes quàm antea; veluti si sit pōdus ali-

Simile.

quod, quod ego portare non possum nisi cum magna ac difficiliui, si extèmplo corpori meo vires addantur, vel alius fortior adiutor iungatur, minoris ponderis apparet onus quàm antea, licet nō

Scotus.

sit in se diminutum, sed mihi virtus aucta. Scotus affert aliud appositißimum exemplum. Imaginemur quòd alæ aquilæ ab ortu suo sit ligatus lapillus, qui volatum eius impediat, quanto ala plus creuerit & pennæ natæ, & virtus auctior, tanto minus sentit impedimentum lapilli ad volandum. Sic nobis contingit. Ab ortu no-

stro

ſtro fomitem hunc gerit anima ligatum, quia adhęret corpori qui quaſi lapis eius celerem volatum contrahit, quanto in gratia Dei plus adoleuerit, tanto minus ſentiet fomitis impedimentum, neceſſaria eſt igitur gratia Dei, quæ animam grauatam corporis terreni pondere ad ethera ſubleuet. Vnde animalia illa ſancta quæ vidit Ezechiel pennatos habebant pedes. Hæ alæ ſunt supernæ & infuſæ virtutes quæ animam ad ſuperna euehũt, eam cõtra corporis grauedinem adiuuãtes. Nam cum anima huic fragili carni immerſa ſit ſummopere indiget diuino & ſupernaturali auxilio. Vnde Dauid, Cuſtodi nos Domine vt pupillam oculi. Scio verſiculũ hunc interpretari de amore quo Deus nos afficit, diligit enim nos quaſi pupilla oculi amari ſolet, vnde ipſe alibi Zach. 5. Qui vos tãgit; tangit pupillam oculi mei. Sed ego nunc exiſtimo etiam poſſe intelligi quòd Propheta expoſcat continuum & ſingulare præſidium ad cuſtodiendam teneram & delicatulam animam fictili carni ſubmerſam, quia pupilla tenera res eſt maxima cuſtodia indiget, vnde & natura palpebras & ſupercilia quaſi pro tegumento & cuſtodia ei ſuperpoſuit. Sic ergo cuſtodi nos Domine, eo diligenti præſidio, quo res tenerrima & delicatula cuſtodiri ſolet.

Figura. Pſal. 16. Zach. 5.

Dicit ergo Propheta. (Adhæſit pauimento anima mea viuifica me ſecundum verbum tuum.) Corpus pauimentum animæ eſt vt prædiximus, pauimentum autem oportet & planum & ſolidum eſſe, ne vel offendamus, vel impingamus in illo, & ideo debet calcari ligneis inſtrumentis, peſſundari vt eleuata complanentur ne in eis offendamus, & tenerum ſolidetur, ne pedes deprimantur. Sic ſic nimirum caro conculcanda eſt dureque tractanda, ictibus flagellorum opprimenda & ferocientes & luxuriantes appetitus eius deprimendi ſunt, ne animæ curſum impediat, vel in eleuatis per ſuperbiam deſiderijs offendat, vel in lubricæ luxuriæ hiatu demerſa ſuccumbat, nec ſit procliuis neque decliuis, ſed fiant praua in directa & aſpera in vias planas. Quod & Dominus docere voluit cum innumeram illam multitudinem quam pauit in deſerto, vt legitur Ioan. 6. ſuper fœnum conſedere præcepit. Nam omnis caro (clamat Iſai.) fœnum. Super illud ergo ſedendum, vt ſemper calcata inferiorem ſe animæ cognoſcat eique ad dictũ obediens ſit. Seruo enim maleuolo virga & compedes. Eccleſ. 33. Zachæus etiam vt Chriſtum videre poſſet ſuper ſycomorum aſcendit; erat enim puſillus ſtatura. Anima puſilla eſt maximè dũ carni

Textus. Cur corpus dicatur pauimentum. Caro durę tractanda. Ioan. 6. Iſai. 40. Eccleſ. 33. Luc. 19.

inhæret,quæ parua & tenera eſt. Aſcendat ergo ſuper inſanã carnem eleuetur ſuper illam , vt ſic immenſum illum gigantem ſine impedimento cernere poſsit.

August. Sed aduertendum cum Diuo Auguſtino,quòd ſi imaginemur mundum hunc inferiorem tanquam magnam & ampliſsimã domum,inueniemus quòd cœlum tectum huius domus eſt, terra autem veluti pauimentum. Quare per pauimentum hic vniuerſam congeriem cupiditatum terrenarum intelligit Auguſtinus. Quã
1. Ioan. 2. Diuus Ioan.in ſua canonica reducit ad tertia dicens, omne quod eſt in mundo aut eſt concupiſcientia carnis,aut concupiſcientia oculorum,aut ſuperbia vitæ.Vniuerſa concupita in his claudũtur nempe vel in voluptate carnis,vel pecuniarum,vel ſuperexcellentium bonorum.Adhærere ergo animam pauimento, eſt vniuerſis his intricari concupitis,à quibus erui petit per verbum Dei, vel ſumendo verbum pro eius Euangelio & doctrina,vt à principio diximus, vel ſecundo pro promiſsionibus Dei,ſecundum illud
Lucæ. 2. Luc.2. Nunc dimittis ſeruum tuum Domine ſecundum verbum tuum in pace,ideſt,ſecundum promiſſa tua.Nam vt ait Paul. Ro-
Roman. 9. man.9.Chriſtiani ſumus filij repromiſsionis, non enim omnis,ait, qui ex Iſrael hi ſunt Iſraelitæ,neque qui ſemen ſunt Abrahæ omnes filij,ſed in Iſaac ait vocabitur tibi ſemen.Ideſt,non qui filij carnis,hic filij Dei,ſed qui filij ſunt promiſsionis extimantur in ſemine.Nam Iſaac potius videtur filius repromiſsionis quam naturæ: quippe cum ſecundum naturam Sara concipere non poterat,quę pręter hoc quòd ſterilis erat iam deſiuerant illi fieri muliebria nec apta vllo modo iam conceptui erat, ſed miraculoſe conceptus & natus eſt Iſaac,vt Dei promiſſa ſortirentur effectum. Quare Iſaac, eſt veluti filius fidei Abrahæ,qui per fidem talem repromiſsionẽ accepit,vt in ſemine eius omnes gentes benedicerẽtur, & ipſe eſſet pater omnium credentium. Nos ergo ſumus filij veri Iſaac, ideſt, Chriſti repromiſsi qui riſſus & gaudium hominum & Angelorum eſt,(id enim ſignificat Iſaac)& per fidẽ in baptiſmo filij eius renaſcimur,filij repromiſsi filij.Et quia ex eiſdem nutrimur & ſu-
Ariſtot. mus(vt ait Philoſophus)ſi in his repromiſsionibus generamur in eis etiam viuimus. Spe enim ſalui facti ſumus,ait Paulus, ſub ſpe harum repromiſsionum viuimus,quas per patientiã expectamus. Chriſtus autem repromiſit nobis corporum immortalem vitam quando iam corpus non erit aggrauãs animam,nec animale corruptibile,

ruptibile,aut infirmum,sed spirituale,gloriosum,incorruptibile, atque forte,vt ait Paulus.1.Corinth.15.Tunc enim non erit animæ molestum,nec fastidiosum,nec eam opprimet,sed erit animæ ad nutum obediens absque vlla repugnantia & contradictione. Modò enim ait Augustinus,anima adhæret corpori,tunc autem corpus adhærebit animæ. Nunc anima carnis necessitatibus seruit,tunc corpus animæ in omnibus subiectum erit; nam tunc liberabitur anima à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei,vt ait Paulus Roman.8. Hæc autem promissa protelantur vsque ad corporum regenerationem,interim tamen permittitur carni secundum suam naturam agere,animam grauare & opprimere,vt per huiusmodi bellum proprio marte adiuuāte gratia Dei anima sibi præmium acquirat. Sicut & inter filios Israel permisit Amorreos & Fereceos vt in illis erudiret populū suum. Cæterum & si hæc promissio vsque ad aliud protelctur statum,interim tamen auxilia sua nobis pollicitus est,quibus palmam ex domestico hoste nanscisci possumus.Ecce ego vobiscum sum,cū ipso sum in tribulatione eripiam eum & glorificabo eum.Et Paul. pro hac pugna ter Dominum rogauit & dictum est illi. Sufficit tibi gratia mea.Petit ergo anima iusti in corpore clausa vt hæc Dei promissa adimpleantur,viuificetq́ue corpus suo tempore illa incorrupta immortali & spirituali vita,sed interim viuificetur ipsa vita gratia auxilioque diuino consolidetur roboreturque, vt possit resistere in die malo.

1.Cor.15.
August.
Rom.8.
Figura.
Matth.28.
Psal.4.
2.Cor.12.

Tertiò possumus intelligere per verbum,ipsummet filium Dei qui verbum patris dicitur. Nam per ipsum sperat anima vehi ad cœlestia,adeò deiecta erat in isto pauimento concupiscentijs eius & laqueis irretita,vt nisi filius Dei eam in cruce secū eleuasset,semper in imis iaceret.In cruce autem cum Christo subleuata est anima ab hoc terreno pauimento & solio,vt ipse dicit. Ioan. 10. Ego si exaltatus fuero à terra omnia traham ad me ipsum,idest, omnia mecum eleuabo, sicut latronem secum euexit in cœlum. Vnde id quod in derisum pueri illi à leonibus dilaniandi dicebāt Helisæo ascende calue,ascende calue,possumus nos in honorē vertere & dicere Christo Dn͂o.Ascēde calue,idest,ascende caluarij mōtis collē atque fastigium,quod est crux eleuata in vertice illius montis; vt sic, & nos ascendamus tecum. Et non dicimus ei, quod blasphemantes æmuli sui dicebant, si filius Dei es descendat de cruce

Ioan.10.
4.Reg.2.
Figura.
Matth.25.

Bernar. & credimus ei. Quid enim consequentiæ est (ait Bernardus,) Si filius Dei est descendat, & non magis vt ascendat? ascende ergo dicimus ei in palmam vt & nos tecum subleuati colligamus fructus

Figura. Cant. 7. 4. Reg. 4. eius. Ascende in lectulo super puerum vt illi commensuratus & super eum incuruatus ad vitam reuoces mortuum, ascende in lectulo crucis non in lectulo illo florido cui Salomon incubauit, sed in lectulo spinis obsito, clauis circūdato & ornato, vt viuifices nos in te ipso qui verbum Dei patris es. Iacet enim in pauimento anima nostra nisi tu verbum patris, eleuatus in cruce & nos tecum pariter subleuaueris.

VERSVS SECVNDVS.

Vias meas ennuntiaui, & exaudisti me: doce me iustificationes tuas.

COnfessus sum vias meas, me in pauimento carnis iacuisse, concupiscientijs eius obedisse, indigna multa perpetrasse, tu Domine doce me iustificationes tuas, idest, vias tuas in-

Psal. 18. quantum peccatores iustificant, & ad te cōuertunt. Ego vias meas annuntiaui; quæ sunt peccata, tu tuas edoce me quæ sunt iustitiæ rectè lætificantes & iustificantes corda. (Vias meas enūtiaui & exaudisti me) Viæ nostræ peccata sunt, via Dei iustitia, nūquid via

Ezech. 18. prou. 28. mea non est æqua ait Dn̄s, & viæ vestræ prauę sunt? Ezech. 18. (& exaudisti me.) Nā qui abscondit scelera sua non dirigetur, qui autem deliquerit & confessus fuerit, misericordiam consequetur.

psal. 31. Et illud. Dixi & confitebor aduersum me iniustitiā meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei, doce me iustificatio-

Isa. 43. secundū. 70. psal. 34. nes tuas. Dic tu prior peccata tua vt iustificeris. Isa. 43. Reuela Domino viam tuam & spera in eo, & ipse faciet & educet quasi lumē iustitiam tuam & iudicium tuum tanquam meridiem. Ecce quid

Quid consequitur ex vera cōfessione. ex vera confessione peccatorum consequitur. Peccata tenebræ sunt quæ & lumen gratiæ abscondunt imò & omnino auferunt si sint mortalia, & rationē obnubilant. Sed ei qui Domino reuelat viam suam per confessionem, tenebræ conuertuntur in lumen. Peccata enim confessa iam non tenebræ sed lumen meridianum sunt, nam quod tenebras inducebat, idest malitia, profligata est, detestatio autem peccati & conuersio ad Deum quod in pœnitētia manet, lumen sunt. Deducet ergo iustitiam tuam lucę meridiana splen-

na splendidiorē,nam peccata per cordis lachrymas dilluta, iam cā dida & lucida sunt secundum illud Isai. 1.Lauamini(per contritio nem, scilicet,)mundi estote(per cōfessionem quæ omnes recessus animæ purgat,cum omnia abdita pandit) auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis,quiescite agere peruerse, discite benefacere(hæc est enim vera pœnitentia, præterita plangere & plangenda iterum non committere,sed ad meliorem frugem con uerti)&venite arguite me dicit Dominus.Si fuerint peccata vestra vt coccinum quasi nix dealbabuntur,& si fuerint rubra quasi ver miculus,velut lana alba erunt.Ecce quid vera confessio conferat. Nam de veris pœnitentibus potest dici quòd lauerunt stolas suas & candidas eas fecerunt in sanguine agni, nimirum in sacramento confessionis,in quo sanguis Christi administratur. Dicat ergo pœnitēs. Vias meas enunciaui & exaudisti me,idest, veniam concessisti peccatis confessis. Quare alia litera ex Hebræo habet,& respondisti mihi,quod in idem recidit,responsum enim Dei verè pœnitentibus remissio peccatorum est. Isai. 1.

Sed aduertendum quòd peccatoribus sceleribus inuolutis aliter respondet Deus,& aliter eisdem pœnitentibus. Peccata nostra responderunt nobis,ait Hierem. Quæ nam responsio est ista?illa de qua Psal.Contritio & infelicitas in vijs eorum. Et illud. Rom.2. Psal. 13.
Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis ma Roma. 2.
lum,ecce eccum peccati,(Es el ecco del peccado.)Et illud quod fa- Ecco.
tuis virginibus responsum est; Amen dico vobis nescio vos, discedite à me omnes operarij iniquitatis,& vę vę væ habitantibus super terram,hæc responsa reddit Deus peccatoribus. Vnde Ezech. 14.sic dicitur. Homo homo de domo Israel qui posuerit immunditias suas in corde suo,& scandalum iniquitatis suæ statuerit contra faciem suam,& venerit ad Prophetam interrogans per eū me; ego Dominus respondebo ei in multitudine immunditiarum suarum.Sed verè pœnitentibus responsum & eccum aliud est. Peccauit Dauid grande peccatum iungens homicidium adulterio, proposuit illi Natham peccatū suum,& dixit Dauid.Peccaui Domino, & statim Deus respondit. Et Dominus transtulit quoque à te peccatum tuum.2.Reg.12.Diluebat lachrymis pedes Iesu Magdalena & intimis verbis veniam pro delictis deprecabatur, & respondit illi Dominus. Remittūtur tibi peccata tua, vade in pace. Bene ergo dicit Propheta vias meas enuntiaui & respōdisti mihi, Matth. 25. Ezech. 14. 2.Reg. 12. Luc.8.

idest, veniam præstitisti flagitijs, ideò petebat alibi Dauid, vt Deus eius clamorem intelligeret. Verba mea auribus percipe Domine

Psal. 5. intellige clamorem meum. Nam ad ea quæ intelligimus respõsum damus, sed si non percipimus quomodo respondere poterimus? intellige ergo clamorem meum, idest, approba vt responsum des cõcedendo, aliàs imprudentibus dicit Dominus; nescio vos, ac si diceret, nec quæ petitis intelligo, nec iniquis petitionibus vestris respõdere libet. Vnde Iacob. Petitis & non accipitis, eo quòd male petatis.

Iacob. 4.

¶ Doce me iustificationes tuas vt opere adimpleam. Intellige, nam de scientia practica, idest, operatiua loquitur. Id dicitur in scriptura aliquẽ ignorare quod non facit, non nouit practicè. Hæc autem est scientia sanctorum, scientia practica, de qua Prou. 9. Sciẽtia sanctorum prudentia. Prudẽtia quippe virtus est, quæ ad opus dirigit, de qua alibi. Dedit illi sciẽtiam sanctorum, practicã, & operatiuam mandatorum Dei. Doce me ergo iustificationes tuas, hac scientia operatiua, vt opere compleam quod mente concepi.

prouer. 9.

Eccl. 10.

VERSVS TERTIVS.

Viam iustificationum tuarum instrue me: & exercebor in mirabilibus tuis.

QVæ antea iustificationes nuncupauerat, nunc vias iustificationum vocat. Dei enim mandata, quę sub vtraque nomenclatura continentur, quia obseruata iustificant, iustificationes dicuntur. Quia vero sunt viæ quibus ambulamus ad patriam (nam per mandatorum obseruantiam meremur vitam æternam) iterum viam ea vocat, vt infrà, Viam mandatorum tuorum cucurri. Et Paul. creati in operibus bonis quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus, omnia autem opera bona in lege Dei præcepta subsistunt.

Ephes. 2.

Sed obserua quòd cum præcedenti versu, petierit doceri Dei iustificationes, nunc in viam earum instrui exposcit. Hoc est vt ait Diuus Ambrosius petit non solum Dei mandata scire, sed & ordinem quo exequi debeat, intelligere etiã quo ordine, quomodo, quibus vijs obseruari debeant. Nam vt dicit Seneca. Bona male locata mala reputato. Nisi enim bona bono etiam ordine exequamur, bona non erunt. Nam bonum (teste Dionysio) procedit ex integra causa, malum autem ex particularibus defectibus.

Ambros.

Seneca.

Dionysius.

Quæ-

Quæcumque circunstantia requisita desuerit iam bonum non erit. Ordo autem in bono apprime necessarius est, adeò vt Diuus Augustinus loquens de ordine, non aliter definierit virtutē quam per ordinem. Virtus (ait) est ordo amoris, vitium vero amoris deordinatio. Si ordinate amatur quod amandum est, ibi ratio virtutis consistit, sin vero deuiemus ab hoc ordine, in vitia declinamus. Vnde sponsa. Cant. 3. Ordinauit in me charitatem. Omnia in numero pondere & mensura disposuisti, ait sapiens: Sapien. 11. Pulchritudo vniuersi in ordinata distinctione diuersarum rerum consistit. Vnde post rerum ordinem & distinctionem dixit scriptura; Vidit Deus cuncta quæ fecerat, & erant valde bona, quælibet per se bona, omnia simul ordinata, valde bona. Nam vniuersa moles creaturarum suo ordine diuisa & in proprio locata numero, speciosissimum reddit vniuersum. Consonantia quædam rerum miro ordine composita, dulcissimam simul ac mirabilem armoniam animi auribus concinnunt. Vnde diuina Sapientia delectabatur per singulos dies ludens in orbe terrarum. Pulcherrimus ordo rerum animum sapientis delectat, lussumque atque lætitiam veluti ex consonantia musicæ eius animo influit. Sed si præpostero ordine diuina exequaris mandata, à recto deuiasti. Ordo enim pœnitentiæ exigit vt prius conteras de peccatis, deinde confitearis. Si peruertis ordinem & prius confitearis absque vero dolore & sufficienti, deinde post absolutionis beneficium conteras, non rectum seruasti ordinem, peccasti, idest, si bonum opus non recto ordine exequaris. Bonum opus est Deo hostias offerre, religio est, fateor, sed si non debito ordine fiat, iam deuiatur à bono. Si in diuisione hostię ouem Deo offeras, cor autem tuum tibi metipsi reserues, & non prius cor illi holocaustum obtuleris, peruerso ordine pergis, abominabilis erit oblatio tua, sicut oblatio Cain. Vnde Dominus respexit ad Abel & ad munera eius, quia recto ordine offerebat, prius se immolans Deo ad quod primo respexit Deus, Deinde ad alia quæ ex recto corde Deo litabat. Sed de hoc alibi latiꝰ si Deus dederit. Quare Deus per Isa. c. 58. iustis promittit dicens. Sternam per ordinem lapides tuos, idest, ordinabo in te virtutum edificiū. Regina Sabba admirata est ordinem domus Salomonis, quia in domo Dei omnia ordinatè procedunt. In inferno autem ait Iob nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat. Vnde Paulus. 1. Corint. 14. Omnia honeste & secundum ordinem fiant in vobis.

August. | Cant. 3. | Sapien. 11. | Genes. 1. | Genes. 4. | Isai. 58. | 1. Cor. 14.

Talem ordinem flagitat edoceri Propheta dicens. Viam iustificationum tuarum instrue me &c. hoc est ordinem.

August. Sed Diuus Augustinus intelligit in hoc versu exposci profectus & ascensus in virtute, vnde legit secundùm verbum Grecum, viam iustificationum fac me intelligere. Antea poposcerat doceri, nūc flagitat, vt faciat intelligere. Docere aliorum etiam est, facere intelligere solius Dei, qui & intellectum illustrat & voluntatem

Marc. 1. afficit. Vnde de Christo Domino dicit Marcus quòd erat docens

Matth. 7. eos, tanquam potestatem habens, & non sicut Scribæ eorum & Pharisæi, vt sic in exercitio virtutum profectus capiat & incremēta. Antea in iustificationibus exercebatur, nunc altiùs euectus, in

Simile. mirabilibus Dei iam se exercet, more athletarum, qui prius in minoribus vires exercent, & paulatim ad maiora transeunt, vt in Pa-

1. ad Ti. 6. lestra alijs validiores iudicentur. Vnde Paul. Ad Thimoth. Exerce te metipsum ad pietatem. Hæc autem mirabilia sunt opera heroyca eminentioris virtutis quàm alia quæ homines etiam iusti solent communiter exercere, vt ea quæ illustres Sācti operati sunt & quæ anachoretæ & Eremitæ illi in deserto faciebant, qui ad tantam excellentiam virtutis peruenerant per cōtinuum exercitium & orationem; vt non solum inimicos diligerent verum etiam eorum iniurijs ac persequutionibus gauderent, non solum carnis lenocinijs & illecebris non irritarentur, verùm neque scintillam penè talis caloris persentirent, vt nec iam ipsos motus naturales paterentur, vel tam emortuos vt nihil penitus eorum animus per eos commoueretur, noctes ducebant insomnes tenebrasque cum luce iungebant, infatigabiliter perseuerantes in oratione, vt Diuus

Dictū Antonij. Antonius, qui quando oriebatur Sol, aduersus eum iactabat querellas dicens. Quid Sol tuis radijs ab illa incommutabili luce me reuocas? Quid me à tali sopore euigilare compellis? Vel cibum penè non sumebant & illum simplicem absque vllo condimento. Diuus Hieronymus iurat se vidisse Eremitam quendam in cisterna quadam per triginta continuos annos, qui solos quinque ficus aridos, qui carice dicuntur per singulos dies in cibum sumebat, denique viuentes in carne neque secundum carnem militabant neq; viuebant, sed adhuc mortales & corporis molle prægrauati immortalem illam Angelicam vitam agebant. Hæc ergo mirabilia

Psal. 134. apparēt omnibus audientibus opera. Vnde alibi Psal. 138. Mira-

Psal. 45. bilia opera tua & anima mea cognoscet nimis. & Psal. 45. Venite & videte

& videte opera Dei, quæ posuit prodigia super terram. Et Isai. 43. Isai.43.
Cũ ambulaueris in igne non cõbureris, & flãma non cõburet te. Quid oculis hominũ mirabilius apparere poterit, quã si vidissent præstigiatorẽ in igne ambulantẽ & illæsum? sicut contigit pueris illis qui in fornace Babylonis regẽ & omnes nimio stupore affecerunt. Salamãdras fecit Deus homines super terrã, qui in igne cõcupiscientiæ, auaritię, & aliorũ vitiorũ nõ comburuntur, sed super prunas veluti alter Tiburtius frigido pede calcãt. Hæc sunt mirabilia Dei prodigia & miracula quæ fecit super terrã. Vnde lacessitus iniurijs Eremita quidã à quodã infideli, cum illi iactaret, ac diceret, quæ nã miracula & prodigia tuus Christus in mũdo dedit? respõdit vt his a maioribus, si intuleris, nõ mouear nec offendar nimis. Nec offendi iniurijs, nec moueri contumelijs, sed integro animo per prospera & aduersa transire, vt nec his frangatur, nec illis eleuetur nulla alia philosophorũ schola efficit nisi solius Christi, qui potestatem habet super corda. Vide in Cassiano collationem secundam abbatis Cheremontis vbi hæc ad lõgum reperies, hæc autem inexpertis non solum incredibilia, verùm etiam & impossibilia videntur. Vnde Cassianus in collationibus patrum refert quòd abbas Serenus dixit, quòd sicut ille qui artem natandi ignorat, si videat aliquem hominem, super aquas natantem, iurauit impossibile esse hominem cum corporis mole super leues aquas posse sustineri, sed necessarium esse ipsum demergi, in profundum descẽdere: qui autem huius rei periculum fecit, vel alios vidit facientes scit possibile fore, vt corpus hoc graue super aquas ambulet, more ranarum per medias aquas scindendo; sic qui nunquam in hac virtutum palestra edoctus est, nec in se vel alio experientiam sumpsit, quid per exercitium virtutum adiuuante gratia Dei obtineri possit, impossibile reputat ad tantam puritatem hominem carni huic immersum posse in hunc statum conscendere, quod tamen expertis, sicut est rei veritas, apparet. In his ergo mirabilibus cupiebat exerceri Propheta cũ diceret, Et exercebor in mirabilibus tuis.

Cassianus collat. 2.

Simile.

VERSVS QVARTVS.

Dormitauit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.

IVstus iam grauatus & nimio tædio affectus hac inobedientia carnis aduersus spiritum, de qua in præsenti octonario fit mentio, in tepiditatem quandam, ac torporem mentis incidit, nisi ei

gratia Dei adsit,quæ confirmet corroboretque, titubantemq; pedem iamiamq; labentem stare faciat. Adeòq; hac corporis mole grauatur ac tædio afficitur, vt in lachrymas nonnunquam prorumpat ingemiscatq; cum Paulo vlulansq; præ tædio dicat.Infelix ego homo, quis me liberauit de corpore mortis huius? Vnde Hieronymus transfert, Stilauit anima mea præ tædio,idest,lachrymas emungit,per maxillas stillare fecit, imo & hanc etiam fastidit vitam,dissoluiq; desiderat & esse cum Christo.Nam licet vita hæc per se valde amabilis sit,mortemque sibi consciuere nemini liceat; sed vita tot malis obsita circundataque,quæ maiora bona detinet, quid mirum si nauseam fastidiumque sui generet? Vnde Iob; Tædet animam meam vitæ meæ.Et Paulus. 1.Cor. 15.Supra modum grauati sumus supra virtutem,ita vt tæderet nos etiam viuere.Quare alia litera habet agonizauit anima mea præ tædio, solēt enim agonizare morituri.

Rom.7.

Hieron.

Iob 10.

1.Cor.15.

Sed aduertendum cum Casiodoro hic, quòd aliud est dormire,aliud vero dormitare.Dormire quippe obliuiosi ac pigri hominis est,secundùm illud Prou.6.Vsquequo piger dormies?dormitare verò potius est hominis fessi,atq; aliquo labore grauati. Qui in mortali sunt dormiunt.Cæterum iusti qui tentationibus præmuntur,aliquando grauati dormitant,hoc est,in aliquā tepiditatē aut aut torporem deueniunt. Qui dormitat,nec omnino dormit, nec omnino vigilat,sed vtrunq; miscet.Sic tepidus non totus in bono, nec totus in malo est,sed medio modo,vt aqua tepida.Quod quia maximè displicet Deo, petit hic Propheta vt confortetur, atque à tepiditate in calorem reducatur, Apoc.3.dicit Deus; Vtinam frigidus esses,aut calidus,sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo. Scio multas hunc locum pati interpretationes. Driedo sic interpretatur,vtinam vel calesceres Dei amore,vel obrigesceres eius timore,vt vel amore vel timore ad meliorem frugem reuocareris,sed quia nec amas,nec times,sed tepiditate quadam nec Dei calles amore,nec obrigescis timore,euomā te & in maiora derelinquam,sicut aqua tepida à stomacho expellitur. Nec displicet hæc interpretatio imo recta & ingeniosa apparet,alij de hypocritis declarant.Quippe qui nec fidem abnegarunt,nec tamen fidei documenta obseruant. Sunt aliqui Christiani qui sola fide cōtenti sunt & in hoc solum sibimet blandiuntur, quòd inter tot hæreticorum dogmata rectam fidem tenuerunt; Cæterum nihil aliud curant

Casiod.

Prou.6.

Tepidus homo quis.

Apoc.3.

Driedo.

rant nec bonis incumbunt operibus, sed hac tepiditate contenti vitam transigunt, quòd nec hæretici sunt, nec tamen orthodoxis operibus student. Sed tertio & quod magis præsenti proposito congruit, intelligitur hoc testimonium de his qui aliqua bona exercent, quibus iam assueti sunt, nec feruido spiritu, sed tepidissimo operantur, hisque minimis contenti ad altiora non aspirant. Hoc præcipuè inuenitur in viris religiosis, qui ex consuetudine vigilijs nocturnis intersunt, assueta ieiunia obseruant, atque alia quæ religionis sunt corpore tantum exercent, de spiritu vero & de profectu in charitate, & de alijs in quibus perfectio consistit, parum aut nihil curant, hi enim nec verba correptionis carpunt, nec sibi conuenire, quæ alijs prædicantur existimant. Nam cum videant se non illis vitijs obuolutos quibus reliquum Christianorum vulgus, insuper quòd ea opera quæ religio instituit obseruant, iam se appræhendisse existimantes, statum in virtute fecerunt, & quod periculosius est, in quibus deficiant non intelligunt. Nam neque feruore spiritus, nec calore charitatis pollent, nec de istis multum curant illa communi vita contenti, nec ad altiora aspirant, nec in quibus deficiunt aduertunt. His ergo frigidi & peccatores anteponuntur, quod isti cum videant se longe esse à Deo & in barathrum peccatorum detrusos, si quid boni audiunt, ad se conuertunt rationes pro se dictas recipiunt, & videntes & intelligentes in quibus sint periculis constituti, facilius ab illis se expediunt. Vnde facilius curantur isti, secundùm illud Ieremiæ. 4. Nouate vobis nouale, & nolite serere super spinas. Hoc est faciliori cura persuadebitis bona illis qui de nouo à frigiditate seculi ad virtutis amorem venerunt, quàm alijs qui præ tepiditate, & torpore spinas & tribulos dimiserunt in suis crescere & adolere cordibus. Sic explicat Abbas Daniel in libro collationum patrum collatione. 4. Oportet ergo, vel calere charitate, vel intelligere illa te esse vacuum, vt quod deest acquiras, aliàs dicit Dominus; incipiam te euomere ex ore meo sicut aquam tepidam, quæ nec tota calida nec tota frigida est, & nauseam in stomacho prouocat. Sed dicit incipiam te euomere, non statim euomam, nam tales paulatim derelinquit Deus, vt in manifesta crimina prolapsi, quæ sibi deerant iam aduertant, ne minimis contenti maiora non petant. Cum ergo se videat iustus in hanc debilitatem & tepiditatem prouolutum, clamat

Iere. 4.

Abbas Daniel collatione. 4.

Simile. clamat ad Deum & dicit, Confirma me in verbis tuis. Sicuti nimium lassus ex longo itinere peneque debilitate defficiens confortatur cibo & potu, & in vires pristinas redintegratur. Verbum autem Dei cibus est animæ, sicuti panis corporis. Ideo enim comparatur verbum Dei grano quod in agro seminatur, nam animæ

Psal. 103. insitum & seminatum eam pascit, iuxta illud; Panis cor hominis confirmet. Petit ergo confirmationem in fide & in consideratione æternorum, nam talis consideratio à fide procedit, fides enim in actum educta quæ diuina & æterna meditatur, quibus comparatæ passiones huius temporis, non sunt condignæ, confortat corroboratque cor, atque in tribulationibus integrum conseruat; ne præ nimio labore deficiat, aut præ inordinata tristitia dormitet atque tepescat. Sicuti discipuli habebant oculos grauatos præ tristitia & timore, atque cum vigilare cum magistro debuerant, tunc

Rom. 1. maiori sopore opprimebantur. Vnde Paul. Roman. 1. Desidero videre vos vt aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis ad confirmandos vos, idest, simul consolari in vobis per eam quæ inuicem est fidem vestram atque meam. Ecce vbi fidei corroborationem applicuit. Excitat enim dormientes, si secreta quæ fides nouit excitentur, atque in bono corroborat stabilitq;. Vnde sapiens Eccles.

Eccl. vlt. vltimo, Verba sapientium, quasi stimuli & veluti claui in altum defixi. Sunt enim verba Dei sicuti stimuli excitantia torporem. Solet quippe animus aliqua fidei acrimonia adeò stimulari, atque compungi, vt de lectulo exiliens in clamores vlulatusq; prorumpat, vt pote si seueritatem diuinæ iustitiæ, atrocitatemque pœnarum consideret, vel si Dei beneficia, vt putà redemptionis, & alia in se collata summa attentione meditetur. Cum hæc audit vel legit verba hæc, vel interna, vel externa, stimuli sunt quibus anima puncta à peccato exilit. Et sicut claui in altum defixi. Nam claui confirmant stabileque faciunt ædificium, nam seiuncta ligna decident, sic verbum Dei animam cum bono configit, ne seiuncta per peccatum, ædificium virtutis corruat. Ideo petit, confirma me in verbis tuis, ne tepiditate, ac somno deficiam. Præcipuè autem prælati nec dormire, nec dormitare debent. Ecce non dormitauit nec dormiet qui custodit Israel, ne dicatur de illis illud Prophetæ Abacuc, Pastores vestri dormitauerunt. Sed semper vigilare debent super gregem suum, ne & illis

Psal. 75. etiam dicatur illud Psalm. 75. Dormitauerunt qui ascenderunt

equos,ideſt,qui in dignitatis faſtigio ſunt, qui ſunt veluti equites Domini exercituum reſpectu interiorum,qui ſunt veluti pedites. Ideo enim ſingulariter Petrum dormientem excitat atque carpit Dominus,vt explicaret quantum damni ſomnus paſtorum cauli bus ingerat. Veniet enim lupus aut leo rapiet, iugulabit, dilacerabitq; oues,nec ipſe ſopitus aduertet, ſed erit quaſi ſopitus guberna tor amiſſo clauo,vt dicitur Prou. 23. Vnde D.Petrus. 1.Pet.5.Fratres ſobrij eſtote & vigilate,quia aduerſarius veſter diabolus tãquã leo rugiens circuit quærens quẽ deuoret,cui reſiſtite fortes in fide, quia fides animum confortat. Matth.26. Prou.23. 1.Pet.5.

VERSVS QVINTVS.

Viam iniquitatis amoue à me: & de lege tua miſerere mei.

ADHVC perſeuerat petens fomitis mitigationem quem vocat viam iniquitatis.Quoniam ſicut via ducit ad ciuitatẽ, ſic fomes ad iniquitatem.Non autem petit omnino auferri fomitem, hoc enim niſi ſingulariſsimo priuilegio non fit, ſed vt gratia ſua illum illuminet, ne ducat per viam ad quam ducit & inclinat fomes peccati. Dicitur autem via,quia iniquorum pedibus attrita,vt dicit Ambroſius. Ante peccatum enim deſerta erat via iniquitatis nec alicuius pes attriuerat eam. Sed poſt quàm peccatores inuenti ſunt in terra,iam viam regiam per iniquitatem fecerunt latam nimis & attritam,per quam & plauſtra & lecticę & onerata animalia incedunt,de qua Iſai.26.Calcauit eam pes, pes pauperis, pedes egenorum,ideſt,peccatorũ qui egent veris diuitijs. Et Chriſtus Dominus,Quã lata via eſt,quę ducit ad perditionem & multi vadunt per eam.Alia litera dicit viam falſitatis,vel mendacij.Nã ea ad quæ inclinat fomes non ſunt vera bona,ſed ſophiſtica. Vnde Pſal.4.Filij hominum vſquequo graui corde, vt quid diligitis vanitatem,& quæritis mendaciũ?Mendacium ſunt hæc bona quia apparenter ſunt tantum bona non ſecundùm rei veritatem.Vnde Oſeæ.10.dicitur de malis quòd comedunt fruges mendacij. Et alibi.Veſtiemini veſtimentis mẽdacij. Nam exiſtimat peccator ꝙ ſi ventrem repleat plurimis & delicatis cibis, aut carnẽ induat ſericis indumentis,per hoc etiam animam veſtit & nutrit,mentita eſt iniquitas ſibi. Animæ nuditatem ſola gratia Dei tegit, cordiſq; inſatiabilem appetitũ ſolus Deus ſatiare poteſt,ſecũdũ illud Pſal.10. Ambroſ. Iſai.26. Pſal.4. Oſeæ.10. Pſal.19.

Satiabor cum apparuerit gloria tua, Isai. 29. Sicut somniat esuriens & comedit, cum autem fuerit expergefactus vacua est anima eius & sicut somniat sitiens & bibit & postquam fuerit expergefactus lassus adhuc sitit, & anima eius vacua est, sic erit multitudo omniũ gentium, quæ dimicauerunt contra montem Sion. Nimirum peccatores quorum voluptates somnia tantum modo sunt. Hanc ergo viam falsitatis & mendacij vult amoueri à se, qui mente seruit legi Dei & carne attrahitur ad seruiendum lege peccati.

(Et de lege tua miserere mei.) Nam lex spiritus vitæ in Christo Iesu liberabit me à legi peccati & mortis, ait Paul. Rom. 8. Lex Dei quæ est lex mentis contra legem fomitis præualet, ideo petit iustus hanc legem, vt per eius obseruantiam palmam de alia reportet. Vnde Hieron. transfert legem tuã dona mihi gratiosè, idest, cã legem quæ gratiã confert & animam adiuuat contra carnis rebelles motus. Lex subintrauit, vt abũdaret delictum, ait Paul. Rom. 7. eo quòd per legem vetabantur concupita, & ex hoc augebatur appetitus ad ea, vehementius enim ferimur in vetita. Ex alia parte non conferebat gratiã adiutricem. Occasionaliter ergo peccatum abundauit cum appetitus inresceret, & vires ex alia parte non adderentur. Quare Paulus sacramenta legis vocat infirma & egena elementa (vasos vazios) nec enim vires gratiæ, nec diuitias donorũ cœlestium habebant. Lex autem noua est lex gratiæ. Nam sacramenta nouę legis & gratiam continent, & eam verè suscipientibus conferunt, ait Concil. Florent. Non sunt vasa vacua, quia gratiam continent, non sunt infirma, quia eam verè suscipientibus conferunt. Per gratiam autem vires animæ administrãtur. Præcepit olim Heliseus pauperculę cuidam mulieri viduæ, vt vasa commodata peteret à notis, & super ea distilaret oleũ de lechyto quoad implerentur vasa & venderet, & solueret creditoribus quæ debebat vir eius, & ex reliquo ipsa & filius eius superstes viuerent. Vidua erat Synagoga, quia nondum sponsum Christum acceperat & libellum repudij ei dederat prior maritus secundùm illũd, quis est iste liber repudij quem ego dedi matri vestræ. Pauper quia lex gratiam non conferebat, nec poterat debitum Adæ persoluere, neque sibi animæque suæ prouidere. Vasa commodata habebat, quia legem vsque ad Christum habebat, tanquam commodatam. Nam lex Christi est vera & æterna possesio. Lex enim & Prophetæ vsque ad Ioannem qui iam Christum præsentem annuntiabat. Venit

Marginalia: Rom. 8. — Hiero. — Rom. 5. — Paulus. — 4. Reg. 4. — Figura. — Isai. 50.

Venit Christus Dominus,&ex corpore suo tanquam ex lechyto oleum sanguinis sui effudit,& adimpleuit vasa vacua,ex quo oleo & satisfacere pro originali & actuali peccato possumus, & viuere dereliquo Deo grati. Vnde Christus Dominus dicit se non venisse soluere legem sed adimplere,quia quod illi deerat,ipse supplere voluit.Nam quod impossibile erat legi,in quo infirmabatur per carnem,Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati,& de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, Roman. 8. Lex enim infirmabatur per carnem. Nam licet lex Moysi esset spiritualis in hoc sensu, quòd ad spiritualia ducebat:quia tamen non conferebat gratiam,relinquebat carnem in sua infirmitate, nec animæ suppetias gratiæ contra eam administrabat ;sed Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati.Non in carne peccati,sed in similitudine carnis peccati. Non enim assumpsit carnem peccatricem Christus, sed tamen quia obnoxiam pœnalitatibus peccati accepit, dicitur assumpsisse similitudinem carnis peccati, assumpsit enim carnem mortalē & passibilem, in quo maximam similitudinem habebat cum carne peccatrice;induit enim vestem peccati. Sicut enim qui induit figuram vel vestem Cæsaris, repræsentat personam Cæsaris, ita Christus sumens effigiem & vestem peccati, quia accepit mortalitatem, & cæteras similitudines & figuras peccati, repræsentabat personam peccatoris. Vnde infert,de peccato damnauit peccatum, idest, de eo quod accepit à peccato, idest, de pœnis quas pertulit, per eas damnauit peccatum.Duo sunt in peccato & culpa,& pœna,hoc secundum accepit de peccato,& per hoc damnauit peccatum à carne nostra in carnem suam, ex hoc quod accepit similitudinem peccati meruit damnare peccatum. Sicut per mortem suam meruit destruere mortem nostram, & per vitam suam nostram reparauit, ita & per peccatum suum (si ita fas est loqui)idest,per illam similitudinem peccati,quam accepit, meruit condemnare peccatum. In carne sua condemnauit peccatum à carne nostra, idest per pœnas quas pertulit in carne sua fugauit peccatum à carne nostra. Sed aduerte quòd non dixit destruxit sed dānauit,quia hæc totalis destructio & ablutio peccati, nō erit vsq; ad resurrectionē.Profertur modo sentētia contra peccatū, tūc autē mandabitur executioni.Sed cū iā peccatū est in nostra carne damnatum,nō adeò sæuit sicut antea,præcipuè cum dentur nobis auxilia

Rom. 8.

Duo sunt in peccato re culpa & pœna.

auxilia gratiæ aduersus eum, & hoc vt iustificatiõ legis impleretur in nobis, idest, vt iustitia quam lex promittebat nec tamen dabat, impleretur in nobis per Christum, vt in his quæ vacua & minus sufficiens erat adimpleretur à Christo, vel vt iustificatio legis adimpleretur in nobis, idest, vt posimus adimplere mandata & iustificationes legis adiuti per gratiam, sine qua insufficientes reperiebamur ad perfectam obseruantiam legis. Dicat ergo de lege tua miserere mei, idest, de eo quod lex tua copiosissimè habet, scilicet, gratia & misericordia.

Vel secundo, de lege tua miserere mei, idest, secundùm quod exigit lex tua, vtere mecum misericordia tua. Misericordia quippe debet esse moderata per legem. Nam si quis miseretur, quãdo lex præcipit, vt iustitiam exequatur, pessima est talis misericordia, vt pote quæ destruit legem. Talis fuit misericordia Saulis, cum Rege Amalech, & misericordia Achab cum rege Syriæ qui contra Dei voluntatem eis indulserunt & ideo à Deo puniti sunt.

VERSVS SEXTVS.

Viam veritatis elegi, iudicia tua non sum oblitus.

COntra viam mendacij, elegi viam veritatis in qua currerẽ, hæc viã Christus est qui de se dicit, Ego sum via, veritas, &
Ioan. 14. vita. Quia ad hoc natus est, & ad hoc venit in mundum, vt
Ioan. 18. testimonium perhiberet veritati. Est enim scala illa quam vidit Ia-
Gen. 28. cob per quam ascendimus in cœlum. Hanc ergo viam sibi quisq; eligere debet, nimirum vt Christum, tanquam fundamentum omnium suarum actionum habeat. Fundamentum aliud nemo potest ponere præter id quod positum est, quod est Christus Iesus,
1. Cor. 3. ait Paulus. Super hoc ergo fundamentum omnia opera tua strue,
Math. 7. & eris similis viro sapienti qui ædificauit domum suam supra petram, quam nec uentorum flatus nec innundantia aquarum diruere poterunt. Petra autem erat Christus. Stabile ædificiũ est, quod super Christum erigitur, & ita manet in æternum. Vnde sola illa opera in nobis manent, quę Christi merito innituntur. De spõsa
Cant. 3. dicit Spiritus sanctus. Quæ est ista quæ ascendit de deserto delitijs affluens innixa super dilectum suum? Quia tali innititur columne, ideo tota affluens delitijs, meritis & bonis operibus de deserto mundi ad cœlestem Ierusalem ascendit innixa, scilicet, super dilectum suum. Aliàs quippe nec ascendere poterit, nec meritis vitæ æternæ

acqui-

acquirere. Licèt etiam per viā veritatis intelligatur lex de qua dici tur. Lex veritatis fuit in ore eius. Elegi dicit, vbi manifestatur liberum hominis arbitrium. Non coactas quippe, sed spontaneas operas exigit Deus. Vnde ipse Christus, Si quis vult post me venire, ex suo libero arbitrio pendet, sequi vel non sequi Christum. Et discipulis suis dixit. Nunquid & vos vultis abire? non coactos vos volo discipulos, & tanquam ad remos, vel metalla damnatos, sed spontaneos, placidos, si vultis bene, sin verò abite, ianua vobis aperta est, Voluntariè sacrificabo tibi, ait Propheta, nō inuitus nō necessitate compulsus, sed suaui dulcedine & amore attractus. Elegit ergo iustus Christum & legem eius ex propriæ voluntatis arbitrio, licet gratia Dei præuentus & adiutus, Ierem. 21. Ecce ego do coram vobis viam vitæ, & viam mortis.

Malach. 1. Matth. 16. Psalm. 50. Ierem. 21.

(Iudicia tua non sum oblitus.) Incomprehensibilium ac terribilium iudiciorum Dei memoria, magnos præbet ausus animæ, vt viam veritatis eligat, illique indeficienter adhæreat. Timor enim multoties homines facit audaces, nimirum vt euitent illa quæ nimium pauent. Sic ex terrore iudiciorum Dei animos capimus ad quælibet ardua subeunda vt ab illis caueamus, vnde Psal. 17. Omnia iudicia eius in conspectu meo, & iustitias eius non repuli à me, & ero immaculatus cum eo & obseruabo me ab iniquitate mea. Ex iudiciorum Dei assidua meditatione generatur horror, qui & facit fugere peccatum & immaculatum se custodire coram Deo. Et Psalm. 7. Cognoscetur Dominus iudicia faciens, quasi ex iudicijs Dei, territi ad cognitionem eius impellantur homines. Et Prouerb. 12. Cogitationes iustorum iudicia. Vide Diuum Gregoriū lib. 5. moral. cap. 1. vbi inter abissos iudiciorum Dei hos ponit, quod bonis malè, & malis bene in hoc mundo contingat: manifestiorē (inquit) causam habet, nam iusti per mala præsentia purgantur, vt ad æterna bona perueniant, mali vero, si quid boni fecerūt, hic recipiunt mercedem temporalē, æternam minimè recepturi. Vnde Abraham dixit auaro illi diuiti, Fili recordare, quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala, nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris. Sed quòd bonis bene, & malis malè, etiam dum viuunt eueniat, hoc timorem ingerit, & occultiorem causam habet. Potest enim esse causa vt boni per hæc bona presentia quę accipiunt fiducialius futura sperent, vel potest esse vt ideo hic bona præsentia loco præmij accipiant, quia æterna recipere non debent.

Psalm. 17. Psalm. 7. Prouer. 12. D. Gregorius. Lucæ. 16.

beut. Et poteſt contingere malis benè, vt per hæc flagella reſipiſcant,& in æternũ non pereant,vel malis malè vt hic incipiat eorũ pœna temporaliter, quæ in æternũ continuanda eſt. Ab ijs ergo iudicijs dicit infra ſe timere Propheta cum ait à iudiciis tuis timui quibus modo attendens viam veritatis elegi.

VERSVS SEPTIMVS.

Adhæſi teſtimonijs tuis Domine: noli me confundere.

August. AVguſtinus ait, viam veritatis elegi vbi currerem, iudicia tua non ſum oblitus vt currerem, adhæſi teſtimonijs tuis: cũ currerem, noli me confundere, vt quo curro pertendã, quo tendo perueniam, non enim volentis nec currentis, ſed Dei eſt miſerentis Roma. 9.

Roma. 9.

In primo verſu huius octonarij dixerat vir iſte, adhæſit pauimento anima mea, ideoque petierat gratiam viuificantem quæ animam à carne ſeiungeret Deoq; viuo coniugeret, & quaſi iam ſe impetraſſe quæ popoſcerat agnoſcens ait, Adhæſi teſtimonijs tuis Domine, tuo ſuffultus auxilio, tua gratia ſubleuatus à meis me voluptatibus compeſcui, à mea me carne præſcindi, vt tuis adhærerem teſtimonijs & mandatis; ideoque obſecro ne me confundas, iterum me labi permittendo. Supra pſalmo 72. Propheta dixerat; Mihi adhærere Deo bonum eſt, quoniã perfectio vniuſcuiuſque rei in adhæſione ad ſuum principium conſiſtit, & quanto propriùs ad illud accedit, tanto meliùs habet in ſuo genere. Vt calidum quanto magis igni adhæret quanto plus illi appropinquat, tanto perfectius in genere calidi manet. Omniũ rerum omnis perfectio Deus eſt, omnis boni origo, omniſque perfectionis cauſa, ſi vis perfectus eſſe Deo adhære, ſin vero ab illo præſcindaris, nihil eris. Quandiu aer adhæret ſoli lucidus eſt, at ſtatim vt ſol ſe abſentat, in ſuis tenebris manet, quippe qui, nõ per ſe lucid⁹ eſt, ſed per præſentiã ſolis. Omnis creatura ex ſe nihil eſt, tenebræ eſt, terra erat inanis & vacua, & tenebræ erãt ſuper faciẽ abiſsi. Si quid boni aut perfectionis habet ex vnione ad Deũ habet. Cũ ergo illi inhæret lucida eſt, ſi ab eo deficiat in ſuas tenebras reſoluetur. Vnde ſupra Pſal. 103. Aperiente te manũ tuã omnia implebũtur bonitate, auertente autẽ te faciem, turbabunt, auferes ſpiritũ illorũ & deficient, & in puluerẽ ſuũ reuertentur. Nam ſicut palmes nõ poteſt ferre fructũ niſi manſerit in vite, ſic nec nos niſi in eo mãſerimus.

Pſalm. 72. — Omnis perfectio ipſe Deus. — Simile. — Geneſ. 1. — Pſal. 103. — Ioan. 15.

mus. Ab eo enim nutrimur, & in eo viuimus & sumus suggentes ex eo vitã, & esse, sicut palmes ex vite. Et sicut arbor oportet quod sit radicata in terra, vt per radices sugat ab ea humorẽ quo viuat & fructus ferat, sic oportet animã Deo adhærere, vt fructus vitæ faciat. Vnde Deuter. Vos qui adhæretis Dño vniuersi viuitis. Quare bene dixerũt sorores Lazari Chro. Dñe si fuisses hîc frater me⁹ nõ fuisset mortu⁹, tua enim præsentia viuimus, & sumus. Egressus es à nobis per vnã ianuã & per aliam se intromisit mors. Quãdiu Deus assistebat Dauidi, bene illi erat, paululum cũ se abstraxisset in adulteriũ & homicidiũ prolapsus est, habebat manus eleuatas Moyses & vincebat tunc Israel Amalech, paululum si remisisset eas vincebatur Israel. Dum manum porrigit nobis Dominus vincimus, paululum si ab adiutorio remittat, iam superamur. Ideo clauis confingantur manus eius in cruce, vt non amplius remittãtur, sed confixæ nobiscum semper in nostro adiutorio perseuerent. Simile. Deuter. 4. Ioan. 11. Figura.

(Noli me confundere, non confundar quoniam inuocaui te) idest, noli me inrecidiuum derelinquere, iam adhæreo testimonijs tuis non carnis pauimento, nec peccato, noli me derelinquere, ne iterum ruam, nam hæc maxima confusio mihi erit. Qui nunquam fuit diues neq; in honorato loco positus, etiam si nimis iaceat non pudesit, tamen qui ex sordidiori statu ad honorem maximum euectus est, si ad sordes pristinas reddeat maxima ei orietur cõfusio & pudor, risui, & ostentui omnibus erit. Sic qui ad virtutis fastigium accessit per gratiam Dei, si postea per peccatum decidat maiori confusione & pudore afficitur. Quod lachrymis obortis deplorabat Ieremias Thren. c. 4. Filij Sion inclyti & amicti auro primo, quomodo cõputati sunt in vasa testea opus manuũ figuli? Et infra. Qui vescebantur voluptuose interierunt fame, qui nutribantur in croceis amplexati sunt stercora, ecce à quanta celsitudine ad qualem miseriam deuoluitur peccator, qui semel à peccato liberatus ad illud miserabili reciprocatione reuertitur. Antea incedebat anima eius amicta gratia, velut aurum fulgebant vestimenta eius, vescebatur cibo regio in mensa Domini, multis interim cælestibus consolationibus nutriebatur, sed à tanto fastigio decidens in luto & stercore volutatur. Quibus congruit proloquium illud Diui Petri. Canis reuersus ad vomitum, & sus lota in volutabro luti. Et illud propheticum Ieremiæ secundo. Quam vilis facta es nimis iterans vias tuas. Contemple- Simile. Thren. 4. 2. Petri. 2. Ierem. 2.

mur primum parentem nostrum Adam ex massa luti prius, deinde per spiraculum vitæ quod Deus illi insufflauit factus homo in animam viuentem, cæteris creaturis imperitantem, omnibus nomina imponentem secundum cuiusque propriam naturam, colonum paradisi, super flores & rosas ambulantem, aromaticorum arborum nimia fragrantia affectum, aues sibi concinentes, aquas sibi ridentes, arbores dulcissimos cibos proferentes, angelos denique sibi administrantes: & deinde contemplemur illum post peccatum ex tanta celsitudine, in tot miserias prouolutum, pudefactum, & nudum consuentem folia fici, quibus turpitudinem tegeret, indutum pellibus ex animalibus mortuis, è paradiso eliminatum, cum ligone & aratro glebas & saxa frangentem, puluere ac sudore ora aspersum, infinitisque alijs miserijs coarctatum. Quis non deplorandum ac miserandum illum diiudicaret? Nam summum infelicitatis genus est (vt aiunt) aliquando fuisse felicem. Vnde diabolus persuadebat Christo, vt ex sublimi pinnaculo templi se mitteret deorsum, sciens ex arce virtutis ad miseriam peccati periculosissimum fieri iactum, nam fiunt semper nouissima peiora prioribus. Vnde Isaiæ. 24. improperabat hunc cassum dæmoni dicēs; Quomodo cæcidisti de cælo Lucifer qui mane oriebaris? Igitur cum id intelligat iustus petit ne in recidiuo cōfundatur, simul agnoscens quòd dum viuimus in aliquo statu quātumcunque excelso & optimo nō securi sumus, sed quòd semper debemus timere cassum, iuxta illud Pauli, Qui se existimat stare, videat ne cadat. Et Apocalypsis. 3. Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Et beatus vir qui semper est pauidus. Cum timore & tremore vestram salutem operamini. Ideo obnixè prçcibus insistendum est, ne Deus subtrahat à nobis manum auxilij sui & corruamus.

Optima cōsideratio circa primum parētem.

Matth. 4.

Isaiæ. 24.

1. Cor. 10.

Apocal. 3.

Prouer. 28

Philip. 2.

VERSVS OCTAVVS.

Viam mandatorum tuorum cucurri: cum dilatasti cor meum.

Dixerat vir iste, qui in isto loquitur octonario, quòd elegerat viam veritatis, quòd adhæserat testimonijs Dei & per ea cucurrisset, vt autem non sibi tot bona videretur ascribere, in Deum omnia refert & dicit; Hæc omnia quidem operatus sum, cum tu per gratiam & charitatem dilatasti cor meum.

Sed ad

-d aduertendum quòd aliqui repant in via Dei,alij ambulāt, Alij ambulāt,alij currunt in via Dei alij vero repant.
urrunt,primi sunt incipientes,secundi proficientes, tertij iam
cti. Et quoniam initium sapientiæ est timor Domini, inci-
es sunt,qui timore trahuntur, potiùs quàm vadant. Nam &
i ex timore operantur, voluntariè operantur, tamen non ita
dè, sicut qui ex amore, sed quasi repentes timore perciti va-
. Nam in nostro vulgari, quotiens volumus explicare q̄ te-
& quasi inuitus aliquis operatur quod iussimus,dicimus(alla
ze medio arrastrando).Vide quomodo, quasi repens ibat il-
i dicenti sibi Christo, an crederet,dixit; Credo Dñe adiuua Marc.9.
dulitatē meam,credere volo, sed difficultate maxima, quasi
ns pergo ad fidē, nisi tu adiuueris infidelitatē meā. Sed profi-
es ambulant, quia iam incipiunt ex amore operari,nec inuiti
untur,sed volūtariè sacrificāt. Currunt verò iam perfecti, qui
imio amore hilares facti,promptissimè & delectabiliter ope-
r. Vnde D.Gregorius,super illud Ioā. 20. Currebāt autē duo D. Gregorius.
al,sed ille alius discipulus præcucurrit citius,ait,Qui ardentius
t,currit velotius,peruenit citius. Vnde Paulus,sic currite vt cō 1.Cor. 9.
hendatis,idest,perseuerāter,vt citius ad brauiū perueniatis. Nā
nes currūt in stadio,sed vnus accipit brauiū,nimirū ille qui cur
nō intermittit,nec defessus retrahit pedē,sed vsq; ad receptio
n præmij nō quieuit.Et ipse Paulus dicit. Sic curro nō quasi in Ibidem.
ertū. Properabat enim ad brauiū supernæ vocationis,certū fi-
n habebat sui cursus,videlicet,ęternitatis cōsequi præmiū. Vn-
Isai.40.ait,Qui timent Deū mutabūt fortitudinē, assumēt pen Isaiæ.40.
; vt aquilæ, current & nō laborabūt, ambulabunt & non defi-
nt. Cōmutāt fortudinē corporis,pro fortitudine animæ & facti
carne imbecilles, validissimi roboris sunt in mente. Vt Iacob Genes. 32.
st luctam cum angelo claudus quidē remansit in carne,sed for- Figura.
imus in spiritu,vtpote qui cum Angelo pugnam agens præua
t,quare Paulus cum infirmor, tūc fortior sum, quia cōmutabit 2.Cor. 12.
bur corporis pro viribus animæ. Perfecti ergo mutant fortitu-
nem,assumunt pennas vt aquilæ,quę & sublimiùs volans erigi-
r, & solis micatus inconniuentibus respicit oculis. Indesinenter
im attendunt in finem charitatis æternæ, nec dormitant palpe-
æ eorum,atque eorum conuersatio in cælis est,ad quos volan-
o per desiderium properant. Vnde quartum animal,quod signi-
cat perfectos,simile erat aquilæ, Ezech.& Apocal.4. & pennata Ezech.1. & Apocal. 4.

erant animalia sancta ad significandũ velocitatẽ cursus perfectorum pergentiũ ad Deum. Vnde alibi Isaiæ 60. Qui sunt hi, qui vt nubes volant & quasi colũbæ ad fenestras suas? Nubes vento afflatæ velocissimæ per aera volitant: sic iusti afflati Spiritu sancto, qui est amor, velocissimè ad coronam properant. Quare de Christo dicit Marcus. 1. quòd expulsit eum spiritus in desertũ, expulsio autem vim & velocitatẽ addit rei expulsæ, vt insinuaret, ꝙ Spiritus sanctus promptos & velocissimos reddit illos, quos inhabitat & regit. Nam qui spiritu Dei aguntur, ij sunt filij Dei. Et quasi columbæ ad fenestras suas, quæ cum accipitrem vident, fortiter aerem verberantes ad sua se conferunt refugia, ne captæ vnguibus accipitris dilanientur. Sic iusti quasi à facie colubri fugiunt peccatũ, vbicũq; occasionẽ peccandi offenderint, velocissime pedem referunt, terga vertunt & volant. Sicut in collationibus patrum legitur de quodam monacho, qui adeò mulieres fugiebat, vt neque vesteas earum videre vellet. Et cum simul cum alio fratre pergeret ad vissendum sanctum quendam virum, qui in illa solitudine singulari fulgebat sanctitate, & in itinere vidisset fœminam statim terga dedit, nec à cursu cessauit, vsque dum ad suam cellulam peruenisset quasi columba ad fenestras, neque vocibus aut præcibus alterius fratris induci voluit, vt nec faciem quidem verteret, à quo auerterat. Ecce iustorũ velocitatem, & cursum tam vitia fugiendo quã virtutes sectando. Assumunt ergo pennas, vt aquilæ currunt, & non laborãt, quia amor etiam labores suaues facit, vt patet in Iacob pro Rachel, nec improperant Deo labores suos, sed dicunt serui inutiles sumus, quod debuimus facere, fecimus. Ambulabũt & non deficient, quia nunquam retrocedunt, sed sicut animalia illa sancta vadunt & non reuertuntur, sed coram facie sua gradiuntur indeficienter, aspicientes in remuneratorem & consummatorem fidei suę Iesum. Dicat ergo Propheta. Viam mandatorũ tuorum cucurri, attendens illud Prouerb. 4. Viam sapientiæ monstrabo tibi, ducam te per semitas æquitatis, quas cum ingressus fueris non arctabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculũ.

Isaiæ. 60. Marc. 1. Virtus cuiusdam sancti monachi. Prouer. 4.

(Cum dilatasti cor meum). Ex hac dilatatione cordis ortũ habuit velocitas cursus. Amor enim generat lætitiam: ex qua oritur cordis dilatatio. Vnde risus qui est signum lætitiæ, prouenit ex dilatatiõe sanguinis à corde ad os, ex qua sequitur illa oris dilatatio. Quare dicit Auicena. 3. lib. canonũ siue aphorismorũ, ꝙ per lætitiam

Auicena.

tiam nutritur cor,quia dilatatur, & per illam dilatationem attrahit ad se sanguinem,quo nutritur, sicut è contrario per tristitiam, malè habet cor, quia comprimitur in se,& per illam compressionem exprimitur sanguis; sicut exprimuntur lachrymæ, vt cum comprimis spongiam exprimitur liquor, qui ibi cōtinebatur. Sic ergo per lætitiam, quæ oritur ex amore nutritur anima trahēs ad se diuina,quæ sunt eius nutrimenta. Vnde Prouerb. 17. Animus gaudens ætatem floridam facit,spiritus tristis exiccat ossa. Et cap. 15.Sicut tinea vestimento, & vermis ligno, sic tristitia viri nocet cordi.Igitur charitas hanc cordis dilatationem facit,secundum illud Pauli. Charitas Dei diffusa est In cordibus nostris per Spiritū sanctum,qui datus est nobis. Quod autem diffunditur, dilatatur. Vide si amplißimè dilatatur cor iusti cum ad illam cælorū amplitudinem extēdatur, ne ijs terrenis rebus coarctatum, angustetur. Nam comparatione ad magnitudinem cælorum, orbis hic inferior quasi punctum indiuisibile est. Est enim velut centrum cæli. Vnde Lucæ.4.dicitur, quòd diabolus in momento ostendit Christo omnia regna mundi,tam breue est omne, quod in hoc mundo continetꝰ,ꝙ in momēto ostendi potest.Qm̄ tanq̄ momentū sta teræ, sic est ante te orbis terrarū.Est enim punctū.Vnde Iob 20. Gaudiū hypocritæ instar pūcti.Est eīm gaudiū eius in hoc mūdo, qui tanq̄ indiuisibile punctū se habet.Iustus autē ad amplitudinē illā cælestiū dilatatꝰ,& extenditꝰ ad æterna & in æternū permansura,nō ad tēporalia breui lapsu defectura,non contēplantibus nobis quæ videntur,sed quæ non videntur;quæ enim videntur, temporalia sunt,quæ autē non videntur æterna. 2.Cor.4. De magnitudine autē domus Dei Baruc. 3.dicitur; O Israel quam magna est domus Dn̄i,& ingens locus habitationis eius. Vnde Hierony. ad Heliodorum ait; Infinita heremi vastitas te terret, sed tu paradisum mēte deambula, quotiescunq; illuc cogitatione conscenderis in hæremo nō eris.Magnus eīm Dn̄s Deus, & ideo magnā & latam exigit habitationē: sicut & Salomō.2.Parali.2. dixit.Domus quā ædificare cupio magna est,magnus enim dn̄s Deus noster super oēs Deos.Quis ergo poterit præualere, vt ædificet ei dignā domū? Si cælū,& cæli cælorū capere eū nequeūt,quātus ego sum, vt poßim ædificare ei domum? Anima autē iusti tēplū Dei est,templū sanctū Dei quod estis vos. 2.Cor.3. imò Dei deambulatoriū. Leuit.26.&.2.Cor.6.Quoniā in habitabo in eis, & inambulabo.

Prouer.17. & cap.15.
Roma. 5.
Lucæ. 4.
Iob 20.
2.Cor.4.
Baruc.3.
D.Hieronymus.
2.Paral. 2.
2.Cor. 3.
Leuit.26.
2.Cor. 6.

Latiſsimum ergo debet eſſe cor iuſti, cum ſit Dei deambulatoriũ, quare Iſai.ait, Dilata tentoria tua. Et Pſalmiſta, Dilata os tuum, id eſt cor, & implebo illud. Nihil autẽ poteſt cor humanũ implere, niſi ſolus Deus. Cor impij & huius ſeculi rebus dediti præanguſtũ eſt & coarctatum, omnia ei breuia & arcta videntur. Lucæ. 12. Diues ille, qui viderat lætas ſegetes, vberes campos, & vineas, coarctabatur in ſe, quoniam horrea, & vini cellaria præanguſta ſibi videbãtur. Succingitur enim cor ijs anguſtijs implicatum. Vnde Paulus. 2. Corint. 6. Non anguſtiamini in nobis, anguſtiamini autem in viſceribus veſtris. Corinthij enim capti amore mulierum infidelium coarctabantur nimis Paulo interdicente connubia earum; & ideo dicit eis Paulus, quia corda habetis conſtricta ijs concupiſcientijs, coarctamini in viſceribus veſtris. Sed ſi dilatraueritis corda & ad altiora extenderitis, conſiderantes ꝙ propter æternas voluptates temporalia dimittere parum eſt, extendentes corda vſq; ad æterna, & non coarctantes ad has anguſtias, facilè vobis erit ea omnia contemnere. Quare ſubdit. Eandem autem habentes remunerationem tanquam filijs dico, dilatamini vos, nolite iugum ducere cum infidelibus, ſi in æterna præmia aciem mentis direxeritis, atq; dilataueritis corda, non tam difficilè apparebit huiuſcemodi, nõ inire connubia. Vnde de ſeipſo dicit. Cor meũ patet ad vos, ô Corinthij, cor meum dilatatum eſt ad vos. Charitas quę parit lætitiam: hanc etiam amplitudinem cordis in eo generabat.

Iſaiæ. 54. Pſalm. 80. Solus deus põt implere cor hominis. Lucæ. 12. 2. Cor. 6.

Diuus Gregorius 29. moral. ca. 8. docet, ꝙ iuſti per huius vitæ tribulationes anguſtiant in carne, ſed dilatãtur in corde & in ſpiritu. Secundũ illud Pſal. 4. In tribulatione dilataſti mihi, id eſt, amplitudinẽ cordis mihi feciſti, vel dilataſti me. Vtrũq; poteſt legi. Et 2. Cor. 4. In omnibus tribulationẽ patimur, ſed nõ anguſtiamur nimirũ in corde, & ca. 5. Sicut abundãt paſsiones Chri in nobis (quę ſcilicet carnẽ coarctãt & affligunt) ita & per Chriſtũ abũdat cõſolatio noſtra, quæ ſcilicet, implens lætitia cor, illud dilatat & extendit. Nam cum infirmor (ait alibi) tunc fortior ſum ſpiritu quidem. Apoſtoli flagellis corporibus cruciatis ibant nihilominus corde & ſpiritu gaudentes à conſpectu concilij, quoniam digni habiti ſunt pro nomine Chriſti contumeliam pati. In templo quod vidit Ezechiel, feneſtræ exteriùs erant anguſtæ interiùs latæ. Sic iuſti, qui templum ſunt Dei, in exterioribus per tribulationẽ videntur coarctari & affligi in carne, ſcilicet, & corpore; ſed interiùs

D. Gregorius. Pſalm. 4. 2. Cor. 4. Ca. 5. ibid. Actuũ. 5. Ezech. 4. Figura.

in ſpiritu

in spiritu maximè dilatantur. Dicat ergo vir iste qui mente seruit legi Dei, carne autem legi peccati, qui & in hoc octonario finem loquendi iam fecit. Viam mādatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum. Nec enim poterat viam currere, si cor eius coarctaretur angustijs, vt ait hic Ambrosius. D. Ambr.

QVINTVS OCTONARIVS.

Legem pone mihi Domine, viam iustificationum tuarum: & exquiram eam semper. 1. He.

Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam: & custodiam illam in toto corde meo. 2. He.

Deduc me in semitam mādatorum tuorum: quia ipsam volui. 3. He.

Inclina cor meum in testimonia tua: & non in auaritiam. 4. He.

Auerte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua viuifica me. 5. He.

Statue seruo tuo eloquium tuum: in timore tuo. 6. He.

Amputa opprobrium meum quod suspicatus sum: quia iudicia tua iucunda. 7. He.

Ecce concupiui mandata tua: in æquitate tua viuifica me. 8. He.

TRACTATVS QVINTVS in quintum Octonarium.

VERSVS PRIMVS.

Legem pone mihi Domine, viam iustificationum tuarum: & exquiram eam semper.

Hic propheta induit personā desiderātis ingredi viā Dei.

N hoc Octonario Propheta induit personam desiderantis ingredi viam Dei exequēdo mandata eius. In primo octonario Propheta egit personam desiderantis dirigi vias suas ad exequutionem mandatorum. Vnde remotior erat ab exequutione. Nunc autē perfectior seipso factus passimque ad meliora appropinquans, desiderat nō solum dirigi vias suas ad exequenda mandata Dei, sed & ingredi iam ipsam exequutionem. Iam enim viam mandatorum Dei cucurrerat, directos habebat pedes in vijs eius. Ingredi ergo iam ex toto corde cōcupiscit huiuscemodi viam. Multi quippe ferè totū tempus vitæ expendunt in præludijs ac præparamentis, varijsque desiderijs ingrediēdi viam Dei. Sed cum iam prope sunt in ianuis vel resiliunt, vel ingredi metuunt, similes figuris pictis, quæ videntur iamiam ciuitatem ingredi, & semper in ianuis manent immobiles. Alius pedē iam in stapeda habet ad conscēdendum equum, & nunquam ascendit. Nauis iam erectis velis placidoq; insufflante vento apparet picta, & tamen nunquam è portu egreditur, nec maris vndas percurrit, de quibus Psal. 38. In imagine pertransit homo, acsi diceret quasi picta imago. Minatur se magna velle facere, virtutum palatia ingredi, & tamen nunquam perficit, sed simulat tantum, & contra vitiorum monstra velle pugnare, & tamen omnia simulachra sunt. Iustus tamen iam ingressum appetit & exequutionem mandatorum Dei, atque ad interiora velaminis in virtutum profectu incedere, vt dicitur Hebr. 6: Quod desideriū versus tertius huius octonarij explicat dicēs; Deduc me, vel induc me (secundum Hebræum) in semitas mandatorū tuorum. Litera autem huius octonarij est He. Quæ significat esse, vel viuere. Nam obseruatio mādatorum Dei esse participes diuinæ naturæ, & vitā gratiæ animæ obtemperanti tribuit. De his enim qui diuina præcepta contemnunt dicitur in scriptura, quòd non sunt, secundum illud Psalmi; Vidi impios superexaltatos & eleuatos sicut Cedros Libani,

Psal. 38.

Psal. 36.

Libani,& transiui & ecce non erant. Et Iob. 18. Ambulent in tabernaculo eius socij eius qui nō est, hoc est diaboli (vt vult Diuus Gregorius) qui pene desiuit esse cum ab ipso fonte essendi, qui est Deus, per culpam desciuit atque ad non esse deuiauit. Quod ideo contigit illi quia similis voluit esse altissimo, nec alicuius legi subesse. Dicat ergo vir iustus, cum iam dilatatū habet cor ad percurrendam viam mandatorum Dei. Legem pone mihi Domine, &c. Tam crebra repetitio summi desiderij explicatio est, veluti in hominum vsu atque conuictu cum quis vult exprimere alteri quantum cupiat illi obsequi, atque deseruire, dicit; impera aliquid & experieris quā libens obsequor, obsecro vt præcipias mihi, quidquid tibi placuerit iniungas, vt appareat in opere mea erga te obsequendi voluntas. Sic iustus per amorem dilatatus, id importunè flagitat à Deo dicens; Legem pone mihi Domine, acsi diceret. Insinua mihi quid velis, quæ sit voluntas tua, quam pro lege habere cupio, iniunge præcepta, manda, remanda, obsequens atque paratissimus ero. Supra iam cucurrisse viam mandatorum Dei dixerat, & tamen nunc de nouo poscit, vt lex mandatorum Dei sibi imponatur. Quid hoc nisi vt ardentis desiderij legi Dei obsequendi flamma resplendens appareat? Nam vt hic ait Diuus Augustinus similis apparet iustus in hac petitione homini maxime sitienti, qui & postquam porrexeris poculum & in manu habet, adhuc & postulat & haurit, vt explicet vehementiam sitis, quæ etiam hausto poculo adhuc non videtur quiescere. Sic sic nimirū iustus & mandata Dei obseruat, & adhuc magis desiderat obseruare, iamque mihi iniunxisti præcepta, compleui, sed adhuc desidero, vel hæc perfectius obseruare, vel quòd maiora & noua mihi imponātur mādata. Ad ea enim etiam mea se extendit voluntas. Ne putes mihi iam nauseam generasse, quæ feci, adhuc desidero & eadem & maiora perficere.

Iob. 18.

D. Aug.

Sed vt insinuaret quam legem velit sibi imponi subdit. Viam iustificationum tuarum, hoc est, ista est lex quam obseruare & exquirere semper cupio, eam videlicet quæ iustificat animas, quæ vitam gratiæ donat. Quare litera, he, huius octonarij etiam significat hæc vel ista, acsi diceret. Legem quam postulo, ista est, scilicet, ea quæ iustificat & vitam gratiæ tribuit, quæ nimirum lex noua est. Peragrarat peregrinus noster, & naturæ legem & scriptam, & in neutra gratiam repererat; nam veteris legis sacramenta

ſacramenta ex opere operato non conferebant gratiam vt Theologi loquuntur, ſed ex opere operantis. Hoc eſt ipſa in ſe, nec gratiam continebant, nec eam accipientibus conferebant, ſed aliàs ex merito operis augebatur gratia prima quæ cōferebatur à Deo non mediante ſacramento, tanquam inſtrumentaliter operante; ſed ipſo Deo ſeipſo largiente. At in noua lege ex opere operato confertur gratia per ſacramenta nouæ legis, quæ & gratiam continent, & eam verè recipientibus conferūt, vt dicitur in Concilio

Ezech. 20. Florent. Quòd ſi de veteri lege dicitur in Ezech. Dedi eis præcepta, quæ faciens homo viuet in eis, intelligitur de vita corporali, id eſt, cuſtodiens legem euadet pœnam mortis, quæ legem non

Rom. 3. obſeruantibus paſsim minabatur. Quare Paulus Romanorum. 3. legem fidei contra legem factorum diſtinguit. Sed aduertendum quòd ſub lege fidei ſpem & charitatem comprehendit: ſub lege autem factorum opera virtutum moralium. Ratio huius eſt; quoniam hìc loquitur de fide iuſtificante quæ innititur Deo. Hæc autem omnia huius generis comprehendit. Nam ſicut fides innititur Deo cui creditur, ita ſpes Deo innititur in quo ſperatur, & dilectio innititur etiam Deo, qui diligitur. Sed opera virtutum moralium ſecundum ſe innitūtur operantis rectitudini. Vnde ſub lege factorum ea omnia quæ innituntur rectitudini operantis, com

Lucæ. 7. prehendit. Quare Dominus. Luc. 7. Pro eodem vtitur fide & dilectione, cum peccatrici dicit; Fides tua te ſaluā fecit, & dimiſſa ſunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum: quia in lege fidei iuſtificantis hæc omnia includuntur. Hanc ergo legem fidei (vt

Lyranus. Lyranus vult) noſter expoſcit Propheta cum dicit; Legem pone mihi Domine viam iuſtificationum tuarum. Ea quippè ſola eſt quæ gratiam iuſtificantem animæ obtemperanti tribuit.

Sed aduertendum quòd in Pſalmis vbicunque inuenies, legem pone, in Hebræo ponitur imperatiuum verbi, horah, quod ſignificat, docere, inſtruere, aut oſtendere quomodo magiſter diſcipulo, vnde vbi nos habemus legē ponere, ſemper Hieronymus ver-

Pſal. 24. tit, ex Hebræo, docere, vel oſtendere, vt Pſal. 24. Legem dabit delinquentibus in via. Hieronymus, docebit peccatores in via, & eo Pſalmo, Legem ſtatuit in via, quam elegit, vertit, docebit eum, &

Pſal. 26. Pſal. 26. Legem pone mihi Domine in via tua, trāsfert ille, oſtēde mihi Domine viam tuam. Et ita in hoc Pſalmo; vertit, oſtēde mihi Dñe viam præceptorum hoc eſt legē ponere, id eſt, pro lege pone vel tan-

vel tanquam legem ostende mihi viam iustificationum tuarum, & exquiram eam semper. Vbi relatiuus, eam, potius refert viam, quàm legem. Quod & in Hebræo & in Græco manifestum est, licèt in Latino indifferens videatur.

(Et exquiram eam semper:) hoc est in hac vita proficiendo, vt ait hic magnus Augustinus, nam in hac vita non possumus in tota sua plenitudine adimplere præcepta, præcipuè illud de diligendo Deum in quo cætera includuntur; sed semper magis ac magis in bonis operibus abundantes in eo crescere debemus. Vnde Diuus Ambrosius dicit; quòd particula hæc (semper) in Græco significat, & omni tempore & per omnia, hoc est multis meritorijs actionibus augendo charitatem, ita vt nullum prætermittamus opus, quod in Dei honorem facere posimus, vt glossa hìc refert ex Augustino. Semper lex Dei exquiritur tenendo, vt dicitur de Spiritu sancto, quòd scrutatur omnia, non vt quod nesciat inueniat, sed quia nihil relinquit quod nesciat. Ita hìc semper legẽ exquirit, qui nunquam relinquit aliquid de lege. D. Aug. D. Ambr.

Sed notandum est, quòd in Hebræo loco huius aduerbij, semper, ponitur dictio, ekeb, quæ variè redditur. Hieronymus vertit, custodiam eam per vestigium, hoc est diligenter ambulabo per viam iustificationum tuarum, quemadmodum viatores qui per ignotam viam iter agunt metuentes à recto tramite aberrare, sequuntur viam per vestigia, diligenter aduertentes vbi maximè trita sit vt securius iter peragant: sic diligens mandatorum Dei custos adeò cautus in hac via Dei debet ambulare, vt nullatenus ad deuia itinera aberret, sed per tritam semitam vadat, semper vestigia patrum sequens & per exempla sanctorum viam suam dirigens, iuxta illud Prouerbiorum. 22. Ne transgrediaris terminos antiquos quos posuerant patres tui. De vulpe legitur, quòd nunquam per viam regiam & tritam incedit, ne per vestigia deprehendatur, sed semper per deuios & incultos tramites ambulat, nec recto itinere pergit, sed modo huc, modo illuc, vt sic insidiantium oculos confundat, ne quò ierit deprehendant. In sacris literis passim & præcipuè in Canticis Salomonis; per vulpes intelliguntur hæretici, qui nunquam via regia incedunt, sed nouitatibus student, singulariter viuunt, loquuntur, ambulant, conuersantur, & ferè in omnibus à communi via, qua patres nostri transierunt declinare student. Vndè Diuus Cyrillus in Epistolis ad Nestorium ait, No- D. Hiero. Prou. 22. Iter vulpis. Hæretici vulpes appellantur. D. Cyril.

ait, Nouitas est hæresis seminarium, nec nouitatibus insistendum,
Conc. Niceni. sed regia via patrũ debere nos incedere. Hæc sunt in Concilio II. Niceno actione. 6. & 7. Et sicut traditũ est monumentis antiquorum à nouitatibus Iudaismi, omnes ferè hæreses dimanarũt. Vnde
1. Tim. 6. Paulus 1. Tim. 6. Magno cũ emphasi ac energia dicit; O Timotheo depositũ custodi, deuitans prophanas vocum nouitates & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidam promittentes circa fidem exciderũt. Ecce quomodo nouitas vocũ fidei excidiũ
Plato. esse soleat, adeò vt Plato in Cratilo, vel in lib. de republica dicat, ꝙ cantilenarũ innouatio in repub. est signũ excidij illius, quæcunq; nouitas nescio quid præsagit mali. Quare vos omnes Christi fideles hortor atq; in nomine Domini nostri Iesu Christi, qui bonum testimoniũ perhibuit corã Pontio Pilato obtestor, vt priscorũ patrũ adhærẽtes vestigijs, quæcũq; noua ac insolita euitetis consortia, per illũq; tritũ callẽ ambuletis in quo vestrorũ patrũ agnoscentes vestigia, regia via ad cõmunẽ omniũ fidelium terminũ perue-
D. Augu. niatis. Attẽde quid ille magnus Augustinus cõtra Epistolam fundamenti dicat; Tenet me in Ecclesia communis consensus populorum atque Gentium, tenet me autoritas miraculis confirmata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata. Ecce quantum vetustati tribuat, vt ea sibi sit pro veritate fidei maximum & certissimum argumentum. Sed non omnes capiunt verbum hoc,
1. Cor. 8. quia nõ in omnibus est scientia, sicut dicitur. 1. Corinthiorum. 8. Vel exquirã per vestigia, hoc est Christi filij tui vestigia sequens secundum illud; Christus passus est pro vobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia eius. Vnde Dominus Petro, Se-
Gen. 33. quere me. Sicut & Iacob dixit ad Esau. Gen. 33. Præcedat Dominus meus, & ego paulatim sequar vestigia eius. In omnibus enim actionibus quadam celsitudine & præexcellentia præcedit nos Christus, nos autẽ paulatim sua vestigia sequendo pro modulo
Felix. nostro eius imitari debemus sacras actiones Felix vertit, vsque in calcem, quod dupliciter exponitur, scilicet, vsque ad vltimum, vsque ad nouissimum. Ita quod nec minimum mandatum præterire velit, sed omnia exequi vsque ad vnguem & vltimum, sicut supra; Tu mandasti mandata tua custodiri nimis, vt ibi explicuimus. Secundò vsque ad calcem, id est, vsque ad finem, quod 70. dixerunt semper. Nam qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit, & nemo mittens manum suam ad aratrum, & retrocedens,

cedens, aptus est regno Dei.Lucæ.9. Sed memores debemus esse vxoris Loth. In cuius signum etiam caudam animalis præcipiebat Deus sibi sacrificari, hoc est quod non solum vitæ initium & medium sed & finem Deo debemus offerre, & vsque ad extremas actiones in eius perseuerare cultu. Tunica polymita quam Iacob fecit filio suo Ioseph erat talaris, id est, vsque ad talos attingens. Quia vestis diuersarum virtutum, quam significabat vestis illa diuersorum colorum qua indui debet anima christiana, vsque in finem vitæ debet attingere. In ora vestis sacerdotalis erant malogranata aurea intexta, malum punicum coronam habet, quę significat præmium, nam qui vsque ad vltimum & extremum vitæ perseuerauerit solus iste coronabitur. Significat etiam hæc dictio præmium. Vnde verti potest exquiram eam propter præmium, sicut Felix vertit in margine, vt infra in 14. octonario; Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum propter retributionem, vt ibi Deo dante explicabimus. Quæ tāta diuersitas explicationum ex vna radice procedit, nam verbum, akab, significat supplantauit. Vnde deriuatum superius nomen propriè significat calcem, vel plantam. Et quia calx siue planta pedis est nouissimum corporis, inde deducitur ad significandum terminum seu finem, & quia finis operis est ipsa merces vel præmium quòd pro laboris remuneratione solet reddi, inde transsumitur ad significandum præmium. Hæc eruditissimè adnotauit Titelmanus in annotationibus ex Hebræo.

Lucæ.9. Gene.19. Leuit.3. Gene.37. Exo.28. Felix. Titelma.

VERSVS SECVNDVS.

Da mihi intellectum & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo.

MVltoties petit hanc reuelationem legis & viarum Dei, vt supra; Reuela oculos meos & cōsiderabo mirabilia de lege tua. Imò iam fassus fuerat viam mandatorum Dei cucurrisse, & nihilominus nunc petit donari sibi intellectum ad scrutandam legem Dei, nimirum (vt dicit Cassiodorus) quia dona Dei semper à nobis postulanda sunt, vt conseruentur. Semper enim donat: qui semper in nobis donata conseruat. Non minus quippè Dei sapientia atque potentia lucescit in rerum factarum conseruatione, quam in ipsamet rerum creatione. Eadem quippè potentia qua factæ sunt & conseruantur. Licèt mihi

mihi videatur quòd Propheta in hoc versu petit donum intellectus quo & apprehendere & iudicare alta ac intima de lege Domini possit. Donum quippè intellectus ex hoc quòd melius apprehendit veritates fidei rectiùs de eo iudicat atque bonam æstimationem de eis concipit. Sicut ille qui à longè rectiùs apprehendit visa, melius etiam iudicat de apprehensis. Donum ergo intellectus mentis aciem acutiorem reddit, vt ea quæ ad fidem pertinent, intimiùs penetret. Quare est in omnibus habentibus gratiam: carentque illo peccatores. Ex quo consequitur regulariter iustos firmius adhærere rebus fidei, peccatores verò frequentes vacillationes circa veritates fidei pati. Vnde animalia sancta plena

Ezech. 1. erant oculis ante & retro: ad significandum hoc lumen intellectus quo gaudent iusti, adeò enim mentem illuminat acsi tota esset repleta oculis. E contra verò talpa, Leuit. 11. immundum ani-

Leuit. 11. mal reputatur, quia cæcitas & hæbetudo mentis pœna solet esse

Figura. immunditiæ, id est, peccati. A qua cæcitate Ecclesia petit liberari in Litanijs deprecans, ac dicens, à cæcitate cordis libera nos Domine. Est autem donum hoc speculatiuum simul & practicum, quia non solum ordinat, ad ea quæ principaliter cadunt sub fide, verùm etiam ad omnia quæ ad fidem ordinantur. Fides autem etiam ordinatur ad opus, secundum illud Pauli, Fides quæ per dilectionem operatur. Et (vt autor est Diuus Thomas. 2.2.q. 8. arti. 3. ad secundum.) hoc ipsum pertinet ad dignitatem doni intelle-

D.Tho. ctus, quòd intelligibilia æterna considerat non solùm secundum, quòd in se sunt, sed etiam secundum quod sunt regulæ humanorum actuum. Quia quanto virtus cognoscitiua ad plura se extendit, tanto est nobilior. Igitur quia actio humana non solum regulatur lege humana, sed etiam lege æterna in quantum ad beatitudinem ordinatur, secundum illud vltimum eget illuminari à dono intellectus, quòd est lumen supernaturale. Illuminat ergo donum intellectus & dirigit ipsam operationem. Vnde rectè petit Propheta dicens; Da mihi intellectum & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo. Hoc est non solum volo intelligere legem tuam vt sciam, verùm etiã vt voluntate & opere compleam. Vnde in Hebræo legitur, fac me intelligere, & seruabo doctrinam tuam, & custodiam eam in toto corde. De scrutinio tamen mandatorum Dei, iam super versum secundum primi octonarij copiose egimus.

Et custo-

(Et custodiã illam in toto corde meo.) Arca siue crumena qua lex Dei custodiri debet, cor hominis est. Ad hoc enim & ipsum exposcit Dominus dicens; Fili præbe mihi cor tuum, vt in eo, scilicet, seruem testamentum meum. Quare dicitur anima iusti sedes sapientiæ. In cuius testimonium arca in qua continebatur vetus testamentũ, ex lignis incorruptibilibus erat, vt ostẽderetur quòd lex & testamentum Dei in incorruptibili anima, imo & in alto triclinio eius (quod est voluntas) custodiri debet, vt ibi incorruptibiliter perseueret, atque æterna veluti ipsa voluntas fiat; secũdum illud Esa. 15. Populus meus lex mea in corde eorũ. Et Ierem. 31. Ecce dies veniẽt dicit Dominus, & fœriam domui Israel & domui Iuda fœdus nouum, nõ secundũ pactum quod pepigi cum patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorũ, vt educerẽ eos de terra Ægypti, pactũ quod irritum fecerũt, & ego dominatus sum eorum dicit Dominus; Sed hoc erit pactũ quod fœriã cum domo Israel post dies illos dicit Dominus; Dabo legẽ meã in visceribus eorũ, & in corde eorũ scribam eam. Ecce vbi legẽ scribit Deus, vt nisi corde extincto (quod nunquã tamẽ perit) nec lex etiã aboleri possit. Non in tabulis lapideis (ait Paulus 2. Cor. 3.) sed in tabulis cordis carnalibus, nõ in tabulis illis quas frangere potest Moyses sed in immortali corde hominis, quod nulla discrimina frangunt. Non enim grauis & lapidea lex noua est, quæ super quẽ cæciderit cõminuet eum, sicut lex vetus, quæ ceruices cõminuebat, ita vt neq; ipsi, neq; patres eorũ portare possent, vt dicitur Act. 15. Sed in tabulis carnalibus scripta, quia iugum Christi suaue est, & onus eius leue; ita vt leuiter ingrediatur cor blãditijs amoreq; demolitũ, pertingatque vsq; ad diuisionẽ animæ, & spiritus compagumque atque medularum, vt dicitur Hebræor. 4.

Sed obserua quod D. Ambrosius hic docet, quòd lex dicitur via iustitiarum vt præcedenti versu. Dicitur etiã via mandatorũ vt hic. Quia per has vias ambulare debemus, vt perueniamus ad terminum harũ viarũ qui est Christus. Hæc lex seruari debet, vt perueniamus ad finẽ legis, qui est Christus, finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. Est finis iustitiarum, quia ipse est iustitia nostra, vt ait Paulus 1. Corinth. 1. Est finis legis, quia ad eum peruenimus per obseruantiam legis. Est finis testimoniorũ, quia Apostoli fuerunt eius testes & scripturæ; secundũ illud, Scrutamini scripturas ipsæ enim testimoniũ perhibent de me. Et Apostolis

Arca legis Dei cor hominis.
Prou. 15.
Esai. 15.
Iere. 31.
2. Cor. 3.
Matth. 21.
Actor. 15.
Hebr. 4.
D. Ambr.
Lex Dei dicitur via iustitiarũ & via mandatorum.
Rom. 10.
1. Cor. 1.
Ioan. 5.

Actor.1. suis dicit Actor. 1. Eritis mihi testes. Sine lege ergo nõ peruenitur ad Christum. Sed hæc lex spiritualis est, spiritualiterque intelligitur, atque seruari debet, nõ carnaliter, vt Pharisæus qui labijs legẽ
Matth. 15. recitat, sed in corde legem non seruat. De quibus Dñs Matth. 15. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Qui carnẽ præputij circũcidit, cor autem incircũcisum habet. Ad
Actor. 7. quos Stephanus ait Actor. 7. Dura ceruice & incircuncisi cordibus & auribus, non enim qui in manifesto Iudæus est, nec quæ in manifesto in carne est circuncisio, sed qui in abscõdito Iudæus est & circuncisio cordis in spiritu nõ litera, cuius laus nõ ex homini-
Rom. 2. bus, sed ex Deo est, vt dicitur Rom. 2. Vnde Paulus 2. Cor. 5. Etsi
2. Cor. 5. cognouimus Christũ secundũ carnẽ, sed nunc iam non nouimus. Putabant enim Pharisæi ꝙ Messias esset vẽturus in obseruatione carnali legis, in quo etiã errore Paulus aliquãdo detentus fuit. Sed postquã illuxit illi illuminatio Euãgelij Christi, qui est imago Dei & ceciderũt squammæ ab oculis eius, id est, literalis & carnalis sensus legis, iam ab illo errore purgatus, ait ꝙ si aliquãdo Christũ secundũ obseruãtias carnales existimauit venturũ, iam non sic arbitratur sed secundũ spirituałẽ sensum legis aduenisse. Vnde subdit.
2. Cor. 5. Si qua ergo in Christo noua creatura vetera trãsierunt, ecce facta sunt omnia noua, id est, iam nõ in vetustate literæ ambulamus, sed
Lex vetus coopertoriũ nouæ. in nouitate spiritus. Eo ꝙ lex vetus erat veluti coopertoriũ nouæ, (cra la funda) Christus autẽ tãquã verus sacerdos vasa legis ex coopertorijs deducẽs, quicquid in ea cõtinebatur ostẽdit. Ad sacerdotes quippe pertinebat vasa è velaminibus educere. Vnde Paulus
Galat. 3. Galat. 3. Priusquam veniret fides sub lege custodiebamur cõclusi in eam fidem quæ reuelanda erat. Ecce vbi legem veterem velamen & coopertorium legis nouæ vocat, quæ vocatur lex fidei à Paulo multotiens. In corde ergo custodiri lex debet, sed non in angulo cordis, sed in toto corde. Lex enim Domini lata est, vt infra, Latum mãdatum tuum nimis, vnde totam latitudinem cordis
1. Ioan. 3. iure optimo sibi vendicat, nam maior est Deus corde nostro. In toto ergo corde & in cunctis partibus eius obseruanda est lex. In intellectu, scilicet, per fidem, in concupiscibili per charitatem, in
D. Hiero. irascibili per spem. Hieronymus sic dicit; Da mihi intellectum, id est, tua mandata, vt non sim sicut equus & mulus in quibus non est intellectus. Ecclesia rogat vt intelligat discretionẽ inter bonum & malum, inter vitam & mortem, inter literam & sensum, vt intel-

ligam, prædicem, & opere impleam, & custodiam illam in toto corde meo, id est, ex tota dilectione.

VERSVS TERTIVS.

Deduc me in semitam mandatorum tuorum: quia ipsam volui.

HOC est (secundum Augustinum) parū est mihi voluntas mea, nisi in eo quod volui ipse me deducas. Nam velle quidem adiacet mihi, perficere autē nō inuenio, vt ait Paulus. Ipse enim datus est gentibus in ducem, & preceptorem, vt dicitur Esa. 55. Qui fuit ductor filiorū Israel in deserto per diē in nube & per noctē in colūna ignis: hoc est per fidē & charitatē deducit nos & reducit in concupitam promissionis hæreditatem. Per nubem fides significatur, nam sicuti cum nubes interponitur inter solē & prospectū nostrū, nō videmus solē in seipso, sed quia fulgores radiorū eius per illā nubē se trāsmittūt ad nos; sic in hac vita, nō Deū in seipso cernimus, sed per reuelata per fidē, tanquā per nubē, veritas eius se diffundit ad nos, vt Paulus dicit; videre nos nunc per speculū in ænigmate. Colūna autē ignis charitatē refert. Nil enim familiarius in sacris literis quàm amorē per ignē nobis significari, Paulus autē dicit, quòd per fidē ambulamus & nō per speciem, & alibi. Ambulate in charitate. Sed cum superius mādata Dei viam appellauerit, nunc semitā dicit. Hæc diuersa nomenclatura vacare mysterio minimè credendū est. Via quippè ampla est, angusta semita. Pharisæi quasi amplitudinē quandā in lege Dei fecerāt, eam solum de exterioribus actibus intelligendo, Christus verò ad interiores, etiā eam coarctauit, ac sic ex via quasi semitam fecit, vnde Matth. 5. Audistis quia dictū est antiquis, non occides, ego autem dico vobis quicūq; irascitur fratri suo &c. Et audistis quia dictum est antiquis non mæchaberis ego autē dico vobis, quicūq; viderit mulierē ad concupiscendum eam iam mæchatus est eam in corde suo. Et iterum. Audistis quia dictum est antiquis; Diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum, ego autem dico vobis diligite inimicos vestros &c. Nec ob hoc seueriorē eam fecit, imo & faciliorem, & ad obseruandum aptiorē. Nam quæso quis nam viā spinis & tribulis stratam ad ambulandū melius aptauit, ac planiorem fecit, qui solum ea quæ apparebant ex spinis amputauit, an qui radicitus eas auulsit? Certum est quòd qui & germen & radicem tulit. Radix nostrorum operum interior concupiscentia est.

D. Aug. Rom. 7. Esa. 55. 1. Cor. 13. 1. Cor. 1. Ephes. 5. 2. Cor. 5. Matth. 5. Simile.

Nam qui non odit in corde fratrem, non occidet eum, nec iniuria afficiet, & qui non concupiſcit interiùs mulierem, nec in eam mechabitur. Qui ergo hanc radicem euellit ex qua talia opera pullulant, faciliorem facit obſeruantiam legis.

Caſsiodo. Simile. (Quia ipſam volui.) Caſsiodorus, ipſa noua gratia per ſe placet, quæ deducit ad cœlum, lex vetus nō per ſe placebat, ſed in ordine ad legem gratiæ, ſicut medicina non per ſe placet ſed in ordine ad ſanitatem, quæ tanquam finis intenditur, finis autem legis Chri-

Galat. 3. ſtus eſt. Nam vt ait Paulus Galat. 3. Lex pædagogus noſter fuit in Chriſto, vt ex fide iuſtificemur, at vbi venit fides, iam non ſumus ſub pædagogo. Id eſt, quia iam venit iuſtitia quæ eſt in fide Chriſti Ieſu, quam lex promittebat, ſed non dabat nec poterat, infirma

Galat. 4. quippè & egena erat, vt ait Paulus. Sicut ergo ſanitas quæ eſt finis intentus ab ægroto per ſe placet, ſic & lex Chriſti, quæ iuſtificat (quod erat finis intentus à lege, quem promittebat ſicut & medicina ſanitatem) per ſe placet, quia & deducit ad cœlum nouiſsimum omnium finem.

Lyranus. Vel vt ait Lyranus, Deduc me in ſemitam mandatorum tuorum per exteriores actiones. Quia ipſam volui. Nam ex ſimilibus actibus generatur inclinatio & habitus in voluntate. Cum ergo me per legis tuæ obſeruantiam deduxeris, propenſius voluntas mea inclinabitur ad tuam legem. Nam vt Philoſophi dicunt potentia facit habilem, ars vero facilem, vſuſque potentem.

Tria petit hic propheta circa viā Domini. Sed aduertēdum, quòd vt à principio huius octonarij diximus, hic Propheta induit perſonam deſiderātis ingredi viam Dei exequendo mandata eius, & ideo in his tribus primis verſibus, tria accommodata & opportuna ad ingreſſum viæ Dei obnixè poſtulat. Primum in primo verſu petit, ſcilicet, vt oſtendatur illi via ad ſimilitudinem illius, qui per ignotas ſemitas iter aggreditur. Primùm petit doceri ſibi viam qua pergat. Secundò petit non quomodocunque doceri, ſed ita, vt intelligat, quod maximè neceſſarium eſt. Quid enim proderit tibi doctrina niſi intellexeris eam? Tertium eſt vt homo inducatur in principium viæ. Sic enim & itinerantes ſolent petere vt ponantur in via, ſecundum illud Prouerb. Pone ſapientē in via. Et ſic in Hebræo dicitur, Indue me in ſemitam mandatorum tuorum, nam in multiuio neceſſarium eſt, vt in eam viam quæ ducit ad patriam qua pergimus introducamur, vbi & petit opus gratiæ ſubſequentis in ipſa

ipsa exequutione, hoc est nō solum à te debeo doceri viam tuam, verùm etiam à tua gratia dirigi in eam, vt eam possim per exequutionem mādatorum tuorum peragrare. Cæterum postquam necessaria & opportuna ad ingressum postulauit, iam quæ sint impedimenta petit auferri, dicens versum quartum.

VERSVS QVARTVS.

Inclina cor meum in testimonia tua & non in auaritiam.

QVoniam primum & maximum impedimentum est affectus ad pecuniam, seu ad res pecunia estimabiles & vendibiles, inclina cor meū, ait, in testimonia tua. Versu statim præcedenti (ait Diuus Augustinus) dixerat se velle viam Dei, & nihilominus in hoc versu petit, vt inclinetur eius voluntas ad talem volitionem. Vtrumque enim à Deo est, & velle & perficere pro bona voluntate sua, vt ait Paulus. Primū impedimentū est auaritia. D.Aug. Ad Phil.2.

Pro quo notandum est ex doctrina D. Tho. 1.2.q. 9. articu. 6. hanc esse celsitudinem dignitatemque humanæ voluntatis, quòd immediatè Deo subest & quantum ad esse, & quantum ad moueri. Cum enim sit potentia rationalis animæ, à nullo alio conditam dices, præter quam à solo Deo, qui eandem animam rationalem per creationem sibi soli possibilem condidit. Quare eadem voluntas à nullo alio principio extrinseco potest directè & efficienter moueri præterquam à solo Deo. Nam & si dicatur intellectum mouere voluntatem efficienter, id dūntaxat est quantum ad specificationem (vt Theologorum vocibus vtar) hoc est repræsentando ei obiectum ad quod determinetur vt velit, postea autem ipsa se mouet quoad exercitium, id est, ipsa per seipsam vult illud bonum, quod ei ab intellectu proponitur, & ad quod determinatur volendum. Quòd si ab aliquo extrinseco principio mouetur illud solus Deus est. Cuius ratio est, quoniam motus voluntatis est ab intrinseco vtpote vitalis, viuentia autem omnia ab intrinseco mouentur. Hac enim differentia seiunguntur à non viuentibus, quòd illa in seipsis habent principium sui motus, hæc vero non. Quis autem intrinsecè potest mouere voluntatem nisi ille qui autor eius est? sicuti si quis moueret lapidem sursum, motus quidem ille à mouente est, sed non est lapidi naturalis sed violentus. Motus autem ille quo mouetur ad centrum D.Tho.

qui naturalis eſt & intrinſecus lapidi, tribuitur à Philoſophis generanti, id eſt, ei qui lapidem in tali natura conſtituit, cui ſoli competit intrinſicè eum mouere, tale pondus & inclinationem ei imprimendo. Cum ergo ſolus Deus autor ſit animæ rationalis, quæ per creationem ſoli Deo poſsibilis producitur, vt ſtatim diximus, voluntas autem ſit talis animæ potentia, manifeſte ſequitur quòd ſolus Deus eam mouere poteſt, non ſolum conferendo naturam verumetiam dando volitionē boni & finis, qui clauditur in omni volitione. Præterea cum voluntas habeat ordinem ad vniuerſale bonum, in quo à ſenſu ſecernitur, qui particularia duntaxat appetit, nihil poteſt eſſe eius cauſa, niſi quod eſt bonum vniuerſale, hoc autem bonum vniuerſale, ſolus Deus eſt. Nam cætera omnia ſunt bona particularia, & per participationem & particulares inclinationes efficiunt. Cum ergo ſolus Deus efficienter poſsit mouere voluntatem, optimo iure Propheta noſter ab eo petit, vt inclinet voluntatem ſuam in eius teſtimonia. Non enim poteſt ſecundarium agens quidpiam niſi virtute primi agen-
Prouer. 21. tis fulciatur. Vnde Prouer. 21. dicitur; Sicut diuiſiones aquarum ita cor regis in manu Domini, quocunque voluerit inclinauit illud. Hoc eſt quòd ſicut à principio ſolo verbo & voluntate ſua diuiſit Deus aquas ab aquis, ita ſolo motu ſuo poteſt omniū corda mouere & inclinare ſecundum conſilium voluntatis ſuæ. Nam ſi cor regis quod nulli ſubeſt, nec ſuperiorem poteſtatem agnoſcit in manu Dei eſt, multo magis cæterorum omnium volunta-
Lyranus. tes ei ſubijciūtur. Ita Lyranus. Sed quia in Hebræo ſic legitur; Riui aquarum cor regis in manu Domini, alij ſic interpretātur quòd ſicut riui aquarum, ſiue humana opera, ſiue ex ſua natura in diuerſas partes feruntur & diuidūtur, ita cor regis per manum Domini eiuſque potentiam ac prouidentiā huc illucque fertur, prout ipſe omnium cauſa diſponit, nimirum quia cum fauet Dominus, ſana conſilia inſpirat principibus, atque ad ea implenda impellit, cum ſuccenſet, ſinet eos in reprobum abire ſenſum, ſicut cum mouit cor Dauid, vt numeraret populum quia addiderat furor Do-
3. Reg. 14. mini iraſci contra Iſrael, vt dicitur. 3. Regum. 24. Vel tertio dicam
Caietanus cum Domino Caiet. Sicut diuiſiones aquarum ita cor regis in manu Domini. Ad deſignandam facilitatem qua Deus corda hominum mouere poteſt. Aqua quippè facillimæ diuiſionis eſt. Qua ergo facilitate diuidūtur aquæ & multo maiori Deus poteſt hominum

hominum corda ad quodcunque voluerit inclinare, quia in manu eius sunt omnes fines terræ, vt dicitur Psal. 94. id est, in virtute & potestate eius cuncta sunt posita. Virtus quippè primi agentis in inferioribus etiam agit, vt supra diximus. Inclina ergo cor meum Deus in testimonia tua, in cuius manu corda sunt regum omniumq́ue filiorum Adam, & quocunque volueris inflectis illa, flecte quæso cor meum per sancti spiritus flatum ad tua testimonia adimplenda, atque ab auaritia omniũ malorum radice cor, animam, mentēque meam auerte. In tria vitia Ioannes Apostolus in sua prima Canonica. c. 2. diuidit quicquid in mundo peruersum est, dicens; Omne quod est in mundo, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, & superbia vitæ, quæ non ex patre sed ex mundo est. Et hæc sunt tria impedimenta, quæ à mandatis Dei animum hominis auertere atque auocare solent. Sed inter hæc omnia, auaritia principem locum sibi vendicat, eo quòd pecunia maximè hominum animos rapit inter omnia oculorum concupiscibilia cuius rationem supra reddidimus. Vnde Paulus ad Ephesios. 5. Omnis fornicator aut immundus, aut auarus, quod est idolorum seruitus, non habet hæreditatem in regno Christi & Dei, vbi auaritiam idololatriæ cōparat. Idololatria autem & infidelitas, ait Augustinus, est peccatum, quo cuncta peccata tenentur, & sic in auaritia reliqua includuntur vt statim dicemus. Ratio autem quare auaritia idololatria nominatur, secundum Diuum Tho. super hunc locum, hæc est, quoniam idololatria est quando honor soli Deo debitus impenditur creaturæ, Deo autem dupliciter honor debetur, nimirum vt in eo finem nostrum constituamus, & vt in eo fiduciam nostram finaliter ponamus. Qui ergo hoc in creaturis collocat, reus est idololatriæ. Auari autem & finem & fiduciam omnem in pecunijs collocant. Quostaxans Beatus Iob dicebat capite. 31. Si dixi auro robur meum, & obrizo dixi fiducia mea. Id enim, quod pro fine sibi quisque præstituit, quasi Deum suum facit, ad quem omnia sua dirigit, secundum illud Pauli de voracibus, atque gulosis loquens. Quorum Deus venter est, quia omnia in talem cupidinem referunt. Multo magis auarus quanto appetibilior est pecunia, cui cætera obediunt, vt dicitur Ecclesiastici. 20. Id autem quod tanquam finis diligitur, fine modo diligitur. Nam concupiscentiæ finis est, infinita negatiuè, hoc est nullum

Psal. 94.
1. Ioan. 2.
Auaritia.
Ephes. 5.
D. Aug.
D. Tho.
Dupliciter Deo debetur honor.
Iob. 31.
Eccle. 20.

terminum habet. De medicina quippè, quæ tanquam medium ad sanitatem appetitur, id solum appeto, quod ad salutem scio conferre, ipsam autem sanitatem sine mensura aliqua appeto. Non enim tot gradus tantùm sanitatis volo & non plus, sicut tot dragmas reubarbi, & non amplius: sed quantum potero adipisci sanitatis, absque mensura concupisco, quia hanc vt finem appeto illud verò, vt medium. Cum ergo quis pecuniam tanquam finem appetit, absque mensura aliqua & sine appetit secundum illud Baruch. 3. Vbi sunt principes gentium & qui dominantur super bestias, quæ super terram sunt, qui in auibus cœli ludunt, qui argentum thesaurizant & aurum in quo confidunt homines & non est finis acquisitionis eorum. Ecce quare auari idololatræ à Paulo vocitantur. Vnde Oseæ. 8. dicitur; Argentum suum & aurum suum fecerunt idôla, vt interirent, quia vt dicitur Prouerbiorum. 11. Qui confidit in diuitijs suis corruet. Sed quoniam hæc ratio videtur communis etiam alijs peccatis, (in omni enim peccato mortali constituit homo finem suum in creaturis,) dicitur cum eodem Diuo Thoma, quòd quia idololatrare est aliquid exterius indebite colere, & qui in diuitijs sibi præstituit finem, ponit eum in re exteriori sicut idololatra, (nam in alijs vitijs ponitur finis in interioribus, sicut v. g. superbus in propria exaltatione) ideò specialiter auarus dicitur idola colere. Vel dic secundum Caiet. quòd quia auarus & idololatra cōueniunt in colendo vnā & eandem rem, dicitur auarus idolorum cultor, colit enim idolatra argentum & aurum, secundum illud Psalmi. Simulachra gentium argentum & aurum, nam præter argētum opera manuum hominum idôlum nihil est in mundo, vt dicitur. 1. Corint. 8. Id etiam colit auarus qui aurum & argentum pro Deo habet. Vel dic tertio, quòd ideo dicit idolorum seruitus, quia inter omnia peccata amor nummi maxima abnegandi fidem causa esse solet hominibus secūdum illud. 1. ad Timot. 6. Radix omnium malorum est cupiditas quam quidam appetentes errauerunt à fide. Quod caute cōsiderans aduersarius cum Christū Dominū in deserto tentasset, & in vltimo congressu omnes mundi diuitias ob oculos positas promisisset, cum ad idolatriam compulit, dicens. Hæc omnia tibi dabo si cadens adoraberis me. Acsi latenter diceret; Nihil aliud potentius ad animos hominum in quotcūque mala trahendos, quam auri argentique cupido,

Simile. Baruch. 3. Oseæ. 8. Prou. 11. D. Tho. Caietanus Psal. 113. 1. Tim. 6. Matth. 4.

cupido, quæ & vsque ad idololatriam cor deijcere potens est. Nam vt Paul.vbi supra docet. Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem & laqueum diaboli,& desideria multa inutilia & nociua,quæ mergunt hominem in interitum & perditionem. Dicitur ergo auaritia idolorum seruitus quasi effectiuè, quia solet esse causa apostatandi à fide imò & idololatrandi. Cum ergo sit veluti seruitus idolorum auaritia, quid mirum quòd tanquam maximum impedimentum ad ambulandum in via Dei illud perhorrescat iustus & dicat; Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam?Quam sententiam confirmat sapientia Ecclesi. 20. dicens; Auaro nihil est scelestius, hic enim & animam suam venalem habet,quoniam in vita sua proiecit intima sua. Quis facinorosior proditore Iuda? & tamen auarus eo nequior esse videtur. Ille quippe triginta argenteis Christū Deum suū vendidit, multi autē auari viliori pretio adducti Christū abnegant,& à se proijciunt per peccatum. Quot propter vnius argenti aut dipondij lucrum peierant, mentiuntur, proximum circunueniūt atque decipiunt? Vnde & Cicero offic. 1. ait, Nihil est tam angusti animi, tamque praui quàm amare pecuniam. Hic enim & animam suam venalem habet, sæpè enim propter minimum lucrum & vitam & animam periculo exponit, & quasi pro pecunia cōmutat. Imò & videtur animam suam sub hasta publicare (parece que haze publica almoneda del alma) & ꝙ sua voce quasi præconis dicat, quis plures numos pro anima mea dat? det & accipiat eam, quoniā in vita sua proiecit intima sua,hoc est etiam adhuc viuens perinde se habet acsi omnia sua viscera eiecisset,nimirū quia omnem humanitatis & cōmiserationis affectum exuit, nec sibi bonus neq; alijs, quod in Iuda proditore patet, qui suspēsus est & crepuit medius, & diffusa sunt omnia viscera eius, nā triginta argentorū pretio & vitam & animā vendidit intimaque sua proiecit ac viscera exuit, exuit ēm pietatē auarus in misericorsque,atq; crudelis fit, vt diues ille auarus, Lucæ 16. non compatiebatur Lazaro, cuius & canes aliàs rabidi,lingentes vlcera commiserationis quosdam naturæ instinctus proferebant,quasi impietatem diuitis muto latratu lacerantes, auaro ergo nihil est scelestius,repellit enim æquitatem illam,quæ est tam in creatore quam in creaturis cæteris. Deus enim se & sua creaturis communicat prodigeque diffundit, nam bonum est diffusiuum sui ait Dionysius. Creatura autem se alteri

Paul. vbi supra. Ecclesi. 20. Cice. off. 1. Dāna auaritiæ. Lucæ. 16. Dionysius.

etiam communicat creaturæ, sol enim communicat lucem, ignis calorem, arboresque fructus. Vnde Augustinus ait, indicium maximum diuinæ bonitatis est, quòd quælibet res cogitur dare se ipsam, hanc autem æquitatē auarus non adimplet, nec se, nec sua communicat, sed in arca reseruat, magisque amat, vt putrefiant, quàm vt alteri vsui sint, contra quos Iacobi 5. dicitur; Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miserijs vestris, quæ aduenient vobis, diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, & vestimenta vestra à tineis comesta sunt, aurum & argentum vestrum eruginauit, & erugo eorum in testimonium vobis erit. Item videmus naturam maximè solicitam, ne aliquid vacuum sit in vniuerso, sed statim ab alia creatura suppleatur, etiam si sit necesse præter propriam naturam agere, vt patet in aqua ascendente per fistulam præter eius singularem inclinationem ad supplendum vacuum, auarus autem non id curat, nec vult vacuum in proximo suo adimplere ex his quæ sibi supersunt aliorum defectum adimplendo, etiam si esset contra suæ cupiditatis propensionem, contra illud Pauli. 2. Corinthiorum. 8. Vestra abundantia illorum inopiam suppleat. Vnde & Seneca dicit; Nunquam auarus benefacit, nisi cum moritur, sed qui sibi nequam est, cui alij bonus erit? nam vt Prouerbiorum. 1. dicitur de auaris. Ipsi contra sanguinem suum insidiantur, & moliuntur fraudes contra animas suas, imò sibi inuidet auarus neque in suum commodum expendit sua, sed sibi ipsi negat, vnde Prouerbium. Auaro tam deest quod habet, quàm quod non habet, & Seneca dicit; Pecuniam magnam habet aliquis? si auarus est, non habet, si prodigus, non habebit, & noster Hispanus Poeta Ioannes à Mena, sic dicit auaro.

D. Augustinus. Iacobi. 5. Cōtra auaros. 2. Cor. 8. Seneca. Eccle. 14. Prouer. 1. Seneca.

Tus riquezas tanto ciegas,
Allegadas por mal arte,
A quien pueden hazer parte,
Pues a ti mismo las niegas?

Iuan de Mena.

Sed aduertendum, quòd aliqui per auaritiam intelligūt quodcunque rerum temporalium desiderium. Vnde Cassiodorus dicit, quod est rerum temporalium omnium flagrans omnino desiderium, & nomen Hebræum Batha, quod hic ponitur: in hac amplitudine potest accipi secundum aliquos Hebrææ linguæ peritos. Cuius ratio assignari potest, quoniam auaritia fons videtur, & origo

Cassiodorus.

origo cæterarum cupiditatum, secundum illud. 1.Tim. 6. Radix omniū malorū est cupiditas, quod exponens D.Tho. dicit quòd superbia quidem dicitur radix & initium vitiorum, secundum illud Eccle. 10. Initium omnis peccati superbia, & auaritia etiam licet diuersa ratione. Superbia enim est initium vitiorum quantum ad intentionem auaritia vero quantum ad exequutionem, hoc est dictu, quòd superbus in omnibus alijs vitijs nihil aliud intendit quàm singularem excellentiā inter alios nancisci, id est enim superbia singularis excellentiæ appetitus. Ideo enim abundantiā diuitiarum appetit vt in eis alios præcellat, ideo honores, vt alijs imperet, ideo delicatos cibos, pretiosas vestes, vt in omnibus splendidior cæteris appareat, cæterùm auarus per potentiam diuitiarum hæc omnia assequitur, nam sicut radix alit arborem fructusque eius ac folia, sic pecuniam omnium vitiorum nutricem dixeris, qui enim pecunia abundat is & pretiosas vestes, lautos cibos, cæteraq; splendorem afferentia habet. Pecunia meretriculas aleatores, hystriones, parasytos, factiosos huiusmodiq; monstra hominū alit, eo quòd pecuniæ obediunt omnia, vt dicitur Eccles. 10. Vnde Cicero libr. 2. rethoric. nouorum sic ait. Auaritia ad quoduis malum hominem perducit, quia ergo auaritia tot malorum radix est, extenso vocabulo per eam cæteræ cupidines intelliguntur, à quibus omnibus iustus petit auerti cor suum dicens, Inclina cor meū in testimonia tua & nō in auaritiam, quod etiam potest sic intelligi, vt petat iustus ne adeò sit temporalium rerum auidus, vt intuitu earum Deo seruire vellit, quod existimans aduersarius id improperabat sancto viro Iob dicens, Nunquid frustra Iob timet Deum? nonne tu vallasti eum & domum eius vniuersamq; substantiam per circuitum, operibus manuum eius benedixisti, & possesio eius creuit in terra? hæc fusius forsan præfati sumus, quia ad componendos mores vtiliora videbantur.

1.Tim.6. D. Thom. Eccles. 10. Superbia. Eccle. 10. Cicero 2. rethoric. Iob. 1.

VERSVS QVINTVS.

Auerte oculos meos ne videant vanitatem, in via tua viuifica me.

Secūdū impedimentū cōcupiscentia rerum quæ consistit maximè in visu.

SEcundum impedimentum ad ambulandū in via Dei, est concupiscentia rerum delectabilium, quæ per sensus hauriūtur, & præcipuè venereorum quæ inter omnia delectabilia sensuum maiora sunt, sed quoniam sensus visus inter omnes principatur

patur ſub illius nomine omnes alij ſenſus intelliguntur, nã ea quæ tactu & guſtu & alijs ſenſibus percipiuntur, ſub nomine viſus ſolemus nominare, cum de cibo aut dulci ſono dicimus nos non vidiſſe, neque talem cibum, nec tam ſonoram vocem, cum tamen nec vox, neque cibus viſu hauriantur, cuius ratio eſt, quoniam viſus inter omnes ſenſus maximè cognoſcitiuus eſt, quare & aliorũ
Ariſtotel. ſenſuum perceptiones ei attribuuntur. Vnde & Philoſophus in prologo ſuæ metaphyſicæ ait, quòd inter cæteros ſenſus plus diligimus viſum, eo quod inter alios maximè cognoſcitiuus eſt &
Plinius. plures differentias rerum nobis demonſtrat imò & Plinius dicit; quod animus inhabitat in oculis, nam nuſquam animi manife-
Iſaiæ.ca.1. ſtiora indicia quàm in oculis. Et ideo Iſaias cap. 1. taxat filias Ieruſalem, eo quod nutibus oculorum ambulabant, & de viro apoſta-
Prouer. 6. ta dicitur Prouerb. 6. quod annuit oculis. Imò & ſignum ſuper-
Prou.30. Simile. biæ in oculis maximè manifeſtatur Prouerb. 30. Generatio cuius excelſi ſunt oculi. Auarus etiam oculis concupiſcit rem alienam, eſt enim anima velut auis incluſa in corpore, quæ per oculorum feneſtras exit, & per omnia exteriora volitat, quare oculi maxi-
Iob. 31. mè cuſtodiendi ſunt, vt Iob. 31. Pepigi fœdus cum oculis meis, vt
Matth. 5. ne cogitarem de virgine quidem. Et dominus Matth. 5. Si oculus tuus ſcandalizat te; erue eum & proijce abs te, hoc eſt ſic te debes gerere quantum ad ea quæ videre non licet, acſi oculos non haberes, vnde huiuſmodi abſciſio, ſiue priuatio membrorum intelligi-
Matth. 19. tur quãtum ad vſum præcipuè malum, ſic enim intelligitur quod Dominus alibi dicit; Sunt qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorum, non per membrorum abſciſionem, ſed per malarum cogitationum interemptionem ait Chryſoſtomus. Hoc eſt, quòd ſe priuauerunt vſu talium membrorum quantum ad venereos a-
1.Cor. 6. ctus etiam licitos, vt ſunt coniugales. Et illud Pauli. 1. Corinthiorum. 6. Eſca ventri, & venter eſcis: Deus autem & hunc & has deſtruet. Nam & ſi in reſurrectione reſtituetur venter in ſua integritate non tamen quantũ ad vſum, quem modo habet, qui eſt cibos
Eccleſ. 1. egerere, cum ergo hic Propheta poſtulet, quòd auertantur oculi eius, ne videant vanitatem, non ſic intelligitur, vt eruantur oculi eius, vel obſcurentur ne aliquid videant: cum omnia quæ ſub ſole ſunt vanitas ſint, & vanitas vanitatum; ſed petit, quòd quantum ad vſum malum auertantur à viſione harum vanitatum. Iuxta
Matth. 5. illud Matth. Qui viderit mulierem ad concupiſciendum eam iam

macha-

mechatus est eam in corde suo. Non prohibet Dominus ne fœminas intueamur, sed ne videamus vt concupiscamus, ne intuitus pessimam concupiscientiam pariat, vt Diuus Augustinus in regula ait, Nec tamen quando proceditis fœminas videre prohibemini, sed appetere, vel ab ipsis appeti velle criminosum est, sic ergo multotiens visus abortiuum in anima facit, quemadmodum mulier quæ in vtero gerit & aliquid vidit oculis & concupiscit, si non accipit quod desiderat, aborsum, vt plurimum, patitur, sic anima bonis imprægnata desiderijs, si aliquid videt oculis, ex qua visione cor accenditur, quasi aborsum facit boni desiderij retro cædit quippe ab eo & in noxiam concupiscientiam prolabitur, vt Dauid accidit quando intuitus est mulierem illam se lauantem, sanctus quippe erat bonisque desiderijs plenus, quæ omnia ad prospectum fœminæ perierunt, & antequam in lucem prodirent quasi per aborsum necata sunt. Vnde Dominus Matth. 24. Væ prægnantibus &c. hi sunt qui bonis imprægnātur desiderijs, & tamen vel nunquam in lucem per opera prodeunt, vel per occurrentes occasiones intereunt. Ex visu etiam praua oritur cogitatio. Prouerb. 23. Oculi tui videbunt extraneas, & cor tuum loquetur peruersa, quia impudici cor habent in ore, è contra modesti os in corde gerunt, imò & diuersitas malorum cupiditatum ex visu ortum habet, quemadmodum oues illæ ad prospectum virgarum diuersicolorum diuersos etiam & varij coloris concipiebant fœtus, vt legitur Genesis. 30.

D.Augustinus.

Simile.

Matth. 24.

Figura.

Genes. 30.

(Ne videāt vanitatē &c.) Omnia quidē, quæ sub sole videmus vana sunt iuxta Salomonis citatā sentētiā, Vanitas vanitatū & omnia vanitas. Pro cuius explicatione aduerte multis linguis familiare esse, quādo rem eximiā volumus significare vti abstractis pro concretis, vt virū magnificum ipsam liberalitatem vocamus, & virum qui asiduè mentitur ipsum mendacium. Sic Paulus. 1. Corinthiorum. 1. Ad designandam Dei misericordiam dicit. Qui factus est nobis sapientia & iustitia sanctificatio &c. Cum ergo sapiens hic vana dicere potuisset, ad designandum aliquid eximium abstracto vsus est dicens, vanitas vanitatum, hoc est ea quæ sub sole fiunt ipsa vanitas sunt, ipsa vanitas visibilis, vel idea ipsa vanitatis mundus iste est. Secundò aduerte, ex Origen. homilia prima in cantica, phrasim & idiotismum Hebrææ esse linguæ, cum dicitur, vanitas vanitatum, sicut dicitur, Canticum

Ecclef. 1.

1. Cor. 1.

Origenes.

Canti-

Canticorũ,quia inter omnia excelſa cantica primũ locũ tenet, ſic modo dicitur; Vanitas vanitatũ, quod inter oẽs vanitates ſumma ſtultitia eſt. Licet batalogia,hoc eſt inutilis repetitio, ſit vitiũ maximè in rebus ſacris vitandũ, ſed aliquando eiuſdẽ vocis repetitio cũ decore fit & efficacia, quã latini vocant perſeuerantiã, vel exi-
Pſalm. 28. ſtentiã,vt eſt illud Pſalmi. 28. Afferte Dño filij Dei, afferte Dño
Ezech. 24. gloriã & honorẽ. Afferte Domino filios arietũ &c. Et Ezech. 24. Non erat qui requireret,non erat inquã, qui requireret, talis autẽ repetitio habet locũ quãdo tanti põderis ſententia eſt, vt nullatenus debeamus eam obliuiſci, propter quã cauſam in ipſo veſtibulo concionis toties repetitur vanitas, vt altius noſtris mẽtibus infigeretur. Vana ergo ſunt omnia quæ in præſenti ſeculo oculis cernimus, vt accõmoda ſit diſtributio ne ſub tali diſtributione includantur quæ alterius ſunt ordinis, qualia ſunt diuina, & ea quæ diuinitus nobis conferuntur. Cæterum & ſi omnia quæ carnis oculus cõcupiſcit vana ſint, nõ dubito quin ea quæ ad venereorũ cõcupiſcentiam expectant plus cæteris vanitatis habeant. Sapiens
Prouer. 6. Prouerb. 6. ait. Pretium Scorti vix eſt vnius panis, mulier autem viri pretioſam animam capit. Hoc eſt delectatio propter quã appetitur mulier, vix eſt vni⁹ panis, ideſt breuis eſt, quia nec per mo-
Oſeæ. 4. mentum ſatiat, vt dicitur Oſeæ. 4. Comedent & nõ ſaturabuntur;
Beda. fornicati ſunt, & non ceſſauerũt. Vnde ſuper hũc locũ dicit Beda, Sicut vnus panis diurnã ſolũ effugat eſuriem, & nihilominus poſt modũ eſurit, qui comeſto pane ſaturatus abſceſſerat, ſic qui intrat ad ſcortum, ad horam quidẽ euaporat libidinẽ, ſed poſt paulum
D. Hieronymus. ardentior reddit. Et D. Hieronymus ait, Voluptas carnis præſens nõ ſatiat, futura cruciat, præterita nõ delectat. Licet per hoc etiam deſignetur huius voluptatis vilitas, cuius pretiũ vix eſt fruſtrũ panis, vt Hebræi legunt, & quod ipſa capit pretioſiſsimum hominis
D. Auguſtinus. nimirum animã Chriſti ſanguine emptam. Vnde D. Auguſtinus libr. dè honeſtate mulierũ cap. 30. (inquit) Quanta iniquitas, quãta peruerſitas, vt animam quam Chriſtus ſuo ſacro ſanguine redemit, luxurioſus quiſq; propter vnius momenti delectationem libidinis diabolo peſsimo inimico ſuo vendat ac tradat, verè nimirum miſeranda & plangenda conditio eſt, vbi cito præterit quod delectat, & permanet ſine fine quod cruciat, ſub momento enim impetus libidinis trãſit, & permanet ſine fine infelicis animæ opprobrium, nonnulli ex Hebr. ſic legunt, Quia propter mulierem fornica-

fornicariā,vsq; ad frustrū panis: hoc est,quia propter amorē mulierum multi deueniunt vsq; ad frustum panis,idest,vsq; ad mendicitatem,solent enim mēdici frustra panis postulare.Quare antiqui hunc meretricū amorē pingebant sicut monstrū illud quod à Poetis chimera dicitur, cuius caput erat leonis,quia talis amor à principio feraliter inuadit, & more brutorū adoritur hominem. Vnde scriptura cū de eo loquitur brutorū vocibus vtitur Iere. 5. Æqui amatores & emissarij facti sunt in foeminas,vnusquisque in vxorē proximi sui inhiabat: corpus erat capræ quæ luxuriosissimū animal est,quia inuasus tali amore in luxuriæ pruritus dilabitur,sed cauda erat draconis, quia in fine mordet,vel per penitudinē,vel per egestatē,vel per infirmitates ad quas deducit, vnde Prouerb.21.Ingreditur blandè,sed in fine mordebit,vt coluber, & tā quā regulus venena diffundet,à tali ergo vanitate petit Propheta noster,vt auertātur oculi eius,qm̄ hoc vitium per auersionē euitatur nō facie ad faciem, sed terga vertendo, secundū illud consiliū Pauli,fugite fornicationē,& illud Isai.48.Egredimini de Babylone fugite àChaldęis.in Psal.3.habetur.Qm̄ tu percusisti oēs aduersantes mihi sine causa,ex quo colligit̄ Psal. illū concinuisse Dauidē pro victorijs,quas dedit illi Deus contra inimicos suos,& tamē titulus psalmi est Psalmus Dauid cū fugeret à facie Absalon.Canit victoriā & dicit se fugere,quia hęc est illustrissima victoria vincere fugiēdo à facie,appetitus nostri.2.Petr.1.Per hoc efficiamini diuinæ cōsortes naturæ, fugiētes eā quæ in mūdo est cōcupiscentiæ corruptionē. Occasiones fugere maximè cōfert ad euitādum hoc vitiū,nam vt dicitur Eccles. Quis miserebitur incantatori à serpente percusso? Et alibi. Nunquid potest,quis abscondere ignē in sinu suo & quod vestimenta illius nō ardeant?aut ambulare super prunas, & ꝙ nō comburantur plātæ eius.Et D.Hierony.ait,quod nullus inter serpētes securos capit somnos,& D.Bernard. æstimat maius miraculum inter colloquia & familiaritates mulierum castè viuere,quam mortuum suscitare,qui enim amat periculum(ait sapiens Eccle. 3.) peribit in illo. Et idem Hieronymus satius est non posse pèrire quam in periculo non perijsse. Vnde versus.

Chimera. Ierem. 5. Prou. 21. Isaiæ.48. Psalm.3. 2. Petri. 1. Eccles. 12. Prouer.6. D. Hieronymus. D.Bernardus.

Quem nisi te foueat superas inceste Cupido?
Vincere te didici sobrietate fuga.

Accipe demū optimū D.Cypriani cōsiliū.vbi sic ait,Liberāda est vigilanter

Cyprianus epist. 11.

vigilanter de periculosis locis nauis ne inter scopulos, & saxa frangatur, eruenda est velociter de incendio sarcina priusquam flammis superuenientibus concremetur, nemo diu tutus est periculo proximus, nec euadere diabolum Dei seruus poterit qui se diaboli laqueis implicauit.

(In via tua viuifica me.) Hæc via Christus est, vt ipse dicit. Ego sum via veritas & vita, qui per mortem suam animam nostram viuificauit, vt peccatis mortui illi viueremus, vt dicitur Romanorum sexto. Nam in cruce Christi, veluti in quodam tribunali concupiscientia peccati damnata est, & crucifixa. Vnde

Roma. 8. Paulus Romanorum octauo ait, quod Christus de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in no-

Ibid. ca. 6. bis. quod supra explicuimus. Sed capit. 6. dicit; Hoc scientes quoniam vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt amplius non seruiamus peccato. Veterem hominem vocat defectus carnis, qui consequuti sunt ad peccatum, ex quibus vnus est libertas effrænatæ libidinis, quæ etiam renuente anima vehementer insurgit, quæ antea per originalem iustitiam ligata tenebatur ne ferociret, & rectè quidem vetustatis nomine hos claudit defectus, quoniam vetustas defectus est præter intentionem, & in deordinatione mali est & à primo parente deriuata, & quia sicut senectus corrumpit corpus, ita hi defectus peccati corrumpunt bonum naturæ, iste ergo vetus homo cum Christo affixus est cruci non interemptus, sed cruci affixus, hoc est mortificatus. Viuit enim corpus peccati & mortis contra quod Paulus clamabat. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius, sed tamen per crucem Christi impeditur ab operibus vetustatis. Vnde subdit, vt destruatur corpus peccati, non vt destruatur corpus secundum substantiam, sed secundum quod est peccati, idest, vt destruatur id quod est peccati in corpore nostro, vt amplius non seruiamus peccato, ecce quomodo debet destrui corpus peccati, nimirum non seruiendo concupiscientijs eius, non dicit, vt non peccemus, hoc enim impossibile nobis est, sed vt non seruiamus peccato tanquam serui Domino, quod multis viris perfectis per gratiam Dei præstitutum est, quod clarius explicat inferius dicendo hoc

Paul. vbi supra. eod. capit. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt obediatis ei in concupiscientijs eius. Ecce in quo debet destrui

strui corpus & regnum peccati, nempe in non obediendo concupiscentijs eius, quod Christi fidelibus per eius gratiam communicatur, vt dicitur Galatas. 5. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs, & concupiscentijs, non solum carnem affligunt, quæ radix harum cupiditatum est, sed ipsa vitia ipsos malos affectus detinent tanquam affixos cruci, ne in opus prauum prodeant, in hoc se Christo crucifixo configurantes. Quare sancti efficacissimum remedium contra carnis illecebras existimant iugem crucis Christi meditationem, peculiariterque contra libidinis motus & immunditiam cogitationum oratio ad crucem Christi maximè conducit. Legitur de quadam sancta moniali, quòd quotienscunque immundas patiebatur cogitationes pollice signum crucis in corde faciebat, & cum post multos annos à sepultura eius, casu aperiretur sepulchrum, cum totum corpus iam corruptum esset, solus pollex integer & incorruptus apparuit, & in corde signum crucis simile floris lilij, rectè ergo petit iustus, vt contra tale vitium in via quæ Christus est viuificaretur eius animus, quippe ipse mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit. Galat. 5.

Sed non prætereundem existimo, licet breuiter pertranseundum, quod hic Diuus Augustinus docet, nam sic intelligit hunc versum, Auerte oculos &c. Idest, auerte oculos meos ab illis rebus inferioribus quæ sub sole geruntur, quia omnia vana sunt, idest, mutabilitati subiecta, vt Paulus Romanorum. 8. Vanitati creatura subiecta est, hoc est mutabilitati. Petit ergo vt & sensus & animus ab his sensibilibus abstracti, ad cœlestia dirigantur, vt docet Paulus Colossenses. 3. Quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapite non quæ super terram, qui enim adhæret his vanis, mutabilitati subiectus est, qui autem ab eis eleuatur, & Deo inhæret, iam immobilis est, nam qui confidunt in Domino sicut mons Sion non commouebitur in æternum qui habitat in Ierusalem, vnde Diuus Augustinus hoc loco ait, non videt vana, qui fixus est in illo qui est super omnia, cuius mens sursum est, qui vero hæc cogitat, sub sole viuit, vbi vanitas est. Propositiones immobiles dicuntur quando earum veritates à rebus abstrahimus, vt homo est animal rationale, propositio immobilis est verita- August. Rom. 8. Coloss. 3. Psal. 124. August. Simile.

M tis, abstra-

tis, abstracta tamen à sensibilibus, nam in rebus ipsis cōtingens est sicut & hæc, homo est, vt metaphysici docent, sic ergo & anima immobilis fiet à sensibilibus seiūcta & abstracta, si Deo qui immobilis & sempiternus est, per bonam voluntatem inhæreat, vt Paulus Acto. 14. dicebat, quod ipsi venerant annuntiare hominibus ab his vanis conuerti ad Deum viuum, sicuti ait Augustin. Si res quædam immobilis coram speculo ponatur, immobilis etiam apparet in speculo, sed si rem mobilem ante faciem speculi colloces vt aquam. v. g. motus etiam multiplices in speculo reddit, sic certè, si animam tuam harum rerū mutabiliū speculū facias vt coram ea eas proponas, iam plures in se patietur vicissitudines, motusque diuersos atque inquietudines experietur, sed si Dei speculum eam constitueris, vt in ipsa eius maiestas resplendeat, sicut & ipse immutabilis est, & ipsa immobilis constansque in omni bono permanebit. Vnde Paulus Hebræor. 13. Optimum est gratia stabilire cor, gratia autem est qua Deus animam nostram inhabitat.

Act. 14. August. Simile. Hebr. 13.

Vel aliter (vt idem Augustinus ait) Auerte oculos meos ne videant vanitatem, idest, vt intentio mea, quæ oculus animæ est, in operibus suis non figatur in his vanis, sed in Deo, secundum illam doctrinam Saluatoris Matth. 6. Videte ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, non interdicit omnino Dominus, quòd opera nostra faciamus coram hominibus vt videant opera nostra bona, sed (vt Chrysost. adnotauit) id vetat, ne ideo faciamus vt ab eis videamur, & eorum laudem aucupemur, sed glorificetur Deus, & vt ei placeamus. Nam vt docet magnus Basilius. Si artifici putà pictori aliquod opus iniungitur ab aliquo vt depingat, scilicet, Cæsaris imaginem eo modo quo ab iniungente præcipitur, non curat artifex placere alijs, qui imaginem vident, sed ei qui iniungit opus & mercedem soluturus est, nam & si alijs displiceat, dummodo præcipienti placeat, nihil ad illū. Sic sic Christi seruus vitam suam & opera componere debet, vt placeat Deo, qui ei iniungit & qui copiosissimam mercedem largiturus est, musitet quidquid libuerit mundus dummodo tu legem ac præcepta Dei obserues, ad illius quippe voluntatem attendere debes, qui & tibi munus iniungit & qui mercedem soluturus est. Vnde Paulus Galat. 1. Si adhuc hominibus placerem, Christi seruus non essem, & alibi. 1. Corinthiorum. 4. Mihi

August. Matth. 6. Matth. 5. Basilius. Simile. Galat. 1. 1. Cor. 4.

Mihi pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die, qui enim iudicat me Dominus est, Deo ergo attendere debet vt ei placeat, cui se probauit, vel qui se probauit, vt alia habet litera. Vt dicitur. 2. Timoth. 2. & Iob. 16. Ad Deum stilat oculus meus. Hoc est intentio mea, & Diuus Bernardus ait, Angelus ab angelo nō quærit gloriam, & homo ab homine laudari cupit? (In via tua viuifica me) Per hanc viam alij intelligunt charitatem. Quam Paulus. 1. Corin. 13. excellentiorem viam appellat. Nam vt ait Diuus Bernar. Nō est quò se misceat vanitas, vbi totum occupat charitas. 2. Tim. 2. Iob. 16. Bernard. 1. Cor. 13. Bernard

VERSVS SEXTVS.

Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo.

QVIA ignitum eloquium tuum vehementer, & palleas vanitatis comburit, statue ergo seruo tuo eloquium tuum ne fugaci obliuione labatur. Quod in nobis debet semper stabiliter permanere, vt ait Casiodorus, Statue ergo idest confirma, & corrobora verbum tuum seruo tuo, vt tanquam seruus dicto obediens obseruem illud. Dicitur enim Eccles. vltim. de sapiētia, Colluctata est cum illa anima mea, & in faciendo eam confirmatus sum, colluctando enim velut alter Iacob cum omnibus quę sapientiam diuinam, atque Dei timorem impediunt, acquiritur; confirmaturque in timore tuo, hic quippe est veluti vasis, ac fundamentum super quod struitur eloquiorum Dei obseruatio, secundum illud Eccles. 1. Radix sapientiæ est timere Deum, rami enim illius longeui. Sicut enim radix in abditis terræ reconditur, vt inde rami eius pullulent, sic timor Domini in intimo cordis radicari debet, vt inde rami fructusque eloquiorum Dei in longum protrahantur, dilatētur, atque perdurent. Et sicut radix deformis, atque despicabilis est, fructus autem pulcherrimi suauesque inde nascuntur, sic timor Domini, qui humilitatem parit, in se ipso facit hominem despicabilem atque fœdum sibi ipsi apparerere, ex quo miri plurimorum virtutum fructus insurgunt, qui animam speciosissimam reddunt, vnde Micheæ. 6. dicitur; Humiliatio tua in medio tui, hoc est, in intimo cordis, quod in medio tui situ est, vel in medio tui, idest, etiā si in initio natiuitatis & conceptus tui habeas, quo humilieris & erubescas, quoniam ex fœtido semine & sanguine coagulato conceptus es, & in fine etiam sit quo super Casiod. Eccl. vlt. Eccles. 1. Simile. Mich. 6.

cilium deprimas caputque confusione submittas, quia cinis es & in cinerem ibis, vermesque erunt operimentum tuum, tamen præcipua ratio humiliationis tuæ medium vitæ tuæ est, hoc est id quod mediat inter initium & finem, quod est tempus quo homo viuens operatur,& quia opera tua tanquam pannus menstrua te sunt, & quod in vita operaris, confusione ac opprobrio dignum est, ideo assidua consideratio vitæ ac operum tuorum ad humilitationem tui plurimum emolumenti conferent, radix ergo sapientiæ est timor iste qui humilitatem generat. Nam Philosophi dicunt experientiaque constat, quod si quis in profundo putei altissimi demitatur, etiam in ipso feruore diei cum radij solis plus emicare videntur, videbit stellas cœli. Sapientia autem altissimarum rerum cognitio est, si ergo ea quæ supra te sunt sapere ac intelligere concupiscis; humiliare in profundo pectoris tui, puteum ex tuimet consideratione fode, ibiq; summissus non solum stellas videbis, sed & illum qui numerat multitudinem stellarum & omnibus eis nomina vocat, ante cuius conspectum stellæ non sunt mundæ supra stellatum solium sedentem lumine suo radiantem perspicies. Vnde Dominus Lucæ. 14. Qui se humiliat exaltabitur, & Iacobus. Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Quia ergo à principio huius octonarij diximus, quod tertium impedimentum ad obseruationem mandatorum Dei est superbia vitæ, aduersus eam petit in hoc versu Psalmista, vt humilitatis virtus ei à Domino largiatur, nam timor iste humilitatis parens est, circa quod notandum ex Diuo Augustino in commentatio eius in Epist. Ioan. tract. 9. quod est duplex timor, alter dicitur seruilis, alter filialis. De primo dicitur Prou. 1. & Psalm. 120. Initium Sapientiæ timor Domini, nam ait ipse explicās illud, Perfecta charitas, foras mittit timorem, Ergo incipiat timor, quia initium sapientiæ timor Domini. Timor quasi locum præparat charitati, cum autem cœpit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparauit locum, sicut videmus per setam introduci linum quando aliquid suitur, quę tamen postea pellitur, nec remanet in opere facto. Sed tamen quoniam fere omnes interpretes de timore filiali intelligunt illum locum, aduertendum est quòd per sapientiam in hoc loco non tantum intelligitur sapientia, vt solum in se includat cognitionem Dei rerumque agendarum, sed etiam vt in se includat huiusmodi cognitionē simul cum pia volū

tatis

Simile.
Luc. 14. & 18.
Iacob. 4.
August.
Prou. 1.
Psal. 120.
Ioan. 4.
Simile.

tatis affectione erga Deum, & quæ Dei sunt, huiusmodi sapientiæ timor Domini est initium, qui & facit vt seriò accommodemus animum nostrum ad sciendum ea quæ Dei sunt, simulque facit vt incipiamus illi affici eaque eligere, approbare atque opere perficere quæ sibi placita esse nouimus. Quare Scriptura in locis illis, vbi tantopere timorem Dei commendat, nomine timoris non solum intelligit timorem illum, quo homo in se ipso concutitur, metuitque malum quod respicit: sed simul intelligitur reuerentia Dei qua homo Dei maiestatem veretur, illique submitti in omnibus morem gerere atque obsequi vult, atque obnixè studet cauens ne illum in aliquo offendat. Vnde &. 70. frequenter pro ea dictione Hebraica quæ timorem significat, vertunt theosebiam, quæ interpretatur pietas. Nam Iob. 28. Ecce timor Domini ipsa est sapientia, est in græco theosebia, & Augustinus varijs in locis legit, Ecce pietas ipsa est sapientia. Nam lib. de spiritu, & lit. cap. 11. dicit, Pietatem dico, quam græci Theosebiam vocant ipsa quippe commendata est, cum dictum est homini, quod in libro Iob legitur, Ecce pietas est sapientia. Pietas autem virtus est, quæ honorem parentibus tribuit, omnium vero parens Deus est, vnde Malach. 1. dicitur, Si ego pater, vbi est honor meus? ideo ergo dicitur timor iste filialis quia includit reuerentiam illam quam filij parentibus exhibere debent, & hic est timor ille quem angeli beati habent coram Deo, de quo Iob. Columnæ cæli contremiscunt & pauent in conspectu eius, isti sunt angeli motores orbiũ. Et in præfatione canit Ecclesia, Adorant Dominationes, tremunt potestates, id enim est in conspectu eius velata facie & pedibus stare seraphin, hoc est tanta cum reuerentia ante tantæ celsitudinis maiestatem assistere, vt neque oculos leuare, nec pedes moueere vix audeant. Sicut quando coram rege assistit subditus, oculos defixos, pedesq; quasi immobiles habet; veluti metuens ante tantam celsitudinem, vel tantillum se mouere. Agnitio ergo excelsæ maiestatis Dei, & infinitæ præcellentiæ, qua ipsos summos spiritus superat: est timor iste reuerentialis, vt vult Chrys. hom. super Gen. Qui & ipse, secundum essentiam, humilitas est, vel parens ac tantæ virtutis initium, vnde Eccl. 1. Plenitudo sapientiæ est timere Deũ, & plenitudo à fructibus illius. Nam ut dicitur. 1. Timoth. 4. Pietas ad omnia vtilis est, & Cassiodorus sic de hoc timore dicit, Hic ita metuit vt diligat, & si quærit, nunquam desinit diligere, quem me-

Iob. 28. August. Malach. 1. Iob. 26. Simile. 1. Tim. 4. Cassiod.

tuit. Hunc ergo timorem Propheta exigit, ac concupiscit, qui tanquam basis, ac fundamentum totius obseruantiæ legis est: imo & alij verti vellent, pro initio, primitias, seu principatum: vtrunque enim significat nomē Hebræū ibi positum. Quasi hic timor Dñi, de quo loquimur, præcipuam sapientiæ partē sibi vendicare velit.

VERSVS SEPTIMVS.

Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum, quia iudicia tua iucunda.

QVartum impedimentum solet esse timor opprobrij, in quo clauditur appetitus vanæ gloriæ. Ex hoc enim quòd quis cupit vanam apud homines gloriam, timet ab eis exprobrari. Quod impedimentum adeò solet animos hominum occupare; vt non solum ad obseruandum Dei mandata, verū etiā ad credendū impediat. Vnde Dominus dicebat Pharisæis. Ioan. 5. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab hominibus accipitis, & gloriamque à solo Deo est non quæritis? Quare dicit; Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum siue quod reueritus sum, aut timui, sicut Hieron. & alij vertunt: hoc est, aufer à me timorem opprobrij; quia iudicia tua iucunda hoc est, bona & vtilia, quia opprobria hæc à iudicijs tuis sunt, quæ sunt bona & vtilia electis, eo quod diligentibus Deum, omnia cooperantur in bonū, vt dicitur Roman. 8.

Ioan. 5.

Rom. 8.

Pro quo aduertendum est, quod olim Iudæi atque Gentiles, maxime exprobrabant Christi cultoribus, quod hominem patibulo affixum, inter duoq; nequam damnatum, pro Deo colerent. Vnde (vt refert hic Hiero.) dicebāt viro Christiano cultor es crucifixi, adorator es malè mortui, venerator es occisi, & dicebāt; Ecce Deus noster, quē vos dicitis manufactum, vbi Deus vester? veniat, Quod suspicatus sum, quod suspicabātur illi, quod fallaciam obseruaret Ecclesia, quādo Christū adorabat, vnde Paul. 1. Cor. 1. Nos prædicamus Christū crucifixū, Iudæis quidē scandalū, gentibus autem stultitiā. Fuit enim Iudæis Christus crucifixus offendiculū, & petra scādali secundū illud Isai. 8. Lapidē offensionis & petrā scādali. Nō intelligentes q̄ Messias suus, quē tanquam magnum regē, venturū esse expectabant, patibulo esset affigendus; Quare Paul. Act. 26. hāc dicebat esse quęstionē sibi cū Iudęis, si passibilis Christus, secūdū Prophetias aduenisset? quod ipsi nō intelligētes, irridebant. Qua-

Hieron.

1. Cor. 1.

Isai. 8.

Act. 26.

Quapropter Iudęis fuit scandalũ,sed gẽtibus stultitia.Quippe qui vt antea dixerat Paul.Sapientiã quærũt,tantãq; Dei humilitatẽ,& depræsionẽ vsq; ad mortẽ crucis,stultitiã reputabãt;quod attestat Plinius Iunior,scribens Traiano Cæsari de Christianis, nihil in eis mali se reperisse affirmans, præter hoc, quod superstitiose hymnos ante lucanos cuidã Christo crucifixo canebant. Ob hoc ergo & apud Iudæos & apud gẽtiles Christi cultores,in derisum & opprobrium erant, adeo q & pro se & pro suis membris dicit caput, Factus sum opprobriũ vicinis meis valde;Sed opprobriũ hoc,suspicio potius erat quã rei veritas,erat enim leue iudiciũ, ex hominum imprudẽtia ortũ,qui renuẽtes veritati Dei subijci,suęq; sapiẽtię innitẽtes,stultifacti sunt,secũdũ illud quod hic citatur à Paulo,vbi sapiẽs,vbi scriba,vbi inquisitor huius sæculi?nonne stultã fecit Deus sapientiã huius mũdi?Tale ergo opprobriũ verus orthodoxus petit à se auerti,ne timeat,aut suspicetur illud, sed cũ eodẽ Paulo in sequentibus verbis dicat:Ipsis autẽ vocatis Iudæis atq; Græcis,Christũ Dei virtutẽ atq; sapientiã.Contra scandalum, opponit virtutẽ, & contra stultitiã sapientiã,scandalizabantur quippe Iudęi, in infirmitate carnis Christi paßibilis,& crucifixi,sed fides docet veros orthodoxos,illic potentiam Dei maximè viguisse, quippequi per mortẽ suam,mortis deuicit autorẽ, sapientiam etiã Dei plurimum splẽduisse, nã ad literam vult dicere quod ipsius paßio,crucifixio, ac mors est potentia atq; sapientia Dei patientis,crucifixi,ac mortui,qui vsus est paßione,cruce,ac morte propria, vt potentia,ac sapientia,ad vincendum mundũ atq; diabolum, ad reparandum humanũ genus,atq; vt immortalitatis homines participes fierent,instaurare etiã, & quæ in terris & quæ in cœlis sunt. Vnde Paul.eodẽ loco;Verbũ crucis pereuntibus stultitia est,his autem qui salui fiunt,idest nobis virtus Dei est.Nõ solũ autem improperiũ crucis Christi Paulus nõ timebat,verũ in ea maximè gloriabatur;cũ dicebat.Mihi absit gloriari,nisi in cruce Dñi nostri Iesu Christi, vnusquisq; enim in ea re gloriatur,per quã reputat se magnũ,vt ille qui vel in diuitijs, vel in scientijs, vel in fortitudine magnus sibi videt, in hoc gloriatur.Paulus autẽ in nullo alio se magnũ reputat nisi in Chr̃o vt qui dicebat; Viuo ego,iã nõ ego, viuit vero in me Chr̃us, Gal.2.Et ideo in solo Chr̃o gloriabatur, & præcipuè in eius cruce, In qua omnia in quibus homines iactari siue gloriari solent, inueniũtur. Aliquãdo eñ maximè se extollũt homines in amicitia pro

[Margin: Plinius Iunior ad Traianũ. — Psal. 30. — Hiero. 20. — 1.Cor. 1. — Paul.vbi supra. — Galat. 6. — Galat. 2.]

cerum, siue principum aut magnatum, in cruce autem Christi, hoc super excellenter adinuenit Paulus, quoniã nihil amicitiam Dei erga nos adeò commendat atque ostendit, quàm crux Christi, vt

Rom. 5. ipse Paulus Roma. 5. testatur dicens: Commendat autem charitatem suam Deus in nobis, quoniam cũ adhuc peccatores essemus,

Grego. Christus pro nobis mortuus est. Et Diuus Gregorius ait, O inestimabilis dilectio charitatis, vt seruum redimeres, filium tradidisti. Solent etiam homines extolli de scientia, quam Paulus in loco proximè citato, miram adinuenit in cruce, in qua sapientia Dei su

1. Cor. 2. per omnia emicuit, &. 1. Corinth. 2. dixit, Non enim existimaui me aliquid scire inter vos, nisi Christum, & hunc crucifixum; Nam in cruce est perfectio totius legis, & tota ars bene viuendi, vnde ex ea tanquam ex suggestu & cathedra omnium virtutum,

August. disciplinam optimus nobis tradidit magister. Quare Augustinus ait. Lignum in quo fixa erant membra patientis, etiam cathedra fuit magistri docentis, si gloriaris in potentia, nobis ver-

Rom. 6. bum crucis virtus Dei est, si de libertate adepta Romanorum. 6. dicit Paulus, quod vetus homo noster crucifixus est, vt amplius non seruiamus peccato; si de diuitijs, de Moyse dicit Paulus He-

Hebr. 11. bræorum. 11. quod maiores diuitias existimauit thesauro Ægyptiorum, improperium Christi; Si ideo extollis te, quia ad aliquod insigne collegium assumptus es: per crucem ad collegium cœleste adsciti sumus; Nam per sanguinem crucis pacificauit siue quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt. Alij gloriantur in vexillis & signis suæ victoriæ, per crucem expoliauit Christus principatus & potestates, traducens confidenter & palam, triumphans

Coloss. 2. illos in semetipso, vt dicitur Colossenses. 2. Vnde Ecclesia in quadam antiphona de cruce dicit. Super omnia ligna Cedrorum, tu sola excelsior, in qua salus mundi pependit, in qua Christus triumphauit & mors mortem superabit. Absit ergo à te Christiane vt opprobrium reputes crucẽ Christi, quæ excellentissima ratio gloriandi tibi effecta est, peteque à Deo, vt timorem talis opprobrij longe faciat à te, imo nec suspitio, vel minima tibi subrepat, vt improperium reputes crucem Christi, quæ gloria & corona tua insigneq; vexillum victoriæ tibi est.

August. Sed vt D. August. & alij volunt, opprobrium hoc peccatum intelligit, quod maximũ hominis ratione vtẽtis, opprobriũ est. Vinci enim ab inferiori maximũ dedecus hominis est. Vnde Hieron. in epi-

In epistola ad Rusticum monachum.Nihil Christiano(inquit) felicius,cui promittitur regnum cœlorũ,nihil laboriosius, qui quotidie de vita periclitatur,nihil fortius qui vincit diabolum,nihil imbecillius qui à carne superatur;& Paul.Rom.ᵒ12. Noli vinci à malo,sed vince in bono malum. Tunc enim aliquis ab alio vincitur, cum ad illum trahitur.Sicut cũ ignis trahit aquam ad suum calorem,dicitur illam vincere; qui ergo propter malum quod ab alio accipit,malum etiam ei reddit,à malo trahitur, & à malo dicitur vinci;quo nihil fœdius,magisq́; indecorum homini accidere potest,quam vinci à malo,quod nihil est,& præcipuè à carne,quæ ei subdi debet & obsequi;secundum illud Gene.Subter te erit appetitus tuus,& tu dominaueris illius,ideo peccata carnis inter cætera,maioris dedecoris sunt.Nam vt ait Gregorius,peccata carnis minoris culpæ,sed maioris infamiæ sunt. Ait enim Diuus Augustinus de ciuitate Dei lib.14.ca.18. Ideo indecorum homini est, à carne superari, quia eam sibi subditã fecit Deus: Caro autem absque rationis & voluntatis consensu,imò renuẽte ratione, suos motus multotiens exercet;Nam vt Philosophus docet,appetitus sensitiuus non obedit rationi seruiliter,sed politicè, hoc est non sicut seruus Domino,sed sicut ciuis regi, qui & si subditus eius sit, tamẽ suo vtitur iure,liberaque potestate suis fruitur rebus,atque ad libitum eis vtitur.Sic appetitus sensitiuus, etsi subdatur rationi non adeò seruiliter vt nihil sine eius imperio posit;imò ipsa renuente, contra eius imperium surgit,veluti,etiamsi primum mobile reliquos cœlos suo motu ab oriente in occidens per meridiem rapiat, nihilominus quodlibet suum proprium explet cursum, aduersa vice ab occidente in oriens per septentrionem.Quod Paul. sentiẽs dicebat inuenisse se aliam legem in membris suis, repugnantẽ legi mentis suæ. Id ergo maximũ opprobrium hominis est,vt in domo sua,vbi ipse imperium suum exercet, seruus contra suam voluntatem insurgat.Sicuti maximum dedecus patrisfamiliàs esset, vt vile mancipium contra eum superbiret:id enim Saram affligebat,quod Agar ancilla sua, contra dominam eleuaretur. Vnde Paul.2.Cor.12.ait.Datus est mihi stimulus carnis meæ, qui me colaphizet.Idest quod caro suos fœdissimos motus cõtra me excitaret;quod fuit veluti colaphizare me: Quod enim maius opprobrium,vel iniuria grauior homini inferri potest,quam eum alapis cedere?Vt ergo insinuaret dedecoris magnitudinem,quæ homini

Rom. 12. Genes. 4. Gregor. August. Peccata carnis. Rom. 7. Gen. 16. 2.Cor. 12.

cõtingit ex huiusmodi carnis lenocinijs, opprobriosissimo nomine vocauit, dicens. Stimulus carnis meæ, qui me colaphizet. Inde est, quòd. 1. ad Thessal. 4. nos admonet, vt sciat vnusquisque vas suum possidere in sanctificationem, & honorem & non in passionē desiderij. Nomine passionis perturbationem animi intelligens; quasi id contra hominis honorem fit. Vnde Diuus Augustinus vbi supra ait. Quod ideo non erubescimus, etiam si iniuste irascimur contra aliquem & videamur, pudefit autem homo, si videatur ab alijs accedere ad vxorē suā, cum tamen hoc iustum sit, illud iniustum, quoniam ira audit rationem, hij autem motus impudici contra rationis imperium surgunt. Quare ex huiusmodi motibus homo maximè pudefit. Vnde primi parentes qui ante peccatum erant nudi; neque erubescebant, postea maximè erubuerunt, atque folijs ficum consutis, suam turpitudinem tegere laborabant. Nimirum ante peccatum, per originalis iustitiæ vim huiusmodi motus detinebantur; ne nisi imperante ratione insurgerent; at postquam per inobedientiæ crimen, talem gratiam amisserunt, caro suæ relicta naturæ, ipsis nolentibus impudens insurgebat, atque indecoros motus exercens, maxima eos iniuria afficiebat. Vnde iam membra illa propter infamiam pudenda arbitrantur. Ad exercendos tales motus, etiam ipsi coniuges conspectus publicos fugiunt; Quapropter Diuus Augustinus de ciuitate Dei affirmat Philosophos illos Cinycos, quorū dogma fuit, vt ea quæ ex se licebāt, publicè & palam exercerentur, atque ideo in plateis & in vrbium publicis vijs, cum vxoribus coibant ait, id finxisse, nec in rei veritate potuisse: ipsa enim naturalis verecundia impedimento erat, ne in publico hominum conspectu tales motus, qui tunc necessarij erant, insurgerent, ne tam nefario sceleri deseruirēt. Opprobrium ergo maximum carnis peccata dicuntur, quæ qui exercet, non victor, sed victus euadit, quippe qui infirmiori ac seruo succumbit. Quare Esdræ. 3. iuuenis ille Zorobabel, qui dixerat nihil fortius muliere, cum id probaret, dixit se vidisse amicā regis coram eo sedentem, & coronam à capite regis auferentem, imponentemque suo capiti, & super hæc omnia, rex aperto ore eam intuebatur, & irridenti arridebat, & irascenti blandiebatur, & cum hæc diceret, omnium purpuratorum oculos in se conuertit. Indecora certe res sed in anima peior, quæ cum regis exerceat potestatem in corpore (est enim homo breuis mundus, &

quædam

Marginalia: 1. Thess. 4. — August. — August. — Esdræ. 3. — Figura.

quædam parua respublica) tamen caro quæ meretrix & concubina est, coronam & sceptrum sibi vsurpet, atque ab anima tollat illique submissa anima & blanditur, & arridet, atque ad libitum ei obtemperat. Quis non miretur? Quis ad tantum facinus oculos attonitos non conuertat? Vnde Paul. Roma. 6. Non ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, non dicit non sit, sed non regnet, idest, non tyrannidem exerceat fomes peccati, qui peccatum passim dicitur in scriptura, nam quod non fit, impossibile est. In vniuersum ergo quodlibet peccatum opprobrium hominis est. Vnde Prouerb. 14. dicitur. Iustitia eleuat gentes, miseros autem facit populos peccatum; quod alij ex Hebræo probrum vertunt, nam dictio, hesed, quæ in Hebræo est, vtrumque significat, idest, probro dignos facit populos peccatum, & Psalm. 37. Miser factus sum & curuatus sum vsque in finem. Sed quia multotiens homo habet peccata, quæ tamen ignorat, secundum illud Pauli. 1. Corinth. 4. Nihil mihi conscius sum, sed non in hoc iustificatus sum; suspicatur autem & timet se habere, ideo dicit iustus, amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum, nimirum quia tempus putationis vita præsens est, Canti. 2. Tempus putationis aduenit. Ita Diuus Ambrosius. Augustinus id intelligit de iudicio temerario, quo quis sine sufficientibus indicijs aliena iudicat facta, vel de alijs sinistram opinionem concipit. Sed quoniam Deo dante in animo est, super Matth. commentarios meditari & scribere ibi ex professo super caput quintum id explicabimus.

Rom. 6. Prou. 14. Psal. 37. 1. cor. 4. Cant. 2. Ambros. August.

(Quia iudicia tua iucunda,) iucunda, idest, vera ait Augustinus, vera enim suauia sunt amatori veritatis, sed iudicia hominum de occultis, non suauia sed temeraria sunt, vel hoc intelligit de Dei iudicijs, quibus & malos punit, & bonos præmiat, & talia iudicia (ait Lyranus) decedentibus absque mortali culpa iucunda sunt. Vnde Luc. 21. Saluator loquens de signis præcedentibus extremum iudicium dicit. His autem fieri incipientibus, respicite & leuate capita vestra, quoniam appropinquat redemptio vestra, & dicit Gregorius ibidem. Nec mirum quia audient illam dulcem sentētiam, Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis paratum est à constitutione mundi Matth. 25. Vnde Psal. 47. Exultabunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine, & Diuus Augustinus dicit, quod mulier adultera timet aduentum viri sui

Text. August. Lyra. Lucæ. 21. Gregor. in homil. Matth. 5. Psal. 47. August. Simile.

viri sui, nam tunc turpitudines eius manifestæ fient, & pro omnibus pœnas luet; casta vero gaudet, cum vir eius venerit, fruetur enim casto coniugio, præmijsque suæ pudicitiæ donabitur. Sic mali aduentum iudicis metuunt, in quo ad æterna supplicia damnabuntur: iusti verò maximè concupiscunt, quibus tunc immarcesibiles coronæ decernuntur. Vnde dicunt illud Apocal. Etiam
Apoc. 22. venio cito amen, veni Domine Iesu. Istis ergo iucundissima sunt Dei iudicia & dulciora super mel & fauum.

VERSVS OCTAVVS.

Ecce concupiui mandata tua, in æquitate tua viuifica me.

TRactatis impedimentis, modo tractat fructum viæ demonstratæ: quæ est viuificatio animæ in iustitia Dei, quæ in eius lege continetur. Vnde dicit vir desiderans ingredi viã Dei, per exequutionem mandatorum. Ecce concupiui mandata tua. Concupiui, hoc est, ex toto corde & ex tota mente mea executus sum mandata, quæ in his duobus clauduntur. Diliges Dominum
August. Deum tuum, & proximum tuum sicut teipsum (vt ait Augustin.) Sed vt desiderium hoc mihi vtile sit, opus est, vt me viuifices vita gratiæ, incrementaq; præbeas semini tuo in me. (In æquitate tua, viuifica me.) Hoc est in Christo qui est via veritas, & vita, qui & venit non solũ vt vitam habeamus, sed vt abundantius habeamus. (In æquitate tua viuifica me.) Quia in me vnde morerer habui, vnde autem viuam non inuenio nisi in te. Est autem Christus æquitas Dei, quia æqualis ipsi patri secundum diuinam naturam; & est æquitas nostra, quia per naturam humanam nobis adęquatus est,
August. in isto vers. vnde Diuus Augustinus hic. In illo inuenio mandata tua, quæ cõcupiui, vt in tua iustitia, hoc est, in illo viuifices me. Ipse est enim verbum Deus, & verbum caro factum: vt esset & proximus meus, vnde in eius dilectione totam legem Dei cõpleo, in eo quippe & Deum & proximum diligo. Dicitur autem iustitia Dei &
1. Cor. 1. nostra, quia vt Paulus. 1. Cor. 1. ait. Factus est nobis sapiẽtia à Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, vt nos efficeremur iustitia
2. Cor. 5. Dei in illo. 2. Cor. 5. Nam nos non iustificamur per iustitiam hominum, sed per iustitiam Dei secundum illud. Rom. 20. Ignoran-
Rom. 10. tes enim iustitiam Dei & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti. Hæc autem Christi Dei iustitia, communicata nobis

nobis per fidem & charitatem, reddit nos iustos coram Deo. Iustificamur ergo & meremur per iustitiam Dei donatā nobis per Christum. Vnde Celestinus Papa dicit. O ineffabilis clemētia, quę nostra vult esse merita, quę sua sunt dona. Est ergo Christus Deus æquitas nostra, quia iustitiam inter nos & Deum fecit, secundum illud. 2. Cor. 5. Deus erat in Christo mundū reconcilians sibi. Tripliciter enim potest construi, nempe vel Deus erat in Christo personaliter, vel Deus erat reconcilians in Christo, quia per Christū reconciliauit sibi mundum, vel reconciliauit in Christo mūdū, vt limitetur reconciliatio ad mundum in Christo, ad differentiā reliquorum qui sunt in mundo, sed non in Christo. Sicut dixit Angelus ad Ioseph. Ipse saluum faciet populum suum à peccatis eorū, non dixit absolute populum, sed suum. Illum ergo qui in Christo est reconciliat Deo, nā sine Christo nec est iustitia, nec salus. Hoc est enim nos effici iustitia Dei in Christo, quia Christo vniti iustificamur. Nam sicut palmes non potest ferre fructum, nisi manserit in vite, sic nec nos nisi in Christo māserimus, vt dicitur Ioā. 15. Ipse etiam Christus vnitur nobis per fidem viuam, & nostro additus ponderi mensuram æquam atque iustam cum Deo facit. Ideo enim vocatur nomen eius Emmanuel quod est interpraetatū. Nobiscum Deus. Vnde Ioan. 6. Qui manet in me & ego in eo. Hac ergo reciproca cōsistentia, ęqua atque iusta fit mensura nostra, quare sponsa in Cāt. Dilectus meus mihi, & ego illi. Vnde Iob. 23. Proponat æquitatem contra me, hoc est Christum (sic Gregor. lib. 16 mor. c. 14.) & perueniet ad victoriam iudicium meum, &c. 33. Si fuerit pro eo Angelus loquens vnus de millibus, vt annuntiet hominis æquitatem, miserebitur eius, & dicet libera eum, vt non descendat in corruptionē. Inueni in quo ei propitier, idest, Angelus ille magni consilij electus ex millibus, qui est propitiatio pro peccatis nostris, est ille in quo propitiatur nobis Deus. Inueni in quo ei propitier. In hac ergo æquitate & iustitia qui est Christus petit iustus viuificari.

Celestinus papa. 2. Cor. 5. Matth. 1. Ioan. 15. Ioan. 6. Cantl. 2. Iob. 23. Gregor. Iob. 33.

Potest etiam per hanc æquitatem intelligi virtus charitatis, quę omnibus æqualitatem facit, & ad omnes se extendit quippe quæ non quærit quæ sua sunt. 1. Cor. 13. & ipse. 1. Cor. 10. dicebat. Nō quærens quod mihi vtile est, sed quod multis, vt salui fiant. Hæc enim in viro Christiano per omnium virtutum opera grassatur, vt ad Deum tendant, & pro Deo fiant, & ipsa faciunt hanc æquitatem.

Charitas. 1. Cor. 13. & ibi. 10.

tem, de qua statim diximus. Opera enim in charitate facta sunt quæ iustificant hominem coram Deo,& quæ hanc iustitiam Dei
1. Cor. 13. in illo efficiunt. Nam sine charitate, ait Paulus, nihil sum. Opera enim extra charitatem facta, quantumuis eximia & excelsa: mortua sunt & nullius meriti, existenti autem in charitate, & quæ facit vigent, & mortificata reuiuiscunt.

Vita animæ in quo consistit. Vel tertiò, dic quod sicut corporis vita, inæquabilitate humorum consistit, ita quòd humores redacti ad medium, vitam hominis conseruant, ac sustinent: quod si suam proportionem excedat aliquis humor, puta cholera, aut flegma, statim infirmatur homo, & ad interitum pergit. Ita vita animæ suo modo consistit, in debita proportione virtutum ad medium redactarum. Ita quod si in aliquod deuiaueris extremum, iam in egritudinem incidis, vitaq; animæ tuæ periclitatur. Nam virtus consistit in medio. Hanc ergo æquitatem virtutum petit iustus, vt vita animæ suæ conseruetur. Hoc tu poteris ampliare, & ad multa forte accommodare. Vnde
2. Cor. 8. Paulus. 2. Corinth. 8. hanc æqualitatem & proportionem poscebat in elargiendis eleemosynis, cum dicebat. Nō vt alijs sit remissio, vobis autem tribulatio, sed ex æqualitate in præsenti tempore, vestra abundantia illorum inopiam suppleat, vt & illorum abūdantia vestræ inopiæ sit supplementum, vt fiat æqualitas.

SEXTVS OCTONARIVS.

1. Vau. Et veniat super me misericordia tua Domine, salutare tuum secundùm eloquium tuum.

2. Vau. Et respondebo exprobrantibus mihi verbum: quia speraui in sermonibus tuis.

3. Vau. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vsquequaque: quia in iudicijs tuis supersperaui.

Et custo-

Et custodiam legem tuam semper: in sæculum & insæculum sæculi. 4. Vau.

Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquisiui. 5. Vau.

Et loquebar de testimonijs tuis in cõspectu regum: & non confundebar. 6. Vau.

Et meditabar in mãdatis tuis, quæ dilexi. 7. Vau.

Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi: & exercebor in iustificationibus tuis. 8. Vau.

INCIPIT TRACTATVS sextus super sextum octonarium.

VERSVS PRIMVS.

Et veniat super me misericordia tua Domine: salutare tuum secundùm eloquium tuum.

IN hoc sexto octonario Propheta accipit personam prædicatoris verbi Dei; vt patet in vltimo versu. Et leuaui manus meas, ad mãdata tua quæ dilexi, & exercebor in iustificationibus tuis. Vbi in Hebræo est, & loquar in iustificationibus tuis. Hoc enim est exerceri in eis, vt suprà diximus. Sicut qui loquuntur & disputant de scientijs, dicũtur in illis exerceri. Prædicator ergo prius debet leuare manus suas, ad mandata Dei, idest, opere ea adimplere, deinde alios docere: iuxta illud quod de Christo saluatore nostro dicitur. Cœpit Iesus facere & docere, prius fecit, deinde docuit. Hic est enim optimus arguendi modus ad conuincendum ab operibus; est etiam excellentissimus docendi mæthodus, dum faciendo quæ prædicat, alijs factibilia ostendit quæ docet, vt ait Bernardus. Sicuti qui mathematica docet, melius in animis discipulorum demon-

Hic Propheta induit personam prædicatoris.

Actor. 1.

Bernar.

Simile.

demonſtratas illas veritates imprimit, qui non ſolum verbis eas demonſtrat; ſed ſignis etiam & picturis mathematicas figuras, digito, vel ſtillo depingens, ad ſenſum quæ demonſtrat, oſtendit. Sic nimirum prædicator vtiliùs ſuum miniſterium adimplet, qui non ſolùm verbis prędicat, verum etiam digito & opere in ſe depinxit, quæ docet, vt viſibile & poſsibile oſtendat quod prædicat. Vnde de Chriſto Domino dicitur, quod erat potens opere & ſermone, & ipſe dicit, Meſsis quidem multa, operarij autem pauci, rogate ergo Dominum meſsis, vt mittat operarios in vineam ſuam. Operarios dicit non loquaces, nam horum infinitus eſt numerus, illorũ autem magna penuria eſt. Quare de Chriſto Domino dicit Iſai. Erunt oculi tui videntes doctorem tuum, & aures tuæ audient vocem poſt tergum monentis. In bonis enim prædicatoribus eſt quod videant oculi, & etiam quod aures audiant (ay que ver, y que oyr.) Opera, ſcilicet, quæ videntur, & verba quæ audiuntur. In malis autem nihil eſt, quod videant oculi, quia ſolùm ſunt verba, quæ aures hauriunt; vnde Dominus Matth. 11. Ite dicite Ioãni, quæ audiſtis & vidiſtis. Vtrumque ſenſum docet verus verbi Dei magiſter; aliàs nihil aliud erit quam audientium aures mulcere, atq; vtinam eis non prurient, vt Pauli adimpleant vaticinium. Vnde quidam Spartanus cum audiſſet luſciniam canẽtem, & poſtea eã manibus comprehendiſſet, & attrectaſſet puſillum corpuſculum, dixit. Hic totus vox eſt, præterea nihil. Dicũtur quidem prædicatores mundi lumina Matth. 5. ſed in cœlo ſunt quædam ſtellę fixę, aliæ quæ mouentur, ille quæ fixæ ſunt, ornatui cœli tantum deſeruiunt, quæ autem mouentur, quales ſunt planetæ, ſuis motibus in nos influunt, ſeminibusque fructum, atque viuentibus vitam ſuppeditant. Sic certè verus Dei prædicator, qui lux mundi eſt, debet per opera moueri, vt vtilius in animas influat easque viuificet, ſuoque exemplo fructificare faciat: aliàs qui fucatis verbis duntaxat docet, ornatui tantum deſeruire dicetur, imò tales qui compoſito ſermone ſonant, atque lenocinijs verborum aures audientium delectant; in ſuperbiam vanam eleuari ſolent, & nec ſibi, nec alijs frugi eſſe. De hac enim ſcientia verborum dicitur. 1. Cor. 8. quod inflat. Vnde. Ezech. Aſſur pulcher in ramis & nemoroſus frondibus, & inter condenſas frondes eleuatum eſt cacumen eius. Arbor quippe quæ pondere fructus non deprimitur, in altitudinem nimiam eleuat cacumen ſuum; quia ſolum leuia folia habet. Sic nimirum

Luc. 24. Luc. 10. Nota pro prædicatoribus. Iſai. 30. Matth. 11. 2. Tim. 4. Matth. 5. 1. Cor. 8. Ezech. 31.

mirum prædicator, qui solum folijs verborum gaudet, cum careat pondere fructuum: in superbiam nimiam euadit, inflatus sensu carnis suæ, vt dicitur Coloss. 2. Quare tales in Epistola Iudæ vocantur nubes sine aqua, quæ à vento circunferuntur; nam quæ aquam vehunt, ponderosæ sunt & ventis minimè destrahuntur, sed terram suis stillicidijs fœcundant, quod & prædicatoribus contingit, nubes enim sunt, vt dicitur Isa. 60. Qui sunt hij, qui vt nubes volant. Sed mali, nubes sine aqua, idest, sine pondere virtutum, & ideo vanitatis vento circunferuntur; boni autem qui pondere virtutum detinentur, maximè animabus fœcundi sunt. In hoc versu ergo verus Dei prædicator describitur, qui ad opera supererogationis maximè attendere debet, qui palmas ad mandata Dei eleuat, idest, opere complet: & hoc ex dilectione quod ad supererogationis opera tēdit, Ecce ergo quæ sit persona, quæ in hoc introducitur octonario. Coloss. 2. Iudæ. 1. Isa. 60.

Litera vero est, Vau, quæ sexta est in alphabeto Hebræo, & significat, &, vel ille, aut ipse, vnde totus hic octonarius, per hanc cōiunctionem incipit; significat autem verbum Dei nostræ coniunctum carni. Quæ vnio tam forti nexu inter vtramque naturam facta est, vt nec mors quidem ipsam dissoluere potuerit. Dicitur autem Christus ipse, vel ille. Quia sic singulariter demonstratus est, vt patet in testimonijs, quæ Ioannes Baptista de ipso protulit Ioan. 1. & 3. Ipse est, qui post me venturus est, qui ante me factus est; ipse est qui baptizat in Spiritu sancto. Imò & proditor, sic eum satellitibus demonstrare volebat dicens Matth. 26. Quemcumque osculatus fuero, ipse est, tenete eum. Et sui æmuli sic eum vocabant dicentes. Vbi est ille? & Cœcus Ioan. 9. dicebat. Ille homo qui dicitur Christus, lutum fecit ex sputo, & liniuit super oculos meos. Christus autem subiectum est prædicatorum, quem Prophetæ & Apostoli prædicauerunt. Hunc ergo Mesiam, idest, vnctum, petit Propheta in hoc versu dicens. Et veniat super me misericordia tua Domine, salutare tuum secundùm eloquium tuum. Christus autem salutare Dei vocatur, quia per eum Deus contulit humano generi salutem, vnde & Iesus, idest, saluator vocatus est. Ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. Alij enim saluatores ab interitu corporis populum Dei liberauerunt, solus hic saluator saluauit ab interitu animæ, hoc est à peccato, quod enecat animam & in æternum interitum mittit. Quare Ia- Ioā. 1. & 3. Matth. 26. Ioan. 7. Ioan. 9.

Gen. 49. cob Geneſis. 49. Inter benedictiones filij ſui Dan, ſubito in Meſſiam conuerſus, dixit. Salutare tuum expectabo Domine. Quod Chaldaica Paraphraſis ad literam de Meſsia intelligit. Vaticinabatur enim moriturus Iacob, de Sampſone, qui ex tribu Dan oriendus erat atque à Philiſtinorum tyrannide populum Dei ſaluaturus; ſed vt inſinuaret, quod non eſſet ipſe futurus verus ſaluator, veluti in ecſtaſim raptus; in talia verba prorupit. Salutare tuum expectabo Domine: ac ſi diceret nec Sampſonem, nec Gedeonem, nec Iepte, nec alios expecto, tanquam veros ſaluatores, ſed adhuc præſtolabor verum Meſſiam; qui verus mundi ſaluator veniet; vel vt alij volunt, benedictio illa Dan vaticinium quoddam erat Anticriſti, in quem multi credituri ſunt, & maximè ex Iudæis, ſed ipſe tanquam verus Abrahæ filius, non Antichriſtum tanquam ſaluatorem recipiebat; ſed adhuc verum Meſsiam fidei oculis expectabat dicens. Salutare tuum expectabo Domine. Tali etiam ac tam magnifico titulo eum nominauit Simæon dicens Lucæ ſecundo. Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundum verbum tuum in pace, quia viderunt oculi mei, ſalutare tuum,
Lucæ. 2. ideſt, quia in me adimpletum eſt Iſaiæ. 40. vaticinium, quo
Iſai. 40. prædixerat. Et videbit omnis caro pariter ſalutare Dei noſtri
Idē.c.42. & capite. 42. Dedi te in lucem gentium, vt ſis ſalus mea vſque ad extremum terræ. Nec enim eſt aliud nomen relictum hominibus ſub cœlo, in quo oporteat nos ſaluos fieri, præter no-
Actor. 4. men Domini Ieſu Chriſti, vt dicit Petrus Actorum quartò. Quare cùm honorabilem illum ingreſſum fecit in Hieruſalem, turbæ quæ præcedebant & quæ ſequæbantur, id clamoribus maximis flagitabant, vt eos ſaluos faceret in excelſis.
Matth. 21. Oſanna filio Dauid, ideſt, hoc filio Dauid; hoc eſt Chriſto conuenit, vt ei dicamus, Oſanna, ideſt, vt ab eo petamus ſalutem, quia de eo vaticinatus eſt pater noſter Dauid, quòd eſſet vera ſalus mundi. Dicitur etiam Chriſtus Dei miſericordia; quia principium & fundamentum eſt omnium miſericordiarum Dei. In hac enim miſericordia, qua verbum factum eſt caro, cæteræ omnes fundamentum habent. Propter Chriſtum enim Deus nobis miſeretur, parcet, ſuſtinet, præmia largitur & cœlum. Vnde quicquid à Deo petimus, per Chriſtum filium eius petimus; quia omnia per ipſum accepimus Romanorum. 1.

Chriſtus Dei miſericordia.

norum. 1. Per quem accepimus gratiam & Apostolatum. Et Rom.1.
capite.5. Per quem habemus accessum in gratiam istam in qua &.5.
stamus. & Ephesiorum. 1. Per quem habemus redemptionem Ephes. 1.
per sanguinem eius, remissionem peccatorum secundum diuitias gratiæ eius,& capite. 2. Per ipsum habemus accessum ambo in vno spiritu ad patrem,& ideo ab ipso Paulo secundæ Co- Ibid. 2.
rinthiorum. 1. dicitur. Benedictus Deus & pater Domini nostri 2.Cor. 1.
Iesu Christi, pater misericordiarum & Deus totius consolationis. In hac enim misericordia, qua misit filium suum in carne, eminentissimè reliquæ compræhenduntur. Sicut in ipso Deo omnes perfectiones eminenter continentur, quod significauit introitus eiusdem Domini in Hierusalem per montem oliuarum. Oliua, sicut & oleum misericordiam frequentissime designat. Introiuit ergo Christus Dominus in mundum, per montem oliuarum, hoc est per cumulum misericordiarum. Nam sicut in monte non vna oliua tantum, sed silua & multitudo oliuarum erat. Sic per aduentum verbi incarnati ad nos, non vnam tantum, sed cumulum misericordiarum accepimus. Ecce odor filij mei, sicut odor agri pleni dixerat Isaac loquens in spiritu de Christo Genesis. 27. Plenus enim venit Gen. 27.
gratiæ & veritatis; De plenitudine eius omnes accepimus Ioannis. 1. Plenus misericordiarum, plenus vnctionum, medicaminum, & herbarum. Sic enim decebat ad multiplicem miseriam nostram subleuandam. Homo quippe natus de muliere, repletur multis miserijs Iob. 14. Qui ergo tot miserijs subuenturus Iob. 14. Ioan. 1.
est, tot infirmitatibus occursurus aduenerat, oportebat vt plenus misericordijs adueniret, nulla enim iam plaga incurabilis in nobis est: nec dicere potest nunc Hieremias Propheta capite. 3. Hiere. 3.
Insanabilis fractura tua, cum in Christo ad omnia medicinæ & 8.
abundent. Sed dicamus cum eodem capite octauo. Nunquid resina non est in Gabba, aut medicus non est in ea? Quare ergo non est obducta cicatrix filiæ populi mei? Hoc est, cum talem, ac tantum habeamus medicum, totque habeamus medicamina, cur adhuc tot infirmitatibus ac peccatis succumbimus? quasi non sit eradicata cicatrix. Quare cæcus & Chananæa ab eo misericordiam postulabant dicentes. Fili Dauid misere mei, quasi super omnes miserias, eius præstaret misericordia; Quia ergo Christus qui misericordia & salutare Dei

eſt,promiſſus erat per Prophetas; hanc promiſsionem adimpleri Propheta poſtulat dicens. Et veniat ſuper me miſericordia tua Domine,ſalutare tuum ſecundum eloquium tuum.

August. Verum eſt quod ſecundum Diuum Auguſtinum appendix videtur hic verſus à ſuperiori, in quo dixerat. Ecce concupiui mandata tua. Sed vt ea exequar, veniat ſuper me miſericordia tua Domine. A te enim habemus & velle & perficere quod volumus.

VERSVS SECVNDVS.

Et reſpondebo exprobrãtibus mihi verbum: quia ſperaui in ſermonibus tuis.

HOc eſt. Poſtquam Deus homo factus eſt,iam habeo quid exprobranti dæmoni,vel inimico cuicumque reſpõdeam:
Ioan. 1. nimirum quòd Verbum caro factum eſt, & habitauit in
Hebræ. 2. nobis. Quòd nuſquam Angelos appræhendit,ſed ſemen Abrahæ appræhendit. Quòd hæredes ſumus Dei,cohæredes autẽ Chriſti. Quòd ſpem noſtram in illo ſitam habemus,& ſpem quæ non cõ-
Rom. 8. fundit,vt ait Paul. ad Rom. 1. quæ non pudefacit, quia non vana ſed certiſsima eſt. Hæc omnia,quæ humanũ genus exaltant,aduerſarios noſtros confundent. Vel ſic quod poſt quam verbum caro factum eſt,ipſe me docuit,verba quæ exprobratoribus meis reſpõdere debeam. Ipſe enim aduerſario tentanti reſpondit. Non in ſolo
Matth. 4. pane viuit homo. Non tentabis Dominum Deum tuum. Dominum Deum tuum adorabis,& multis alijs verbis inſtructus ſum, quibus exprobranti tentatori reſiſtam. Quæ autem exprobratio ſit iſta,manifeſtum eſt,quòd ſit inducere ad peccandum, quod
Simile. maxima iniuria & opprobrium eſt, vt ſupradiximus. Veluti ſi quis ingenuum hominem aut illuſtrem induceret, vt meretriculam infamiſsimamque mulierculam in vxorem acciperet: merito illi ſuccenderes,ſi vir alicuius momenti es. Quæ autem maior infamia,quam te qui ad regna cœlorum adſcitus es, interq; principes ciuitatis almæ Hieruſalem anuumeratus, allicere mouereque,vt tuæ oblitus dignitatis meretriculæ huic,qualis eſt fœdiſsima caro iungaris; ipſique non ſolum tanquam æquali, verum etiam tanquam ſuperiori ſubdaris? His ergo reſpondere debes verbum;

verbum. Quia speraui in sermonibus tuis; Quòd cui promittitur regnum cœlorum, tot diuitias tantamque dignitatem expectat, non debet inferiora his quærere, aliàs maximam sibi ipsi irrogaret iniuriam, & respondere verbum illud Paul. Actorum. 17. Genus ergo cum simus Dei, non debemus existimare auro, aut argento, aut lapidi sculpturæ artis, aut cogitationis hominis, diuinũ esse simile. Actor. 17.

Sed quoniam secundùm Augustinum, dupliciter potest construi litera hæc, vel dicendo. Et respondebo verbum his qui exprobrant mihi, vel aliter, scilicet, & respõdebo his qui verbum exprobrant mihi, quia speraui in sermonibus tuis. Ideò potest hic versus etiam intelligi de prædicatoribus, quibus ab hæreticis verbum Euangelicũ exprobratur, vel ab infidelibus, sicuti Paulo dicebāt. Quid sibi vult seminator verborũ iste? Respõdere debet quod non ex nobis hæc oritur prædicatio, sed ex eo, in cuius verbis speramus, qui nobis promisit dicens. Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis, & illud Psalm. 67. Dominus dabit verbum Euangelizantibus virtute multa. Vnde Paulus ad Corinth. aiebat. An experimentum quæritis eius qui in me loquitur Christus? Vel respondebo his qui exprobant mihi verbum, idest, Christum Dei verbum, ipsum enim nobis exprobrant illi à quibus crucifixus est, vel quibus scandalum est, aut stultitia, quòd verbum caro factũ est. Quòd in principio erat verbum apud Deum. Sed si id est quia illud ignorant, qui crucem im properant, quia diuinitas eius ab eis non cognoscitur, cuius infirmitas contemnitur in cruce, melius dicitur, respondebo verbum, quod erat in principio apud Deum, & quod si cognouissent, nunquam Dominum gloriæ crucifixissent, parum enim est in corde habere Christum, nisi & ore illum confitearis. Hæc Augustinus hîc. August. Actor. 17. Psal. 67. 2. Cor. 13.

(Quia speraui in sermonibus tuis.) Spes Christianorum occulta est, quæ quia infidelibus non innotescit, contemptibiles, & irrisione dignos nos habent. Innititur enim spes nostra promissionibus diuinis, quæ occultæ sunt & inuisibiles, quippe quæ non de hoc mundo sed de supernis & inuisibilibus sunt. Vnde Paul. Hebræorum. 6. Qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ nostræ tutam ac firmam & incedentem vsque ad interiora velaminis. Anchoræ similem Text. Spes. Hebræ. 6.

facit ſpem noſtram Paulus,quoniam ſicut anchora innititur his quæ ſubtus aquas occultantur,ibi quidem vincta eſt,& nauem inter medios fluctus tenet,licet nos minimè videamus. Ita Chriſtianorum ſpes,rebus inuiſibilibus innititur promiſsis illis cœleſtibus,quæ interiora velaminis dicuntur,quæ infideles minimè vident. Et ideo irrident nos; At poſtquam viderint,dicent illud Sapien. 5. Hi ſunt quos habuimus aliquando in deriſſum, & in ſimilitudinem improperij,nos inſenſati,vitam illorum extimabamus inſaniam,& gaudium eorum ſine honore. Ecce quomodo computati ſunt inter filios Dei,& inter ſanctos ſors illorum eſt. Hæc ergo ſpes animam noſtram tutam tenet,ne propter hæc opprobria vacillet,ſed inter medios perſequutionum fluctus, firmiter his promiſsis inhæreat. Vnde Paulus hac expectatione nos ad iuſtitiam adhortabatur,ad Titum. 2. dicens Sobrie,iuſte, & pie viuamus in hoc ſæculo, expectantes beatam ſpem. Vbi ſpes pro re ſperata ſumitur. Vel dic, quod quia ſpes Chriſtianorum eſt de re tam excelſa,qualis eſt ipſe Deus, adhuc & ipſa ſpes tanquam res magna ſperanda venit,poſſe ſperare eſſe beatum in ea re,qua Deus ipſe beatus eſt; nempè in viſione ipſiuſmet Dei, & ſpe certa & infallibili, quantum eſt ex parte promittentis Dei, niſi per nos ſteterit, res adeò grandis eſt, vt tanquam res ardua ſperari poſsit,vnde Paul. Roman. 5. In hac ſpe gloriabatur dicens. Gloriamur in ſpe gloriæ filiorum Dei. Non ſolum in re ſperata gloriebatur,verum etiam in ipſa ſpe, quæ tale ac tantum bonum ſperat.

Sapien. 5. — Ad Tit. 2. — Rom. 5.

Sed minimè prætereundum cenſeo,quod Hugo Cardinalis ſuper hunc verſum dicit. Nempe quòd à tribus exprobrantur iuſti,ſcilicet,à dæmonibus, ab hæreticis, & à detractoribus, ſecundum illud. 1. Petri. 4. Si exprobramini in nomine Chriſti,beati eritis. & Pſalm. 30. Factus ſum opprobrium vicinis meis valde. & 1. Regum. 17. Ego exprobraui hodie agminibus Iſrael. Diabolo reſpondere debemus,per verbum interius, ſcilicet, per humilitatem cordis, hæreticis per verbum Sapientiæ exterius, detractoribus autem per verbum operis boni & conuerſationis ſanctæ. De primo. 1. Regum. 17. dicebat Dauid ad Goliath Philiſteum. Tu venis ad me cum gladio & haſta & clipeo,ego venio ad te in nomine Dei exercituum Dei agminum Iſrael,quibus exprobraſti hodie. & infra. Quia non in gladio nec haſta ſaluat Dominus.

Hugo Cardina. — 1. petr. 4. — pſalm. 30. — 1. Reg. 17.

Ipsius enim est bellum. Ecce verbum humilitatis quo respondetur exprobranti diabolo. Nam stultus superbus dicit in corde suo non est Deus. Humilis autem dicit intus in corde suo, Deus est. De secundo autem dicitur Prouerbiorum. 16. Responde stulto, iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur, vt & ad Tit. 1. Amplectentem eum, qui secundum doctrinam est fidelem sermonem, vt potens sit exhortari in doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. De tertio. 1. Petr. 2. dicitur. Cõuersationem vestram inter gentes habentes bonam, vt in eo quod detrectant de vobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deũ in die visitationis &. 3. c. Quia sic est volũtas Dei, vt benefacientes obmutescere faciatis imprudentium hominum ignorantiam. Prou. 16. Ad Tit. 1. 1. Pet. 2. Ibid. 3.

(Quia speraui in sermonibus tuis.) Nam vt dicitur Prouerb. 30. Omnis sermo Dei, ignitus clypeus est sperantibus in se. Quoniam per verba Dei aduersus diaboli ictus, tanquam per clypeum defendimur; Si de fornicatione tẽtaris ab eo, verbo illo. Paul. Hebræ. vltimo, te tuere. Quoniã fornicatores & adulteros iudicabit Deus. & Ephes. 5. Omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, non habebit hæreditatem in regno Christi & Dei. Si de diuitijs, illo verbo te defende Lucæ. 5. Væ vobis diuitibus, qui habetis hic consolationem vestram, & illud Iacob. 5. Agite nunc diuites plorate vlulantes in miserijs vestris, quæ aduenient vobis &. 1. Timoth. 6. Nihil intulimus in hunc mundum, haud dubium, quia nec quid auferre poterimus. Si de prælationibus & dignitatibus, recole illud Num. 25. Tolle cunctos principes populi, & suspende eos in patibulis contra solem, vbi dicit gloss. qui hoc attente consideraret, honores & prælationes non ambiret. Hoc quia ad instruẽdos mores tam nostros quam aliorum vtile existimaui, ex supradicto autore transcribere placuit. Prou. 30. Hebr. vlt. Ephes. 5. Lucæ. 5. Iacob. 5. 1. Tim. 6. Num. 25.

VERSVS TERTIVS.

Et ne auferas de ore meo verbum veritatis vsquequaque, quia in iudicijs tuis supersperaui.

QVia dixerat, se responsurum exprobrantibus verbum, & per spiritum videbat, multos propter hæc opprobria defecturos, hoc prçcauens in se, petit quod verbum ve-

ritatis,hoc eſt verbum fidei,quod credimus & prædicamus, nec à corde nec ab ore,vnquam decidat. Quoniam in iudicijs tuis ſuperſperaui,hoc eſt.Quoniam iudicia tua,quibus me corripis & flagellas,non ſolum non auferunt ſpem,verum etiam augent. Quo-
Hebr. 12. niam quem Deus diligit corripit.Hebræ. 12.Flagellat autem omnem filium quem recipit.Ideo dicit,ſuperſperaui,id enim verbum Græcum epilpiſa exprimit. Supra dixerat,Speraui in ſermonibus tuis, nunc aucta aut duplicata ſpe per flagella & iudicia Dei, dicit.In iudicijs tuis ſuperſperaui.Licet nomine iudiciorum in hoc Pſalmo,etiam præcepta & mandata Dei intelligantur, in quibus dicit ſuperſperaſſe:hoc eſt firmiſsimè & inuiolabiter adhæſiſſe, dicit autem vſquequaque,vel nimis valde,vel nunquam; quia aliqui à confeſsione huius veritatis exciderunt,ſed non ſemper, non vſ-
Matth. 26. quequaque,vt Diuus Petrus, qui Chriſtum meticuloſe ter abnegauit,ſed poſteà ad Galli cantum experge factus, amarè fleuit,vel
Ambroſ. vt placet Ambroſ.& Hieronym.nomine totius Eccleſiæ, hoc po-
Hierony. ſtulat;in qua infirmi & debiles abhac veritate defecerunt. Fortes tamen in veridica fidei confeſsione ſuperſtites & immobiles permanſerunt. Vnde non vſquequaque verbum veritatis ab Eccleſia deficit,nec deficiet vnquam, iuxta verbum ſaluatoris ad Pe-
Luc. 22. trum.Ego rogaui pro te Petre vt non deficiat fides tua. Et hoc eſt quod quantum ad literam verſus iſte ſecūdum interpretes ſonat; quoniam non ſolum in corde,ſed etiam in ore fidem Chriſti ge-
Rom. 10. rere debemus,iuxta illud Pauli Rom. 10. Corde creditur ad iuſtitiam,ore autem confeſsio fit ad ſalutem.

Certè hoc ſummis precibus à Deo efflagitare debemus ne vnquam veritas fidei Chriſtianæ,nec à corde nec ab ore decidat:defectio quippe fidei,ſubmerſio eſt totius Chriſtiani ædificij, cum ipſa ſit veluti fundamentum & radix eius ſecundum illud Pauli.
1. Cor. 3. Fundamentum aliud nemo poteſt ponere præter id,quod poſitū eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. Atque ideo fides definitur à Paulo
Hebræ. 11. Hebræo. 11. quòd eſt ſperandarum rerum ſubſtantia,hoc eſt habet ſe tanquam ſubiectum,quod alia ſuſtinet. Quemadmodum prima ſubſtantia,hypoſtaſis ac ſubiectum eſt, quod cæteras formas ſuſtinet.Quare deficiente fide,nulla virtus Chriſtiana remanet in hæretico. Vnde & ſi per cætera peccata mortalia, cæteræ virtutes pereant, quia tamen manet fides in ſua eſſentia, remanet adhuc principium & ſemen, quo facilius poſſet ad priſtinum

ſtatum

statum iterum redire peccator, hac vero dessiciente per hæresim, vel infidelitatem, sterilis relinquitur anima, nullo sata superno semine, quo fœcundari queat. Vidit Rex Nabuchodonosor somnium, quod narrauit Dan. c. 4. nempe arborem eximium vidit, cuius proceritas contingebat cœlum, rami in vniuersam terram extendebātur, fructus eius nimius, ex quo vescebatur omnis caro, in ramis eius aues cœli nidificabant, subter, animalia & bestiæ quiescebant; venit vox de cælo quæ præcepit, vt arbor ille succideretur, rami fructusque deperirent, auolarent aues, bestiæq; fugarentur ab eo, verumtamen quod germen radicum in terra sineretur, & quòd alligaretur vinculo ferreo, & rore cœli tingeretur. Arbor iste iustum orthodoxum significat, charitate, gratia, ac cæteris virtutibus refertum, quibus vsque ad cœlum pertingit cacumē eius, non solum quia supernaturalibus ac cœlestibus virtutibus ornatus sit, verum etiam quia per gratiam & charitatem, ius habet acquisitum ad vitam æternam, iamque per spem quasi attingit eam, protenduntur rami in vniuersam terram; quoniam charitas eius ad omnes se extendit. Aues cœli in ramis eius nidificant & conuersantur; Quoniam angeli in anima iusti requiescunt. Est enim anima iusti sedes sapientiæ: vnde erit quasi cœlum quoddam portatile, iuxta illud; Cœlum mihi sedes est. Animalia & bestiæ subter demorantur, quoniam etiam peccatoribus vtilis est, eosq; ex charitate admittit exemplo Christi magistri sui; qui peccatores recipiebat, & manducabat cum illis. Fructus eius nimius, quia omnium virtutum actus exercet, & ex eis vescebatur omnis caro, quoniam iustus omnibus vtilis est, omnibus se communicat, tam in corporalibus, quam in spiritualibus. Sed vigil & sanctus de cœlo clamat, vt succidatur arbor. Ex diuina enim permisione accidit iusto, vt in mortale peccatum dilabatur, per quod omnia in eo pereant, per quodlibet quippe mortale peccatum, perit charitas, aufertur gratia, nullaque virtus in esse Christianæ virtutis manet; ab angelis relinquitur, nec peccatores iam exemplū, nec boni refrigerium apud eum habent, sed omnia confusa permixtaque, horrorem pariter, ac metum aspicientibus incutiunt. Attamen radicem permanere præcipitur, & quod vinculis ferreis, ac æreis alligetur, hoc est quòd fides maneat, fixaque perseueret. Nam & si cæteræ virtutes decidant, hæc superstes in peccatore manet, vt rore cœli intingatur: nonnunquam enim fides in pec-

Dan. 4. Figura.

Explicatio arbor Danielis.

Isai. 66.

catore cœlestes excitat instinctus, facitque, vt peccator attendat in quanto sit periculo constitutus; quòd Deus recipit peccatores ad pœnitentiam, memoriam excutit, vt Magdalenæ & Petri recordetur, prodigique filij ad patrem reuersio, piaque & paterna re missio in mentem veniat, vt sic ad meliorem se frugem conuertat, vnde Iob dicitur; Lignum habet spem, si præcisum fuerit, rursum virescit, & rami eius pullulant, si senuerit in terra radix eius & emortuus fuerit sub puluere truncus illius, ad odorem aquæ germinabit & faciet comam; sicut cum primum plantatum est. Vbi apertè ea quæ sub arboris figura diximus, continentur. Fides quippe in peccatore, etiam si mortua, adhuc hos fœtus parturire solet. Habebat Naaman Syrus & leprosus, captiuam quandam puellam ex filijs Israel, quæ dixit, quod Propheta erat in Israel, quæ eum à lepra sua curare posset. Assentit leprosus captiuæ consilio, & pergens in terram Israel, venit ad Heliseum, qui præcepit ei, vt lauaretur septies in Iordane, quod cum fecisset mundatus est à lepra sua, & restituta est caro eius, sicut caro pueri; Puella captiua in domo leprosi, fidem significat in anima impij, peccatorum maculis infecti. Nam veluti captiua inter extraneos est fides, cum sit inter peccata, quæ prius in consortium aliarum virtutum erat: & sicut captiuus quasi per vim detinetur, & in periculo semper est fugiendi; sic fides in peccatore (qui quasi extraneam habet eam, cũ de ea non tãtopere curet) videtur quasi per vim detineri, & in maximo periculo, eam amittendi versari: attamen dum eam habet, hos excitat motus, vt sciat prophetam esse in Israel, recordetur esse sacerdotes, qui per absolutionis beneficium, à lepra peccati animam mundent, pergat ad Ecclesiam, confiteatur peccata, lotus sanguine Christi septies, hoc est perfectè, numerus enim septenarius perfectionem designat, idest, quòd perfectè confiteatur, nec obicem ponat gratiæ consequendæ, & restituetur anima eius in statum pristinum baptismalis innocentiæ. His ergo non vsquequaque, vel vsquevalde, aut vsquenimis (vt aliæ translationes habent) aufertur verbum veritatis. Cæterum alijs peccatoribus, iusto Dei iudicio vsquequaque aufertur, cum etiã fides perit in eis, vt in hæreticis, de quibus Psalm. 136. Exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea, quod de fide, quæ fundamentum est, pluries intelligit Diuus Gregorius, & illud Malach. 4. Non

Margin notes: Iob. 14. — 4 Reg. 5. Figura. — Declaratio figuræ Naaman.

Non derelinquet eis radicem, nec germen, hoc est totus Christianismus radicitùs ab eo diuelletur, cum nec fidem, neque opera maneant, & Amos. 9. Percute cardinem & commouebuntur superliminaria, hoc est. Si in fide quæ cardinis locum, in viro Christiano obtinet, vel aliqua vacillatio sit, totum tremit & periclitatur ædificium Christianum. Amos. 9.

Vel aliter, quòd hæc sit prædicatoris deprecatio, qui petit, quòd ab eo non auferatur verbum veritatis vsque valde; Hoc est vsque ad plenam sufficientiam: vt vult hic Dominus Caietanus, qualem se prædicasse Paulus describit, Acto. 20. dicens ad Ephesios, Mundus sum à sanguine omnium, non enim subterfugi, quominus annuntiarem omne consilium Dei vobis: vnde non tolli ab ore eius, verbum veritatis, vsque ad plenam sufficientiam: est concedi sibi, vt prædicet omne consilium Dei; Hoc est enim verbum veritatis vsque valde, sic Caiet. Quod etiam Dominus apud Ezechiel cap. 33. videtur insinuare sub nomine speculatoris, qui canit buccina vt fugiat populus inimicos: vbi decernitur pœna prædicatori, qui veritatem Dei populo non annuntiauerit. (Quia in iudic[illegible] tuis supersperaui) quæ etiã annũtiare prædicator debet. Caiet. Acto. 20. Ezech. 33. Veritas.

¶Vel dic tertiò. Ne auferas de ore meo verbum veritatis. Veritas enim est adæquatio intellectus ad rem, intellectus autem per verba exprimitur. Tunc ergo est veritas in ore, quando bonũ quod intellectus dictat, lingua loquitur, & quod lingua loquitur exterius, operibus adimpletur; Quando autem quis verum loquitur, sed quod loquitur non operatur, tunc verbum veritatis de ore suo cadit, & tales lex Euangelica repræhendit, Matthæi. 23. Dicunt enim, & non faciunt, quia & ipse legislator Christus primo facere cœpit & postea docere. Et istud est verbum veritatis quod de ore suo Psalmista orat non auferri, sed magis per Christum confirmari dicens, & ne auferas de ore meo verbum veritatis &c. Hęc innominatus doctor. Matth. 23.

Beatus Ambrosius ad prædicatores transfert dicens, ne auferas de ore meo verbum veritatis &c. Manentem enim in peccato, prædicationis officiũ prohibet Dominus dicens Psal. 49. Quare tu enarras iustitias meas? In ipsa enim obmutescit facundia, si ægra sit conscientia. Caueat ergo ne verbis non congruant facta, & ne deforment iniquitatis opera, magisterium disciplinæ. Vide Gregorium. 1. moral. cap. 9. super illud Iob. 12. Commutat labia veracium. Ambros. Psal. 49. Gregor.

veracium (Quia in iudicijs tuis supersperaui) Hoc est in persequutionibus, & opprobrijs, quæ ex occultis iudicijs tuis, etiam super
Rom. 5. seruos tuos veniunt, plus sperabo, secũdum illud Romanorum. 5. Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia vero probationem, probatio vero spem; Tribulatio quidem, quasi occasionaliter operatur patientiam, nam est materia & occasio vt patientiæ virtus exerceatur; Sicut copia rerum, materia est liberalitatis, & occasio eam exercendi; Patientia vero dicitur, probationem operari, sicut causa effectum. Qui enim patienter pro Christo tribulationes sustinet, probatus amicus apparet, secundùm illud Sapien-
Sapien. 3. tiæ. 3. Tanquam aurum in fornace probauit eos, probatio vero spem occasionaliter profert, nempe confortando & augendo spẽ: probatus enim animus & roboratur, & augetur in spe gloriæ, vt
Psal. 7. Psalm. 7. Si exurgat aduersum me prælium, in hoc ego sperabo. Non solum animo non defficiam, sed maiora ex hoc munera sperabo, sicuti & milites non solum pugnam non detrectant, verum eam maximè desiderant, & ad vires suas exercendas, & ad maiora lucra promerenda, secundùm illud tritum prouerbium Hispanũ (mientras mas moros, mas ganãcia) Vnde S. Antonius & Franciscus dæmonum exercitus etiam inuitabant, & prouocabant ad
Iob. 13. pugnam, & Iob. 13. Etiam si me occiderit, sperabo in eum. Nam
Gregor. vt Diuus Gregorius ait, Tantò in Deum spes solidior surgit, quantò quis pro eo grauiora sustulerit.

VERSVS QVARTVS.

Et custodiam legem tuam semper, in seculum & in seculum seculi.

MVLTA bona nobis per Christi incarnationem, quæ in hoc octonario petitur, subsequuta sunt. Nam primò à miseria peccati liberati sumus, & in primo versu hanc poposcit misericordiam, Secundò impugnans hostis superatur per spem vitæ æternæ, vt in secundo versu vidimus, Tertiò quòd verba factis confirmant vt in versu tertio. Quartò quòd in bono voluntas radicatur, vt in hoc versu videmus, vnde dicit; Custodiam legem tuam semper &c. Hoc est, si non abstu-

abstuleris ex ore meo verbum veritatis, custodiam legem tuam semper &c. Vel vt intelligatur de prædicatore qui opere adimplere debet, quod ore prædicat, nam si verbum veritatis ore prædicauit, ex ipso ore suo adimplendum quod prædicat videtur se obligasse; secundùm illud Prouer. 6. Illaqueatus es verbis oris tui & captus proprijs sermonibus. Nam vt D. Gregorius ait, Lex est prædicatoribus imposita, vt quod verbis prędicant, moribus adimpleāt, aliàs illud Euang. improperabitur ei, Ex ore tuo te iudico serue nequam. (Semper) Diuus Ambrosius ait, quod dictio pro qua trāstulerūt, semper, in græco est idem quod per omnia, idest, per omnē ætatem, tam corporis quam animæ. Nam sicut corpus suas habet ætates pueritiæ, iuuentutis, virilitatis, & senectutis, sic & anima suos habet progressus, siue ætates, per quas percurrit & transit, vt possit dicere cum Paul. Cursum consummaui, & animę ætas tribuitur, cum dicitur Sap. 4. Ætas senectutis vita immaculata; Hæc enim erit senectus animæ, cum iam ad perfectam mundiciem peruenerit. Per omnia ergo legem custodit, qui in illis corporis ætatibus, & in illis animæ processibus, non declinat à lege. Vel vt Cassiodorus dicit, semper custodiri lex Domini debet, à qua variare nefas est. Prou. 6. Grego. Lucæ. 19. Ambrос. Sap. 4. Cassiod.

Sed quoniam non solum dicitur semper, sed etiam in seculum seculi, Diuus Augustinus altius hoc interpretatur. Quoniam charitas est adimpletio legis, secundum illud Roman. 13. Plenitudo legis est dilectio. Et Sap. 6. Dilectio custodia legum illius est. Charitas autem inter cæteras virtutes in æternum manet. Nam in beatitudine defficient fides & spes, defficiente ratione formali earum, cum fides sit de non visis, spes autem de non habitis, Deus autem clarè visus, est beatitudo nostra, & Deus iam habitus per illum beatitudinis amplexum; quo Deum secundùm quod in se est amplectimur, est finis spei nostræ. Quare tunc nec fides, nec spes manent. Charitas vero etiam tunc permanebit, imo perficietur ibi, vnde Paulus. 1. Corinth. 13. Charitas nunquam excidit, siue prophetiæ euacuabuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur, ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus: cum autem venerit quod perfectum est euacuabitur quod ex parte est. Vult dicere Paulus, quod prophetiæ quidem cessabunt, quia omnes clarè Deum videbunt, similiter linguæ, non dicit lingua, quia loquutio corporalis erit in patria, post assumptionem corporum; August. Rom. 13. Sap. 6. 1. Cor. 13.

porum; ſed intelligit de diuerſitate idiomatum. Erit enim terra illa labij vnius, & ſermonum eorundem, multo magis quàm ante diuiſionem linguarum. Scientia etiam deſtruetur, nimirum ea quæ dicitur ſcientia ſanctorum, quæ innititur fidei, & ex principijs nobis incuidentibus procedit, tunc autem omnia erunt clara & euidentia, & ideo ceſſabit, nam ex parte cognoſcimus. Eſt enim cognitio ineuidens & enigmatica; cognoſcimus ergo nunc ex parte, quia ſolum cognitione enigmatica, & deeſt nobis cognitio euidens, ſed cum venerit, quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt. Deſinent eſſe hæc imperfectæ cognitiones, quæ ſecum afferunt hos defectus, & ſuperueniet perfectiſsima cognitio omni carens imperfectione, & quia charitas ſequitur cognitionem, quia in hac vita erat imperfecta cognitio, erat & imperfecta charitas. Tunc autem, quia videbimus Deum ſicuti eſt, pulcherrimumque illud voluntatis obiectum ſummum ſcilicet bonum, ſumma & indeficiens pulchritudo, immenſa delectatio, omni carens imperfecta admixtione, in ſua ſe nobis claritate reſerabit; toto conatu voluntas in tale obiectum feretur, nec vnquam poterit, à tali amore ceſſare quia nec ad alia rapietur, nec aliud quàm Deum attendere poterit. Quia erit tunc Deus omnia in omnibus. Vnde charitas quidem eadem perſeuerabit quæ erat in via, ſed ſummo & indeficienti decore perficietur in patria. Ait enim Auguſtinus, quòd charitas meretur augeri vt aucta mereatur & perfici. Quare optime ait Pſalmographus noſter. Et cuſtodiam legem tuam ſemper, in ſeculum & in ſeculum ſeculi, quia lex tua charitas eſt, quæ nunquam excidet, ſed æternum diligens, in æternum diligendo durabit.

Auguſt.

VERSVS QVINTVS.

Et ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquiſiui.

HIC eſt alius effectus, quem reparator noſter in carnis aduentu operatus eſt in nobis, nempe animi dilatationem in charitatem ſui & proximi; hoc enim verbo & exemplo omnibus modis nos docuit.

Et aduerte, quòd in verſibus ante dictis huius octonarij optatiuè,

tiuè, per modum orantis loquutus est, & veniat super me misericordia tua &c. Nunc autem narratiuè incipit loqui, quasi narrando ea, quæ iam in eo effecerat Deus. Tanquam explicans suæ petitionis effectum, qui fuit cordis per diuinum amorem dilatatio. Supra in versu vltimo quarti octonarij, vbi dixit Propheta; Viam mandatorum tuorum cucurri, cum dilatasti cor meum, plura de hac cordis dilatatione, quam efficit charitas, præfati sumus, sed quoniam scripturarum pelagus, immensum est, & qui mediocri conatu emungerit, semper inueniet in eis succum: adhuc aliqua post modum meditati sumus, quæ hic (Deo aspirante) dicemus. Primùm charitati Diuus Paulus omnium virtutum effectus tribuit cum. 1. Corinthiorum. 13. dicit, Charitas patiens est, benigna est, charitas non æmulatur, non cogitat malum, non gaudet super iniquitate, congaudet autem veritati, omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Et hoc certè est, quia omnis viri Christiani virtutes, connectuntur in charitate. Nam cum actus se se offert patientiæ, charitas ad illum impellit, similiter cæterarum virtutum, est enim pretiosa illa margarita, qua adinuenta negotiator regni coelestis omnia vendit, vt illam habeat: nam charitate habita reliqua omnia habet. Inter alios autem virtutum effectus, quos in pijs Christi cultoribus generat charitas, vnus est, quod eos magnañimos facit, extensosque animos reddit ad magna capienda, paruaque paruipendenda; Quare inter præcipua dona, quæ Dominus largitus est Salomoni, hoc etiam connumerat Scriptura dicens. 3. Regum. 4. Dedit quoque Deus sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis, & latitudinem cordis, sicut arenam quæ est in littore maris; Hoc est, sicut amplitudo illa arenarum, quæ apparet secus littora maris. Et. 2. Machabæorum. 14. dicitur; Quòd audiens Nichanor virtutem comitum Iudæ, & animi magnitudinem, quam pro patriæ certaminibus habebat, metuebat eos. Vbi pro singulari excellentia animi magnitudinem ponit, & certè magnanimitas, virtus magnorum est, ad magna quippe tendit, & ea quæ pusillus pro magnis ducit, ipse super omnia euectus flocipendit. Vnde ait Diuus Thomas. 2. 2. quæstio. 129. quod iustus, ex eo quod magnanimus est, omnia hęc huius mundi bona, tanquàm stercora calcat, extẽdens semper se ipsum ad maiora; Indignum quippe est magnanimo viro, quidquid

1. Cor. 13.

3. Reg. 4.

2. Machabæorũ. 14.

D. Th. 2. 2. q. 129. per totam.

quid

dens,in hac sola cura distendor. Ex magnanimitate etiam oritur fiducia, quæ est spes roborata, ex aliqua firma opinione, charitas autem etiam firmat animum in spe, ex eo quòd maximè credit amantis promißis. Vnde inter fructus spiritus quos numerat Paulus. Galatas. 5. vnum est longanimitas, qua animus ad æternitatem protenditur, expectando. Et Colossen. 1. dicitur; In omni virtute confortati, secundùm potentiam charitatis eius in omni patientia & longanimitate, cum gaudio gratias agentes Deo &c. & Ioan. 1. cap. 3. Filioli si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, ex qua fiducia oritur quædam securitas, quam etiam magnanimus habet. Nam cum virtutes istæ viri Christiani de supernis sunt, nonnihil horum quæ ibi habentur secum adducunt, & quia in illa summa felicitate, summa etiam securitas est: hinc est quòd virtutes illæ, quæ illic ortum habent, aliquid etiam illius securitatis secum ad nos afferant, vt Diuus Tho. quæstione proximè citata dicit; Quia in virtutibus est quædam similitudo futuræ beatitudinis, nihil mirum si securitatem aliquam in animis habentium generent, quanuis perfecta securitas ad præmium virtutis pertineat; Est enim veluti initium quoddam solutionis futuræ aut arrabo, talis securitas, quæ in præsenti haberi potest à iustis; ideo ergo dicit propheta; Ambulabam in latitudine, quia mandata tua exquisiui. Quæ sunt mandata amoris ex quo prædicta originem ducunt. Hoc est securus incedebam, sicut ille qui per viam latam, & spatiosam ambulat, nihil periculi videtur timere. Vnde Prouerbiorum. 28. Fugit impius nemine persequente, iustus autem sicut leo confidens absque terrore erit. Leo autem fortisŝimus bestiarum ad nullius pauebit occursum. Vnde Psalmo. 45. Deus noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus quæ inuenerunt nos nimis, propterea non timebimus, dum turbabitur terra & transferentur montes in cor maris.

Galat. 5. Coloss. 1. 1. Ioan. 3. D.Tho. Prou. 28. Prou. 30. Psal. 45.

Vel ideo dicitur iustus ambulare in latitudine, quia Deum quærit, imo quia Deo domicilium in suo corde parat: de quo dicitur Iob. 11. Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? longior terra mensura eius, & latior mari, & Paulus. Vt poßitis comprehendere, quæ sit longitudo & latitudo eius, sublimitas & profundum &c. Nam vt Caßiodorus

Iob. 11. Ephes. 3. Caßiodo.

O hoc

hoc loco dicit, patulum oportet esse cor, quod recipit illum, qui coelum & terram implet. Vel tertiò. Ambulabam in latitudine; hoc est in publico; Nam qui malè agit odit lucem, qui autem mandata Dei exquirit & exequitur, omnibus conspicabilis debet esse; non in latebris, aut in angulis domorum, sed in plateis & vicis publicis fatetur iustus virtutis opera. Ideo enim in fronte quæ omnibus patet, ponitur orthodoxis signum Crucis, cum confirmationis sacramentum accipiunt, vt detur nobis intelligi, quòd non debemus crucem Christi erubescere, sed in publico eam portare. In fronte enim signa-
Ezec. 9. batur Thau electis, vt legis apud Ezechielem. Et ideo sponsa per vicos & plateas absque verecundia aliqua, sponsum suum quærebat, obuios omnes interrogans, an dilectum suum vidissent.

Sed potest hic dubitari. Quare dicitur lata via Domini, cum
Matth. 7. è contra Matthæi.7. dicatur; Arcta est via quæ ducit ad vitam, lata autem & spatiosa est, quæ ducit ad perditionem. Sed respondetur, quod ipse se Dominus ibi explicat; Ideo arcta dicitur via vitæ, quia pauci inueniunt eam, lata autem via perditionis, quia multi vadunt per eam; Quod si via vitæ arcta est, vel difficilis, hæc difficultas carni apparet talis, attamen animæ Dei gratia roboratæ latissima & suauissima est. Vnde Pro-
Prouer. 4. uerbiorum capite.4. Ducam te per semitas æquitatis, quas cum ingressus fueris, non arctabuntur gressus tui. (Quia mandata tua exquisiui.) Petendo scilicet & postulando, (ait hic Diuus
D. Aug. Augustinus) sicut Christus Dominus docuit Matthæi.7. Pe-
Matth. 7. tite & accipietis &c. Etsi ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filijs vestris, quanto magis pater vester coelestis, dabit spiritum bonum petentibus se? Hic est ille spiritus, per quem diffunditur charitas in cordibus nostris, vt Deum proximumque diligendo diuina mandata faciamus. Hic est ille spiritus in quo clamamus Abba pater: Ac per hoc ipse nos facit petere, quicquid desideramus accipere, ipse nos facit quærere, quem cupimus inuenire, ipse nos facit pulsare, ad quem nitimur peruenire, hæc Augustinus.

*

VERSVS

VERSVS SEXTVS.

Et loquebar de testimonijs tuis in conspectu regum, & non confundebar.

IN latitudine verè ambulabat, qui corde & ore coram regibus & tyrannis cōfitebatur Christum, quod in Apostolis & Martyribus visum est; Quàm constanter Petrus coram sacerdotibus, Paulus coram Agrippa & Festo Christum confeßi sunt, Actus testantur Apostolorum. Quàm sapienter Martyres, viri atque puellæ coram Imperatoribus & præfectis sint loquuti, gesta eorum docent. Beata Catherina tot sapientes deuicit, & ad veritatem Euangelij conuertit. Beata Lucia cum ad sacrificia dæmonum, à Præside hortaretur, respondit. Ego per tres annos non cessaui sacrificare Deo viuo, quicquid habui, modò quia nihil superest, me ipsam offero; faciat quod voluerit de hostia sua. Tunc Paschasius præfectus, ista, inquit, Christiano homini inculcanda sunt, mihi autem qui principum præcepta custodio, hæc frustra prosequeris. Respondit virgo; Tu principum leges attendis, ego legem Dei attēdo. Tu illos times, ego Deum. Tu illis placere desideras, ego Deo. Tu igitur fac quod tibi necesse est; Ipsa agam, quod mihi vtile cognosco. Tunc Paschasius, cessabunt verba cum peruentum fuerit ad verbera. Cui Lucia, ancilla (inquit) Christi sum, Spiritus sanctus loquitur in nobis, & ideo cessare nō poterunt; Paschasius intulit, In te ergo est Spiritus sanctus? Cui Lucia, Apostolus habet, quod castè viuētes, tēplū sunt Dei, & Spiritus sanctus habitat in illis. At Paschasius. Ego faciā te ad lupanar duci, vt Spiritus sanctus à te recedat, Cui virgo respōdit; Si me inuitā violari feceris, castitas mihi duplicabit ad coronā. Verba hæc in puella corā Præside & tortoribus, quomodo dici poterant nisi Spiritus sanctus daret? Et D. Vincentius Martyr, cum in patibulo suspēderetur, dixit; Ecce iam in sublime agor, & omnes principes tuos, seculo altior, tyrāne despicio, nolo gloriā meam minuas, nec dāna inferas laudi, paratus sum enim ad omnia tormēta, pro saluatoris nomine sustinēda. Insurge ergo & toto malignitatis spiritu debacchare, videbis me Dei virtute, plus posse dum torqueor, quā posis ipse, qui torques. Loquebātur de testimonijs diuinis in cōspectu regū, sed minimè cōfundebātur. Vnde Paulus 2. Tim. 1. ait, Noli erubescere testimonium Domini nostri Iesu Christi.

B. Petrus. B. Paulus. B. Catherina. B. Lucia. B. Vincentius Martyr. 2. Tim. 1.

D.Hiero. Loquebantur de testimonijs Dei. Hieronymus ait, Os tuum consecrasti Euangelio, noli illud nugis aut fabulis aperire. (In conspe-
Eccle. 7. ctu regum.) Ecclesiast. 7. Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates; ne fortè extimescas faciem potentis, & ponas scandalum in agilitate tua, hoc est, ne alios scan-
Prou. 29. dalizes, per leuitatem & inconstantiam tuam, & Prouerb. 29.
Matth. 10. Qui timet hominem, cito corruet. & Dominus Matth. 10. Noli-
Esa. 50. te timere eos qui occidunt corpus &c. (Et nō confundebar;) Quia Dominus Deus auxiliator meus, & ideo non sum confusus,
Luc. 9. Nam qui me erubuerit, & sermones meos, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua, ait Dominus Iesus. Vnde
D.Ambr. Ambrosius ait, Suauis est vox, quæ in diuinis testimonijs loquebatur, decora facies, quæ in conspectu regum non confundebatur, quæ non erubescit autorem, quæ non confunditur de remptore. Sed quia in versu. 6. primi octonarij, plura de hoc præfati sumus, superuacaneum duximus, eadem repetere, ne fastidium legentibus ingeramus.

VERSVS SEPTIMVS.

Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi.

GRatia Christi facit, vt illata opprobria contemnantur, vt versu. 6. eadem etiam meditationem cordis charitate, per-
Ioan. 1. fundit. Nam cum Christus sit lux vera, quæ illuminat omnem hominem: quia nullus sine ipso illuminatur interiùs, hinc est, quòd ipsemet est, qui intellectum nostrum perlustrando eleuat, ad meditationem mandatorum Dei, atque dilectionē. Et vide rectum ordinem procedendi. Nam cum intellectus actio, præce-
Aristot. dat actum voluntatis, ordine naturæ. (Nam nihil est volitum nisi sit præcognitum,) potest autem quis cognoscere aliquid, & ipsum non diligere; Ideo hic Propheta meditationē, quæ est actus intellectus, præponit dilectioni, dicēs; Meditabar in mādatis tuis, quæ dilexi. Et sicut finis meditationis est illius rei memoria, sic finis dilectionis, est operatio; & ideo statim subdit. Leuabo ma-
D.Ambr. nus meas ad mandata tua quæ dilexi. Vnde D. Ambrosius ait, Pulcherrimus ordo iste, vt primo meditemur, & eorū præceptorum quæ diligimus, sit nobis assueta meditatio, meditatione enim

manda-

mandatorum cœlestium, operis boni vsus inolescit. Nam sicut meditationi verborum, finis memoria est, vt quæ meditamur verba teneamus, sic dilectionis præceptorum cœlestium intẽtio vel finis operatio est actusq; directus ad implenda præcepta diuina, quæ nisi quis diligat implere non potest. Vnde isto versiculo & sequenti ostenditur, quibus modis circa diuina mandata nos habere debemus & ipsa diligere. Quare D. Bernardus dicit; Tribus D. Bernar.
modis ostendit Psalmista mandata Dei à nobis esse diligenda, scilicet meditatione, manuum eleuatione hoc est operatione, nec non & exercitatione. In meditatione enim dulcescunt mandata Dei, considerantibus quàm salubria sunt, quàm honesta, sed alijs dulcia sunt & suauia in meditatione, sed in operatione grauia videntur & amara; quia ipsi pigri sunt ad operandum, quam pigritiam, à se remouet Psalmista cum dixit verso sequenti. Et leuaui manus meas, ad mandata tua quæ dilexi. Sunt enim nonnulli, qui meditatione & actione, videntur amare Dei mandata & in eis delectari, sed in exercitatione pusillanimes inueniuntur, minusque constantes, quod à se remouet Psalmista, cum dicit. Et exercebor in iustificationibus tuis, Amor itaque mandatorum Dei, est consummator, alioquin ingratus reputabitur, cum discussio venerit & actionis, & exercitationis, & ideo actioni & exercitationi meditationis amorem præponit, dicens. Et meditabar in mandatis, quæ dilexi. Hæc Bernardus. Nam certè ex meditatione diuinorum inardescit amor, secundum illud Psalmistæ. 38. In meditatione mea exardescet ignis. Est enim me- Psal. 38.
ditatio veluti oleum & pinguedo charitatis; Nam sicuti lampas lucet in oleo, & ibi lumen suum conseruatur, sic charitas in meditatione. Nam sicut dicit Philosophus, inappellatio vel silen- Aristo.
tium soluit amicitias, è contra autem communicatio conseruat eas. Frequens autem meditatio diuinorum, velut quoddam assiduum colloquium cum Deo est; quare maximè charitatem nutrit, conseruatque, vnde animalia ruminantia inter munda re- Leuit. 11.
putabantur in lege. E contra eą quæ non ruminant, nec findunt Deut. 14.
vngulam, immunda erant. Nam oportet diuidere vngulam. Hoc est, non totum tempus in temporalibus expendere, sed diuidere, vt aliqua pars suppetat meditationi diuinorum, vt Paulus docet 1. Corinthiorum. 7. ipsos etiam coniuges aliquando diuidi, ad 1. Cor. 7.
tempus vt orationi vacent, aliàs de malis dicitur in Psalmo. Viri Psal. 54.

ſanguinum & doloſi non dimidiabunt dies ſuos, hoc eſt, quia totum tempus in vanis & otioſis ſteterunt, nec diuidunt partem quam offerant Deo.

(Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi.) Dicit enim Diuus
D. Ambr. Ambroſius ſuper hunc Pſalmum. Ille verè diligit, qui ſine triſtitia, ſine timore, ſed potius voluntario ſtudio, quàm coactè obſeruat præcepta. Nam vt dicitur in libris de vitis Philoſophorum.
Ariſtotelis reſponſio. interrogatus Ariſtot. Quid ſibi ex philoſophia acquiſiuiſſet? reſpondit. Ex Philoſophia didici, non coactè facere; quod aliqui
Alia Ariſtippi Philoſophi. faciunt propter legis timorem, & Ariſtippus Philoſophus, interrogatus; Quid Philoſophus, præ cæteris haberet? reſpondit, Si leges perditæ eſſent omnes, ſimiliter viueremus vt viuimus legibus manentibus, hoc enim facere philoſophia docet, non
D. Aug. coactè ſed voluntariè legi Dei obedire, vt dicit Diuus Auguſtinus in regula. Non ſicut ſerui ſub lege, ſed ſicut liberi ſub gra-
Rom. 3. tia conſtituti. Et ſic poteſt intelligi illud Pauli. Romanorum. 3. Naturaliter quæ legis ſunt faciunt, hoc eſt, ſuauiter & ab intrinſeco moti, ſicut motus naturales fiunt, ab intrinſeco inquam, id eſt à voluntate. Quod ſi nulla lex eſſet ſcripta, idem facerent;
1. Cor. 1. Quare Paulus 1. Corinth. 1. dicit; quòd iuſto non eſt lex poſita. Vnde voluntariè illam implere, arguit veram Philoſophiam, hoc
Ioan. 14. eſt, verum Chriſti amorem, vt dicitur Ioan. 14. Si quis diligit me, ſermonem meum ſeruabit.

Sed quoniam de prædicatoribus in hoc octonario fit ſermo, docemur in hoc verſu, quod prius ſibi meditari debet prædicator verba, quam alijs effluat; de quo vide quæ ſupra diximus ver-
D. Greg. ſu. 5. ſecundi octonarij, & D. Greg. hom. 5. ſuper Ezech.

Aliqui legunt. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi vehementer. Nam etſi grauia videantur nobis mandata Dei, propter carnis infirmitatem, tamen propter præmij magnitudinem, ama-
Oſeæ. 10. bilia maximè fiunt Oſeæ. 10. dicitur; Ephraim vitula docta diligere trituram. Triturare laborioſum opus eſt, tamen quia bos triturans, ſimul paſcitur paleis & grano, diligit illum laborem. Scri-
1. Cor. 9. ptum eſt enim in lege, vt refert Paulus 1. Cor. 9. Non alligabis os bobi trituranti. Nunquid Deo cura eſt de bobus? Propter nos ergo dicit, quibus non deerit præmium laboris noſtri, non enim in-
Hebr. 6. iuſtus eſt Deus, vt obliuiſcatur operis noſtri, vt dicitur Hebr. 6.
Pſal. 18. & illud Pſal. In cuſtodiendis illis retributio multa.

VERSVS OCTAVVS.

Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi, & exercebor in iustificationibus tuis.

NON sufficit oretenus mandata Dei profiteri, imo nec corde meditari, nisi adsit opus, quo in eis exequendis exerceatur animus. Et ideo postquam dixerat, se loquutum, in conspectu regum de testimonijs suis, se etiam meditatum ea fuisse, subinfert tanquam sigillum, dicens; Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi &c. Metaphoricus sermo, sed frequens in scriptura, per manus opera significari, cum ad operandum manus instrumentum præcipuum corporis sit, sed quoniam ex dilectione obseruari debent mandata Dei, vt supra diximus, ideo subdit, Quæ dilexi. Nam finis præcepti est charitas. 1. Tim. 1.

Verum est, in hoc versu etiam ostendi octauum emolumentũ, quod ex Christi nobis incarnatione prouenit, nimirum quia per ipsum nostra operatio in Deum eleuatur. Docuit enim nos ipse, non propter temporalia, bona opera facere, sed contemplatione cœlestium, Matth. 5. Attendite, ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Ideo thema suæ prædicationis fuit, Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cœlorum. Iam ad cœlestia statim nos eleuat, vnde post eius aduentum, vt ait Diuus Augustinus in libro de vera religione, iam inuicem exhortamur dicentes, Sursum corda, vt Paulus. Quæ sursum sunt, quærite. Quæ sursum sunt sapite; Quare manus sponsi dicuntur tornatiles plenæ iacinthis, id est, operationes optimæ, absque vlla macula, suaues vt nihil offensionis in eis reperias, sicuti in tornatili vasse, nihil in quo offendat manus inuenitur. Sed non solum hoc, verùm etiã sunt plenæ iacinthis, quod margaritũ in colore cœlũ imitatur. Nã intẽtio suorũ operũ cœlestis est, idq; discipulos suos docuit, vt in suis operibus ad cœlestia tenderẽt, nõ ad terrena. Nam præcepta Christi sunt charitatis, charitas autem supereminens est. Vnde Paulus 1. Cor. 13. Adhuc excellentiorẽ viã vobis demonstro. Et ideo dicitur; Quòd in his duobus mandatis, nempe de dilectione Dei & proximi, vniuersa lex pendet, & prophetæ. Si ergo lex & prophetiæ omnes quæ super omnia terrena eminent, à charitate pendent, ergo eminẽtior via est charitas. Opera enim viri orthodoxi eleuata debent esse, quia ex charitate

Matth. 5. D. Aug. Coloss. 3. Cant. 5. 1. Cor. 13. Matth. 22.

facta procedunt, quæ actiones nostras super omnia terrena eleuat. Leuemus ergo corda nostra cum manibus ad cœlum ait Iere.
Thren. 3. Thren. 3. Et sursum corda, habeamus ad Dominum. Nam cum propter temporalia operamur, iam manus nostras deprimimus.
Exod. 17. Ideo manus Moysi erant graues, & nisi ab Hur & Aaron sustinerentur, ad terram deprimebantur; quia promissa & præmia quæ lex illa promittebat suis obseruatoribus, ferè omnia erant terrena. Manus autem Christi tornatiles sunt, hoc est subtiles, leues & ad motum aptissimæ, quia sua subtilitate ad cœlestia nos eleuant.
Ioan. vlti. Quare eleuatis manibus ferebatur in cœlum, vt nostra opera secũ ad se subleuaret; & in cruce eleuatus omnia traxit ad seipsum,
Ioan. 20. vt dicit ipse Ioan. 20. Leuemus ergo manus nostras & oculos ad
Psal. 122. cœlum, hoc est intentiones & opera, & dicamus cum Dauid. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Nam de malis dicit
Psal. 16. idem Propheta Psalmo. 16. Oculos suos statuerunt declinare in terram, hoc est ex terrenis pascebantur. Oculi radices sunt animæ, nam sicut arbor ex radice pascitur, sic anima ex sensibilibus & præcipuè ex oculis. Nam vt ait Philosophus, omnis nostra cognitio ortum habet à sensibus, inter quos visus maximè cogno-
Aristot. scitiuus est, vt ipsemet Philosophus dicit; Eradicandi sunt ergo isti sensus & ab eis distrahendus animus, vt ad superiora tendat.
Matth. 5. Vnde & Dominus; Si oculus tuus scandalizat te erue eum, hoc est; hanc euelle radicem ne animus his pascatur sensibilibus, sed ad superiora euehatur. Ad hoc ergo venit Christus, vt animos nostros ab his diuelleret infimis, ad supernaque vehæret concu-
Ierem. 1. piscenda, vnde de hoc Ieremias. Vt euellas & destruas & ædifices, & plantes. Prius euellendæ radices sensibilium, vt amor superno-
Ioan. 8. rum plantetur. Et Ioannes. 8. dixit eis; Vos de mundo hoc estis, ego de supernis sum. Et ita ab his caducis nos separabat dicens;
Matth. 6. Nolite thesaurizare vobis in terra, vbi ærugo & tinea demoliuntur &c. thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo. Et alibi. No-
Ioan. 3. lite timere eos, qui occidunt corpus, Ioan. 3. Oportet vos nasci denuo. In Græco est de supernis, id est, quia origo operum viri Christiani ex superis est, nempe gratia & charitas, etiam & finis suorum operum illic firmari necesse est. Leuare ergo oportet manus ad mandata Dei quæ super nos sunt, aliàs, si ad terrena aspe-
Exod. 17. xerimus, peribimus, sicut quando Moyses deprimebat manus, populus vincebatur.

Vel secundò per leuationem manuum intelligitur oratio, quæ in Scriptura sacra per talem eleuationem manuum significatur; vt legis in Exodo multoties, quando Moyses promittebat Pharaoni, quòd deprecaturus esset Dominum pro eo, dicebat; Leuabo palmas meas pro te ad Dominum. Et Salomon. 1. Paralip. 6. quando orauit in templo, extendit palmas suas ad cælum. Et Paul. 1. Timoth. 2. ait; Volo viros orare in omni loco leuantes puras manus sine ira & disceptatione. Nã vt ait Diuus Augustinus, quod exterius orando agimus, facimus vt affectus noster interiùs excitetur, genuflexiones enim & huiusmodi non sunt per se acceptæ. Sed quia per hæc tanquam per humilitatis signa homo interiùs humiliatur; sic eleuatio manuum significat eleuationem cordis, secundum illud Thren. 3. Leuemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cælo. Hoc est dicere, orantes cum deuotione cordis; debet enim oratio esse pura deuota & quieta. Quare dicit; Leuantes puras manus sine ira & disceptatione. Nam vt dicitur Matthæi. 5. Si offeras munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quòd frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum, & vade priùs reconciliari fratri tuo, &c. Deus igitur orandus à nobis est, imò & importunè exorandus, securi quod non fastidiet preces nostras, etiam si assiduæ sint. Nam ideo comparatur incenso oratio, secundum illud, Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo; vt significetur nobis quòd Deo placent orationes nostræ, suauesq; sicut odor incensi sint. Videmus enim effectus omnes conuerti ad suas causas, vt ab ipsis semper id quo indigent accipiant. Nonne vides terram quasi aperto ore inhiantem, & cælum semper respicientem, vt ab eo rorem & pluuiam recipiat, cæterasq; influentias, quibus fructus suos proferre queat? videmus plantas, herbas & flores Solem semper inspicientes, & quasi ipsum insequentes, vt calore suo viuificatæ prodeant suaq; pulchritudine ornent, suoque odore lætificent vniuersum. Oculi filiorum non auertuntur à parentibus vt eos alant, nutriant, atq; ad perfectum perducant, quo possint vitam absque indigentia transigere. Omnes ergo effectus in suas videmus conuerti causas, & causæ istæ licet respectu talium effectuum causæ sint, tamen respectu superiorum sunt effectus, atque etiam ipsæ attendere debent. Quare non possunt adeò intentè suis effectibus prouidere, cum & sibi necessum sit etiam à superiori causa, quæ desunt men-

Exod. 9.
1. Paralip.
1. Tim. 2.
D. Augustinus.
Thren. 3.
Matth. 5.
Cur oratio cõparatiõe incenso.
Psalm. 40.
Simile.

dicare. Solus Deus taliter est causa, quòd nullo modo est effectus, causa causarum omnium effectuum productrix, à qua omnis paternitas, idest, omnis causalitas in cælo & in terra nominatur, vt dicit Paulus; Qui à nullo accipit nec mendicat, sed omnia ab eo. Quis enim prior dedit illi, & retribuetur ei? quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, vt dicitur Romanorũ. 10. Vnde totus incumbit suis effectibus prouidendis, cum ipse nullius indigeat. Ego dixi Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non indiges. Si ergo aliæ causæ quæ ab alijs & ab hac prima pendent talem de suis effectibus curam habent, quanto maiorem prouidentiam hæc prima habebit, quæ nullius alterius indiget. Vides gallinam suis incubantem ouis nec ab eis discedentem, vt suo calore foueat atque in pullos conuertãtur, multo magis Deus suis assistit effectibus prouidendis, nutriendis, perficiendis, & conseruandis; nam à principio spiritus Domini ferebatur super aquas, vel vt alia litera dicit, incubabat, hoc est fouebat, perficiebat & conseruabat. Si ergo omnes effectus ad suas conuertuntur causas, quæ difficilè possunt, & de facto aliquando deficiunt, cur non ad hanc indeficientem causam conuertemur, nostraque omnia in eum proijciemus, vt ab ipso quod deficit accipiamus? Hæc autem conuersio per orationem fit, quæ mentem ad Deum eleuat, atque ab eo quæ desiderat poscit; præcipuè cùm mundus iste desertum quoddam sit, cui omnia necessaria adueniunt de foris (es lugar de acarreo). Emporium autem vnde necessaria sibi vehuntur, cælum est. Nam omne datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est. Vector autem qui hæc huic deserto adducit, oratio est. Si quid tibi deest mitte eam in cælum & afferet. Deest tibi deuotio, salus, gratia, pacientia, humilitas, mitte hunc vectorem, orationem dico, nam ipsa in cælum ascendit, cunctaque cælestia perlustrat, & onusta semper his bonis descendit. Vnde de sapiente muliere, hoc est anima iusti dicitur Prouerb. 31. Facta est quasi nauis institoris de lõgè, hoc est de cælo, portans panẽ suũ. Est enim scala illa quã vidit Iacob, per quam angeli ascendunt, atq; descendũt. Ascendunt portantes orationes nostras, vt dixit angelus ad Tobiam ante Dei tribunal, & descendunt afferentes dona, quæ per talem nuntium ad nos mittuntur. Talem veredarium mitte, quoniam ipse veniet onustus omnibus bonis quibus indiges. Non reuertetur ad te vacuus, sed quæcunq; manda-

Ephes. 3.
Roma. 10.
Psalm. 15.
Simile.
Genes. 1.
Iacobi. 1.
Prou. 31.
Genes. 28.
Tob. 12.

mandaueris faciet. Leuet ergo Propheta manus in oratione ad Deum, vt det illi adimplere mandata, quæ sine eius gratia obseruare nequimus.

Sed aduertendum pro morali doctrina quod non solum manus, sed plura alia, & hæc multipliciter leuare debemus ad Deũ nimirum, oculos, animam, vocem, & manus. Oculos autem ad tria leuare debemus, nempe ad id quod intra nos, & ad id quod extra nos est, & ad illud etiam quod est supra nos, primo leuemus oculos ad id quod intra nos est, scilicet ad peccati fœditatem aspiciendã, vt videntes nos in fecibus infixos, velociter surgere properemus sicut qui in luto cecidit, velociter surgere laborat. Vnde Ierem. 3. dicitur; Leua in directum oculos tuos, & vide vbi non sis prostrata meretrix. Ad illud quod extra nos est, videlicet ad temporis breuitatem, veluti operarius ad solem leuat oculos, vt videat si tempus suppetat sibi ad opus suum perficiendum. Ioan. 4. Leuate oculos vestros, & videte regiones, quia albæ sunt iam ad messem. Et qui metit, mercedem accipit & congregat fructum in vitam ęternam. Tertiò leuem⁹ oculos, ad id quod est super nos, hoc est ad Dei, ad sanctorum societatem, vt eos humiliter exoremus, sicut pauper leuat oculos ad diuitem, vt ei subueniat Psal. 120. Leuaui oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi, sed dolendum maximè est quod multi oculos suos statuerunt declinare in terrã. Psal. 16. post oculos animam debemus leuare ad Deum, & hoc propter notitiam veritatis quam præstat, sicut viator leuat oculos ad indigenam, vt eum dirigat, sic & nos animam leuemus ad Deum, vt nos dirigat in vitam æternam. Psalm. 142. Notam fac mihi viam, in qua ambulem, quia ad te leuaui animam meam. Secundò propter lætitiam deuotionis quam nobis largitur, eo Psalm. Lætifica animam serui tui: quoniam ad te Domine animam meam leuaui. Tertiò propter fugam confusionis quam declinat, sicut auis leuat se à terra ne capiatur sic leuare debet homo animam ad Deũ ne à peccato deprehendatur. Psalm. 24. Ad te Domine leuaui animam meam Deus meus in te confido, non erubescam, nec irrideant me inimici mei, &c. De qua animæ ad Deum euectione, Diuus Gregorius. 1. Moralium capit. 20. ait. Ad Deum faciem, vel animam leuare est cor ad sublimia inuestiganda attolere, nam sicut per corporis faciem homini, ita per interiorem imaginem Deo noti iam atque conspicabiles sumus cum vero rea-

tu culpæ

Ad tria debemus oculos leuare.

Simile.

Ierem. 3.

Simile.

Ioan. 4.

Simile.

Psalm. 120.

Psalm. 16.

Simile.

Psal. 142.

Ibidem.

Simile.

Psal. 24.

D. Gregorius.

tu culpæ deprimimur ad Deum leuare cordis nostri faciem veremur, dum vero nulla bonorum operũ confidentia fulcitur, intueri summa mens trepidat quia ipsa se conscientia accusat, cum vero iam pœnitentiæ lamentis culpa diluitur, & sic perpetrata plan guntur, vt plangenda minimè perpetuentur, magna menti fiducia nascitur & ad inspicienda supernæ retributionis gaudia cordis nostri facies leuatur.

Tertiò vocem etiam leuare debemus similiter ad tria, primò ad confitendum peccatum sicut homo leuat vestem, vt ostendat vul
Simile. nus medico. In cuius figura legitur de Agar Genes. 21. quòd rece
Gen. 21. dens Agar iuit in desertum, vbi non erat aqua & sitiuit puer eius,
Figura. & leuauit vocem suam, & fleuit & exaudiuit Dominus vocẽ eius. Secundò ad quærendum remedium sicut pauper leuat vocem ad
Simile. quærendum panem, sic homo pro remedio peccatorum, vt Lucæ
Lucæ. 17. 17. Decem leprosi leuauerunt vocem dicentes, Iesu præceptor miserere nostri, & Dominus ad eos; Ite & ostẽdite vos sacerdotibus, & factũ est dum irent mundati sunt. Secũdo ad laudandũ Deum
Isaiæ. 52. Isaiæ. 52. Vox speculatorũ tuorum leuauerunt vocem, simul lau
Psal. 92. dabunt. Et Psalm. 92. Eleuauerunt flumina Domine, eleuauerunt flumina vocem suam.

Demum & leuare debemus manus ob tria quæ nobis maximè
Simile. conducunt, primò ad impugnandum malum, vt qui est in pugna leuat gladium, vt aduersarium impugnet, & hoc fit per opera mi-
Psalm. 62. sericordiæ. Psalm. 62. In nomine tuo leuabo manus meas, cuius fi
Figura. gura habetur Iosue. 8. Leua clypeum qui in manu tua est contra
Iosue. 8. vrbem Hai, quoniam tibi tradidi eam. Et Exodi. 17. Cum leuaret
Exod. 17. manus Moyses vincebat Israel, cum deprimeret vincebat Amalech. Secũdò ad operandum bonũ, sicut operator leuat manus ad
Simile. laborandũ. Et hoc fit per opera obedientiæ, sicut in præsenti carmine dicitur; Leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi &c. Tertiò ad orandum Deum, sicut pauper in præsura leuat manus suas ad diuitem, vt aliquid ab eo recipiat, & hoc fit per orationem, vt dictum est. Hæc ex quodam non contemnendo doctore ad literam decerpsimus, quoniam ad id quod principaliter intẽdimus commoda visa sunt, nec hoc vitio mihi dandum est, sed labori ac diligentiæ non nihil concedendum, quoniam nõ solum pro prouectioribus, sed & pro incipientibus, hæc in publicum damus.

(Et exercebor in iustificationibus tuis.) Consuetudo est altera natura,

natura, vnde qui ex habitu operantur quasi naturaliter operantur, quare exercitium in operibus virtutis quasi cõnaturalitatem quandam parit cum ipsa virtute, ex quo prouenit, quòd tales melius iudicium de ipsa virtute proferunt: quoniam per habitum & exercitium propinquiorem sibi & connaturalem illam fecerunt, propinquiora autem, & nobis cõnaturalia melius iudicamus. Vnde Paulus Hebr. 5. ait. Perfectorum autem est solidus cibus, eorũ qui præ consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni & mali. & Diuus Dionysius de quodam amico suó dicit, Ierotens sapiens est, non solum sentiens, sed & patiens diuina, nam sicuti subiectum per connaturalitatem dicitur pati ab his, quæ tanquam naturale subiectum recipit, vt aqua à calore quem recipit, sic studiosus per habitum virtutis, connaturalem & propinquam eam sibi facit, vt ab ea tanquam à propria passione patiatur quare solum ille qui habet habitum virtutis, solidum de ea iudicium proferre potest. Hoc ergo commodum inter alia quæ supra diximus, exercitio virtutum capitur.

Hebr. 5. D. Dionysius. Simile.

SEPTIMVS OCTONARIVS.

Memor esto verbi tui seruo tuo: in quo mihi spem dedisti. 1. Zain.

Hęc me consolata est in humilitate mea: quia eloquium tuum viuificauit me. 2. Zain.

Superbi iniquè agebant vsquequaque: à lege autem tua non declinaui. 3. Zain.

Memor fui iudiciorum tuorum à seculo Domine: & consolatus sum. 4. Zain.

Defectio tenuit me: pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam. 5. Zain.

Cantabi-

6.Zain. Cantabiles mihi erãt iuſtificationes tuæ: in loco peregrinationis meæ.

7.Zain. Memor fui nocte nominis tui Domine: & cuſtodiui legem tuam.

8.Zain. Hæc facta eſt mihi: quia iuſtificationes tuas exquiſiui.

INCIPIT TRACTATVS SEPTIMVS.

VERSVS PRIMVS.

Memor eſto verbi tui ſeruo tuo: in quo mihi ſpem dediſti.

Hic propheta induit perſonam ſperãtis in Deũ.

Erſonam ſperantis in Deum aſſũmit in hoc octonario Propheta, quæ ferè per omnes verſus explicatur & ſignanter in vltimo, vbi dicit; Hæc facta eſt mihi, quia iuſtificationes tuas exquiſiui, vel cuſtodiui, vt dicit alia litera. Nam hæc eſt vera ſpes, quæ per media à Deo decreta ſperat beatitudinem, nempe per obſeruantiam mandatorum Dei, nam alia potius eſt præſumptio, quàm ſpes, vt ſtatim videbimus. Litera etiam huic perſonæ addita quæ eſt Zain, ſeptima in alphabeto Hebræo, quæ ſignificat, huc, vel duc te, optime propoſito congruit, quia hic agit de ſpe quæ non eſt de præſentibus, ſed tantum ad futura attendit, quaſi dicat, huc tende, huc dirige iter tuum, tanquam tui ductor & rector quò vocat te verbum Dei, nempe ad cæleſtem gratiam & ad æternitatem, cum ait Matth. 11. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam vos, ſic Caſsiodorus, Duc te de temporalibus ad æterna, de viſibilibus ad inuiſibilia, in quibus vera eſt mentis requies atque tranquillitas. Quare non immerito hæc litera in ſeptimo ponitur octonario, quia in ſeptimo die Sabbathum, id eſt, requies eſt, requies eſt, quia in eo requieuit Deus ab omni opere quod patrarat, illuc ergo vbi vera requies eſt, dúc te per ſpem quam habes.

Zain, id eſt Hæc, vel Duc te.

Matth. 11.

Caſsiodorus.

Geneſ. 1.

Circa quod notandum, quòd in viro Chriſtiano ordine quodã diuino

diuino & supernaturali post fidem generatur spes, imò ab ea ortum habet, nam cum per fidē intelligit Christianus quod in Deo consistit sua vltima beatitudo, statim generatur spes eàm adipiscē di, inde originem ducit fons ille aquæ viuæ salientis in vitam æternam, quem Dominus promisit Samaritanæ Ioan.4. Nam eo ipso quod Deus creaturam ad aliquem dirigit finem, ex cōsequēti debetur illi inclinatio & propensio ad talem finem. Hoc enim ipsamet natura flagitat, & iustitia Dei quæ in vniuersi gubernatione splendet, id efficit, nam quia finis lapidis est cētrum, & ignis locus sursum, eo ipso vtrisque inclinationem & pondus indidit, quo ad suos se inclināt fines & mouent, quòd si ad aliquid altius eleuasset lapidem, certè pondus & propensionem etiam ei debebat tribuere, qua ad illum altiorem finem dirigeretur, vt si ei tribueret alterū lapidem generare, ad hoc debebatur ei etiam inclinatio, qua ad id traheretur. Homini quidem scopum assignauit; quò secundū naturam tenderet. Nam inquantum est ens, habet pro scopo se in illo conseruare, ad quod naturalem habet inclinationem. Videmus enim, ꝙ absq; vllo rationis imperio, sed ipsa instigante & imperante natura, pars pro conseruatione totius se periculo dat, vt cum ad defensionem capitis brachium ictus suscipit gladij, inquantum viuens & animal suos etiam habet fines, ad quos etiam inclinatur nēpe ad motū & generationē, sed inquātū homo habet etiā Deū pro fine naturali, nēpe cognoscere illū inquantū prima omnū causa & vltimus omniū finis, ad quod nō deest homini propēsio maxima, imò illud naturale desideriū sciēdi quod Philosoph⁹ in prologo suæ metaphysicæ docet, summaq; illa solicitudo atq; curiositas quam Philosophi ad hoc indagandum adhibuerunt, indicium non minimum talis inclinationis præbent. Cæterum per gratiam hominem ad altiorem finem euexit Deus, nempe ad beatitudinem, quæ in clara ipsius Dei visione consistit, ad quod non vires naturæ suffecerant, nec sine supernis auxilijs assequerentur. Euectus ergo ad nouū finem ad quem natura nō inclinabat, oportet, vt & noua ei imprimeretur pro pensio, qua ad talē ferreretur scopum: hæc autem est spes Christiana, vna Theologarū virtutū, quæ nō nisi per diuinā infusionem habetur, quam generat fides, estque aqua illa saliens in vitam æternam, argentum quoddam viuum in anima faciens illam salire in vitam æternam, inquietumque tenens cor, donec talem assequatur scopum, secundum illud quod

Post fidem gn̄rat spes.

Ioan.4.

Aristotel.

D. Auguſtinus. Pſal. 38. quod dicit Auguſtinus in confeſſ. Feciſti nos Domine ad te,& inquietum eſt cor noſtrum,donec perueniamus ad te.Vnde titulus Pſalm. 38.in quo dicit Propheta; Et nunc quæ eſt expectatio mea? nonne Dominus eſt ſubſtantia mea?(hoc eſt beatitudo mea,in cuius comparatione cætera omnia accidentia ſunt) titulus,inquam, huius Pſalmi eſt.In finem pro Idithum canticum Dauid.Idithum tranſiliens interpretatur, & ſignificat virum omnia hæc temporalia tranſilientem inquietudineque quadam in ſu-

D. Auguſtinus. pernum finem ebullientem,& Diuus Auguſtinus Epiſt.120.tomo. 2.ſic explicat illud Pſalmi 21. Spes mea ab vberibus matris meæ, hoc eſt tu me tranſilire feciſti ab vberibus matris meæ ad te tuaque promiſſa, id eſt, vt à temporalium amore quæ in vberibus matris meę ſuxi,ad tua tranſirem ſperāda bona,ablactaſti me

1. Petri. 2. à temporalibus & in æternorum ſpe educaſti me.Et.1.Petri.2.dicitur; Regenerauit nos, in ſpem viuam per reſurrectionem Ieſu Chriſti ex mortuis.Per gratiam regeneratur homo,&quaſi de no-

2.Cor.5. uo creatur, fit enim noua creatura, vt ait Paulus.Vnde omnia ei de nouo conferuntur,nouam formam,nouas inclinationes,ac deſiderium,nouas ac ſupernas cognitiones accipit,informatur enim tota eius anima gratia,infunditur ei cognitio fidei,ex qua ortum habet ſpes,quę eſt noua inclinatio ad futura,vnde oritur charitas, nouus amor & maximus, ex hoc enim quòd à Deo ſperamus tot bona in amorem prorūpimus eius,qui largiturus eſt.Loquitur igitur Diuus Petrus de ſpe viua quæ eſt in omnibus habentibus gratiam,quæ impellit animam ad æterna quæ eſt fons aquæ viuæ ſalientis in vitam æternam,fons autem iſte in ipſo homine eſt nempe in voluntate,in qua ſubiectatur ſpes,quæ deſiderat bonum arduum, & ſuperexcellens, cuius non eſt capax appetitus ſenſitiuus: nam etſi vena & origo à qua fons iſte ſcaturit,in cælo ſit, vnde Theologicæ virtutes originem ſuam trahunt, atque ideo nos

1. Petri. 1. conſortes diuinæ naturæ efficiunt,ſecundùm illud 1. Petri. 1. Per quem maxima & pretioſa promiſſa nobis donauit, vt diuinæ ſimus cōſortes naturæ; nihilominus fons ipſe in nobis eſt, ſicuti etſi manale fontis, qui eſt in horto tuo aliundè ſit,fons tamē ipſe in horto tuo eſt.Vnde etſi viri Chriſtiani iuſtitia qua iuſtificat, ſit communicata à Chriſto: tamen iuſtitia ſibi inhærente iuſtus eſt, & ego ipſe iuſtificor, mereor,ſpero, credo,amo, licet omnia hæc à Deo ſint nobis infuſa veluti aqua poſtquam ab igne accepit calorem,

lorem,ipsa calefacit licet ab alio mutuauit hanc formam. Sed quoniam manale & origo huius fontis est in cælo, hinc est, quod illucusque tendit spes,sicuti aqua in ea mēsura & æqualitate ascendit,in qua est principium & vena vbi scaturit, ideo enim videmus aliquos fontes emittere aquas,tres vel quatuor cubitos supra,quia in ea erat æqualitate suum principium. Cum ergo origo spei sit supremus omnium locus, hoc est empyreum cælum, illuc vsque salit & ascendit, salit enim in vitam æternam. Vnde pisces illi qui habent alas quibus super aquas saliunt,mundi sunt, ille ergo mundus est,qui per hanc spem & temporalia transilit,& ad æterna capienda se proijcit. De hac ergo spe in hoc octonario loquitur Propheta, qui personam hominis sperantis in Deo in eo agit, & dicit. Memor esto verbi tui ad seruum tuum, vel quod loquutus es ad seruum tuum, Cōmittitur enim elypsis figura, quæ interuenit, quando est aliquid supplendum in oratione, quod frequentissimè accidit in scriptura.

(Memor esto verbi tui seruo tuo &c.) Augustinus sic ait in hoc loco. Morali & cōsueta loquutione qua humanus moueatur affectus,dicitur memor esto,non enim obliuio cadit in Deum, sed sic vt dicitur pœnitere Deus quando præter hominum spem res mutat,consilio non mutato,ita dicitur & obliuisci quando tardat,& memor esse cum ita dat, hoc tamen Deus facit certa dispositione non deficiente memoria nec obscurata intelligentia,nec voluntate mutata. Seruo tuo, Ambrosius, cuius oculi sunt in manus domini,verecunde se dignum ostēdit, quasi diceret,non vsurpatiuè spero,& peto,seruus sum expecto alimentum à Domino, miles sum exigo ab imperatore stipendium. D.Augustinus. D.Ambrosius.

Lyranus in hoc loco affirmat, quòd hic petat Propheta à Deo promissa regni cælorum,quæ olim promisit Abrahæ quādo Gene.25.dixit ei.Suspice cælum,& numera stellas si potes,sic erit semen tuum, vbi dicit quòd secūdum sensum literalem promittitur ei hæreditas regni cælorum,in qua beati fulgebunt, sicut stellæ in perpetuas æternitates,vt dicitur Dan.12.nam supra cap.13.dixerat; quòd semen suum futurum erat sicut puluis terræ, nunc autē ait,quod erit sicut stellæ cæli diuersa. Videt hæc pmissio à priori, ibi promittebatur terrena propagatio seminis sicut puluis terræ, hîc autem æterna sicut stellæ cæli, ibi arenæ & pulueri comparatur propter sterilitatem spiritus,quæ in synagoga semper fuit, hic Lyra. Genes. 25. Dan. 12.

autem aſsimilatur ſtellis, cæli quæ innumerabiles ſunt, vt oſtenderet ſpirituale propagationẽ filiorum Abrahæ ſecundũ promiſsionis ſpiritum, quæ tam in militanti quam in triumphanti Eccleſia
Rabbanus. florere debebat, vt vult Rabbanus, de vtraq; intelligitur teſtimo-
Iſaiæ. 54. nium illud Iſaiæ 54. quod Apoſt. Gala. 4. citat. Lætare ſterilis quę
Galat. 4. non paris, erumpe & clama, quæ non parturis, quia multi filij deſertæ, magis quàm eius quæ habuit virum, vt Diuus Thom. & alij
D. Thom. interpretantur, & ita Eccleſia in officio mortuorũ canit & dicit, Si
Eccleſia. gnifer ſanctus Michael repreſentet eas in lucem ſanctam, quam olim Abrahæ promiſiſti & ſemini eius, & ſic intelligit Lyranus il-
Ioan. 8. lud Ioan. 8. Abraham pater veſter exultauit vt videret diem meũ vidit, & gauiſus eſt. Dies Chriſti Dñi fuit dies mortis eius, quando hominẽ iuſtificauit, iuſtificatiſq; reſerauit cælũ, tunc ergo Abraham talem diem vidit & gauiſus eſt, quãdo talis reuelatio ei facta
Abulenſis. fuit, & certè Abulenſis idem videtur ſentire, ratio eius eſt, quia ad ſenſum literalem nõ debet attendi, quid verba ſonent, ſed quid intendat principaliter proferẽs, nam intentio non debet ſeruire verbis, ſed verba intentioni cap. Intelligentia. extra, de verb. ſignific. nam verba adinuenta ſunt, vt abditos animæ reſerarent cõceptus
Ariſtotel. vt dicitur. 1. Periherm. Si ergo principaliter voluit Deus reuelare Abrahæ æterna promiſſa, id illa verba ſignificare credenda ſunt, nec tunc duo erunt ſenſus in illa litera, vnus qui loquatur de terrena promiſsione & corporali, alter de ſpirituali, ſed vnus tantum, nam ſub illis verbis, quæ promiſsionem temporalẽ ſonabant, æternam voluit Deus polliceri, & vbi vnum propter aliud ibi tantum
Idem in topicis. vnum eſt, vt in regulis topicis docet Ariſt. Sed an ibi, vel in alijs locis leg. vet. fuerit facta promiſsio ſpiritualis, vel ea legi gratiæ reſeruaretur, difficult[illegible] eſt, quæ longiorem exigit diſputationem in aliud tempus commodius differendam, conſule interim Diuum
D. Thom. Thom. 3. ſenten. diſt. in. 40. art. 4. quæſt. 1.

(In quo mihi ſpem dediſti). Nam promiſsio illa fuit facta ſemini Abraham non tam ſecundum carnem quam ſecundum ſpiritum, quoniam de hoc ſpirituali ſemine altiſsimè intelligit Diuus Paulus, & quod Abraham pater multarum gentium à Deo conſtitutus eſt, & in ſemine eius benedictiones eſſent adimplendæ, vt
Roma. 9. in ca. 9. epiſt. ad Rom. diuiniſsimè ſimul & abditiſsimè explanat.

(In quo mihi ſpem dediſti) ſpes noſtra roborata in promiſsionibus diuinis certiſsima eſt, atq; ad cumulum beneficiorum Dei

expectat,

expectat, quòd quasi sygillata in diuina scriptura, quò firmiorem haberemus sermonem promissa Dei habemus, quæ sygilla nobis credidit, quod maximè dilectionis & amplitudinis indicium est. Vt Paul. Roma. 8. Quid ergo amplius Iudæo est, aut quæ vtilitas circuncisionis? multum per omnem modum. Primùm quidem, quia credita sunt illis eloquia Dei. Et cap. 9. Enumerans populi Iudæorum excellētias peculiares sibi à Deo collatas ait. Qui sunt Israelitæ? quorum adoptio est filiorum & gloria, & testamentum & legislatio, & obsequium & promissa, &c. Veluti si rex non solum re aliquem honoribus & priuilegijs decorauerit, verum id scripto, & annullo suo signauerit, atque in sua commiserit potestate, est in hoc veluti priuilegij dati stabilis & integra confirmatio, & promissæ felicitatis expectatio secura. roma. 8. Idem ca. 9. Simile.

VERSVS SECVNDVS.

Hæc me consolata est in humilitate mea: quia eloquium tuum viuificauit me.

HÆC scilicet spes consolata est me in afflictione mea. Hoc enim significat humilitas frequentissimè in scriptura, vt ex Græco nomine patet, quod significat afflictionem in multis locis, vbi nos legimus humilitatem. Ruth. 1. Cur vocatis me Nohemi, quam Dominus humiliabit & afflixit omnipotens? Et Psalm. 34. Humiliasti nos in loco afflictionis. Deuteronom. 26. Respexit Dominus humilitatem nostram, hoc est afflictionem. Et Psalm. 24. Vide humilitatem meam & laborem meum, hoc est, afflictionem & laborem, & ita vertunt Hieronymus & Felix pro humilitate afflictionem in hoc loco. Spes ergo fortissimum solatium est in omni tribulatione iustorum, secundum illud Hebræorum. 6. Fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animę nostræ, tutam ac firmam. Nam sicut anchora tenet fluctuantem nauem ne ab impetu tumentium fluctuum huc illucq; rapiatur & pereat, sic spes futurorū in quibuscūq; aduersis animam firmam detinet ne succumbat. Leuit. 20. Præcipiebatur vt passer qui pro emundatione Leprosi immolabatur in aquis viuis mactaretur, suprà spem aquis illis viuis, quas Dominus promisit Samaritanę, comparauimus, sancti ergo in his viuis aquis delibantur, immolātur, & mactantur, propter has quippe spes futuro- Ruth. 1. Psalm. 34. Psalm. 24. D. Hieronymus. Hebr. 6. Leuit. 20.

 rum

rum bonorum ſanguinem ſuum fundebant & mundabantur tali
Roma. 8. baptiſmate. Vnde Paulus ad Roma. Spe ſalui facti ſumus. Hæc
Tob. 2. ſanctum virum Tobiam in ſua cæcitate conſolabatur, quando inſultantibus, & irridentibus cognatis eius atque dicentibus, vbi eſt ſpes tua, pro qua eleemoſynas & ſepulturas faciebas? increpans eos, reſpōdebat. Nolite ita loqui, quoniam filij ſanctorum ſumus, & vitam illam expectamus, quam Deus daturus eſt, his qui fidem ſuam nunquam mutant ab eo, id eſt, his qui fiduciam & ſpem nūquam auertunt ab eo, ſecundum illud Pauli Coloſſen. 1. Si per-
Coloſſ. 1. manetis in fide fundati, & ſtabiles, & immobiles à ſpe Euangelij.
Iob 13. & 16. Hæc pacientiſsimum Iob ſolabatur in tot aduerſis & miſerijs conſtitutū, cum dicebat. Etiam ſi me occiderit, ſperabo in eum ca. 13. & cap. 6. Et hæc mihi ſit conſolatio ſi affligens me doloribus non
Roma. 15. parcat, & Paul. Roma. 15. ſic ait, Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, vt per patientiam & conſolationē ſcripturarum ſpem habeamus, continetur quippe in ſcripturis pa-
Iacob. vlti. tientia ſanctorum in malis ſuſtinendis. Iacob. vltimo. Patientiam Iob audiſtis continetur etiam cōſolatio exhibita eis, à Deo ad tot
Pſalm. 93. mala ſuſtinēda ſecundum illud Pſalm. Secundum multitudinem dolorum meorum in corde meo conſolationes tuæ lætificauerūt
1. Petri. 1. animam meam. Et. 1. Petr. 1. dicitur; Prænuntians eas quæ in Chriſto ſunt paſsiones, quæ pertinēt ad pacientiam, & poſteriores glorias, quod pertinet ad conſolationem. Fructus autem ex hac doctrina conſequutus, eſt ſpes maxima quam ex his capimus ſperantes nos in noſtris tribulationibus conſolationem & ſolatium acci-
Paul. vbi ſupra. pere à Deo. Vnde & ſubdit Paulus vbi ſupra. Deus autem ſpei repleat vos omni gaudio & pace in credendo, vt abundetis in ſpe & virtute Spiritus ſancti. Vbi ſpei tribuit gaudiū & pacem, tali quippe titulo prænotatur Deus quali propoſito maxime congruebat, & quoniā de effectibus ſpei agebat cuius immediata cauſa Deus eſt, ideo vocat eum Deum ſpei, qui cum infundat cauſam, effectus ſubſequentes & dabit, quales ſunt gaudium & pax & alij, qui ita firmant animum in præſentibus laboribus ſpe futurorum, vt
Cant. 2. leuius & quietius eos ferant iuſti. Vnde & ſponſa Cant. 2. dicebat, Sub vmbra illius quem deſideraberam ſedi, & fructus eius dulcis gutturi meo, hoc eſt ſpes vmbram mihi facit, & refrigerium tribuit à calore præſentium, vt ſpe futuri fructus animus leuigetur, nam & fructus qui in hac vita prægustantur à iuſtis (quorū vnus

eſt ſpes

est spes futurorum, quæ & gaudium & longanimitatem generat) dulcissimi simul & suauissimi sunt, prælibationes enim sunt futurorum. Vnde Iob 7. Sicut ceruus desiderat vmbram & sicut mercenarius præstolatur finem operis sui. Vbi Gregorius ait. libr. 8. moral. cap. 5. Mercenarius etenim cum facienda opera conspicit, mentem protinus longinquitate & pondere laboris addicit, cum vero lacessentem animum ad considerandum operis præmium reuocat, vigorem mox animi ad exercitium laboris reformat, & quod graue perpendit ex opere, leue existimat ex remuneratione, sic electi quique dum mundi huius aduersa patiuntur cum inhonestates cõtumelias rerum, damna, cruciatus corporis, tollerãt esse grauia quibus exercentur pensant, sed cum mentis oculum ad æternæ patriæ cõsiderationem tendunt ex comparatione præmij, quàm sit leue quod patiuntur inueniũt, quod enim valde esse importabile ex dolore ostenditur, consideratione probida ex remuneratione leuigatur, Hæc nanque spes nubes est illa quæ vmbram populo Israelitico per desertum faciebat. Libet ex Diuo Augustino Encomium huius altissimè virtutis afferre, de qua in sermone. 10. ad fratres in Eremo tom. 20. sic loquitur, O spes sanctorum & turris fortitudinis eorum, quæ non cõfundis, sed te expectantibus gratiam infundis, non cæcas, sed illuminas, non famelicas, sed reficis, O felix spes cælestis, tu timorem seculi expugnas, consolationes mũdanas extirpas, per te timor non augetur, per te falsa cupiditas non somniatur, per te superbia auellitur, per te inuidia non dominatur, per te cuncta vitia terminantur, O spes cælestis curiæ, in te regnat charitas, quæ credit omnia quæ ad salutem pertinent, omnia sperat, quæ promissa sunt, o fratres mei, quis hominum potest mentem seruorum Dei infirmare si apud Deum spes cælestis allegat, in quò nocebũt eis tyrannorum fulmina, fortunæ præcipitia, quid agent? O spes tu cogitationes dirigis, tu in charitate altitudinem ponis vt in ea perseueremus vsq; ad mortẽ, tu in charitate latitudinem extendis vsq; ad inimicũ, O spes cælestis gloriæ per te Patriarchæ mala patienter sustinuerunt, per te Prophetæ cuncta mala portauerunt, per te Apostoli ad mortem gaudenter perrexerunt, per te Martyres afflicti sunt, per te Virgines combustæ sunt, per te Confessores vituperati sunt, per te Viduæ castitatẽ astringunt, per te maritatę lũbos præcingunt, per te populi languẽtes & orphani sperant ridere, per te pauperes confi

Iob. 7. D. Gregorius. Figura. D. Augustinus.

dunt gaudere, per te peregrini ſperāt terminū & ad finem laboris peruenire, ô ſpes tu omnia portare facis dulciter & ſuauiter, Eia ergo fratres hanc amate, hanc tenete, non tamen ſine timore, quia qui ſperat & non timet negligēs eſt, qui autē timet & non ſperat, depræſſus eſt & deſcēdit in profundū quaſi lapis, à quo deſcenſu liberet nos ille, qui de cælo deſcendit, vt nobis vitam donaret & aſcenſum, Chriſtus Deus noſter amen. ¶ Diuus Auguſtinus id intelligit de humilitate (hæc me cōſolata eſt in humilitate mea) de humilitate inquā, quæ eſt virtus qua quis ſe & ſuos defectus agnoſcens ſe ſubdit Deo, & ſpes conſolatur humiles dicente ſcriptura, Deus ſuperbis reſiſtit humilibus autē dat gratiam, & Dñs Luc. 4. Qui ſe humiliat exaltabit, ſed D. Ambr. id intelligit de humilitate quæ eſt afflictio, De qua Pſal. 43. Humiliaſti nos in loco afflictionis, ſed eloquiū Dei hos afflictos viuificat, quia ſcriptū eſt nō ſunt cōdignæ paſsiones huius tēporis ad futurā gloriā quę reuelabit in nobis. Quiſquis enim meliora ſperat nuſquā leuioribus frangitur. Hæc Ambr. (Quia eloquiū tuū viuificauit me) quia verbū Dei eſt vita interioris hominis dicēte Chriſto Matth. 4. Nō in ſolo pane viuit homo, ſed in omni verbo, quod procedit de ore Dei, nā ſi tentaris ſcriptū eſt, 1. Cor. 10. Fidelis Deus qui nō permittet vos tētari ſuper id quod poteſtis, ſed faciet etiā cū tentatione prouentū, vt poſitis ſuſtinere. Et Luc. 22. Ecce Satam expetiuit vos vt cribraret ſicut triticū, ego autē rogaui pro te Petre vt non deficiat fides tua, & in Pater noſter petimus, & ne nos inducas in tentationē. Si afflixeris, Eccl. 2. dicitur, in dolore ſuſtine & in humilitate patiētiā habe, qm̄ in igne probatur aurum & argentū, homines vero receptiles in camino humiliatiōis. Si perſequutus fueris, beati qui perſecutionē patiuntur propter iuſtitiā, & ſic de alijs. Plurima enim ſunt eloquia Dei ad roborandum animum in quibuſlibet aduerſis.

D. Auguſtinus. Lucæ. 4. D. Ambroſius. Pſalm. 43. Roma. 8. D. Ambroſius. Matth. 4. 1. Cor. 10. Lucæ. 22. Eccleſ. 2.

VERSVS TERTIVS.

Superbi iniq; agebāt vſquequaq; à lege autē tua nō declinaui.

QVia ergo ex cōſtantia martyrū, Tyranni affligebātur, & truculētius ſæuiebāt in eos, ideo ſubdit. Superbi iniq; agebāt vſquequaq;, valde nimis. Quid eſt autem valde nimis iniq; agere, niſi non ſat tibi eſſe, ꝙ ſis impius, niſi & pios impios feceris; hoc eſt enim in cathedra peſtilentiæ ſedere, nō ſolum patrator, ſed & doctor iniquitatis fieri; vt & alios verbis & exēplis

Pſalm. 1.

ad mala

ad mala prouoces. Hinc illud malorũ inuitatoriũ, quod Sapien.2. canebant, quasi oẽs inuitãtes ad mala cũ dicebant. Venite & fruamur bonis, quę sunt, & vtamur creatura in iuuẽtute celeriter, vino pretioso & vnguẽto nos impleamus, & non pertrãseat nos flos tẽporis, coronemus nos rosis anteq̃ marcescãt, nullũ pratũ sit quod nõ pertrãseat luxuria nostra; opprimamus pauperẽ iustũ, & non parcamus viduæ nec veterano circũueniamus iustum, &c. Peccator cõparatur leproso, qui leprã suã alta voce prædicabat. Sic peccatores peccatũ suũ sicut Sodoma prædicauerunt, nec abscondenrũt, vt alios etiã ad suos alliciãt mores. Naturale quippe est, cuicũq; sibi similẽ generare, vnde peccator peccatorẽ gignit, hæreticus hæreticum generat: igni cõparatur iniquitas, qui inter elemẽta maximæ actiuitatis est, omniaq; inuenta cõburit. Sic peccatores vbiq; relinquũt iniquitatis suæ signa, sermo enim eorũ, vt cancer serpit, ait Paulus, errãtes & in errorẽ inducẽtes. Vnde Eccle.13. Qui tetigerit picẽ inquinabit ab ea, & qui cõmunicauerit superbo, induet superbiã (vestirse ha de su librea). Vnde Gregorius. 8 moral. c. 30. dicit, Sed vtinam hypocritis sua perditio sola sufficeret: & nequaquã peruersa eorũ studia, ardenter alios ad vitã duplicitatis instigarẽt, Hoc nãq; vniuscuiusq; propriũ esse solet, vt qualis ipse fuerit, tales sibi coniungi & alios vellit, diuersitatẽq; vitæ fugiat, atq; hoc imitandũ imprimat, quod amat. Vnde & subdit Iob. Hæc enim lętitia viæ eius, vt rursum de terra alij germinẽtur, hoc est, similes illis germinẽtur. ¶ Vbi diligẽter aduertendũ est, quod superbia est maximũ peccatorũ, & hoc quadrupliciter, origine, genere, numerositate, tẽporis antiquitate, quia vt dicitur Eccle.10. Initiũ omnis peccati est superbia. Genere, quia vt dicit glo. Gregorij, Superbia natione cælestis, sublimiũ mẽtes inhabitat, Numerositate, quia fere oẽs superbi sunt, & omniũ vitiorũ superbia est parẽs. Nã vt statim infert gl. Sub cinere latitat, & cilicio. Tẽporis antiquitate, quia hoc fuit primũ peccatũ in diabolo, cũ dixit, Isai.14. Ascendã in cælum, similis ero altissimo, & in homine cum ei suggessit diabolus Gene.3. Eritis sicut dij. Vnde Tob.4. Superbiã nũquã in tuo sensu, aut in tuo verbo dominari permittas, in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. Et Num.15. dicitur, Anima quæ per superbiã aliquid commiserit, siue ciuis ille sit, siue peregrinus: qm̃ aduersus Deũ rebellis fuit, peribit de populo suo. Ecce q̃ cũ alia peccata in lege sacrificia habeant ad expiationẽ, sola superbia quasi maxima

[Margin notes: Sapien.2. — Peccator cõparatur leproso. — Isaiæ.3. — Igni cõparat iniquitas. — 2.Tim.3. — Eccles.13. — D. Gregorius. — Eccles.10. — Isaiæ.14. — Gene.3. — Tob.4. — Num.15.]

non habet. Hæc omnia tu multuariè ſelectis ſanctorũ teſtimonijs
D. Ambroſius, cõprobare libet. Primũ. Ambr. ſuper hunc locũ ſic dicit. Maximũ peccatum in homine ſuperbia eſt: quoniã quidẽ inde manauit noſtri origo delicti, hoc telo primùm nos diabolus vulnerauit & perculit, nam niſi homo ſerpentis ſuaſione deceptus: ſicut Deus eſſe voluiſſet, & verum falſumq; cognoſcere, ꝙ penitus diſcernere humana fragilitas nõ poterat, ideoq; quod ſequeretur acceperat nec temeraria vſurpatione de illa paradiſi felicitate decideret, niſi inquã homo ſuis non contentus finibus interdicta temeraſſet, nunquam feralis culpæ ad nos tranſiſſet hæreditas, & quid de homine dicam; ipſe diabolus per ſuperbiam naturæ ſuæ amiſit gratiã. Denique cum dicit, Ponam thronũ meum ſuper altitudinẽ nubium, & ero ſimilis altiſsimo, cum conſortijs cecidit angelorum, cuius criminis digna mercede damnatus, hominem ſibi participem requiſiuit, in quem conſortium ſuæ transfunderet offenſæ. Quid igitur hoc peccato poteſt eſſe deterius? quod à Dei incipit iniuria? ideo-
Iacob. 4. que & ſcriptura dicit, Iacob. 4. Superbis Deus reſiſtit tanquã ſuæ contumeliæ propulſator, veluti quodam ſuſcipit aduerſus ſuperbiam ſpeciale certamen: tanquam dicat, meus iſte aduerſarius eſt
Pſal. 118. qui me laceſsit, mihi debetur iſta cõgreſsio. Vnde Pſalmiſta commendare volens humilitatem ſuam, nulla ſuperborum iniquitate attentatus, ait, Superbi iniquè agebant nimis, vnde non ſolum iniquitatem ſuperborum, ſed nimiam iniquitatẽ declarauit, quæ eue-
Pſal. 100. nit ſuperbis, quorũ ne aliquo tentaretur contagio, alibi dicit, Pſal. 100. Superbo oculo, & inſatiabili corde, cũ hoc nõ edebã. D. Au-
D. Auguſtinus. guſtinus tom. 2. ad Dioſcor. epiſt. 56. ait, Iam nobis, de aliquo bono facto gaudẽtibꝰ, totũ extorquet de manu ſuperbia, vitia quippe cætera in peccatis; ſuperbia vero etiã in rectè factis timẽda eſt, ne illa quæ laudabiliter facta ſunt, ipſius laudis cupiditate amittãtur. & Tom. 4. De ſalutar. docum. ait, loquens de ſuperbia. Ipſa eſt omniũ peccatorũ initiũ & finis & cauſa: quia nõ ſolũ peccatũ eſt ipſa ſuperbia, ſed etiã nullũ peccatũ eſſe potuit aut poteſt, aut poterit, ſine ſuperbia. Siquidẽ nihil aliud omne peccatũ eſt niſi Dei cõtẽptus, quo eius præcepta contẽnimus, & hoc nulla res alia per-
Ex ſuperbia naſcuntur hęreſes ſchiſmata. ſuadet homini niſi ſuperbia. Porrò ſuperbia & cupiditas in tantũ eſt vnum malũ, vt neq; ſuperbus ſine cupiditate, nec ſine ſuperbia poſsit cupidus inueniri; de ſuperbia nãq; naſcunt hęreſes, ſchiſmata, detractiones. inuidiæ & iræ, rixæ, diſſenſiones, cõtentiones, animoſi-

mositates, ambitiones, electiones, præsumptiones, iactantia, verbositas, vanitas, inquietudo, mendacium, periurium, & cætera huiusmodi, quæ dinumerare per singula, longum esset. Et D. Gregorius lib. 32. mor. cap. 7. super illud Iob. 40. Respice cunctos superbos & confunde eos, & contere impios in loco suo, subaudi, vt ego, ait. Superbi enim ex respectu Domini confunduntur, aut hic de pietate Domini cognoscentes & damnantes crimina, aut illic supplicia de iustitia sentientes. Impiorum vero locus ipsa superbia est, quia cum scriptum sit, Ecclesiast. 10. Initium omnis peccati superbia, vnde oritur impietas, ibi continetur, quanuis nec quicquam à superbia distat impietas, valde enim superbire est impia de autore sentire. Impius ergo in loco suo conteritur, quia ipsa superbia, qua eleuatur opprimitur, cumque efferendo se in cogitationibus erigit, lumen sibi iustitiæ, quod inuenire debuisset, abscondit. Sæpè autem dum contra Deum falsa gloria exterius proficit, vera miseria cordi interius inanescit. Vnde Propheta ait, Psalmo. 72. Deiecisti eos dum alleuarentur, non enim ait, Deiecisti eos postquam eleuati sunt, sed dum alleuarentur, quia hoc ipsum fit superbis interius deijci, quod eis falsa contigit gloria, exterius eleuari, ordinante diuino iudicio, non eis hic aliud culpa est & aliud pœna, sed sua illis in pœnam vertitur culpa, vt elatis fastu superbiæ, hoc ipsum sit vere intus cadere, quod foris ostenditur profecisse, & alibi ait Augustinus; Alta siccantur, & ima replentur. Bernard. Superbia, siue iam existens, siue non, semper causa erit substractæ gratiæ; Nunquid, qui humilibus dat gratiam subtrahit datam? Ergo argumentum est superbiæ, substractio gratiæ, & Gregorius. 8. moral. cap. 30. Sicut virtus humilitatis, omne vitium eneruat, sic arrogantia roborat, cogit nanque mentem iuuenescere, & contra vires valere; Quia & quòd negat vigor valetudinis, amor imperat laudis. Vnde Scirpus inter lapides commoratur, hoc est, hypocrita inter terrenas laudes. Superbia certe impedit gratiam & dona Dei; dicitur enim; Tumor infusa depellit, Nam sicut humilitas non solum gratia est, sed etiam vas aliarum gratiarum. Sic superbia non solum modo est malum, sed impedimentum etiam bonorum. Vnde quidam Sapiens dixit Alexandro, cum agnosceret eum superbum. Deus præsto est largiri sapientiam, sed tu non habes vbi eam recipias. Conseruat etiam superbia vitia: cætera

[Margin notes: D. Greg. — Eccl. 10. — Psal. 72. — D. Aug. — D. Bernar. — D. Grego. vbi supra. — Dictũ philosophi ad Alexãdrũ.]

Simile. quippè vitia quando cum ſuperbia coeunt, ſunt veluti domus iuncta fortiſsimæ turri, quæ non de facili impugnatur, quia turris Eccleſ. 3. defendit eam; Difficillimè etiã curatur. Eccl. 3 Synagogæ ſuper- Simile. borũ nõ erit ſanitas; Nã ſicut caſtrũ quod hoſtis expugnauit, defendit ne in poteſtate reddeat eius à quo abſtulit, Sic vitiũ ſuper- D. Grego. vbi ſupra. biæ animã quã ſemel incolit, difficulter dimittit. Deniq; Gregorius ait, ſuper Iob cap. 40. Euidentiſsimum reproborũ ſignum eſt ſuperbia, humilitas electorum; & Poëta quidã, de ſuperbia dicit;

Poëta quidam. *Inquinat egregios, adiuncta ſuperbia, mores.*

Cuius admirabilem accipe deſcriptionem, ex quodam ſapien- Deſcriptio ſuperbi. te. Omnis ſuperbus eſt intollerabilis, habitu ſuperfluus, inceſſu pompoſus, huic ceruix erecta, facies torua, truces oculi, pro loco ſuperiori decertat, & melioribus ſe præferri affectat, ſententias ſuas, & facta & verba iactat, reuerentiam in obſequio non ſeruat. Quare hoc vitium omni cura à nobis repellendum eſt, quod eſt caput omnium vitiorum, Serpenti enim niſi contunderis caput, etiam ſi caudam præſcindas, nihil profeceris; caput ſerpentis reſecandum eſt. Vnde de anima iuſti dicitur ad ſerpentem. Geneſis. 3. Geneſis. 3. Ipſa conteret caput tuum, & Eccleſiaſt. 21. dicitur; Eccle. 21. Quaſi à facie colubri fuge peccatum; Facies colubri, ſuperbia eſt, quæ eſt caput & initium vitiorum; Ab hoc ergo maximè fugien- Idem. 30. dum eſt. De quo etiam poteſt intelligi illud. Eccleſiaſt. 30. Non eſt caput nequius ſuper caput colubri, contrito hoc capite, facile Chryſoſt. cætera extirpabis vitia. Vnde Chryſoſt. ait, Tolle hoc vitium, vt non velint homines apparere hominibus, & ſine labore omnia Figuræ. vitia reſecantur. Superbia eſt primogenitus Pharaonis, in morte cuius filij Iſrael liberãtur, Goliath in frõte percuſſus, cæcidit in fa- 1. reg. 17. ciẽ ſuã & preualuit Dauid aduerſus eum. 1. Reg. 17. Sic qui ſuperbiã deuicerit aduerſus dæmonẽ præualebit. Eſt quippè turris illa Babel, quæ vſq; ad cœlum pertingere cõtendit, iuxta quã cætera coaleſcunt vitia, hac expugnata & alia etiam deditionem facient.

Humilitas Sed quoniam contraria, contrarijs curantur, per humilitatem extirpandum eſt hoc vitium, vnde ſubdit. A lege autem tua non declinaui. Obedientia filia humilitatis eſt, & effectus eius, ſecun- Ad Phil. 2. dum illud Philip. 2. Humiliauit ſemetipſum Dominus noſter Ieſus Chriſtus factus obediens vſque ad mortẽ. Imo eſt veluti radix, D. Bernar. vel fundamentum aliarũ virtutum, nam & ait D. Bernar. Magna

virtus

virtus humilitas est, sine cuius obtentu, non solum virtus non sit, sed etiam in superbiam erumpit. & D. Augustinus loco proximè citato ad Dioscoridem dicit; Quod sicut rethor ille (nobilissimum Demosthenē intelligit.) Cum interrogatus esset, quid ei primum videretur in eloquētiæ præceptis obseruari oportere, Pronuntiationē dicitur respōdisse, cum quæreretur quid secūdò eandē pronuntiationē, quid tertiò, nihil aliud quam pronuntiationē dixisse, Si interrogares, & quoties interrogares de præceptis Christianæ religionis, nihil me aliud respōdere, nisi humilitatē, putes. Accipe pulcherrimā anthitesim siue cōtra positionē inter humilem Christum, & diabolū superbū, ex D. August. loco proximè citato de Salutaribus documentis, ait enim. Per superbiā diabolus dicit; In coelū ascendā, Christus cū humilitate dicit: Humiliata est in terra anima mea. Diabolus per superbiam dicit; Ero similis altissimo: Christus per humilitatem, Cum esset in forma Dei, exinaniuit semetipsum formā serui accipiēs, patri factus obediēs vsq; ad mortem. Diabolus per superbiam dicit; Super astra Dei exaltabo soliū meū: Christus cū humilitate dicit; Discite à me quia mitis sum & humilis corde. Diabolus superbus per Pharaonē loquitur, dicēs; Nescio Dominū & Israel nō dimittā: Christus cum humilitate dicit; Si dixero quia nō noui eum, ero similis vobis mēdax, sed noui eum, & mādata eius seruo. Diabolus superbus dicit; Mea sunt flumina, & ego feci ea: Christus cū humilitate dicit; Nō possum à me ipso facere quicquā, sed pater meus in me manens ipse facit opera. Diabolus superbus & cupidus dicit; Mea sunt omnia regna mundi, & gloriā eorū, cui volo do ea: Christus cum diues esset pro nobis factus est pauper, vt eius inopia nos diuites redderemur. Diabolus superbus & cupidus dicit; Sicut colligūtur oua, quæ derelicta sunt, sic vniuersam terrā, ego cōgregaui, & nō fuit qui moueret pennam & aperiret os & ganniret. Christus cum humilitate dicit; Similis factus sum pelicano solitario, vigilaui & factus sum sicut passer solitarius in tecto. Diabolus per superbiā dicit; Exiccaui vestigia pedū meorū oēs riuos aggerū. Christus cum humilitate dicit; Nūquid nō possum rogare patrē meū, & exhibebit mihi plusquā duodecim legiones Angelorū? & vt ad vltimū concludā. Diabolus cū ruina magna per superbiā & cupiditatē, ad infernū præcipitatur, Christus cum humilitate ad coelos subleuatur. Hæc Augustinus. Beatus Antonius vidit vniuersum plenū laqueis, & excla-

D. Aug.
Responsio Demosthenis.
Esa. 14.
Psal. 43.
Philip. 2.
Matth. 11.
Esa. 5.
Ioan. 7.
Ezech. 29.
Ioan. 14.
Matth. 4.
Esa. 10.
Psal. 101.
Esa. 37.
Matth. 26.

iudicem expectat,& iustis præmia,& malis supplicia decernere. In præsenti autem seculo,videmus diuersum accidere, nam quàm plurimos facinorosos cernas, qui loco suppliciorum delitijs maximis affluant, diuitijs voluptatibusque fruantur; è contra iustos multa mala perpeti,omnique præsentis vitæ refrigerio destitui. Ergo vel iniquissimè Deus iudicat, quod impossibile est, in eo qui norma iustitiæ, imo iustitia ipsa est,iniquitatem cadere; hoc enim esset dicere, quod ipse calor est frigidus, & ipsa albedo est nigra, quorum vtrumque naturali lumini repugnat, vel fateri debes aliud expectandum tribunal, aliudque iudicium restare,vbi hæc æqualitas fiat, & boni qui hîc mercedem non receperant, copiosissimam accipiant; è contra, mali qui hîc non sunt puniti æternas tunc pœnas pro suis sceleribus luant. Quare Paulus ait, Statutū est omnibus hominibus semel mori, & post hoc, iudicium. Vnde sapiens Ecclesiastes. 3. hac consideratione sibimet respondens aiebat, Vidi sub sole in loco iudicij impietatem: & in loco iustitiæ iniquitatem, & dixi in corde meo, iustum & impium iudicauit Dominus, & tempus omnis rei tunc erit. Videntes enim quæ in hoc seculo nequam contingunt, quomodo iusti mala recipiunt, è contra mali bona, quo quid iniustiùs excogitari potest? loco iustitiæ, quæ æqualitatem in rebus facit, non æqua sed inæqualia fieri. Ex his principijs, diuersa colligunt mali ac boni; Iniquus enim dicit in corde suo, Non est Deus, Psal. 13. Alij diuinam prouidentiam ab his inferioribus auferunt, secundum quod apud Iob dicebant; Nubes latibulum eius, iuxta cardines cœli perambulat: nec nostra considerat, & Ezech. 8. dicit; Non videt nos Deus, dereliquit Dominus terram. Ecce quid colligunt mali. Iusti autem inferunt & dicunt, iustum & impium iudicabit Dominus, & tempus omnis rei tunc erit. Vbi in Hebræo ponitur Hæloym, quod est nomē Dei, in quantum iudex & tempus omnis rei tunc erit. Præcesserat enim in principio capitis huius, Omnia tempus habent & suis spatijs trāseunt vniuersa sub cœlo, tempus tacendi, & tempus loquendi, tempus belli, & tempus pacis. Tacuit enim & siluit in hac vita Deus, sed tunc quasi parturiens loquetur, vt dicit Esaias; cum amaritudine & ira contra impios, sententiam æternæ damnationis proferens: Tunc autem erit tempus omnis rei. Erit enim tempus iustorū, erit & malorum, & Dei & omnium creaturarum.

Ecclesi. 3.

Psal. 13.

Ezech. 8.

Ecclesi. vbi supra.

Esa. 42.

Primum

Primùm tunc erit tempus malorum, quando stipendium pro peccatis recipient, quod est mors æterna, secundum illud Pauli.
Mors æterna stipēdiū malorum. Rom. 6. psal. 8. Stipendia peccati mors. Vnde Psalmo. 8. Inimici Domini mētiti sunt ei, & erit tempus eorum in secula. Vbi Augustinus. Mentiti sunt ei in baptismo, vnum profitentes, & aliud facientes, renuntias, renuntio, & reddit ad quæ renuntiauerat, vtique quibus rebus renuntias nisi factis malis, nisi factis diabolicis, factis à Deo damnatis, furtis, rapinis, periurijs, homicidijs, adulterijs, sacrilegijs, sacris abominandis, curiositatibus? his omnibus renuntias, & rursus his inflexus superaris, facta sunt tibi posteriora, peiora prioribus. Canis reuersus ad vomitum &c. Inimici ergo Domini mentiti sunt ei, & erit tempus eorum in secula; erit tempus eorum sine tempore, desinet tempus bonorum, & incipiet
Apoc. 10. æternitas suppliciorum. Nam Angelus Apocal. 10. Iurauit quòd amplius non esset futurum tempus, sed æternitas. Erit ergo tunc tempus peccatoris; Nam tunc peccator videbit & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet, desideriū peccatorū peribit. Psal. 111.
Psal. 111. Nunc non se videt peccator, nam seipsum ad tergum, alios coram se habet, Tunc autem conuertet eum Deus, vt propria conscientia conuictus, videat se. Arguam te & statuam te contra faciem
psal. 49. tuam. Psal. 49. Ponam te coram te, vt videas te & confundaris
psal. 6. Ex te, conuertantur & erubescant valde velociter, Psal. 6. Antea erat auersus à se, tunc autem conuertet eum iustitia diuina ad se: vt videat se & pudefiat de se. Videbit ergo tunc & irascetur; Cui
D. Aug. magis quam sibi ipsi? ait Augustinus, Contra seipsum arma conuertet, Quoniam ipsum sibi causam tanti supplicij esse vi-
Sapien. 5. debit, Sapientiæ. 5. Pœnitentiam agentes & præ angustia spiritus gemētes &c. Quid profecit nobis superbia? & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transierunt omnia illa &c. Ergo errauimus & sol intelligentiæ non est ortus nobis &c. Dentibus suis fremet & tabescet. Ibi enim erit fletus & stridor dentium, sed lachrymæ illæ tabescent, arescent, sine fructu erunt, quia serotinæ sunt & intempestiuæ: lachrymæ iustorum sunt pluuiæ tempestiuæ & opportunæ: quia suo tempore, nempe quando seminandi tempus est. Peccatorum autem importunæ, quia tempore messis
psal. 125. erunt. De bonis dicitur; Euntes ibant & flebant mittentes semina sua, venientes autem venient, cum exultatione portantes mani-
Matth. 25. pulos suos, sed malis dicitur; Nescio vos, quia clausa est ianua.

Flebunt,

Flebunt, sed tabescent lachrymæ, quia intempestiuè & serotinè. Flebunt igitur, sed irremediabilibus lachrymis velut alter Esau, qui post datam fratri suo (quem elegerat Dominus) benedictionem, venit & non inuenit locum pœnitentiæ, etiamsi cum lachrymis inquisisset eam, vt dicitur Hebr. 12. Sed in cœlo nō audietur vltra vox fletus. Esa. 65. Quia absterget Deus omnē lachrymam &c. desiderium peccatorum peribit, radicitus euelletur, quicquid desiderabunt nō eueniet eis, quoniam non derelinquet eis radicē nec germen. Malach. 4. (atrampa rayz.) In hac vita nullus despondere animū debet, quātumvis in miserijs magnis abiectus sit, quia potest ab eis releuari, ibi minimè, nec radicē nec germen derelinquet eis, hoc est, nec bona, nec spem aliquando habēdi, imo nec à malis quiescēdi, desideriū peccatorū peribit in tantū quod desiderabūt mortē, & nō veniet imo fugiet mors ab eis. Id pro maximo solatio elegerat Cain, quādo eiectus à facie Domini tremebundus poscebat vt quicunque eum videret interficeret. Sed dictum est ei nequaquam ita erit, nec hoc tibi pro refrigerio erit, sed erit mors tua immortalis, & dices illud Iob. 3. Quare misero data est lux, & vita his qui in amaritudine animæ sunt? qui expectant mortē & non venit quasi effodientes sepulchrum, sed quicunque interfecerit Cain reddet septuplum, hoc est, septem vindictas exoluet, vt 70. transferunt, id est, non vt tu existimas morieris & mortem pro remedio accipies, verùm viues vsque ad septimā generationē & conscientiæ tuæ igne torqueberis, ita vt quicūque te occiderit, aut in septima generatione, aut in septimo te liberet cruciatu, non quod ipse qui occiderit Cain septē vltionibus subijciendus sit, sed quòd septē vindictas quæ in Cain tātopere cucurrerunt, soluat ac finiat interfector occidēs eum qui vitæ fuerat derelictus ad pœnā, veluti si seruus inter verbera diceret Dño, quia incēdi domū tuā, & vniuersam tuā substātiā dissipaui, interfice me. Dominusq; respōderet, nō vt vis morieris & finies morte supplicia, verum longo tēpore custodieris ad vitā, & iam infeliciter in hac luce versaberis, vt quicunque te occiderit beneficium præstet occiso dum de tam multis te liberet cruciatibus, sic Ieronymus ad Damas. quæst. 1. to. 3. imo nec à se nec à suis doloribus auertere poterunt tantillum mentem, sed ibi mens fixa manebit, vt nec per momentum quiescat, in hac vita attentio auerti potest ab eo quod te cōtristat, tunc minimè, nec per instans, quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam?

Hebr. 12. Esa. 65. Malach. 4. Iob. 3. Apoc. 9. gen. 4. Iob. 3. gen. 4. Similitudo. D. Hiero.

depascet eos, non eradicatur herba quæ pascitur, sed iterum pullulat, vt iterum pascatur, sic reprobi in inferno pascuntur à morte, quia mors illis perpetua est pullulant enim vt semper à morte pascantur hoc est morientes viuunt, habẽt enim ex morte id quod maximè cruciat, nimirum dolores illos quos & in anima & in corpore ex tali separatione sentiunt morituri, & illud quod maximè contristat ex vita, nempe ꝙ cum tot doloribus perseueret, quod si hominem moriturum diu agonizantem videmus miseremur ei, & iam quòd cruciatus illi finem habeant appetimus, quod nam tã miserabile spectaculum videri potest quam reproborũ mors, quæ semper in cruciatibus vnanimiter perseuerat, nec deinde in æternum desinet? vnde aliter interpretantur illud mors depascet eos, nã Augustinus legit, mors pastor est eorum, nimirum quia pascit eos, hoc est ipsa mors quæ eos cruciat ipsa pascit & sustentat, vt in illis cruciatibus in æternum viuant, quare in inferno dicitur quòd est vmbra mortis, non enim est mors, sed vmbra mortis, est enim horror ille & timor & pœna, quæ in morte est (sombra que asombra) nõ autem est ipsa mors, quia nunquã tam horrẽda vita finitur, sed ibi plurima mortis imago. Duo ibi contraria compatiuntur, scilicet, vita cum morte, & mors cum vita, est quippe ibi vita mortalis, & mors cum vita, est quippe ibi vita mortalis, & mors vitalis, heu miseram mortem, heu miserrimam vitam, nec quid miserabilius sit diiudico, cum vtraq; & mors & vita miseranda sint. Simile. August. Vmbra mortis in inferno.

Erit etiam tunc tempus Dei secundùm illud Psal. 74. Cum accepero tempus ego iustitias iudicabo, ideo dies ille vocatur dies Domini, quia in illo se totum manifestabit Deus, palam enim faciet iudicia iustitiæ suæ, nunc totus misericors apparet, tunc totus iustus manifestabit. Vnde Sap. 5. dicitur de eo: Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro gallea iudicium certum, hoc est tunc armatus iustitia totus apparebit, gladium suum vibrabit, hoc est euaginato gladio iustitiæ suæ percutiet impios. In hac vita gladius iustitiæ suæ in vagina continetur misericordiæ, quare non ita percutit nos vt disperdat, veluti si quis cum gladio in vagina incluso te percutiat, non enim vsque ad internetionem gladius suus deseuiet dum viuimus, quare non adeò experimur penetrantẽ gladium iræ suæ tunc autem euaginabit gladium vaginamq; misericordiæ proijciet, vt tu cũ cõgredere vis cũ alio, districto gladio vaginam longe à te proijcis, quasi tunc potius impedimentũ, quã cõmodũ prestet, Psal. 74. Sapien. 5. Simile.

Ezech. 21. sic Deus in illa die, vnde Ezech. 21. Ecce ego ad te eijciā gladium meū de vagina sua, eijciā dicit, quasi à se remouere debeat misericordiā, nunc ipsa simul cum iustitia iudicat, ac veluti patronus noster rigorē illius temperat, nosq; cōmunit, tunc autē iudiciū sine misericordia fiet ei qui nō fecit misericordiā, vt dicitur Iacobi & Iob. 24.
Iacob. 2.
Iob. 24. Obliuiscatur eius misericordia, væ væ væ illi quē Dei misericordia deserit, eiusq; obliuiscitur, non obliuiscitur passerū, nōne duo passeres à se veneunt, & vnus illorū non est in obliuione apud patrem
Matth. 10. vestrū. Et illi qui nec passerculi quidem qui dipēdio venditur obliuiscitur, reproborū tamen ad miserendū non recordabitur, erit ergo tēpus Dei quando iudiciū impiorū exequetur & statuet oues ad dexterā hedos vero ad sinistram, hic formam iudicij depingere poteris, seueritatemq; iudicis, atq; rigorem sententię, secundū illud
Psal. 2. Psal. Tunc loquetur ad eos in ira sua, & in furore suo turbabit eos, ite maledicti &c. E contra bonos blande alloquetur, benignoque vultu respiciens, benedicet eos & dicet, Venite benedicti &c.

Rom. 8. Erit etiā tempus omniū creaturarum, nā vt dicitur Rom. 8. Expectatio creaturæ reuelationē filiorū Dei expectat, vanitati enim creatura subiecta est nō volens, sed propter eum qui subiecit eam in spe, quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatē gloriæ filiorū Dei. Nunc creatura etiā peccatorū vanitati deseruit illuminando & fouendo, tunc autē viceuersa suo creatori deseruiet contra peccatores pugnabit enim illo die pro eo orbis terarū contra insensatos. Cum ergo dies ille erit tēpus iustorū maximo eius memoria gaudio eos afficiet, & videntes iudicia, quæ in præsenti vita Deus exercet, quæ tanquā præludia sunt futurorum erigitur eorum animus ad contemplandū futura & gaudent & cōsolantur vehementer, cum Dominus dixerit eis, Cū autē videritis hæc fieri, respicite & leuate capita vestra: quoniā appropinquat rēdēptio vestra. Et illud Cant. 3. Surge propera amica mea, columba
Cant. 3. mea, formosa mea, & veni, iam enim hyemis transijt, imber abijt & recessit, flores apparuerunt in terra nostra, hoc est iā non erit amplius, nec luctus, nec clamor, sed nec vllus dolor, quoniam priora
Sapien. 5. transierunt, surgent à miseria, & stabunt in fortitudine, & magna constantia aduersus eos qui se angustiauerunt vernātibus amicti floribus, perpetuum alleluia canentes, nō erit amplius luctus sed læ
Isai. 35. titia sempiterna super capita eorū, gaudium & lætitiam obtinebūt,
Isai. 14. & dicent illud Isai. 14. In die illa cum requiē dederit tibi Dns à labore

bore tuo & à concussione tua & à seruitute dura qua ante seruisti, sumes parabolã istam contra regem Babylonis & dices, quomodo cessauit ex actor quieuit tributum, contriuit Dominus baculũ impiorum, virgam dominantium cedentem populos in indignatione plaga insanabili. Hæc tu poteris latius prout Dominus dederit ampliare.

VERSVS QVINTVS.

Defectio tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

IN Psalterio Romano legitur, defectio animi tenuit me. Hieronymus & alij vertunt, horror tenuit me, primum hoc iustos afficit tædio, quod peccatores videant flocipendere Deum, cuius iudicia seuerissima sunt, & ita in Deum procaces esse, ac si non beneficus in eis, cui omnia bona accepta deberent, sed impius ac malignus in eos extitisset, quod Dominus Ierem. 2. improperat eos dicens; Quid inuenerunt patres vestri in me iniquitatis, quia elongauerunt à me, & ambulauerunt post vanitatẽ, & vani facti sunt & non dixerunt, vbi est Dominus, qui ascendere nos fecit de terra Ægypti? &c. Et post pauca, Et induxi vos in terram carmeli, vt comederetis fructum eius, & optima illius, & ingressi contaminastis terrã meã, hæreditatẽ meã posuistis in abominationẽ. Quia iustus seueritatẽ iudiciorũ Dei timet, horrore maximo concutitur videns inuerecundè malos quasi nihil facere iudicẽ, quod prouenit tũ ex affectu ad Deum, cuius honorem maximè æmulatur, cum ex cõmisseratione ad ipsos peccatores, de quorum interitu vehementissimè dolet, vnde Cassiodorus sic dicit. Hic pietas sanctæ conuersationis exponitur, vt dolore se defecisse dicat, quia peccatores legem Domini deserere videbantur, necesse est enim vt sanctum virum alterius culpa contristet, dum animus pius saluos fieri desiderat vniuersos, vnde sancta cohors martyrum, non tantum pœnis suis quam tyrannicis torquebatur excessibus, & Diuus Augustinus ait, Plangis mortuum magis plange viuum, an non sunt in te viscera Christianæ miserationis vt plangas corpus, à quo recessit anima, & non plangas animam à qua recessit Deus? id in suis Threnis lamentabatur Ieremias capite. 2. dicens, Defecerunt præ lachrymis oculi mei, & Diuus Paulus. Quis infirmatur

Hierony. | Ierem. 2. | Cassiod. | August. | Thren. 2. | 2. Cor. 11.

De propitiato peccato noli esse sine metu,& vt in alijs decidentibus meam agnoscerem ad malum procliuem naturam,sicut enim in alijs hominibus quos obire diem video,meam mortalem cognosco naturam,sic in alijs in peccatis labentibus eandem ad malum pronã fateri cogor,vnde quidã ex Eremitis quotiens aliquẽ in peccatũ prolapsum audiebat,flebat vberrime clamans & dicẽs,ille hodie & ego cras,& Iob.5.nos admonet dicens. Visitans speciem tuam non peccabis, hoc est, vidisti aliquem propter fragilitatem naturæ in peccatũ aliquod incidisse,teipsum ergo in illomet peccatore fingito,speciemq; tuam atq; conditionem propriam & naturam in illo attento animo contemplare,inueniesq; naturam tuam in illo peccasse,quippe quæ defectibilis est,& cum eandem in te ipso videas, pauens ac tremens Dominum semper deprecari cogeris,quatenus naturam miseratus fragilem continuum suppeditet auxilium:ne eadem natura in te similiter defficiat sicut in alio. Plange ergo te ipsum in alio peccatore,quem vidisti labentem,cũ naturam quam geris,in alio videris defficientem & pauidus atque humilis cum nostro Propheta clama & dic,Defectio animi tenuit me pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam:quia in illis meipsum peccatis obnoxium atque procliuem considero. Fletus cuiusdã S.Eremitæ. Iob.5.

VERSVS SEXTVS.

Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ.

Omnium rerum vicissitudo est ait comicus, quod & ipsi iusti in hac vita experimento probant,nunc tædio afficiuntur,nunc gaudio,nunc iterum tristitia præmit,nunc rediẽs gaudium lætificat,atque tali vicissitudine vita pręsens transigitur. Memoria iudiciorum Dei lętum reddiderat animum iusti,sed prauorum audacia propriæq; fragilitatis timor horrorem ac tædium incusserat,nunc denuo lætitia erigitur iustificationum Dei recordatione,quæ cum pulcherrimo procedant ordine,quasi quædam ordinata musica animæ aures voluptate afficiunt.Quare Diuus Augustinus vult,quòd præcedens carmen respondeat dimidio, quod ipsum præcessit,& hoc præsens alio dimidio nimirum eo ꝙ dixerat.Memor fui iudiciorũ tuorũ,respõdit illud,Defectio tenuit me &c. Sed illi sententiæ,& consolatus sum,arridet, hoc carmen Comicus. August.

præſens,cum dicit, cantabiles mihi erant iuſtificationes tuæ.Bur-
Burgenſis. genſis hoc ordine procedit ex memoria iudiciorum Dei quibus
pſal.57: impijs ſupplicia infert conſolatio iuſtis oritur,nā lætabitur iuſtus cum viderit vindictam. Ne autē oriretur ſuſpicio quod illi qui de vindicta malorū gaudebāt etiam ipſa peccata placerēt, ſubdit tædium & horrorem quem ipſi peccatores ſibi incutiebant, ſed rurſus memor iudiciorum Dei,quibus in alio ſeculo in eos vindictam exercet tædio abiecto delectatur. Vnde ſenſus huius verſus eſt
Burgenſis. ſecundum Burgenſem,licet de culpa delinquentium doleam,gaudeo tamen in loco peregrinationis meæ,ideſt,in hoc ſeculo conſiderans iuſtificationes tuas in alia vita,& ideo cantabiles mihi ſunt, ideſt delectabiles.

Sed quoniam alij interpretes volūt hic inſinuare prophetam ſe delectatione perfuſum maxima,ex hoc quod corde & ore iuſti-
Hieron. tias Dei canebat veluti carmina cantari ſolent(vnde Hieron.vertit carmina,mihi erant iuſtificationes tuæ) aduertendū eſt ex D.Au
Auguſt. guſt.lib.2.de ordine contra Academicos tom.1.c.14.quod ipſa ratio hominis muſicam & carmina adinuenit,voluit enim (ait) ſeipſam ad rerū diuinarū cōtēplationē rapere, ſed ne de alto caderet quæſiuit gradus,atq; ipſa ſibi viā per ſuas poſſeſsiones ordinēque molita eſt,deſiderabat enim pulchritudinē,quā ne ſola & ſimplex poſſet ſine iſtis oculis intueri,impediebatur à ſenſibus,itaq; in eos ipſos paululū aciē torſit qui veritatē ſe ſe habere conantes feſtinantē ad alia pergere importuno ſtrepitu reuocabant, & primo ab auribus cœpit,& intellexit nihil aliud ad aurium iudicium pertinere quàm ſonū vbi delectationē pulchritudinemq; ſonis tribuit,ſonis inquā ordinatis, nā ſubdit,videbāt hanc materiā ſcilicet ſonū,quæ fiunt arte eſſe viliſsimā niſi certa dimenſione temporum & acumi
Idem lib.1. nis grauitatiſq; moderata varietate ſoni figurarentur, & lib.1.de
de muſic. muſica.cap.5.ait,quòd ſenſus muſice ineſt à natura, vnde fieri in-
cap.5. quit putas,vt imperita multitudo explodat ſæpè tibicinem nugatorios ſonos afferentem,rurſumq; plaudat bene canenti, & prorſus quanto ſuauiùs canitur,tanto amplius & ſtudioſius moueatur? nunquid nam id à vulgo per artem credendum eſt muſice fieri non: quid igitur? in natura id fieri puto quam omnibus dedit ſenſum audiendi quo iſta diiudicantur, muſica tamen colligantiam habet cum intelligentia & ratione (ait ibi Auguſtinus) nam ſonos etiam ipſa bellua carpit, ordinem tamen vocum con-

ſonan-

sonantiamq; ex illis resultantem, solus animus rationis & ordinis capax percipit, quare vt author est Arist. 8. Polit. & Boetius in prologo musicæ, per diuersas melodias sonorum animæ hominum diuersimode disponuntur. Vnde idem Diuus pater Augustinus libro. 10. confess. cap. 33. ait omnes affectus spiritus nostri pro suaui diuersitate habere proprios modos in voce, atque cantu, quorum nescio qua occulta familiaritate excitentur, nam præmiserat quòd ipsis sacris cantibus religiosius & ardentius mouebatur animus suus in flammam pietatis, cum ita cantantur, quam si non ita cantarentur, quare sonoros cantus in Ecclesia approbat atque laudat, vt per oblectamenta aurium infirmior animus in affectum pietatis assurgat, vnde cap. 6. dixerat, Quantum fleui in hymnis & canticis tuis suauè sonantis Ecclesiæ tuæ vocibus commotus, acriter voces illę influebant auribus meis & eliquebatur veritas in cor meum & ex ea æstuabat inde affectus pietatis & currebant lachrymæ, & bene mihi erat cum eis, & cap. 7. ait, tunc hymni & psalmi vt canerentur secundum morem Orientalium partium, ne populus meroris tædio contabesceret, institutum est. Ex quibus omnibus colligendum est, & ad mœrores sublcuandos, & ad animos erigendos mirisque modis mouendos, musicam cantusque conducere maximè, vnde vt legitur. 1. Reg. 16. cum spiritus malus exagitabat Saulem (qui absque dubio humor melancholicus mœrorem maximum atque pauorem ingerens erat) psallebat Dauid manu sua & leuiùs habebat. Dilatat enim animum musica quæ dilatatio lætitiam generat mœrori contrariam. Verum est quòd in rebus diuinis sic cantibus attendendum est, vt ne omnino animum post sensus taliter rapiant vt à diuinis deflectatur, potiusque cantus quā id quod canitur attendat, quod D. Aug. loco supra citato, cap. 33. 10. confess. vituperat & veluti culpam detestando confitetur, dicens. Tamen cum mihi accidit vt me amplius cantus quam res quę canitur moueat, pœnaliter me peccare confiteor, & tunc mallem non audire cantantem quinimo non solùm hominum animos musica allicit, verùm etiam insensibilia mouet. Nam Solinus libro de mirabilibus mundi dicit, quòd in Alessa regione est fons quietus, qui semper scaturiens intra albei sui ripas continetur; at vero ad sonitum tibiæ vel citharæ intumescit supra albeum, ripasque & terram omnem implet, quid mirum si deuota anima spiritualibus canticis, hoc est, Ecclesiæ

Aristot. 8. Polit.
Boetius.
August.
1. Reg. 16.
August.

hymnis ac carminibus quæ canit allecta extra ſe in cœleſtem angelorum melodiam rapiatur, quæ prius in ſeipſa tantum contenta quieſcebat? Dicat ergo egregius pſaltes noſter. Cantabiles mihi erant, &c. hoc contra mœrorem medicamine vtebar, hoc tædium expellebam & horrorem: cum tanquam carmina ad ſonum citharæ & organi iuſtificationes tuas ſumma voluptate canebam. Vita preſens iter eſt ad cuius releuandas grauedines velut carmina, tuas iuſtitias concinebam alij bona, alij impudica, alij prophana cantica canunt, ego tamen iuſtificationes tuas in Pſalterio decē cordarum canebam carmina mea iuſtitiæ tuæ, de quo & in proœmio non nihil præfati ſumus, vide D. Thom. 2.2.q. 91. artic. 1. &. 2. Thom.

Et certè ſpes Chriſtiana de qua in hoc octonario fit mentio hāc ſpiritus dilatationem & lætitiam efficit, nam ſi ſpes lucri temporalis lætificat homines multo fortius ſpes Chriſtiana, quæ eſt certa expectatio futuræ beatitudinis, quæ in Dei viſione ſita eſt, vnde Pſalm. Memor fui Dei & delectatus ſum, & ideo læti gratias agunt Deo qui ipſos iuſtificauit & in ſpe conſtituit, Pſalm. Labijs exultationis laudabit os meū, quare hæc exterior laudū decantatio, inter alia, adinuenta eſt vt ore cordis pariter & corporis gratias ſummo redderemus autori pro tot in nobis mirificis collatis donis vnde Iſai. 63. Miſerationū Domini recordabor, laudem Domini, ſuper omnibus quæ reddidit nobis Dn̄s. Nam licet Deus in ſe ipſo mente cōceptus maior ſit omni laude, de quo dicitur quantū potes tantū plaude, quia maior omni laude, nec laudare ſufficis, & Eccl. 43. Exaltate eū quantum poteſtis, ſuperualebit adhuc, imo & Ariſt. 1. Et hic dicit ꝙ optimorū non eſt laus, ſed maius aliquid & melius. Et Pſal. 64. Te decet hymnus, ſecundū Hebræo. & Hiero. legitur, Tibi ſilet laus Deus in Sion, & ſi inquā in ſe ipſo Deus maior ſit omni laude, propter eius infinitam excellentiam, tamen ſi eū in ſuis effectibus cōſideremus, qui in noſtrā vtilitatē ordinanē ſummas ei laudes ſine ceſſatione cātare debemus, nā vt ait D. Auguſtinus. Sicut nullū eſt nec minimum quidē momentum, aut inſtans, in quo nō aliquod beneficium ex eius nobis liberalitate prouenia t, ita nulla debet præteriri hora, quin ei accepta beneficia regratiare debeamus, vnde Paulus. In omnibus gratias agentes Deo, & Diuus Bernardus ad hoc propoſitum hoc carmen exponit dicens, quoties tentatio ſuperatur, aut vitium ſubiugatur, aut imminens periculum declinatur, aut laqueus inſidiantis deprehen-

Spes. Pſal. 76. Pſal. 62. Iſai. 63. Eccl. 43. Ariſto. Pſal. 64. Auguſt. Ephe. 5. Bernar.

depræhenditur, aut vitiosa, aut inueterata quæcumq; animæ, passio semel perfecteque sanatur, aut multum cupita & petita virtus, tandem aliquando Dei munere obtinetur, totiens iuxta Psalmistam personet gratiarum actio, & vox laudis, & ad singula quęque beneficia benedicatur Deus in donis suis, alioquin ingratus reputabitur cum dicursio aduenerit, qui non poterit Deo dicere. Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ &c.

Secundo confert maximè ad memoriæ tenacitatē, fixiùs quippe hæret memoriæ que alta voce cantatur, vnde Diuus Ambrosius hic ait. Quæ enim bene memoria tenemus, cantare consueuimus, & quæ melius cantantur, melius nostris adhærent sensibus Dicit ergo Cantabiles mihi erant &c. Quia non perfuntoriè transire debemus, quando legimus vt tunc tantum, cum legerimus ea, in memoriā eorum redire videamur, sed etiam cū abest codex manibus, non tanquam animalia quæ probantur immunda in lege, sed tanquam animalia munda quæ etiam canendo pascūtur, quæ ruminare consueuerunt ex semetipsis alimenta sibi recōdita proferentes, ita & nos de nostræ memoriæ thesauro de interioribus nostris ruminandi nobis pabulum spirituale promamus, hymni nobis cantica, nobis Psalmi, nobis iustificationes Dei sint, psallamus spiritu, psallamus & mente, ne si obliti fuerimus tempore necessitatis dicatur vnicuiq; Abiecisti sermones meos retrorsum. Et ideo vt expelleret & dimoueret obliuionem à domo sancta sua cātores sibi fecit verus Salomon qui toto spiritu conquirendæ cognitionis diuinitatis intēderent, ex quibus apparet, id quod hic dicitur; Cantabiles mihi erant, idem esse, ac dicere, memoriter retinebam iustificationes tuas. Hæc Ambrosius. Imò Diuus Augustin. loco proxime citato de ordine dicit. Ideo poetas finxisse mussas esse Iouis & memoriæ filias, vnde ista disciplina sensus intellectusque particeps musicæ nomen inuenit.

Ambros.

August.

Conducit tertio ad retinendum animum in officio ne per multa distractus non quiescat. Vnde Dominus Isa. 48. Laude mea infrenabo te, ne intereas, veluti freno quodam continetur animus in Dei laudibus ne per inania diuagatus intereat, & Cant. Sicut vita coccinea labia tua sponsa, nam sicuti vita colligit superfluentes capillos atque coarctat, ne huc illuc à vento circunferantur. Sic labia Ecclesiæ quibus laudes decantantur Deo, animam colligūt ne diuersis agitetur curis. Sed in eo quod canit tota eius attentio & acies

Isai. 48.

Cant. 4.

acies dirigatur, sed quoniã pro beneficio redẽptionis cuius pretiũ sanguis Christi fuit, præcipuè laudes canit Deo Ecclesia, ideo vittę coccineæ siue purpureæ cõparãtur eius labia quę nimirũ sanguinẽ agni lãbunt, ruminant atq; sugunt laudando. Colligunt ergo cogitatus cantus diuinorũq; laudes, vnde D. Bernar. Quotiescũq; chorũ ingrediebatur curas omnes ad ostiũ remittebat dicens, hic me expectate straneæ alienęq; curę vt in Dei laudibus solus absq; vobis sim, & D. Aug. in prologo super Psal. ait laudari à te vult Deus vt per hoc tu proficias non vt ille sublimetur, non à te amat quod illũ augeat, sed quod te ad illũ perducat. Imò vt veteres historiæ nobis tradunt, Agamenõ iturus ad bellum Troyanum Doricam musicũ Climnestrę vxori reliquit, qui suis modulationibus eam in pudicitiam contineret, nec prius ab Egistro vitiari potuit quàm impius musicũ interimeret. Deniq; Angelorum beatorũque omnium continuum exercitium est laudes incessanter decantare Deo dicentes Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Sabbaoth & Psal. 121. dicitur. Illuc enim ascẽderũt tribus tribus Domini testimonium Israel ad confitẽdum nomini Domini, hoc est ad laudes concinendas Deo, & Tob. 13. loquens de illa cœlesti Hierusalem, quæ sursum est mater nostra ait. Ex lapide cãdido & mundo omnes plateæ eius sternentur & per vicos eius Alleluya cantabitur. Hoc est laudes Deo modulatis vocibus per vicos & plateas eius decantabuntur. Quid autẽ felicius huic militanti Hierusalem contingere potest quã illius triumphantis imitatricẽ esse quodq́; illa incessanter facit, statutis temporibus ipsam reddere, ac dicere cum regio psalte Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ? hoc est in hoc exilio, nam Apost. nõ vult nos in domo Dei aduenas esse, atq; peregrinos, sed ciues sanctorum & domesticos Dei, qui enim domesticus est Dei & conciuis beatorum exul est in mundo, qui conuersatur in cœlestibus peregrinus est in terris, qui ergo hic cantat iustificationes Dei, in loco peregrinationis debet esse, qui enim cantat vacuus est & diuersarũ cogitationũ curas abijcit sequestrat auaritiã nõ solũ corporis voce sed etiã mẽtis, viuaciter se mulcet, nõ eñ tãquã mestus inopię solitudine, sed tãquã liber ab omnib⁹ affectibus corporaliũ passionũ debet esse. Sic enim alibi cantabat dicens Psal. 70. Gaudebunt labia mea cum cantauero tibi & anima mea quam redimisti.

Diuus Greg. hom. 22. super Ezec. sic explicat hũc versum dicẽs, cãtabiles

Marginalia: August. in prol. psal. — Historia Agamenonis. — psal. 121. — Tob. 13. — psal. 118. — Ephes. 2. — psal. 70. — D. Greg.

Cãtabiles mihi erãt iustificationes tuæ in loco incolatus mei; Iusti ficationes Dei dicimus præcepta diuina quæ nos iustos faciunt si impleãtur, quę tunc nobis in loco incolatus nostri cantabiles fiũt, quando in hac peregrinatione vitæ præsentis ipsa eadem mandata diligimus & ex desiderio implemus.

VERSVS SEPTIMVS.

Memor fui nocte nominis tui Domine: & custodiui legẽ tuam.

NOn solũ dies sed etiã noctes in Dei laudib⁹ expẽdi debẽt vt infrà dicit. Media nocte surgebã ad cõfitẽdũ tibi sup iudicia iustificationis tuæ, & ideo in hoc versu dicit quod etiã in nocte memor erat nominis Dei eiusq; iustitiæ, sed quia oratiões & gratiarũ actiones debet sancta cõmitari operatio, infert, & custodiui legẽ tuã, illa quippe accepta erit vox laudis quam manus recti subsequitur operis, aliàs factus erit velut æs sonans aut cymbalum tinniens, vt dicitur. 2.Cor.13. Psal. 118.

Sed aduerte quod D. Aug. in præsenti loco per noctẽ intelligit tẽpus aduersitatis sicuti per diẽ intelligi solet prosperitas, sicut eñ dies naturalis nocte & die cõstituitur, sic vita præsens, quę breuissim⁹ dies est, nocte & die, luce & tenebris, prosperis & aduersis, cõstat Gen.1. Factũ est vespere & mane dies vn⁹, pri⁹ nominatur vesper qa aduersitas præcedit ꝓsperitatẽ, primã vocẽ plorãtes emittimus, vt de seipso ait Salomõ. Primã vocẽ similẽ omnib⁹ emisi plorãtis. Et alibi gloriã præcedit humilitas, hoc est lętitiã anteuenit tristitia, iust⁹ ergo ęquanimitatẽ in vtroq; seruare debet, & tã in prosperis, quã in aduersis, Deo ꝓ oĩbus gratias referre vnde D. Amb. hic ait. Nõ est magnũ si tũc nominis Dei sis memor, & Dño gratias agas, qñ in ꝓsperis & secũdis, sed si tũc adhæres Chr̃o qñ persecutor te exagitat, qñ aliqua procella perturbat, amisisti filiũ in illo dolore, in illa nocte, in illa destitutione, memẽto Dñi Dei tui, ne quasi nõ exauditus, ingratus sis & in tua pręuariceris erũna, pulsus es in exiliũ, memẽto Dñi Dei tui ne patriæ interdictæ tibi charitatem Deo præferas, alicuius diuitis oppressus es potentia, amisisti proprias facultates, indiges sumptu, memento Dñi Dei tui, ne nox te ægestatis abducat à deuotionis effectu, hoc est enim mãdatum legis vt in nocte magis quæras, quãdo magis exaudiaris à Domino, & possis dicere, In tribulatione inuocaui Dominũ & exaudiuit me in latitudine, sic ergo in nocte memor est nominis Dei qui in aduer- 1.Cor.13. August. Gene.1. Sapien.7. prouer.15.

in aduerſitate Deo gratias agit, Deum laudat, hæc Ambroſ. Vnde
Iob. 35. illud Iob. 35. Qui dedit carmina in nocte hoc eſt, qui docet laudes canere Deo in tribulatione, in Euangelio enim hoc docemur,
Ezech. 2. quippe quòd liber eſt ille quem vidit Ezech. 2. in quo erant ſcriptæ lamentationes & carmen hoc eſt tribulationes & laudes, inſtruimur enim in Euangelio in tribulationibus laudare Deũ. Vnde &
Pſal. 41. Pſal. 41. dicitur. In die mandauit Dominus miſericordiam ſuam & nocte canticum eius. Hoc eſt in die proſperitatis miſericordiam Domini prædica, in nocte aduerſitatis ei laudes decantare, nō pigeat. Vnde & ſubdit, apud me oratio Deo vitæ meæ, ideſt ad manum orationem habeo præparatam, vt cum in aduerſis me ſenſero prouolutum ad ipſum per orationem quaſi ad tutiſsimũ portum accurram, quem vt vitæ meæ authorem & conſeruatorem colo. Quare Iacobi. 5. dicitur. Triſtatur aliquis inter vos oret.
Iacob. 5. Æquo animo eſt, pſallat, hoc eſt aduerſis opprimeris ora, tibi proſpera arrident, pſalle, ęquo animo in vtramq; ſis partem oportet,
pſal. 138. tunc enim adimplebitur in te illud Pſalm. 138. Nox ſicut dies illuminabitur ſicut tenebræ eius ita & lumen eius. Nox illuminatur ſicut dies, quando aduerſa tanquam Dei beneficia recipimus: & pro eis gratias ipſi ſummas referimus, ſicut Iob poſt tot flagella
Iob. 1. carmina cantabat in nocte & dicebat. Dominus dedit, Dominus abſtulit, ſicut Domino placuit ita factum eſt; ſit nomen Domini benedictum. Eſt autem lumē ſicut & tenebræ, quando ęquo ani-
Deute. 25. mo in aduerſis & proſperis te geris, ideo enim præcipiebatur olim in lege ne haberes diuerſa pondera in domo tua, ſed vnum fidele pro omnibus, hoc eſt ne alio pondere æſtimares aduerſa, alio pro
prou. 20. ſpera, ſed æqualis & rectus in vtramque partem conſiſteres, nam pondus & pondus, menſura & menſura abominabilis eſt apud Deum, eodem pondere vtrumque æſtima, quia ab eodem Domi-
Vbi ſuprà Iob. no, vtraque proueniunt, quod conſiderans Iob aiebat, Si bona ſuſcepimus de manu Domini mala autem quare non ſuſtineamus? ecce æquabilitatem ponderis in vtroque. Nam qui in proſperis benedicit Deum & in aduerſis ipſum derelinquit, iam diuerſo pondere vtraque ęſtimat, abominabilis erit apud Deum in quo & ia-
pſal. 48. ctabitur illud Pſal. 48. Confitebitur tibi cum benefeceris ei, & il-
Eccl. 6. lud Prou. eſt amicus ſocius menſæ, & in tempore tribulationis re-
Iud. 3. 1. Mach. 6. cedit, ſed debet eſſe verus Dei cultor, velut alter Ayot ambit dexter, qui vtraq; manu pro dextra vtebatur, & velut alter Eleazarus

à dextris

à dextris & sinistris inimicos feriens secūdùm illud Paul. ad Cor. 10. Per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, idest, æquus in prospe ris & aduersis. Vnde Gregorius lib. 31. mor. super illud cā. 39. Iob Exultat audacter in occursum pergit armatis ait. Exultat audacter quia sic aduersis non frangitur, sicut neque prosperis eleuatur, aduersa nanque non deficiunt quem prospera nulla corrumpunt, ne ergo premątur aduersis, habet vim fortitudinis, ne eleuetur prospe ris, habet pondus insuper insidentis, & statim. Irata deijciunt quos blanda sustollunt, & August. Psal. 83. ait. Aduersitas nulla confrin git quem felicitas non corrumpit, qui se habet æquanimiter ad vtrumque, integer & illæsus per vtraque transilit. Greg. libr. 31. mor. c. 14. in principio. August. Psal. 83.

Intelligit etiam Diuus Augustinus per noctem, præsens sæculum quod tenebris peccatorum & errorum circunfusum est, qua propter comparatur Ægypto, qui tenebræ interpretatus dicitur, In mundo ergo tenebris obfuscato iustus luce diuina circunful sus videt & memor est Dei. Vnde cum Ægyptij tenebris opprimerentur, filij Israel splendidissima fruebantur luce, vt dicitur Sapien. 17. & 18. Solis autem illis superposita erat grauis nox, sanctis autem tuis maxima erat lux, hoc est enim lucem in tenebris lucere Ioan. 1. iustos inter iniquos sanctè & religiosè viuere, vt de iusto Loth dicitur. 2. Pet. 2. Quod aspectu & auditu iustus erat, habitans apud eos qui de die in diem animam iusti iniquis operibus cruciabant. & Psal. 62. In terra deserta inuia & inaquosa, sic in sancto apparui tibi. Vide Gregor. super 1. capit. Iob in priora verba. Erat vir in terra Hus nomine Iob &c. August. Sapien. 17. & 18. Ioan. 1. 2. petr. 2. psal. 62. Gregor. in 1. ca. Iob.

(Et custodiui legem tuam) nimirum quia memor fui nominis tui, nam in nomine Domini, hoc est in virtute eius, lex Dei custodiri potest, quoniam sine eius gratia impossibile est totam adimplere legem, vt ipse dicit. Sine me nihil potestis facere, ipse enim dat velle & perficere pro bona voluntate sua, & in nomine eius debemus virtutes multas facere, & in nomine eius etiam dæmonia nobis subijcientur, nam non est aliud nomen relictum hominibus sub cœlo in quo oportet nos saluos fieri præter nomen Domini nostri Iesu Christi, in quo est salus vita & resurrectione nostra per quem saluati & liberati sumus. Igitur per virtutem eius legem Dei custodimus, quare Augustinus frequenter postulat dicens, Domine da quod iubes, & iube quod vis. Ioan. 15. Philip. 2. Math. 7. Luc. 10. Actor. 4.

VER-

VERSVS OCTAVVS.

Hæc facta est mihi: quia iustificationes tuas exquisiui.

MVlta referre potest pronomen, hæc, nam referre poterit legem hoc est, ipsa lex contingit mihi, quia tuas institias exquisiui. Illis enim cõtingit assequi legem Dei qui in toto corde præcepta eius exquirunt, licet hoc Græcę linguæ peritis non placeat eo quòd in Græco lex est masculinum, pronomẽ au-
Hierony. tem femeninum aliàs solecismus committeretur. Vnde D. Hiero. in genere neutro transfert, quo caret Hebræa lingua & ideo multotiens ab illa fœmeninũ pro neutro vsurpatur, vt sensus sit, hoc factum est mihi vel hæc quæ retuli contigerunt mihi, quia iustificationes tuas quisiui, & alibi dicitur vnam petij à Domino loco huius, vnum petij à Domino. Vel rursum potest referre, vel demõstrare, id quod precedenti carmine dixerat memor fui nocte nominis tui Domine, & infert, hæc nox facta est mihi, idest dicere, tribulationes & aduersitates mihi euenerunt pro eo quod iustificationes
2. Tim. 3. tuas exquisiui, quod certè verissimum est, nam vt dicitur. 2. Tim. 3 Omnes qui piè volunt viuere in Christo Iesu, persequutionem pa
Eccles. 2. tiuntur, & Eccle. 2. Fili accedens ad seruitutem Dei sta in iustitia & timore, & præpara animam tuã ad tentationem, vnde & Christus Dominus statim post baptismũ tentationis pericula subijt, nam &
Abac. 1. diabolus ferotius sæuit contra iustos nimirum cuius cibus electus
Simile. est, & veluti cupidus pyrata onustas naues rapere quærit non va-
Isa. 59. cuas, quare Isa. 59. dicit. Qui recessit à malo prędę patuit. Seueriores facti sunt Ægyptij contra filios Israel postquã audierunt eos
Exod. 5. velle sacrificare Domino. Statim vt Maria Magdalena ad meliorẽ frugem conuersa est omnes aduersus eam murmurare cœperunt
Lucæ. 10. Pharisæus, discipuli, ipsa soror eius Martha, vnde Rabbanus in
Rabbanus. quadam Epistola sic ait, mũdus aduersus desertores suos fortius pugnat & egredientes vitæ secularis illecebras, grauior cõcursus expectat nam & in exitu Israel de Ægypto Pharao, vehementius scanduit, & sathanas egrediens ab homine quem ab infantia tenuerat, ipsum grauius in egressu decerpuit, & Deus etiam id permittit suis quia cupit amicos igne tribulationis & aduersitatis
Tob. 12. examinatos & probatos habere, vnde Angelus ad Tobiam ca. 12. dicit, & quia acceptus eras Deo necesse fuit vt tentatio probaret
Sapien. 3. te, & Sapientiæ. 3. dicitur, Tãquam aurum in fonace probabit illos, vt

los, vt omni expurgata erugine stannum ab auro secerneretur purioresque iusti absque vlla extranea admixtione inuenirentur, ideò quippè & Iob tentari ab aduersario permisit, vt de probato & examinato amico contra aduersarium quasi se iactaret Dominus dicens, Nunquid considerasti seruum meum Iob, quòd nō sit ei similis super terram?tu autem commouisti me aduersus eum vt affligerem eum frustra, idem in Abraham contigit & inquàm plurimis amicis Dei. ¶ Mihi tamē cū Dño Caieta. qui in principio huius octonarij ita videtur sentire alia relatio huius pronominis se se offert quæ præsenti maximè proposito congruit, nimirū vt referat & demōstret spē de qua in præsenti octonario fit mētio, hæc videlicet spes facta est, mihi, quia iustificationes tuas exquisiui, nō inaniter nec debili suffultus auxilio, tā arduā rē, qualis est tuæ celsitudinis quieta possesio expecto, sed eo quem tu statuisti ordine spero, nēpè mādata tua per fidē & amorē exequendo, quę per nominis tui gratiā atque virtutē adimplere possum. Præsumptio vitiū est virtuti spei oppositum per excessum, quemadmodum desperatio per defectum ex parte subiecti sperantis vt Theologi docent, nempè cum quis sperat consequi beatitudinem absq; meritis & gratia, vt cū quis vitijs irretitus est plurimis nec ab ei cessare intēdit & tamē nihilominus sperat beatitudinē, adeo enim superbia intumescit animus eius vt credat se tāte molis esse vt quātūuis peccator sit nec dānari, nec excludi à regno Dei debeat, iustus autē nō in hoc prolabitur extremū sed iustitias Dei exequēdo, sperat per gratiā Dei se posse cōsequi felicē fore, nā vt Rom. 5. ait Paul⁹ Patiētia probationē operatur, probatio verò spē, spes autē nō cōfundit, idest, nō pudefacit nimirū illa quæ suis bonis operib⁹ quatenus ex grā Dei procedūt cōfidit, principaliter ergo grāæ & meritis Christi fidit iustus, secūdario autē suis operibus quatenus gratia informata sunt, nā Scriptura diuina spei quæ de Deo habēda est addit opera nrā Psal. 4. Sacrificate sacrificiū iustitię & sperate in Dñō, Spera in Dño, & fac bonitatē, imò qui solū sperāt in Deo absq; vllo opere bono in scriptura repræhēsos, legimus Hiere. 7. Nolite cōfidere in verbis mēdatij dicētes tēplū Dñi, templū Dñi est. Impiorū autē spes, quæ talibus nō innititur fundamētis vana est, & præsumptio spiritus. Alij sunt præterea, qui cum totā vitā suis cupiditatibus inseruientes transigant, nimia inscitia, ne dicam arrogantia excæcati sperant nihilominus impauidi se saluos fore, quod si ab eis sciscit eris quibus

Iob. 1.
Caietan.
Præsumptio.
Rom. 5.
Psal. 4.
psal. 34.
Hierem. 7.

operibus semper incumbere hæc faciat saluus eris. Alia quæ pro sui gloria efficit Christus vt ostenderet quam excelsam metã sua pertingeret pietas, illis numeratis relinque, vel alijs quàm rarissimis certe. Vnde ipse idẽ Apost. Paul. 1. ad Timo. 1. hoc idem de seipso his manifestat verbis dicẽs. Venit Christus Iesus peccatores saluos facere quorum primus ego sum, sed ideò misericordiam cõsequutus sum, vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam ad informationem eorum, qui credituri sunt in vitam ęternã, ad informationem ait, hoc est vt ostenderet formam & exemplar suæ pientissimæ misericordiæ de qua nullus quantumuis peccator dum viuit diffidere debet, licet non omnibus talem misericordiam concedat qualem & mihi, in quo voluit ostendere celsitudinem & diuitias suæ copiosissimę pietatis quam effundere potest abunde in quibus sibi placitum fuerit, fateor quòd in quacumq;. hora ingemuerit peccator veniam consequetur. Hæc lex vniuersalis est, sed quòd omnibus qui pœnitere de peccatis vsq; ad horã exitus sui protrahunt talem influat pœnitudinem in certissimum est, imò de his maxime dubitat August. volo dicere q licet Deus nulli quantumuis facinoroso auxilium sufficiens deneget quo se possit in Deum conuertere. Tamen illud eximium quod latroni tribuit quàm paucissimis elargitur, iustus tamen sperat in morte sua quoniam iustitias Dei dum viueret exquisiuit, & ideo confidẽter ait. Hæc (nimirum spes) facta est mihi quia iustificationes tuas exquisiui.

1. Tim. 5. Ezech. 18. Dbitat. August. prou. 14.

OCTAVVS OCTONARIVS.

ה

Portio mea Domine dixi custodire legẽ tuam. 1. Heth.

Depræcatus sum faciem tuam in toto corde meo: miserere mei secundùm eloquium tuum. 2. Heth.

Cogitaui vias meas : & conuerti pedes meos in testimonia tua. 3. Heth.

4. Heth. Paratus sum & non sum turbatus vt custodiam mandata tua.

5. Heth. Funes peccatorũ circumplexi sunt me: & legem tuam non sum oblitus.

6. Heth. Media nocte surgebam ad confitendum tibi: super iudicia iustificationis tuæ.

7. Heth. Particeps ego sum omnium timentium te: & custodientium mandata tua.

8. Heth. Misericordia tua Domine plena est terra: iustificationes tuas doce me.

INCIPIT TRACTATVS OCTAVVS.

VERSVS PRIMVS.

Portio mea Domine dixi custodire legem tuam.

Hic introducitur homo qui pro sua parte eligit Deũ.

Ersona quæ in hoc octonario introducitur, est homo qui Deum eligit pro parte sua, quod explicat in primo versu dicens. Portio mea, vel pars mea, vt in Hebræo legitur, tu Domine es, ita quòd ex vna parte propositis quibuslibet appetibilibus cuiuscumque generis siue sint delectabilia, siue vtilia, siue honorabilia, si ex alia parte Deus ipse proponatur potius Deum quàm cætera omnia eligat, & ideò dicit, Portio mea Domine dixi. Hoc est animo firmo atque constanti decreui, vt te Deum meum, præ omnibus in partem & meæ sortis portionem eligerem & hoc ad custodiendam legem tuam, vt legitur in Hebræo, vel secundum nostram vulgatam. Quia te in sortem & partem meam elegi, animo firmaui meo semper custodire legem tuam. Litera autem est Heth. quæ est octaua in Alphabeto Hebræo, quæ interpretatur pauor, qui differt à timore qui in quarta litera prædictus est, illo enim præuidet ne grauatus corpore cadat, isto solicitus est acquirere bonum quod amat, & hic est

Litera Heth. idest pauor.

hic est pauor sanctorū qui nos facit beatos,quia nos facit solicitos, ad inquirēdū illud bonū quod speramus,quod quia in octaua resurrectionis prę̄stabitur,ideo octau⁹ iste octonarius ponitur. Hāc solicitudinē à nobis poscit Deus Michææ.6.dicēs;Indicabo tibi ô homo quid sit bonū & quid Dn̄s requirat à te,vtiq; facere iudiciū, & diligere misericordiam,& solicitum ambulare cum Deo tuo,& sic intelligo ego modo illud.1.Pet.5. Omnē solicitudinem vestrā proijciētes in eum,hoc est quòd omnis nostra solicitudo impendē da est in his quæ ad Deum attinent,in rebus serijs & diuinis,nō in his tēporalibus ac minimis.Vel dicitur hic pauor admirationis super amplissimā portionē quę Deus est,secūdū quod dicitur Oseę. 3.Pauebunt ad Dn̄m & ad bonū eius.Tāquam ergo verus leuita cui non est sors inter fratres dicit iustus nihil huius mundi cupiēs; Portio mea Dn̄e &c.Quod sic intellige, ô Dn̄e portio mea sit,& hæc pars ex tuo munere mihi cōtingat,vt custodiā semper atque obseruē legē tuā,hæc enim pars,portio,sors atq; hæreditas, quā super omnia desiderare debet omnis fidelis seruus tuus eo modo loquēdi quo in cōmuni cōuictu hominū dicitur cū q̄s sese alicui ex animo offert & ille sibi aliqua pollicetur præmia, vel bona,respōdet,hoc vnū mihi bonum & præmium sat erit,si tibi obsequi atq; placere cōtigerit. ¶ Vel potest legi per modū indicatiuū vt significet bonū propositū cordis ad hūc sensum,Ego dixi,ô Dn̄e portio mea hæc est,vel erit hoc in portionē,vel partē meā reputo,custodire legē tuam,habeant alij alias partes, eligāt quod sibi placuerit, hæc est vna quam ego elegi,& in qua mihi bene complacui. Mihcæ.6. 1.Pet. 5. Oseæ. 3.

Hieronymus sic dicit,qui relinquit mūdi superbiā atq; honorū fastigia diuitiarūq; iactātiā & in cœlo collocat thesauros,hui⁹ portio efficitur Deus,sicut Petr⁹ ait Paralytico Argētū & aurū nō est mihi,sed quod habeo hoc tibi do,in nomine Christi Iesu surge & ambula, ô magnus thesaurus,ô feliciū diuitiarū ęgregius cumul⁹, vt qui legē custodit & cuius Deus est portio morbida curet infirmitatū,hoc autē pręcipuè clerici poterūt dicere,quorū pars & portio Deus est.Vn̄ Hieron.in libello de vita clericorū ad Nepotianū sic ait.Clericus qui Christi seruit Ecclesiæ interpretetur primò vocabulū suū & nominis definitione prolata, nitatur esse quod dicitur.Si enim cleros Græcè,sors Latinè appellatur,proptérea vocantur clerici,vel quia de sorte sunt Dn̄i,vel quia ipse Dn̄s sors idest pars clericorū est,qui autē vel ipse pars Dn̄i est, vel Dn̄m partem Hieronyi Actor. 3. Hierony.

habet,talem se exhibere debet vt & ipse possideat Dominum & possideatur à Domino,qui Dominum possidet & cum Propheta dicit pars mea Domine,nihil extra Dominũ habere potest, quòd si quippiam aliud habuerit præter Dominum pars eius non erit Dominus.v.g.si aurum,si argentum,si possessiones,si variam supellectilem cum istis partibus Dominus pars eius fieri non dignabitur,si autẽ ego pars Domini sum & funiculus hæreditatis eius, non accipio partem inter cæteras tribus sed quasi leuita & sacerdos viuo decimis & altari seruiens altaris oblatione sustentor, habens victum & vestitum his contentus ero & nudam crucem nu-

Hilar. dus sequar &c.Et Diuus Hilarius in commentarijs hæc exponens ait.Renuntiandũ est seculo omnibusq; rebus vt nobis Deus portio sit.Cæterum si nos ambitio detineat,si cura pecuniæ occupet, si negotia rerum familiarum demorentur portio nobis Dominus non erit secularium curarum atque vitiorum possessione deten-

Num.35. tis.Moysi cum iussum esset portiones incolatus distribuere duodecim gentibus Israel,ita de tribu leuitica præceptum est.Filijs leui non erit portio neque sors in medio fratrum suorum,quia Dominus Deus est pars eorum,nullã ergo Deo seruientibus lex terrenã voluit esse portionẽ, quia Deus pars eorũ est.Meminit & Euãgelij prædicator Petrus nullã sibi esse portionẽ possessionis humanæ cum oranti alimoniã,respõdit.Aurum & argentũ non est mihi,quod autem habeo hoc tibi do,quid est illud, quid est illud Petre quod possides?renũtiaueras omnia Deo tuo dicẽs ecce nos

Ambros. reliquimus omnia. ¶ Et D.Ambro.super hũc Psal.ait.Portio mea Dñs(sic enim ipse legit per nominatiuũ)ô quam rarus in terris qui dicere possit portio mea Dñs,quàm alienus à vitijs,quã segregatus ab omni labe peccati,qui nihil habet cõmune cũ seculo,nihil mũdi huius sibi vindicet,nõ sit corporaliũ possessor cupiditatũ quem nõ inflãmet libido,nõ stimulet auaritia,nõ lasciuia effeminet, non luxuria decoloret,non sternat ambitio,non maceret inuidia, non aliqua negotiorum secularium cura solicitet.Verus minister altaris Dei Deo non sibi natus.Leui vt habet interpretatio, significat, ipse mihi assumptus,& ipse meus,idẽ ergo leui & mihi & Deo est, quomodo mihi idẽ sacerdos & Deo?est mihi aduocat⁹,& Deo deprecator pro me offerẽs sacrificiũ,& idem offerens Deo.Denique cum Moysi dictum est,vt populo Israel per singulas tribus diuideret terras & tribueret singulis tribubus portionem , tribum

leuiticam

leuiticam excepit Deus,dicens filijs Leui. Nō erit sors nec portio in medio fratrum suorum,quia Dominus Deus pars eorum est. & alibi.Ego Dominus portio eorum.Negatur his terrena diuisio vt ipsi sibi dum non vendicant secularem portionem fiant cœlestis possesio,vel hoc solum nouerint posidere hoc est fidei & deuotionis obsequium,multo ditiores quàm qui possesionum suarum spatia ampla diffundunt, quantumlibet enim suos fines extendāt,& terra deficit, & mare includit insanas cupiditates & impendunt tributa maiora quàm fructus sint,at verò iste nihil sibi posidens nulli nisi Deo militat supra terram,eius portio non cum terra deficit,non mari clauditur,cui portio Deus est, possessor est totius naturæ.Pro agris igitur ipse sibi satis est habens bonum fructum,qui nunquam posit perire, pro domibus satis est sibi vt sit habitator Domini & Dei templum, quo nihil potest esse pretiosius,quid enim pretiosius Deo?aut quid deest ei viro , qui potest dicere,absit mihi gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi,per quem mundus crucifixus est,& ego mundo?tibi ergo Christus portio,tibi Christus possesio est,illius nomen tibi mirificum,illius nomen tibi fructuosum,portio tua , non ariditate siccatur,non imbre diluitur,non frigore vritur,non tempestate quassatur,serua ergo possesionē quā elegisti . Et infrà. Habes ergo homo multa tibi proposita vt eligas tibi portionem.Proposuit tibi Dominus in portionem,possesiones, aurum , argentum, honores,nobilitatem,proposuit etiam portionem seipsum , habes ergo plurimas portiones,elige quam putas meliorem, non te numerus perturbet sed excitet gratia, non te labor auertat,sed fructus inuitet.Sed Proh dolendum , quòd multi tantum excęcati portionem suam,non ipsum Deum sed libidinem ponunt,de quibus dicitur Psal.49.Si videbas furem,currebas cū eo,& cum adulteris portionem tuam ponebas,nos autem,non sic sed orando dicamus illud Psalm. 141.Clamaui ad te Domine,dixi tu es spes mea portio mea in terra viuentium,hæc quia dilucide & luculenter à sanctis istis doctoribus pertractata sunt,hic ad literam transcripsi,nam cur meis incultis verbis grauisimas eorum sententias immutare ausus fuissem ? dicat ergo Propheta. Portio mea tu es Domine,& ideo firmiter in animo meo statui legem tuam custodire.

Num.35. Psal.49. Psal.141.

eius magestas intelligitur quæ præcipuè in facie resplendet vt patet apud Esther quæ cum vidisset tantam magestatem in facie regis Assueri resplenduisse, penè exanimata corruit, caput super ancillulam reclinans. Dicit ergo iustus postquàm Deum in sortem partis suæ cœpit habere, se magestatem Domini depræcatum fuisse in toto corde suo, ac ideò exposcere Dei misericordiam quam humiliter depræcantibus pollicitus est Deus. Esther. 15.

Vel potest intelligi quòd hic petat iustus claram Dei visionem, quæ à Theologis appellatur facialis, illam nimirum quæ erit in patria de qua Paulus. 1. Corinthiorum. 13. ait. Videmus nunc per speculum in ęnigmate, tunc autem facie ad faciem, quia in hac vita videmus Deum in alio, nempè, vel in creaturis, vel per species quas nos abstrahimus à sensibilibus, quæ dicitur visio specularis & ęnigmatica, sicut res quæ videtur in speculo, vel per aliud medium vt quæ videmus per conspicilia, vel vitrea ocularia, in patria autem videbimus facie ad faciem, hoc est absque medio, tam ex parte videntis, quàm ex parte rei visæ, videbimus enim nostris oculis faciem Dei, intellectus noster absque vlla specie creata intelliget ipsum Deum sicuti est, & hæc dicitur facialis visio, quòd si aliquando in scriptura inuenitur aliqua alia visio hoc nomine nuncupata, vt cum Genesis. 32. Iacob post luctam cum Angelo dixit, Vidi Dominum facie ad faciem, id dixit ad explicandum excellentiam visionis illius, quia vidit Deum non in seipso, sed in illo viro cum quo luctabatur, quem vidit facie ad faciem, sed quoniam nihil pollutum intrat in regnum cœlorum, & solùm mundi eum videre possunt, iuxta illud, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt, ideò petit Propheta, vt per misericordiam Dei eius deleantur peccata, ne his præpeditus desiderata careat visione. Dicit autem secundùm eloquium tuum, quoniam verè pœnitentibus veniam per misericordiam suam promisit Deus, ac deinde præmium, igitur vt verificentur Dei promissa, id exposcit Propheta iuxta illud Ecclesiastici trigesimosexto. Da mercedem Domine sustinentibus te, vt Prophetæ tui fideles inueniantur, hoc est vt vera appareant eloquia & promissa tua per ora Prophetarum promulgata. Dicit autem in toto corde meo, hoc est integro intellectu & affectu, vel in toto corde meo, quia vt 1.Cor. 13. Genes. 32. Matth. 5. Eccl. 36.

Oseæ.10. dicit Aug.mens diuisa nõ impetrat.Oseæ.10. diuisum est cor eorum,nunc interibunt.

Sed licet prædicti sensus accommodatissimi huic carmini videantur,& sint,tamen de Christo Domino potest optime & interpretari vt sit veluti quædam expostulatio Messiæ quam frequentissimè prisci patres repetebant summa cordis auiditate & fide,dicitur autẽ Christus Dñs facies Dei,per metaphorã & similitudinẽ, nã sicut per faciem cognoscitur homo ita per Christum Dei noti-
Ioan. 17. tia nobis manifestata est, vt ipse dicit Ioan. 17. Pater manifestaui nomen tuum hominibus,verum est quòd nulla corporalis simili-
Isai. 40. tudo faciem Dei exprimere valet sicuti est,secũdum illud Isai. 40. Cui similem fecisti Deum,aut quam imaginem ponetis ei? cæterũ si quidpiam exprimere potest,aut aliqua res corporalis similitudinem cum Deo habere valet, quæ ipsum mirificè referat atque imitetur ipsum verbum Dei, quod est similitudo expressa ipsius in carne visibili mirificis id efficit modis. Primùm quoniam cum nostra cognitio à sensu ortum trahat dum in carne sumus, etiam notitiam quam de Deo in præsenti statu habemus per sensibilium similitudinem adipiscimur, vt enim percipiamus efficacissimam intelligendi vim,qua Deus cunctos cordis recessus penetrat,ei oculos per metaphoram attribuimus,sed quia oculus non omnia penetrat lucidissimo soli vniuersa illuminanti eos comparamus, vn-
Eccl. 23. de oculi Domini multo lucidiores sunt quàm sol, quo modo loquendi ei,os, aures, manus, brachia, & cætera membra tribuimus
August. vt passim est videre in Scriptura. De quo videndus est Augustinus libro.83.quæstionum quæstione.52.cum ergo in facie hi sensus resplendeant, Christo Domino excellentissimè congruunt, nam si Dei oculi acutissimi sunt,hic sponsus noster Christus com-
Cant. 2. 3. paratur capreæ quæ perspicacissimi visus est. Et Cantic. 7.dicitur,
Cant. 2. Oculi tui sicut piscinæ in Esebon quæ sunt in porta filiæ multitudinis.Erãt quippe aquę iste limpidissimæ ac ceu crhistallum splendentes ad quas frequentia populi concurrebat, quoniam iuxta publicam portam omnibus conspicabiles erant, sic oculi Christi Domini nimia claritate perspicui multitudinem cogitationum nostrarum intuentur, omniaque abdita nostra in illo, tanquam in limpidissima aqua patent, sibique omnia occulta nostra peruia, & tanquam in propatulo sunt de eo enim plu-
Matth. 9. ries Euangelistæ referunt dicentes. Iesus vero, vt vidit cogitationes

tiones eorum, non solum inquantum Deus ante cuius conspectũ nulla creatura est inuisibilis vt ait Paulus, verum etiam secundum quòd homo abdita nostrorum cordium ei manifesta sunt, Heb.4.
quoniam secundum quod homo iudex noster cõstitutus est, qui & manifestare debet abscondita tenebrarum,& illuminare occulta cordium, quare omnia peruia & dilucida sunt in oculis eius. Vide linceos eius oculos etiam cordis recessus penetrantes, vide acutissimi visus perspicuitatem, qui Nathanaelem vidit cum esset sub ficu antequam Philippus vocaret eum, quo miraculo conuictus Nathanael dixit; Rabbi tu es filius Dei, tu es Rex Israel, vt dicitur Ioan.1. Quòd si Deo odorem tribuimus propter discretionis iudicium, de Christo Domino dicitur in eodem loco. Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum, per nassum iudiciũ discretionis intelligimus ea enim quæ à lõge iudicamus quasi subolere dicimur, turris autem hæc erat veluti specula contra Siriam, de qua speculator (vt Hebræi referunt) etiam singulas domos ciuitatis Damasci, quæ caput Syriæ erat, dinumerare poterat, vt ergo significaretur nobis summum discretionis iudicium qua & futura & longo interstitio distantia etiam præuidet, nassus eius turri Libani assimilatur. Quòd si faciẽ Dei pulcherrimã dicimus, Christus Dominus speciosus forma præ filijs hominum, à regio Propheta prædicatur, candidum & rubicundum eum nobis sponsa depinxit, nec te multum moueat, quòd aliqua quę hic spõso tribuimus, hoc est Christo Dño in Canticis potius de sponsa, idest, de Ecclesia dicantur, sed memento regulæ Diui Augustini. 3. de doctrina Christiana, à.c.30. vsque in finem, in qua docet ꝙ multotiens vna persona intimatur nobis capitis & corporis, hoc est Christi & Ecclesiæ, nec enim frustra dictum est fidelibus Gala.3. Ergo Abrahę semen estis cum sit vnum semen Abrahæ quod est Christus, vnde frequenter à capite ad corpus, à corpore ad caput fit in sacris literis transitus, & tamen non receditur ab vna, eademque persona. Vna enim persona loquitur dicens Isai.61. Quasi sponsum decoratum corona, & quasi sponsam ornatam monilibus suis, & tamen quid horum duorum capiti, quid corpori, hoc est quid Christo, & quid Ecclesiæ conueniat, intelligendum est. Quare non mireris, si nonnulla quæ de corpore hoc est Ecclesia dicuntur, etiam capiti conueniãt, & è contra propter cohærentiam, vnionem, & similitudinem capitis cum membris, cum ergo in figuris & notis faciei

1.Cor.4. Ioan.1. Cant.7. Psal.44. Cant.5. galat.3. Isai.61.

adeò similis appareat Christus ipsi Deo rectè facies eius dicit, Vnde idē Dñs Philippo. Philippe qui videt me, videt & patrē meum.

Secundò dicitur etiam Christus facies Dei, nā sicut solū in facie omnes sensus continentur & in nulla alia parte corporis (nam facies per oculos videt, per aures audit, per nares odoratur, per linguā gustat, & per tactum sentit) sic solus Christus omnes sensus spiri-

Gregor. tuales hoc est dona gratiarū habuit de quo dicit Greg. 29. mor. Redēptor noster in carne viuens operationes septiformis spiritus si-

Isai. 11. mul in se vinctas & manentes habuit, de quo dicitur Isa. Egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet, & quiescet super eum spiritus Dñi, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus cōsilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiri

Zach. 3. tus timoris Dñi. Et Zachar. 3. dicitur; Super lapidē vnum septē oculi sunt, nullus vero hominum operationes Spiritus sancti omnes simul habuit nisi mediator Dei & hominū, alius nanq; prophetiā, alius virtutes, alius scientiam, alius genera linguarū, alius interpretationem sermonum iuxta distributionem Spiritus sancti accepit, ad habenda vero cuncta eiusdē spiritus munera, nemo pertingit, at vero conditor noster infirma nostra suscipiens per diuinitatis suæ potentiam se simul habere omnes Spiritus sancti virtutes docuit. Hęc Gregor. Itaq; quę ipse vt caput cumulata accepit, cęteri quasi

Dionys. membra diuisa communicant (nam secundū doctrinā magni Dionysij) quæ in superioribus sunt vnita in inferioribus diuidūtur. Vn

Ephes. 1. de Paul. Ephes. 1. Ipsum dedit caput super omnē Ecclesiam qui est corpus ipsius & plenitudo eius qui omnia in omnibus adimpletur, hoc est Christus, qui omnia simul charismata gratiarum habet adimpletur in omnibus, in omnibus non in vno aliquo membro singulari, quoniam nullum omnia participat, sed in omnibus, quorum singuli, vel aliqui, quędam eius dona communicant, atq; vnus eum refert in vno, alius in alio, vt sic in omnibus singulæ eius gratiæ adimpleantur, eo modo quo dicimus animam in organis & membris corporis adimpleri; habet quippe anima virtutem videndi, audiendi, odorandi, sentiendi, has autem virtutes non per vnum membrum adimplet, sed per singula, per aures audit, per oculos videt, per nares odoratur, per tactum sentit & palpat, & sic in suis membris & organis adimpletur, quo etiam modo dicitur Ecclesia plenitudo Christi, nam in ea sunt membra & organa diuersas accipientia virtutes, quibus operationes, quæ sunt in capite patefiant.

Christus

Christus ergo facies est Dei, vnde Esther cap. 15. dicitur, Facies tua plena est gratiarum. Hãc faciem deprecatur noster Psalmista in hoc versu dicens, Deprȩcatus sum faciem tuam in toto corde meo, imo vt ex traditionibus Hebræorum accepimus, quando arca Domini transferebatur à domo Obededom Gethei ad domũ Dauid, concinebant sacerdotes dicentes. Propter Dauid seruum tuum, non auertas faciem Christi tui, Psal. 131. Hanc antiqui magnis precibus efflagitabant dicentes, Ostende nobis Domine faciem tuam & salui erimus, & sic intelligit Diuus Augustinus illud Psal. 79. Ostende faciem tuam & salui erimus, pro quo ipse legit, & illumina faciem tuam, hoc est Christum. Et Iob. 13. Conquerebatur dicens cur faciem tuam abscondis? Et illud Psal. 12. Vsquequo auertis faciem tuam à me, idest, non ostendis mihi Christum incarnatum. De ista illustrata facie, quæ tanquam sol in transfiguratione resplenduit, profluit radius omnis sapientiȩ, facies eius sicut sol lucet in virtute sua, Apocal. 1. manat fluuius omnis gratiæ, facies tua plena est gratiarũ, deriuatur salus omnibus, ostende faciem tuã & salui erimus, Vidi Dominum facie ad faciem, & salua facta est anima mea, Gene. 32. Scaturit fructus omnis felicitatis & lætitiæ, Exod. 33. dixit Moyses ad Dominum, Ostende mihi faciem tuã, cui respondit Dominus, Ego ostendam tibi omne bonum, sed his non obstantibus, tam pulcherrima & splendida facies in passione fuit sputis oblita, nã spuerũt in faciẽ eius, Matt. 26. & Iob. 30. Faciẽ meã conspuere nõ verentur; fuit & per irrisionẽ velata, alapis cessa, pugnisq́; percussa, indignisq́; alijs modis deturpata, quare ad patrẽ orantes dicimus, Protector noster aspice Deus, & respice in faciem Christi tui: & miserere mei secũdũ eloquiũ tuũ, idest, secundũ promissa quibus pollicitus es misericordiã per Christũ filiũ tuũ, nã ipsum posuit pater propitiatorẽ per fidẽ in sanguine ipsius, vt dicit Rom. 3. Miserere mei secundũ eloquium tuum. Aduertendum ex D. Ambrosio quòd duplex est misericordia, quædã iusta & quædã iniusta. Misericordia Dei quȩ per lignũ crucis nostra delet peccata, iusta est & istã petit: donare quippe peccata (ait Ambros.) & misericordia & iustitia est, nã iustitiæ ascribit diuina Scriptura donare peccata, cum Sap. 14. dicitur, Benedictum lignũ per quod fit iustitia, sed sciens Deus corporis fragilitatem corruptelȩ patere hominem quasi iustus fragili naturæ delicta concessit, & sic fuit ista misericordia iusta, iniusta autem misericordia est, quam

Saul

Esther. 15. Psal. 131. August. Psal. 79. Iob. 13. Psal. 12. Apoc. 1. Esther. 15. Psal. 79. Gen. 32. Exod. 33. Matth. 26. Iob. 30. psal. 83. Rom. 3. Ambros. Sap. 14.

1.Reg.14. Saul exercuit cũ Rege Amalech contra Dei præceptũ. 1.Reg.14. Et si quis iud. x latronem filijs deprecantibus motus,& lachrymis coniugis eius inflexus absoluendum putet,cui adhuc latrocinandi aspiret affectus,nam cum vni indulget indigno, plurimos facit ad prolapsus contagium prouocari,facilitas huius veniæ incentiuum tribuit delinquendi, & etiam qui misericordia motus tribuit infirmo nociua quæ petit,qui non secat membrum secandum motus prece infirmantis,quoniam talis misericordia crudelitas est. Ad propositum ergo, Psalmista petens à Deo,miserere mei secundum eloquium tuum,misericordiam quam petit discernit ab iniusta misericordia dicens,secundũ verbum tuum, verbum enim Dei iustitia est, petit ergo misericordiam iustam secundum verbum Dei, quia verbi Dei sententia est,vt conuersis venia donetur si legitime est facta conuersio,hæc Ambrosius.

VERSVS TERTIVS.

Cogitaui vias meas, & conuerti pedes meos in testimonia tua.

Isai. 38. ISaiæ.38.dixit Ezechias,Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ.Prius debet homo sua singula recogitare peccata atque flere, deinde cum emẽdandi proposito proprio sacerdoti ea confiteri,Helias prius ligna sigillatim composuit atque in acerbum copulauit. Deinde aquam super ea fudit, imo aquæ ductum fecit super ea,postea ignis de cœlo venit qui ea con-3.Reg.18. Figura. sumpsit.Peccator holocaustum sui ipsius corã Deo suo faciat; sed prius per considerationem in acerbum cõponat peccata sua sigillatim ea cogitando, lachrymas exprimat & effundat super ea quinimo aquæ ductum à corde suo ad peccata sua faciat,vt ignis contritionis & amoris Dei,qui de supernis venit ea omnia cõsummat sed cogitando peccata clamet super ea,excitet dolorẽ tundẽdo pe-Iudith.14. ctus sicut Publicanus,&veluti Holophernẽ quẽ dormire existimabãt perstrepẽdo & plausu manuũ excitare contendebãt Assyrij, sic peccatoris animã in peccatis sopitã clamoribus,suspirijs,singultibus, flagellis consimiliq; strepitu excitet ipse peccator, gemitibusq; ad alta leuetur.Sed heu peccatorũ miseriã,multi enim peccata deplorãt,quousq; ea sacerdoti confiteantur,sed statim ad perniciosissimã eorũ delectationẽ reuertũtur,similes baiulis, hoc est illis Similitudo qui onera portant,qui dũ pondera gerunt,gemũt, sed statim vt ea deponũt,rident,atq; lætantur. Debet ergo peccator prius præmeditari

ditari & cogitare peccata veluti villicus qui rationem debet reddere Domino sumptuum quos fecit, prius apud se computat, atq; recogitat, quos fecerit sumptus. Cōfessor est constitutus à Deo ad ratiocinia hęc à peccatoribus exigenda, computet ergo ipse peccator sumptus peccatorum quos fecit, vt sciat rationem reddere villicationis suæ, aliàs ligatus manus atque pedes mittetur in tenebras exteriores donec reddat nouissimū quadrātē, inuenietur enim tot ratiocinijs obligatus vt nullo pacto possit reddere, etiā si ipse vxor & filij veneāt, veluti ille qui veniens imparatus ad ratiocinia inuentus est debitor decē millīū talētorū. Quòd si pœnitēs absq; tali pręmeditatione ad pedes cōfessoris venerit, repellēd⁹ est, & dicatur ei quod dixit Dominus Samaritanæ, quando eam iustificare volebat Ioan. 4. Vade voca virum tuum, hoc est rationē, nam vt docet D. August. ratio viri vices in homine gerit respectu sensualitatis, quæ mulierem refert, & sicut prothoparentum delictum nusquā generale factum est nec perfectè in tota natura consummatum quoad vsq; Adā consensit in esu ligni, etiam si iam Eua fuerat seducta, ita in quolibet homine nusquā peccatū consummatur, vsq; dū ratio quæ vir est, consentiat quantumvis caro & inferior pars id appetat, sicut ergo ad integram peccati rationē rationis præsentia & assensus requiritur, siue formalis, siue virtualis, aut interpretatiuus, similiter ad iustificationē rationis exigitur assistentia quę & vocari debet, & adesse & assentiri. Igitur peccator qui sine rationis præmeditatione iustificationem quærit, quasi absente viro matrimoniū hoc spirituale efficere contendit, sine cuius assensu impossibile est, dicatur ergo illi à confessore, vade voca virū tuū, hoc est rationem & iudiciū ad tuorum delictorum præmeditationem affer, priusque ea in memoriam reuoca cogitationemq; præueni & tūc veniens iustificaueris, secundum illud, Dic tu prior peccata tua vt iustificeris, dic apud te prius, deinde apud sacerdotē & sic iustificatus abibis. Dicat ergo Propheta; Cogitaui vias meas, hoc est peccata, quæ sunt viæ hominis quæ prauæ sunt vt ait Propheta.

Lucæ. 16.

Matth. 18.

Ioan. 4.

August.

Isai. 43.

Ezech. 18.

Vel secundò. Cogitaui vias meas, hoc est in quibus versarer periculis ob delicta mea, & ad quę mala tēderē, nam vt dicitur Eccl. 21. via peccātiū cōplantata lapidibus & in fine illorū inferi & tenebrę & pœnæ. Et Prou. 5. Pedes eius descendūt ad mortē, & ad inferos gressus eius penetrant, considera filiā regis velatis oculis in cōualle deduci, in quo & serpentes & leones & immanissimæ bestiæ habitant,

Eccles. 21.

Prouer. 5.

Simile.

tant,si velamẽ auferatur ab oculis eius cũ se tot ferocissimis & vene nosis bestijs circũdatã viderit, heu quid faciet? quid nõ faciet? quis pauor,quis stupor?quot eam agitabũt tremores? clamabit,auxilia poscet,si quis funẽ miserit,vt eã extrahat,quã fortiter manu apprę hendet,sic nimirũ peccator qui velatis oculis in cõualle peccatorũ est,nec respicit quibus sit vallatus mõstris,si apertis oculis intueatur, si Deus velamẽ ab oculis auferat,heu quid sentiet, quã stupid⁹ & trepidus remanebit,heu me miserũ,tot malis circũdatus erã,tot portẽtis,dęmonibus,peccatorũ mõstris obuolutus?clamabit,auxi

Psal. 69. lia poscet & dicet,Deus in adiutoriũ meũ intende,Dñe ad adiuuan

Psal. 21. dũ me festina,de ore leonis libera me Domine,erue afra mea Deus animam meam,conuertet pedes & fugiet,si quis manum, vel pœnitentiæ funem porrexerit,fortiter appræhendet vt resiliat.Vnde

Ierem. 2. Ierem. 2.dicitur peccatori.Vide vias tuas in conualli,& Gregor.si

Gregor. ad quas currunt impij pœnas aspicerent,puto gressus reflecterẽt. Dicat ergo, Cogitaui vias meas, hoc est in quibus essem periculis constitutus,ad quæ damna pergerem,& cõuerti pedes meos in testimonia tua ad meliorem frugem à tot resiliens periculis, ad tua

Nahum. 3. mandata confugi,nã vt dicitur Nahum.3.Omnis qui viderit te resiliet à te,hoc est cum peccator in quæ mala sit animaduertit,quasi à seipso resilit atq; fugit,sibique metipsi pauor & horror est,secun

Sap. 17. dum illud Sap. 17 Sæpe enim præsumit seua perturbata cõsciẽtia.

August. D. Aug.legit,Auertisti vel cõuertisti pedes meos in testimonia tua,quod in idẽ recidit,nã cũ Deus ad cõuersionem peccatoris primus cõcurrat, peccator autẽ ipse per liberũ arbitriũ Deo mouenti cõsentiat, atq; ad eũ se cõuertat, & dicitur Deũ cõuertere peccatorẽ,& ipsum etiã impiũ seipsum ad Deũ vertere,vnde in Cõcil.Triden. Sesi.6.c.5.definitur,Vt ostẽdat ꝙ Deus primitus mouet cor

Thren. 5. impij ad seipsum,dicitur, Conuerte nos Dñe ad te, & cõuertemur, vt autẽ patefiat,ꝙ ipse peccator Deo cõsentit,atq; eius suffultus au

Zach. 1. xilio ad Deũ se per cõtritionẽ mouet,dicitur Zacha.1.Cõuertimini ad me,& ego cõuertar ad vos.Dicat ergo noster Psaltes,Cogitaui vias meas, hoc est peccata mea, & conuerti pedes meos in testimonia tua, idest in opera, quæ testimonium perhibent quòd su-

Caiet. mus filij Dei,vt ait hic Dominus Caietanus.

VERSVS QVARTVS.

Paratus sum,& non sum turbatus,vt custodiam mandata tua.

Alibi

ALibi dicit Psalmista, Paratum Cor meum Deus, paratũ cor meum. Postquam Dei gratia homo ad Deum reuersus est, ipsamet gratia, ipsum promptũ paratũq; reddit ad Dei mãdata absq; vlla hęsitatione exequẽda, vnde Isai. 6. qui prius se pollutũ labijs fatebatur, quasi ad loquendũ ineptus esset, post quam labia eius ab angelo calculo ignito sunt mũdata, statim paratũ se inuenit ad Domini legationẽ exequendam. Nã cum audisset vocem dicẽtis; Quem mittam & quis ibit nobis? ipse respondit, Ecce ego mitte me. c. 6. Quare angelici illi spiritus qui coram Deo ministraturi astant, semper quasi parati ad eius imperia adimplenda inueniuntur, nam vel volantes describuntur, vel extensis alis & aperto ore intuentes, quid nam illis imperare vellet diuina maiestas, vnde cum Tobias iunior quæreret virum qui se vsque ad Rages ciuitatem Medorum deduceret, Raphaelum Angelum adinuenit quasi iuuenem præparatũ ad iter, & ingressa Agnes turpitudinis locum angelum Domini præparatum inuenit, adeò prompti, & alacres sunt ad diuina imperia, vt semper præparati videãtur. Animalia illa sancta quæ vidit Ezech. habebant pedes rectos & pennatos, vt ostenderetur eorum præparatio & agilitas ad obsequendum diuinis imperijs, sic nimirum verus Dei seruus non deses aut negligens, sed semper expeditus ad bona opera inueniri debet, vnde Dominus; Sint lumbi vestri præcincti & lucernæ ardẽtes in manibus vestris, & vos similes hominibus expectantibus Dominum suũ, præcinctos vult ministros suos Deus, quasi semper præparatos ad opus, vnde alia litera dicit, festinaui, & non tardaui, & non sum turbatus, hoc est nec aduersa quæ Dei cultoribus obuenire solẽt me perturbãt, nec opprobria cõfundunt, vt Dei semper nõ obtẽperẽ iussionibus, ideo Diuus Paulus. 2. Timoth. 2. suum admonebat Timothæum vt se exhiberet operarium inconfusibilem. Hoc est qui absq; pauore & pudore Christi nomen fateretur, atque doceret, vnde Ierem. 17. Et ego non sum turbatus te pastorem sequens. Improuisa (ait Casiodorus) fortè conturbant, non enim facit formidare animum deliberata sententia, quare Dominus suorum corda discipulorum à perturbatione libera esse suadet dicens, Non turbetur cor vestrum nec formidet, cor iustorum non turbatur etiam si corpus quibuscunq; affligatur tormentis, nam sicuti nonnunquam videmus in media regione aeris nubes obscurissimas congregari, quæ solis prospectum impedire videntur, fulgura thonitrua

Isai. 6. Tob. 5. Ezech. 1. Luc. 12. 2. Tim. 2. Ierem. 17. Casiod. Ioan. 14. Simile.

thonitrua ſonare, ignē ac fulmina non ſine magno mortalium pauore deſcendere, tamen omnes hi terribiles ſonitus, formidoloſaq; fulmina, in ipſa aeris regione duntaxat contingunt, ſol quippe ipſe nō has in ſe patitur perturbationes, ſed in ſua ſphera liber illuminat conſuetiſq; ſplendoribus micat, imo & ſuis ardētiſsimis radijs hæc omnia ſubuertit, ſic certè animus corq; iuſtorum ſe habet cū corpus affligitur, dilaniatur, percutitur, exuritur, cōſtringitur, mēbratimq; dilaceratur, fluit cruor, ſonat vngula, emittunt cōminuta oſſa ſtridorē, commiſſerantiū gemitus aerē quatiunt, animus tamē liber ſolitis virtutis ſplendoribus emicat, caro ſola perturbatur, cor immune à pauore conſtās tot mala libentiſsimè ſuffert, imo amoris igne ac virtutum viribus munitū hæc omnia ſubuertit, atq; cū palma triumphans euadit. Videbatur quidem inſipientium oculis perturbari, putabant iam tenebris eius lumen extinctum, cum tamen tunc maioribus ſplenderet micatibus, mitiori tranquillitate frueretur. Et quomodo duo nobiles athletę ferreis loricis induti, galeis circūmuniti capita, inter ſe deſidētes in paleſtra pugnant, reſonant ictibus percuſſa arma, volitant per aera confractæ haſtæ fragmenta, facies tamen eorum tūc maximè rubent ardoreq; pugnæ ſuccenſæ pulchriores apparent, ſic iuſtorū corda inter carnificum ictus flagellorumq; vulnera rubicūdiora ex nimio Saluatoris amore redduntur, ſonituſq; atq; pauores exterius tantū audiuntur, fœda in oculis hominū dilacerata videtur caro, cum tamen animi ſpecies tunc ſole ipſo rubicundior, ſplendidior, atque pulchrior appareat, dicat ergo confidēter Propheta. Paratus ſum & nō ſum turbatus vt cuſtodiā mādata tua, nā tunc mādata bene ac integrè ſeruātur cum aduerſitas nulla metuitur, vt ait hic Caſsiodorus, vel aliter paratus ſum & nō ſum turbatus, vt cuſtodiā mandata tua, hoc eſt propter mandata tua paratus ſum pati, ſciens beatos qui perſequutionem patiuntur propter iuſtitiam à te prædicari, & quod Apoſtolus tuus Petrus dicit; Si quid patimini propter iuſtitiam beati.

Aliud ſimile. Caſsiod. Matth. 5. 1. Pet. 3.

VERSVS QVINTVS.

Funes peccatorum circumplexi ſunt me: & legem tuam non ſum oblitus.

Gregor. Diuus Greg. ſuper illud Iob. 40. Et fune ligabis linguam eius, ait q; in diuinis literis aliquādo per funem dimēſionū ſortes aliquādo peccata; aliquādo fides deſignari ſolet. De primo dicitur

dicitur Psal. 15. Funes cœciderunt mihi in præclaris etenim hæreditas mea præclara est mihi, funes quippe in præclaris cadunt dum per humilitatem vitæ sortes nos patriæ melioris excipiunt. Rursum(ait) quia fune peccata signantur per Prophetam dicitur, Væ qui trahitis iniquitatem in funiculis vanitatis. Isaiæ. 5. Iniquitas nanque in funiculis vanitatis trahitur dum per augmentū culpa protelatur, quia enim funis addendo torquetur vt crescat, non immerito peccator in fune figuratur, quod peruerso corde sæpè dum defenditur multiplicatur. Rursum fune fides exprimitur Salomone attestāte qui ait. Funiculus triplex difficilè rumpitur, Eccles. 4. Quia fides videlicet, quę de cognitione trinitatis ab ore prædicantium texitur fortis in electis permanens in solo reprobrorū corde dissipatur, sed in hoc loco per funes peccatorum nō solum peccata quæ vincula sunt quæ animam hominis circumligatam habent, sed potius ipsos peccatores intelligit, qui iustos circumsæpiunt, atque per peccata sua scandalizando ligare contendūt, vnde genitiuus iste (peccatorum) peccatores designat, non peccata, quare Psalm. 11. In circuitu impij ambulant, hoc est in circuitu iustorum eos prauis exemplis circunuenientes, vnde & domum Loth Sodomitæ circumierunt, & Saul cum exercitu suo, Dauid per modum coronæ circunscripsit. Et Psalm. 117. dicitur, Circundederunt me sicut apes, vetusta quædam simultas est inter iustos & peccatores, iusti quippe vita quasi impiorum condemnatio est, iuxta illud. Condemnat autem iustus mortuus, viuos impios, & ideo ipsum circunuentum imò & enecatum vellint, hinc conspiratio illa ortum habuit quā Sapiens capit. 2. Sapientiæ depinxit dicens, Dixerunt impij cogitantes apud se non rectè circunueniamus iustum quoniam inutilis est nobis & contrarius est operibus nostris & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ, factus est nobis in traductionem cogitationū nostrarum grauis est nobis etiā ad videndum, quoniam dissimilis est alijs vita illius & immutatæ sunt viæ illius. Et ex his præmissis inferunt illum dignum morte, dicētes. Mittamus lignum in panem eius & eradamus eum de terra viuentium, ad hoc ergo impij iustum circunuenire volunt, vt perdant, ideo ergo dicitur, quod circundant eum sicut apes quæ quidem homines circuncingunt vt pungant, feriant, venenososq; aculeos in eum infigant, & hoc quia inutilis sibi apparet, ea quippe quæ iustus docet non ad voluptates, honores, diuitias, vindictas, &

Psalm. 15. Isaiæ. 5. Eccles. 4. Psalm. 11. gene. 19. 1. Reg. 21. Psalm. 117. Sapien. 4. Ca. 2. Sap.

ctas,& cætera,quæ ſcelerati quærunt attinent,ſed omnino contraria atque his aduerſa prędicat,imò illa demoliri ſatagit, quare non ſolum inutilis, ſed & contrarius operibus eorum videtur. Dicitur

Pſalm. 21. etiam alibi. Circũdederunt me canes multi, tauri pingues obſederunt me, canes vt ringentes contra eum bona eius facta obmurmurando lacerent ac veluti tauri in eum impetunt faciant, tau-

Simile. rus quippe oculos claudit, vt fortius feriat, ſic mali oculos ſuos claudunt ne videant lucem iuſti, ideo enim dicunt, grauis eſt nobis etiam ad videndum, quoniam diſsimilis eſt alijs vita illius, diſsimilitudo autem eſt cauſa odij, ſicut & ſimilitudo amoris cor autē

Prou. 15. impiorũ diſsimile erit. Peccatores ergo obſident iuſtum, & funes eorum circumplectãt eum. Vnde Felix vertit. Cõgregationes impiorũ deprædatæ ſunt me, & Chaldaica paraphraſis. Cohors, vel caterua impiorum congregata eſt contra me, vnde & Chriſtũ dominum circundederũt in porticu Salomonis, vt refert Ioan. c. 10.

Ioan. 10. Ipſe quippe Dominus noſter Ieſus omnium iuſtorum perſonam gerit, vt ea quæ iuſtis omnibus accidere ſolent in ſeipſo prius experimento oſtēderet, iuſtus autem à quàm plurimis inimicis obſidetur, à dæmone qui tanquam Leo rugiens eum circuit ad deuorandũ, ab hominibus impijs qui in circuitu eius ambulant, vt perdant, à ſeipſo qui contra ſeipſum inimicitias gerit, nam caro cõtra ſpiritum ſcandala & bella concitat, imò ab ipſo Deo qui iuſtũ frequenter in tentationes permittit, ſicut Chriſtus Dominus à Spiritu ſancto eſt ductus in deſertum, vt tentaretur à diabolo, & iuſtus Iacob qui luctator dicitur poſt luctam, cum ſocero, cum leuiris

Gene. 32. & affinibus cum Eſau fratre ſuo, poſtremo cum angelo luctatus eſt, quapropter iuſtus tot facies habere debet quot inimicos aduerſum ſe videt, vt vnũquēq; ſuo ordine oppugnet. Vnde animal

Ezech. 7. ſanctum quod vidit Ezechiel habebat faciē Leonis contra diabolum, nam iuſtus quaſi Leo confidens abſque terrore erit, habebat & faciem hominis contra alios homines, qui virtutem eius oppugnare contendunt, contra quos diuinis rationibus agendum eſt,

Prou. 28. faciem vituli habebat qua ſibi ipſi reſiſtere valeat, vitulus quippe ſacrificio mactatur, carnem ſuam ieiunijs macerat, vigilijs extenuat, flagellis mactat vt ſubdita ſpiritui amplius ferocire non vellit, ſed & faciem aquilæ habebat, aquila proſpectus ſolis intuetur, cognoſcat iuſtus, quòd à Deo in tentationem permittitur, atque cum beato Iob patienter ferat, quæ à Deo ſibi prouenire cognoſcit, qui-

ſcit, quinimo & alia animalia quæ viderat Ioannes Apocaly. plena erant oculis ante & retro, velut alter argos, iuſtus plenus oculis incedere debet cum ſe obſeſſum tot aduerſarijs videat luce cæleſti circumfuſus, vt vndique eminentia dāna animaduertat. Sunt ergo peccatores vincula & funes quæ iuſtum circumplexum tenent, & quod peccatores ſint vincula, ex capite. 7. Eccleſ. accipere poſſumus, vbi depingens peccatricem mulierem totam ipſam laqueos ac vincula facit dicens; Et inueni amariorem morte mulierem quæ laqueus venatorum eſt & ſagena cor eius, vincula ſunt manus illius, imò apud Hebræos legitur ipſa laquei, acſi tota integra laqueus ac vincula foret. Apoca. 4. Eccleſ. 7.

Sed quoniam à principio diximus ex ſententia Diui Gregorij, quòd etiam peccata ipſa dicuntur funes & vincula non incongruè & de ijs carmen hoc intelligi poterit, nam & idem Sanctus doctor ſuper illud Iob. 12. Balthæum Regum diſſoluit & præcinxit fune renes eorum, ait. Qui membrorum ſuorum motus bene gerere ſciunt non immeritò reges vocantur, Regum, itaque balthæum diſſoluit quando in ijs qui benè regere ſua membra videbantur propter elationis culpam caſtitatis in eis cingulum deſtruit & quia renibus carnis delectatio principatur & in fune accipitur peccatum diſtrictus conſcientiæ iudex qui regum baltheum diſſoluit, fune præcinxit renes eorum, quatenus diſſoluto caſtitatis cingulo, ſcilicet eorum membris delectatio peccati dominetur, vt quos in occulto ſuperbia inquinat, quàm ſint deteſtabiles etiam in publico oſtendat, & Prouerb. 5. dicitur; Iniquitates ſuæ capiunt impium & funibus peccatorū ſuorū quiſq; conſtringitur, quod dupliciter poteſt intelligi, primò ſic ꝙ peccata dicantur vincula eo ꝙ peccatorem ligatum tenent, ne poſsit euadere diuinū iudiciū, ſunt enim peccata veluti ſatellites, cōpedes, & manicę, quibus ad luendas pœnas & diuinū ſuppliciū perferēdū detinetur impius, dū enī peccata habuerit effugere diuinā vindictā minimè poterit, & niſi diuinitus per verā pœnitētiā cōteratur, vt poſsit dicere peccator, Dirupiſti vincula mea, tibi ſacrificabo hoſtiā laudis, ſemper ligatus quaſi bos obnoxius ſupplicio pmanebit. Secūdò dicūtur vincula peccata quia animā captiuā & impeditā detinēt ne ad opera meritoria progrediat, iuxta illud Pauli, Vt reſipiſcant à laqueis diaboli à quo captiui tenent, nā qui facit peccatū ſeruus, eſt peccati, q̄ miſerā captiuitatē in ſuis plāgebat Threnis Ieremias D. Gregorius. Prouer. 5. Peccata vincula dicantur. Pſal. 115. 2. Timo. 2. Thren. 1.

Thren, 1. dicēs, Quia tradita est in captiuitatem filia Sion, hoc est anima fidelis & pulchritudo eius in manus inimici, oportet ergo quod à Deo vincula hæc dissoluātur, & ideo dicit legem tuam non sum oblitus, in qua & captiuis redemptionem & vinctis libertatē promittis, & ideo Lazarum ligatum manus & pedes instititis soluendum Apostolis commisit Dominus, nam per absolutionis beneficium vincula peccatorum dissoluuntur, quod & ipsa absolutionis forma significat qua dicitur, Ego te absoluo. Nimirum ab his vinculis quibus te teneri constrictum fateris, & id mandauit Dominus duobus discipulis Ioanni videlicet & Petro, quādo eis iniunxit, vt bestias soluerent & ad se adducerent hoc est cum potestatē tradidit Ecclesiæ suæ, vt peccatores à criminibus absolutos ad se reuerti iuberet. Fortißimus ille Samson dum Dei auxilio fulciebatur facillimè Philistinorū ligamēta soluebat, at vero postquam Dominus ab eo recesßit ligatus ab eis euadere iam nō potuit, quia sine Dei specialißimo auxilio solui peccatorū vincula nequeunt.

Ioan. 11.

Forma absolutionis.

Matth. 16.

Iudic. 16.

VERSVS SEXTVS.

Media nocte surgebam ad confitendum tibi: super iudicia iustificationis tuæ.

Nox dupliciter distinguitur.

NOX dupliciter sumitur & pro tempore nocturno, vt nox distinguitur contra diem, & pro statu aduersitatis & tribulationis & de vtraq; nocte intelligitur carmen licet plura de hoc dicta sunt suprà in versu. 7. octonarij & tractatus septimi, quare breuiter nunc pertranseundum erit. Hi qui virtutem colunt, quæ meliora, atque aptiora sunt ad virtutem eligere semper debent, mediæ autem noctis tempus oportunius, atque commodiùs est ad spiritualia quæque quàm aliud. Primum quoniā tunc somnus maximè animos hominum oppressos, atque interclusos tenet, somnus autem maximam similitudinem cum morte habet nam Poetæ fingunt somnum & mortem fratres esse & alij mortem ferream somnum appellāt, vnde Catullus Nox est omnibus vna dormienda, & Ouidius.

Somnus cū morte assimilatur.

Stulte quid est somnus, gælidæ nisi mortis, imago?
Longa quiescendi tempora fata dabunt.

Ouidius.

In morte autē quis vitalia opera exercere poterit? quod autē vitalius opus quā quod spiritus operatur? à quo & corpus ipsum vitam ha-

tam habet & operationes eius vitales dicũtur, præterea & animus liberior tunc est atque spiritualium capatior, quoniam vapores illi qui ex stomacho ad caput ex cibo & potu ascendunt, vel in subtiliores resoluti, vel omnino euacuati sunt. Silentium etiam ipsum ac omnium rerum tranquillitas ad cælestia meditanda animam ipsam inuitant, quare Psalmista noster alibi dicit, In die mandauit Dominus misericordiam suam & nocte canticũ eius, hoc est in die iusti misericordiæ operibus vacant, nocte autem cælestia meditantur mysteria atque in Dei laudibus inuigilant, vnde & Christus Dominus in orationibus pernoctabat, & Nicodemus nocte in mysterijs fidei edoctus est, & de beato Dominico nostri instituti Patriarcha dignissimo legitur in officio suo, Sic nocte cœli per lustrans limina, die terris dat verbi semina. Quin & in primitiua Ecclesia, vt Plinius iunior lib. 1. Epist. scribit ad Traianum, nihil se sceleris in Christianis reperisse aiebat, nisi quòd obstinatè nolebant sacrificare dijs gentium & quòd summo mane surgẽtes ante lucem Christum tanquam Deum carminibus laudabant, & etiam refert ex Tertulliano Nicephorus. 3. lib. ecclesi. histor. ca. 17. & lib. 14. cap. 3. Theodosium minorem Imperatorem mane consurgere solitum cum sororibus & hymnis Deum & Christũ laudare. & D. August. 9. confess. cap. 12. dicit se summo mane vt à mœrore quem ex morte matris conceperat releuaretur his versibus quos ab Ambrosio acceperat vti solitum, Tu es enim Deus creator omniũ, polique rector: vestiens diem decoro lumine, noctem soporis gratia, artus solutos, vt quies reddat laboris vsui, mentesque fessas alleuet luctusque soluat anxios. Imò & reuelationes sanctis nocte & per somnium fiebant, vt patet in scripturis sanctis, & Iob. 4. dicitur; Per noctem in visione nocturna, quando irruit sopor super homines tunc aperit aures virorum, & erudiens eos instruit disciplina, & media nocte clamor factus est, ecce sponsus venit, & quæ paratæ erant introierunt cum eo ad nuptias & media nocte venit Iesus ad discipulos suos ambulans super mare, media nocte primogenita Ægypti interfecta sunt, quia tũc insurgũt primordia vitiorum quæ statim per vigilias, orationes & laudes diuinas interimenda sunt, vnde Psal. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, antequam adolerent & per diei calorem augescerent. Qui manna illud suauissimũ volebãt colligere, oportebat ꝙ ante solis ortum surgerent ad colligendũ, aliàs orto sole li-

Psalm. 41. Christus pernoctabat. Lucæ. 6. B. P. Dominicus. Plinius. Nicephorus. D. Augustinus. Iob. 4. Matth. 25. Matth. 14. Exod. 12. Psal. 100.

quiescebat. Sic dulcedinem suam his qui mane vigilauerint ad
Sap. 16. eum ostendit Dominus. Vnde Sapientiæ decimosexto dicitur de illo cœlesti ædulio, quod, man, dicebatur, Quod enim ab igne non poterat exterminari, statim ab exiguo solis radio calefactum tabescebat, vt notum omnibus esset quoniam oportet præuenire solem ad benedictionem tuam, & ad orientem lucis te adorare. Quare Diuus Ambrosius super hunc versum, sic ait, Tunc tentator assistit, tunc retia iacit, quibus turbare mentem possit improbidam, tunc spirituales nequitiæ tenebras ostentant, tunc omne nefas suadere contendunt, quando nullus culpæ arbiter, nullus criminis conscius, nullus potest esse testis erroris, inserit cordi vanas disceptationes, vt dicat sibi, quis me videt? & tenebræ & parietes circundant me, quem vereor? Surge igitur ad deprecandum media nocte, hæc hora est qua tentator & nocere consueuit, & irruere, hæc hora est qua solet aduersus graues tentationes cælestе venire remedium, surgendum est ergo, ne qua fraude vincaris, prouidendum est tibi eo tempore, quo potes vincere, nequaquam tempus vincendi amittas, Surge ergo ad confitendum Domino vt gratias agas. Vnde Dominus Ieremiæ secundo dicit; Consurge lauda in nocte in principio vigiliarum. Si autem de nocte tentatio-
D. Augustinus. nis intelligatur, per mediam noctem intelligit Diuus Augustinus, quando tentatio maiores vires habet, quando est in toto feruore ac vi sua, tunc & feruentius Deus exorandus est vt
Ionæ. 2. suppetias ferat ne vincamur, vt Ionas de ventre cœti Deum de-
Lucæ. 23. præcatus est, vt latro in cruce, etiam in afflictionibus ipsis Deus
Iacob. 5. deprecandus, vt opituletur, vnde Iacobi quinto, Tristatur ali-
Dan. 14. quis inter vos, oret, & tres pueri in medio flammarum benedicebant Deum, & Daniel in lacu leonum orabat & exauditus est atque à Deo pastus.

Vel tertiò sic si placet; Media nocte surgebam, &c. hoc est tempore naturalis quietis somni quamuis ligatus funibus peccatorum surgam à somno ad confitendum tibi, ad laudandum te super iudicia iustitiæ tuæ, infra quorum numerum est iudicium vinculorum meorum. Intendit enim quòd ligatus non solum non obliuiscetur Dei legem, verumetiam gratias referat Deo super abdita iudicia iustitiæ Dei, & hoc media nocte, hoc est omni tempore, quod describitur à tempore, quod maximè necessarium

cessarium est, nempe ab eo quod est naturali adscriptum quieti, qui enim illo tempore surgit ad laudandum Deum, quod maximè sibi necessarium est ad quiescendum, à fortior id faciet quando talis non instauerit necessitas. Vnde semper id faciet. Hæc perdoctè Dominus Caietanus.

VERSVS SEPTIMVS.

Particeps ego sum omnium timentium te: & custodientium mandata tua.

CVm secundum doctrinam Pauli pluribus in locis suarum sacrarum epistolarum, omnes vnum corpus sumus in Christo singuli autem alter alterius membra, fit inde vt omnes Christi cultores in charitate vitam agentes, participes fiant omnium aliorum, qui tanquam diuersa membra in vnum mysticum corpus cohærent, quod si vnum membrum tristatur cætera mœrore afficiuntur, si gaudet etiam & alia lætitia implentur, Sed obseruandum, quòd quemadmodum vnio membrorum in corpore & inter se consistit in communicatione eiusdem vitæ quæ ab eadem anima procedit, ita hæc participatio & communio Christianorum in eiusdem spiritus communicatione perstat, secundum illud Pauli. 2. Corinthiorum. 12. Nonne eodem spiritu ambulauimus, hic autem spiritus per virtutem charitatis communicatur, quæ perfectam vnionem hanc constituit, ideo quippe appellatur à Paulo vinculum perfectionis, nam sola hæc vnionem facit in voluntate, idem autem velle, & idem nolle, ea demum perfecta amicitia est, vt dicitur in Prouerbio. Sicut igitur membra mutuis functionibus se iuuant, ita & Christi cultores in charitate degentes, vnde fit quod sicut membrum emortuum per paralypsim, vel alio morbo confectum & exiccatum, non communicat vitam, nec calorem animæ, quem alia membra participant, imò nec alimentis quibus alia cibantur membra alitur, sic qui extra charitatem est per quodcunque peccatum mortale, expers omnino à tali cōmunicatione tanquam membrum dissolutū erit, vnde hic Propheta dicit; Particeps ego sum omnium timentiū te, & custodientium mandata tua, hoc est eorum qui fide & operibus te colunt, & in Symbolo fidei sancto-

Roma. 12.

2. Cor. 12.

rum communionem confitemur id est eorum qui sunt in charita
Sapien.8. te quæ sola amicos & Prophetas Dei cōstituit, vt dicitur Sapiē.7.
Igitur opus satisfactoriū cuiuscūq; in charitate existētis omnibus
sanctis cōmune est, nā amicorū omnia sunt cōmunia, etenim vel
sibi tota illa satisfactio necessaria est, & tūc dicitur omnibus cōmu
nis, quia omnes gaudio perfundunt de illo maximo amici bono,
quod sibi in tantā vtilitatē cessit, gaudēt dico, vel gaudebūt qñ ad
eorū notitiā peruenerit, quod erit in patria, vel nō tanta satisfactio
ne indigebat, & tunc cedit in Ecclesiæ thesauros, quorū summus
Pōtifex dispēsator ac distributor est, hæc est enim alia fideliū om
niū in charitate existentiū cōmunicatio, quod merita Christi &
sanctorū satisfactiones, quæ superfuerūt ad Ecclesiæ thesaurū ve-
niūt, quē summus Pōtifex certis tēporibus necessitate poscēte ape
rit, ac omnibus aliquā partē illorū bonorū elargitur, quibus & sua
debita soluāt & pœnæ debitæ peccatis, vel omnino dimittant, vel
mitiores fiant. Quæ communicatio ad animas quæ in purgatorio
sunt extendit, vt fides orthodoxa cōtra hæreticos docet, & D. Au
gust. 20. de ciuit. cap. 9. vel tertiò iustus ille qui in charitate opus
satisfactoriū operatur intēdit illud cæteris iustis applicare, vel ani-
mabus, qui in purgatorio patiūtur, tribuere, vt noster Patriarcha
Dominicus faciebat per singulas noctes flagella pro eorū requie
accipiēs, & tūc Deus ipse disponit quomodo oēs cōmunicēt talia
bona, vel proportionabiliter, vel secundū maiorē minorēve reci-
pientiū dispositionē, quæ secundū auctiorē, vel remissiorē charita
tē diiudicatur, vel saltem, sic omnibus cōmune tale opus fit quod
oēs propter vnitatē amoris gaudēt de bono illo, quod vni, vel alijs
cōtigit, ꝙ si isti, vel illi applicuerit operans plus ei q̄ alijs prodesse
creditur, nisi aliquid obstans impedierit; & sicut mēbra omnia eo-
dem alimento pascuntur sic iusti fideles eisdem sacramentis, nam
impius etiā si eadem cōmunicet sacramenta non tamen eis pasci-
tur cum non ad vitā, sed ad mortē sumat, nō ad meritoriū augmē-
tum, sed ad suppliciorū incrementū accipiat, præcipuè autē hæc
alimentorū cōmunicatio in sacrosancto Eucharistiæ sacramento
1. Cor. 10. fit, quod sinaxis seu vnio appellatur, vnde Paul. Vnus panis, &
vnū corpꝰ multi sumus oēs qui de vno pane & de vno calice parti
cipamus, quare in oratiōe Dñica docemur petere in cōmuni panē
nostrū quotidianū, hoc est cōmune oībus viuificatis mēbris alimē
tū. Vnde D. Ambr. hoc loco sic dicit; Sicut mēbrū particeps esse
dici-

Marginalia: Thesaurus ecclesiæ p pont. max. dispēsatur. — D. Augustinus. — D. Ambrosius.

dicimus totius corporis, sic cõiũctũ omnibus timẽtibus Deũ. Explicatur etiã hæc cõmunicatio præter hãc corporis & mẽbrorum analogiã, in hoc quod omnes sumus eiusdẽ familiæ domestici. Ecclesia quippè à Paulo domus Dei dicitur; Hæc scribo tibi fili Timotheæ, vt scias quomodo oporteat te conuersari in domo Dei, quę est Ecclesia Dei viui; oẽs autẽ familiares & domestici vnius domus si inter eos amicitia viget mutuis se iuuãt officijs atq; societate quadã inter se cõnexi, quasi cõmunia opera inuicẽ faciunt, sic in Christi fidelibus charitatis amicitia cõiũctis cõsiderãdũ est. Vnde 1. Ioan. 1. dicitur; Vt & vos societatẽ habeatis nobiscũ & societas nostra sit cũ Patre & cũ Filio eius Iesu Christo. & Paul. Col. 1. Cũ gaudio gratias agẽtes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partẽ sortis sanctorum in lumine. Inter eos quippè est vnitas fidei, doctrina cõsentiẽs, cõformis vsus sacramẽtorũ, qui etiã qualescũq; dæmum quorũdã errores aut dissensiones incidãt, soliciti sunt seruare vnitatẽ spiritus in vinculo pacis. De quo vide D. Aug. trac. 32. in Ioã. & 2. de doctr. Christ. c. 6. & epist. 19. item de vera religione. c. 6.

1. Tim. 3.

1. Ioan. 1.

Coloss. 1.

D. Aug.

Extẽditur & cõmunio hęc nõ solũ ad fideliũ animas qui in purgatorio satisfaciũt, vt supra docuimus, verũetiã ad illã cœlestẽ Ierusalẽ, quæ sursum est mater nostra & libera est quæ vnã nobiscũ societatẽ facit, vnũq; regnũ constituit, ideò quippè præsens Ecclesia passim in Euangelio appellatur regnũ cœlorũ, quoniã vnũ regnũ cũ illa cœlesti cõstituit, nã est idẽ vtriusq; Ecclesiæ, tam militantis quã triũphãtis princeps Chrũs, scilicet, Dñs noster, ipsum dedit caput super omnẽ Ecclesiã, & super omnẽ principatũ & potestatẽ, vt ait Paulus. Sunt eædem leges, mores, atq; institutiones regales, quia vtrobiq; lex charitatis viget eadẽq; lex vtrinq; seruatur, licet perfectius in cœlo, vbi Deus erit omnia in omnibus idẽ ergo regnũ constituit terrena Ierusalẽ cũ cœlesti sicuti Hispaniarũ vnũ atq; idẽ dicitͬ cum orbe illo nouo qui India del Pyru nũcupatur, quoniã & si maximo secernamur locorũ interuallo, tñ quoniã idẽ princeps vtrũq; moderatͬ imperiũ, eædẽque leges vtrinq; seruãtur idẽ omnino regnũ nũcupabitur, hac tamẽ differentia seiungimur, quod illi iam trãquilla pace promissionis terra æterna possessione fruũtur, nos adhuc tãquam peregrini ad eam meritorijs operibus properamus, veluti cũ filij Israel Iordanẽ trãsibãt illi qui iam sicco pede promissam terrã attigerãt, ad eundẽ populũ pertinebãt cũ illis qui adhuc ex altera parte ripæ cõstiterãt accincti tamẽ ad transeundum,

Ephe. 1.

Simile.

Figura.

Iosue. 4.

ſcundum, arca autẽ teſtamenti in medio fluminis erat, eadẽ ergo gens atq; idẽ populus vterque,niſi quod illi iam ad alteram ripam appulerant,promiſſamque terrã tenebant,ſed iſti adhuc in itinere erant properãtes trãſmeare. Cœlites illius ciuitatis almæ Ieruſalẽ, vnum nobiſcũ populum cõſtituunt, niſi quod illi iam tranquilla pace fruuntur promiſſamq; attigerunt terrã,nos ad huc in itinere ſumus,adhuc arca teſtamenti,hoc eſt lex diuina nobiſcum eſt, *id* eſt, adhuc legem & mandata adimplere debemus ſuperſuntq; facienda opera quibus illã beatã patriã mereamur. Vnde & Dominus Ezechieli præcepit vt ciuitatẽ Ieruſalem in latere deliniaret,vt oſtenderet quod terrena hæc veluti pictura quædam ac ſculptura eſt illius cœleſtis, quæ in hac veluti in imagine quadã ſculpta eſt, cum ergo tanta ſocietate iungamur,quid mirum ſi & illi noſtri & nos illorũ comparticipes ſimus. Vnde & nos illorũ precibus adiuuamur & illi de noſtris lætantur benefactis,nam & gaudium eſt in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiã agẽte,vt dicitur.Luc.15. Quare D.Auguſtin.in Enchiridion. c. 56.ait.Tota Eccleſia accipienda eſt nõ ſolum ex parte qua peregrinatur in terris à ſolis ortu vſq; ad occaſum laudãs nomẽ Domini,& poſt vetuſtatis captiuitatẽ cantans canticum nouum,verumetiam ex illa quæ in cœlis ſemper ex quo condita eſt cohæſit Deo, nec vllum ſui caſus malũ experta eſt,hæc in ſanctis angelis beata perſiſtit & ſuæ parti peregrinanti ſicut oportet opitulatur, quia vtraque vna erit conſortio æternitatis,& nũc vna eſt vinculo charitatis:hæ autẽ omnes communicationes ex alia oriũtur hoc eſt ex hoc quod iungimur Chriſto à quo tãquã à capite cõmunes,omnia mẽbra influẽtias accepimus.Vnde Pau.Eph.4.ſic ait.Vt in charitate creſcamus in illo per omnia,qui eſt caput Chriſtus ex quo totũ corpus cõpactũ & cõnexũ per omnẽ iuncturã ſubminiſtrationis ſecũdũ operationẽ in mẽſurã vniuſcuiuſq; mẽbri augmẽtũ corporũ facit in ædificationẽ ſui in charitate. Hic vides hãc mirabilẽ ſanctorũ cõmunionẽ à Paulo altiſsime obumbratã,declarauerat influxũ Chri in mẽbra, declarauerat & ipſa mẽbra corporis,modo docet officiũ mẽbrorũ eſſe virtute capitis augere,omnia membra corporis augeamus inquit nos in illo,qui eſt caput Chriſtus. In quo incremẽtũ capiant mẽbra quæ augere debemus in illo, augeamus autẽ ad ſimilitudinem corporis naturalis,quod ſeipſum auget omnibus ſuis mẽbris proportionabiliter incremẽta dando, coniunctis ſuis partibus augmentum

Figura.
Ezech.4.
Luc.15.
D.Aug.
Ephes.4.

gmentũ ſubminiſtrãdo,ſic corpus myſticũ Chriſti, quod tamdiu eſt in ſtatu augmẽti,quãdiu eſt in carne,donec occurramus oẽs in virũ perfectũ,ex virtute Chriſti capitis,nõ ſolum cõpactũ ſeu coniunctũ eſt,ſed & cõnexũ,ſeu cõglutinatũ. Cõiungũtur huius corporis mẽbra per fidẽ,connectũtur nexu charitatis, ſicuti membra corporis naturalis connexa ſunt inuicem per neruos,fides quippè & charitas cõnectunt mẽbra corporis myſtici ad mutuã ſubminiſtrationẽ in ſpiritualibus, vt dicitur ad Philip. 1. Scio enim quòd in hoc proueniet in ſalutẽ per noſtrã orationẽ & ſubminiſtrationẽ ſpiritus Ieſu Chriſti ſecũdũ operationẽ in mẽſurã vniuſcuiuſq; mẽbri augmẽtũ corporis faciat, hoc eſt nõ ſolum à capite noſtro Chriſto eſt mẽbrorũ Eccleſiæ cõpactio per fidẽ,nec ſola cõnexio vel colligatio per mutuã ſubminiſtrationẽ charitatis, ſed etiam eſt ab ipſo actualis mẽbrorũ operatio ſecundũ mẽſurã cuiuſlibet mẽbri quæ augmentũ corporis facit proportionale ſecũdũ cuiuſlibet mẽbri diſpoſitionẽ,vt in corpore naturali fit in ędificationẽ ipſius in charitate,quia charitas ędificat(mirabile dictu,)vt intelligamus corporis Eccleſiæ verum augmentũ non cõſiſtere in ædificatione doctrinæ,prædicationis,prophetiæ, & huiuſmodi,ſed in additione dilectionis,quia enim ædificatio cõtinuè auget ædificium,ideo augmentum corporis per ædificationẽ explicuit.Ecce mirabilem vnionẽ membrorũ in capite à quo tot bona cõmunicantia inuicẽ ſe augent in charitate per ſubminiſtrationẽ,& operationem ſpiritus Chriſti Ieſu.Ideo placet Diuo Auguſtino, quod hoc carmen etiam intelligatur de hac mirabili communicatione qua & ipſum Chriſtum communicamus, conſortes eſſe diuinæ naturæ, vt ait Petrus, per vnionem illam qua noſtra natura diuinæ perſonæ vnita eſt. Vnde & mutuo ipſe à nobis communicauit naturam, qui enim ſanctificat,& qui ſanctificatur ex vno omnes Hebræ. 2. Hoc eſt tam Chriſtus ſanctificans adoptionis filios quam ipſi filij qui ſanctificantur ex vno Adã oẽs ſunt. Propter quã cauſam ſubinfert; Nõ cõfunditur fratres eos vocare dicẽs; Nũtiabo nomẽ tuũ fratribus meis, & iterũ,quia ergo pueri communicauerũt carni & ſanguini,& ipſe ſimiliter participauit eiſdẽ,ex qua participatione ipſe mortalitatis noſtræ miſerias & nos diuinitatis illius diuitias communicamus,ipſe homo,nos dij facti ſumus,ipſe mortalis, nos immortales,ipſe infans vnius diei, nos æternitatis participes, imo & per ipſum ait Paulus; Cõſedere nos fecit Deus ad dexterã ſuam

Phil. 1.

D. Aug.

Heb. 2.

Ephe. 2.

ad quam

ad quā supra Christus homo consedit. Quare deuotisimè Diuus
D. Aug. pater August. in Manuali, quod vulgo circunfertur. c. 12. sic ait, Est in te Deo, & Dño nostro dulcisimo & benignisimo vniuscuiusq; nostrū portio & sanguis & caro, vbi ergo portio mea regnat ibi me regnare credo, vbi sanguis meus dominatur ibi dominari me cōfido, vbi caro mea glorificatur ibi gloriosum me esse cognosco, quāuis peccator sim, de hac tamē cōmunione gratiæ nō diffido, & si peccata mea prohibent, substātia mea requirit, & si delicta propria me excludūt, naturæ cōmunio nō repellit, ecce mirabilem & diuinam simul participationem membrorum Christi inter se & à capite aqua ethnicus, hæreticus, schismaticus, & excōmunicatus excluduntur, imo & qui est in mortali peccato, quoniā sicuti qui extra Noe arcam extiterūt omnes extincti sunt, sic qui ab Ecclesiæ vnitate quomodolibet auulsi sunt nisi eidem recōcilientur, vel per fidē hæretici & infideles simul cum charitate, vel per amorem & penitudinem qui in mortali peccato sunt, hāc mirabilē cōmunicationē per subministrationem spiritus non participant, sed
D. Cypria. pereūt. Vera quippè est illa D. Augustini & Cypriani regula. Nō habebit Deum patrem, qui Ecclesiā noluerit habere matrē. Cypri, lib. 1. epist. epist. 11. Aug. l. 4. de Symb. ad Cate. c. 20. & Psal. 88.

Casiodo. Casiodorus sic dicit; Particeps ego sum omnium timētium te, ita portio Dominus, vt particeps sit non vnius, sed omnium Ecclesiarum tanta virtus vnitatis, cum sit particeps Christi humiliter dicitur particeps famulorum quod est & Christi esse participem.
Hebr. 3. Vnde Paulus Hebræ. 3. Participes Christi facti sumus.

VERSVS OCTAVVS.

Misericordia tua Domine plena est terra: iustificationes tuas doce me.

D. August. expositio. Augustinus sic exponit, dicens propter hoc quod Christus particeps factus est fratrum suorum Deus hominū, immortalis mortalium ideo granum cæcidit in terrā, vt multipli-
Psal. 32. catum multum faceret fructū. Vnde de ipso fructu adiungit Psalmista, dicēs; Misericordia tua Domine plena est terra, & vnde hoc nisi cum iustificatur impius, scilicet, in cuius gratiæ sciētia, vt proficiatur adiungit (iustificationes tuas doce me.) Itaq; Diuus Au-
Misericordia. gustinus hāc misericordiā Christū intelligit. Cuius gratia & meritis iustificatur peccator, cui in scriptura dicitur; Terra es, repletus

est ergo

est ergo peccator misericordia Christi, quia iustificatio impij pura gratia ac misericordia est, nulla enim merita nostra primā gratiam præcedere possunt. Aliàs gratia, iam nō esset gratia, sed merces, vt Paul. infert, vnde Thren. 3. dicitur; Misericordia Dei, quòd non consumpti sumus. Dicitur autē terram esse plenam hac misericordia Dei, hoc est Christo, quia iam non solum notus in Iudæa Deus, sed à solis ortu vsque ad occasum magnum est nomen Dei, quia iam nomen Christi diuulgatum est in vniuersa terra, & vt ait Ambrosius, Plena est terra misericordia Domini, quia omnibus data est remissio peccatorū. Super omnes sol oriri iubetur, & hic quidem sol super omnes quotidie oritur. Mysticus autem sol ille iustitiæ omnibus ortus est & omnibus venit, omnibus passus est & omnibus resurrexit, ideo autem passus est, vt tolleret peccatum mundi, si quis autem non credit in Christum, generali benedictione ipse se fraudat, vt si quis clausis fenestris radios solis excludat, non ideo sol non est ortus omnibus si calore eius ipse se fraudat, sed quod solis est, prærogatiuam suam seruat, quod impedientis est communis à se gratiam lucis excludit, & hoc diuinæ misericordiæ imputatur, quia pluit super iustos & iniustos, vt dicitur Matthæi. 5. Dicitur autem Christus Dei misericordia, quia quicquid misericordiæ à Deo habemus, totum per Christum communicamus. Sicuti & dicitur nostra iustitia, quia quicquid iustitiæ ad Deū habemus ab ipso est. Vel dicitur Christus Dei misericordia quia per ipsum maximè patefacta est, nam vt ostenderet in seculis superuenientibus inæstimabiles diuitias gratiæ suæ filiū suum nobis misit, vt dicit Paulus. Patefacta sunt viscera misericordiæ Dei per Christum, quæ antea clausa & operta erant, vnde clamor ille propheticus. Esa. 63. Vbi nūc fortitudo tua & zelus tuus multitudo viscerum tuorum & miserationum? super me cōtinuerunt se, sed nunc iam alius Propheta clamore magno laudat Deum dicens; Per viscera misericordiæ Dei nostri in quibus visitauit nos oriens ex alto, & D. Bernardus dicit; Patent mihi viscera Dei per Christi vulnera, nam aduentus ille Christi ad misericordiam fuit non ad iustitiam, nam vt ipse dicit Ioan. 3. Non misit Deus filium suum in mundum vt iudicet mundum, sed vt saluetur mūdus per ipsum, & Esa. 61. dicitur; Spiritus Domini super me, eo quod vnxerit me ad euāgelizandū pauperibus misit me vt mederer contritis corde & prædicarem captiuis indulgentiam & clausis apertionem

Thren. 3. — Simile. — Matth. 5. — Ephe. 2. — Esai. 63. — D. Bernar. — Ioan. 3. — Esa. 61.

tionem,& prædicarem annum placabilem Domino vt cõsolarer omnes lugentes &c.adeò auidus Deus fuit suā nobis patefaciendi misericordiā,vt eam visibilem nobis atque palpabilem præbuerit, vt eam manibus, quasi proprium bonum nostrũ cõtrectaremus, atq; oculis in eius pulcherrima specie delectaremur, auribus dulcissimũ eius sonum hauriremus, demũ suauissima eius fragrantia allecti, post illum cum sponsa curreremus dicētes,In odorem vn-

1. Ioan. 1. guētorum tuorum currimus,vt & sic illud Ioan. dicere possemus. Quod vidimus,quod audiuimus, quod manus nostræ contrecta-

Lucæ. 10. uerunt de verbo vitæ,& illud Luc. 10.Beati oculi qui vident quæ vos videtis & aures vestræ quia audiunt.

Misericordia. Sed simplicius versus iste intelligi potest de ipsa Dei misericordia,quæ omnem repleuit orbem terrarum:nam & si iustitia & misericordia in Deo, imo & omnes virtutes æquales sint, cum sint ipsemet Deus:tamen quia in præsenti plures nobis misericordiæ, quam iustitiæ effectus innotescunt, ideo dicitur orbis repletus

D. Aug. Dei misericordia,nam licet D. Augustinus super Psal. 16.hoc explicet de iustificatione peccatorum , quoniam repleta est terra peccatoribus ita & misericordia Dei quæ illos iustificat, tamen etiam intelligitur de alijs misericordiæ operibus, quibus replet terram,nam effudit illam super omnia opera sua,non distillauit, sed prodigè effudit,non parcè comunicauit,quinimo priùs misericor

Psal. 102. diæ opera nobis ostēdit quàm iustitiæ secundũ illud Psal. Miseri-

Simile. cordiā & iudiciũ cantabo tibi Domine , vt disertus rhetor blanditijs misericordiæ animos hominũ captat atq; aucupat vt attentius cætera audiant.Præterea plures misericordiæ quā iustitiæ demonstrat opera,nam si vnum aut alterũ iustitiæ opus experimur,mille millibus misericordiæ cõpensatur, imo & circũcingitur iustitia à misericordia ita vt vix in præsenti seculo appareat, ipsæ quippè pœnæ dum hanc agimus vitam medicinæ sunt ex misericordiæ

Psal. 114. apotheca eductæ.Vnde Psal. 114.Misericors Dominus & iustus, & Deus noster miseretur.Ecce circũseptam iustitiā à misericordia & tanquā in medio clausam:vt nec ingredi,nec egredi nisi per misericordię ianuā queat,mixta quippè ac tēperata iustitia Dei,cum misericordia nobis propinatur,vt eam absq; mortis periculo haurire possimus, quis enim purā ac nudā Dei iustitiā sustinere pos-

1. Petri. 4. sit,cum nec angeli iudiciũ eius portare queant?vt dicitur 1. Pet. 4.

Simile. Veluti medicus forte ac venenosum medicamen propinaturus ægroto

ægroto alijs benedictis herbis immiscet, quibus contemperatum absque interitu ebibere posit, quòd autē pœnæ ipsæ ex Dei misericordia nobis in hac vita proueniant, attestatur comminatio illa prophetica Ezech. 16. Auferetur zelus meus à te, & quiescam vt non irascar amplius. Vbi ira Dei amoris ac beneuolentiæ effectus designatur, flagellat enim vt pius pater, omnem filium quē diligit Prouerb. 3. Quare pronior semper Deus est ad miserendum. 2. Reg. 8. dicitur; quòd Dauid mensus est duos funiculos, vnum ad occidendum, & vnum ad viuificandum, & dicunt Hebræi, quòd funiculum ad viuificandum maiorem constituit, quàm illum qui fuit ad occidendum, vnde & legunt, Mensus est duos funiculos ad mortificandum, & impleuit funiculum ad viuificandum, vt plures vita donaret quàm interficeret, quod Deo potius attribui debet, qui vult omnes homines saluos fieri; & implet funiculum ad miserendum, alibi etiam in Psalmo. 111. dicitur; Misericors & miserator & iustus Dominus. Vbi pro vno iustitiæ titulo duplex misericordiæ ei tribuitur. Hoc enim nomine potisimè gloriatur Deus, vt dicatur pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui olim dicebatur Deus vltionum quare sponsa Cant. 1. Oleum effusum nomen tuum. Per oleum autem misericordia designatur, quia enim misericordiam suam effudit super omnia opera sua, ex frequentisimis pietatis effectibus ei nomen imponimus, vnde dicitur misericors & miserator, hoc est quòd nō solum in se habet misericordiā, sed ꝙ in omnibus operibus eius maximè eam manifestat, dicat ergo Sponsa; Oleum effusum nomen tuū, hoc est ex misericordiæ tuæ effectibus cōmunicatis te misericordē & miseratorē nuncupamus, omnia quippè opera tua redolent misericordiam tuam. Vnde alia litera vnguentum effusum nomen tuum, ad cuius fragrantiam vnguenti, peccatores post te currunt, ita vt de te tuus Euāgelista dicat; Erāt appropinquantes ad Iesum publicani & peccatores. Hi sunt effectus illi epitecta ac tituli quos Dñs Moysi manifestare voluit Exod. 33. cū ei dixit; Ego ostēdā tibi omne bonū, & vt ostēderet quòd hoc bonū nō esset id quod deus habet in se, quod cōmunicat creaturæ, ait. Posteriora mea videbis faciem autē meā videre nō poteris, hoc est effectus profundisimos meæ bonitatis quibus creata omnia colo; Quare super faciē Moysi secūdū Hebræos trāsiturū se ꝓmisit Deus, experiētia autē nobis cōstat, ꝙ eorū quæ supra nos sunt tantum

Ezec. 16. Prouer. 3. 2. Reg. 8. 1. The. 2. Psal. 111. 2. Cor. 1. Cant. 1. Oleū mise-ricordiam designat. Luc. 15. Exod. 33.

tantum superficiem illam cõuexam quæ versus nos est cernimus, cætera tecta manent, ad insinuandum id solum reuelasse Deum Moysi nempe bona sua quæ nobis communicat, quæ versus nos sunt, nosque respiciunt quæ potissimæ sunt misericordiæ opera, vnde illud. Ego ostendam tibi omne bonum, hoc est maximum bonum. Sic enim frequenter loquitur scriptura, vt est illud Ecclesiastici vltimo. Time Deum & mãdata eius obserua, hoc est enim omnis homo, hoc est maximus homo, & Prouer. 11. Desiderium iustorum omne bonum, hoc est maximum bonum, misericordia autem in Deo est maxima virtutum, quippè quæ omnem defectum excludit nam misereri est miseriam subleuare, qui autem aliquam miseriam subleuat ea carere debet, vt qui pauperi subuenit egenus esse non potest, qui ignorantem docet ignorantia carere debet qui debili opẽ fert, fortis vt sit oportet, cum ergo Deus omnem subleuet miseriam omnibus expertem oportet esse miserijs. Est ergo in Deo misericordia maxima virtutum, quæ hic omne bonum nuncupatur. Igitur promisit Deus Moysi se specimen aliquod gloriæ suæ ei manifestaturum ac deinde nomina recondita ac bonitatis suæ epitecta, cum subiungit, & *vocabor in nomine Domini coram te*, hoc est nomina propria & ingenita mea tibi reuelabo: Deo autem proprium est misereri semper & parcere, in cuius signum subdit, & miserebor cui voluero, & clemens ero, in quem mihi placuerit quod capite sequenti clarius apparet, in quo nomen Dei Iheouah, quod est nomen proprium eius, quatenus fons essendi, ei patefacit, & postquam quæ pollicitus fuerat ei Deus vidit, ait Scriptura. Cumque descendisset Dominus per nubem stetit Moyses cum eo inuocans nomen Domini quo trãseunte corã eo ait. Dominator Domine Deus misericors & clemens, patiens & multæ miserationis ac verax, qui custodis misericordiam in millia qui aufers iniquitatem & scelera atque peccata, acsi hæc fuissent epitecta quæ Deus illi, secundum quod fuerat pollicitus manifestauit, & credo hunc sensum non longe abesse à literali illius loci, atque hoc obsecro aduertãt legentes me creberrime literalem explicare sensum testimoniorum quæ ex scriptura adduco. Igitur cum frequentiores effectus diuinæ misericordiæ experiamur quàm iustitiæ talibus etiam titulis frequentius honoramus Deum. Exo. 24. Ascendit Moyses in montem & cum eo septuaginta senes ex Israel qui viderunt Deum Israel & sub

Eccle. vlti. Prou. 11. In Deo misericordia maxima virtutum. Exod. 24.

sub pedibus eius, quasi opus lapidis sapphirini, & quasi cœlũ cum serenum est. Nam cum in hac vita faciẽ Dei cernere nõ valeamus, pedum vestigia quibus terrã caleat videmus, hoc est effectus quibus ab eo gubernamur, experimur, hi autẽ sunt misericordię opera designata per lapidẽ sapphyrũ & per cœlum serenum non turbulẽtum quod exprimat iram, sed serenũ ac rutilans, ceruleumq́; sapphyri colorem, quæ omnia tranquillitatem pacemq́ue nobis ostendunt. Dicitur autem misericordia Domini plenam esse terram, quia cœli non indigent misericordia, vbi nulla est miseria, in terra hominum abundat miseria & superabundat Dei misericordia, vt alibi ait Psalmista, Miserationes eius super omnia opera eius. Vbi aduertendum ex Richardo, quòd Dei misericordia & replet cœlum, & replet terram, nam alibi etiam dicitur; Domine in cœlo misericordia tua, & reuera, ait Richardus, perisset totum quod Deus fecerat nisi misericordia Domini subuenisset. Culpa & vltio quicquid in hunc mundum venerat auferebant, quia & fragilitas semper tendebat ad lapsum, & cogebat ad vindictam semper iudicantis censura, sic Angelus eijcitur à cœlo, sic de paradiso exulat homo, sic mundus deletur diluuio, sic gentes confunduntur linguis, sic vrbes diuino exuruntur incendio, sic Iudæam vltor Christi sanguinis Romanus delet exercitus, hæc est Christi magna & longa misericordia, qui iudicium omne seruauit ad vnum, & totum hominis tempus ad pœnitentiæ deputauit indutias, vt quod de vitijs suscipit infantia, capit adolescentia, inuadit iuuentus, contingit vel senectus de peccato, vel tunc pœniteat quando se sentit iam non posse peccare, & tunc saltem reatum deserat, quando iam illum relinquit reatus faciat de necessitate virtutem, vt moriatur innocens qui totus in crimine vixit, sic ergo Deus per misericordiam reddit, quod per iudicium deperierat, vt merito dicat Psalmista; Misericordia Domini plena est terra. Hæc Richardus. Richardus.

(Iustificationes tuas doce me.) Creberrimè hanc repetit petitionem, quia semper quærẽda ad profectum, nec vnquã est bonæ rei societas vt ait Cassiodorus, sed tamen ideo (vt docet Ambr.) iustificationes Dei ab ipso Domino petit doceri, quia difficile est in terra huiusmodi magistrum inuenire, qui ea doceat quæ ipse non videt. Ad illum ergo Doctorem intimo Propheta concedit affectu, qui solus magister est verus, de quo in Apocaly. scribitur. c. 5. Cassiodorus. D. Ambr. Apoc. 5.

quòd agnus librum ſignatum aperuerit quem nullus antea poterat aperire, ſolus enim Chriſtus clauē habet ſciētiæ quam cui vult cōmunicat, & ideo ad ipſum conuerſus Pſalmiſta ait. Tu me doce iuſtificationes tuas, quia tu es vera iuſtitia, tu doce me quæ ſapienter dicta ſunt, quia tu ipſe es vera ſapientia: tu aperi cor meū, quia aperuiſti librum: tu aperi illud oſtium quod in cœlo eſt, quia tu ipſe es ianua, per te ſi quis intrauerit regnum illud poſsidebit æternum, per te ſi quis intrauerit non decipietur, quia falli non poteſt quicunque veritatis domicilium fuerit ingreſſus.

Vel ſi vis per iuſtificationes intellige iuſtitiam Dei, nec enim de miſericordia gaudebit qui iuſtitiam contempſerit, vnde poſt relatam miſericordiam iuſtitiarum Dei meminit. Vbi aduertendum ex Diuo Gregorio. 19. mor. ca. 16. quòd iuſtitia miſericordiam in omnibus operibus noſtris præcedere debet, vt opera pietatis, vel miſericordiæ rectè poſsint nūcupari. Ait quippe Gregorius. Ille bene agit quæ pia ſunt, qui prius ſeruat quæ iuſta ſunt, & collatus in proximis miſericordiæ riuus de iuſtitiæ fonte ducatur, nam multi proximis miſericordiæ opera impendunt, ſed iniuſtitiæ facta non deſerunt. Vide alia &c.

D. Greg.

NONVS OCTONARIVS.

ט

1. Teht. Bonitatem feciſti cum ſeruo tuo Domine: ſecundum verbum tuum.

2. Teht. Bonitatem & diſciplinam & ſcientiam doce me: quia mandatis tuis credidi.

3. Teht. Priuſquàm humiliarer ego deliqui: propterea eloquium tuum cuſtodiui.

4. Teht. Bonus es tu: & in bonitate tua doce me iuſtificationes tuas.

5. Teht. Multiplicata eſt ſuper me iniquitas ſuperborum

perborum: ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.

Coagulatum est sicut lac cor eorum: ego verò legem tuam meditatus sum. 6.Teht.

Bonum mihi quia humiliasti me: vt discam iustificationes tuas. 7.Teht.

Bonum mihi lex oris tui: super millia auri & argenti. 8.Teht.

INCIPIT TRACTATVS NONVS.

VERSVS PRIMVS.

Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine: secundum verbum tuum.

IN hoc nono octonario induit Propheta personam viri iusti iniustè & absque causa ab iniustis vexati vt in quinto versiculo patet vbi dicit; Multiplicata est super me iniquitas superborum, ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua. Quod clarius in Hebræo habetur vbi sic legitur. Applicuerunt super me falsitatem superbi ego in toto corde seruabo præcepta tua. Vbi clare vides personã iusti, cuius est in toto corde scrutari, & seruare mandata Dei. Introducitur autem hic iustus quasi cupidus discendi ab ipso Deo, cur iusti sic in præsenti affligantur, cur tot calamitatibus pateant, tot hostium persequutionibus subsint. Cui quæstioni in duobus vltimis versiculis satisfacit. Fatetur quidem in primo versiculo cum sancto Iob, se bona de manu Domini recepisse cum dicit. Bonitatem fecisti cum seruo tuo Domine secũdum verbum tuũ, hoc est, secundũ occultas rationes agẽdorũ quibus Deus orbẽ gubernat. Acsi diceret. Etiam mala quæ patior, sunt arcana tuæ pro-

Hic propheta accipit personam hominis iusti, iniuste lacessiti.

uidentiæ iudicia,quæ inter bona connumerare non dubito. Scio enim te tam bonum vt nullum permitteres malum,nisi simul tanta præstares sapientia,vt ex malo bonum emolumentaque multa eliceres. Sed hoc à te discere volo qua mente, quave intentione me iustum diu vexare placuit, ac simul scientiam legis tuæ de hac iustorum in præsenti depræsione doceri à te valde cupit anima mea.Respondet autem quæsito duobus vltimis carminibus, cum in penultimo dicit. Bonū mihi quia humiliasti mē vt discam iustificationes tuas,vel bonum mihi quia afflictus sum (quod idem est) acsi diceret; quòd vexatio dat intellectum, atque præsentis vitæ afflictiones in æternorum memoriam nos reducunt. Et in vltimo carmine,dicit. Nihil noces iustis temporalia ab eis subtrahendo,cum præstantiora bona conferas qualia sunt spiritualia & cœlestia quę in lege tua promittis obseruatoribus:quæ pretiosiora quæque auri & argēti longo interuallo antecellunt. Atque hęc iustorum confidentia metum temporalem excludit, vnde litera quæ huic octonario contigit est Teht, nona in ordine alphabeti Hebraici,significat autem exclusionem quasi per hæc sperata omnem mœtum à se excludant electi, nec enim metuit temporalia amittere,qui æterna tanta cum fiducia expectat, nec corporis mortem horret qui perpetuam à Deo nancisci confidit vitam, minus terrenam substantiam perdere formidat,qui cœlestem super aurum & topazion præstātem desiderat. Hæc autem vna est & credo potissima inter abditissimas rationes diuinas quare iustis mala,& malis bona in hac vita proueniant, quoniam iustorū retributio in melioribus promissionibus(vt ait Paulus)sita est,mali autem in futuram reseruantur vindictam cui collata temporalia bona quasi nihil sunt. Videmus multotiens primogenitum,atque totius substantiæ paternæ hæredem futurum,dissutis atque veteranis vestimentis indutum,cum seruus melioribus vestiatur, quoniam iste cras in pristinum recludetur,ille perendiè in omnem ingredietur hæreditatem.Quid quod iustus Lazarus laceratis vestibus cruore ac vulneribus plenus ad ianuam diuitis iaceat, diues vero pretiosis vestibus indutus lautis cibis pastus ipsum despiciat,cum ille cras in sinum Abrahæ recipiendus sit,hic in inferno sepeliendus? Vnde Paulus electis dicit. 1. Corint.3. Omnia vestra sunt siue Paulus,siue Appolo, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura,omnia vestra sunt. Cum igitur

[Margin notes: Theth significat exclusionem. — Paulus. — Luce. 16. — 1.Cor. 3.]

igitur iusti sint hæredes Dei,talia tantaque bona expectent, nihil refert, in præsenti seculo, dum adhuc paruuli sunt, nihil à seruo differant,imo & viliora patiantur; mali verò quoniam ad æterna reseruantur tormenta, parum est quidquid hic recipiant boni,vt D. Gregor. docet super illud Iob. 21. Quoniam in diem perditionis seruatur malus & ad diem furoris ducetur. Interrogauerat in principio capitis,& dixerat;Quare impij viuũt, subleuati sunt,cõfortatique diuitijs,& cætera quæ ibi videbis,vbi temporalem eorum felicitatem depinxit,atq; breuissime respondet dicẽs; Quoniam in diem perditionis seruatur malus, & ad diem furoris ducetur. Veluti cũ sceleratus homo ad suppliciũ ducitur, permittitur vt ei in via delicatus cibus subministretur, & hęretici qui cras igni tradendi sunt cœna opulenta pridie pascũtur,quare ergo delicijs permittuntur pasci tetri facinorosique homines? quoniã statim supplicium de eis sumendũ est, quid facit bucella dulcis? cras flammis exurẽdus est; Sic quia in diẽ furoris seruatur malus quid magnum quod hic permittatur delitiosè viuere? ducunt enim in bonis dies suos,in puncto ad inferos descẽdunt. Vide D.Chryso. hom. 1. ad populum Antiochenum,vbi plures rationes congerit quare iusti hic permittãtur affligi. Hæc igitur est huius octonarij doctrina,(Bonitatẽ fecisti cum seruo tuo Domine,) hoc est bonũ fecisti,vel bene fecisti,hebraismus est,vt illud Sapien. 1.Sentite de Domino in bonitate,hoc est bene. Tũc ergo benefecisti cũ seruo tuo cum hominem ad imaginem & similitudinem tuã creasti, ad imaginẽ cum animã tui cõpotem ei infudisti,ad similitudinẽ cum dona gratiæ quasi superaddita tribuisti, (Secũdum verbũ tuum,) id est, cum dixisti; Faciamus hominem ad imaginẽ & similitudinem nostram Genes. 1.Sic Lyranus.

D.Greg. | Simile. | Iob. 21. | D.Chryso. | Sapien. 1. | Gen. 1.

Diuus Augustinus legit. Suauitatem fecisti cum seruo tuo,hoc est fecisti vt me delectaret bonum,quãdo enim delectat, & bonũ & magnũ Dei donũ est,quãdo autẽ bonũ opus quod lex imperat fit timore pœnæ nõ amore iustitiæ, cum Deus metuitur nõ amatur,seruiliter fit,non liberaliter. Seruus enim non manet in domo in ęternũ,quia perfecta charitas foras mittit timorem,filius autem hoc est qui amore seruit,manet.Et certè qui timore pœnæ operãtur, minimè permansuros existimes, non enim operantur quia volunt,sed quia timent.Facerent enim malum,vel desisterent à bono si vindictã non timerent. Vnde quàm primũ serpens absoluit

Lyranus. | D.Aug. | 1.Ioan.4.

timorem mortis à muliere dicens; Nequaquam moriemini, de ligno vetito ædidit. Suauitatem itaque (ait Augustinus) fecisti cum seruo tuo Domine cum faciēdo filium qui seruus fuit. (Secundum eloquium tuum,) hoc est, secūdum promissum tuum vt secūdum fidem firma sit promissio omni semini. Rom. 4. D. Hieronym. de bonis, quæ Ecclesiæ suæ contulit Deus, per verbum suum quod est Christus carmen hoc intelligit.

Aug.

Rom. 4.
D. Hiero.

VERSVS SECVNDVS.

Bonitatem & disciplinam & scientiam doce me: quia mandatis tuis credidi.

QVA connexione atque consequentia hæc carmina inter se iunguntur in præcedēti versu explicuimus cum argumentum totius huius octonarij proponebamus, sed quoniam plures hosque selectos sensus habent sequētes versiculi in eis deinceps immorādum est. Bonitatem quidem fassus fuerat se accepisse à Domino, sed hæc iterum petit se doceri atque instrui quoniam, vt ait Cassiodorus. Boni cupiditas nūquā satiatur instar flagrantis flammæ in arundineto quæ quo plus flagrat magis æstuat. Per bonitatem tamē D. August. reliquique sacri Doctores charitatem intelligunt, quippe quæ sola bonum gratumque animum veri Dei cultoris facit. Docet Paul. 1. Corin. 13. Reliqua omnia sine charitate nihil sunt, nec apud Scholasticos viros vlla virtus hoc nomine gaudet nisi charitate coniuncta sit, nam virtus est quæ bonum facit habentem & opus eius bonum, charitas autem prophetas Dei & amicos cōstituit, vt dicitur Sapien. Nec aliquem diligit Deus nisi eum, qui cum charitate habitat, opera autē nostra vt fides Catholica docet absque charitate meritoria non sunt, fides quippe facit hominem verum, spes rectum quia in rectum verum & bonum eum dirigit, charitas vero bonū quia voluntatem perficit à qua bonus vel malus quis denominatur, vnde in abstracto vocat eam bonitatē quasi insinuans eam esse formam cæterarū virtutū quantum ad meritoriam supernaturalemq; bonitatem (& disciplinam,) quoniam quem diligit Dominus corripit, flagellat autem omnem filium quem recipit Prou. 3. Cui ergo donatur à Deo charitas Dei, & propter Deum charitas proximi, profecto instāter orare debet, quo tātum sibi augeatur hoc donū vt non solum pro illo contēnat delectationes cæteras sed etiā pro

Cassiodorus.
D. Aug.
1. Cor. 13.
Sapien. 7.
Prouer. 3.

illo quaslibet perferat pasiones. Ita suauitati salubriter additur disciplina. Tā magna quippe debet esse charitas vt sub disciplinæ pressura non posit extingui, sed sicut ingens flamma sub impetu venti quanto magis reprimitur tanto ardentius excitatur, hæc D. Augustinus. Quare per disciplinam, patientiam, tollerantiamque in tribulationibus intelligit ipse, & alij interpretes: patientia quippe charitatis & amoris probatio est secundum illud Pauli. Tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationē. Intelligitur etiam per disciplinam, carnis mortificatio atque subiectio per ieiuniorum vigiliarum & similium actionum macerationem. Sancti quippe in carnem suam deseuiūt vt eam spiritui subiectam reddant vnde Paulus. Ego sic pugno non quasi aërem verberās, sed castigo corpus meum & in seruitutem redigo, qui enim absque membrorum mortificatione carnisque ad spiritū debita subiectione virtutum culmina aggredere nititur quasi qui aërem verberat frustra laborem assumit, veluti qui proprios subditos aut seruos rebellatos relinquens, alienos oppugnare contenderet. Contra se, ergo arma vertunt electi, ne domesticis hostibus seuientibus frustra in alienos belligerasse dicantur. Vnde Cant. 3. dicitur; En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi, vniuscuiusque ensis super femur suum quasi contra seipsos ipsimet arma vertissent. Nam cum intelligant communem omnium hostem diabolum nostris proprijs armis nobis bella inferre: hoc est quod proprijs membris nostris nos debellare contendit, arma ipsa hebetare satagunt ne vulnera infligere queant, vnde carnem ieiunijs, vigilijs, disciplinarumque ictibus extenuare hebetareque contendunt, vt sic obtusso gladio minus ferire aduersarius posset. Cauerant Philistini ne esset faber ferrarius in terra Israel, qui lanceam vel gladium acuere posit. Sic sancti Patres religionum institutores sanxerunt ne essent delitiæ in victu nec in vestitu in religionibus, sed omnes abstinentiæ ieiunijsque vacarent vt non esset qui hostium gladios lanceasque acueret, sed retunderent potius atque hebetarent.

Simile.

Rom. 5.

1. Cor. 9.

Simile.

Cant. 3.

1. Reg. 13.

Sed quoniam hæc carnis maceratio nisi discretione ac prudentia moderatur, in culpam vergeret & in malum, ideo addit Propheta. Scientiam etiam doce me, hoc est illam moderatricē nostrarum actionū quæ eas in medio cōtineat ne se in extremū aliquod

 protra-

protrahant, vel cõstringant. Vnde vt in collationibus patrum legitur ꝙ cum coram beato Antonio aliquãdo disputatio oriretur, quæ nam virtus magis necessaria monacho videretur, alijs alia
Dictum dicentibus Beatus Antonius subintulit. Nulla plus indigere mo-
B. Antonij. nachum virtute, quàm discretione, quæ eum per medium dirigit, nec ad dexteram, nec ad sinistram declinare patitur, quæ modum in rebus ponit, vt nec necessaria corpori subtrahat, nec super-
Matth. 6. flua largiatur. Et sic intelligitur illud Matthæi. 6. Lucerna corporis tui est oculus tuus, hoc est prudentia quæ omnia circun-
Rom. 8. spicet, quæ etiam & discretio nominatur. Et illud Romanorum. 8. Sol non occidat super iracundiam vestram, id est, discretio non desit, cum irasci debeas, ne in furorem aut sæuitiam prolabaris, hæc quippè virtus Sol est, quo illuminatæ actiones nostræ in
Prou. 4. vitiorum tenebras non deueniunt. Vnde Prouerbiorum. 24. Sapientia ædificabitur domus & prudentia roborabitur, id est, (modo loquendi Hebræorum) res familiaris per prudentiam rectè instituta perseuerat, id enim significatur per ædificationem domus, non materialis parietum erectio, sed studiosa & rectè instituta domus vniuscuiusque, domus autem monachi ipsemet est & per prudentiam gubernare seipsum debet, ne corruat & licet in omnibus actionibus prudentia veluti auriga vti debeamus, in illis tamen quæ feruore spiritus fiunt, cautiores ac prudentio-
D. Tho. res esse debemus. Nam vt ait D. Thom. quanto equus velocior est in cursu, lumine oculorum plus indiget. Nam si in medio perniciosissimi cursus eius oculos operires, seipsum & ascensorem præcipites daret, sic quo maiori ferues virtutis amore, maiori etiam indiges charitate: ne si velatis oculis absque prudentia per virtutis spatia curras, in extremis vitiorum præcipitatus corruas.
D. Bernar. Vnde Diuus Bernardus ait, Non habet callidus hostis machinamentum efficacem ad tollendam de corde nostro charitatem quàm si efficere posit, vt in ea incautè & non cum discretione
Ephes. 5. ambulemus. Et Paulus Ephe. 5. cum antea dixisset; Ambulate in dilectione, subiungit. Videte quomodo cautè ambuletis nõ quasi
Rom. 12. insipientes, sed vt sapientes. Et Romanorum. 12. Obsecro vos per misericordiam Christi vt exhibeatis corpora vestra hostiã viuentem, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium vestrum. Primum dicit; Hostiam viuentem, hoc est, ne quis ita ieiunio aut carnis maceratione extenuetur, vt intereat, vel minus aptus ad maiora

maiora munera subeunda fiat, rationabile obsequiũ vestrũ, id est, cum discretione ne quid nimis sit, sed cum temperãtia, vt dicit glo. Nam finis perfectionis non consistit in his exterioribus virtutis exercitijs, nõ enim est regnum Dei esca & potus, finis autem præcepti est charitas, hæc autẽ media sunt & instrumenta ad virtutẽ, medium autẽ ex fine mensurandũ est, quare tantùm hæc necessaria sunt, quantùm ad virtutem assequendã sufficiunt, quòd si potius impediant iam in vitium & peccatum deciscunt, vnde Hieronymus in quadã epistola, Nonne rationalis homo dignitatẽ amittit qui ieiunium, vel vigilias præfert sensus integritati, vt propter Psalmorũ, atq; officiorũ decantationem amẽtiæ, vel tristitiæ quis notam incurrit? Rectè ergo post disciplinã sciẽtiã postulat noster Propheta, ne in interitum vergat, quod pro salute sumendum est. 1.Timo.1. D. Hieronymus.

Sed obserua pulcherrimũ ordinẽ in postulatis, postq̃ charitatẽ disciplinãque flagitauerat, scientiã recto ordine poposcit, hæc em̃ animũ bene morigeratũ castigatũq; requirit, ne si absq; huiusmodi firmamẽto veniat superbiam potius quã ædificationẽ præstet, scriptũ quippe est, Sciẽtia inflat charitas vero ædificat. Tunc optimè pretiosa margarita inclusa fulgebit cum ei lucidum præparaueris locũ, exclusis priùs quæ fœdare solebãt, scientia nanq; in animo charitate disciplinaq; præparato tanquã pretiosa margarita optimo auro inclusa, miro splendore micabit, si prius inde quæ dedecorant animã abstuleris, vnde Eccles. 5, Esto mansuetus ad audiendũ verbum Dei, vt intelligas, & Psal. 24. Docebit mittes vias suas, & Iacob. 1. Cum mãsuetudine suscipite insitũ verbum. Quæ omnia humilitatẽ disciplinãq; designant, vt scientia disciplinaq; Christi fructuosè inseratur cordibus nostris, aliàs scientia his comitibus orbata in superbiã erigit animũ, vanitatiq; subiectũ occidit, vnde cũ serpẽs ad decipiendã mulierẽ accessisset statim per sciẽtiæ cupiditatẽ animũ eius inflauit dicens; Eritis scientes, quare non gula quæ carnis peccatũ est, sed superbia quæ inter spiritualia vitia cõputatur primũ peccatũ hominis fuit. Hæc tria bonitatẽ, scilicet, & disciplinã, ac scientiã explicat Paul. Ephe. 5. cũ dicit, Fructus autẽ lucis est in omni bonitate & iustitia & veritate, veritas quippe intellectũ illuminat, iustitia voluntatẽ rectificat, quę carnẽ spiritui subijcit, vt sic & iustitia seruetur. In hoc autẽ quod dicit, doce me, petit vt cũ effectu erudiat à Deo, nã aliud est discere, aliud docere, ille qui nũquã didicit nunquã fuit doctus, dixit quidẽ illi magister 1.Cor. 8. Eccles. 5. Psalm. 24. Iacob. 1. Genes. 3. Ephes. 5.

gister veritatē, sed nō docuit quia nō didicit. Deus autē quos vult doctrina sua imbuit, vt docti scientesq; euadant, atque ad agenda quæ viderint præualescant, potest enim & intellectui nouas species agendorū infundere & voluntatem ad ea exequenda efficaciter mouere, cum solus ipse Deus, super totam animā hominis potestatem exerceat quare de Christo Domino dicit Marc. Erat

Marc. 1. docens eos tanquam potestatē habens & non sicut scribæ eorum Pharisæi, & illud, Est scriptū in Prophetis erunt omnes docibiles

Ioan. 6. Dei Ioan. 6. (Quia mādatis tuis credidi) nam accedentē ad Deum

Esaiæ. 6. oportet primum credere, & Isaiæ. 7. Nisi credideritis non intelligetis. Certè fides necessaria est ad hoc quod reuelata intelligātur, donū enim intellectus præsupponit fidem. 70. legunt, Nisi crediderítis non permanebitis, vel nō stabiliemini, fides quippe stabilimentum est totius Christiani diffitij cum sine fide impossibile sit

Hebr. 11. placere Deo, Hebr. 11. & 2. Paralip. 20. dixit Iosaphat ad popu-

2. Paralipo lū. Credite in Domino Deo vestro & securi eritis, vbi in Hebræo

me. 20. est stabiliemini, credere ergo mandatis hoc modo loquendi est in eis stabiliri & confirmari ac si diceret ideo hæc peto, quia mādatis tuis firmius adhæsi, vel hoc est reddere rationem quare à Deo pe

Caietanus. tit doceri, nam credere diuinis efficit hominē docilem Deo, sic Ca

D. Augusti ietanus. D. August. quærit cur dicatur credere mandatis tuis cum

nus. mandata potius in opere exerceantur alia enim sunt mandata (ait August.) alia promissa, mandata facienda suscipimus, vt accipere

Alia māda promissa mereamur, promissis, ergo credimus, mādatis obtempe-

ta alia pro ranius, quid est, ergo mādatis credidi tuis nisi credidi, quod tu illa

missa. mādaueris nō aliquis homo quāuis per homines hominibus ministrata & mandata sint? quia ita credidi tua mandata esse, ipsa fides mea, qua id credidi impetret abs te gratiā qua faciā quod mādasti.

Cassiodorus. Cassiodorus aliter soluit quæstionē dicens; Ideo mandatis dicitur credere, quia seruatoribus promittitur regnū cælorū, credidit ergo mādatis Dei, quia promissis à Deo ea obseruātibus fidē habuit.

VERSVS TERTIVS.

Prius quàm humiliarer ego deliqui: propterea eloquium tuum custodiui.

IAm in hoc carmine fatetur Propheta, ꝙ propter peccata, quibus nec iusti in hac vita carent, humiliantur aliquando, atque pœnis & tribulationibus subduntur, & ideo subdit propterea eloquium

eloquium tuum custodiui, hoc est ne iterum humiliarer, deprimererq; ob transgressa mandata tua ideo decreui ea deinceps in defesse custodire, vnde hic humilitas pro pœna non pro humilitatis virtute accipitur. D. August. ad pœnam originalis peccati hoc refert dicens; Hæc ad illam melius refertur humiliationem quæ facta est in Adam in quo omnis creatura tanquam in radice vitiata est, quoniam veritati subiecta esse noluit, subiecta facta est vanitati, quod tamen vasis misericordiæ profuit experiri, vt deiecta superbia diligatur obedientia, & pereat non radicata miseria & ideo expertus miseriam vt illam euadat dicit propterea eloquium tuũ custodiui, quia si Adam custodisset, non fuisset humiliatus, hæc Augustinus, & certè generaliter loquendo omnes præsentes vitæ penalitates in primam culpam referendæ sunt, ex ea quippe omnia hæc mala penæ consequuta sunt, nam ante peccatum benedixit Dominus Adam & vxori eius, sed post culpam maledictionibus eos repleuit, mulieri dixit, Multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos in dolore paries filios tuos, virum autem immẽsis laboribus subdidit & terram ipsam maledixit, vt spinas & tribulos germinaret & in sudore vesceretur pane denique sententiam iam capitis contra eos atque filios suos protulit dicens, Quoniam puluis es & in puluerem reuerteris vide 27. & 28. cap. Deuter. vbi tot maledicta contra transgressores legis videbis congesta, licet hæ omnes maledictiones expræssiones quædam ac veluti vmbræ fuerunt illius vltimæ horribilisque, qua omnes impios maledictos à patre, in infernum æternaliter puniendos detrudet, hinc illæ omnes vindictæ Dei, atq; strages in orbem terrarum ortum habuerunt, miseranda illa totius orbis per aquã submersio, ciuitatum pessimarũ conflagratio hyatus terræ viuos degluticns peccatores, serpentum ignitorũ immissio, aliæq; complures, quæ in scripturis referuntur quasi exactiones quædam illius primorum parentum transgressionis fuerunt, quæ nisi per vnigenitum eius expiari nec solui poterant.

D. Augustinus

Gene. 3.

Sed obseruandum, vt cautè atque secundum veritatem nostra procedat doctrina, quod licet generaliter loquẽdo semper pœnã præcedat culpa, quoniã vt D. August. ait, Deus nõ est prius vltor, quã homo sit peccator, vnde, vt diximus, omnes pœnæ in culpam illam priorem primordialiter referendæ sint, tamen ad singularia descendendo non omnes pœnalitates quas hic patiuntur iusti, in

D. Augustinus.

actualem

actualem culpam eorũ astruendæ sunt, sed in diuinã prouidentiã, quæ ob alias & alias suæ sapiẽtiæ abditissimas rationes iustos hic puniri permittit. Amici illi Iob in hoc errore hærebant, quod nullus sustinebat pœnam nisi ob propriam & actualem culpã, ac sic
Iob. 4. contra ipsum Iob diffiniebant. ca. 4. Recordare obsecro quis vnquam innocens perijt, aut quãdo recti deleti sunt: quin potius vidi eos qui operantur iniquitatẽ, & seminant dolores & metũt eos, flante Deo perijsse, & spiritu irę eius esse cõsumptos. Ad quos sim
Iob. 7. plicissimè simul ac sapientissimè Iob ca. 7. respondit dicens; Militia est vita hominis super terram, & sicut dies mercenarij dies eius. Æstimabant illi ad diuinã prouidentiã expectare malos quidem punire, in Iustos non vindicem, sed beneficum ac præmiatorem existere debere: in quo errore videbantur etiam fuisse apostoli, cũ
Ioan. 9. dominum Ioan. 9. de cæco illo nato interrogauerunt dicẽtes, Magister quis peccauit hic aut parentes eius, vt cæcus nasceretur? Iob vero è contra respondit, quia homo est veluti miles in acie & operarius in labore. Ad prouidentiã autẽ optimi ducis non expectat strenuum militem domi relinquere, vt delitijs vacet, sed è contra maioribus periculis eum obijcere, in quàm difficiliora exponere. Sed quod ad eius prouidentiã attinet est, postea maioribus eũ stipendijs honorare, præmiaq; auctiora elargiri. Idem de prudente
Simile. patre familias dicimus, non erit rectè prouidus si proficuum operariũ in otio sinat, sed eum potius ad maiores labores exponere debet durioraq; onera ei superponere, cũ ad ea aptior sit cæteris. Sed tamen postea copiosiorem ei mercedem soluere, tenebitur. Sic nimirum cum Deus summus dux primusq; paterfamiliàs totius orbis sit, ad eius expectat prouidentiam meliores ac optimos milites ac seruos in maiora cõijcere pericula, in summos permittere labores. Non enim vt vacarent otio eos ex omnibus elegit, sed vt maiora subirent onera, vberioresq; profectus sibi ac ecclesiæ suæ facerent, vt dixit Dominus discipulis suis; Ego elegi vos & posui vos
Ioan. 15. vt eatis, & fructũ afferatis, & fructus vester maneat. Et beatus Sixtus ad sanctũ Laurentiũ dixit; Nos quasi senes leuioris pugnę cur-
In vita sancti Laurentij. sum recipimus, tibi autẽ quasi iuueni maiora debẽtur pro Christi fide certamina: sed id exigit prouidentia diuina vt eis maiorẽ statuat mercedem auctioribusque pretijs honorentur. Obseruandum etiam, quod Deus in vniuersi gubernatione plura opera facit non tanquam iudex, sed tanquam Dominus & gubernator,

nator,hoc est,multotiens in insligendis pœnis non tam attendit quid exigant merita operum, quàm quid conueniat bono communi vt in punitione Iob videre licet,cui pœnæ & afflictiones inflictæ sunt nō ad delicti mensuram,sic enim exuberantes erant, vt ipse dicit Iob, Vtinam appenderentur peccata mea quibus iram merui,& calamitas quā patior in statera:quasi arena maris hęc grauior appareret,sed ob bonum publicū ecclesiæ,vt tantū patientiæ specimen haberetur,tot ei iniungit plagas,non tanquā iudex puniens,sed tanq̄ vniuersi gubernator,quid pluribus conduceret attendēs. Vnde & ipse Iob.c.19.dicit;Scitote quoniā non æquo iudicio mecū contenderit Deus: hoc est nō vt iudex merita delictorum librans, sed tāquam Dn̄s ob aliorum vtilitatem me flagellat, & sic intellige illud Sap.12. Ipsum quoq; qui non debet puniri cōdemnas. Sic etiā præcepit Abrahæ vt sacrificaret filium suum, nō eius demerita tanq̄ iudex vindicans, sed absoluta potestate eaq́ue ordinata tanquam Dn̄s imperans,vt rex plerūq; præcipit diruere domū ciuis non ob eius delicta, sed quia sic expedit ciuitati tanq̄ gubernator,non vt iudex.Ecce ergo quo pacto humilitas, hoc est afflictio & punitio ad peccata consequatur,& quo sensu Propheta dicat,Prius quam humiliarer ego deliqui. Sed quid ex hac afflictione consequutū sit subintulit dicens. Propterera eloquiū tuū custodiui.Rectè Prouerb.20.dicit Sapiens, Liuor vulneris absterget mala,& plaga in secretioribus ventris.Quod testimoniū exponens D.Gregor.in.3.p.Pastor.admo.13.Per liuorē vulneris intelligit exterius affligens malū,per plagas vero in secretioribus ventris dolor internus qui sequitur ex exteriori afflictione,hoc est cōpunctio cordis, vt significetur tum demum externā afflictionem purgare hominem,cum sequitur in animo dolor compunctionis ac cōtritionis. Ait quippe ibidem, Liuor vulneris absterget mala, & quia dum exterius percutimur ad peccatorū nostrorū memoriam taciti afflictique reuocamur, atq; ante oculos nostros cunctaque à nobis sunt male gesta reducimus, & per hoc quod foris patimur, magis intus quod fecim⁹ dolemus,vnde fit vt inter operta vulnera corporis amplius nos abluat plaga secreta ventris, quia sanat nequitias praui operis occultum vulnus doloris. Hæc ille.Licet per liuorem vulneris leuiora mala,per plagas in secretioribus ventris,grauiora non incongruè intelligantur quasi viscera penetrent, & non tantum in exteriori cute cōsistant,& Isaiæ.26.Cum feceris

Iob. 8.
Iob. 19.
Sapien. 12.
Gene. 22.
Prou. 20.
D. Gregorius.
Isaiæ. 26.

feceris iudicia tua in terra, iustitiam discent habitatores orbis. Ge-
Figura Gedeonis: Iudic. 7. deon (vt legitur Iudi. 7.) quādo missus est à Deo contra Madiani-
tas lagenas lutheas cū lampadibus intus dedit militibus, quas cum
cōfregissent, lucernæq; apparuissent victus est Madiam. Sic Deus
optimus maximus vt hominē sibi subderet animā (quæ lucidissi-
ma lāpas est) intra lutheum vas nostri corporis recondidit inter-
clusitque, & cum lutheum vas, corpus scilicet, flagellis, doloribus,
ægritudinibusq; conterit: tunc anima circunfusa luce splendidior
apparet suamque infirmitatem agnoscens suam proteruiam re-
Isaiæ. 9. tundit subditaque Deo fit. Vnde Isaiæ. 9. Iugum enim oneris
eius & sceptrum exactoris eius superasti sicut in die Madiam,
hoc est ea sapientia qua Madianitas deuicisti superbiam etiam fi-
liorū Adam cōteris repellisq; Sic Manasses, Nabuchodonosor, &
alij persecutionibus attriti confusi à superbia sua coram omnipo-
tente humiliati sunt, hisq; attriti poenis mortales ad mandata Dei
D. Ambrosius. exequenda cōuertuntur, vnde D. Ambros. super hunc locū sic di
cit. Sed quāuis humilitas ista sit quędā deiectio perturbationis, nō
virtutis, generat tamen sæpè virtutē & fit non poena, sed remediū
delinquētis, nam si peccatis tuis tribuas ꝙ humiliatus es quicquid
acciderit in te retorques, ex reo incipis esse iustus qui te ipsum cō-
demnas, iustus em̄ accusator est sui in exordio sermonis Prouerb.
Prou. 18. 18. Nec potes indignū te iudicare humilitate, qui propria errata
cognoscis in quibus erubescendo non vtique extolleris, sed humi
liaris. Vides ergo quia ideo humiliatus es, quia deliquisti & non
seruasti eloquia, vnde serua diligētius, ne pecces, ne iterū quia deie
ctus es etiā absorbearis & fiat tibi deiectio tua incrementū iniqui-
tatis, quæ debet esse erectionis occasio, etenim tētationibus homo
sicut aurum in conflatorio probatur. Vides ergo Propheta quid
dicat, Priùs quā humiliarer ego deliqui. Iure ergo tētationibus tra
ditus est quoniā deliquerat, delinquebat autē, quia Dei eloquium
non tenebat, verùm inde ordinē emendationis inuenit, vbi culpa
præcesserat, coepit esse subditus eloquio diuino & culpa desiuit.
Cæterū & si in quibusdā hoc verū sit quod attriti tribulationibus
Ierem. 5. corriguntur, alij veluti Pharao peiores fiunt vnde Ierem. 5. Vulne
rasti eos, sed non doluerūt attriuisti eos & noluerūt accipere disci
plinā, indurauerūt facies suas supra petrā & noluerunt reuerti &
Prou. 27. Prou. 27. Si cōtuderis stultū in pila quasi ptisanas feriēte desuper
pilo, nō auferetur ab eo stultitia eius. Ptisana est hordeū decortica
tum

tū quod in mortarijs siue ad esum siue ad medicorū vsum teritur, quod cùm durissimū granum sit tamen in mortariolo cōteritur. Stultus autē & impius nullis contusionibus resipiscūt de quibus Isaiæ.9.Populus (inquit) non est reuersus ad percutientem se, frustra percussi filios vestros disciplinā non receperunt. Et quod hic sit huius loci sensus patet ex translatione 70. qui sensum potius quàm verba transcribentes, sic dicunt, si verberaueris stultum, in medio concilij inhonorans non tolles stultitiam eius. Isaiæ. 9.

Aliter potest intelligi versus iste priùs quā humiliarer ego deliqui, hoc est tamdiu mihi dominabatur iniquitas quandiu iugum tuum recusaui ferre, nam posteaquàm humiliter ceruicem tuæ legis vinculis subdidi, statim confugit grauedo peccati, hoc est dicere, quod absque Dei gratia quæ per mandatorum debitam obseruantiam cōmunicatur, impossibile est peccati pondus excutere.

VERSVS QVARTVS.

Bonus es tu: & in bonitate tua doce me iustificationes tuas.

HIC modus loquendi, ait Cassiodorus est figuratiuus, dicitur autē hęc figura paranomasia, latinè denominatio quādo similitudine verbi trahit ad se auditoris affectū, hoc est, quia bonus magister es, in tua bonitate doce me iustificationes tuas. Apud topicos tamē vocatur locus hic argumētū à cōiugatis si est bonus, ergo habet bonitatem, in ea ergo doce me. Scriptura quippe sancta omnibus passim vtitur figuris, vt experiētia cōstat & nostris loquēdi modis se accōmodat, vt omnib⁹ peruia sit quæ omniū salutiferā doctrinā cōtinet. Dicitur autē Deus bonus imò summe bonus imò & ipsa bonitas à quo bona cuncta procedunt, quòd Deus sit bonus ex eo probat Diuus Thomas.1.p.q.6.arti.1. quia est primum agens cuius similitudinem appetit effectus, cum vnaquæq; res naturaliter desideret assimilari suo agenti hæc autē similitudo agentis in effectu est expresio & participatio ipsius, ergo necessariò consequitur, quod primum agens sit bonū cuius similitudinem tanquam bonum quodam appetunt effectus, vnde etiam consequitur quod ex hoc quod omnia appetūt proprias perfectiones, appetunt ipsum Deum, nam perfectiones omnium rerum sunt quædam similitudines diuini esse, in ipso autem desiderio boni includitur necessariò quod Deus ipse desideretur, nam sicut Deus est primum agens ita & est vltimus finis, est enim Alpha & D. Thom.

pha & Omega principiũ & finis, & ſicut nihil operatur niſi quatenus mouetur à primo efficienti, ita nihil mouet tanquam finis niſi quatenus participat bonitatem vltimi finis, nec habet aliquã rationem appetibilis niſi quatenus Dei bonitatem quoquo modo communicat. Vnde dicit Dionyſius libr. de diui. nomi. Bonus dicitur Deus ſicut ex quo omnia ſubſiſtunt, dicitur autem ſummè bonus, quia ab eo omnes perfectiones deſideratæ fluunt, ſed quæ fluunt ab ipſo excellentiori modo ſunt in ipſo. Quare Deus totus eſt bonus, imò ipſa bonitas nihil admixtum habens mali, & ſic intelligitur illud Marc. Nemo bonus niſi ſolus Deus, hoc eſt, quod ſolus Deus bonitatem habet puram abſque imperfectionis admixtione, quod nulli aliæ creaturæ conuenit. Eſt etiam bonus per eſſentiam, quia ſolius Dei eſſe eſt ſua eſſentia & ſua bonitas, & ſua ſapientia, nec ei adueniunt aliqua accidentia, ſed quæ de alijs dicuntur accidentaliter, ſibi conueniunt eſſentialiter, vt eſſe ſapientem, eſſe bonum, & ſic intelligitur etiam illud proximè citatum, Nemo bonus niſi ſolus Deus, hoc eſt eſſentialiter cætera non ſunt bona bonitate propria, ſed participata ab hac prima bonitate, ſicut aqua dicitur calida calore inhærente ſibi quem tamen ab igne communicauit hoc recta philoſophia docet. Sed quoniam omnem notitiam quam de Deo in hac vita habemus ab effectibus mendicamus, per quos aliquantulum Dei cognitionem adipiſcimur, etiam ipſam bonitatem Dei per effectus ipſiuſmet bonitatis cognoſcere debemus, nam ipſius bonitatis Dei nulla eſt cauſa, ipſa autem bonitas omnium bonorum quæ in rebus ſunt, eſt cauſa, & quoniam bonum eſt diffuſiuum ſui, Deus autem ſuam bonitatem ſuper omnia opera ſua effudit, hinc eſt quòd ex ipſis effectibus bonitatem Dei cognoſcimus. Omnia autem Dei effecta bona ſunt. Vidit Deus cuncta quæ fecerat & erant valde bona. Quare Sapientiæ. 1. dicitur; Sentite de Domino in bonitate, hoc eſt experientiam ſumite etiam per ſenſus, quod Deus ſit bonus, ſenſus em̃ ipſi experiũtur ipſam Dei bonitatem, Matth. 7. dicit Chriſtus; Ex fructu cognoſcitur arbor, quia arbor bona bonos fructus facit, arbor mala malos fructus facit, cum ergo fructus Dei ſit bonus, etiam ipſe bonus eſt quinimo & ipſa bonitas in rebus bonitatem cauſans, quare quicquid boni in rebus creatis eſt, à prima bonitate eſt, adeò vt dicat Diuus Auguſt. Quia Deus bonus eſt, nos ſumus.

D. Dionyſius. Marc. 10. Gene. 1. Sapien. 1. Matth. 7. D Auguſtinus.

Obſerua

Obserua; Bonum tripliciter dicitur, vtile, delectabile, & honestum, & Deus his tribus modis bonus est, est enim bonus Dominus sperantibus in eum, animæ quærenti illum, est etiam vtilis iudex eo quod absoluit reum confitentem crimen suum, Psal. 117. Confitemini Domino quoniam bonus. Est & vtilis miles, Isai. 63. Propugnator sum ad saluandum. Vtilis etiam medicus, Psal. 146. Qui sanat omnes infirmitates tuas. Vtilis magister Lucæ. 18. Magister bone, Et Isaiæ. 48. Ego Dominus docens te vtilia. Vtilis consolator Nahum. 1. Bonus Dominus & confortans in die tribulationis. Est etiam secundo modo bonus hoc est iucundus & delectabilis omni sensui, primò visui, Ierem. 31. Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ. Psalmo. 44. Speciosus forma præ filijs hominum. Et. 1. Petri. 1. In quem desiderant angeli prospicere. Iucundus auditui, Canti. 2. Sonet vox tua in auribus meis, vox enim tua dulcis. Et Cant. 5. Anima mea liquefacta est vt dilectus loquutus est. Itē gustui, Ioā. 6. Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi, Psal. 33. Gustate & videte quoniā suauis est Dn̄s, Bernar. Iesus mel in ore, melos in aure, & in corde iubilus. Est etiam suauis tactui, Psalm. 85. Suauis Dn̄s & mittis. 2. Reg. 3. Ipse quasi tenerrimus ligni vermiculus. Itē odoratui, Eccl. 24. Sicut Cinamomū & balsamū aromatizās odorē dedi. De bono honesto patet quia est splendor gloriæ portās omnia verbo virtutis suę, vnde fructus eius sunt honoris & honestatis, Eccl. 61. Itē summè bon⁹ quia cū impijs etiā bonus, vnde Diuus Augustinus in Manuali. cap. 32. Cum totus & summè iustus sis, tamen idcirco malis etiā benignus es, quia totus & summè bonus es, minus nanq; bonus esses, si nulli malo esses benignus: melior est enim qui & bonis simul & malis bonus est, quàm qui bonis tantū bonus est. Et melior est qui malis & parcendo & puniendo bonus est, quàm qui puniendo tantum, ideo ergo misericors es, quia totus & sume bonus es. Ergo quia bonus omnibus modis es, in bonitate tua doce me iustificationes tuas, hoc est opera iustitiæ non in terrore & austeritate, sicut docuisti legem veterem secundum illud Hebræor. 12. Moyses dixit, Exterritus sum & tremebundus, ita vt non auderent Hebræi aspicere montem fumigantem, & fulgurantem, sed dicerent Moysi loquere tu nobis, non loquatur nobis Dominus; Sed in suauitate doce me legem gratiæ. Beatus quippe vir quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum, Psal. 99.

Thren. 3. Psal. 117. Isai. 63. Psal. 146. Lucæ. 18. Isai. 48. Nahum. 1. Ierem. 31. Psal. 44. 1. Pet. 1. Cant. 2. Cant. 5. Ioan. 6. psal. 33. psal. 85. 2. Reg. 3. Eccl. 24. Eccl. 61. August. Heb. 12. Exod. 20.

VERSVS QVINTVS.

Multiplicata est super me iniquitas superborum: ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.

AC si diceret. Ideo posco vt in bonitate tua me doceas, quoniam multiplicata est super me iniquitas superborũ. Ex hoc quod iusti nouã vitã inchoare præsumũt seq; diuino cultui manci pare studẽt, statim sæuiores cõtra eos insurgũt hostes, atq; & vi & numero multiplicantur. Satis id nobis in peccatrice illa manifestũ fuit, quæ postquã ad meliorẽ frugẽ conuersa veteris vitæ pœnituit nouã eãq; religiosissimã inchoauit, protinus omnes contra eã mur murare cœperũt, Discipuli, Pharisæus, soror eius Martha: quos om nes inuidia motus diabolus cõtra eã exagitabat, vt à bono perterri
Eccl. 2. ta reuocarẽt, vnde Eccl. 2. Fili accedẽs ad seruitutẽ Dei sta in iustitia & timore, & præpara animã tuã ad tẽtationẽ. Diabol⁹ quidẽ cũ ma lignissimus sit, optima ferociùs conatur diruere, nã omne sublime videt & sperat quod Iordanis influat in os eius, & cibus electus est esca eius. Vnde Christũ Dñm tẽtare ausus est & aduersus meliores maiora machinatẽ mala, fortiusq; insistere cõtẽdit. Quare vt in vitis Patrũ legitur. Quidã vir sanctus in vna populosa ciuitate solũ vnũ diabolũ vidit per muros ac tecta ludẽtẽ, sed in cœnobio quodã vbi pauci monachi morabãtur legiones dæmoniorũ vidit super tecta, super cellulas, in atrio, in ianuis, in fenestris, cumq; diabolũ ipsum quẽ oppressũ secũ imperio diuino ferebat percõtaretur quid nã id sibi vellet quod vidisset, respondit, Huius ciuitatis incolæ mei sunt ferè omnes, nec vnquã meæ resistũt volũtati, sufficit aduersariolus ille, qui eos in nr̃a obediẽtia cõtineat. At in ędicula illa monachorũ viri habitãt selecti, iusti, diuinis semper intẽti mãdatis, orationi, ieiu nijs, atq; vigilijs operã dãtes, maiorib⁹ opus est expeditionibus vbi
D. Grego. maiores vigẽt vires ad repugnãdũ. Hoc docet Greg. dicẽs, Illos pul sare diabolus negligit, quos quieto iure possidere se sentit, quod &
Luc. 11. in Euãgelio, Luc. 11. nobis patefacit Chr̃us Dñs docẽs quomodo postquã per Dei gratiã malignus spiritus expulsus est à iustis, assu mit secũ alios. 7. spiritus nequiores, vt maioribus viribus illũ oppu gnẽt ac vincãt. Ecce quomodo & vi & numero multiplicentẽ hostes aduersus iustũ, Ipsi etiã satellites dæmonis, quales sunt viri pessimi ac peccatores, pristinas simultates ac inimicitias iã ab initio contra bonos gerũt, nec rectis oculis aspiciũt, sed toruis, ac inuidia plenis, vt à

vt à principio in primis fratrib⁹ patuit. Ratio autẽ hui⁹ est q̃m vita iusti quasi cõdẽnatio quędã est vitę impiorũ, in ea quippe quasi in speculo maculę, neuę, ac defectus eorũ vident. Vnde cũ dicit Dan. 7. Liber apertus est & libri aperti sunt, per librũ propriã cõsciẽtiã, per libros vero sanctorũ vitas ac facta intelligit Aug. per quæ impiorũ opera cõdẽnãtur. Quare hãc limpidissimã aquã turbare, taleq; speculũ maculare cõtendũt impij. Camellus cũ ad bibendũ ad clarissimas aquas accedit prius eas pedibus conculcat, ac turbat, ne in eis fœda ei⁹ gibbositas appareat. Apud bonos tãquã in limpidissimis aquis fœditas prauorũ apparet, nã vt ait sapiẽs. Sicut in aquis resplẽdent vultus prospiciẽtiũ se, ita corda hominũ manifesta sunt sapiẽtibus. Has ergo aquas pedib⁹ cõculcare ac perturbare satagũt impij, ne nequitia eorũ corã eis manifesta fiat. Hinc falsa prodeunt testimonia contra eos, de quibus Psalmista in hoc versu iuxta Hebræũ vt supra citauim⁹. Applicuerũt super me falsitatẽ superbi, vel addiderũt, qđ idẽ est cũ nr̃a ędition e. Nã multiplicare idẽ est quod addere, & omnis iniquitas falsitasquędã est, hinc insidię, temeritasque iudiciorũ. Nã si quid aduersitatis iustis accidat, hoc eorũ vitijs ascribere praui conãtur, vt amici illi Iob faciebant, mala illa quę ei cõtigerãt in eius scelera retorquẽtes. Sic & S. Tobiæ insultabãt con sanguinei, & vxor eius irridẽtes ac dicẽtes, Vbi est spes tua, pro qua eleemosynas & sepulturas faciebas? Vnde & Ambr. in hoc loco dicit. Quantò magis q̃s Deo seruire desiderat, tãtò magis in se excitat aduersarios, & tãquã athleta fortis coronã iustitiæ reportare desiderans, irritat in se plurimos, & lacessit qui inuidẽt nostro profectui.

Marg.: Dan. 7. — August. — Prou. 27. — Tobiæ. 2. — Ambros.

Sed tñ iustus subdit, & dicit; Ego autẽ in toto corde meo scrutabor mãdata tua. Iustus persequutionibus solidatur, & fortior fit, vt de filijs Israel legitur, quod quãto Ægyptij plus eos affligebãt, tãto magis multiplicabãtur, & replebãt terrã, nã cõtusa vnguẽta, plus redolẽt. Vñ martyr Vincẽtius respõdit tyrãno, Videbis me pl⁹ posse dũ torqueor quã possis ipse qui torques. Quãto magis colũna quę figitur in terra ictibus quatit desuper, tãto magis solidat. Sic iust⁹ persequutionibus afflictus in Dei amore plus firmat. Vnde Paul. cũ infirmor tũc fortior sum. Et de B. Ioan. Euang. dicit Theophyl. q̃ ex dolio illo ardẽtis olei solidior athleta ad pugnã exiuit. Solent enim athletæ oleo vngi vt aptiores sint ad pugnã. Quare Iob vxori insultanti, & ad irã contra Deũ prouocãti dicebat; Quasi vna de stultis mulieribus loquuta es. Si bona suscepimus de manu Do-

Marg.: Exod. 1. — Simile. — 2. Cor. 12. — Theophylactus. — Iob. 2.

Tob.2. mini,quare mala nō ſuſtineamus?& Tobias affinibus irridentibus bona ſua opera, reſpondit; Nolite ita loqui,quia filij ſanctorum ſumus,& expectamus illam requiem. Ecce quomodo attriti fortiores iuſti euadunt, quare ſtatura ſponſæ aſsimilatur palmæ quę quantò inferius deprimitur,tantò fortius ad altiora ſe erigit. Sic iuſti quanto in hoc ſeculo plus aduerſis deijciuntur,tanto animi virtute ſe ad cœleſtia contemplanda ſubleuant.

VERSVS SEXTVS.

Coagulatum eſt ſicut lac cor eorum: ego vero legem tuam meditatus ſum.

Caietan. CAietanus ex Hebręo ſic legit, Impinguatū velut adeps cor eorum,ego doctrina tua delectatus ſum. Quare exiſtimat, quod hæc ſit quæſtionis à principio huius octonarij propoſitæ ſolutio.Quā ſolutionē incipit ab euidēti differētia inter iuſtos & impios,qui eos miris modis diuexant. Eſt autē hoc diſcrimē, ꝙ peſsimi impinguātur ſicut adeps: hoc eſt ex eo quod omnia proſperè & ad nutū eis eueniunt, intumeſcūt ſuperbia; è contra iuſti afflictionibus oppreſsi proficiūt,& delitias reputant nō vana mūdi gaudia,ſed Dei obſecundare mādatis atq; pro eorū obſeruatione affligi,ſicut & de Moyſe dicit Paul. Hebræ. 11. Magis eligens affligi cū populo Dei quā temporalis peccati habere iucunditatē, maiores diuitias extimans theſauro Ægyptiorū improperiū Chriſti.Vnde & in ſequenti verſu ſubdit;Bonum mihi quia humiliaſti me,vt diſcā iuſtificationes tuas,ideſt,hoc mihi emolumenti attulit afflictio,vt diſcerē,quo pacto ad iuſtitiā erudias tuos. Hæc eſt verſuum horū connexio,& non contemnenda Dñi Caiet.interpretatio.Et quod praui homines,& peruerſi proſperis intumeſcant atq; in praua opera labantur,quotidiana experientia conſtat,quare de his dicit Moyſes Deut.33. Incraſatus eſt dilectus, & recalcitrauit, incraſatus,impinguatus,dilatatus, dereliquit Deū factorem ſuum. Ecce quo pacto mali delitijs præſentibus impinguati contra Dei mandata recalcitrent,atque Deum factorē ſuum contemnant. Vnde & noſter Propheta ſuper Pſal.72.de impijs dixit;Prodijt quaſi ex adipe iniquitas eorum: tranſierunt in affectum cordis. Hoc eſt ex præconceptis iam atq; omnino compreſsis & coagulatis iniquitatibus,quaſi ex adipe quodam praua iniquitatis opera ſtillāt, erumpit enim iniquitas animo pręconcepta, & per omnis malitię

Hebr.11. Deut.32. Pſal.72.

ſcelera

scelera grassatur, vnde & subdit, Transierunt in affectum cordis. Hoc est quidquid libet etiam si sceleratisimum tetrumque facinus sit, opere complent, quia nec timore, nec pudore aliquo à præ concepta malitia detinentur, quin in tetra facinora prodeant, de quibus Paul. Ephes. 4. sic ait, Qui desperantes, vel vt Hieronymus censet potius transferendum, indolentes hoc est absque dolore & remorsu peccantes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ in operationem omnis immunditiæ. Hæc est peccatorū prosperitas, quod nec interius conscientiæ stimulis compungantur, nec exterius pœnæ timore arceantur, sed ex sententia omnia desiderata sibi eueniant. Quare D. Grego. de talibus sic ait. Manifestum perditionis indicium est, quando affectatis iniquitatibus subsequens fauet effectus, & nulla contrarietas impedit, quod mens peruersa cōcipit. Et Aug. contra Epist. fund. ait, Nihil infelicius felicitate peccandi. Ephes. 4. Hieron. Gregor. August.

Cæterum reliqui interpretes hoc carmen intelligunt sic, quod quemadmodum lac in sua natura purum est & tractabile ac dulce, sed per coagulum acescit & induratur, sic hominum impiorum corda molia ex sua prima conditione sunt, atque ad rectum & bonum prona: sed per peccatum tanquam per coagulum indurātur, & coacescunt. Nam vt dicitur Eccle. 7. Deus fecit hominem rectū, & ipse se infinitis miscuit quæstionibus. Sed cor iustorum molle, ac suaue est. Vnde D. Ambrosius ait super hunc locum, Subtile cor sanctorum est, sed coagulatum cor superborum, vt enim lac natura sui purum, speciosum, ac sincerum est; sed corruptione coacescit: sic mentis & cordis humani natura pura, syncera, & perspicua est, priusquam vitiorū admixtione coacescat: coagulato enim lacte fit quædam concretio nec suauitatem habens eandē nec gratiam. Sic in hominibus cōtingit &c. vide Ambro. Hæc omnia experientia comprobantur. Homines aliàs pij, ac mansueti, si in peccatum decidant seuos truculentosq; euadere. Exemplo sit nobis, vel ille mansuetissimus Propheta noster Dauid, qui cum aliàs propriis hostibus pepercisset, & cum in manus semel & iterum inimicus ac persequutor suus incidisset, continuit se, nec manus misit in Christum Domini, ita quòd potuit ipse mansuetudinem suam Deo opponere, vt eum ad se flecteret dicens; Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius. Tamen cum postea in peccatum prolapsus est alienam rapiens vxorem, adeò indurati ac sæuissimi cordis effectus est, vt insontē, imo & strenuum militē ac Simile. Ambros. 1. Reg. 26. & 27. Psal. 131.

fidelem Vriam Etheum gladio filiorũ Amon crudeliter simul ac
Heb. 3. infideliter trucidauerit. Vnde & D.Paul.Hebr.3.monet, Ne obdu
Psal.94. retur quis fallacia peccati. Et Psal. 94. etiã nos monet ne obduremus corda nostra. Hinc peccatores durum habẽtes cor dicuntur. Induratum est cor Pharaonis, & de impio Sedechia dicitur. 2. Pa
2. Par. 36. ralipo. 36. quòd indurauit ceruicem suam, & cor. Et Iob. 41. Cor
Iob. 41. eius indurabitur tãquã lapis, & stringetur quasi malleatoris incus. Durũ est quod suis terminis continetur, molle & liquidum ad alia rarefit & dilatatur. Impij in seipsis continentur, nec aliud quam seipsos respiciunt, in commodũ suum omnia referunt, nec alijs cõmunicant, nec rare fiunt, aut dilatantur ad alios. Vnde vox impij
1. Reg. 5. Nabal. 1. Reg. 25. Tollã ergo panes meos & aquas meas, & carnes pecorũ quæ occidi tonsoribus meis, & dabo viris, quos nescio vnde sint. Hinc vides quomodo in seipso cõstringitur impius, nec ad
Prou. 12. alios dilatatur. Vnde Prou. 12. Viscera impiorũ crudelia. E contra iusti quia molles sunt rare fiunt, & ad alios extenduntur hinc illa
2. Cor. 5. vox Pauli. Cor meũ dilatatũ est ad vos ô Corinthij, & sapientibus, & insipientibus debitor sum, omnibus omnia factus sum, Itaq; rarefiebat, & ad omnes dilatabatur, hanc autẽ cordis duritiã auaritia maximè causat, vt in diuite illo epulone perspicuum est, qui super pauperem Lazarũ vlceribus plenum, iacentem ad ianuã eius, mini me cõpatiebatur. Sic intelligunt aliqui sancti Doctores illud Psalmi. Mons coagulatus, mons pinguis hoc est, ex hoc quod diuites pinguescunt diuitijs, indurantur & coagulatur cor eorũ. Hinc est
Amos. 6. illud Amos. 6. Væ qui opulenti estis in Siõ &c. & statim, Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris, qui comeditis agnum de grege, & vitulum de medio armenti, bibentes vinum in phialis, & optimo vnguento delibuti, & nihil patiebantur super
psal. 16. contritione Ioseph. Et Psal. 16. de diuitibus dicitur, Adipem suũ concluserunt. Hoc est misericordiã significatã per adipem. Solent enim pingues aptos esse ad miserendũ è cõtra macilentos, truculẽ-
1. Ioan. 3. tos, & duros. Et videtur alludere ad illud. 1. Ioan. 3. Qui viderit fratrẽ suũ necesse habere, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo? vel adipẽ suum concluserunt, hoc est crumenam quæ plena numis adipis speciem refert, ne ex illa, vel dipondium egenti porrigerent. Vnde & impietas ponitur auaritiæ filia. Quippe alijs compati, ex hoc fit quia considero me eisdem posse subdi miserijs, & casibus. At diues cui omnia abundant,

dant, nihil tale timent & longe se à tali miseria distare putant ac ideo raro, vel nunquam aliorum ærumnis miserentur. Peccato ergo obduratur cor, charitate & Dei gratia emollescit. Hinc illa vox sponsæ. Anima mea liquefacta est, & Iob. 24. Deus molliuit cor meum. Iob. 24.

Sed aduertendum, quod etiam cor iustorum aliquando coagulatur sed ad bonum, nam vt ait D. Greg. super illud Iob. 10. Nõne sicut lac mulsisti, & sicut caseum coagulasti me, Mens nostra cum per sancti spiritus gratiam ab vsu vetustæ conuersationis abstrahitur, sicut lac mulgetur quia in quadam coagulationis noua teneritudine, & subtilitate formatur, sicut caseus coagulatur, quia in constipatione pinguescentis cogitationis constringitur, vt nequaquã iam per desideria defluat, sed in vno amore se colligens, ad solidam reformationem resurgat, hæc Gregor. Vnitur quippe in se ipso, & consolidatur cor iusti, ne dissolutum defluat, quia virtus vnita fortior est seipsa dispersa. Aliter etiam cor impiorum coagulatur, quoniam ad malum concordes, hoc est vnius cordis efficiuntur secundùm illud quod impij dicunt, Prou. 1. Marsupium vnũ sit omniũ nostrũ, tamen postea facilè diuiduntur, quoniã quisq; sibi acquirere cupit, Vnus quidẽ est finis eorum nempe mala perpetrari: sed quisq; singulariter sua propria cõmoda intendit. Vnde vulpes illæ quarum caudas alligauit Sampson, & si in caudis erant vnitę tamẽ caput vniuscuiusque ad suam propriã foueam tendebat. In fine ligantur mali, attendit tamen vnusquisq; sibi: vnde Gregor. super illud Iob. 24. Et sicut sumitates spicarum conterentur ait, Mali sunt veluti aristæ spicarum, quæ simul cum tritico succrescunt, sed cum iam in culmum prodeunt, inter se diuisæ apparent & asperitate rigent, Sic praui homines & impij in eodem fine succrescunt, nempe scelera perpetrandi, tamen protinus inter se diuiduntur, dum quilibet sibi & non alteri lucra vult. Atque hinc asperrime inter eos rixæ ortum habent. Quare multotiens comparantur latronibus, qui ad rapiendum simul aliena coeunt, & dicunt illud Prouerb. Veni nobiscum, insidiemur sanguini &c. Tamen postea in diuisione furti rixantur, dum quisque pretiosiora sibi cupit. Iusti autem in bonum copulantur, & dicunt, Ecce quam bonum, & quam iucundum, habitare fratres in vnum. Atque in charitate vniuntur, dum intelligunt quántum Deus diligãt vnitatem quantique momenti sit ad hostes & peccata depellenda.

Grego. lib. 9. mor. ca. 39. in principio.

Prouer.

Iudic. 15.

Grego. lib. 18. moral. cap. 6.

Prou. 1.

Dictum B. Dominici ad B. Franciscum. Vnde D. Dominicus beato Francisco cum obuiam ijsset dixit; Stemus simul & nullus aduersarius præualebit. Superborum ergo (ait Diuus August.) obduratur cor, iustorum autem mollescit, & August. humiliatur, vnde & opponitur iustus eorum duritiei, & dicit, Ego vero legem tuam meditatus sum, superbis enim Deus resistit, vt obdurentur: humilibus autem dat gratiam, vt diligant obedientiā, recipiant excellentiam, meditatione quippe legis huius volūtaria seruatur humilitas, vt pœnalis euadatur, nempe illa de qua subdit, Bonum mihi quia humiliasti me, hoc est afflixisti, & hęc August.

VERSVS SEPTIMVS.

Bonum mihi quia humiliasti me: vt discam iustificationes tuas.

IAM in hoc versu fatetur, se didicisse quæ concupierat: nempe bonitatem Dei, & intentionem qua in hac vita punit iustos. Confert enim illis Deus hoc bonum vt discant eius iustificationes, Ex quo collige finem & intentionem Dei in puniēdo probos. Quosdam punit vt eorum merita augeantur, vt Iob, & Tobiam. Alios ne superbia intumescant ob Dei dona sibi peculiariter col-
2.Cor. 12. lata, & sic afflixit Paul. vt ipse dicit, Ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus Satanæ qui me colaphizet, Nonnullos vt Dei percussionibus resipiscant, atq; in Dei obedientia solidētur vt in Dauid, manifestum fuit. Sed
Num. 12. in prauos vindictam exercet ob eorum peccata, vt quando Mariam Moysi sororem fœdauit lepra, quia contra fratrem suū murmurabat, & vt ostenderet quantum eius oculis tale vitium displiceat. Alios vt eorum æterna pœna hic aliquo modo incipiat, & in inferno continuetur, vt in Pharaone, Antiocho, & Herode patuit. Alios ob manifestationem gloriæ suæ, qualis fuit infirmitas Laza-
Ioan. 11. ri, de qua Dñs dixit, Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro
Ioan. 9. gloria Dei, & cæco nato Ioan. 9. respondit. Nec hic peccauit, nec parentes eius, sed vt manifestētur opera Dei in illo. Dauid punitus est, vt disceret Dei iudicia, & coram Deo humiliaretur. Nam mali cui omnia prospera fiunt, ex hoc intumescunt, quia Dei flagella
Psal. 72. non sentiunt, vnde Psal. 72. In labore hominum nō sunt, & cū hominibus non flagellabuntur. Ideo tenuit eos superbia cogitauerunt,
August. loquuti sunt nequitiam. Quare D. Aug. contra Episto. fund. sic ait. Nihil infelicius felicitate peccandi. Per hanc enim & pœnalis nu-

lis nutritur impunitas,& mala voluntas velut hostis interior roboratur. Ac si diceret quod impunitate & felicitate peccandi nutrita robur accipit deprauata voluntas. Vnde idem Diuus Augustinus ait. Nemo gratuletur homini qui prosperatur in via sua, cuius peccati deest vltor, & adest laudator. Maior hic ira Domini est, vt correctionis flagello non puniatur. Vnde Iob. Ego vidi stultum firma radice & maledixi pulchritudini eius. Statim hæc Augusti. Imò & Diuus Paul. Hebræ. 13. adulteros & nothos vocat illos qui extra disciplinam Domini sunt,& Hierem. 6. secundùm aliã literã. Per omne flagellum erudieris Hierusalem, vbi litera nostra habet. Audietur in ea corã me semper infirmitas & plaga. Et erudire Hierusalem, ne forte recedat anima mea à te.& c.31. Castigasti me Domine & eruditus sum. Et Diuus Greg. 6. mor. c. 15.& 16. sic ait. Torpens animus passione tangitur vt excitetur, quatenus qui statum suæ rectitudinis securus perdidit, afflictus conside ret quò iacet, hinc namque ipsa asperitas humiliationis origo fit luminis, vnde per Paulum dicitur Ephe. 5 Omne quod arguitur, lumine manifestatur, argumentum ergo salutis est vis doloris. Hinc est quod Salomon ait. Curatio facit cessare peccata maxima Eccl. 20. Hinc Paulus ait Hebræ. 12. omnis autem disciplina in præsenti quidem non videtur esse gaudij, sed mæroris, postea autem fructum pacatissimum exercitatis reddit per eàm iustitiæ. Quãuis ergo conuenire simul nequeant dolor & beatitudo, rectè tamẽ nũc dicitur beatus homo qui corripitur à Domino, quia per hoc quod peccator dolore humiliationis præmitur, quandoque ad beatitudinem, quæ sine interuentu est doloris, eruditur.

Idem. Iob. 5. Hebræ. 13 Hierem. 6. & cap. 31. Gregor. Ephes. 5. Eccles. 10. Hebr. 12.

VERSVS OCTAVVS.

Bonum mihi lex oris tui: super millia auri & argenti.

PRæstat omnibus concupitis lex Dei, vnde iusti etiam si cęteris huius seculi bonis careant, tamen in hac veritate legis Dei eruditos ac doctos esse, tam in opere, quam in affectu,& intellectu plus ęstimant quàm cætera omnia, vnde soluitur quæstio à principio proposita, vt iam in primo versu diximus, crebro bonũ repetit, nũquam enim hac dulcedine satiatur, ait Cassiodorus. Ideò quippe passim repetit bonum quoniam omne bonum Deus est, nec bonum aliquod vnquam offendes quod nõ à Deo sit, bonum

A Cassiodo.

autem dicit concretiue, quia bonum sibi ipsi est in se continens ac coaceruans omnia bona, mihi dico, quoniam legem tuam mihi volo, vt ego ipse eam obseruem ne sim sicut plures, qui aligant onera grauia, & importabilia, & imponunt super humeros hominum, digito autẽ suo nolunt ea mouere (Lex oris tui.) De lege Euãgelica loquitur quæ miris modis alijs præeminet legibus, quoniã ex ore altissimi processit. Olim per Angelũ loquebatur Deus, & per Moysen & reliquos Prophetas, Euangelicam legem ipse Dominus proprio promulgauit ore, quod Diuus Paulus in initio Epi-
Ad Hebrę. stolæ ad Hebræ. magni facit dicens. Multifariè multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis, nouissime diebus istis loquutus est nobis in filio: nimirum vt verum fieret vaticinium il-
Isai. 52. lud Isai. 52. Ego ipse qui loquebar ecce ad sum. Vt ore proprio omnia antedicta confirmaret, hoc vtique erat flagrans illud desiderium sponsæ, in quod velut ab exta si expergefacta prorupit
Cant. 1. dicens, Osculetur me osculo oris sui. Hoc est os ad os loquatur mihi, non sibi soli hoc arroget ipse Moyses, quod os ad os cum illo loquebatur quasi solet homo ad amicum suum: sed omnibus hũc largire fauorem, & ex ore tuo tua verba audiamus, non cum Hebræis dicimus ad Moysen; Loquere tu nobis, non loquatur nobis
Exod. 20. Dominus, sed potius taceat iam Moyses, veteraque intereant sacrificia, & tu loquere nobis noua condens gratiæ sacramẽta, osculetur me, ergo osculo oris sui. Quousq; sponsus meus mittit oscula per Moysen mittit oscula per Prophetas, iam ipsius cupio ora cõtingere, ipse veniat, ipse descendat, ipse loquatur. Vnde cum in monte ascenderet cum discipulis suis docturus eos vt omnibus doctrina sua mirabilis appareat ait Euangelista. Aperiens os suũ do-
Matth. 5. cebat eos dicens. Beati pauperes &c. Mira res noua doctrina, felicitatem, miseriam, luctum, gaudium, famem, saturitatem, ignominiam, gloriam docere, quæ nisi ab ipso ore altissimi prodijsset quis
August. crederet? Quare D. Augusti. summopere docet collenda Euangelica verba quoniam os & linguam Christi tetigerunt, si enim vestem Christi summa religione collimus quia sanctissimum eius corpus tetigit cur non & verba quæ gutture lingua & labijs eius pronuntiata sunt? Aperiens ergo os suum docebat dicens. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Ideò melior mihi lex oris tui, quàm millia auri & argenti, quia pauperibus maximas promittis diuitias, lugentibus summa gaudia, famelicis

melicis omnium rerum copiam, denique despectis summum polliceris honorem, ideo Euangelium tuum thesauro abscondito in agro comparatur quoniam in paupertate diuitias, & in morte vitam, & in luctu risum, inclusa gerit, recte ergo dicit (ait Cassiodorus) bonum mihi lex oris tui super millia auri & argenti, quoniam infinita est distantia, nec aliqua similitudine intercludi potest sed super omnia semper excellet, vt tali excessu prius mente concepto vilescat protinus argentum & aurum quæ sunt maiora hominis concupita, facta est ergo comparatio absque similitudine, pretium sine modo, amor sine fine vt amplius diligat charitas legem Dei (ait Augusti.) quàm diligat cupiditas millia auri & argenti. Vnde Sapien. 7. dicitur. Nec comparaui illi lapidem pretiosum quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua & tanquàm lutum æstimabitur argentum in conspectu illius & Iob. 28. Nō conferetur tinctis indiæ coloribus nec lapidi sardonico pretiosissimo, vel Sapphyro quoniā hæc omnia corpori tantum medentur nec ad animam penetrare possunt. Lex verò diuina medela est animæ æternamque ei confert sanitatem & vitam. Vnde Prouerb. 11. ait sapiens. Non proderunt diuitiæ in die vltionis iustitia vero liberauit à morte hæc autem iustitia in lege Dei continetur.

Matth. 13. Cassiodor. D. August. Sapien. 7. Iob. 28. Prou. 11.

DECIMVS OCTONARIVS.

Manus tuæ fecerunt me & plasmauerūt me: da mihi intellectum vt discā mandata tua. 1. Iod.

Qui timent te videbunt me & lætabuntur: quia in verba tua supersperaui. 2. Iod.

Cognoui Domine quia æquitas iudicia tua: & in veritate tua humiliasti me. 3. Iod.

Fiat

4. Iod. Fiat misericordia tua vt consoletur me: secundum eloquium tum seruo tuo.

5. Iod. Veniât mihi miserationes tuæ & viuam: quia lex tua meditatio mea est.

6. Iod. Confundantur superbi quia iniustè iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.

7. Iod. Conuertantur mihi timentes te: & qui nouerunt testimonia tua.

8. Iod. Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis: vt non confundar.

INCIPIT TRACTATVS DECIMVS.

VERSVS PRIMVS.

Manus tuæ fecerunt me & plasmauerunt me: da mihi intellectum vt discam mandata tua.

Adem persona introducitur in hoc octonario quę in præcedenti aliter tamen affecta, nempè iustus iniustè ab iniustis vexatus, desiderans tamen consequi finem propter quem vexatus est, nimirum obseruare mandata Dei & perfectionem adipisci quæ per tollerantiam vexationũ nancisci solet. Vnde in vltimo versu dicit. Fiat cor meũ immaculatum in iustificationibus tuis, vt non confundar, hoc est ne me hostes tentationibus suis ac vexationibus subruant, & confusus abscedam ab eis, fiat cor meum immaculatum in huiusmodi persecutionibus ne cædere cogar eis. Vnde in Hebræ. dicitur. Erit cor meum perfectum in statutis tuis, propterea non confundar, tribulationes patienter tolleratę cor meum in tuis mandatis perficient.

ficient.Et ad hanc cordis perfectionem postulandam duplici vtitur medio. Primò ex parte creationis,quia cum Dei sit plasma atque factura,proprium artificis est suis operibus subuenire atque ad perfectionem adducere:effice ergo plasmator meus vt mandata tua plenè addiscam, atq; perficiam.Secundò ex parte Angelorum seu hominum perfectorum qui videntes meam sustinentiam in tribulationibus quas patior innixus verbis tuis,lętabūtur in me atque laudabunt te factorem & perfectorem meum. Vnde & litera decima,Iod,huic præmittitur octonario, quæ secundum Ambro.interpretatur, cōfessio, vel desolatio,quæ inuicem pulchrè cōueniūt.Vexatio quippè iniustis desolationem parit,ex qua ad cōfessionem tam suæ fragilitatis ad sustinendum,quàm Dei potentiæ ad subueniendum adducimur. Nā(vt ait Ambro.& experiētia docet) desolati citiùs confitentur,magis enim secundis rebus animus extolli solet,cum autem vrgentur aduersis tunc diuinum implorant auxilium, nam & in his quæ humana sunt, hunc vsum esse cognoscimus vt cui succedunt prospera animus elatior sit, cui autem mundi huius infesta sunt & potentia alicuius aduersa tunc consurgit,tunc opem quærit,vel vt rogando superioris mitiget potestatem,vel se viribus armet adiunctis,ne quasi inferior superioris viribus superetur. Alcuinus & Hierony.ad Paulam vrbicam aliter interpretantur hanc literam,dicunt enim significare principium, vel scientiam.Quoniā iustus vult addiscere mandata Dei quæ sunt veluti principia quædam legis naturæ, vel postulat vt scientiam sui principij quod à creatore & plasmatore suo accepit nanciscatur vt per hoc confiteatur Deo;debitas gratias ob tantum munus ei referendo. Ait ergo; Manus tuæ Dne fecerunt me & plasmauerunt me.Manus metaphoricè sumuntur hic pro potentia factiua Dei,nam quia nos per manus operamur virtutem qua Deus operatur hoc nomine nuncupamus, tamen quia in numero plurali dicitur manus,August.vult quòd hoc nomine intelligatur virtus & potentia Dei qua hominem & vniuersa condidit,secundum illud Psal. Omnia in sapientia fecisti & quia filius est virtus & sapientia patris(vt Paulus docet)hoc nomine filius intelligatur, aut per manus intelligamus Dei filium & Spiritum sanctum.Qui cooperator est patris & filij,hæc Aug.D.Tho.dicit super illud Iob. 10. Manus tuæ Domine fecerūt me &c. Manus dicit in plurali quia licet sit vna diuina virtus operans, multiplicatur tamen eius operatio

D.Ambro. Iod. cōfessio vel desolatio.

Alcuinus. Hierony.

August.

Psal. 103.

1.Cor. 1.

Iob.10.

operatio in effectibus, tum propter diuersitatem effectuum tum etiam ob varietatem causarum mediarum quæ plures sunt, & illis mediantibus quasi per manus suos effectus producit Deus.

Ambro. Sed tamen D. Ambros. videtur sentire ad commendandam hominis dignitatē manibus Dei fuisse plasmatū, ait quippe in hoc loco. Manus tuæ Dñe fecerunt me hoc est dicere, bestias nō fecerūt manus tuæ, sed dixisti producant aquæ reptilia animarum viuentium, & produxit terra te iubente secundum genus quadrupedia & bestias terræ, me autem tu fecisti, me tuis manibus figurasti, hoc est non figurasti bestias manibus tuis, nō reptilia, nō volatilia, me autem fecerunt manus tuæ & plasmauerunt me. Aliqui interpretes dicunt quòd hic de totius hominis creatione fit mentio & dicitur factus quoad animam, plasmatus verò quoad corpus, vel è diuerso plasmatus propter animā, factus propter corp9 dicitur, quia vtrumque à Deo à principio suæ conditionis accepit & ita intelligunt illud Iob. 10. Manus tuæ Dñe fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu. Vbi D. Greg. ait. Qui plasmatum se & factū totum in circuitu à Deo asserit tenebrarū genti: nec in spiritu suo nec in carne aliquid dereliquit. Nam plasmatum se propter internam imaginem retulit: factum vero totum in circuitu in eo quòd carnis constare indumento memorauit. & Isa. 64. Et nūc Dñe Pater noster es tu nos vero lutum & factor noster tu & opus manuū tuarum omnes nos, primùm ad animam, secūdùm ad corpus potest referri & quoad vtrumq; sumus opus manuū Dei, omnia autem hæc maximè hominis dignitatem commendāt. Vnde Greg. vbi suprà. Notādum tamen est hoc quòd se plasmatum manibus asserit conditoris, quia misericordiæ iudicis dignitatem suæ conditionis opponit, quamuis enim per coæternum patris verbum cuncta creata sint in ipsa tamen relatione creationis ostenditur, quantùm cunctis animātibus, quantùm rebus, vel cœlestibus sed tamē insensibilibus homo præferatur. Cūcta quippe dixit & facta sunt cum vero facere hominem decreuit hoc quod reuerenter pensandum est præmisit dicens. Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Neque enim de eo sicut de rebus cæteris scriptum est, fiat & factum est. Nec vt aquæ volatilia sic terra hominem protulit, sed prius quàm fieret, faciamus dicitur, vt videlicet, quia rationalis creatura condebatur quasi cum consilio facta videretur. Quasi per studium de terra plasmatur & inspiratione

Margin notes: Iob. 10. — Ibidem D. Gregor. — Isai. 64. — Greg. vbi suprà. — Gen. 1.

tione conditoris, in virtute spiritus vitalis exigitur vt, scilicet, non per visionis vocem sed per dignitatem operationis existeret quæ ad conditoris imaginem per manus conditoris fiebat, hæc Gregor. Diuus Augustinus. 6. super Genesim ad lit. sic docet dicens. Non in hoc præeminet homo alijs rebus quòd Deus fecit hominem ipsum quasi alia ipse non fecerit, cum scriptum sit, Opera manuum tuarum sunt cœli, & alibi, Aridam fundauerunt manus tuæ, sed in hoc quòd ad imaginem Dei factus est homo. Vtitur tamen scriptura in productione hominis speciali modo loquendi ad ostendendum quòd alia propter hominem facta sunt. Ea enim quæ principaliter intendimus cum maiori deliberatione & studio consueuimus facere, sic Diuus Thomas. 1. Parte quæstione. 93. articulo quarto. ad primum. Non solum autem ipsum magnifacit hominem conditum conditionis modus sed, & ipsam conditoris sapientiam miris modis exaltat mirabilisque in tali plasmate apparet, vnde & noster Psaltes Psalmo. 138. exclamat dicens. Mirabilis facta est scientia tua ex me confortata est & non potero ad eam, nec ipse homo conditus capere potest mirabilem sui artificis scientiam in sui ipsius conditione: nam tam in corpore quàm in anima diuina splendet summi opificis sapientia, homo quidem conditus est ad imaginem Dei. Et licet plerique doctores dicant hoc esse secundum animam quæ secundum tres potentias quas habet intellectum, voluntatem, & memoriam Trinitatis summæ imaginem refert, spiritualisque factura spiritualem factorem reddit, tamen non desunt authores qui affirment quòd homo secundum corpus est ad imaginem Dei factus & secundum animam ad similitudinem, ad imaginem dico humanam non diuinam, inter quos Tertullianus libro de Resurrectione, Nazianzenus Sermone, vel Oratione de Epiphania, Ambrosius libro de Fide orthodo. capite. 8. Basilius aduersus Enmonium libro. 2. Eugubinus in illo versu Psalmi. Tu formasti me & posuisti super me manum tuam, Augustin. libro 83. quæstionum. tom. 4. quæst. 51. ait quòd quando dicitur quòd homo creatus est ad imaginem Dei hoc refertur ad animam, quãdo ad similitudinem Dei ad corpus, itaque secundum corpus homo dicitur, & est conditus, vel ad imaginem, vel ad similitudinem Dei. Sed aduertendum quòd cum substantia Dei corpus non habeat, non recte intelligitur quomodo ad imaginem Dei sit

August.

D. Thom.

Psal. 138.

Tertul.

Greg. Nazianze.

Ambros.

Basilius

August.

factus

factus homo secundum corpus, nisi finxeris quod Tertullianus dixit nimirum quòd ipsum verbum Dei à principio conditionis humanæ corpus aereum forte sumpsit ad cuius similitudinem corpus Adam formatum est. Itaque ad similitudinem illius corporis aerei quod filius Dei tũc acceperat ex ipso luto & lymo terræ deliniauit Deus corpus hominis integrum cum suis membris & postea vt ostenderet spiritum de foris aduenire insufflauit in eo spiraculum vitæ & factus est homo in animam viuentẽ vestitus pelle & carnibus atque ossibus & neruis compactus. Tanto desiderio flagrabat filius Dei humanam assumendi naturã vt iam ab initio eius similitudinem sumpserit quasi exercens seipsum antequã veram assumeret eius similitudinem. Veluti qui armatus processurus est ad bellum prius in ludicris bellis se exercet quæ effigiẽ aliquam & similitudinem verorum præseferant. Et sic potest intelligi forsan illud Prouer. 8. Ludẽs coram eo semper, ludens in orbem terrarum, & delitiæ meę esse cum filijs hominum, vel sine infinitibo vt Hebræi legunt, Delitiæ meæ filij hominum. Iam tunc ludebat & iucunditatem capiebat, quia humana induendus erat natura: in cuius similitudine iam delectabatur atque ad eius effigiẽ corpus hominis fingebat. Quod si hoc forsam tibi nouum & incredibile visum fuerit memineris oportet, quòd multi sancti Doctores affirmant apparitiones illas quas Deus faciebat veteris testamenti patribus factas fuisse in persona ipsius verbi, hoc est quòd ipse filius Dei in corporibus illis aereis apparebat eis. Vnde Leo Papa Epist. 13. sic ait. Poterit quippe omnipotentia filij Dei sic ad docendos iustificandosque homines apparere quomodo & Patriarchis & Prophetis in specie carnis apparuit, cum aut luctamen iniuit, aut sermonem conseruit, cum officia hospitalitatis non abnuit, vel etiam appositum cibum sumpsit, sed illa illi imaginis huius hominis erant indicia aut indices, cuius veritatem ex præcedentium patrum stirpe sumendam significationes mysticę nuntiabãt. Imò in Concilio Sirmiensi de regulis fidei regula. 14. sic diffinitur. Si quis contra Iacob non filium tanquàm hominem luctatum esse sed ingenitum Deum aut Patrem eius dixerit, anathema sit. & D. August. q. de nou. testa. quęstione. 37. Colluctans (inquit) Iacob cum saluatore, quem Deum intellexit, quem specie corporis videbat, & idem D. Augusti. 2. de Trinit. à cap. 7. & deinceps docet in illis apparitionibus veteris testamenti verbum affuisse, & quando dicit

Gen. 1. | Simile. | Prou. 8. | Concil. Sirmiensi de regul. fidei regula. 14. | August.

dicit Stephanus Actor.7. quòd Angelus loquutus est ad Moysen, dicit posse interpretari de magno consilij Angelo. & gloss. interlinealis Exod.33.à principio dicit quòd Angelus qui præcedebat populum per desertum: potest intelligi quòd fuerit filius qui dicitur magni consilij Angelus. Quasi exercens se hoc agebat vt postea hominis officia rectius repræsentaret. Aut sicut filius Regis priusquàm sponsam principem accipiat ad se, & det ei manus abit incognitus ad itinera quibus ipsa venit & insinuat se illi varijs modis, nunc super pulcherrimum equum, nunc sicut peregrinus pedes, nunc tanquàm venator viridi vestitus colore quòvsque eam in suam accipiat potestatem: sic nimirum verbum ac filius Dei humanam naturam sponsam sibi assumere cupiebat eius amore captus antequàm sponsalia fiant varijs modis se illi insinuat, nunc tanquàm luctator fortis, nunc velut peregrinus & hospes, nonnunquam confabulando simul & edendo cum homine quousque manum ei perpetui coniugij daret cum verbum caro ex Maria Virgine fieret, vnde Paul. Hebræ. 1. Multifariè multisque modis, olim Deus loquēs patribus in Prophetis. Quòd si hæc vera sunt vt Concilium videtur diffinire ac citati patres sentire, probabile etiam apparet quòd in hominis creatione similiter in naturæ humanæ similitudine apparuerit vt primus Adam etiam in corpore typum eius exprimeret. Aduertenda tamen duo hic sunt alterum quòd si formam tunc accepit humanam non fuit in vnitatem suppositi: sed sicut Spiritus sanctus accepit columbam hoc est similitudinem columbæ vt exprimit Euangelista dicens Spiritus sanctus visus est sicut columba super ipsum, hoc est in similitudine & effigie columbæ: & tunc opus fuit totius Trinitatis licet secundum appropriationem filij. Secundò tamen aduerte quòd hæc curiositatis ac studiorum gratia dicta sunt quoniam ego non multum probabile existimo quod Tertullianus dicit, nempe hominem secundum corpus factum esse ad imaginem Dei & multo minus quòd verbum tunc assumpserit in creatione hominis corpus aereum ad cuius similitudinem expressum fuerit corpus Adam. Quoniā id nescio quid nouitatis imò & asperitatis præsefert ita quod non tam suauiter pijs auribus sonet nec ita placide accipiatur, licet forsam potuit ita cōtingere. Imò & ipse D. Aug. in locis citatis videtur ex opinione aliorum loqui, nam si attente legatur asseueranter. videtur diffinire non personam verbi

Actor.7.
Exod. 33.
Simile.
Hebr.1.
August.

ſed Angelos patribus apparuiſſe vt lib.3. de Trinitate ca. vltimo. & lib.4.ca.vltim.videre poteris. De quo etiam diſputat lib. 10. de

D. Thom. ciuitate ca.5. & 15. & 16.& D.Tho.1.part.q.93.ar. 3. aſſeuerãter tenet quòd homo ſolum ſecundum mentem eſt ad imaginẽ Dei conditus,& ad tertium dicit,quòd quia corpus hominis ſolum inter terrenorum animantium corpora non pronum in aluum proſtratum eſt,ſed tale vt ad contemplandum cœlum ſit aptum: magis in hoc ad imaginem & ſimilitudinem Dei quàm cætera corpora animalium factum iure videri poteſt vt dicit Aug.lib.83. quæſtionum.Quod tamen nõ eſt ſic intelligendum quaſi in corpore hominis ſit imago Dei ſed quia ipſa figura humani corporis repręſentat imaginem Dei in anima per modum veſtigij,hæc ſunt verba D.Tho. hoc eſt quòd quia corpus humanum erectum verſus cœlum formatum eſt, veſtigium quoddam ac ſignum eſt quòd anima ſit imago Dei cuius corpus quod propter ipſam animã cõ-

D. Thom. ditum eſt id in erecta ſtatura repræſentat,vide D.Thom. 1.par.q. 91.articulo.1.Corporea quidem hominis ſtructura nulli dubium eſt quin præcæteris animalibus ſubtilior ac perfectior ſit: quoniã cum materia ſit propter formam & corpus ſe habeat veluti materia animæ rationalis quæ forma & actus eſt corporis Phyſici or-

Ariſtot. ganici(vt ait Ariſtoteles)talem decuit eſſe materiam qualem talis forma exigebat.Primùm ſecundùm Hebræ.fecit Deus hominem de puluere terræ non ex vapore nec ex groſiori & rudiori parte terræ,ſed ex ſubtiliſsimo terræ quod ſignificatur per puluerem, ſignificatur enim per hoc quod terra redacta in ſupremam ſubtilitatem quam poteſt habere, eſt illa ex qua conſtat corpus humanum,quod perfectiſsimus hominis tactus ſignificat, erectaq́; nec prona ſtatura eius,& vt intelligas quòd corpus hominis eſt redactum ad æqualitatem remotiſsimam à contrarijs qualem exigit terra ſubtiliſsima optime mixta,per quæ fit inſtrumentum conſonum animæ ad imaginem Dei factæ quæ ſurſum reſpicit & congruum vas animæ rationalis ad ſuas exercendas operationes quoniam cerebrum non niſi eleuatum idoneũ eſt ad ſpiritualia phantaſmata miniſtrandum intellectuali animæ : nam tunc interiores vires liberius ſuas operationes habẽt dum cerebrum in quo quodammodo perficiuntur non eſt deprȩſſum ſed ſuper omnes partes corporis eleuatum:quare homo inter cętera animalia eſt maximi cerebri vt liberius in eo perficerentur operationes interiorum

virium

virium sensitiuarum quæ sunt necessariæ ad intellectus operationes.Sed cor habet plus cæteris calidum vt recta sit statura eius.Calor quippe sursum dirigit ac tẽdit,cerebrum autem,oportet quòd sit humidum ac frigidum vt calorem cordis temperaret,ex quo fit quòd non sit ita perfecti odoratus vt alia animalia, quoniã olfactus requirit siccitatem cui opponitur humiditas cerebri qua homo ex necessitate suæ complexionis abundat.Et ob hoc etiam aliqua animalia sunt acutioris visus & audit⁹ velociorisq; cursus quã homo,quoniã ijs excellẽtijs repugnat æqualitas humanæ cõplexionis,prȩterea alijs animalibus dati sunt sensus solũ ad cibum exquirẽdũ homini vero etiã ad cognoscẽdũ. Quare cætera animalia nõ delectãtur sensibilibus nisi per ordinẽ ad cibũ,vel venerea;homo vero in ipsa pulchritudine sensibiliũ secũdũ seipsam delectatio nẽ capit.Quare quia sensus precipuè vigent in facie cȩtera animalia prona facie terrã respiciũt quasi victũ sibi quærant;homo vero vultus habet sursum erectos vt per sensus & præcipuè per visum qui subtilior est & plures differẽtias rerũ demonstrat,libere posit ex omni parte sensibilia cognoscere & cœlestia & terrena,ex quibus omnibus intelligibilẽ colligat veritatẽ. Vnde poeta quidam, Ouidius.

Pronaque cum aspiciant animalia cætera terram
Os homini sublime dedit cœlumque videre
Iussit & erectos ad sidera tollere vultus.

Et Empedocles dicebat se ad cõspicienda cœlorũ astra natũ. Ecce mirabilẽ opificis sapiẽtiã in humani corporis structura quare Psal. 138.vbi nos legimus, & substãtia mea in inferioribus terræ, legũt alij vt Reclini⁹ & Caieta.acu pictus sum,siue polimitatus,sum,hoc est subtilissime simul ac pulcherrime sicut vestis diuersorũ colorũ in diuersis perfectionib⁹ me formasti,acsi diceret(ait Caiet.)labraste me de recamado).Vnde Ambr.hic manus tuæ Dñe fecerũt me magnæ cõmẽdationis vsus exordio est vt opus Dei se esse diceret quo facilius circa operis sui gratiam fauor inclinaretur authoris. Grandis etiam prærogatiua est in rebus humanis vt aliquis operibus & beneficijs faueat suis,ne meritum spectet alienum sed in suȩ gratiæ munus intendat ne videatur abrogare quod ipse donauit itaque etsi de luto nostri corporis substantia est,carnem induamur, corpus ossibus intexatur & neruis,tamen quòd simus perfectissimum opus Dei nemo dubitauerit, nam & si fabricam

Empedocles. Psal. 138. Caietan. Ambros.

 ipsam

ipſam humani corporis quis conſiderare voluerit nihil poterit in terra pretioſius iudicare. Eſt enim homo ſtatu celſus, vultu decorus, cæſarie gratus, non cæterorum more curuatus animantium ſed ipſo naturæ iure ſublimis, qui cœlum libero ſpectet obtutu, nulla captiuæ ſeruitute ceruicis depreſſus in terram ſed tanquàm propriç conſcius libertatis & locuples ſui teſtis authoris. Hæc Ambro. ¶ Animæ vero pulchritudinem quis ſatis mirari queat? ſpiritus incorporeus eſt, non ex traduce ſed à Deo creatus, incorruptibilis & immortalis, operationes habens à tempore independentes quæ maximè eius æternitatem atteſtantur, materiæ omnino expers extra corpus ſuſiſtere compos: verum vniuerſale intelligens ac bonum in communi amans gratiæ ſupernaturaliumque bonorum capax. Imò per lumen gloriæ eleuata ipſum Deum in ſeipſo videre potens eiuſque æternitatis particeps eſſe.

Greg. lib. 10. mor. c. 13. in fine. Et ſic intelligit Diuus Grego. illud Iob. 14. Roboraſti eum paululum vt in perpetuum tranſiret. Paululum roboratus eſt homo (ait) quia hic viuendi vires ad modicum accepit vt in perpetuum tranſeat vbi vitam eius terminus non concludat. Vnde & ſi in omnibus operibus ſuis complacuit Deo, ſed præcipue in ho-

Prou. 8. mine. De cæteris quidem dicitur Prouerbiorum. 8. Et delectabar per ſingulos dies ludens coram eo ſemper ludens in orbem terrarum, quaſi luſſus & lætitia erant Deo opera ſua vnde Gene-

Gen. 1. ſis. 1. Vidit Deus cuncta quæ fecerat & erant valde bona. Complacentia Dei ſignificatur in rebus à ſe factis nam prius de ſingulis dixerat vidit Deus quod eſſet bonum nunc de omnibus ſimul quaſi qui iterum opera à ſe facta reſpicit nouum gaudium de omnibus ſimul concipit, ac ſi in noſtro vulgari dice-

Sapien. 11. remus. (miraſe y remiraſe en ellas.) Vnde Sapientiæ. 11. Diligis enim ea quæ ſunt & nihil odiſti eorum quæ feciſti. Cæterum de homine ſingulariter dicitur. Delitiæ meæ eſſe cum filijs hominum, vel delitiæ meæ filij hominum, ſingulariter de hominis conditione conditor lætabatur complacebatque ſibi in illo: vnde poſt hominẽ cõditũ dicitur. Requieuit Dñs die ſeptimo ab omni opere quod patrarat. Sabbathũ egit Dñs poſt hominis creationẽ quaſi qui iam perfectũ opus haberet. Quoniã cætera omnia propter hominẽ creauerat nõdũ quieuerat quia nõdũ præcipuũ finẽ quẽ in opere ſuo intenderat Deus attigerat: ſed poſt hominis fabricã nihil iam mũdi perfectioni deerat cum domus iam ſuũ propriũ haberet

habere t incolam illeque propter quem omnia facta fuerant iam præsens adesset, itaq; in corporis fabrica mirabilis apparet Deus sed mirabilior in animæ immortalis creatione. Vnde Diuus Ambrosius hic statim post verba supra relata subiungit. Veruntamen in cæteris animantibus membrorum forma laudatur in quibus præter gratiam corporis nihil aliud est quod requiratur, homo in eo est pulchrior quod non videtur non in corpore quod videtur, in se habens æternitatis gratiam & præsentium venustatem, quæ enim videntur temporalia sunt quæ non videntur æterna in hoc terrestri hospitio indutus habitatione cœlesti, cui simul competit & in terris videri & Deo iungi. Et infra. Nosce ergo teipsum ô homo cognosce te anima quia non de luto non de terra es, quia sufflauit in te Deus & fecit animam viuentem, opus es magnificum Dei generatione inspiratū, secularia te & mundana non teneant, ad illum tota intentione festina cuius inspiratione consistis. Rectè ergo Propheta dicit; Manus tuæ Domine fecerunt me hoc est rectè opus manuum tuarum videor cui tot præ cęteris cōtuleris pretiosa dona. D.Ambro.

(Da mihi intellectum vt discam mandata tua.) Acsi diceret in hoc gratus esse volo conditionis meę beneficio in addiscēdo opere & veritate mandata tua, sed quia hoc minimè ex viribus meis valeo, obsecro vt ex tua benignitate intellectū largiaris mihi, quo perfecte discam mandata tua opere, scilicet, adimplēdo. Intellectū petit non quidem potētiam intellectiuam iam enim illam in creatione acceperat, sed actum intelligendi qui etiam vocatur intellectus sicut actus voluntatis vocatur voluntas: actus autem iste augetur secundum quod intellectus à Deo subleuatur ad maiora intelligenda. Talē ergo actum intelligendi postulat Propheta nimirum vt à Deo intellectus eius subleuetur ad cœlestia & diuina intelligenda. Omnia in suas conuertuntur causas, vt ab eis quod deest accipiant, ab eis acceperunt quod habent, ab eis suscepturа sunt quod deest. Terra indesinenter solem aspicit, à quo & quod habet, & quod habere potest, mutuare sperat. Pulli vix ab ouo exuti sub alis gallinæ sese recipiunt. Agniculus protinus vt ab vtero exit lateribus adhæret matris; Nam qui ab ea acceperunt quod habent, accepturos se sperant quod eis deest. Quòd si picturæ intellectus esset quam depinxit pictor, nec oculos posuit, non ad domos regum aut diuitum sed ad ipsum properaret ar-

tificem vt quod ei deficit, daret. Eodem modo iustus à Deo agnoscit se accepisse quod habet, ab eo petit quod deficit, dicens. Manus tuæ Domine fecerunt me, da mihi intellectum &c. acsi diceret, hoc quod deficit, tribue, qui cætera iam dedisti mihi; Oculos corporis habeo, oculos mihi dona mentis, qui desunt.

Ambro. Vnde Ambrosius intellectum poscit vt ipse se ipsum nouerit & naturæ suæ possit scire rationem. (Da mihi intellectum vt discam mandata tua.) Obserua cum beato Ambro. quòd perfectè intelligere mandata Dei non est cuiuscumque sed solum sapientis, sapiens autem solum ille est qui bonum quod intelligit facit; vnde

Matth. 7. Dominus Matthæi. 7. Omnis qui audierit verba mea hæc & fecerit ea, assimilabitur viro sapiẽti. Qui audierit & fecerit hæc ait, ergo nec factum sine auditu nec auditio sine facto potest esse sapiẽtis sed qui audit & facit. Audiamus igitur, vt intelligamus, intelligamus vt faciamus, vt intellixisse nos quod audiuimus comprobemus. Aliqui enim intelligunt verba legis sed non vt faciant

Psal. 35. de quibus dicitur. Noluit intelligere vt bene ageret, & tales non plene dicũtur intelligere sed potius negligere iuxta prouerbium; Legere & non intelligere negligere est, legunt enim & non intelligunt quòd illa mandata posita sunt vt opere compleantur non vt memoriter teneantur.

August. Diuus Augustinus sic ait. Da mihi intellectum vt discam mandata tua & si in hominibus intellectus est per naturam quo discernitur homo à pecore, tamen peccando deformatus est &

Ephes. 4. quotidie renouatur, propter quod Apostolus ait Ephes. 4. Renouamini spiritu mentis vestræ, intellectum ergo renouari petit si-

August. bi vt discat mandata Dei, hæc Augusti. Quippè adhoc donatus est nobis intellectus & voluntas cæteraque dona tam naturalia quàm gratuita vt in Dei obsequium ea impenderemus, cætera enim propter hominem facta sunt, homo verò propter Deum vt illum agnosceret amaretque atque eius obtemperaret mandatis, in cuius signum protinus vt creatus est præceptum accepit à Domino ne de ligno illo vetito quod erat in medio paradysi vesceretur, quasi ei diceret cætera vt tibi, obsecundarent feci, te autem vt mihi obedires plasmaui, non solum autem animæ potentias in Dei cultum exibere debemus sed & corporis membra ad id etiam munus aptare fas est, secundum illud præce-

Matth. 22. ptum Matthæi. 22. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo

de tuo, mente, anima, & viribus tuis. Per cor voluntatem intellige, per animam inferiores animę vires secundum quas dicitur forma corporis ipsi vitam ac animales actiones præbens, per mentem supremam animæ partem rationalis. Cuius actiones nec à corpore nec à tempore pendent sed exuta à corpore exercere eas potest, per vires autem corporis membra quibus ad peccatum vti non decet sed ad opera virtutis tanquam animæ instrumenta adaptare, secundùm illud Paul. Rom. 6. Humanum dico propter infirmitatem carnis vestræ, sicut enim exibuistis membra vestra seruire iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete seruire iustitiæ in sanctificationem. Quippe ingratitudinis genus est his qui bus ab alio donatus es, in perniciem, vel offensam illius abuti, qui per hæc Dei dona peccatis deseruit ingratissimus est, cōtra quos Dominus. Dedi eis argentum & aurum ipsi autem fabricati sunt Baal. Per aurum animæ per argentum, quod minus est, bona corporis intellige. His autem non Deo qui dedit, sed idolis & peccatis inseruire impijssimum est. Similes enim tales sunt Christi Dñi tortoribus qui arundine quā de manu ipsius tollebant percutiebant sacrū caput eius, sic isti ijs quæ de manu Domini accipiūt & fratres percutiunt & in ipsum Deum peccatores sunt, adhoc quippe hæc dona accepimus vt ad virtutem tanquàm instrumentis eis vteremur, non vt ad vana, vel iniusta abuteremur, contra quos dicitur Sapien. 15. quòd æstimauerunt lusum esse vitam nostram, quasi Deus tot splendidissimas potentias ad res ludricas donasset homini, & non magis ad seria & in æternum victura. Vnde Tullius de officijs non ita (inquit) à natura generati sumus vt ad ludum, vel iocum facti esse videamur, sed ad seueritatem potius & quædam studia grauiora atque maiora. Quare Aristoteles decimo Ethicorum capite. 9. irridet quorundam opinionem qui beatitudinem in ludis constituebant quomodo enim beatus eris in illo de quo erubescis? In fabulis est quomodo Minerua inuentis tibijs canere cœpit, & cum iuxta splendidissimas aquas quadam vice insufflatis buccis caneret & se in aqua perspexisset quàm fœdus sic appareret vultus eius, proijectis tibijs atque erubescens abijt. Erubescat homo qui ad seriora seuerioraque vocatus est officia, his vanis & ludicris venustatem ac decorem pulcherrimi sui vultus fœdare. Vnde idem Tullius primo de officijs ait quòd nec puerilibus annis licentia

Rom. 6.

Hiere. 32.

Sapien. 15

Cicero in lib. offic.

Arist. 10. Ethic. 9.

Fabula Mineruæ.

Cicero primo de offi.

ludendi danda eſt ſed ſolum circa ea quæ ab honeſtis actionibus non ſunt aliena, vt ſic in ipſo ioco ſemper aliquid probi ingenij eluceſcat. Quare Propheta noſter intelligens ad Dei cultum intellectum ſibi datum adhoc petit intelligentiam ſibi largiri non vt ea ad voluptatem, vel luſum abutatur ſed ad addiſcenda mandata Dei. Vide quàm alte intelligenda ſunt mandata (ait Auguſtinus) ad quæ petit ipſe intellectum dicens vt diſcam mandata tua. Multi quippe nolunt ea addiſcere quia nolunt ea adimplere, non loquor modo de illis qui adeò in mandatis Dei torpent vt nec decem quidem verba legis memoriter addiſcere velint, ſed de illis qui nolunt doceri quòd ea quæ eis placent ſint contra Dei mandata. Videbis quam plures peccatores adeò ſuis affectos cupiditatibus vt velint ipſam legem Dei illis fauere non contraire, atque id ſatagunt vt lex Dei ſuis adæquetur deſiderijs potius quàm ipſi legi Dei, cum tamen lex diuina ſit virga ferrea quæ integra ſemper in ipſa æquitate conſiſtit non plumbea vt tuis cedat affectibus. Hi ſunt homines qui centies interrogant Theologos vt ſuos approbent contractus quantumuis iniuſtos, quòd ſi iſte vel ille eos condemnat alios & alios adeunt nec vnquàm quieſcunt vſque dum approbatorem inueniant cui quantumuis ſtulto maiorem adhibent fidem quàm multis viris doctis qui contrarium doceant. Sed falluntur in caput ſuum & mentita eſt iniquitas ſibi, vnde Prouerbiorum. 18. de talibus dicitur. Non recipit ſtultus verba prudentiæ niſi ea dixeris quæ verſantur in corde ſuo, hoc eſt niſi ea quæ ipſis placent docueris & Iſaiæ. 30. dicitur. Populus ad iracundiam prouocans eſt & filij mendaces filij nolentes audire legem Dei qui dicunt videntibus nolite videre & aſpicientibus nolite aſpicere nobis quæ recta ſunt, loquimini nobis placentia, videte nobis errores &c. & Paul. etiam de his Prophetauit dicens. 2. Timotheum. 4. Erit enim tempus, cum ſanam doctrinam non ſuſtinebunt ſed ad ſua deſideria coacceruabunt ſibi magiſtros prurientes auribus & à veritate quidem auditum auertent ad fabulas autem conuertentur, iuſtus tamen intellectu vero vult Dei mandata addiſcere vt ea opere compleat.

August. Prou. 18. Isai. 30. 2. Tim. 4.

(?)

VERSVS

VERSVS SECVNDVS.

Qui timent te videbunt me, & lætabuntur quia in verba tua superſperaui.

HOC eſt. Ideo quod poſtulo libentius largiri debes quia timentes te lætabuntur videntes me aſſequutum quæ poſcebam. Propriũ autem tibi eſt omnibus elargiri gratiam, de quo dicitur ꝙ imples corda hominum lætitia. De charitate quidẽ dicit Paul. 1. Cor. 13. quòd non gaudet ſuper iniquitate, congaudet autem veritati. Gaudere de iniquitate contrarium eſt maxime charitati, de peſsimis quippe dicitur quòd lætantur cum male fecerit & exultant in rebus peſsimis, congaudere autem veritati congenitum opus charitatis eſt, quippe cuicunq; amori ſua correſpõdet delectatio, & èconuerſo amori carnali delectatio carnalis & tali delectationi talis amor, charitatis amor eſt veritatis non vanitatis, nõ enim per charitatem vana hæc & peritura diligimus, ſed cœleſtia & perẽniter duratura. De his ergo delectatur charitas, quare rectè dicit Propheta, Qui timent te videbunt me, & lætabuntur quia in verbis tuis (hoc eſt promiſsis tuis) ſuperſperaui, vnde in. 2. epiſto. Ioan. ait, Ideo gauiſus ſum valde venientibus fratribus, & teſtimonium perhibentibus veritati tuæ, ſicut in charitate àmbulas, & dicit, Congaudet, quia non eſt gaudium ſingulare, ſed mutuum, hoc eſt ſimul gaudet cum alio de bono illius. Hoc forſan adumbrabat mutuus ille aſpectus duorum Cherubim qui in tabernaculo & in templo erant, reſpiciebant ſe mutuò (ait Scriptura) hoc eſt inuicem gaudebant, nam qui alterutrum gaudent ſe inuicem reſpicere ſolent, quia ergo iuſtus ex charitate gaudet de bono alterius, & alter de bono illius, ideo ſe mutuò reſpiciunt, atq; vultu hylari interioris lætitiæ ſtemmata proferunt, & hoc eſt ſe inuicem diligere, hoc eſt mutuo gaudere vel triſtari de vtriuſq; bono, vel malo, iuxta illud Pauli. Gaudere cum gaudentibus flere cum flentibus, ſed hoc gaudium referunt in gloriam Dei, de hoc quippe gaudet iuſtus quòd in timore Domini alios videat ſperantes in eum, quia in verbis tuis ſuperſperaui, ait, ideo lętabuntur. Vnde Dominus Matth. 5 Sic luceat (inquit) lux veſtra coram hominibus vt videant opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum qui in cœlis eſt, quid enim homo prętare poteſt Deo? quis prior dedit illi & retribuetur ei? cum ergo Deus nihil à nobis accipiat boni, quippe qui in ſe ipſo omnẽ bonita-

1.Cor.13. 2.Ioan. Figura. Exod.25. 3.Reg.6. Rom.12. Matth.5. Rom.11

bonitatem includat, hoc ſolum ei præſtare poſſumus nempe ſummo gaudio affici, & quòd Deus in ſe ſummè bonus ſit & ꝙ ab omnibus honoretur, complacere quippe de bono diuino ſignum eſt quòd ſi in noſtra fuiſſet facultate, etiã donaremus id de quo quia habet: lætitia ſumma perfundimur. Vnde Apoc. 19. ſic ſancti gaudio ſummo afficiebãtur dicentes, Alleluia, quoniam regnauit Dominus Deus noſter omnipotens gaudeamus, & exultemus & demus gloriam ei, de hoc perfundebantur lætitia ꝙ regnaſſet Dominus Deus eorum, & cap. 4. &. 24. ſeniores clamabant, Dignus es Dominus Deus noſter accipere gloriam, & honorem, & virtutẽ, quia tu creaſti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata ſunt. Hoc autẽ gaudiũ etiã cœlicolas attigit, qui Deũ timore filiali reuerẽtur, nã ſi gaudiũ eſt angelis in cœlo ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, cur non etiam ſuper vno iuſto in timore Domini indies proficiente? è contra vero peſsimi & peccatores inuident bono diuino nec de hoc gaudent, quinimo & triſtantur, & dicunt illud Sapien. 2. Grauis eſt nobis etiam ad videndum, non dicit ad conuiuendum, conueſcendum, vel loquendum, ſed ꝙ mirabilius eſt, etiam ad videndum. Nam viſus inter omnes ſenſus ſpiritualior ac delicatior eſt, ac proinde ſpiritualius immutatur, vt patet. 2. de anima. Spiritualis autem immutatio minus grauat quàm corporalis, cur ergo adeò grauantur impiorum oculi ex iuſtorum aſpectu? niſi quia inuidia adeo teneros oculos eorum fecit, vt de viſu bonorum grauentur, ſicut oculi Lyę teneri grauabãtur ex aſpectu pulchritudinis ſororis ſuæ, & inuidia hæc erat lippitudo illa quæ oculos eius fœdauerat, vnde Eccleſiaſt. 14. Nequam eſt oculus inuidi, & auertens faciem, id enim inuidus ſignificat, quòd non libenter alium videat, & apud Hebræ. vocatur malus oculo, ſimilis veſpertilioni & noctuæ, qui lumen ſolis ſuſtinere non poſſunt, quia oculis egris odioſa eſt lux quæ puris eſt amabilis (ait Auguſt. in confeſ.) Vnde & Seneca dicit, Vtinam inuidi oculos centum haberent in omnibus ciuitatibus, vt de omnium felicitatibus torquerentur, nam quanta felicium ſunt gaudia, tanta ſunt inuidorum detrimenta. Quare D. Ambr. in hoc loco, Qui videt (inquit) iuſtũ, & gaudet etiam ipſe vult eſſe iuſtus, pulchrum eſt enim quod in alijs delectatur, quod vult ipſe in ſe ſeruare ſi poſſet. Eſt enim inſitum bonis vt caſtum pudicus, prudentem ſapiens affectu piu diligat, miſericors liberalem, & virtutes ſuas in alijs amet, pleriſq; enim

[Margin: Apoca. 19. — Sapien. 2. — Ariſtot. — Figura. — Eccl. 14. — Simile. — Auguſt. — Ambroſ.]

iusti aspectus admonitio correctionis est, perfectioribus verò lætitia est. Quã pulchrũ igitur si videris & prosisis? & subdit, Sed quem admodum iustus lætificat cor innocentium cum videtur, ita improbi iustorum cognitione torquentur, quia vel tacitis iustorum moribus arguuntur, torquet castitas incontinentem, auaritiam liberalitas, impietatem fides. Et subinfert quorundam animalium exempla, Sicut animal visum prodest ictericis nimirum Merula, si ab icteritio attentè aspiciatur (aiunt medici) quòd mirifice prodest illi, sic iusti aspectus & conuictus emolumentum magnum afferre poterit aspicienti. Basiliscus quoque, si quodcumque viderit prior animal fertur occidere, ipse quoque serpens mori dicitur, si fuerit hominis præuentus aspectu, ergo si tanta virtus est in oculis serpentis, vel hominis, vt si alter alterum prior viderit posit occidere, non erit virtus in oculis iusti, qui repletus est virtutis gratia? cum præsertim totum operetur fides, vt & illa quæ fimbriam Domini tetigit sanaretur, & ille cui intendit Dominus Iesus statim ex eius oculis gratiam sanitatis hauriret. Qui ergo iusti virtutem viderint quid mirũ si perfectum ex tractatu eius assumat? hæc Ambrosius. Simili.

Sed aduertendum ex D. August. quòd de præsenti dicitur, Qui timent te, de futuro vero videbunt & lætabuntur, quoniam timor duntaxat in præsenti vita locum habet, nam perfecta charitas quę erit in patria foras mittet timorem, in futura autem erit visio, ad quam consequitur delectatio, nam vt idem docet doctor; Visio est tota merces, nunc tristatur iustus, nec gaudia præsentia æstimat aut quęrit, omnia simul bona vult ad futuram sibi reseruari. Steterunt aquæ Iordanis, nec solito cursu fluebant, sed in modum altissimi montis coaceruatæ siluerunt, donec Israeliticus populus terram promisionis intraret, postquam autem in eam ingressi sunt, simul tumulus illæ aquæ extemplò totus præcipitem se dedit, atq; vehemẽtissimo impetu sicca prætereuntiũ vestigia abluit, sic nimirũ iustis accidit, dũ ad patriã promissam trãseunt, hoc est toto pręsentis vitę cursu voluptates detinẽt, omnes stant delectationes ne fluãt, & in modũ cumuli coacerbant, sed postquã desideratã patriã attigerint cœlestiaque regna feliciter ingressi fuerint, tunc simul omnes coaceruatæ cadunt voluptates, animãq; simul & corpus replẽt, siccamq; delectationibus mẽtẽ omnibus simul voluptatibus alunt. Vnde Isai. 60. Tũc videbis & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuum. August. Figura. Exod. 14. Isai. 60.

Matth. 5. cor tuum. Et Dominus, Matth. 5. Beati qui lugent quoniam ipsi consolabuntur. In præsenti statu est luctus in futuro gaudium & consolatio ne verearis hic tuas continere voluptates quæ fluunt, quibus postea simul & stabiliter frueris.

(Quia in verba tua supersperaui.) Non solum dicit speraui, sed August. supersperaui, quia enim potens est Deus (ait D. August.) facere su Ephes. 3. pra quàm intelligimus & petimus, vt dicitur Ephes. 3. parum vide tur ea tantum sperare quæ intelligimus & petimus sed supra, id est ampliora sperare debemus, maiora quippe præmia inueniemus quam sperabamus aut desiderabamus, quoniam maior est Deus 1. Ioan. 1. corde nostro, ait Ioan. 1. c. 2. hoc est, desiderio nostro, nec oculus 1. Cor. 2. vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt quæ præparauit Deus diligentibus se, hoc est nec corpore nec anima comprehendi hîc possunt ineffabilia bona quæ electos expectant, bene ergo dicit, supersperaui, quia maiora bona percipimus quam sperabamus, & etiam quia plura Deus elargitur quam petimus. Iob vltim. Amiserat Iob plura bona, & non solū amissa reddita ei sunt à Deo 2. Reg. 3. sed duplicia recepit. Postulauit Salomon sapientiam Deus autem Matth. 18. etiam diuitias contulit ei. Poposcit miser ille seruus qui debebat decem millia talentorum vt temporis induciæ ei concederentur quibus posset persoluere debitum, nec hoc solum impetrauit verum etiam totius immensi debiti remissionem. In verba ergo tua supersperaui, quoniam potens es supra id quod petimus aut intelligimus elargiri. Vel tertio, supersperaui, hoc est super merita mea, quia vt est proloquium Theologorum Deus præmiat vltra condi Rom. 8. gnum, & Paul. dicit Roma. 8. quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis, hoc est quòd vniuersa congeries operum nostrorum quantumuis magna, quantumuis sancta secundum se considerata attingere non possunt immensum illud beatorum præmium nisi per gratiā Dei communicatam nobis per Christum ad tantū præmiū eleuarētur. Hierony. Vnde D. Hierony. legit in singulari, quia in verbo tuo supersperaui, hoc est in Christo cuius merita mea opera adeò sublimia reddiderunt, vt iam sublimis illa atque excelsa beatitudo iusto atq; verissimo titulo merces eorum nuncupetur, quamuis sensus literalis huius loci hic sit, q̄ passiones atque huius temporis erumnæ æquari tantæ gloriæ minimè debent, nec possunt. Celsitudo quippe illius absq; vlla mensura, omnia hæc inferiora excellit, quod in singulis

gulis particulis citati testimonij docetur primum, quoniam vocat eam futuram, hoc est post hoc tempus, nihil autem est post hoc tẽpus nisi æternitas, quare illa gloria excellit paßiones huius temporis, sicut æternum temporale. 2. Cor. 4. Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ: supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operabitur in nobis. Secundò vocat eam gloriam quæ claritatẽ quandam dignitatis insinuat, vt in Psalm. 149. Exultabunt sancti in gloria. Tertiò superat illa gloria quoniam erit manifesta, nam dicit, quæ reuelabitur, nunc quidem gloriam habent sancti, sed in abditis conscientiæ occultam, vt dicitur. 2. Cor. 1. Gloria nostra hæc est testimonium cõsciẽtiæ nostrę, tunc autem gloria illa in propatulo erit, & in conspectu omnium reuelabitur, Sapien. 5. Mirabuntur in subitatione insperatæ salutis. Quartò manifestatur eius excellentia in hoc quòd est gloria vera cum dicit in nobis, quoniam gloria huius mundi vana est, quoniã est in his quæ sunt extra hominem, nempe in diuitiarum splendore, in opinione hominum fallaci, secundum illud Psal. In multitudine diuitiarũ suarum gloriantur, sed illa gloria & erit vera, solida & immortalis eo quòd est intra hominem secundum illud Lucæ 17. Regnum Dei intra vos est, quare paßiones huius temporis cõsideratæ minime quantitatis sunt respectu illius immensæ glorię, Isai. 54. Ad punctum in modico dereliqui te, & in miserationibus magnis congregabo te, sed quatenus similes paßiones ex charitate tollerantur propter Deum, sic per eas ex condigno meretur iustus vitam æternam, nam Spiritus sanctus qui huiusmodi charitatem infundit, est etiam fons cuius aquę, hoc est effectus, saliunt in vitam æternam, vt dicitur Ioan. 4. Sed si persistimus in interpretatione Hieron. id vult dicere, In verbo tuo supersperaui, hoc est in Christo spes mea innititur, quatenus opera mea supra id quod ex seipsis habent ad meritum æternæ gloriæ eleuentur, id enim efficit meritum Christi, vt mea opera suis meritis per fidem & charitatem vnita tanti ponderis sint. El ambar, y el almizcle quorum nomina apud Latinos non inuenio, quoniam succinum succini, & electrum electri, non talem liquorem significant sed alium, dico ergo quòd almizcle quando seorsum venditur, pretio & pondere quo solet ipsum vendi emitur & valet; verum cum admiscetur ambari, eo pretio & pondere quo ipsum ambar venit, æstimatur, sic nimirum opera nostra seorsum & per se considerata,

2. Cor. 4.
Psal. 149.
2. Cor. 1.
Sapien. 5.
Psal. 48.
Luc. 17.
Isai. 54.
Ioan. 4.
Hieron.

tanquam nostra, & à nostris viribus procedentia humana quidem opera sunt, nec plus valoris habent quam opera humana, quæ sic considerata ad beatitudinis meritum nullatenus attingere possunt, sed si eas miscueris cum succo illo pretiosissimo, hoc est cum sanguine Christi, iam pondus & valor Christi illis communicatur, hoc est dicere quòd opera nostra studiosa, quæ sunt in fide & charitate Christi, quoniam *meritis* eius iunguntur vitam æternam merentur, quam meruerunt

Rom. 11. nobis opera Christi, vnde Paulus Romanorum. 11. Tu autem cum oleaster esses insertus es oliuæ, & socius radicis & pinguedinis factus es, opera quidem hominis ex suo actu atque natura amára sunt, vt oleaster, hoc est, vel peccata, vel saltem nullius valoris apud Deum, quippe quæ ad meritum vitæ æternæ non pertingunt, attamen si super fidem & charitatem huic oliuæ, hoc est Christo insertus fueris, particeps pinguedinis, hoc est, sanguinis ac meritorum eius efficeris, quippe cum vniaris illi qui radix omnium meritorum est. Contigit aliquando illi qui aurum in vilanci ponderat, vt scutum à veritate ponderis defficiat, & mittit granum auri in pondere illo, vbi est scutum defficiens, vt vero ponderi adæquetur. Pondus nostrum defficiens erat per peccatum, & ex ipsa nostra ex se indefficienti natura. De nobis

Dan 5. quippe dicitur illud Dan. 5. Appensus es in statera, & inuentus es minus habens, attamen pater qui omnium rerum ponderator est granum aureum, hoc est Christum filium suum, qui granum frumenti dicitur, & minimum granum factum est cum ex vtero virginis infans vnius diei prodijt, misit in statera nostra, & iam quod deficiebat nostris operibus suppletum est, vt æquum & iustum pondus constituat cum Deo & satisfactoria, & meritoria de condigno sic effecta sunt opera nostra adeò vt Pau-

2. Tim. 4. lus præmium iam coronam iustitiæ vocet dicens. 2. ad Timotheum. 4. In reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die iustus iudex, id etiam *voluit*

Iob. 6. indicare Iob capite. 6. cum dicit; Vtinam appenderentur peccata mea, quibus iram merui, & calamitas quam patior in statera, quasi arena maris hæc grauior appareret, vbi Diuus Gre-

Gregor. gorius libro. 7. moralium. capite. 2. dicit hæc verba dicta fuisse in persona Christi, stateram autem facit crucem, de qua in hymno concinitur; Statera facta corporis, in qua adeò abundans,

dans, & copiosa satisfactio facta est à Christo pro nostris reatibus, vt præponderet satisfactio culpis, quasi arena maris folijs. Vnde & alibi Psalmista dicit, copiosam esse apud Deum redemptionem, & Paulus Romanorum. 5. Vbi abundauit delictum superabundabit & donum (sobro la satisfaction) Et ex hac plenitudine, ait Ioannes, accepimus, & ideo opera nostra, & si minima huic innixa satisfactioni vitam merentur æternam. Quid vilius quam calix aquæ frigidæ? Sed hic propter Christi amorem porrectus regno cœlorum fit dignus. Properabat virgo cum puello suo Iesu in Hierusalem, vt sisteret eum Domino, & vt offerret pro eo par turturum aut duos pullos columbarum, vtique pauperculum munus hoc erat, sed quoniam in alio brachio portabat Iesum, immensi valoris efficiebatur. Quodcunq; minimum opus, Christi tamen merito associatum vitam meretur æternam. Vnde & accepit eum Simeon in vlnas suas, non dicit in brachijs, sed in vlnis, brachium nomen est membri, vlna nomen mensuræ, quoniã vlnis multa metimur, vt doceremur quod Christus in operibus nostris mensuram æquã constituit, vt mereamur perennem beatitudinem. Cum ergo in Christo sint opera tua facta, iam eius meritis mensurantur, & cœlestia valent præmia.

Psal. 129. Rom. 5. Ioan. 1. Luc. 2.

VERSVS TERTIVS.

Cognoui Domine quia æquitas iudicia tua: & in veritate tua humiliasti me.

Hieronymus. Æquitas tua est, vt peccatores arguas pro delictis, veritas vt superbos humilies à prosperitatibus suis, ergo quia me humiliasti vt corrigeres, fiat misericordia tua vt consoletur me, cognoui ergo Domine quia æquitas iudicia tua, hoc est, in me expertus sum quàm iustè punias, tam peccatores quam iustos, hos tanquam filios corripiendo, in illos tanquam in hostes animaduertendo. Nam cum non sint condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæcunque pœnæ ad tribulationes hic infligantur iustis, nullo modo limitem æquitatis aut iustitiæ transcendere possunt, & cum peccator in Deum ipsum infinitæ reuerentiæ dignum contumeliosus sit, minor est quæcunque pœna. Vnde Prouerbiorum. 16. Pondus

Hieron. Rom. 8. Prou. 16.

dus & ſtatera iudicia Domini ſunt & opera eius, omnes lapides ſacculi: nam olim per lapides incluſos in ſacculo pondera fiebant modò verò ex ære ſunt. Eſt ergo ſenſus quod omnia iudicia Domini ſunt ęquo pondere facta, imo quòd ab ipſo omnis rectitudo, & æquitas ponderum dimanat, non enim vltra culparum pondera diuina punitio procedit. Seductus fuit Prophe-
3.Reg.13. ta ille. 3.Regum. 13. ab alio Propheta falſo vt rediret in *Bethel*, & ſuffocatus fuit in itinere à leone, verumtamen cadauer illius non tetigit, ſed obſeruauit illud quouſque traderetur ſepulturæ, vt oſtenderetur peccatum illius Prophetæ ſufficienter punitum morte illa, in cæteris iuſtum fuiſſe. Vel (In veritate tua humiliaſti me) hoc eſt per talia iuſta iudicia me feciſti humilem. Vnde ea
Iob. 6. mihi eſſe vtilia fateor Iob. 6. Sagittæ Domini in me ſunt, quarum indignatio ebibit ſpiritum meum, hoc eſt conſumit inflatum ac tumeſcentem ſuperbia animum, nam per ſpiritum qui aerem aliquando in Scriptura ſignificat, tumentem ac inflatum præ ſuperbia & vanitate animum intelligimus. Sic intelligit Diuus Auguſtinus illud Matthæi. 5. Beati pauperes ſpiritu, hoc eſt humiles qui minimum habent ſpirituum ac ſuperbiæ. Et. 1.
1.Pet.5. Petri. 5. Humiliamini ſub potenti manu Dei, per manum potentem, manum percutientem ac flagellantem intelligens, vel ſic quòd quia intellectu deficientes intelligere non poſſumus iudiciorum Dei æquitatem, ſaltem in illis humiliari debemus, vt illa ſemper eſſe iuſta credamus: exemplaque ponit quàm plu-
Gregor. rima Diuus Gregorius. 29. moralium capite. 9. quibus oſtendit iudicia Dei nobis occulta, ſed tamen fide iuſta eſſe credenda. Quis diuina diſcernat iudicia? ait, multos enim videmus quotidie, quia iuſtitia reſplendent, & tamen ante finem ſuum nequitiæ obſcuritate tenebrantur, & multos cernimus peccatores tenebris obuolutos, & inde iuxta vitæ ſuæ terminum repente reddi luci iuſtitiæ, multos nouimus ſemel inuentam viam iuſtitiæ illibatè vſque ad obitum tenuiſſe, & pleroſque conſpeximus cœpta ſemel crimina ſine ceſſatione cumulaſſe, vide alia.

Ergo ſemper laudanda ſunt iudicia Dei cum ſemper iuſta
Pſal.96. ſint, ſecundum illud Pſalmi. 96. Exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine.

*

VERSVS

VERSVS QVARTVS.

Fiat misericordia tua Domine: Vt consoletur me secundum eloquium tuum seruo tuo.

HOc est, Scio & fateor, quòd in veritate tua humiliasti me, sed ne in humiliatione deficiam fiat misericordia tua, vt consoletur me, quia vniuersæ viæ tuæ misericordia & veritas Psalm. 24. Multi sunt diuinæ misericordiæ effectus, sed inter cæteros, afflictos cōsolari, ideo quippe à Paul. appellatur Deus pater misericordiarum & Deus totius consolationis, pater probatur cum misericors sit Deus, quia in omni præssura consolaturus assistit, vnde supra Psalm. 22. Virga tua & baculus tuus ipsa me cōsolata sunt. Per virgā Dei flagella (nam virga ferire solemus) per baculum vero in flagellis sustinentiam per Dei consolationem intelligit, nam ipsemet qui vt pater infligit vulnera consolatur afflictos, vt sustineant, iuxta illud. Ipse vulnerat & ipse sanat. Sennacherib ergo sensit virgam, sed non baculum & ideo non est consolatus & similiter Pharao. Dauid vero & Nabucodonosor & virgam & baculum senserunt & ideo consolati sunt, sed hoc intelligitur quando punitio est etiam opus misericordię, quod fit quando in hac vita tanquam pater filios flagellat nos Deus, talis quippe punitio & si nonnihil iustitiæ redolet plus tamē misericordiæ includit, vnde Hieronymus ad Amandum. Putridæ carnes, ait, ferro indigent & cauterio nec est medicinæ culpa, sed vulneris cum clementi crudelitate non parcit medicus vt parcat, sæuit, vt misereatur, post afflictionem ergo qua se à Deo senserat humiliatus iustus solatium misericordiæ flagitat memor illius Saluatoris sententiæ. Tristitia vestra vertet in gaudiū, qđ & Gene. 1. expressum est cum dicitur, Factū est vespere & mane dies vnus qm̄ præsens vita iustorum ex afflictione (quæ per vesperā significatur in quo tenebrę sunt) & solatio (ꝙ per mane in quo est lux intelligitur) cōstat, sed priùs vespere deinde mane, qm̄ prius tristitia deinde gaudiū. Sic enim intelligitur illud Prouer. Gloriā præcedit humilitas, hoc est afflictio solatium, tristitia gaudiū sicuti cælum rubicundum in vesperi, serenitatē subsequētis diei significat secundū illud Matth. 16. Cras serenū erit rubicundū est enim cælū; Sic præcedētia vulnera à Deo inflicta subsequētē sanitatē annūtiāt. Deniq; post nubila Phebus, vt est in antiquo ꝓuerbio, vnde & Tob. 3. dicit post tempe-

Psalm. 24. | 2. Cor. 1. | Psalm. 22. | Tobiæ. 5. | D. Hieronymus. | Ioan. 16. | Gene. 1. | Prou. 15. | Matth. 16. | Tobiæ. 3.

tempestatē tranquillū facis & post lachrymationē & fletum exul
Matth. 5. tationem infundis, quare & Matth. 5. dicitur; Beati qui lugent qm̄ ipsi consolabūtur, ideo quippe præsens ecclesia, vbi iusti afflictio-
Cant. 2. nibus subduntur cōparatur cortici mali punici Cant. 2. Quoniam malū punicū sub aspero & rudo cortice pulchritudinē ac dulcedinē granorū continet, sic sub lachrymis lætitia, sub paupertate diuitiæ, sub esurie saturitas includūtur. Vult enim Deus veluti cōmertium quodā celebrari inter militantē hāc Ecclesiā & illā triūphantē, vt nos quod in nostra patria est & deest in illa tribuamus, vt & illi vicissim quod in sua regione est & in nostra deficit retribuant nobis, fiatq; inter nos & illos hoc cābij genus, ibi nec sunt lachrymæ, nec fames, nec paupertas quæ in nobis abundant, sunt tamen solatia, omnium rerum copia ac saturitas, infiniti diuitiarum thesauri quarum omniū nos maxima inopia laboramus. Demus ergo nos lachrymas, ieiunia, paupertatem voluntariā, persequutionem, tolerantiam, vt illi vicissim solatia, gaudia, diuitias, saturitatē gloriam, copiosissimaq; cætera dona rependāt. Hæc autem misericordia quam hic petit Propheta est cum Deus tribulatæ animæ fidem, spem ac charitatē infundit, vel iam infusas auget atq; custodit, nimirum cum per harum virtutū effectus accidiam quæ tristitiam infert ab animis iustorum eliminat, vel refrigescere aut languescere facit, quod adūbratū est Nehemię. 4. vbi dicitur ꝙ Nehemias reparauit muros Ierusalem quos Nabuchodonosor destruxerat. Nehemias inrerpretatur cōsolator, Nabuchodonosor sedēs in angustia per quod insinuatur accidia, muri autem Ierusalē, hoc est, animæ sanctę sunt virtutes quibus tanq̄ mœnibus ab hostium tellis & incursibus munitur. Consolator ergo Deus animæ virtutes infundit, vel conseruat & auget, quibus munita accidiam damnosamq; tristitiā expellit. ¶ Sed obserua ꝙ non petit, vt tribulatio ab eo tolleret, sed vt in ea cōsolationē accipere mereretur, vt persistere posset, nā non debemus petere vt tētatio discedat à nobis, sed
2. Cor. 12. auxiliū poscere ne succūbamus sic enim respōsum est Paul. petenti, vt discederet ab eo Satā. Sufficit tibi gratia mea nā virtus in infirmitate perficitur, qui enim in ipso cōflictu petit ab hoste, vt discedat quasi illi succūbere videt superioreq; se illū fateri, quod inertiæ timiditatisq; maximū indiciū est, poscat ergo auxiliū à Deo &
1. reg. 17. non cædat hosti, sed viriliter dimicare cōtendat sicut & Dauid cū cōgrederet cū illo viro spurio proceræ staturæ, nō petijt ab eo, vt discede-

discederet à certamine, sed inuocato Dei auxilio fortiter aggressus gigantē interfecit, & tu similiter facere debes, quoniā fidelis est Deus qui nō permittit nos tētari supra id qđ possumus, sed faciet etiam cum tentatione prouentum vt posimus sustinere. Quis in palestram ingreditur vt sedeat? non vtiq; nisi vt dimicet & contēdat, Vita præsens palestra est qua Dei athletæ exercentur non vt quiescāt, sed vt fortiter pugnēt debent agere. Quare Ioan. in Apocaly. vix dimidiam horam scribit factum silentium in cælo isto, quod Ecclesiam militantē designat. Fiat ergo misericordia tua, vt consoletur me, dicat iustus, quoniam secūdum multitudinem dolorum meorum in corde meo consolationes tuæ lætificauerūt animam meam Psal. 24. (Secundum eloquium tuum seruo tuo) hoc est sicut seruo tuo promisisti per verba tua Isaiæ. 51. Cōsolabitur Dominus Sion & consolabitur omnes ruinas eius, methaphoricus sermo pro hoc, ꝙ est dicere, reparabit omnes ruinas eius propter quas tristabatur. Cū ergo reparatę ac resarcitæ fuerint consolabitur mœrentes ablata causa mœroris & restituta occasiōe gaudij, imò etiam per angelos solatium mittet, vt Lucæ. 22. Apparuit Angelus confortans Christum Dominum in horto & Actor. 12. Angelus Domini astitit & lumen refulsit in tabernaculo carceris vbi Petrus erat vinctus cathenis duabus. Per homines etiam consolationem tribuit, vt Paul. 2. Cor. 7. Consolatus sum in aduentu Titi. & Hebr. vlt. Rogo vos fratres vt sufferatis verbum solatij. Sed hæ promisiones solum his qui pro Christo tribulātur factæ sunt secundum illud Psal. 4. loquens de iusto. Cum ipso sum in tribulatione, & illud Matth. Cum steteritis ante reges & præsides nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini, nō enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis.

Apocal. 12. Psalm. 24. Isaiæ. 51. Lucæ. 22. Actor. 12. 2. Cor. 7. Hebr. vlt. Psalm. 4. Matth. 10.

VERSVS QVINTVS.

Veniant mihi miserationes tuæ & viuam: quie lex tua meditatio mea est.

IN præcedenti versiculo misericordiā popoſcit: in præsenti miserationes postulat. Aliqui intelligūt per miserationes Dei, effectus oēs prædestinationis tā vltimū qui erit in gloria cōsummata, q̄ medios quibus in pręsenti electos ad finem ducit, vt sit sensus: In hac vita gratiā cæteraque dona cōcede, & in futura vitā æternā

vt viuam in præsenti vita gratiæ & in futuro vita gloriæ, vt sic de vita in vitam transeam de medio ad finem properẽ. Sed obserua ꝙ per miserationes, effectus ipsos misericordię intelligit tã præsentis vitæ q̃ futuræ vna quippe Dei misericordia plures parit effectus, est enĩ vnica & multiplex, vt dicitur Sap. 7. Vna secundũ rẽ, multiplex secundũ effectus. Cũ ergo pręcedẽti carmine misericordiã ad singularẽ effectũ postulauerit, hoc est vt cõsolaret, nũc effectus multos misericordiæ poposcit cũ ad multiplicẽ miseriam humanam multiplices misericordiæ effectus necessarij sint, sed qm̃ oẽs miserationes Dei in vna includũtur misericordia nempe in ea qua hominẽ in beatitudine collocat (hic est enim vltimus misericordiæ diuinæ effect⁹ quippe quo omnes humanæ miseriæ subleuantur & ad quẽ cæteri misericordiæ effectus dirigebantur) ideo hanc vltimã misericordiã in qua omnes includũtur miserationes in hoc versiculo petit, vt D. placet August. Vnde Psal. 102. animã suã excitat propheta ad benedicendũ Deum & omnia interiora sua in eius laudibus ꝓuocat. Atq; inter alias rationes ꝓpter quas æquum est Deum totis viribus benedicere hanc etiã numerat dicẽs, Qui coronat te in misericordia & miserationibus. *Vna illa misericordia* qua te in suam assumit beatitudinem cæteros misericordiæ effectus eminenter includit, quibus te tanq̃ corona circumseptat & cingit ita vt nullus iræ aut vindictæ pateat aditus adeò misericordia illa circũamictus eris: quæ & corona vocatur. Primum, quia præmiũ est etiam meritorium, licet per misericordiã Dei ad tantũ præmiũ ascitus sit. Secũdò quoniã hac misericordia te regẽ in regno suo facit honoreq; maximo te totũ circundat atq; ornat. Considera quantũ spectaculũ erit tot reges in illa cælestium republica videre. Magno stupore affectus fuit quidam homo qui Romam ingressus vidit tot senatores cultu pompaq; regali incedentes dixit se rempublicam regum vidisse, regalis ciuitas est illa cælestis Hierusalem quæ tot reges quot incolas habet, mirabile spectaculum erat cũ Romanus dux triumphans super fornicem ciuitatẽ ingrediebatur, mirabilius erit tot triumphi stemmata portantes cernere quot in illam sanctam ciuitatem intrauerint. Cum palmis quippe ac candidis vestibus eos vidit Ioan. Et 24. seniores coronis aureis redimitos capita, ꝙ autem de hac misericordia loquatur proposita in hoc Psalm. ex subiuncto versu patet vbi dicit. Qui replet in bonis desiderium tuum, nusquam enim hominis desideriũ repletur

Sapien. 7.
D. Augustinus.
Psal. 102.
Simile.
Apoca. 4.

repletur nisi in illa beatitudine omnium bonorum nutrice iuxta illud Psalm. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Est enim pretiosum illud margaritũ quo habito nihil aliud quærendũ restat cum in eo omnes pretiosæ contineantur gemmæ desiderabilesque diuitiæ includantur. Veniant ergo mihi (ait iustus) hæ miserationes tuæ & viuam. Ecce dicit, ait August. vbi beatam illam vitam petit cum absque additu dicit, Viuam, sola quippe illa vita absolutè & absque addito vita est quæ nihil mortis aut imaginis eius habet. Vnde in scriptura anthonomaticè vocatur vita cum absque addito vita dicatur iuxta regulam Summulisticam. Analogum per se sumptum stat pro famosiori significato, quare Matth. 19. simpliciter & absque addito dixit Dominus iuueni illi. Si vis ad vitam ingredi serua mandata, & Ioannis. 5. Et qui bona egerunt ibunt in resurrectionem vitæ. Illa enim vera vita est, in qua nec mors nec ea quæ ad mortem disponunt locum habẽt. De morte quidem dicitur Isaiæ. 25. Præcipitauit mortem in sempiternum. Cum peccatore angelo mors præcipitata ac deturbata est à cælo vbi nunquàm ascendet, quia ibi nunquam erit peccatum, vnde nec mors quæ est stimulus peccati & stipendium culpæ iuxta Paul. sententiam. Præcedentia autem mortem & dispositiones interitus quæ sunt dolor & infirmitas nullum in illa felicissima regione ius habẽt; Absterget quippe Deus omnem lachrymam ab oculis sanctorum & iam non erit amplius nec luctus nec clamor, sed nec vllus dolor quoniam priora transierunt, hoc est, præsens vita in qua propter peccatum, omnia hæc ius habent & vigent. Vita ergo illa vita viuens est, in qua nulla mortis imago, at præsens vita potius habet rationem mortis, non solum quia pluribus est immixta miserijs quę ad interitum pergunt: verumetiam quia tota vita præsens iter quodam est ad mortem, ita quòd quanto plus viuimus magis morti appropinquamus. Imò vita pręsens est veluti equus velocissimus quo properanter mors ipsa ad nos venit, vnde quo velocius trãsit: citius appropriat mors. Quapropter cum primum mobile velocissimi sit cursus ac illud sit nostræ vitæ mensura, ea velocitate qua cælum illud mouetur: ad nos properat interitus. Quare Iob. 7. dicitur, Dies mei velociores transierunt quàm à texente tela succinditur. Fingebãt poetæ tres sorores vitã nostrã texere ex quibus Atropos fila iam torta, atq; in fusum inuoluta acutissimo gladio dirũpebat. Multa fila texit homo, mul-

Psalm. 16. | D. Augustinus. | Matth. 19. | Ioan. 5. | Isaiæ. 25. | Rom. 9. | Apoca. 21. | Iob. 7.

tas sibi solicitudines asciscit magnas mente versat curas. Id faciam, illuc ibo, id emam, aliud acquiram, diues, doctus, iudex, prælatusve efficiar, & cum iam ordiri cœpta est tela, vno ictu succiditur tota filaq; diruta in aerem volant, vel protinus vt adeptus es quæ cogitabas mors intercipit omne gaudium, quare & de talibus dicitur, Telas araneę texuerũt. Aranea quippe se euiscerãdo defatigãdoq; telam suam orditur quam, vel aeris flatus, vel scopa verrens in momento dissoluit, sic hominibus qui immensis curis aliquid huius mũdi acquirunt febricula quædam, omnia intercipit atq; dissoluit, vnde Psalm. 89. Anni nostri sicut aranea meditabuntur. Imò ea quæ videntur ad vitam iuuare vt cibus, potus, somnus & alia etiam interitus causa esse solent, quoniam id etiam laborare est & humidũ radicalem atq; naturalẽ stomachi calorem in quibus vita consistit paulatim consumunt, vnde Ecclesia canit; Media vita in morte sumus, & Dominus post peccatum maledicens homini dixit; Morte morieris, hoc est, ipsa vita qua viuis erit mors qua morieris quã per ipsam properas ad mortẽ, vel vt Simmachus transfert, mortalis eris, hoc est, viues in vita morti subiecta. Ecõtra autẽ de vita illa beata dicitur his quibus promittitur, vita viues, id est vita illa qua frueris tota erit vita, nihil habebit admixtũ mortis quoniã bibunt de fonte vitæ & quicquid auriunt vita est mixta illud Psal. Sitiuit anima mea ad Deum fontem viuũ, & præcesserat; Quẽadmodũ desiderat ceruus ad fontes aquarũ, itaq; vita præsens ad mortẽ deducit viuit enim moribundus mortalis, vnde in ea quasi morte viuitur, quare mulier illa sapiens Thecuites sic fassa est ad David. 2. Reg. 14. Omnes morimur & sicut aquę dilabimur super terrã quæ nõ reuertunt, nã sicut aquæ properãtes & se inuicẽ impelentes ad mare festinãt vbi iam desinũt esse flumina, ita ꝙ aquæ quæ præcedũt se in tumulos erigãt, vt sequẽtes ꝓpellant, vt festinãter currãt; sic nimirũ vita humana ad mortẽ properat, ita ꝙ qui modo nascũtur iã natos quasi impellunt, vt ad sepulturã pergant dentq; locũ iunioribus, quã non capit iam eos mundus. Cũ ego coæuos puerorum in plateis video statim venit in mentem ꝙ illi sint aquæ intumescẽtes & quæ se in tumulos erigunt, vt me & alios seniores in mare suffocãdos propellãt, quare quidã Hispanus poeta sic dicit (Nuestras vidas son los rios que van a dar en la mar.) Vita ergo illa anthonomaticè, & absq; additio vita est, vbi nec mors, nec interitus properãt, nã aliàs, nec esset plena, nec perfecta illa requies

Margin notes: Similitudo aranearũ. — Isaiæ. 59. — Psalm. 89. — Simmach⁹ — Psalm. 41. — 2. Reg. 14. — Mors. — Poeta Hispanus.

si timor irrepserit quòd sit amittenda, nam si ideò mors ab Arist. omnium terribilium terribilior dicitur, quia nos præsentibus bonis quæ tot admixta incommoda habent, priuat: quanto terribilior atque horribilior mors illa dicetur quæ tot bonis perfectissimisque gaudijs nos orbaret? si cogitas te moriturum, præsentis vitæ gaudia fastidis amaritudinemque dulcedini eius magnam admisces; quid si beati cogitarent se talia bona amissuros? certè non beata aut felici fruerentur vita, quoniam ea cogitatio quasi admixtum quodam fel mellis saporem turbaret. Tota ergo vita est quæ nec morte intercipitur, nec dolore languescit, nec malo aliquo perturbatur & ideo illic suam poscebat portionem Propheta dicēs, Portio mea Domine in terra viuentiū vtiq; qui sine morte viuūt, ideo quippe mors sanctorū vocatur natalis eorū, qm̄ tunc ad verā vitā nascuntur. Veniant ergo miserationes tuæ magnæ mihi, vt illa fruar vita quæ sola vita semper viuens ac immortalis est quā hoc nomine flagito, quia lex tua meditatio mea est. Hæc meditatio ait D. Augu. nisi esset in fide quæ per dilectionē operatur nunquàm propter eam posset quis ad illam beatam vitam peruenire, hoc ideo dicendum putaui ne quisquam cum totam legem memoriæ mandauerit eamque creberrima recordatione cantauerit non tacens quod præcepit, nec tamen viuens vt præcepit, arbitretur se fecisse quod legit, quia lex tua meditatio mea est, & hinc se adepturū existimet, quod verbis superioribus propter hoc meritum postulauit dicens, Veniāt mihi miserationes tuæ & viuam, hæc enim meditatio à mandatis est cogitatio & tantùm amantis, vt charitas non frigescat huius meditationis suæ quātalibet abundantia constipetur iniquitatis alienæ, hæc Augu. Vt fidus amator etiam inter speciosas mulieres pulchritudinem ac formam sponsæ suæ in memoriam adducit, vt non rapiatur aliena specie, qui venustissimam sponsām coram se in memoriā habet: sic fidus Christi amator inter mundi scandala Dei mandata meditetur ne illorū oblitus in alienum rapiatur amorē. Ideo quippe tot verbis Deus suæ legis memoriam nobis commēdat dicens, Prouerb. 3. Fili mi ne obliuiscaris legis meæ & præcepta mea cor tuum custodiat, circunda ea gutturri tuo & describe in tabulis cordis tui, vnde hîc meditatio coniuncta operationi intelligitur, vt supra; Et meditabar in mandatis tuis quæ dilexi: & leuaui manus meas ad mandata tua &c, quoniam opus meditationem subsequebatur.

Terribiliū omnium mors.

Psalm. 26.

D. Augustinus.

Simile.

Prouer. 3.

VERSVS SEXTVS.

Confundantur superbi quia iniustè iniquitatem fecerũt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.

Genes. 28. Gene. 4. FRequens in Scriptura est & mutatio temporum & modorũ, vt præteritum pro futuro. Benedicam ei & dedi ex ea tibi filium, pro dabo. Gene. 28. aliquando ponitur præteritũ perfectum pro imperfecto, vt est illud Gen. Quia virum occidi in dolore meo, id est, occidebam, hoc est si me quispiam vulnerabat, vel dolore afficiebat occidebam illum, ita exponit quidam Hebręus. Nonnunquã modi ipsi mutãtur vt imperatiuũ pro subiunctiuo; Confundantur, hoc est cõfundentur, & tunc sunt simplices enuntiationes, quia idem est dicere ac si enuntiaret quæ his aduenire debent nempe confusionem ac cætera mala, secundum illud Psal. 6. Erubescant & conturbentur in seculum seculi & confundãtur, & pereant. Potest etiã exponi optatiuè, hoc est vtinã cõfundant, & tunc sunt quædã cõminationes diuini iudicij cui se ꝓpheta cõformare desiderat ac si diceret. Vtinam Deus iudicia sua in superbos exerceret tũc enim ego de diuinis oblectarer iudicijs, sed quomodocũq; intelligat cõfusio est propria superborũ pœna: remanent enim victi à diuina iustitia, victus autẽ confusus manet. Superbus aduersus Deũ se extollit secundũ Iob. Tetendit aduersus Deum extenso collo & cõtra omnipotentẽ roboratus est. Vnde & Boetius dixit, quòd cum omnia vitia fugiant à Deo sola superbia se Deo opponit. Quare Deus superbis tãquàm in pugnatoribus resistit, vt dicitur Iacob. 4. Nec mirum quod aduersus Deum bella gerere audeat superbus quoniam superbia excęcat eius oculos ne & suam imbecillitatem & Dei maiestatem agnoscat, sic enim Diuus Augustinus, & Gregorius intelligũt illud Iob, Operuit crassitudo vultum eius; Sicut enim vultus crassitudo oculorũ aciem aliquando occupat, sic cum intumescit animus superbia excæcatur ne verum cernere possit. Vnde & ad superbum eodem capit. dicitur, Quid tumet contra Deum spiritus tuus? igitur confusio accommodata pœna superbis est tam in præsenti seculo quàm in futuro: in præsenti quidem auferuntur ab eo virtutes infusæ cæteraque dona Dei, nam & si fides & spes manent in peccatore à Deo non tamen in genere virtutis, nam qui non cognoscit dona Dei sibi collata: indignum se tam illis, quàm alijs ostendit.

Psalm. 6. Iob. 15. Boetius. Superbia. Iacob. 4. D. Augustinus. D. Gregor. Iob ibid.

Vnde

Vnde Dominus Oseæ. 2. dicit; Et hæc nesciuit, quia ego dedi ei frumentum & vinum, & oleum, & argentum multiplicaui ei, & aurum quæ fecerunt Baal, idcirco conuertar & summam frumentum in tempore suo, & vinum meum in tempore suo, & liberabo lanam meam & linum meum, quæ operiebant ignominiam eius, & nunc reuelabo stultitiam eius, hoc est, quia virtutes quæ turpitudinem animæ tegebant noluit intelligere esse dona mea, sed sibi applicuit ac elatus seipsum sui ipsius idolum fecit, vt sibi cultum referret: idcirco vindicabo ab eis tanquam ab iniquis possessoribus bona mea & cum sua stultitia confusum coram omnium oculis dabo. Secundò confunduntur etiam in hoc seculo, quoniam in ignominiosas & confusibiles iniquitates permittuntur ruere, vt confusi ab eis resipiscant; sicut medicus in minora damna permittit ægrotum vt à grauioribus liberet. Sic docet Diuus Thom. 2. 2. quæst. 162. arti. 6. ad tertium. Nam sicut qui dissutas habet vestes vel sordidas, & nec consuit nec lauat, contingit vt alius maiorem incissuram faciat aut sordidiores reddat, vt sic confusus resarciat, & lauet quod antea negligebat: sic Deus nonnunquam in sordidiores culpas manifestioresque permittit aliquando superbum, vt ab illis confusus, quæ antea negligebat intelligere capiat atque emendet, & sic intelligi potest illud Apoca. 22. Qui in sordibus est sordescat adhuc, vt qui spirituales sordes cernere negligebat in carnales incidens resipiscat. Quare præcipuè in venereis & carnis immunditijs, quæ manifestam habent turpitudinem eos permittit cadere, vt ab illis confusi humiliari discant: sicuti qui falsitatem alicuius propositionis non percipit ad clariora impedimenta deducitur, vt per ea falsitatem quam non capiebat cernat, veluti cum aliqua consequentia per aliam instatur, vt hac perspiciat defectum quem in alia non intelligebat. Confunduntur etiam in superuenturo seculo à propria conscientia, à iudice, ab assessoribus, à testibus & accusatoribus, qui sunt dæmones, & ab omnibus simul creaturis interius confunditur à se ipso, quoniam propria conscientia eum prodit estque vermis ille, qui non moritur. Vnde Seneca. Prima & maxima pœna peccantium est peccasse, nec vllum scelus licet illud fortuna exornet muneribus suis, liceт tueatur ac vindicet, impunitum est, quoniam sceleris in scelere supplicium est; & Epicurus ait mala facinora conscientia flagellari, quod magnum argumentum est, quod natura

Oseæ. 2.
Simile.
D. Tho.
Simile.
Apoc. 22.
Seneca.

tura ipsa nos à scelere abhorrere iubet quod nulli non etiam inter tuta timor est multosque fortuna liberat pœna neminem metu. Libet versus quosdã ex Saty. 13. Iuuenalis hic adducere, quoniam multum hanc naturæ veritatem exornant. Ait ergo;

Iuuen. Saty. 3.

Exemplo quodcunque malo committitur, ipsi
Displicet autori: prima est hæc vltio quod se
Iudice, nemo nocens absoluitur. Et post; *cur tamen hos tu*
Euasisse putas, quos diri conscia facti
Mens habet attonitos? & surdo verbere cædit
Occultum quatiente animo tortore flagellum?
Pœna autem vehemens, ac multo sæuior illis,
Quas & Ceditius grauis inuenit, aut Radamantus
Nocte dieque suum gestare in pectore testem.

Conscientia mille testes. Vnde prouerbium conscientia mille testes. Et Cicero nullas alias putat furias infernales, quas Poetæ fingunt scelerum vltrices.

Cicero. D.Chry. Chrysostomus dicit, quod ex vnaquaque re oritur exterminium eius, ex vestimento oritur tinea quæ eam dirumpit, ex ligno teredo ipsum consumens, sic ex peccato quod in corde perficitur oritur vermis conscientiæ, qui cor infatigabiliter corrodit nec satiatur in æternum ipsum affligere. De his enim intelligũtur vermes illi de quibus dicebat Iob. Qui me comedunt non dormiũt. Vnde Prouerb. 25. Sicut tinea vestimento, & vermis ligno: sic tristitia viri nocet cordi, nempe illa quæ ex peccato concipitur in dãnatis, & de hoc conscientiæ verme intelligit D.Greg. illud Matth. Esto consentiẽs aduersario tuo dum es in via cum eo, ne fortè aduersarius tradat te iudici, & iudex tradat te ministro & in carcerẽ mittaris Amẽ dico tibi non exies inde donec reddas nouissimũ quadrantẽ, hoc est, dum in præsenti vita te accusat consciẽtia propria, quæ sub nomine aduersarij intelligitur, quoniã recta ratio hominis semper iniquitati aduersatur. Cum ergo tua te propria cõscientia nunc accusat, assentire illi, & desine facere mala alioquin ipsamet cõscientia tradet te iudici, condẽnabit te apud omniũ iudicẽ Deum qui tradet te tortori diabolo qui detrudet te in inferni ergastulo vnde non liberaueris quoadusque totũ persolueris debitũ etiã minimũ, & cum nunquã soluere poteris, in æternũ nõ erueris. Ecce interiorẽ impiorũ confusionẽ, quam sequitur exterior nẽpe

Iob. 30. Prou. 25. D.Greg. Matth. 5.

illa quam coram cœlicolis & terrigenis patietur, quoniam tunc omnia scelera coram omnibus patebunt, cogitatus fœdi, turpes loquellæ, pessimæ actiones quantumvis occultæ omnibus conspicabiles erũt, quoniã dies ille (ait Pau. ad Cor.) illuminabit abscõdita tenebrarũ & manifestabit cõsilia cordiũ. Quare vnusquiq; dãnatorũ à peccatis suis confundetur, quæ omnibus tunc in propatulo erũt, secundũ illud Ierem. 12. Confundemini à fructibus vestris. & illud Esa. 1. Confundẽtur enim ab idolis quibus sacrificauerũt, & erubescetis super hortis quos elegeratis cũ fueritis velut quercus defluentibus folijs, & velut hortus absq; aqua & erit fortitudo vestra, vt fauilla stupæ & opus vestrũ quasi scintilla & succẽdetur vtrũq; simul, & nõ erit qui extinguat, hoc est, tũc erit talis cõfusio, quãdo hæc eueniẽt vobis quod erit in nouissimo die. & Thren. 4. Visitabit iniquitatẽ tuã filia Edom, discooperuit peccata tua, itaq; interius & exterius cõfundetur. Vnde Iob. 8. dicitur; Qui oderũt te induentur cõfusione, quod exponẽs Greg. ait. Malos in extremo iudicio cõfusio induit, quia cũ trãsacta mala redũdare sibi ante oculos conspexerint suus vndiq; eos reatus deprimens vertit, & post pauca. Quis igitur dignè pẽset quãta tũc erit iniquorũ confusio quãdo & foris æternus iudex cernitur & intus ante oculos culpa versatur? Vnde supra. Induantur sicut diploide cõfusione sua, hoc est, intus & extra in hoc seculo, & in futuro corã Deo, & coram hominibus vestiti, & circundati vndique confusione erunt. Quare Gregor. lib. 9. mor. cap. 33. diploidem (ait) duplex vestimentum dicimus; Confusione ergo sicut diploide induti sunt, qui iuxta reatus sui meritum & temporali & æterna animaduersione feriũtur. Solos enim illos pœna præsens ab æterno supplicio liberat quos immutat, nam quos præsentia mala nõ corrigunt ad supplicia æterna perducũt. Superborum ergo gloriam in confusionẽ conuertet æternus iudex. Vnde Oseæ. 4. Gloriam eorum in ignominiam commutabo. & Philip. 3. Gloria eorum in confusione. & Iob. 40. Respice cunctos filios superbiæ & confunde eos. Operepretium erit ex dictis colligere, quanto odio Deus superbiæ vitium prosequatur in quod tam grauiter animaduertit. Exempla quidem passim in scriptura occurrunt, sed ex pluribus hoc vnum accipito. Peccauit Dauid peccatum graue cum & in alienã mœchatus est vxorem & optimum & strenuum militem Vriam Ethæum insontem ac benemeritũ peremit. Sed quoniã ad verba

1. Cor. 4. Iere. 12. Esa. 1. Thren. 4. Iob. 8. Psal. 108. D. greg. Oseæ. 4. Philip. 3. Iob. 40. 2. Reg. 12.

Nathan

Nathan vidētes ſe peccaſſe faſſus eſt hoc vno verbo. Peccaui Domino, veniam tāti ſceleris obtinuit & duntaxat morte pueri mulctatus eſt, at vero iterum lapſus eſt in aliud crimē, quod ex ſuperbia ortum habuit, nam cum ſe cerneret potentiſsimum regem, tot victorijs inclytum, tantique populi principem, in ſuperbiam elatus numerare fecit populum à Dan vſque Berſabe, vt ex ſubditorum copioſiſsimo numero in ſeipſo ſuperbiret in tantaque poteſtate eleuaretur tanquam potens in potentia ſua. Propter quod Deus iratus contra illum & contra populum ſuum percuſsit ex populo ſeptuaginta millia viros peſte; & quod plus mihi graue videtur eximiumque iræ Dei indicium, quòd cum per prophetam Gad illi optio à Deo daretur aut famis ſeptem annorum in regno ſuo, aut quod tribus mēſibus fugeret aduerſarios, aut quod tribus diebus ſæuiret peſtis in vniuerſa terra ſua, reſpondit & dixit; Coarctor nimis, ſed melius eſt mihi vt incidam in manus Domini (multæ enim miſericordiæ eius ſunt) quàm in manus hominum. Adeò fidēs fuit in Deo, quod ſe totū in manus eius dimiſsit de tanta clementia confiſſus, quod regale nobiliſsimumque Dei omnipotentis pectus quaſi obligare videbatur ad veniam, & nihilominus tam ſeueram vindictam exercuit, vt oſtenderet quantum inter cætera facinora ei diſpliceat ſuperbia. Adde quod aliqui non ſine aliqua probabilitate arbitrantur peccatum hoc Dauid, quando numerare fecit populum non fuiſſe mortale, ſed veniale eo quod diuina Scriptura, quando recenſet peccata Dauid Regis nō huius mentionem facit, ſed duntaxat illius Vriæ Ethæi vt eſt illud. 3. Reg. 15. Sed propter Dauid dedit ei Dñs Deus ſuus lucernam in Ieruſalem vt ſuſcitaret filium eius poſt eum & ſtatueret Ieruſalem, eo quod feciſſet rectum in oculis Domini & non declinaſſet ab omnibus, quæ præceperat ei cunctis diebus vitæ ſuæ, excepto ſermone Vriæ Ethæi. Quod ſi ita eſt plus ſtuporis parit tam ſeuera vindicta: & grauius indicat quanto odio proſequatur ſuperbiam diuina iuſtitia.

1. Reg. 18. [margin, beside "xit; Coarctor nimis"]

3. reg. 15. [margin, beside "illud. 3. Reg. 15."]

(Ego autem exercebor in mādatis tuis.) In quibus præcipis mihi, vt inimicos meos diligam. Tunc ergo quando iniqua & iniuſtè in me violenter iactabant, intendebam ego mandatis tuis & tunc in opus erumpebat amor etiam in ipſos, qui in me iniuſta ingerebant: imo & ex hoc ipſi conuerſi ſunt, vt imitarentur me. Vnde & ſubiungit ſtatim.

VERSVS

VERSVS SEPTIMVS.

Conuertantur mihi timentes te: & qui nouerunt testimonia tua.

HÆC est victoria quæ vincit mundum nempe per bona opera inimicum ad te conuertere vt iam timendo Deum cum eius nouerit testimonia tuis delinitus beneficijs ad te supplex veniat. In inimico duo sunt, & natura humana quæ bona est, & inimicitia quæ est mala, si ergo ab eo per bona opera inimicitiam abstuleris inimicum quidem peremisti ac vicisti, hominem vero cuius natura bona est seruasti. Illustris victoria hæc est quæ hostem beneficijs deuincit, hoc est, odiũ illud perfectum quo inimicos suos persequebatur Dauid quando Psalm. dicebat. Perfecto odio oderam illos. Psal. 138. Nunquid perfectio in odio proximi inueniri potest? potest certè vt quando malitiam eius odio prosequeris secundùm quod infra dicit in hoc Psalmo. Iniquos odio habui, hoc est iniquitatem horrui & hanc beneficijs meis peremi atque hoc pacto inimicissimum sibi regem Saulem deuicit Dauid. Nam cum semel & iterum in manus eius incidisset, vt historia primi libri Regum narrat, pepercit illi Dauid prima vice in spelunca quadam vbi delitescebat Dauid cum socijs, cum ibi forte ad purgandum ventrem introijsset Saul, & posset eum Dauid configere, etiam suadentibus suis non acquieuit, sed abscidit oram clamidis eius, quod cum resciuisset Saul placatus est & cessauit persequi eum. 1.Reg. 24. Altera vice cum ad eius castra transisset Dauid cum Abisai filio Saruiæ & intrasset tabernaculum regis, tulit lanceam eius quam ibi inuenit & scyphum nec voluit eum confodere lancea cum posset, sed ex suis castris clamauit contra Abner principem militiæ regis, & eum grauiter obiurgauit, quià non rectè custodierit dominum suum; quo beneficio confusus Saul abijt ac quieuit ab eius persequutione. Ibid. 26. Ecce perfectum odium quo hostes suos persequebatur Dauid ac insigne trophæum ex eis tali pacto lucrabatur. Vnde cum quidam dixisset coram rege Lacedæmoniorum Agesilao, Officiũ regis esse amicis præmia, inimicis mala reddere, respõdit, melius dixisset, Regale officium esse ex inimicis amicos suis beneficijs facere, quod Sap. Prouer. 25. his verbis docet, & Pau. ad Rom. Sitit inimicus tuus potum da illi, si essurierit ciba illum, hoc enim faciens carbones ignis congeres super caput eius

Dictũ celebre Regis Agesilai.

Prou. 25. Rom. 12.

eius, hoc est his beneficijs odium eius extingues atque in tui amo-
Rom. 12. rem inflammabis, & Rom. 12. Noli vinci à malo sed vince in bono malum, id est, non ad suam malitiam te trahat inimicus vt ipsum odio habeas sicut & ipse te, sicut ignis dicitur aquam vincere cum eam in se cõuertit, & ad suam trahit naturam, sed potius ad te conuerte vt in te beneuolus sit sicut & tu in ipsum, vt sic ad-
Ierem. 15. impleas vaticinium illud Ieremiæ. 15. quod ad iustos dirigitur. Ipsi conuertentur ad te, & tu non conuerteris ad eos.

Alius intellectus huius versic. Aliter potest intelligi versiculus iste, quòd cũ præcedenti versu confusionem malorum enuntiasset tanquam qui vellet nauseam, quam ex eorum memoria concepit temperare, in memoriam reuocat iustos quos optat ad se conuertere vt in eorum consortio vitam iucundissime peragat, quoniam similis similem quærit, sic iustus cum iustis gaudet conuersari, qui pergis versus Compostellam, quid iungeris illi qui in Hispalim iter agit? diuersa itinera capitis quomodo simul ambulare potestis? iustus cœlos impius inferos petunt, contrarij & diuersissimi termini, quid cum illo iungeris homo? quomodo poteris cum illo ambulare qui diuer-
2. Thess. 3. sissima via incedit? Vnde Paulus ad Thessalo. Denuntiamus vobis fratres in nomine Domini Iesu Christi, vt abstineatis vos ab omni fratre inordinate ambulante & non secundum traditionem quam accepistis à nobis. Conuictus autem iustorum cõsentaneus maximè & vtilissimus est, sunt enim labij vnius & sermonum eorundem atque ad eandem patriam pergunt atque se inuicem ad
Apoc. 22. id inuitant, secũdum illud Apoc. 22. Qui audit dicat veni, hoc est
Exod. 36. amicus amicum ad cœlestem patriam inuitet, & illud. Exod. 36. Cortina cortinam trahat, fibulla charitatis compacti Christiani vnus alterum ad virtutem, tam verbis, quam exẽplis trahat. Vnde
Ezech. 1. & se mutuo iuuant secũdum illud Ezech. 1. quòd pennæ animalium sanctorum erãt erectæ alterius ad alterum, vbi dicit Gregorius hoc esse adiutorium mutuũ, quod sibi prẹstant iusti, hic eleemosynã illi largitur, ille orationibus istũ iuuat, & sic de alijs. Vnde
1. Petri. 4. D. Petrus. 1. Epist. c. 4. Estote prudentes & vigilate in orationibus ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem habentes, quia charitas operit multitudinem peccatorum hospitales inuicem sine murmurationibus vnusquisque sicut accepit gratiam in alte-
Ezech. 3. rutrum illam administrantes, & capite. 3. dicit Ezechiel. 3. quòd audiuit sonitum alarum percutientium alteram ad alteram, quia

virtus

virtus vnius in qua splēdet, alterū excitat. Deuotio quippè istius teporem alterius percutit: istius vigiliæ illius somnium flagellat, huius abstinentia alterius corripit intemperantiam. Ecce ergo quàm bonum, & quàm iucundum (hoc est vtile simul & delectabile) habitare fratres in vnum. Quare iustè desiderat Propheta timentium Deum consortium & Deo laudes decantare in medio iustorum, & congregatione, & dicere. Conuertantur mihi timentes te, & qui nouerunt testimonia tua. Psal. 132.

VERSVS OCTAVVS.

Fiat cor meum immaculatum in iustificationibus tuis: Vt non confundar.

QVis enim potest dicere mundum est cor meū nisi tu Domine iustificans me mundaberis? à te ergo postulo vt cor mūdum in me crees qui solus corda mūdare vales. Ne dicas mihi quod Scribis & Pharisæis, qui solum mūdabant quod exterius erat calicis & paropsidis: intus autem pleni erant omni spurcitia sed vt cor immaculatū mihi tribuas posco ac exposcere summopere cōcupisco. Sic enim & de beata Cecilia dicitur, quod cantantibus organis Cecilia soli Dño decantabat dicens; Fiat cor meum & corpus meum immaculatum, vt non confundar. B. Cecilia.

Obseruandum quòd pulchritudo animæ in cordis munditia ac claritate sita est, cum autem vt supra docuimus duplex sit lux in anima, altera naturæ, altera gratiæ in vtriusque puritate speciositas animæ erit tunc autem splendor iste obumbratur cum rebus inferioribus immiscetur. Quemadmodum argētum minoris ponderis est cum minori mixtum est metallo puta cum stanno aut cholcidi immiscetur, triticū etiam cum zizaniæ, aut terræ, aut cæteris impuritatibus miscetur minus valet nam teste Dionysio anima nostra assimilatur speculo quoquouersus verteris id in ipso resplendet. Si enim versus cœlum speculi faciem possueris, cœlum ipsum cæruleum lucidissimaque lumina eius in ipso splēdoribus suis micabunt speculo, sin vero cōtra terram versaberis iam lutuosæ paludes, sterquiliniaq; ac cæteræ spurcitiæ, quibus scatet terra, in eo cernes reflexas. Sic nimirū anima si aciem mētis in superiora eleuauerit id in ea resplendet, quòd si ad terram respexerit eius immunditiæ commaculabitur, voluntas enim ad ea quæ amat Pulchritudo animæ in cordis munditia sita est. D. Diony. Simile.

rapitur

Oseæ. 9. rapitur & in ea transformatur secūdum illud Oseæ. Facti sunt abo
D. August. minabiles sicut ea quæ dilexerūt. Vnde D. August. Si terram diligis terra es, si cœlum diligis, cœlum es, minus dixi si Deum diligis Deus es. Si alicui puellæ quæ summopere desiderat speciosa in oculis hominum apparere diceretur, quòd quotiescunque vultus ad sydera erectos habeat, eius facies solis ac cœli pulchritudinem accipiet aureosque capillos rubicundas gennas nimioque splendore refulgentem vultum mutuabitur; quòd si ad terram depræserit oculos atque faciem iam illa pulchritudine amissa pallida, lutulenta ac deformis apparebit, quanta cura cœlum respicere sataget nec terram vsquam dignabitur cernere vt species quam cupit permaneat. Tibi ô anima mea hæc adeò intimatur sententia, si ad sydera respicis syderumque factorem amaueris, pulchrior cunctis astris eris, quòd si in terram depræsseris vultum amoreque terreno capiaris iam deformior cunctis immunditijs apparebis. Respice ergo cœlum vt speciosior sole sis, nec terram digneris aspicere à qua turpissima dedecoraris effigie, hanc mentis deformita-
Thren. 4. tem in suis lamentationibus deplorabat Propheta dicens; Candidiores niue, nitidiores lacte, rubicūdiores ebore antiquo, sapphyro pulchriores. Denigrata est super carbones ignis facies eorū, & non sunt agniti in plateis. Nix & lac naturali fulgent candore per quem naturalis animæ pulchritudo à lumine naturæ designatur.
D. Grego. Ebur (ait Gregorius.) fertur vetustate ex albo rubescere per quod significatur species & color quem ex habitu & longo exercitio virtutum animus acquirit, at per sapphyrum, cuius color cœlum imitatur, supernaturalis ostenditur species animæ, quæ à gratia & à charitate cæterisque virtūtibus quæ à Deo iniunguntur prouenit, quibus anima supra omnes alias pulchritudines decoratur. Per peccatum ergo adeo anima commaculatur vt vtraque pulchritudo pereat, cum & naturali & supernaturali lumini aduersetur culpa, nec iam candido colore fulgeat, sed tetro ac turpissimo deturpetur ita vt iam nō agnoscantur in plateis, homines quippè abominabuntur eos cum in publicis eos offenderint locis & domi-
Matth. 25. nus in platea campi Iosaphat respondebit illis, nescio vos. His maculis post peccatum se sentiebat aspersum noster Propheta cum
Psal. 50. Psal. 50. clamabat dicens; Amplius laua me ab iniquitate mea: & à peccato meo munda me. Vbi aliæ trāslationes habent, Multum laua me, magis ac magis laua me, vt pannum sordidissimum la-
uantem

uantem, dicimus iterum atque iterum aliaque vice munda eum, vt expellantur sordes; sic anima deturpata culpa millies lauari debet donec immaculata maneat, quoniam nihil coinquinatum intrabit in regnũ cœlorum. Et Psalm. 14. Domine quis habitabit in tabernaculo tuo &c. innocens manibus, & mundo corde, & Dominus Matth. 5. Beati mũdo corde, quoniã ipsi Deum videbunt, sicut enim oculus corporalis si vel minima macula aspersus fuerit corporalia aspicere non valet; multo minus mentis oculus culpa commaculatus Deum ipsum omni impuritate expertem cernere possunt. Vnde D. August. Deus quem non nisi mundi oculi aspicere valent, & Paul. Hebræ. 12. Sectamini sanctimoniam (hoc est munditiem) sine qua nemo videbit Deũ. Hoc autem intelligo de visione beatifica. Igitur si per terrenarum rerum commixtionem cor hominis immundũ redditur, eo quod rebus inferioribus ordinis cõmiscetur, quemadmodũ & argentum per mixturã inferioris metalli secundũ illud Esai. Argentũ tuũ versum est in scoriã; hinc cõsequitur, quod purificatio cordis cõsistet in coniunctione ad res superioris ordinis, quemadmodũ argẽtũ pretiosius fiet si auro aut pretiosioribus admisceatur rebus, si ergo depræsseras intellectum his caducis rebus ac rudibus cœlestẽ ac immaterialissimã potentiã applicando: ab eis illũ diuelle & ad superna cœlestiaq; adpelle, vt sic & pristinas deponat sordes, quibus infectus erat & altioribus vnitus perfecta sit affectus mũditie, quare fides maximè perficit ac purificat intellectum, secundũ illud Actor. Fide purificans corda eorũ, fides enim quæ per dilectionẽ operatur totos animæ recessus occupat totã etiã ipsam mũdam reddit, nam licet intellectus noster ea quæ intelligit ad se trahat tamẽ fides cum sit superioris ordinis ac diuini ipsum potius ad se rapit vt absque rerũ euidentia eius assentiat veritatibus, secũdũ illud Pau. ad Cor. In captiuitatẽ redigẽtes omnẽ intellectũ in obsequiũ fidei, hoc est, dicere (Dexaos lleuar de la fe.) Ne illa ad te, sed intellectus tuus ad illam trahatur, charitas deinde (quæ multitudinẽ operit peccatorũ) lucidissimã animã reddit ipsoq; pulcherrimo sole speciosiorẽ. Huic ergo mentis puritati toto conatu intẽdere debet verus Dei seruus ac cultor ad sacramẽtaq; ieiunia, orationes, vigilias, solitudinẽ cæteraq; virtutis officia, quę ad id cõferunt, auidissimè recurrere nec iterũ eam ad ablutas iam sordes deprimi permittat, sed dicat cum Spõsa; Laui pedes meos, quomodo iterũ coinquinabo illos? imo & quiduis

Psal. 14.
Matth. 5.
D. Aug.
Heb. 12.
Esai. 1.
Actor. 15.
1. Cor. 10.
Cant. 5.

quiduis patiaris ne iterũ fœdam reddas animã tuam, quæ tali iam pulchritudine nitet: quã si oculis cernere liceret velut alter Narcisus te ipsum ardentißime deperires. De animali quodã albißimo, quod (el armiño) in nostro vulgari nũcupatur (nã Latinum nomẽ fateor me hucusque non inuenisse) de hoc inquam candido animali fertur, quod qui ad venationem eius pergunt circulum quendam luteũ faciunt circa illud, vt nisi per lutum aliò non poßit euadere, quod potius capi se permittit quàm in luto pollui. Anima iusti in charitate existentis super omnia candidißima est, quiduis tollerare debes & non iterum coinquinare illam. Quare sancti capi, ligari, flagellari, necari se permittebãt potiùs quam semel ablutam Christi sanguine animam vel minima peccati macula polluerent. Vnde Pau. Quare nõ magis iniuriam accipitis? quare nõ magis fraudẽ patimini? Sursum ergo subleua cor vt summa pulchritudine decoretur, vel elementa ipsa attẽtius contemplare qualiter vnumquodque quærat superioris perfectionem attingere; terra enim in aquam conuertitur, quæ superiorẽ obtinet locũ, ad huc & ipsa aqua raresit quousq; fiat aër, qui & in ignẽ transferri satagit; qm̃ vniuscuiusq; perfectio in cõiunctione ad superiorẽ naturã cõsistit. Inter angelicos spiritus ille maior, qui propriusad Deũ accedit: sic & tu propera, ô anima mea vt Deo coniungaris, sursum eleua cor atq; ab his inferioribus diuelle in quibus veluti depræssum atq; captiuum habes vtpote rebus eius nobilitati valde inferioribus. Verum est quòd hæc perfecta mũditiescordis in hac vita nõ contingit in qua habitat anima nostra domos luteas, quæ terrenũ habent fundamẽtum, ex cuius vel minima adhæsione maculatur sicut vestis, quæ tantilum parieti luteo adhæsit: at in illa ciuitate sancta Ierusalem, quæ ex auro purißimo structa est vbi nihil coinquinatum ingreditur, vbi Deus erit omnia in omnibus, erunt corda beatorum ipsis stellis cœli puriora; fulgebunt enim sicut Sol in regno patris eorũ, quoniam ibi est caminus ignis qui omnẽ excoquit rubiginem omniq; spurcitia purificatã reddit animam. Nam licet in hac Ecclesia militante sint conflatoria in quibus animæ spurcitiæ eliquantur, ac defluunt qualia sunt sacramenta, sed non ita fortiter sicut in triumphante. Vnde Esai. 31. Cuius ignis est in Sion, & caminus ignis est in Ierusalem. Ignis quidem purificans est in hoc tẽplo, quod est super montem Sion, hoc est, super fidẽ Romanæ Ecclesiæ, sed caminus ignis est in Ierusalem, vbi est Deus

1.Cor.6.

Esai. 31.

Deus clarè visus qui ignis consumens est. Vnde Esai. 1. Dequoquam ad purum scoriam tuam: auferam omne stannum tuum. Esa. 1.

Sed vltimo aduertendum, quibus modis in hac vita mundandum est cor. Primo per verbum Dei Ioan. 16. Vos mundi estis propter sermonem, quem loquutus sum vobis, quod figurabatur Exodi. 38. per mare illud æneum ante quod erant specula quibus quis videre poterat sordes suas & intus in aqua lauare. Verbum Figura Dei, quod est veritas, est animæ speculum in quo errata sua videt, Exod. 38. sic enim illud appellat Iacobus. 1. Secundum est contritio cordis Iacob. 1. ex qua est aqua lachrymarum cui si adiungitur cinis, hoc est, consideratio mortis, vel propriæ vilitatis aut passionis Christi cum lachrymæ ex contritionis & amoris Domini prunis calidę exeunt, Simile. fit optimũ lixiuiũ ad abstergẽdas cordis maculas quo lixiuio per singulas noctes propheta lauabat lectulum cõsciẽtiæ suæ Psal. 6. Psal. 6. Tertiũ est frequẽs confessio, qua mundandũ est tẽplum spirituale quod adumbratum fuit. 1. Mach. 4. vbi legitur, quod Iudas mundauit tẽplum à gentibus pollutũ; Iudas autẽ cõfitẽs interpretatur, 1. Mach. 4. vbi & dixit Iudas. Ecce contriti sunt inimici nostri: ascendamus nunc mundare sancta & renouare. Cõtritio inimicorum mundationem Iudæ præcessit, sic & contritio de peccatis quæ ex auditu verbi Dei generatur, debet pręcedere cõfessionẽ. Vnde Psal. Facta Psal. 113. est Iudæa sanctificatio eius. 4. Reg. 5. Vade & lauare septies in Ior 4. Reg. 5. dane, & mundaberis à lepra tua, septies in Iordane lauatur, qui humiliter septem vitia capitalia cõfitetur, vel septies, hoc est perfectè cõfiteberis, quoniã septenarius numerus perfectionem significat, apud Heb. Vnde Ber. in Epist. ad quandã Virginẽ. Ama cõfessionẽ, ob quam amaris, ama cõfessionẽ, si affectas decorẽ, confessioni D. Bernar. iungitur decor, iungitur pulchritudo. Vnde in Psal. 103. Confessionẽ & decorẽ induisti, cõfessio & pulchritudo in cõspectu eius, Psal. 103. reuera vbi cõfessio, ibi pulchritudo, ibi decor quãtũ est vitæ austeritas; Sicut enim vas melius mũdatur cũ lintheo aspero ac grosiori Simile. sic ad mũditiem animæ præstat maximè asperior cultus & victus corporis. Vnde Ioan. Baptista de pillis camellorũ induebatur vescebaturq; locustis & melle siluestri. Quintum est eleemosynarũ Ioan. 2. largitio Luc. 11. Quod superest date eleemosynam, & ecce omnia Luc. 11. munda sunt vobis. Sextũ est oratio. Luc. 9. Facta est dũ oraret species eius altera & vestitus eius albus & refulgens, orando quippè Luc. 9. trãsfiguratus est Christus Dñs. Alia etiã quamplurima remedia in

hac vita sunt ad purificationē cordis conducētia, qualia sunt correptio ignis tribulationis,& alia. Sed hæc dicta sunt potiora & inter omnia confessio ac contritio, de qua hîc loquitur Propheta cū dicit; Fiat cor meū immaculatū in tuis iustificationibus, hoc est, in sacramentis in quibus iustificas animas & præcipuè in sacramēto confessionis, quod ad abstergendas maculas ex peccatis pristinis contractas immediatius institutum est.

(Vt non confundar.) Cum rectè mundatus fuero non confundar etiā ante diuini iudicis tribunal. Est quidē generatio (ait Sap. Prouerb.) quæ sibi munda videtur, & tamen non est, non est lota à sordibus suis de quibus dicitur Ierem. 20. Confundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod nunquā delebitur, qui autem per veram confessionē cordis & oris à peccatis mundatus est non confundetur ab eis nec pudefiet, cui dicitur Sophon. 3. In die illa non confunderis super cunctis adinuentionibus tuis, quibus præuaricata es in me. & Psal. 36. Nouit Dñs dies immaculatorū, & hæreditas eorū in æternū erit nec confundentur in tēpore malo, quoniā peccata per pœnitentiā ablata iam nō turpem aut deformem, sed candidā & pulcherrimā ipsam animam reddunt: imo (si fas est dicere) ipsamet peccata per pœnitentiam dealbantur, quoniā peccata ipsa super quæ lachrymas fudit pœnitens iam in honorem suum & gloriam Dei cedunt, & ea quæ absolutè cōsiderata abominabātur à Deo, iam sic abluta placent. Nō quia peccata Deo vllo modo sint grata, sed quoniā detestata à peccatore iam ab eis mūdatur & hoc placet Deo, quod peccator detestetur illa. Vnde Esai. 1. Lauamini mundi estote auferte malum cogitationū vestrarū ab oculis meis: si fuerint peccata vestra vt coccinū, quasi nix dealuabuntur, & si fuerint rubra quasi vermiculus velut lana alba erunt. Ecce quomodo per pœnitentiæ lauacrum peccata mutantur in melius, & quæ antea turpē reddebant animā iam decorā faciunt, vt patet in Magdalena cuius peccata ante Christi pedes lachrymis abluta, vnguētis delibuta, capillis tersa iam non in confusionē aut pudorem ipsius cedunt, sed in maximā gloriā Dei qui dimisit, & ipsius pœnitentis honorē, quæ ea dignis lachrymis abluit, & sic interpretatur D. Gregor. illud 1. Regū. Quando viri quinq; ciuitatū qui irreuerēter arcā Dei tractauerāt, cū ad requisita naturæ ibāt vulnerabātur in secretioribus partibus à muris, & ideo postea pœnitentia ducti quinque agnos

Marginalia: Pro. 30. Iere. 20. Sopho. 3. Psal. 36. Esaiæ. 1. D. Greg.

aureos

aureos ante arcam obtulerunt iuxta numerum ciuitatum suarum: sic nimirũ,ait D.Greg.super illũ locũ;Sub prętextu necessitatis,& earum rerum,quæ ad naturæ cõseruationẽ requirũtur in secretioribus animæ partibus nos percutit diabolus,quoniã sub specie necessarij cibi in gulam nos prosternit,& sub prætextu alendi familiã in auaritiã, & sic de alijs, sed cum ab his animæ plagis pœnitemus iam ea quæ pudenda erant & turpia aurea reddũtur, hoc est, ipsa peccata per pœnitentiam dimissa iam non sordida,aut deformia,sed aurea & speciosa apparent, & ante arcã Dei apparere possunt,quia talia peccata sic per pœnitentiam deleta iam nec displicent Deo nec pœnitentem pudefaciunt,aut cõfundunt, quia ipse homo tunc placet Deo,eo quod peccata detestatus est.Hoc enim Deo gratum est,quod peccata peccator detestetur.

VNDECIMVS OCTONARIVS.

כ

Defecit in salutare tuum anima mea: & in verbum tuum supersperaui. 1.Caph.

Defecerunt oculi mei in eloquiũ tuum: dicentes quando consolaueris me. 2.Caph.

Quia factus sum sicut vter in pruina: iustificationes tuas non sum oblitus. 3.Caph.

Quot sunt dies serui tui? quãdo facies de persequentibus me iudicium? 4.Caph.

Narrauerũt mihi iniqui fabulationes:sed non vt lex tua. 5.Caph.

Omnia mandata tua veritas: iniqui persequuti sunt me adiuua me. 6.Caph.

Paulo minus cõsummauerũt me in terra: ego autẽ non dereliqui mandata tua. 7.Caph.

8.Caph. Secundùm misericordiam tuam viuifica me: & custodiam testimonia oris tui.

INCIPIT TRACTATVS VNDECIMVS.

VERSVS PRIMVS.

Defecit in salutare tuum anima mea: & in verbum tuum superjperaui.

Induit personã optantis vindictã à Deo.

AM aliam accipit personam peregrinus noster vel candẽ alio modo affectam. Introducitur quippe hic iustus adhuc afflictus, ac iniuste vexatus cupiens tamen à Deo exerceri vindictã in aduersarios, ac æmulos suos, quã personã exprimit versu quarto, vbi dicit; Quãdo facies de persequẽtibus me iudiciũ? hanc autẽ vindictã, vel iudicium intellige à iustis flagitari, ac concupisci nõ ex vindicta aut liuore, sed vt diuina iustitia appareat in hostes suos, quoniã iustorũ persequutores ipsum Deũ & Christũ in illis potius persequuntur, ac extinctũ iri auidissime cupiunt. Quod Christus Dñs è cœlo explicuit cũ Paulũ in suos Christianos sæuientẽ alloquutus dixit; Saule

Actor.9. Saule, quid me persequeris? iustitia autẽ vindicatiua in Deo maximum suæ diuinitatis splẽdorẽ ostẽdit, quare eam in puniẽdis sceleribus lucere maxime desiderat iustus, sed quoniã hæc vindicta in vltima retributione exequẽda est: qũ duplici cõtritione conterendi sunt impij in corpore nimirũ & anima: iusti etiã duplicibus vestiendi sunt, qui modo vnica cõtenti stolã gradiuntur, hæc postulatio vindictæ resurrectionis exprimit desiderium & præmij, quod cũ iustis in hac vita differatur afflictionẽ pijs eorum animis ingenerat, qua & animã & oculos deficere cõfitetur. Simile quid legimus apud Ioan. Apoc. ca. 6. vbi dixit; Vidi sub altare Dei ani-

Apoc. 6. mas interfectorũ propter verbũ Dei & propter testimoniũ, quod habebant & clamabant voce magna, dicẽtes; Vsquequo Domine sanctus & verus nõ iudicas, & nõ vindicas sanguinẽ nostrũ, de his qui sunt super terrã? Per altare significatur Christus in quo & per quẽ Deo patri offerre debemus quicquid boni agimus, nam per illum est acceptabile Deo. Fuit enim altare thimiamatis, & altare holocausti cuius sacrificiũ fuit acceptũ Deo in odorem suauitatis.

Sub

Sub isto igitur altari proteguntur animæ nō solum in hoc seculo verumetiā in futuro, est enim vmbraculum earū cōtra omne malum cuius illa ciuitas expers omnino est. Vnde Psal. Proteges eos in abscōdito faciei tuæ. Vel dicuntur esse sub eo, vt docet Haimo, quia capiti suo coæquari nō possunt, vel sub eo sunt per humilitatē sublimē eius excellentiā venerātes, secundū illud Ioā. 3. Qui de cœlo venit super oēs est. Hæ animæ interfectorū clamabāt dicētes; Vsquequo Dñe cū sis vniuersorū Dñs, & quę velis poteris, sanctus qui sanctitati præmia tribuis & verus in promissis tuis, & noua corporis & animæ præmia pollicitus fueris: vsquequo igitur hæc nō exerces iudicia & impijs cōdignā pœnā, pijsq; merita prēmia nō largiris? Id poscunt vt Dei vindicatiua iustitia splēdeat perfectāq; iam corporis & animæ adipiscātur gloriā, hæc autē beatarum animarū postulatio potius est huius sancti desiderij cōtinuatio. Nam desiderare aliquid fieri dupliciter cōtingit, vel quod statim fiat, & hoc sperare affligit animū, aut quod opportuno tēpore adimpleatur, & sic dilatio nō diuexat animū, licet maneat desiderij cōtinuatio, at in hoc octonario desideriū viatorum describitur tam eorū, qui in lege veteri viuebāt, quam illorū qui in noua agūt vitā. Illi quidē primū Christi Dñi aduentū flagrātissimo desiderio præstolabātur: nos secundū in quo præmia largiturus est summa auiditate expectamus. Quare litera quæ huic apponit octonario est, Caph, quæ interpretatur incuruatus, quia lōga militia fessi incuruari solēt sic & lōga expectatione lassati incuruātur. Prisci patres incuruati erāt ab onere legis veteris nouū exoneratorē expectātes. Ierem. 27. Quicūq; nō incuruauerint collū suū Eccl. 33. Iugū & lorū curuāt collū durū, quare Petrus Act. 15. dixit; Nūc ergo quid tentatis Deū imponere iugū super ceruicē discipulorum, quod nec nos, nec patres nostri portare potuimus? Quare Dñs Iesus mulierem quæ incuruata erat erexit, quasi insinuās se ab onere legis, quæ suo pondere homines incuruabat liberaturum aduenisse. Desideriū autē primi aduētus Messiæ multipliciter in sacro eloquio designatur. Gene. 49. vocatur desideriū colliū æternorū; nempe priscorum patrum, qui ob sanctitatis celsitudinem colles nuncupantur, æterni autē, vel propter diuturnitatē vitę, quemadmodum in scriptura res multū duraturæ æterne dicūtur, vt mōtes æterni: vel propter antiquitatē, vel certè, quia solis excelsis animis ad æternitatem inhiantibus notus tūc erat explicitè & desideratus

Psal. 30. Haimo. Ioan. 3. Caph, id est, incuruatus. Iere. 27. Eccl. 33. Actor. 15. Gen. 49.

Esa. 64. aduentus Mesſiæ,hinc illi clamores. Vtinã dirũperes cœlos & de-
Idem. 45. ſcẽderes à facie tua mõtes defluerẽt. Rorate cœli deſuper & nubes pluant iuſtũ,aperiatur terra & germinet ſaluatorẽ;Emitte agnum Domine dominatorẽ terræ de petra deſerti ad mõtem filiæ Sion.
Exod. 4. Obſecro Dñe mitte quem miſſurus es, & alia quam plurima quæ paſsim apud Prophetas reperies præcipuè apud Eſaiã.Hinc quaſi laſſati longa expectatione,quaſi murmurãtes dicebant apud Eſai.
Esa. 28. cap. 28.Et erit eis verbum Dñi mãda,remãda,expecta,reexpecta, modicũ ibi,modicũ ibi,quaſi irridẽtes has expectationes Meſsiæ, vel iam faſtidiẽtes eas aiebãt,quod omnia verba Prophetarũ erãt expecta modicũ, expecta modicũ, & expectatus iſte nunquã veniret,veluti ſerui murmurãtes aduerſum dominorum imperia referunt ac re duplicant verba eorũ (moços rezongones) quos vulgo dicimus; Tam longa ergo expectatione vexati incuruati erãt; Nos etiã melioris teſtamẽti participes facti ſecũdum redemptoris aduentũ,quo præmia publicè decernẽda ſunt expectantes vitæq; præſentis faſtidientes onera,incuruati etiã ambulamus, nam quia
Sapien. 9. corpus quod corrũpitur aggrauat animã, vt dicitur Sap. 9. Quodammodo incuruãtur velint nolint iuſti ad hæc infima,quod nimis graue ſpiritualibus viris eſt; cupiũtq; vehemẽtiſsime hoc onere depoſito erecti ſemper cœleſtia meditari,vel quod corpore ſpirituali nõ animali anima ſuperueſtiatur, quod erit in reſurrectio-
Psal. 37. ne. Vnde Pſal. 37. Miſer factus ſum,& curuatus vſque in finẽ,hoc eſt,vſq; ad mortẽ,nam deinde Saluatorem expectamus Dñm noſtrũ Ieſum Chriſtũ,qui reformabit corpus humilitatis noſtræ cõ-
Philip. 3. figuratũ corpori claritatis ſuæ, vt dicitur Phil. 3. Hinc vox illa iu-
Apoc. vlti. ſtorũ Apoc. vlti. Ecce venio cito,amen veni Dñe Ieſu. Quare & iu-
1. Tim. 4. ſti dicũtur diligere aduẽtũ eius. 1. Tim. 4. nondũ timere. Nõ ſolum autẽ mihi, ſed & his qui diligũt aduentũ eius tunc enim incuruati iuſti,erecti & recti ſtabunt cũ magna conſtantia aduerſus eos, qui
Sapien. 5. ſe anguſtiauerunt,vt dicitur Sap. 5. Et Dñs loquẽs de die aduẽtus
Luc. 21. ſui,ait iuſtis. Luc. 21. Cum autem videritis hæc fieri reſpicite & leuate capita veſtra,quoniã appropinquat redemptio veſtra. Itaque in hoc verſu deſiderium vtriuſque aduentus Meſsiæ deſignatur.
D. Hiero. Vnde Hierony. Defecit in ſalutare tuum anima mea:in Ieſu qui venit ſaluum facere populum ſuũ à peccatis eorũ. Et in verbũ tuũ ſuperſperaui, quod in principio Deus erat apud Deum, vt veniat ad redẽptionẽ humanã. Salutare quippe in Hebr. Ieſus dicitur.

Sed

Sed aduertendū ex Aug. quod verbū, deficio, si solitariè sumatur in malū accipitur sicut verbū proficio in bonū, sed cū addito proficio in malū & deficio in bonū sumi poterit, vt est illud. 1.Timoth. 6. Prophanas vocū nouitates de vita, multū em̄ proficiunt ad impietatē. Et alibi. Viri pessimi & peccatores proficiūt in peius. E cōtra vero deficere potest in bonū accipi, nā sicut defectus à bono in malū malus est: ita defectus à malo in bonū bonus est, vt est illud Psal. Cōcupiscit & deficit anima mea ī atria Dñi, nō ab atrijs, sed in atria, bonus defectus est iste, quia nō à bono, sed ad bonū. Similiter cū hic dicit ꝓpheta; Defecit in salutare tuū anima mea, bonus defectus est, quia nō dixit à salutari, sed in salutare indicat enī desideriū boni nondū quidē adepti, sed auidissimè cōcupiti: præ lassitudine quippe desiderij dicitur deficere anima sicut nimium lassus deficere etiā dicitur. ¶ Obserua quod anima tendēs in Deū multipliciter dicitur deficere, primo suos defectus agnoscens per cordis humilitatē secundū illud Psal. 38. Substātia mea tanq̄ nihilum ante te. Gen. 18. Loquar ad Dñm meum cū sim puluis & cinis. & Isai. 40. Oēs gētes quasi nō sint: sic sunt corā Deo. Secūdus defectus est mutationis qñ ex vehemētia amoris deficit amans ab eo qđ naturaliter appetit & fluit in voluntate amati, de qua statim dicturi sumus. Tertius est defectus imbecillitatis sicut dicitur Ezechie. 2. Vidi & cecidi in faciē meā, vbi dicit Gregor. in quantā miseriā cecidim⁹ qui bonū ferre nō possumus ad quod creati sumus. Quartus est defectus cognitionis, vel stupefactionis. Act. 9. Circū fulsit Paulū lux de cælo apertisq; oculis nihil videbat viri autē qui cum eo cōmitabantur stabāt stupefacti. Matth. 17. Nubes lucida obūbrauit eos. Quintus est ex tædio longæ appetitionis Iob. 10. Tædet animā meā vitæ meę. Sextus est defectus ab amore mundi q̄m alterius vires subtrahit alter amor. Grego. quāto crescit amor spiritualium: tanto decrescit amor temporaliū. ¶ Cæterū Lyranus alia via procedit in expositione huius octonarij, ait enim ꝙ cum in hoc Psalmo sermo sit de beatitudine in spe & imperfecta quæ hic incipit in iustis per exercitia actiuę & contēplatiuę vitæ postq̄ actum est de ea prout cōsistit in perfectione vitæ actiuæ, hic cōsequenter agit de ea prout cōsistit in actibus vitæ contēplatiuæ. Circa quod nota, ꝙ vita contemplatiua maioris perfectionis ac meriti est q̄ actiua, nā est circa nobilissimū obiectū quod est Deus, omnibus alijs excellentius ac sublimius & conuenit homini secundū, quod est

1. Tim. 6. Psalm. 83. Psalm. 38. Genes. 18. Isaiæ. 40. Ezech. 2. & ibi D. Gregorius. Actor. 9. Matth. 17. Iob. 10. D. Gregorius. Lyra.

quod est optimū in eo nēpe secundū intellectū, qui omnibus alijs anteponitur potentijs cum eius obiectū, & altiùs & abstractiùs sit & respectu propriorū intelligibiliū, hoc est Dei omni carēs materia maximùq; omniū entiū; imò ipsum esse maximèq; verū imò & ipsa veritas, & quia contēplatiua, est tantū diuina, actiua tātum humana. Arist. autē docet minimū de rebus diuinis desiderabilius esse, omnium aliorum cognoscibiliū scientia, vnde Aug. de *verbis* Dñi; In principio erat verbū, Ecce quod Maria audiebat verbū caro factum est: ecce cui Martha ministrabat. Preterea contēplatiua est secundū id quod est magis propriū homini nēpe secundū intellectū, sed in operationibus actiuæ vitæ cōmunicant etiā inferiores vires nobis & brutis cōmunes, vnde in Psal. postq̄ dicitur; Homines & iumēta saluabis Dñe. Subdit id quod est propriū homini. In lumine tuo videbimus lumē. Quare Dñs. Luc. 10. Maria optimā partē elegit. Est etiā delectabilior & iucūdior q̄ actiua quia est operatio nobilissimæ potētiæ, & circa nobilissimū obiectū, vnde Aug. de verbis dñi, Martha turbabatur, Maria epulabatur. Est maioris meriti, quia directè & immediatè pertinet ad dilectionē Dei actiua vero ad dilectionē proximi: charitas autē quæ est *principiū* merēdi cōsistit in dilectione Dei, est & diuturnior, quia versatur circa incorruptibilia & immobilia, & quia nō habet cōtrarietatē, delectationi quippe quæ est in considerādo, nihil est contrariū, vt dicitur. 1. Topic. Agitur ergo in hoc Psalmo ab hoc versu & deinceps primò de suauitate vitæ cōtēplatiuæ tā ex parte obiecti cōtēplati, ibi, Quā dulcia faucibus meis eloquia tua: quā ex parte modi contēplādi cū dicitur; Quomodo dilexi. Tāgitur etiā stabilitas huius suauitatis cū dicitur; In æternum dñe, &c. Verū in primo versu huius octonarij tangitur vis & suauitas contēplationis quę animā rapit & extra se quodāmodo collocat: nā quāto anima in cōtemplatione magis eleuat, tāto magis ab occupatione exteriorum sensuum retrahit & intantū summi boni contēplatio crescere potest & intēdi, vt omnino actus exterior ab actu suo cesset & impediat, vt in raptu sanctorū videmus, & sic anima quodāmodo videt deficere, inquantū cessat ab actu exteriori omnino absorpta & rapta in summi Dei contēplatione & delectatione, quæ inde consequit, & hoc est quod hic dicit ꝓpheta defecisse animā suā in salutaris Dei contēplatione, & in verbi Dei promissis: quæ assiduè summa auiditate contēplabat. Vndę glo. dicit hūc defectū animæ esse qñ

[Margin notes: Aristotel. — Psalm. 35. — Lucæ. 10. — D. Augustinus. — Arist. 1. topic. — Glossa.]

ab animali appetitu abstracta atq; disiuncta in spiritualiũ amore atq; meditatione se trãsfert. Tũc enim ex anima trãsit in spiritũ, & quia Deus spiritus est, qui in eius se exercet cõtẽplatione, deficiẽs à carnali & animali statu, in spiritum & mentẽ trãsit secundũ illud Paul. ad Cor. Qui adhæret Deo vnus spũs est cũ eo. Quare sancti qui se huic exercitio dedicarũt quasi mori in hac vita incipiũt, nec mortẽ multũ pauent quippequã iam multis modis experti sunt, quid enim est mors nisi animæ à corpore separatio? hanc per tale exercitiũ quotidie efficit seruus Dei cũ eam pluries à corporis sensibus atq; officijs seiũgit. Scitè quidã regulus Mahumetanus Granatensis cum ad suppliciũ duceretur cuidam sibi dicenti, vt sciret bene mori respõdit. Et quomodo scire possum, qui nunq̃ mortuꝰ fui? tu autem serue Dei disce mori moriẽdo viuens, hoc est his assiduis officijs animã à corpore seiungẽdo, vt nõ eius munia, sed mẽtis ac spiritus potius adimpleat. In quo etiam exercitio prægustat quædã ex his quæ in æterna vita cõtingunt illa quippe in mente perficitur, hoc est in cõtinua Dei contẽplatione per superiorẽ animæ vim quæ mens dicitur: iam hic in hac se exercet vita contẽplatiuus & iustus cum animã nõ animalis, sed mentis officia exercere cogat. Quare Petrus de Palude, in quodã sermone de Assumptione beatissimę virginis Marię docet beatã virginẽ amore interijsse, nempe ex assiduis contemplationibus carnem debilem factam, quia ab eius officijs retrahebat animam in extasimq; sæpissimè rapiebatur imbecillisq; reddebatur caro toties ab anima derelicta, & hoc querela illa Marthæ aduersus Mariam significabat; quærebatur quippe Martha, quod soror eius Maria ob frequentes eius cõtẽplationes solam eam dimittebat: sic caro virginis de sorore eius, nempe anima, quærebatur, eo quod in diuinorum contemplatione rapta eam solam relinquebat, quare debilis impotensq; reddebatur. Vnde vox illa spõsæ. Fulcite me floribus stipate me malis, quia amore langueo. Deniq; tanto impetu, atque vi rapta est mẽs beatissimæ Virginis in summi Dei contẽplatione, ac desiderio & amore sui dilectissimi filij, vt caro iam illum detinere nequiuerit exanimisque relicta fuit & vis amoris rapuit animam, vt eo quod tantopere concupierat frueretur, nec mirum cum de alijs sanctis quam plurimis manifestũ sit eos per vim contemplationis corpus à terra per triginta cubitos eleuasse, atq; rapuisse: sic & anima beatissimæ Mariæ per vehemẽtiorẽ rapta vim à corpore seiuncta est.

Iacob

1.Cor. 6.

Mors animæ à corpore separatio.

Petrus de Palude.

Cant. 2.

In assumptione virgi. Mariæ.

Iacob post luctam cum angelo vno claudicauit pede, vt legitur
Gene. 32. Gene. 32. Quia anima Dei meditationibus assueta cũ eo feruidissi
mis orationibus luctãdo iam vno claudicat pede, hoc est iam non
carnis officijs detinetur, nec eius ducitur desiderijs, nec ei innititur
aut fidit, sed spiritu mẽteq; æternis flagrat desiderijs atq; illis fixa
cælestia perlustrat: veluti claudus recto & robusto pede innitĩt nõ
Galat. 5. infirmo, vnde Paul. Spũ ambulate & desideria carnis nõ perficia-
tis. Hæc autẽ animæ à corpore seiũctio per cõtẽplationẽ alio indi-
get adiutorio, nẽpe vt priùs ipsa caro debilitetur ieiunijs, vigilijs, cæ-
terisq; huiusmodi mortificationibus: prior em̃ nata est Lya q̃ Ra-
chel, & priùs Magdalena abluit dominicos pedes q̃ ad cõtẽplatio
nis arcẽ ascẽderet & Lya lippis erat oculis, nimirũ q̃a priùs in ope
ribus actiuæ vitæ fletibus, singultibus, ieiunijs incũbere debes, vt
sic afflicta caro imbecillisq; facta minimũ animæ impedimẽtum
præbeat ad maiora munera subeunda roboreq; diminuta minus
D. Hieronymus. huic separationi resistere queat, vnde D. Hieronymus in sermone
de assumptione dicit, ꝙ de beata virgine dicit ascẽdisse sicut virgu
la fumi, quia gracilis & delicata, quia diuinis extenuata disciplinis
Hester 15. & cõcremata intus incẽdio pij amoris. Et regina Hester cũ ad rega
le soliũ Assueri regis præiret super humerũ ancillulæ innitebatur
quasi præ nimia teneritudine corpus sustentare nõ valẽs, & cũ ad
thronũ Regis accederet exanimata corruit, atq; defecit quia rega-
lis anima diuinis initiata mysterijs munijsque altissimis dedicata,
nec iã carnẽ sustinere valẽs præ nimia amoris teneritudine deficit,
atq; diuino quodã timore corã Dei corruit maiestate. In æternorũ
igitur desiderijs anima iusti deficere dicĩt, quia in his cõsecrata stu
D. Ambrosius. dijs assiduè perseuerat, vnde D. Ambr. super hũc versum sic ait, &
nos igitur illud cõcupiscamus æternum salutare Dei, nõ cõcupisca
mus pecuniã quã auari cõcupiscũt, non cõcupiscamus alienæ vxo
ris decorẽ, nõ ambitionis exagitemur desiderio, nõ seculari intẽda
mus gloriæ, nõ fallacis circũscriptionis studijs occupemur, nõ pro
ximũ circũuenire iniquitate cupiam⁹, nõ postremo partes vulpiũ
simus in terrenæ voluptatis inferiora demersi tanq̃ exules æterno-
rũ & de illa supernæ spei præsumptiõe deiecti. Atollatur igitur ani
ma nostra deficiens suis viribus, vt adhæreat salutari Dei, quod est
Chrs dñs Iesus, ipse est salus, veritas, virtus, atq; sapiẽtia. Qui igitur
deficit sibi, vt virtuti adhæreat amittit quod suũ est, qđ est æternũ
acquirit. Hæc Ambr. (Et in verbum tuũ super speraui) hoc est in
promis-

promissum tuum, scilicet in Christū, quæ spes facit, vt per patientiam expectetur, quod à credentibus non videtur.

VERSVS SECVNDVS.

Defecerunt, oculi mei in eloquium tuum: dicentes quando consolaberis me?

POtest versus iste intelligi tam de oculis exterioribus quàm de interioribus, nam ex hoc quod dicit pluraliter oculi, de exterioribus intelligi insinuat, quoniam oculus interior vnus est. Deficere autem exteriores oculos in eloquia Dei, est eos à vanitatibus ad sacras lectiones auocare ne oculus corporis per terrena diuagatus oculum mentis secum rapiat, & ab eloquiorū Dei contemplatione reuocet. Deficit oculus corporis cum hæc infima dedignatur videre, sic enim de beato Martino legitur, quod nec terram dignabatur videre, sed cælo totus inhiabat, hoc est enim eruere oculum ne nos scandalizet iuxta saluatoris consilium, id est illū ab officio videndi illicita detinere, nam non licet videre, quod nō licet concupiscere. Vnde Iob. cum oculis suis pepigerat fœdus ne virginem circunspicerent & mentem cogitatuum inquietudine verterēt. Vnde D. Hieronymus monachos admonet ne ad vissenda quæ in mundo sunt exeant ne videantur approbare vt bona quæ quasi mala fugiendo reliquerūt. Ad religionem cōfugisti ne videres mundi vana, quia mala & nocua tibi videbantur: si iterum ad ea vissenda reddis, vel ad malum sciēs reddis, vel iam à te reprobata probas. Sunt hæc verba Hieronymi ad Paulinum de institutione monachi, quid tibi necesse est ea videre crebrius quorū contemptu monachus esse cœpisti? vnde religiosorum est humi oculos depressos habere, nec eos ad terrenum aliquid circunspiciendum leuare, nam qui inclinauerit oculos suos saluabitur, & Prouerbiorū. 6. Oculos sublimes odio haberi à Deo perhibentur. Tamen proprius intelligitur de oculis mentis, vnde dicit postea in singulari; Dicentes quando consolaberis me? insinuans, quòd per vocabulū oculorū, oculū interiorē intelligit qui vnicus est, nā per talē spiritualē oculū lumē illud spiritualissimū cernitur nō per carnalē quo Deus nullaten⁹ videri potest. Vnde D. Aug. solil. c. 3. sic ait, O lux quā videbat Tobias qn̄ oculis clausis docebat filiū suū viā vitæ, lux quā videbat Isaac interiùs qn̄ caligātibus oculis exterius filio futura narrabat, lux quā Iacob videbat qn̄ sicut tu intus docebas

B. Martinus. — Iob. 31. — D. Hieronymus. — Iob. 22. — Prouer. 6. — D. Augustinus.

docebas, filijs exteriùs ventura prædicabat. Vbi docet ꝙ ſine cor poreis oculis tñ mentis acie illuſtrata veritas illa diuina cernebatͣ, his enim oculis, olim Prophetæ appellabantͣ videntes, vel fortè de vtriſq; intelligit ſimul nẽpe qñ carnis oculus & mẽti; vno fungũtur deſiderij officio, vnus oculus fiũt, ideſt qñ & ipſa caro ſpiritui cõſentit illiq; ſe cõformat ſecũdũ illud Pſal. 62. Sitiuit in te anima mea q̃ multipliciter tibi caro mea, & Pſal. 83. Cor meũ & caro mea exultauerũt in Deũ viuũ, nã ſicut per redundantiã gloriã animæ cõmunicabit corpus in ſtatu beatitudinis: ſic in præſenti viris iuſtis accidit qñ deuotionis abundãtia etiã in carnẽ redundat ipſaq; & voce & geſtu exultans id manifeſtat. Oculis ergo corporis etiã Chriſtũ videre geſtiens dicit, ſe in tali deſiderio defeciſſe, acſi diceret, nõ tantũ anima deſiderio laſſata defecit, ſed etiã oculi mei tanti deſiderij fortitudine defecerũt; ſicuti oculi Simeonis hoc laſſati deſiderio poſtq̃ adepti ſunt, quaſi ipſe iam requiem optaret illis dixit; Nunc dimittis ſeruũ tuũ Dñe, ſecundũ verbũ tuũ in pace: quia viderũt oculi mei ſalutare tuũ. Hæc autẽ oculorũ cõcordia tã interioris q̃ exterioris, multũ Deo grata eſt, vnde Cant. 4. dicitͣ. Vulneraſti cor meũ ſoror mea, in vno oculorũ tuorũ, ideſt, qñ vterq; oculus in vnũ coeũt deſideriũ, tũc eñ quia vnius funguntͣ officio tanq̃ vnus vterq; reputatͣ oculus. (Dicentes qñ conſolaberis me?) Hic proſopopeya figura cõmittitͣ, quæ tũc habet locũ qñ actiones tribuunt, his quibus ex natura ſua nõ cõueniũt, vt cũ dicitͣ mõtes & colles exultaſſe, quæ figura frequens in ſacro eloquio apparet, eſt eñ veluti hyperbolica quædã loquutio ad exprimẽdã magnitudinẽ affectus, acſi diceret; tanta dignus eſt laude Deus, vt & ipſos mõtes vellẽ in eius laudibꝰ exultare: ſic in pręſenti loquutio oculis tribuitͣ cũ tñ ipſi non loquanͣt, vt hyperbolicè explicaret deſiderij magnitudinẽ quã & ipſi oculi ſi poſſent effarentͣ. Huic cõgruit illud Ierem. Nõ taceat pupilla oculi tui &c. Vel dic cũ D. Aug. hoc referendũ eſſe ad ſpiritũ, qđ corpori nõ cõgruere videtͣ, quare hæc vox oculorũ, gemitꝰ & oratio intelligitͣ. ꝙ aũt dicit, qñ, morã ſignificat, quæ ideo fit, vt res dilata dulcior ſit: deſideria quippe dilata creſcũt dulciuſq; ſumitur, qđ diutius & auidius cõcupiſcit. (Dicentes qñ conſolaberis me?) huic quæſtioni rñdit Dñs Iſai. vlt. dicens; Quomõ ſi cui mater blãdiatur, ita ego cõſolabor vos & in Ieruſalẽ cõſolabimini: videbitis & gaudebit cor veſtrũ. Vbi ſecũdũ ſctõs de viſione faciali quæ erit in patria loquitͣ vbi erit perfecta & integra con-

Margin notes: Prophetæ olim videntes appellabantur. — Pſalm. 62. — Pſalm. 83. — Lucæ. 2. — Cant. 4. — Figura proſopopeya in hoc verſu cõmittitur. — Thren. 2. — D. Auguſt. — Iſaiæ. vlt.

gra cõsolatio. Nõ desunt tñ qui hoc carmẽ intelligãt de studio & lectione verbi Dei in qua deficere debẽt oculi præ nimia diligẽtia & labore. Vnde Pau.ad Tim.Dũ venio attẽde lectiõi.In scripturę quippe sacræ lectiõe summa inest cõsolatio & iucũditas,nã vt Macha. 12.fatentũ ipsi Iudæi pro maximo solatio habebãt sanctos libros & Pau.Rom. 15. Vt per patientiã & cõsolationẽ scripturarũ spẽ habeam⁹ hæc aũt occupatio otiosa ignorãtibus apparet.Putabat Martha, ꝙ soror eius Maria quæ verbi Dei auditui & cõtẽplationi vacabat otiosam vitã ageret, qa nõ eisdẽ curis distẽdebat quibus ipsa,& ideo aduersus ipsam quęrebat corã Dño Iesu: q tñ asseruit meliorẽ imò optimam elegisse vitã. Sic rex Ægypti otiositati tribuebat filiorũ Israel petitio, nã quia volebãt Deo sacrificare,eis dicebat; Vacatis otio,& ideo dicitis eamus & sacrificem⁹ deo nr̃o, cũ tñ hoc opus hic labor sit,verbũ quippe Dei nõ otiosum est, sed oĩa operatũ est & operatũ, quare qui verbo Dei vacat,nõ otiosam, sed laboris plenã vitã assumpsit:licet otiũ sit ab exterioribus curis quibus carnales destituti quãlibet aliam vitã otiosam dicũt,de eo quippe dicit Eccl. 1.Qui addit scientiã addit & laborẽ,vel dolorẽ.

Mach. 12. Rom. 15. Exod. 5. Eccles. 1.

Vel tertiò põt exponi versus iste (vt cuidã nõ contẽnendo autori placet) in persona Ecclesiæ quæ de ministrorũ defectu cõqueritur, dicẽs; Defecerũt oculi mei in eloquiũ tuũ,hoc est,clerici qui lux & oculi mũdi sunt cũ pauci iã verbi Dei prædicationi studeãt de quibus Isai. 56.dicitur; Oẽs speculatores eius cæci,canes muti nõ valẽtes latrare,& subinfert causam dicẽs; Vidẽtes vana,dormiẽtes & amãtes somnia,nã vident vana cũ student in secularibus sciẽtijs,dormiũt cũ delitijs torpent, amant somnia cũ diuitias terrenas diligũt;nõ solũ autẽ deficiũt in verbis,quia nõ prędicãt,sed potius in operatione qui est alius non minor defectus cõtra quos.Eccles. Multa dicimus & deficimus in verbis,nimirũ qñ id quod dicimus nõ facimus;sicut magi Pharaonis defecerunt in tertio signo,nã cũ tria signa lucere debeãt in prælato,scientia,eloquẽtia & vita:magi Pharaonis,hoc est sapiẽtes seculi, cũ in duobus imminere se ostẽtauerint,tertiũ maximè cõtẽnũt,nec vita doctrinæ cõsonat.(Dicẽtes qñ cõsolaberis me?) quid mirũ si in Dei eloquia deficiãt cũ terrenã appetant cõsolationẽ, dicentes qñ cõsolaberis me?dando mihi præbendã,vel pingue beneficiũ,vel honorificũ ac diuitẽ episcopatũ,cũ tñ Luc.6.dicat; Væ vobis diuitibus qui habetis hic cõsolationẽ vestrã,ipsi aũt rñdẽt illud Gen.27. In me sit ista maledictio.

Isaiæ. 56. Eccles. 43.

VER-

VERSVS TERTIVS.

Quia factus sum sicut Vter in pruina: iustificationes tuas non sum oblitus.

DIxerat supra; Quando consolaberis me? Et subdit, cõsolari debes, quia valde afflictus vexatusque impiorum machinationibus sum, nam factus sum sicut vter in pruina, hoc est, inter homines abiectus sum ac velut inutilis condemnor sicut vter vetus, qui in gelu & pruina & fumo dimittitur & quotidie inutilior efficitur: sic cõtra me succrescunt mala & tamen inter ea
Lyranus. iustificationes tuas non sum oblitus. Lyranus qui de viris contemplatiuis (vt diximus) hunc octonarium intelligit, si carmen istud explicat. Petierat præcedẽti versu veram & integram consolationem quæ in perfecta beatitudine adipiscitur, & quia ex tam excelsa eleuatione ad diuina redditur homo quasi insensibilis ad exteriora agibilia; subditur, Quia factus sum sicut vter in pruina. Vter in pruina derelictus videtur nec amplius humanis vsibus applicabilis nec aptus erit, quare homines excelsę cõtẽplationi dediti tanquàm stolidi & minus apti ad res humanas gerendas habẽtur vn
4.Reg.9. de 4.Reg.9. Principes exercitus qui erant cum Iheu videntes Prophetam qui eum secreto vocauerat, vt vngeret in Regem super Is-
Iob. 12. rael dixerũt ad Iheu. Quid venit insanus iste ad te? & Iob. 12. dicitur. Deridetur iusti simplicitas lampas cõtempta apud cogitationes diuitum, nam quia simpliciter gradiũtur iusti nec duplici animo ad terrena inhiant, sed simplicissimam illam substantiã nempe Deum auidissimè quærunt vnamq; appetunt & exquirunt, à carnalibus irridẽtur & ab his qui diuitias & temporalia quærunt. Lampas cõtempta apud cogitationes diuitum, quoniam vbi lucet
Matth. 25. non percipiũt, resplendet enim contemplationis fulgur in anima. Quare fatuæ virgines lampades prudẽtum contemnebant priùs, quia non videbant oleũ quod intus in vasis gerebãt, sed postquã venit sponsus ab eis flagitabãt quod sibi deerat, sic impij in extremis hunc lampadis splẽdorem videbunt, & ideo subditur, parata
Exodi. 34. ad tempus statutũ. Quare Moyses velabat faciem suam quæ prænimio splendore cornuta apparebat, quia tales fulgores inuisibiles sunt mũdanis, imò tales viri tali cõtẽplationis celsitudine prędi tì fatui apud illos reputant̃, vt Chr̃s Dñs corã Herode qui cũ posset miraculis & verbis se defendere, tacuit & tanq̃ fatuus illusus est

ab eo

ab eo & ab exercitu suo,cũ tamẽ secũdũ rei veritatẽ illi soli sapiẽtes sint,qui primã veritatẽ norũt,cui cõtẽplatiui vacãt, nã si scire est rẽ per causam cognoscere qui primã causam inquirit, si adipiscitur, omniũ rerũ plenisimã cõsequetur sciẽtiam.Quare in beatitudine, vbi Deus clarè cernitur omnes sapiẽtissimi,nullusq; stultus,aut ignorãs erit.Vnde Sap.5.impij sic de iustis in die iudicij,quãdo eorũ apparet decor dicunt; Hi sunt quos habuim⁹ in derisum,& in similitudinẽ improperij,nos insensati vitã illorũ æstimabamus insaniã, & gaudiũ eorũ sine honore, ecce quomodo cõputati sunt inter filios Dei,& inter sanctos sors illorũ est.¶Obserua quod vter triplici de causa exponitur aeri,vel propter nouitatẽ ad restringendũ, vel propter vetustatẽ ad cõculcãdũ,vel ꝑpter duritiẽ ad mollificandũ, & sic versus iste quadrupliciter exponitur secũdũ glossam, primo vt per vtrẽ carnis illecebra intelligat,per pruinã gratia Dei,& tunc sensus erit idẽ,cõsolationẽ tuã posco Deus, quia caro mea mortificata est per gratiã tuam in me, qua propter iustificationes tuas nõ sum oblitus. Sed notãdũ quod gratia Dei vocatur pruina propter originẽ,propter candorẽ,propter refrigerationẽ, gratia enim Dei de cœlo est sicut pruina, Iaco.1.Omne datũ optimũ,& omne donũ perfectũ desursum est,cãdidã etiã reddit animã Eccl.9.Omni tẽpore sint vestimẽta tua candida, hoc est,gratia Dei semper amicta sit anima,vt candida appareat.Quod autẽ refrigerationẽ in anima faciat patet Luc.1.Spiritus sanctus superueniet in te,& virtus altissimi obumbrauit tibi,hoc est,id in te gratia Spiritus sancti efficiet:vt inordinatus calor cõcupiscẽtiæ in purisimo tuo cõceptu refrigescat,vt nec scintilla quidẽ eius appareat. Rectè ergo gratia cõparatẽ pruinæ quę carnis incẽtiua mortificat,in cuius figura Exo.15.apparuit manna in similitudinẽ pruinę super terrã,vnde petere cũ Gedeone debemus,vt tali rore vellus animę nostrę perfundatur,vt sic sicca appareat nostri corporis terra omni pestiferi fomitis humore exicato.Quare in trãsfiguratione Christi vestes eius apparuerũt albæ instar niuis,per vestes iusti intelligũtur secũdũ illud Isaię.Viuit Dñs quia his omnibus tãquã vestimẽto vestieris,qui Christo capiti cõiuncti per fidẽ & charitatẽ ab eò incremẽta gratiarũ accipiũt, quibus anima veluti nix dealbatur.De secũdo hoc est de vetustate vtris vt cõculcetur,diximus à principio huius carminis,quem estimo inter reliquos esse literalẽ sensum.De tertio notãdũ quod vter qui fit de corio mortui animalis ad pruinã positus restringitur,qua

Sapien.5. Iaco.1. Eccl.9. Lucæ.1. Exod.15. Isai.49.

re per hoc significãtur illi qui corpus,quod est mortale,castigãt,& à noxijs retrahũt atq; cõstringunt desiderijs exponẽdo illud pruinę,hoc est,tribulationibus,flagellis,ieiunijs,& quibuslibet laboriosis operib⁹, & hoc operepretiũ est faciat ille qui à Deo cõsolationẽ
Bernard. expectat,nã vt ait D.Bern. delicata est diuina cõsolatio,nec cõcedi
Psal. 76. tur admittẽtibus alienã,& Psal.76.Renuit consolari anima mea,ni mirũ in his tẽporalibus,& subdit,Memor fui Dei & delectat⁹ sum, quare celeberrimũ semper fuit inter omnes viros sanctos carnẽ inedia affligere,& à quibuscũq; delicijs corporis abstinere,vt Dei frui mererẽtur solacijs,nec in sanctorũ catalogo ascriptũ quẽpiã inuene ris,de quo talia nõ scripta legeris,nã vel per tyrãnos tormẽtis caro corũ afflicta est,vel per volũtariã inediã vexata:quod sanctorũ Patrũ instituta testãtur de veteribus loquor, qui antiquas religiones statuerũt,ieiunijs,vigilijs,flagellis, cęterisq; carnis macerationibus suos instructos filios dare voluerũt qđ & à primo omnis verę religionis fundatore acceperũt Chr̃m dico dñm,qui.40.dierũ ieiunio prima Ecclesiæ fundamenta iacere voluit,quę prisci patres sequuti similia in suis religionibus sanxerũt. Quare hæc ego pio ac Christiano animo amplector,quippe quæ Christi Dñi ac Apostolorũ ei⁹ mores,ac statuta redolẽt,si qui alia via pergũt sibi, viderint ego
August. hoc in antiquis reperio patribus,quorũ sequi vestigia saluberrimũ semper existimẽ. Lege D.Aug.tom.1.lib.1.de moribus Ecclesiæ c.31.vbi miris modis exaltat seuerissimã illã nimisq; austerã vitam sanctorũ Patrũ,tã Zenobitarũ quã Eremitarum,imo & in ciuitate Mileuitana agnouit aliquos Christianos,qui ter in septimana qua libet ieiunabãt,quoniã his initijs,& Ecclesia fundata est & coaluit,
1.Cor.9. sicq; prædicatores verbi Dei,cũ Paul.fecerũt castigãtes corpus,ne
Hierony. reprobi prædicatores dicerẽtur,vnde D. Hiero. ad Nepotianũ ait, Delicatus magister est qui pleno vẽtre de ieiunijs disputat, quare aliqui interpretãtur sic hũc versum;Fact⁹ sum sicut vter in pruina, qm̃ vter postquã exinanitus est à vino quod cõtinebat,ad pruinã, vel fumũ ponitur tãquã res quæ iã pro nihilo habeẽ.Multi quippe legũt; Factus sum,sicut vter in fumo,quod in idẽ recidit.Hoc autẽ id est,quòd iusti etiã postquã voluptates omnes carnis exuti sunt, quæ per vinũ significãtur,nihilq; iã carnis in carne sentiũt,nihilominus vtrẽ ipsum vacuũ his voluptatibus,hoc est corpus fumo & pruinæ exponũt inedijs,ieiunijs,carnis macerationibus tradũt,tanquã pro nihilo illud ęstimãtes,sicut in muliere illa peccatrice vidimus,

mus quę postquā semel & iterū imo & tertio audisset à Christo dimissa sibi peccata, & quod in pace pergebat, adhuc ad pedes dominicos perstabat lachrymas fundens, & singultus & preces, imo & postea in rupibus cōmorata lōgissimā & grauē pœnitētiā per totā vitā duxit, nā vt ait D.Greg.hom.de Magdalena quæ est.33. Cōsiderauit quod fecit & noluit moderare quid faceret, & de quodā socio D.Frācisci legitur, quod cū austerissimā vitā egisset, & ab omni humano cōuictu sequestratā, cum iā esset senex sopitasq; carnis haberet illecebras dictū est ei à fidelibus, vt iā aliquid pristini rigoris remitteret seq; cōmunicādū mūdo & mulieribus præberet, vt à se discerēt disciplinā, respōdit se illa via ad illū perfectionis apicē ascēdisse, eadē cōseruare velle, nec minus laboris in conseruatione, quā in acquisitione virtutis insumēdū est. ¶Vel aliter secundū Ambr. vt per vtrē qui fit de corio mortui animalis, significetur iustus qui mortale corpus castigat, vt moriatur peccato, vnde per pruinā mala seculi, vel peccata intelliguntur, quæ iā iustus minime sentit: est quippe mortuus peccato & mundo, quare nihil ad illum pertinēs sentit, vnde tūc erit sensus. Ideo cōsolare, quia factus sum sicut vter in pruina, idest, quia mortē Dñi in corpore meo circunfero tāquā mortuus mala seculi, vel peccati gelu nō sentio, sed tamē viuens in Christo iustificationes tuas nō sum oblitus. ¶Aliter per vtrē intelligitur iustus continēs Dei mandata, & pręcepta: per pruinā iniqui in iniquitate & malitia algentes. Postulat ergo cōsolari, quia inter iniquos iustificationes Dei nō est oblitus, quibus dicitur Philip.2. Vt sitis sine quærela, & simplices filij Dei sine reprehēsione in medio nationis prauæ & peruersæ, inter quos lucetis sicut luminaria in mundo verbū vitæ continētes. Propter hos etiā de Ecclesia dicitur quod est sicut lilium inter spinas. ¶Vltimo ex D.Hierony. sic quia Dñs in Euangelio Marc.2. dicit, Nemo ponit vinum nouū in vtres veteres, significās per hoc pectus humanum diuturnis repletum vitijs non posse continere mandata Dei, quod si incalescimus naturali ardore, vt peccemus; si mandata Dei accipimus, repentinus extinguitur hic calor, & erimus quasi vter in pruina, refrigerato in nobis ardore peccati, quoniam per obseruantiam legis nouæ, vetus homo ex morticino Adam proueniens, qui ex pellibus mortui animalis indutus est: post peccatum destruitur, & renouatur homo in spiritu mentis suæ, atque per nouæ gratiæ pruinam inordinatus extinguitur ardor peccati.

Gregor. Socius B. Francisci. Philip.2. Hierony. Marc.2.

VERSVS QVARTVS.

Quot sunt dies serui tui? quando facies de persequentibus me iudicium?

SCit quidē iustus nunquā defectura mala vsque in finē vitæ,& ideo quærit hîc,quādo vita pręsens finietur?vt cum illa & ipsa mala intereāt,vel quādo dies iudicij adueniat,vt citius Ecclesię dāna finiātur,& licet hoc videatur nonnihil temeritatis habere cū Dñs discipulis id interrogātibus respōderit,non est vestrū nosse tē-
Acto. 1. pora,vel momēta,quæ pater posuit in sua potestate,tamē Aug.re-
August. spondet,hęc verba quasi vaticiniū illorū fuisse vt dicamus id in his verbis prophetasse Dauid,quod tūc discipuli interrogaturi erāt.Licet etiā posset dici,quod hæc verba potius desideriū exprimant iustorū,quo finē horū expetunt malorū,eo modo loquēdi quo quis qui nimiū appetit alicuius mali finē,sępe interrogat omnes quādo illa mala finē habere debeāt.Sed aduertēdū ꝙ hic versus potest accipi,quasi vnā tantū cōtinens interrogationē in hūc sensum,quot dies sunt quibus expectare debebit seruus tuus antequā facias iudiciū?vel sic,quantū tēpus expectare debet seruus tuus,priusquā facias ei iudiciū cōtra persequētes?atq; ita dies serui dicūtur,dies quibus expectare debet antequam liberetur. Sed secūdo potest totus versus etiā diuidi in duas partes in hunc modū,quot sunt dies serui tui, quibus in ista permanebit afflictione, desolatione, & expectatione?& deinde, quādo facies de persequentibus me iudiciū?quod etiā potest intelligi de præsenti vita in qua quęrūt iusti à malignorū incursu liberari per gratiā Dei illos deuincēdo secūdū illud Ro-
Rom. 16. ma. 16.Dñs conterat Satanā sub pedibus vestris velociter,hoc est,
Psal. 90. antequā præsens finiatur vita, tūc enim adimpletur illud Psal.90. Super aspidē & basiliscū ambulabis:& conculcabis leonē & draconē. Nā iusti per gratiā Dei cōterūt Satanā sub pedib⁹ suis, vnde B.
Ambro. Ambr.sic ait.Quāuis breues dies vitę sint,triūphus tamē de aduersario adipiscat. Subiectus est igitur aduersari⁹ secūdū Dñi sentētiā etenim Dñs Iesus veniēs in hunc mundum per virginis partū subiecit animæ nostræ omnes contrarias potestates vt fide tua, verbo tuo,cogitatione tua,cōuersatione tua,& operibus tuis cōteratur,si ergo nō cōteris aduersariū tua culpa est,qui data nō vteris potestate.In nobis est ergo vt aut subijciat aduersarius aut resultet,si enim actus nr̄ Deo displiceat,incipit aduersarius superbire, si autē bonis inhærea-

inhæreamus operibus vt exerceamus studia castitatis,iustitiæ,cōtinentiæ,calcamus serpentem,calcamus enim illum pedibus castitatis ne posit exurgere,calcamus vestigijs continentiæ,verecūdię, iustitiæq; gressibus,vt sic merito homini dicatur illud Psal.90.Super aspidē & basiliscū ambulabis & conculcabis leonē & draconē. Psal.5.

Obserua ꝙ non dicit quot sunt anni serui tui,sed quot sunt dies, quoniā breuitas pręsentis vitę,non annorū numero sed dierū computatur,non enim annua sed diurna est,refert Tullius in Tusculanis quæstionibus ex Arist.ꝙ apud fluuiū Hypponū qui ex Europa in Pontum fluit,quædā animacula reperiuntur, quæ vnum diē tantum artificialē pro termino vitæ habent,cum ortu quippe solis oriuntur, & cum occasu occidunt,& ideo vocantur ephimeri,vnde febris ephimera,quæ per diē tantum vnū durat,sic ergo meditatur Tullius animacula hæc,horā meridiana iā sunt senectute confecta,hora vespertina decrepita , in occasu solis iā nō sunt,quid ergo refert,vel mane,vel meridie,vel vespere decidere cū tam paucarum horarū spatiū in tam breui tēpore interfit? Vita præsens dies vnus est;Factū est vespere,& mane dies vnus,hoc est ortus &occasus hominis diē vnū efficit,& Psal.89.Mille anni ante oculos tuos tāquā dies hæsterna quæ præterijt.Et Paul.Heb.3.Donec hodie nominatur inter vos,hoc est donec viuitis,nā vita vestra per hodie designatur,mane & vespere est vita tua,oritur sol & occidit & finitur dies, oritur homo & moritur & finitur vita, quid ergo refert decē dierū horarum, vel annorū spatium , quibus alijs in vita superstes fueris, cū tota vita vna claudatur die?imo si attētius cōsideres,non vno viges die,sed vno tātū indiuisibili instāti hac vita frueris,nā quod viuitur instās tātū est,quod enim præterijt è vita iā nō est,quod futurū erit nōdū aduenit,præsens tantū instās est,si enim tēpus intercidit succedentes partes habet secundū prius & posterius,priores iā pręterierūt,posteriores nōdū aduenerūt, presens quod stat, instās dūtaxat est. Quare vita præsens cōparatur scintillę quę per aerem tenebrosum ascēdit,vndiq; tenebræ sunt,tā ex vna,quā ex alia parte illa tenuissima linea tantū lucet,præterita & futura pręsentis vitę tenebræ sunt,quia nō sunt,solū tenuissima linea indiuisibilis instātis viget,quid ergo insanię est propter vnū indiuisibile instās quod inperceptibiliter trāsit æternū illud æternitatis instans in vno manens tenore quod omnia in se includit tēpora,secula & ęua amittere?quare vita pręsens momētū appellatur secūdū illud Paul.Quo- Psal. 89. Hebr. 3. Cicero. Simile.

niam momentaneum hoc & leue tribulationis nostræ. Et veteres præsentē vitā appellabant momentum à quo æternitas,momento
Psal. 89. enim huius tēporis æternitas permansura succedit, quare Psal. 89. ait Dauid, Quoniam mille anni ante oculos tuos tanquā dies hęsterna quę præterijt & custodia in nocte. Et hic fiat punctus. Vita præsens quæ transit diei hesternæ cōparatur,& custodię in nocte, hoc est vigilijs quæ in nocte fiunt præcipuè à militibus,& alię alijs succedūt, sic in præsenti statu qui est militia super terrā, vt ait Iob
Iob. 7. 7. alij alijs succedūt; vigilat iste vsq; ad dimidium noctis, & abijt vt dormiat, succedit alius vsq; ad tertiā vigiliam, vadit vt quiescat, cui succedit alius, viuunt isti vsq; ad dimidiam ætatē, & in morte dormiunt, quibus alij succedunt vsq; ad senecta, & quiescunt cum moriuntur, & sic de alijs. Nec vero cuilibet vigiliæ comparatur, sed nocturnæ, quoniā omnia hic tenebris, & obscuritate sunt plena, nocturnā enim vigiliā custodimus, quicunq; in hac vita, & in seculo isto tenebroso subsistimus, & ideo quæ pro nihilo habentur eorū anni erūt, vt subdit Propheta, nā duratio mortaliū pro nihilo cōputatur propter successionē perpetuā, defectum continuū, & celerrimū transitum. Mane sicut herua transeat, mane floreat & transeat,
Psal. 89. vespere decidat, induret & arescat, quod Chaldaica paraphrasis sic trāstulit, similes sunt operationes eorū heruæ quæ de mane floret, & augetur, vesperi autē decidit, & sicatur propter ęstū. Et notanda hic tria quæ de hominis defectione dicūtur, primo quippe dicitur decidat, secūdo induret, tertio arescat, quę tria ordinatè in hominis casu ac defectu accidunt, primo collabitur virtus, iuuenileq; robur defficere incipit, & vigor minuitur calore naturali defficiēte, sentit que homo viribus corporis sedestitui & mēbrorū solito vsu priuari, statim sequit̄ corporis induratio dū corporis partes ex actione caloris naturalis deperditæ in integrū reparari nequeūt, sicq; cōuiscātur corpora, & indurātur succo exhausto, sicut lutū induratur ad solē si non perfundatur humor cōtinuus, postremo cū iā ad vltimū defectionis statū res deuenerit penitus arescit, omnino exicat̄ ac in puluerę per mortē redigitur. Assidua ergo huius breuitatis vitæ meditatio plurimū prodesse solet, vt nō tanti res propediē peri-
Eccle. 7. tura æstimetur, secundū illud Eccl. 7. Memorare nouissima tua, &
Figura. in æternū nō peccabis, è contra autē interitus & finis obliuio, occa
Ezech. 8. sio prauitatis esse solet, vnde Ezech. 8. post innumeras abominationes visas, quas ei ostēdit Deus in interioribus tēpli, vidit. 25. seniores

res dorsa habentes cõtra Occidentẽ,& facies ad Orientẽ,& adorabant ad ortũ solis. Hi sunt qui de illustri ortu gloriantur,& ꝙ nobilissimis natalibus sint orti,obliuioni tradẽtes exitũ & occasum suũ qui cõmunis est hominibus & iumentis, vt dicitur Eccles. Respice pedes,hoc est,finẽ & exitũ tuũ quando in puluerẽ reuersurus es,& superbiæ tuæ rota deficiet,vnde antiqui de homine dicebant,homo bulla. Bullæ sunt illæ inflationes quæ tẽpore pluuiarũ eleuantur ex vẽto,tanquã cãpanullæ quædã,quæ statim vt intumescunt deficiunt, sic homo cũ superbia & diuitiarum iactãtia inflatus tumet,statim per mortẽ euanescit,secundũ illud Psal. Vidi impiũ superexaltatũ,& eleuatũ sicut Cedros Lybani, & trãsiui, & ecce non erat,hac igitur cõsideratione proficies,vt ait D. Grego. lib. 12. moral. c. 1. Mos iustorũ est tanto solicitius præsentẽ vitã,quã sit fugitiua cogitare,quãto studiosius nouerint cœlestis patriæ bona æterna perpẽdere:ex his enim quę manentia intus aspiciunt,foris fugã rerũ labentiũ subtilius attendunt. Lyranus de contẽplatiuis explicans totum hunc octonariũ dicit,quod quia secundũ Philosophũ in. 1. metheo. excellenter contẽplatiuis vita præsens vertitur in tędium ideo subiũgit,quot sunt dies serui tui? quasi cũ Paulo desideriũ habens dissolui,& esse cũ Christo Philip. 1. Vnde vox illa sanctorũ,heu mihi quia incolatus meus prolongatus est,quãdo facies de persequẽtibꝰ me iudiciũ? Cõcupiscũt vehemẽter iusti extremũ iudicij diẽ, quia tunc vita cõtẽplatiua,nũc inchoata consummabitur,quare Aug. super Ioan. exponẽs illud, Sic eũ volo manere donec veniã,ait,id est dicere inchoata contẽplatio maneat,donec veniã perficiẽdo:cũ venero ad iudiciũ scilicet,sed de hac secũda parte huius carminis,plura in primo versu huiꝰ octonarij prefati sumus.

Psal. 36. Gregor. Lyranus. Aristot. Philip. 1. August.

VERSVS QVINTVS.

Narrauerunt mihi iniqui fabulationes: sed non vt lex tua.

Certe quod me persequũtur dico,quoniam ideo vt me persequerẽtur,narrauerunt mihi fabulationes & mendacia. Hoc multipliciter intelligi potest primum quod impij non ea quæ ædificationis sunt, sed quæ vanitatem, vel perniciem ingerũt loquũtur,vnde Eccl. 20. de impio dicitur; Homo acharis quasi fabula vana, & in ore indisciplinatorum assidua erit, homo acharis, hoc est,sine gratia,qui non ea quæ sunt gratiæ aut officij versat in ore, sed fabulosis vel turpibus delectatur sermonibus quod in

Eccl. 20.

Coloss. 4. disciplinatis hominibus in more est, contra quos Paul. Coloss. 4.
Ephes. 5. Sermo vester semper sit in gratiã, & Ephes. 5. aliter docet Christia nos dicẽs. Fornicatio autẽ & omnis immũditia aut auaritia, nec no minetur in vobis sicut decet sanctos, aut turpitudo, aut stultiloquium, aut scurrilitas quæ ad rẽ non pertinent, sed magis gratiarũ
1. Pet. 4. actio. Et alibi. 1. Pet. 4. Si quis loquitur quasi sermones Dei, vt ipse
1. Cor. 15. docet. 1. Cor. 15. Corrumpunt bonos mores colloquia praua, ẽ cõtra autem his qui de se loquũtur se insinuat Deus, vt in illis discipu
Luc. 24. lis euntibus in Emaus, vt patet Luc. vlt. & ibidem adnotauit Greg.
Matth. 18. & Dominus Matth. 18. Vbicunq; duo vel tres congregati sunt in nomine meo, ibi sum in medio eorũ, aliàs memores esse debemus
Matth. 12. illius Saluatoris sententiæ, Matth. 12. De omni verbo otioso ꝙ loquuti fuerint homines, reddent rationem in die iudicij, quòd si in ore cuiuslibet viri orthodoxi detestandus est otiosus aut ludricus
Bernar. sermo, multo magis in ore religiosi, nam vt ait D. Bernar. Nugæ in ore secularis nugæ sunt, in ore religiosi blasphemię intelligitur secundo de Iudęis qui fabulas & mendacia in Scriptura innectere malignißima præsumptione ausi sunt, vt patet de Thalmudistis quorum vel referre mẽdaciũ indecorũ ac turpe iudico, cõtra quos
1. Tim. 1. Paul. 1. Tim. 1. Rogaui te vt remaneres Ephesi cũ irem in Macedoniam, vt denuntiares quibusdam, ne aliter docerent, nec intende-
Ad Tit. 1. rent fabulis & genealogijs interminatis, & ad Tit. 1. clarius sic ait, Sunt multi inobedientes, vaniloqui & seductores maximè qui de circũcisione sunt. Sed tertio de hæreticis loquitur, quorũ dogma-
Iob. 13. fabulæ ac mendacia sunt, secundũ illud Iob. 13. Prius vos ostẽdẽs
Gregor. fabricatores mẽdacij, & cultores peruersorũ dogmatũ, vbi Grego. ait, ꝙ his verbis apertè ostenditur, quòd amici eius quasi ex hæreticorum specie sancti viri iudicijs aduersantur, liquet enim quia catholicorum figuram non teneant qui cultores peruersorũ dogmatum vocantur, sed hos vocat fabricatores mendacij, quia sicut ædificium lapidibus, ita mendacium sermonibus fabricatur, vbi enim non dolosa loquutio, sed sensus veritatis est quasi munita moles non fabricata, sed ex natura consurgit. Certum quippe est hæreticos mendacijs inniti, hæc enim differentia est inter catholicos & hæreticos quòd nos catholici in rebus fidei credendis, atque prædicandis Ecclesiæ catholicæ sensum sequimur, sacrorum conciliorum, priscorum patrum sententias tenendo, sacræ paginæ testimonia ex Ecclesiæ, ac sanctorũ autoritate recipimus ac intelligimus,

mus,quare his magistris inuiolabiliter adhærentes errare nō possumus nisi ab eis deuiemus.Ecclesia,quippe vt ait Paul. ad Timot. columna est & firmamentum veritatis. Hæretici vero proprium sequuntur sensum ac ex proprio capite errores depromunt & sacro Ecclesię ac sanctorum magisterio se subdere renuunt:quare & ipsi in caput suum falluntur & alios decipiunt errantes & in errorem mittentes. Vnde D.Greg.18.mor.cap.14.sic ait.Qui ad veræ prædicationis verba se præparat necesse est vt causarum origines à sacris paginibus sumant vt omne quod loquitur ad diuinæ authoritatis fundamentum reuocet atque in eo ędificium suæ locutionis firmet. Sæpe enim hęretici dum sua studet peruersa astruere:ea proferunt quæ profecto in sacrorum librorum paginis non tenentur,vnde.1.Timo.6.& discipulum prædicator egregius admonet dicens, O Timothee depositū custodi deuita prophanas vocum nouitates quia dum laudari hæretici tanquàm de excellenti ingenio cupiunt,quasi noua quædam proferūt quæ in antiquorum patrum libris veteribus non tenentur, sicq; fit vt dum videri sapientes desiderant miseris suis auditoribus stultitiæ suæ semina aspergant D.Aug.loco fabulationum legit,delectationes,quod in idem recidit. Nam fabulationes stultorum aures delectant imò & qui fabulas scribunt eleganti nectunt stilo, vt in illo mendacium quasi venenum melle circundatum hauriatur quod in poetis patet,qui cum fabulosa mendacia scribant elegāti metro cōponunt cuius suauitate legātur fabulæ. Vnde & ebrius ille ac perfidus Mahumethus dulcissimo carmine aiunt suum Alcoranum scripsisse quo allecti iuuenes fabulosissimos eius ac ridiculos propināt errores,imò & hęretici omnes loquacissimi sunt ac rethorum periodis, figuris ac coloribus sua dogmata scribunt, vt auidiùs hauriantur vnde Canti.4.dicitur ad Ecclesiam.Mel & lac sub lingua tua,non dicit in lingua sed sub lingua quoniam lingua Ecclesiæ simplicissimo fatur sermone fucosque ac rethorum falleras detestatur, nec illa dulcedine qua seculares oratores docet: sed hæretici sub lingua Ecclesiæ mel & lac habent hoc est tanquàm subdoli operarij subdolè loquuntur quasi sub lingua Ecclesiæ per dulcia verba errores docent,hoc est sub hoc colore quasi in lingua Ecclesiæ loquūtur idest in doctrina eius venena propinant de quibus Paul. Roman.4.Per dulces sermones & benedictiones seducunt corda innocētum.Ratio huius est quoniam Euangelicum verbū quod

1.Tim. 3.

Gregor.

1.Timo. 6.

August.

Cant. 4.

Rom. 4.

ipsa veritas est, in se habet vim ad intima penetrãda: mẽdacia verò quæ docent hæretici indigẽt his artibus quibus occultẽtur vnde
1.Cor.1. Paul. 1.Cor 1. Nõ misit me Dñs baptizare sed Euangelizare nõ in sapientia verbi vt nõ euacuetur crux Christi. Pseudo Apostoli illi contra quos Paul. hãc scripsit Epistolã his artibus corda innocentũ seducebãt, gloriabãtur enim in sapiẽtia verbi hoc est in arte eruditè ac cõposite dicendi, hoc autẽ alienum putat Paul. ab Euãgelica virtute quasi crux Christi, quę plena est sapiẽtiæ ac virtutis, sapientia & eloquẽtia humana indigeret vt suã ostẽderet & suaderet virtutẽ; Viuus est enim sermo Dei & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti pertingẽs quoq; vsq; ad diuisionẽ animæ &
Hebr.4. spiritus cõpagũ quoq; ac medullarum vt ait Paul. Hebræ.4. Nec extraneis indiget auxilijs vt possit, cum in se virtutem potẽtiamq;
D. Thom. Dei cõtineat. Quare discipuli (vt docet D.Tho..2.2.q.176.art.1.) qui acceperunt donum linguarum non vt eruditi oratores euaderent eleganterque ac composite dicerent figurisque rethorum loquerentur, acceperunt, sed vt simplici planoque sermone simplicem quoque docerẽt veritatem. Vnde de Paulo dicebant pseudo
2.Cor. 10. Apostoli quasi irridentes eum. 2.Corin. 10. quod sermo eius esset contemptibilis, hoc est quod nõ compositè sed barbarè loquere-
Idem.c.11. tur & ipse fatetur cap. 11. quod sit imperitus sermone sed nõ scientia: non enim est in sermone verbum Dei sed in virtute. Quare ad
Coloss.2. Coloss. 2. eos admonet ne quis eos decipiat in sublimitate sermonis. Quòd si modo eruditis falleratisq; sermonibus concionatores verbi Dei illud prædicant: id est quia non illa virtute ac charitate pollent qua prisci patres, & ideo supplere nituntur verbis quod in
Figura regis Sesac regis Ægypti. factis deest; sicut postquã Sesac rex Ægypti tullit scuta aurea quæ fecerat rex Salomon pro eis posuit ærea Roboan filius eius, quia rector ægypti hoc est tenebrarum harum diabolus à nobis tullit
3 Re.14. charitatis aurũ quod in nostris patribus elucebat, loco eius nos ænea construimus scuta: æs quippe sonorum est verbis personantes intumescimus qui factis charitatis deficimus: & sermone incalescimus qui charitate tepescimus, nõ enim possumus dicere quod
2.Cor. 10. Paul. 2.Cor. 10. dicebat talẽ se esse præsentẽ in facto qualem se absentẽ ostẽdebat verbo. Accedit ad hoc quod ipsum Christianorũ vulgus his cõpositis sermonibus delectatur, nec nudã audire veritatẽ dignatur nisi his vestiatur indumentis taliq; dulcedine dicẽdi
2.Timo.4. condiatur vt vaticinium Paul. adimpleant. 2.Tim.4. vbi discipulũ admonet

admonet, vt instet sermonibus veritatis; Quoniã erit(ait)tẽpus cũ sanã doctrinã nõ sustinebũt sed ad sua desideria coaceruabũt sibi magistros pruriẽtes auribus & à veritate quidẽ auditũ auertent ad fabulas autẽ cõuertẽtur,quod vtinã nõ hac calamitosa ætate adimpletũ sentirem⁹. Hinc fit quod & prædicatores populi applausum quęrẽtes dulcia potius quã edificatoria verba prędicẽt,& populus hũc suauẽ verborũ sonũ potiusquã morũ correctionẽ quærat.Cõtra quos Ezec.33.dicitur. Erit eis(verbũ Dei scilicet) quasi carmẽ musicũ quod suaui dulcique sono canitur & audiunt verba tua & nõ faciũt ea,sed vt dicitur in Prouerbio per vnã ingreditur aurẽ & per aliã exit,quia quasi carmẽ musicũ audiunt illud.Lapidatus est Achan imò & Populus punitus est vt legitur Iosue.7.quoniã furatus est de anathemate Ierico linguã aureã(vt legũt Hebręi.) hoc est,vt D.Hiero.post Origenẽ adnotauit,quod illi diuina punitione ferięntur qui linguã auream ab anathemate Ierico furãtur, idest, qui cõposita resplendentiaq; verba à mũdi sapientibus ad Euãgelicam doctrinã quasi furtiue adferunt,tanquã si his diuinũ indigeret eloquiũ.Lege Theodoretũ de curandis Gręcorũ affectionibus vbi luculenter hanc nostrã docet doctrinã,imò vt perspicias quã parũ emolumenti verborũ fucus eloquentiæq; flores adferãt audi Tullium lib.1.de inuentione qui ita dicit.Hæc me diu cogitãte ratio ipsa in hãc potissimũ sententiã ducit,vt existimẽ sapientiã sine eloquentia parũ prodesse ciuitatibus:eloquẽtiã vero sine sapientia obesse plerũq;:prodesse nunquã,& infra.Postquã vero cõmoditas quędã praua virtutis imitatrix sine ratione officij dicẽdi copiã cõsequuta est;tũc ingenio freta malitia peruertere vrbes & vitas hominũ labefactare assueuit.Verũ est qđ si eloquẽtia moderata sit atq; verbi Dei prędicationi deseruit nõ vt in dicẽdi virtute verbi Dei potestas innitatur,sed vt plena authoritate doctrina verborũ etiã grauitate dicatur:nõ tunc reprahensibilis erit sed laudãda amplectẽdaq; sic enim & reliquæ scientiæ & artes huic sacræ disciplinæ ancilãtur.Postremo aduerte quod Hiero.& alij ex Hebræo aliter vertũt hoc carmen & sic legunt; Foderũt mihi superbi foueas sed non iuxta doctrinã tuã.Sed in idẽ vtraq; lectio redit quoniã falsa doctrina fouea est in qua hæretici capere volũt simplices, vt Saul qñ persequebatur Dauid quasi foueã fodebat in qua caderet, impellẽs eũ vt relicto Dei populo ad alienigenas trãsiret:ex quorũ cõuictu ad seruiẽdũ dijs alienis induceret,vt ipsemet dicebat.2.Re.26

Ezech.33. Iosue.7. Hierony. Origenes. Theodoretus. Cicero de inuẽtione. Hierony. 1.Reg.26.

Maledicti

Maledicti sunt in conspectu Domini qui eijecerunt me hodie vt non habitem in hęreditate Domini dicētes; Vade serui dijs alienis. Dicat ergo iustus; Narrauerūt mihi iniqui fabulationes sed non vt lex tua, quoniā lex tua vera est imò & ipsa veritas, vnde & subdit.

VERSVS SEXTVS.

Omnia mandata tua veritas: iniqui persecuti sunt me adiuua me.

SVpra versu quinto octonarij & tractatus quinti docuimus quomodo sacra pagina abstractis vtatur pro concretis ad maiorem rei, de qua loquitur, commēdationem, vt hominē pium ipsam pietatem nos dicere solemus: sic ad exprimendam amplissimam veritatem quæ in lege Domini continetur vtitur Psalmista abstracto dicēs, Omnia mādata tua veritas, quoniam res in abstracto infinitatem quandam dicunt & illimitationem ex modo significandi. Limitatur quippe forma in subiecto atq; contrahitur, & terminus in concreto rem sic coarctatam in subiecto significat quam abstractum illimitatā dicit. Dicit ergo, Omnia mādata tua veritas, quia tota lex Dei & fides in veritate continetur, quod de nulla alia secta, vel lege dici potest nam hìc est veritas omnis, nempe loquellæ, doctrinæ ac vitæ. Veritas loquellæ quia Spiritu san-
2. Pet. 1. cto inspirati loquuti sunt sancti Dei omnes vt dicitur. 2. Petr. 1. qui nec falli nec fallere potest, vt infra. Principium verborum tuorum veritas. Est etiam veritas doctrinę, quia lex Dei nullum falsum, vel fictum admittit vt fabulæ poetarum consuescunt. Est demum veritas vitæ quia nihil vanum, vel in honestum, nihil bonis operibus dissonum lex diuina continet sed in ipsa omnia iusta, sancta, & ho-
Sapien. 7. nesta includuntur vt Sapien. 7. Venerunt mihi omnia bona pariter cum illa, scilicet, sapiētia, & innumerabilis honestas per manus illius, & ideo non in fabulis delectatur iustus sed in lege Dei quæ veritatem & bonitatem continet in quibus intellectus & voluntas tanquàm in proprijs obiectis oblectātur. Naturale quippe est cuilibet potentiæ suo congaudere obiecto vt visus delectatur coloribus, auditus sonis, sic intellectus & voluntas vero & bono: sed quia iniqui vana diligunt & ludicra ideo legem Dei odio habēt & eius obseruatores persequūtur, quare subditur. Iniqui persequuti sunt me adiuua me. Vt bonus athleta atque bellator bella Domini nō renuit

renuit nec conflictus sed diuina credit sibi aspirare auxilia quibus ab hostibus victor euadat. Ideoq; nō petit vt persequutiones quiescāt, sed in persequutionibus postulat se iuuari. Sciebat enim quod omnes qui piè volūt viuere in Christo Iesu persequutionē patiūtur vt dicitur. 2. Timot. 3. maluit ergo persequutiones pati vt piè in Christo Iesu viuere posit. Nec expresit vocabula persequutio nū quia multi sunt persequutores nō solū quos videmus sed etiā, quos nō videmus, persequūtur nequitiæ spiritales, persequitur hæreticus, Iudeus, gentilis. Omnes ergo sunt sub persecutoribus qui piè in Christo viuere volūt & fortasse cū persequutiones non patimur tāquā cōdēnati habemur quasi nequaquā piè viuere velimus in Christo Iesu. Nā vtiq; cū sit definita sentētia quod omnes qui piè viuere volūt in Christo Iesu persequutionē patiūtur, is qui persequutionē nō patitur abdicatur quod nō sit piæ intētionis in Christo. Deuotione enim fidei prælia persequūtur, si desint certamina vereor ne deesse videatur qui certare desiderat Omnia (inquit) mādata tua veritas quæ mandata nisi illa si me persequuti sunt & vos persequētur? Hæc mādata Psalmista licet anterior incarnationis sacramēto iā tamē audiebat in spiritu & quasi Christi discipulus nō subtrahebat se pasionibus sed certaminibus offerebat, sciebat hoc sibi ad gloriam fructuosum, hoc ad custodiam salutis tutum, vt frequētibus exercitijs iusti pietas confirmaretur. Citò enim fides inexercitata languescit: & crebris otiosa tētatur in commodis, remissas excubias callidus insidiator irrumpit assuctum autem bello virum externa fraus instruit & gloriosæ prouehit palmam victoriæ. Pax ergo fidei corruptæ materia est quoniam autem amisimus exercitium, tentant otia quoniam bella nō frangunt nam in prælio nec vacat animus delectationi, auris adulationi. Aduertendum tamen quod ipse & alij non legunt iniqui nominaliter sed aduerbialiter iniquè, vel iniustè persequuti sunt, quod idem prorsus est. Iniqui enim, & iniusti iniquè & iniustè iustos persequūtur potest quis (ait Ambr.) & persequutiones pati sed non iniustè; quia persequutio est iusta si oderim⁹ obscœnos, si infesti fuerimus iniustis, si iniquos velimus opprimere ne pluribus noceant si auaros fraudis suæ cōpendijs exuamus, si execremur insolentiam superborū. Qui autē pro fide, pro iustitia, pro castitate, persequutionem patitur, bene is dicit. Iniustè persequuti sunt me adiuua me, vel iniustè vt ait August. quia in me non persequuntur nisi veritatem.

2. Tim. 3.

Ambro.

August.

VER-

VERSVS SEPTIMVS.

Paulò minus consumauerunt in terra: ego autem non dereliqui mandata tua.

PErsequutio hæc impiorum aduersus iustos in corpore terreno duntaxat fit, animus enim hominis qui spiritus est ab im-
Matth. 10. pijs tangi non potest, vnde Dominus in Euãgelio Matth. 10.
Nolite timere eos qui occidunt corpus & nõ habẽt amplius quid
Psal. 51. faciant. Et de impio quoddam dixit Dauid Psal. 51. Sicut nouacula acuta fecisti dolum, nouacula superflua capillorum dũtaxat radit radices autem non tangit: sic iniqui hæc temporalia & terrena quæ nonnunquam redundant eripere possunt nam ad animam quæ radix hominis est attingere nequeunt. Anaxarchus Philosophus cum in manus incidisset Nicroquæontis tyranni Cypri cui inuissus erat, Tyrannus Philosophum arreptum in mortario confecit & ferreis pistillis contundi iussit; hic illam vulgo celebratam vocem emisit. Tũde Anaxarchi manticam, nam Anaxarchum ipsum non percutis. Sentiẽs corpus non præcipuam hominis partem esse sed animę domicilium, ad quam tunsio illa non pertingebat. Vnde recte subdit Propheta. Ego autẽ non dereliqui mandata tua. Acsi diceret corpus tantum affligebant impij nam animus liber & integer ad custodienda mandata tua euasit; sic intelligit
August. hunc versiculum D. Aug. dicens. Hoc dicit Ecclesia multa strage martyrum facta, dũ confitentur & prædicant veritatẽ, non tamen ex toto defecit quia anima integra mansit, ideo subdit, Ego autem non dereliqui mandata tua. Potest & sic intelligi hoc carmen tanquàm sit vox totius Ecclesiæ quæ quantumcumque mala & persequutiones increbuerint: nõ tamen deficit fides imò nec charitas quæ mandata Dei obseruat in Ecclesia. Nã charitas nunquã exci-
1. Cor. 13. dit ait Paul. 1. Cor. 13. Ideò quippe Ecclesia dicitur pulchra quia nunquã iusti deficiẽt ex ea. Dicat ergo Ecclesia. Paulo minus consummauerunt me in terra, hoc est, ferè ad nihilũ redegerunt me & tamen non dereliqui mandata tua: quia semper supersunt iusti qui in medijs fluctibus stabiles perseuerant. Interrogabat Esdras Dñm
1. Esdrę. 9. dicens. 1. Esdræ. 9. Nunquid iratus es nobis vsq; ad consummatio-
Hierem. 4. nẽ?& respõdet huic quęstioni Dñs Hieremię. 4. Deserta erit omnis
2. Paral. 21 terra sed tamen consummationẽ nõ faciam. 2. Paralip. 21. dicitur. Noluit Dñs disperdere domũ Dauid propter pactũ quod inierat

cum eo & quia promiserat vt daret ei lucernam & filijs eius omni tempore;Sic pollicitus est Ecclesię suæ quæ est domus Christi filij Dauid vt nunquā fidei & charitatis lucerna in ea extinguatur:sed semper erunt in ea prudentes virgines quæ lampades habebunt accensas cum oleo,& fideles serui qui præcinctis lumbis & cū lucernis accensis in manibus expectabunt Dñm suum.Ipse Dñs id promisit dicens Ecclesię suæ in Petro Luc.22.Ego rogaui pro te Petre vt non deficiat fides tua & Matth.28.Ecce ego vobiscū sum omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi &.3.Reg.19.dictum est Helię qui querebatur dicēs; Altaria tua destruxerunt & Prophetas tuos occiderunt & relictus sum ego solus & quærunt animam meam.Sed quid dicit illi diuinum responsum? Adhuc reliqui mihi septem millia virorum qui non curbauerunt genua sua ante Baal.

Luc. 22. Matth. 28. 3.Reg. 19

VERSVS OCTAVVS.

Secundum misericordiam tuam viuifica me: & custodiam testimonia oris tui.

CRebro repetit hanc petitionem eo quod in ipsa postulet auxilium continuum Dei quo ad singula opera indiget,sicut enim conseruatio vitæ corporis à continua Dei manutenentia pendet,sic etiam animæ vita quæ est gratia per Dei conseruatur præsens auxilium, sic enim vniuersa creaturarum moles tam in corpore quàm in spiritu à Dei pendet præsenti auxilio, sicut lumen aeris à præsentia solis eo enim momento quo se absentat in tenebris suis resoluitur aer.Idem de Deo Philosophari licet vt supra credo explicatū dedimus.Vnde & Psal.103.Auferes spiritum tuū & deficiēt & in puluerem suum reuertētur. Ideo toties repetit hanc petitionem quatenus vita gratiæ continuè viuificetur vt possit omnia Dei mandata vsque in finem vitæ obseruare. Vel (vt Diuus Ambrosius docet) postulat continuum gratiæ & charitatis augmentum per quod vicissim possit Dei obsecundare mandatis:& per eorum obseruationem virtutum omnium incrementum gignere.Sic enim & discipuli postulabant dicentes Domine adauge nobis fidem;& Ecclesia id in quadam collecta poscit dicens.Da nobis quæsumus Domine fidei,spei & charitatis augmentū,hoc est,in bonis & meritorijs operibus perseuerātiam

Psal.103. Ambros. Collecta in Ecclesia.

tiam per quæ virtutes augeantur infusę, hac quippe ratione voluit hoc arcanum reseruare sibi vt nullus certò sciret se in charitate & gratia esse quatenus nullus socordiæ aut desidiæ relinqueretur locus. Si enim iam esse in charitate sciremus tanquam adepti quod volumus otio forsan inutili intercluderemur: sed cum id ignoremus satagere necesse est vt acquiramus quo forsan caremus. Vt sic
Matth. 13. vel augeatur si forte habuerimus vnde Matth. 13. dicitur regnum cœlorum simile homini negotiatori quærenti bonas margaritas; non patitur otium Christiani negotium sed semper quærere debet hoc pretiosum margaritum gratiæ Dei, quod si forte non ha-
Hierony. bet, acquirat, & si habeat, incrementum capiat. Vnde D. Hiero. Epist. 2. ad Demedriadem tom. 4. (si modo sua est.) Nihil (inquit) in Christiano proposito, otio deterius est quod non solum modo non acquirit noua, sed & parata consumit. Sanctæ vitæ ratio processu gaudet & crescit, cessatione torpescit & deficit quotidianis ac recentibus virtutum incrementis mens instauranda est & viuēdi nobis hoc iter non de transacto sed de reliquo metiendū, quandiu sumus in hoc corpore nunquàm nos ad profectum venisse credamus sic enim melius peruenitur: tamdiu non relabimur retrò quàmdiu ad priora contendimus. At vbi cœperimus stare, descendimus nostrumq; nō progredi, iam reuerti est. Cesset omnis ignauia & inutilis de præterito labore securitas, si volumus non redire currendum est. Apostolus de die in diem viuens Deo, non quid ante fecisset sed quid facere deberet semper attēdens dicebat. Fra-
Philip. 3. tres ego me non arbitror comprehendisse vnum autem quæ quidem sunt retro obliuiscens ad ea vero quæ sunt priora me extendens ad destinatum persequor ad brauium supernæ vocationis hæc Hieronymus. Prouerb. etiam. 4. dicitur. Iustorū semita quasi
prouer. 4. lux splendens procedit & crescit vsque ad perfectum diem; Sicut enim lux aurorę per incrementa ad lucem vsque meridianā crescit quando Sol in suo maximo splendore micat: sic iusti per virtutum incrementa vsque ad meridiem æternæ vitæ perueniunt vbi fulge
Matth. 13. bunt tanquam Sol in regno patris eorum vt dicitur Matth. 13.
Ambro. Quare D. Ambr. de altera vita hoc carmen explicat, hoc est, quod hic non postulat vitam gratiæ qua viuebat sed vitam gloriæ quā non habebat in qua sola Dei præcepta custodiūtur perfectissimèque in hac mortali vita propter pondus carnis ad perfectum custodiri nō possunt de quo supra egimus versu quarto primi octonarij

narij.Diuus Augustinus vt solet per testimonia martyria intelli-gít,nam testimonia Græcè sunt martyria,nam proculdubio quãdo tanta persequutionum crudelitas sæuiebat vt Ecclesia Dei paulò minus consummaretur in terra nullo modo Dei martyria, hoc est testimonia custodirent,nisi fieret eis quod hic oratum est;Secũdum misericordiam tuã viuifica me, viuificati sunt enim ne amãdo vitam,negarent vitam,& ne negando vitam, amitterent vitam & sic qui pro vita veritatem deserere noluerunt moriendo pro veritate vixérunt. August.

DVODECIMVS OCTONARIVS.

In æternum Domine:verbum tuum permanet in cœlo. 1.Lamed.

In generatione & generationem veritas tua:fundasti terram & permanet. 2.Lamed.

Ordinatione tua perseuerat dies: quoniã omnia seruiunt tibi. 3. Lamed.

Nisi quod lex tua meditatio mea est: tũc forte perijssem in humilitate mea. 4. Lamed.

In æternum non obliuiscar iustificationes tuas:quia in ipsis viuificasti me. 5. Lamed.

Tuus sum ego saluum me fac: quoniam iustificationes tuas exquisiui. 6. Lamed.

Me expectauerunt peccatores vt perderent me:testimonia tua intellexi. 7. Lamed.

Omnis consummationis vidi finẽ: latum mandatum tuum nimis. 8. Lamed.

INCIPIT TRACTATVS DVODECIMVS.

VERSVS PRIMVS.

In æternum Domine: verbum tuum permanet in cœlo.

Hic Propheta recognoscit vitam suam cōsistere in obedientia diuinę legis.

PErsonam quam in hoc duodecimo octonario induit Propheta, est hominis recognoscentis vitā suam consistere in obedientia diuinæ legis, & explicat hanc personā in quarto versiculo, vbi dicit; Nisi quod lex tua meditatio mea est: tūc forte perijssem in humilitate mea. Vbi in Hebr. sic legitur; Nisi quia doctrina tua fuerūt delectationes meę, perijssem in humilitate, vel afflictione mea. Iam supra in diuersis locis docuimus quomodo res omnes pendent à Deo in esse, & cōseruari sicut lux aeris à lumine Solis, vnde quāto quis Deo magis apropiat tāto melius in omnibus habebit, sicut quāto res suo plus appropinquat principio, tanto maiorē perfectionē consequitur. Per obedientiā autē mandatorū Dei, anima maximè appropriat Deo quoniā per obediētiam volūtas ipsa traditur Deo, sic intelligit D. Greg. illud. 1. Reg. Melius est obedire quā sacrificare, quoniam in victimis (ait) aliena caro, in obedientia verò propria volūtas macta tur; cū ergo per obedientiā volūtas Deo tradatur inq; Dei ius trāseat anima obediens: à Deo autē tanquā à primo fonte, & vita corporis, & animæ, & omnia deriuētur dona, optime Propheta infert & vitā & bonū suum in obedientia diuinæ legis cōsistere, nā quia impij paulò minus cōsummauerūt eū in terra: interijsset vtiq; nisi in obsequio legis Dei perstitisset, quare & seipsum ad Dei obediētiā prouocat atq; inuitat creaturarū omniū conuictus exēplo, quę in omnibus indeficienter ordinē, & præceptum Dei obseruant, sic enim & scripturę mos est insensibilium ac irrationabiliū rerū obedientia nostrā damnare proteruiā, sic Isai. c. 1. dicit. Audite cœli & auribus percipe terra, eos testes inuocat cōtra homines qui indesinenter Dei exequuntur voluntatē cū tamē homo maioribus affectꝰ bonis ei quotidie refragari nō desinat, & subdit; Cognouit bos possessorē suum, & asinus præsepe Dñi sui me autem Israel nō cognouit & populus meus nō intellexit, erubescat homo ratione, ac intellectu præditus, qui tantarū rerum notitiam sua potest perspicuitate

Greger.

Isai. 1.

cuitate cōparare,& tamen eum à quo tot bona percepit pingui ac inexcusabili desidia cognoscere renuit,quē tamen bruta rationisq; expertia pro suo modo cognouerūt: ipse suis mādatis contraire nō pudet quæ tamen illa indeficienter obseruant. Vnde & quidā Propheta.3.Reg. 13. quasi homines aspernatus qui obturāt aures suas,ne audiant legē ad altare insensibile cōuertit sermonē dicens; Altare,altare audi verbū Dñi:quia homines ad sermones Dei surdi effecti sunt alijs creaturis loquor quæ infallibili quodam cursu faciunt verbū eius,vt earum conuictus exemplo erubescat, nam illę quidē contra nos testes erunt in die iudicij sua obediētia nostram inobedientiā damnātes,vnde & scriptum est Sap.5.Pugnabit pro eo orbis terrarum cōtra insensatos & armabit creaturam in vltionem inimicorum.Taliū ergo exēplo prouocatus statuit iustus seruare mādata Dei & dicit.(In ęternū Dñe verbum tuum permanet in cœlo; In generatione & generationē veritas tua:fundasti terrā & permanet; Ordinatione tua perseuerat dies quoniā omnia seruiunt tibi) quorum obediētia motus dico quod in æternum non obliuiscar iustificationes tuas.Litera etiam quæ huic præmittitur octonario quæ est Lamed,siue Lamech,optime cum persona hac consonat,significat enim cor seruitutis,quia iustus cor suum tradit vt seruiat Deo,nec alium Dñm nouit præter eum,nec aliam legē præter diuinam aut in ordine ad eam,cor autē & corpus Deo cōsecrat atq; mancipat obediendo iugiter eius mandatis.In lege pręcipiebatur quod seruus Hebræus qui vellet perpetuò Dño suo seruire, subula auris eius perforaretur applicatus posti domus vt simul postis,vel ostium domus perforaretur cum aure Exodi. 21. Ad significandum seruum illum perpetuo addictum illi domui, sic iustus aurem suam perforat,vt audiat quid loquatur in eo Dominus eius & obtemperet eius mandatis applicitus Christi cruci atque in eius foraminibus perpetuo habitans dicens illud Isai. Dominus Deus aperuit mihi aurem,ego autem non contradico. Quare signū quod quis sit seruus Dei est aurium perforatio hoc est ingens desiderium audiendi verbum Dei obsequendique mandatis eius.Sunt aliqui Christi cultores qui ad tempus tantū seruiūt Deo,vel tempore quadragesimæ, Iubilei, aut cum passio Christi celebratur,vel in infirmitate ad horā:statimq; ab eo decidunt atq; à Diaboli, mundique seruitia deuiant.Iustus vero tanquàm verus seruus ac Christi mancipiū perpetuo eius seruitio mācipatur tam

3.Reg.13.

Sapien.5.

Exod.21.

Isai.

in prosperis quã in aduersis, omni tẽpore benedicit Deũ, obsequitur mãdatis eius & cõsilia eius semper in ipso permanent: imò sibi signũ crucis sigillat in fronte, vt assolent serui vt cuius sint Dñi in-
Cant. 8. telligatur. Id exigebat sponsus cum charissimæ sponsæ dicit. Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum, hoc est, tã in corde, quã in corpore, tã in voluntate, quam in opere seruum te meũ ostẽdas, volo, vt in anima & in corpore signa
2. Cor. 4. mortificationis crucis Christi appareant vt vult Paul. vnde & ipse aliàs dicebat. De cætero nemo mihi molestus sit. Ego enim stigma
Galat. 6. ta Dñi nostri Iesu Christi in corpore meo porto, idest, signa crucis eius quibus, cuius sim seruus appareat. Igitur seruus perpetuò seruit liber autẽ quando vult egreditur aliũq; quærit herũ, seruus etiã gratis seruit nam liberi pro mercede locãtur. Verus Dei seruus ex amore Deo obsequiũ præstat nõ tanquã mercenarius pro merce-
August. de. Vnde D. Aug. dicebat. Etiã si scirẽ quod me ad inferna dãnaturus esses nihilominus te amarem atq; obedire tibi satagerẽ: quoniã nõ ob præmium sed propter te ipsum ipsamq; tuã bonitatẽ te diligo. Hæc autẽ seruitus plena libertatis ac honoris est hominẽq; nõ solum non deprimit imò maximè euehit ac in sublime attollit
Idem. 14. nã vt dicit D. Aug. 14. lib. de ciuitate Dei. c. 13. Licet hæc humilis
de ciu. c. 13 seruitus videatur opprimere hominẽ, nam humilitas deorsum trahit, elatio sursum eleuat animum tamen hæc humilis seruitus (ait) facit subditũ superiori: nihil est autẽ superius Deo & ideo exaltat illum quem supremo omnium subijcit. Elatio autem eo ipso quo Dei respuit subiectionem cadit ab illo quo nõ est quicquam superius, & ex hoc erit inferius sicut scriptũ est; Deiecisti eos dum ele-
Psal. 72. uarentur Psal. 72. Nõ ait cum eleuati sunt sed cũ eleuarentur quia
Luc. 10. ipsum extolli iam defici est. Quare Christus Dñs Lucæ. 10. Qui se
Iacob. 4. exaltat (ait) humiliabitur & qui se humiliat exaltabitur & Iaco. 4. Deus superbis resistit humilibus autem dat gratiam, vnde & dicitur seruire Deo regnare est, quoniam sicut propter primi hominis in obedientiam ad Deum rebellio atq; inobedientia viriũ sensitiuarum contra eum excitata est: sic è diuerso propter eius obedientiam qua mandatis Dei obsequitur ipse iam super se & vires suas iterum regnat ac eas subiectas rationi in officio continet, sicut
Prou. 21. dicitur Prouer. 21. Vir obediens loquetur victorias, quoniam qui ante propter inobedientiam victus à seipso iacebat: iam obediens sui ipsius victor ac Dominus euadit. Cum ergo id honoris afferat

hæc

hæc nobilis seruitus: de ea maxime gloriantur iusti. Quare Paulus passim se seruum Dei appellat imò & pro titulo honoris assumit cũ multoties dicit Paul. seruus IesuChristi, & beatissima Virgo cũ ab Angelo accepisset nuntiũ se in matrẽ Dei electã esse à Deo, respõdit. Ecce ancilla Dñi fiat mihi secundũ verbũ tuũ; hæc ergo est & personę & literę cõtinuatio. Dicit ergo iustus cui⁹ vita in mãdatorũ Dei obseruãtia consistit. In æternũ Dñe verbũ tuũ permanet in cœlo. Per verbum in scriptura volũtas Dei intelligitur quoniã per verba voluntatẽ suã solent homines manifestare, quare idẽ est dicere, in æternum Dñe verbũ tuum permanet in cœlo, acsi diceret voluntas tua semper in cœlo adimpletur: id quod ibi præcepisti, semper fit, iuxta illud Psal. Omnia quæcumq; voluit Dñs fecit in cœlo & in terra, in mari & in omnibus abyssis, & sic potest intelligi illud Matth. 24. Cœlum & terra trãsibũt verba autem mea nõ præteribunt, hoc est dicere, prius desinent esse cœlum & terra quã iussionẽ meam præterire audeant. Sed aduertẽdum quod per cœlum potest intelligi, vel cœlum ipsum quod cõtinet, vel ea quæ in ipso cõtinentur per, methonimiã, vt Angeli & reliqui cœlestes & vtroq; modo potest versiculus iste intelligi. Cœlũ ipsum mirabiliter atq; indesinenter verbum Dei obseruat, perpetuo tenore labitur cursumq; suũ prout diuina ordinauit sapientiã infallibiliter cõplet: luminariaq; eius suum iugiter obseruãt ordinẽ atq; motum conficiunt, nec dies deficit, nec nox, nec autumnus, aut æstas, ver quoq; hiemi succedit suoq; tẽpore cũcta cõtingunt. Vnde Eccl. 1. dicitur; Oritur sol & occidit & ad locum suum reuertitur ibiq; renascẽs gyrat per meridiẽ & flectitur ad aquilonem. Vbi duplicem motum Solis explicat primus vocatur diurnus quo rapitur Sol à primo mobili sicut & alij orbes, quo motu fit distinctio diei & noctis quod fuit opus primi diei quãdo diuisit Deus lucẽ à tenebris nõ enim situ sed locali motu distãt. Huic motui tribuũt Philosophi cõtinuitatem, vel perpetuitatẽ generationum. Alter motus est proprius Soli quo mouetur per Zodiacũ toto integro anno quo motu proueniunt tẽporum differentiæ secundum accessum Solis ad diuersa signa, de quo dicitur in opere quarti diei vt sint in signa & tẽpora. Huic motui per circulum obliquum tribuit Arist. diuersitatem generationũ & corruptionum. lib. 2. de genera. tex. 56. de primo motu dicitur; Oritur Sol & occidit & in locum suũ reuertitur rursumq; renascens. Vbi notãdum quod in Hebræo dicitur &

Lucæ. 1.
Psal. 118.
Matth. 24.
Eccl. 1.
Aristot.

in locum suũ anhelans vt explicaret appetitus magnitudinẽ quoad perficiendum præceptum cursum aspirat, incredibilemq; celeritatẽ qua cõficit quasi in fine motus anhelans ad quietẽ sed postquàm tetigit punctum orientis, quasi resumptis viribus de nouo nascitur vt iterũ percurrat. At de secũdo motu dicitur; Gyrat per meridiem & flectitur ad aquilonẽ, nam quando Sol accedit ad australia signa fit hyems, quando reflectitur ad aquilonem fit æstas: hoc autẽ ita infallibiliter euenit vt nũquã aliter fieri videamus. Cæterum tam indifficientem cursum nullo ordine naturæ mutabilẽ ad Dei nutum, tamen aliquando vidit mundus auersum, est enim ipse omniũ artifex Deus respectu omnium cœlorum lapsum v e-

Simile. luti magister horologij qui ad nutum suũ rotas velumq; gubernat, vt quando ipsi libuerit cãpanam pulset, retrocedat etiam vel properet. Sic Deus pro suo velle, orbes vniuersos imò & ipsum splendidiorẽ omnium solẽ gubernat; nã cum suum iugiter indefinẽterq; exequatur cursum si tñ Deus iubet vt & stet, stat, si vt retrocedat protinus facit, si vt celeriori cursu properet facit, tempore

Iosue. 10. Iosue stetit Sol longioremq; diẽ triũphanti populo præstitit, Eze-

Isai. 38. chiæ data est optio vt retrocederet Sol decẽ lineas in horologio regis, vel properaret, vtrumq; iubente Dño fecisset Sol, sed quia primum petijt rex decem lineas retrocessit annuẽte Deo, retraxit radios suos cũ Christus Dñs in cruce torqueretur quasi patiẽti crea-

Psal. 32. tori cõpatiẽs nec tãtum facinus videre dignaretur. Vnde Psal. 32. Verbo Dñi cœli firmati sunt & spiritu oris eius omnis virtus eorũ siue per virtutẽ intelligas ornatũ cœli, siue orbiũ motus ac influxus quæ omnia Dei subsunt voluntati. Sed secũdo potest intelligi de Angelis qui cõtinẽtur in cœlo, nã & in creatione nomine cœli intelligũtur cũ dicitur. In principio creauit Deus cœlũ & terrã, & quoniã cœlũ in motu circulari creatũ est, & ab Angelo mouetur hinc per cœli creationẽ etiã Angelos intelligere debemus. Imò &

Gene. 1. illud eiusdẽ. 1. ca. Gen. Spiritus Dñi ferebatur super aquas, non desunt qui de Angelis intelligant, quoniã nomine aquarũ intelligũtur cœli, propter perspicuitatẽ, secũdũ illud; Aquę quæ super cœ-

Psal. 148. los sunt laudent nomen Dñi Psal. 148. Intelligunt multi per has aquas cœlũ christalinũ quod propter nimiã suã perspicuitatẽ ac cõcretionẽ, aqua cõgelata videtur, freq̃uẽs autẽ mos est in scriptura similitudinẽ rei ipsam rẽ appellare, per spiritũ autem Dñi, intel-

Psal. 103. ligitur Angelus, secundũ illud Psal. 103. Qui facit Angelos suos

spiritus

spiritus, quasi explicās Moysi dictū, ac si diceret, ille spiritus quem à principio dixit Moyses Angelus est, spiritus ergo Dñi ferebatur vel volitabat super aquas, hoc est, Angeli motores orbium volare faciunt cœlū cū velocissimo cursu illud moueant, isti ergo Angeli & omnes alij voluntatē Dei infallibiliter adimplent, & verbū eius faciunt, vnde Psalm. 103. Qui facis Angelos tuos spiritus & ministros tuos ignē vrentē, hoc est quod spiritus illos beatos nūtios ac ministros tuos facis illos etiā supremos omniū qui ob amoris magnitudinē Seraphin, hoc est ardentes, vocantur: in ministrorū tuorū numero collocas, & ministros tuos ignem ardētē, hoc est, Seraphin, qui ardentes dicūtur, etiā tibi ministrant, non solum Angeli inferioris Hierarchiæ tibi seruiūt, sed & supræmę tuo addicti sunt ministerio, vel per ignem vrentē intellige prōptitudinem qua Dei exequuntur mandata: quemadmodum ignis in flama velocissimi motus ac maximæ actiuitatis est, & ad hoc propositum adducit hoc testimoniū Paul. ad Hebræ. c. 1. & Dani. 7. Millia millium ministrabant ei, & decies centena millia assistebant ei, ipse enim est quem adorat multitudo Angelorū. Iob. etiam. 26. dicitur; Colūnæ cœli contremiscunt, & pauent ad nutum eius: columnæ cœli sunt Angeli, per quos gubernantur ac mouentur orbes, isti cōtremiscunt, & pauent ad nutum eius per quod datur intelligi, summa illa filialis reuerentia qua Angelici spiritus coram Deo assistunt atq; ad nutum eius obediunt mādatis, vnde & in oratione Dominica Matth. 6. Fiat voluntas tua sicut in cœlo & in terra, hoc est, sicut Angeli cœli habitatores tuā exequuntur voluntatem, ita & exequantur homines, qui in terra vitam agunt. Potest etiam intelligi de bonis ac iustis hominibus, qui cœli dicuntur, quia portant imaginem cœlestis. 1. Corinth. 15. quorum conuersatio in cœlis est. Isti (ait Ambr.) sunt cœli in terris, qui enarrant gloriam Dei in quibus fides, grauitas, continentia, doctrina, vita cœlestis est, nam quemadmodum terra dictus est primus homo qui lapsus ex illa præuaricatione cœlestis gratiæ, & in hac vita terrena deiectus est: itaècontrario cœlum dicitur qui vitam Angelorum, custodia integritatis exercet corpus suum, continenti sobrietate moderatur mentem quoque suam mitti tranquillitate componit, pecuniam pauperibus misericordi liberalitate dispensat, est ergo & in terris cœlum, in quo esse possint virtutes cœlestes in quo Dei verbum permanet. Semper igitur

Heb. 1. Dani. 7. Iob. 26. Matth. 6. 1. Cor. 15. Ambros.

horũ exemplo adducti peccatores qui terra ſunt & terrena ſapiũt quibus & dictum eſt, terra es, etiam ipſi diuinis obſecundentur mandatis Deique verbum ac voluntatem adimpleant. ¶Poteſt vltimo verſiculus iſte etiam intelligi de filio (ſecundum gloſſam) qui
Ioan. 1. dicitur verbum patris ſecundũ illud Ioan. 1. In principio erat Verbum. Nã verbum ſenſibile eſt quo aliquid dicitur alijs, verbũ intelligibile quo aliquid ſibi ipſi dicit homo nam per verba ſenſibilia alijs loquimur per intelligibilia nobis. Sicut enim ad notitiam ſenſibilem requiritur ſimilitudo rei viſæ in oculo. v.g. ita & ad intelligibilem requiritur ſimilitudo rei intellectæ cum omnis cognitio (vt vera Philoſophia tradit) fiat per aſsimilationem. Itaq; cõceptus ille quem intellectus format de re quã cognoſcit appellatur verbum intelligibile: eſt enim imago quædam intelligibilis repręſentans rem intellectam quam cernens intellectus intelligit. Itaq; omnis natura intelligens verbum format quo intelligat: cũ ergo Deus ſit naturæ intelligibilis verbum producit quo ſe & omnia in ipſo intelligit in quo ſuamet natura relucet; & quia in Deo nullum eſt accidens verbum illud nõ accidens eſt ſicut in nobis, ſed ſubſtãtia, ſubſtantia autem aliena in Deo eſſe nõ poteſt ſed quicquid eſt
Auguſt. in Deo eſt ipſe Deus vt Aug. ait nihil in Deo præter Deũ. Vnde verbum illud ſubſtantia diuina eſt eadẽ quę eſt in patre ad quem refertur; nam verbum ordinem dicit ad dicentẽ & ideò altera perſona eſt & proprijſsime dicitur filius: nam filius eſt qui ab alio procedit in eadem natura ſecundum rationem ſimilitudinis. Verbum iſtud diuinum à patre dicente procedit in eadem omnino natura & ſimilitudine, ergo proprijſsime & non ſolum ſecundum metaphoram filius dicitur ſed tamen nuncupatur verbum vt innoteſcẽret nobis ſubtiliſsimus iſte modus q̃uo à patre procedit, nec ſeduceremur putantes ea fœditate gigni qua carnalis filius à patre generatur, ſed tanquàm verbum intellectus ſubtiliſsima ac ſpiritualiſsima ſimulq; puriſsima generatione procedit. Hoc ergo verbũ in æternum permanet in cœlo, eſt ergo filius coęternus patri ſicut lux ſolis coęua eſt ipſi ſoli nam cũ ſemper ſeipſum intelligat Deus
pſal. 2. ſemper hoc verbũ gignit vnde Pſal. 2. Ego hodie genuite, hoc eſt, ſemper præſens eſt mihi hęc generatio nec vnquam deſinit quare
Ioan. 1. Ioan. 1. dicitur. In principio erat verbũ quod poteſt etiã intelligi
Geneſ. 1. in principio tẽporis vt eſt illud Gene. 1. In principio creauit Deus cœlum & terram, hoc eſt, in initio temporis, ſi ergo in illo tẽporis initio

initio iam erat verbum,& antea nullum tempus fuit, necessariò cō sequitur,quod non in tempore,sed in æternitate erat hoc verbum Psal. 109. Ex vtero ante luciferum genui te. Verba sunt patris ad filium,idest dicere,ex diuinitate mea quę in me est veluti in vtero, hoc est,veluti in principio à quo diuinitas procedit, est enim diuinitas in patre fœcunda in cæteris personis veluti sterilis, ex diuinitate ergo quæ est in me ante omnia, quæ in tempore creata sunt genui te. Vnde D.Fulgentius in sermone de natiuitate dicit, Verbum hoc est non quod desinit prolatum,sed quod permanet natū semper à patre,semper in patre,semper cum patre,cum ergo verbū istud semper sit in cœlo,& ipsum sit thesaurus noster, in ipso enim sunt omnes thesauri sapientiæ,& scientię Dei absconditi,ibi debet esse cor nostrum, vbi est & thesaurus noster, maxima nobilitate afficietur,cor huic thesauro cœlesti adhærens, quod terrenis iunctum vilescit.Ibi thesauros nostros recondamus, vbi nec tinea,nec erugo demoliuntur,& vbi fures non effodiunt, nec furātur, vt nos & ipsum verbum admonet,Matth.6.

Psal. 109. Fulgētius. Matth.6.

VERSVS SECVNDVS.

In generatione & generationem veritas tua: fundasti terram & permanet.

Quatuor sensibiles creaturas perpetuas persistentes in obedietia Dei affert hîc Propheta. Primo cœlos,vt versu præcedenti; In æternum Domine verbum tuum permanet in cœlo,hoc est,imperium tuum perseuerabit in cœlis ad ęternam obedientiam, in cœlis ergo & in angelis verbum Dei in æternum permanet.Secundo permanet in sincerissima generatione inferiorum.Tertio in stabilitate terrę,vt fundasti terrā & permanet,quarto in temporis indefficienti perseuerantia,vt in eo omnia Dei verbum adimpleāt,vt versu sequēti; Ordinatione tua perseuerat dies, sed in hoc versu primò agitur de adimpletione verbi Dei per successionem generationum,vt corruptibilia hæc exequantur præceptum quod dedit illis Deus,Gen.9. Crescite & multiplicamini, & replete terram. Sensus ergo totius huius versus est idem cum illo quod dicitur Eccl.1.Generatio præterit, & generatio aduenit,terra autem in æternum stat,idest dicere,rerum corruptibilium vicissitudinem esse,eo quod homines hominibus succedunt, & quia intercedente interitu nullus manere permittitur dicunt Philosophi

Gen. 9. Eccl.1.

quod vniuersalia rerum corruptibilium semper maneant, quanuis omnia singularia corrumpantur, vnde visibilis huius mundi facies perseuerat, licet omnia indiuidua paulatim consummantur, quod manifestũ est diuinæ prouidentiæ indicium, secundũ illud
Iob.34. Iob.34. Conterit multos & innumerabiles, & stare facit alios pro eis. Multa de hominis fragilitate breui eius lapsu vitæ Philosophi omnes docuerunt, in prouerbium quippe eorum abijt, hominis teneram facilẽque corruptibilem massam, vnde & dicebant, Homo fictilis quòd fictilia vasa facile conteruntur, difficile seruantur, quod miser ac mortalis homo iugiter in se ipso experitur, vnde
2.Cor.4. Paul.2.Corin.4. Habemus thesaurum istum in vasis fictilibus, sic
August. enim vocat humana corpora, de quo videndus Aug.serm.1.tomo 10. vbi probat, quod si essemus vitrei, non essemus fragiliores, alij vitæ humanæ fugacitatem contulerunt fluminibus decidentibus ab alto monte magno impetu, quod insinuare videtur mulier illa
2.Reg.14. Thecuites. 2. Reg. 14. cum dixit; Omnes morimur, & sicut aquæ dilabimur super terram quæ nõ reuertuntur. Sed quod magis pro
Homerus. posito nostro congruit celebris est illa similitudo Homeri. 6. Illiados, qui comparauit hãc generationum successionem siluarũ folijs succedentibus alio, & alio vere, nunc virent in autunno exicantur, ac decidũt reddit vernum tempus, alia de nouo virescunt. Sic inter homines hi qui modo virore vitæ florent, statim exicantur, ac de-
Isai. 64. cidunt, & loco eorum alij in viriditate vitæ succedunt, Isai. 64. Cecidimus quasi folium vniuersi, & iniquitates nostræ quasi ventus abstulerunt nos. Quidam poëta hanc vitæ nostræ varietatem contulit rosis ab eodem roseto diuersis temporibus succedentibus, & quia vita Saluatoris nostri Christi pluribus laboribus fuit exposi-
Cant. 2. ta, idcirco flos campi dicitur, Cant. 2. Cui nulla fauet humana in-
Bernard. dustria, de quo vide D. Bernar. serm. 47. in Cantica. Hæc autem generationum vicisitudo quę à Deo rebus corruptibilibus indita est, semper infallibiliter obseruatur: annuatim quippe conueniunt animalia suosq; fœtus summa auiditate ædunt ac procurant, nec vnquam hoc desinet fieri, ne defficiente aliqua specie vniuersi pulchritudo trũca aut deformis appareat, quare dicitur (In generatione & generationem veritas tua) hoc est, vt veritas verbi tui appareat, quo vniuersa quæ creasti conseruare etiam sanxisti, corruptibilia hæc à generatione vna in aliam protrahuntur, vt sic veritas hæc in vniuerso persistat.

(Fundasti

(Fundasti terram & permanet.) Videtur terra quasi fundamentum, & vasis in totius vniuersi substractam esse. Est enim elementorum infimum, ac super eam cætera eleuantur elementa, atq; mouentur, ipsa autem terra secundum se totam stat, licet secundum partes moueatur ad centrum, est autem tãquam mirabile quoddã prodigium considerandum, quod cum ipsa terra grauis sit, nullo innitatur fundamento, immobilis tamen ac firma consistat, & cũ rotundæ sit figuræ, quæ aptissima est ad motum, ipsa tamen immota perseueret, imo quod mirabilius apparet, quod si aliquid fundamentum habet illud est aqua, secundum illud Psal. 135. Qui firmauit terram super aquas, aqua autem lubricum ac labile fundamentum est, quomodo ergo terram ipsam stabilem tenet? & nullam aliam rationem adinuenies, nisi quia ita placuit autori naturę, ipsa quippe natura vniuscuiusque rei est, quæ ei à naturæ autore est indita, vnde hac sola ratione dicitur terra fundata, quia ita omnium opifici placuit, sicut enim solo Dei verbo congregatæ sunt aquę in vnum locum, vt partem terræ discooperirent, in qua respirantia animalia vegetarentur, ita solo Dei verbo terra ipsa immobilis atq; stabilis permanet, sic Psal. Qui firmauit terram super stabilitatem suam, non inclinabitur in seculum seculi, ob hoc solum, quia sic disposuit Deus eam super suammet stabilitatem confirmans, absq; alio materiali fulcimento. 2. Pet. 3. Latet enim eos hoc volentes, quod cœli erant prius, & terram de aqua, & per aquã consistens Dei verbo. Hoc est, quod sicut Dei verbo segregatæ sunt aquæ, vt terra nuda ab eis consisteret, ita eodem verbo stat stabilitate sua, & Prou. 3. Qui fundauit terram in sapiẽtia sua, & Iob. 26. Qui appendit terram super nihilum. Veluti enim in aere suspensa terra apparet, & tamen Dei verbo in æternum sustinebitur, & capite. 38. dicitur; Vbi eras quando ponebam fundamenta terræ? indica mihi si habes intelligẽtiam quis posuit mensuras eius si nosti? vel quis tetendit super eam lineam? super quo vases illius solidatæ sunt? aut quis dimisit lapidem angularem eius? nam artifex primo ponit fundamentum, & quanta debeat esse quantitas eius per suam artem determinat, & hoc diuina prouidentia determinatum est, quanta scilicet debeat esse terræ quantitas, ob quod dicit; Aut quis posuit mensuras eius si nosti? scilicet, per omnes suas dimensiones, tam longitudinis, quam latitudinis, & alias deinde per suam rationem artifex disponit, determinatum situm fundamenti

Psal. 135. 2. Pet. 3. Prou. 3. Iob. 26.

menti quem per extensionem lineæ mensuralis compræhendit, ob quod subditur; Quis tetendit super eam lineam, per quã significatur ratio diuinæ dispositionis designans determinatum situm terræ in partibus vniuersi. Deinde excogitata iam quantitate fundamenti, atque disposito situ vbi collocandum sit, meditatur artifex in quo posit fundamentum firmiter collocari, vnde subdit; Super quo vasses illius (nempe terræ) solidatæ sunt? quia super centrum mundi firmata videntur, postremo prædictis primis excogitatis, iam opifex incipit lapides in fundamenta componere, & primo lapidem angularem, ad quem diuersi iunguntur parietes, de quo & subdit; Aut quis demisit (hoc est, deorsum misit) lapidem angularem eius? per quem significatur ipsum centrum terræ, cui diuersæ partes terræ connectuntur. Rectè ergo dicit Propheta; Fundasti terram, & permanet. Itaq; terra respectu hominũ habet rationem hospitij, quoniam homines hospites & peregrini sumus in terra ad cœlestem Hierusalem properantes, & per breue tẽpus quo viuimus quasi hospitamur in terra, quæ est veluti hospitium quodam, in quo hospites sibi succedunt, vnde Eccle. 29. Transi hospes &c. Quare spherico centro immobili permanente, cætera super eum mouentur, sic terra immota reliqua elementa super eam suos exercent motus, centrum autem indiuisibile quodam punctum est, nec mireris quod respectu totius machinę mundialis terra indiuisibile punctum sit, cum secũdum Alfraganum cæterosq; Astronomos, minima stellarũ ex his quæ visu percipiuntur maior est tota terra, vt intelligat homunculus, quod etsi totius terræ dominatum acquirat (quod nulli vnquam homini accidit) indiuisibile punctum lucratur, quod si partẽ terrę in possessionẽ accipiat punctulũ puncti posidet, euisceratur ergo, digladiatur, tot mouet casus, tot concitat bella, vt imperceptibile quid sibi acquirat. Sed dubitari hic potest quomodo veritas hæc stare posit cũ illo, quod dicitur Isai. 24. Terra auferetur sicut tabernaculum vnius noctis. Ad quod responderi potest, quod dupliciter potest terra considerari, primò secundum elementi substantiam, secundò secundum exteriorem formam qua hominibus præbet habitaculum, secundum primum in æternum stat, iuxta secundum dicitur auferenda, quia non erit post iudicium viuentium mater, & sic intelliguntur diuersa loca quæ videntur contraria.

Eccl. 29. Alfragan⁹. Isai. 24.

Hæc quidem quoad literam dicta sint, sed si ad spirituales tropolo-

pologicosq; sensus transire cupimus. Multa circa hũc locũ iucundissima simul,& vtilissima se se offerunt, nam in hoc octonario docemur, quomodo cor nostrũ disponi debeat, ad hoc quod debite Deo seruire valeamus, cũ litera quę huic pręponitur octonario, est Lamed, quæ vt statim diximus, cor seruitutis designat, nam ad hoc quod quis debitè corde seruiat Deo, octo debet habere. Primũ cor in cœlũ debet tendere vbi est thesaurus suus, vt in primo versu diximus. Secundò Ecclesiam à Christo fundatã debet credere. Tertiò seruitio Dei se totũ debet subijcere. Quartò legi Dei studiosiùs ac iugiter debet vaccare. Quintò memorię quę studet debet tradere. Sextò corde misericordiã Dei debet petere. Septimò fortitudine accinctus aduersis non debet cedere. Octauò Christũ finem omniũ debet credere, quæ omnia per singulos versiculos Deo dante explicabimus. Sed in hoc secũdo dicitur, quod Ecclesia Dei à Christo fuit fundata, cũ dicit; In generatione & generationẽ veritas tua, fundasti terrã & permanet. Circa quod notandũ quod fides vnius mediatoris Christi semper fuit necessaria ad salutem post peccatũ, Nã ipsum ait Paul. posuit propitiatorẽ pro peccatis nostris in sanguine ipsius,& illud Hebr. 11. Accedentẽ ad Deũ oportet credere primũ quia est, & quia remunerator est, in quo includitur fides Christi remuneratoris, hæc autẽ fides Christi per vicissitudinem generationũ deriuata est vsque ad nos, secundũ illud Rom. 1. Reuelatur iustitia Dei in Euangelio, ex fide in fidẽ, hoc est iustitia qua iustificamur per Christũ, secundum D. Aug. lib. de spiritu & litera cap. 11. quæ dicitur iustitia Dei, quia eius gratia nobis cõceditur, vel quia communicatur nobis à Christo Deo reuelatur autẽ quia olim in lege erat promissa & operta, ex fide in fidẽ, hoc est ex fide veteris testamẽti, siue prophetarum, quibus primo facta est reuelatio, in fidẽ Apostolorũ, quibus plenius omnia tradita sunt, itaq; in generatione & generationem veritas hæc quæ est Christus, secundum illud Ioan. 14. Ego sum via, veritas,& vita, hoc est, ex fide priscorũ Patrum, vsq; ad nos deriuata est. Quare cũ Christus Dominus super asinam sedens Hierosolymã passurus intraret, turbę quę præcedebant, & sequebantur ab eo petebant cœlestẽ salutem, nã tã qui præcesserũt eius aduentũ, quàm qui sequuti sunt eius passione indigebant ad salutẽ. Quare semper fuit huius mediatoris fides necessaria, siue implicita, siue explicita, vt Theologorũ schola docet, vnde omnes quotquot salutem consequuntur Christiani sunt, & etiam

Rom. 3. Heb. 11. Rom. 1. August. Matth. 21. Ioan. 14.

& etiam veteres patres Christiani fuerunt, quia in fide Christi salu
Ioan. 8. tem consequuti sunt, vnde Ioan. 8. Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum, vidit & gauisus est. Hæc autem veritatis fides in Ecclesia semper permanet, quæ in generatione & generationem ad nos deriuata est, vt pote quam ab Apostolis qui à Christo acceperunt habemus nos. Dicitur autē Ecclesia Dei terra propter firmitatē & stabilitatē fidei, quæ semper in ea permane-
Eccl. 1. bit, rectè supradixit sapiēs Eccl. 1. Generatio præterit, & generatio aduenit: terra autem in æternum stat, quoniam sicuti, vt diximus modo, super terram tanquam super centrum cætera elementa mouentur, imo & ipsum cœlum vicissitudines generationū transeunt, ipsa tamen immobilis perseuerat, ita & super hanc Ecclesiam Dei diuersi motus prauorum hominum hæresum sectę, schismaticorū ac tyrannorum sæuitiæ transeunt, alijq; alijs succedunt. Vt Arius Hebioni, Manichæus Ario, illi Pelagius, sicque vsque ad Antichristum non patientur Ecclesiam desiderata sua tranquillitate frui, tamen ipsius fides, ac veritas immobilis, ac integra in æternum sta-
Lib. 9. moral, c. 6. bit; Bellabunt aduersum te, sed non præualebunt, Ierem. Vnde D. Greg. super illud Iob. 9. Qui fecit Arcturum & Orionas ait, quod Ecclesia Dei comparatur polis cœli, super quos tota machina cœli, tot contrarijs ac velocissimis motibus currit, ipsi tamen immobiles permanent, sic motus hæresum ac sceleratorum hominum qui Ecclesiam Dei persequuntur, in ea quidem contingunt ipsa autem eadem semper ac immota permanebit, quare optime eam contulit Diuus Petrus arcæ Noe, in qua solum illi qui ingressi sunt generalem mundi interitum per aquas euaserunt, de
Gen. 7. qua dicitur Gen. 7. Porrò arca ferebatur super aquas, impellebatur quidem ab aquis huc illucq; ferebatur, nūquā tamē submergi potuit, sed semper super eas præualuit. Sic Ecclesia Dei in qua solū à procella ignis, ac tempestatis erui poterimus, etiam si aquæ tribulationum aduersus eam intumescant non submergetur, catharactę cœli apertæ sunt, & fontes abyssi, & montes omnes ab aquis occultati sunt ac submersi, sed arca super omnes absq; submersione natabat, etiam si viri qui cœlestes videbantur cadant à fide, puteique abyssi aperiantur, hoc est, sepultę hæreses reuiuiscāt, montes operiantur, literati, prælati, doctores, religiosi in errorem inducantur, semper tamen super omnes fluctus domina præualebit Ecclesia, impelletur quidem à fluctibus huc, illucque circumferetur.

retur. Mahometus, eam ab Africa propellet. Lutherus à Germania, alij à Gallia propulsabunt eam: interire tamē ac omnino submergi impossibile erit, sed semper super aquas tribulationum secura transibit, fundata quippe est ab illo cuius manus formauerunt cœlum, vnde & veritas hęc constans semper ac firma perstabit, ita vt dicere posit Psalmista (In generatione ac generationem veritas tua, fundasti terram & permanet.) Vnde Paul. Roman. Humiliamur sed non confundimur, deijcimur sed non perimus, quare veritas apud Hebræ. dicitur, Stabile quodam solidum, & certum, è contra mendacium, instabile, quodam ac futile significat. Vnde & characteres ipsi quibus veritas inscribitur sunt in fundamento quadrati, & ampli quasi veritatis fundamentum constans, & stabile significetur; è contra literæ, ipse quibus mēdacium formatur, absq; fundamento sunt, & debiles vt illa ostendit figura * quia labile ac inconstans mendacij fundamētum designant, vnde Prou. 11. Vbi nos dicimus; Impius facit opus instabile, seminanti autem iustitiā merces fidelis, In Hebræo est, impius facit opus falsitatis, & seminanti iustitiam merces veritatis, quia secundum phrasim Hebræā idem est mendacium, quod instabile opus: veritatis autē fixam & permanentem rem designat, quare Ecclesia Dei fundata est à viro sapiente, hoc est, Christo qui supra fidei ac veritatis petram eam fundauit, nec flumina obruent, nec ventorum flatus subuertent illam, vnde ipse Dominus Matthæi. 16. ad Petrum ait, Ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non præualebunt aduersus eam, vt ibi Deo dante videbimus. Vide D. Augus. super hunc nostrum versiculū, qui hanc insinuat ac sequitur interpretationem.

* אֱמֶת Veritas. שֶׁקֶר Falsitas.

Matth. 16.

August.

VERSVS TERTIVS.

Ordinatione tua perseuerat dies: quoniam omnia seruiunt tibi.

TEmpus etiam ipsum diuinam sequitur ordinationem, per diem quippe tempus hîc intelligere debes. Tempus autem secundum Philosophum. 4. Physic. mensura est motuum, & corporalium actionum quæ mensurantur vniformi illo ac regularissimo motu primi mobilis, vnde cum motu illo cœpit tempus, & quia cœlum illud creatum est in motu, cum ipso etiam initium sumpsit tempus, cuius vniformitas ex Dei voluntate, & verbo hucusque perseuerat, qua omnia & singula ei cultum, & serui-

Aristot.

& seruitutem exhibent, bene autem dicitur, Ordinatione sua perse uerat tempus, quoniam cum ipse disposuerit desinet esse tempus,
Apoc. 10. secundum quod angelus iurauit Apocal. quod amplius non futurum esset tēpus. Sed aduertendũ, quod in Hebræ. sic habetur; Iudicijs tuis steterunt hodie, idest, hæc omnia quæ retulimus nempe cœlum, vicissitudines generationum, terra, & quæ in ea mouentur, vt iudicijs Dei deseruirent vsq; hodie perseuerant, totum tempus non est, nisi hodie quoniam non est nisi vnus dies repetitus, secun
Gen. 1. dum illud, Factum est vespere, & mane dies vnus, vespere & mane dies secundus, & sic de alijs, vel secundo quia nunquam aliquid habitum est, habetur aut habebitur nisi hodie, nam quod habitum est de tempore tunc fuit hodie, & similiter quod habebitur, tunc erit hodie, & quod nunc habetur est hodie, itaque appellatione hodie vniuersum tempus, secũdum id quod habetur de eo designat,
Hebr. 3. vnde Paul. Hebræ. 3. Donec hodie nominatur inter vos, hoc est, donec in tempore viuitis quod semper est hodie, vnde dicitur pluraliter, steterunt hodie propter multiplicata hodie, & tunc sensus est, quod tempora omnia quæ significantur per hodie ad hoc perseuerant, vt exequutione mandentur diuina iustitia. Hæc interpre
Caietan. tatio est domini Caiet. sed prior est D. Hierony. & aliorum qui le-
Hierony. gunt ordinationi tuæ perseuerant hodie, hoc est, omnia relata, vt Dei ordinationi obediant, vsque hodie manent. Sed nihilominus mysticè aliter possumus carmen hoc interpretari, nam primo per diem in Scriptura significatur Christus incarnatus, & hoc propter scientiæ claritatem, quoniam omnia nuda & aperta sunt oculis eius, quare fidelibus qui sunt filij Christi per adoptionem dicit
1. Thess. 5. Aposto. 1. Thessalon. 5. Vos lucis estis & filij Dei, non sumus filij noctis, qui in hoc die ambulat, imitando eius exempla, non peccat,
Ioan. 11. Ioan. 11. Qui ambulat in die non offendit, iste est dies qui duodecim habet horas, nempe duodenarium Apostolorum numerum, vt Ioan. 11. Nonne duodecim horæ sunt diei? de quo die dicit
Rom. 13. Apost. Rom. 13. Nox præcessit, dies autem appropinquabit, abijciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis, sicut in
Simile. die honestè ambulemus. Solent homines cum dies est corpus componere, cooperire atq; adaptare, ne quid inhonestũ, aut indecorũ hominũ prospectibus appareat, quod cum nox est minime curāt, quoniā tenebræ eos occultant, ne videātur inter infideles ac paganos, quibus sol iustitiæ nō est ortus, hoc est Christus, quoniam in

tenebris

tenebris agunt vitam non est tanta cura, vt vitia tegant imo indecora multa inter eos fiunt nec alij multum de his curant, vt apud gentiles videre fuit cum tot inter eos fœda publicè permitterentur, quare inter alia eos Paul. Rom. 1. vocat incompositos, at inter Christianos, qui in hoc die ambulant, nihil quod à recta ratione dissentit permittitur, sed statim alij scādalizantur, vel à fratre corrigitur, vel publice à prælato, vnde Pau. Vt filij lucis ambulate. De isto ergo die, ait Psal. Ordinatione tua perseuerat dies; quoniam quod verbum semel assumpsit, nempe humanam animam & corpus, nunquā dimisit, sed illa vnio durabit in æternum, secundum illud Hebræ. 13. Iesus Christus heri & hodie & ipse in secula. Vel secundo per diem intelligitur lux fidei, quando cum charitate, & spe concomitata resplendet: hæ enim virtutes sunt per se infusæ à Deo hoc est nullo modo humana industria acquisitæ. Et hęc dies fidei significatur per primā filiā Iob, quæ appellata est Dies, spes vero per secundam filiam, quæ dicebatur Cassia, quæ interpretatur summus Deus, vel principium Domini; spes autem ad summa tendit. Tertia filia Iob, dicta est Cornustibij, quæ significat charitatem, quoniam tibium vnguentum est, charitas autem vnctio est animæ, sed diuina ordinatione iste dies perseuerant, quoniam ex Dei misericordia prouenit, vt hæ virtutes conseruentur in anima quibus posset de hoste palmam referre, sicut Iosue. 10. longissimum diē præbuit filijs Israel, vt sole eos illumināte possent de inimico populo triumphare. (Quoniā omnia seruiunt tibi.) Nam vt dicit Gregorius. Probatio dilectionis: exhibitio est operis. & Ambros. Operatur magna si adest, si autē operari renuit amor nō est. Tertio (vt placet D. Ambr.) intelligitur de die æternitatis, de quo Psal. 83. Melior est dies vna in atrijs tuis super millia, & Zach. 14. Erit dies vna nota Domino non dies nec nox, & in tempore vesperi erit lux. Dies illa septima est, quæ nescit occasum, ille verus dies est cuius verus sol Christus nūquā occidit. Noster enim dies nocte clauditur, dies vnus, qui vno semper ac immobili tempore perseuerat, vnus, quoniam sicut nunc fluens facit tempus ita nunc stans æternitatem, quia semper in eodem instāti perseuerat. Quare Deo qui æternus est omnia sunt præsentia, quia illud nunc ac instans æternitatis omnia secula ambit comprehenditque. Vnde Augustinus, ait Deus cui nec præterita transeunt nec futura succedunt. De quo die 2. Petri. 3. Ipsi gloria nunc, & in die æternitatis

Rom. 1. Hebr. 13. Iosue. 10. D. Greg. D. Ambr. Psal. 83. Zach. 14. D. Aug. 2. Petri. 3.

Psal. 117. tatis amen. & Psal. 117. Hæc dies, quam fecit Dominus exultemus,& lætemur in ea, quoniam ordinatione diuina dies ille non solum sibi, sed & beatis omnibus in æternum perseuerat, per omniaque secula dies ille ducetur. (Quoniam omnia seruiunt tibi.)
Ambros. Quod solum ibi verificatur. Vnde Ambros. hic ait, Videtur enim significare diem illum gloriæ, quando nox non erit amplius non indigebit lucernæ, vel solis lumine, quoniã Dominus illuminabit eos, vnde subdit, quoniã omnia seruiunt tibi, hoc est, Dei faciunt voluntatem nunc enim non omnes seruiunt ei: cum autem tradi-
1. Cor. 15. derit regnũ Deo & patri tunc erunt subiecta ei omnia. 1. Cor. 15. Qui sibi vniuersa subijciet acquirens omnium fidem per vnigeniti paßionem, subiectio ergo mẽtium facit sedulam seruitutẽ; Ergo cum omnes crediderint in Dominum Iesum, tunc vniuersa Deo seruient, vt sit Deus omnia in omnibus, nunc autem non omnes sunt serui Dei, quia plerique serui sunt peccati, qui enim peccatum facit seruus est peccati: Dominus autem non vult cum alijs consortium habere dominatus, permanet ergo dies immutabilis. Potuit dicere, permanebit, sed prophetis futura pro præsentibus præsto esse videbantur in spiritu. Hæc Ambros. Igitur seruus Dei seruitio Dei se totum debet subijcere omnium creaturarũ exemplo, quoniam omnia seruiunt ei præter hominem, qui inter cæteras creaturas rebellis ac contumax cõtra Deum est. Vnde de hoc compunctus atque confusus iustus subdit.

VERSVS QVARTVS.

Nisi quod lex tua meditatio mea est: tunc forte periissem in humilitate mea.

COnsiderans persona hæc, quæ cognoscit vitam suã in mandatorũ Dei obseruatione cõsistere: vitãq; animæ suæ inde pendere, cum subinde videat creaturas omnes obsequi voluntati illius, præcipuè quas numerauit nẽpe quæ perpetuæ sunt quales sunt cœlum, terra, tempus & successus generationis ad se ipsum, mentem suam voluens ac cernens se inter pretiosiores Dei creaturas conditũ esse, immortalẽ gerere animã, ac perpetuæ beatitudinis ac æternæ felicitatis compotẽ, & quod his omnibus prætermißis Dei mandatis contraire audeat illumq; omnium opificẽ, quẽ reliquæ venerantur creaturæ: ipse solus contẽnere præsumat,

&quod

& quod de eo dicatur illud Iob. 15. Tetendit aduersus Deũ manũ suam & contra omnipotentẽ roboratus est, (que tenga el hombre manos para Dios) adeo confunditur, compungitur, ac affligitur vt nisi legis Dei meditationi inniteretur perijsset forsan in hac afflictione sua, nam conferendo conditionis humanæ miseriam, ac inconstantiæ suæ fragilem lapsum cum persistentia aliarum creaturarum inobedientia Dei forsan desponderet animum suum, ac de vita animæ suæ desperaret nisi in lege Dei fulciretur, quæ pœnitentibus redditum, ac recuperationem promittit diceretque cum Ecclesia; Desperarem nisi scirẽ misericordias tuas. Vnde alia litera habet. Nisi quòd lex tua delectatio mea est, quod idem est in sensu, quoniam meditatio rei delectabilis delectationem parit, & quidem sensus huius versiculi clarus est, etsi clarior appareret legendo absque, quod. Hoc modo. Nisi lex tua fuisset meditatio mea: tunc fortè perijssem in humilitatem ea, vt est etiam illud Psalmi. 93. Nisi quia Dominus adiuuit me: paulò minus habitasset in inferno anima mea, clarius diceretur. Nisi Dominus adiuuisset me. Humilitas autẽ hoc in loco pro afflictione sumitur. Vnde Hierony. vertit, fortè perijssem in pressura mea, & Felix. In afflictione mea. Et quidem diuinæ legis meditatio animum in aduersis roborat, in pressuris consolationem præbet, quare vt quis Deo seruire dignè valeat, hoc etiam debet habere, vt sit frequens in sacri eloquij studio, nam per sanctorum exempla, quæ ibi scripta commemorat patientia nostra valde prouocatur. Vnde Diuus Gregor. 2. moral. capite. 1. sic ait, Scriptura sacra mentis nostræ oculis, quasi quodam speculum opponitur, vt interna facies nostra in ipsa videatur, ibi enim fœda, ibi pulchra nostra cognoscimus, ibi sentimus quantum proficimus, ibi à profectu quantum longè distamus, narrat fortia gesta virorum, & ad imitationem corda prouocat infirmorum: dumque illorum victricia facta commemorat contra vitiorum prælia debilia corda nostra confirmat fitque verbis illius, vt eo minus mens inter certamina trepidet, quo ante se positos tot virorum triumphos videt, nonnunquam vero non solum nobis eorum virtutes asserit, sed etiam casus innotescit, vt in victoria fortium, quid imitando arripere, & rursum videmus in lapsibus, quid debeamus timere. & D. Ambrosius, super hunc versum sic ait; Atheleta nisi officio palestræ prius fuerit assuefactus, non

Iob. 15.
Psal. 93.
D. Hiero.
Felix.
D. Greg.
D. Ambr.

audet subire certamẽ. Vngamus igitur oleo lectionis nostræ mentis lacertos, sit nobis tota die & nocte exercitij vsus in quadã cœlestium scripturarum palestra: artusque animorum nostrorum salubris spiritualium ferculorum esca confirmet, vt cum aduersarius assistere cœperit & puluere nos suæ tentationis asperserit; stemus intrepidi, melius percutimus verberati si percutienti maxillam alteram præbeamus si vindictam non requiramus, sed ei
Rom 12. & qui dixit; Mihi vindictam, & ego retribuam causam vindictæ re-
Deute. 32. seruemus. Cedimus aëreas potestates si nosmetipsos castigare nouerimus, exerceamus certamen, vt simus certamini semper parati, & cum frequentior aduersarij ictus ingruerit nunc inopia, nunc rapina, nunc orbitate, nunc corporis ægritudine, nunc mœrore animi, nunc terrore mortis, & acerbitate pœnarum dicat vnusquisque nostrum, qui potuerunt sustinere. Nisi quia lex tua meditatio mea est: tunc forte perijssem in humilitate mea. Ac subinfert exempla plurima ex scriptura Iob, Ioseph,
D. Hiero. Esaiæ &c. & Diuus Hieronymus, ad Rusticum monachum ait, Ama sacrarum scripturarum studium, & carnis vitia non amabis, lex enim Dei armat animam, & in meditatione, & in sermo-
1. petri. 4. ne. In meditatione, vt hic dicitur. & 1. Petri. 4. Christo igitur passo in carne, & vos eadem cogitatione armamini. In sermone,
2. Macha. vt 2. Machabæorum vltimo. Singulos eorum armauit Iudas non
vltimo. clipei & hastæ munitione, sed sermonibus optimis & hortatio-
D. Aug. nibus. Diuus August. ait; Nisi quod lex tua &c. Ista lex fides est
Galat. 3. non inanis fidei, sed quæ per dilectionem operatur. Galat. 3. Per hanc impetratur gratia, quę fortes facit in tribulatione temporali: ne pereant in humilitate mortali.

Sed aduertendum, quod particula forte non videtur haberi in Hebræ. solum enim est particula, az, quod iuniores vertunt, tunc, aut iam, & in Græco est tunc vtique, & videtur forte sententiæ officere. Nec enim dubitandum est, quin pereundum sit legis di-
D. Ambro. uinę meditatione sublata. Vnde D. Amb. interpretatur; Alioquin perijssem in humilitate mea, quod certitudinem indicat ac non
D. Hiero. dubitationem. Attamen D. Hieronymus transtulit forte, nec est semper nota dubitandi, quia ex quodam tropo loquẽdi insinuat quicquam inconstantiæ voluntatis nostræ, quasi dicat; Nisi quod lex tua meditatio mea est, tunc insurgens fortis tentatio debilem, & inconstantem vtpote meditatione legis destitutum fun-

ditus

ditus perdidisset, & hæc est sententia Hilarij in hunc locum, qui D. Hilar. non semel forsitan repetit, quòd ne quis diffidat (ait) frequenter admonuimus humiliatione id significari, cum tentationibus anima subiecta est, & infirmitati suæ derelicta humilis efficitur, lex ergo ei meditatio est, & nisi meditatio fuisset forsitan in humilitate perijsset: non est ergo meditatio legis cum tribulamur, & angustiamur relinquenda, sed cum varijs corporum infirmitatibus affligimur, cum inter persequutionum bella vexamur, constans in nobis debet legis esse meditatio. Vrant enim licet in excidium fidei ignes, lacerent quoque ad periculum salutis flagella, effodiant quoque ad eliciendam impietatis confessionem redempta à Deo corpora vngulæ, dicti tamen prophetici meminisse debemus, vt consortes ipsius simus. Dicamus & nos patientes atque vincẽtes; Nisi quod lex tua meditatio mea est: tũc fortè perijssem in humilitate mea, hæc Hilarius. ¶Sed secundo aduerte, quod forte, vel forsan, non dicit incertitudinẽ consequentis, sed antecedentis, vt Soph. 1. Quærite Dominũ, si quomodo vel si fortè inueniatis eum; incertitudo in antecedẽti sita est, nam si quæsieris Dominum, vt debes absq; dubio inuenies illum, quod Dominus Samaritanæ explicuisse videtur cum ei dixit Ioan. 4. Tu forsitan petijsses ab eo, & daret tibi. Vbi, forsan, in antecedenti est, non enim est dubium, quod qui rectè à Deo petit accipiat, sed quod dubitari potest est, an tu rectè petas. Sic in proposito; Nisi quòd lex tua meditatio mea est tunc fortè perijssem in humilitate mea: dubitatio ac incertitudo in antecedenti est, nempe si lex Dei fuerit meditatio tua, nam si hoc incertum est etiam & salus tua erit incerta. Vide D. Ambros. 2. de Pœnitentia. c. 5. vbi multa testimonia scripturæ affert in quibus fortè, & forsan, non dicunt incertitudinem, aut dubitationem, sed potius maiorem addunt certitudinem.

Sopho. 1.

Ioan. 4.

D. Ambr.

VERSVS QVINTVS.

In æternum non obliuiscar iustificationes tuas: quia in ipsis viuificasti me.

HVnc versum inducit Aug. quasi præcognitionem beneficij habiti ex meditatione legis, quasi dicat. Quia per meditationẽ legis tuæ nõ perij in afflictione, & humilitate mea, sed magis fui iustificatus: ideo huius nunquam obliuiscar, nec à D. Augu.

memoria elabi poterit lex tua, quæ iustificat in æternum, hoc est in æterno meo, id est, in tota vita mea, vel in ęternũ, hoc est. In cœlo, vbi in æternũ viuitur, memor ero tãti beneficij. Ibi enim sancti memores beneficiorũ Dei, quibus ad tantũ bonũ pertracti sunt: in eius laudibus totos se incessanter effundũt, & certè homo ea in quæ studium impendit, memoriæ tradere debet, ne obliuioni tra-

Similitudo dantur. Sicut enim cibus in stomacho receptus, & statim reiectus nihil homini proficit, sed magis lædit stomachum: sic & lex Dei audita, vel lecta, si memoriæ nõ tradatur. Nam & olim Deus præceperat, vt nullatenus legis suæ obliuiscerẽtur, sed quod mãdatum illud ante oculos eorũ pẽderet: hæc enim erãt philacteria illa, quæ Pharisæi dilatabãt, nimirũ quòd à pilo capitis pendebant duæ papiri, quibus mandatũ de dilectione Dei & proximi continebatur

Prouer. 3. scriptũ, & hæc ante oculos eorũ volitabant. Et Prou. 3. dicitur; Fili mi ne obliuiscaris legis meæ, & præcepta mea cor tuũ custodiant. Nam si sic feceris (subiũgit inter alia) misericordia (nempe Dei) & veritas te non deserent. Sic Hebræ. legunt; Et statim circunda eas gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui, hoc est, firmiter & vndiq; tibi adsint semperq; tibi sint præ oculis, velut quod circundatur collo, & à collo depẽdet, vndiq; hominẽ cingit, semperq; ob oculos versatur. Describe nõ in tabulis æreis, vel lapideis, in qualibus lex Moysi fuit scripta, sed in tabulis cordis tui: hoc est, imprime eas sic in corde tuo, vt eas tibi semper legas, nec obliuioni tradas. Sed de exequẽdis semper cogites, & inuenies gratiã, & disciplinã bonã corã Deo, & hominibus, hoc est; si hoc feceris gratiosus eris, & bonæ intelligẽtiæ apud Deum, & homines. Et vt hic

D. Ambro. adnotauit D. Ambr. Pascha primum celebratum est in Ægypto, & antequam de potestate Pharaonis liberarentur, agnus occisus est: & post ingressam terram promissionis idem pascha repetitum ac celebratum est, quod quidem vt memoria tanti beneficij institutum fuit, vt nos doceremur, quod in hac vita in qua ad huc sub Pharaonis potestate sumus, hoc est, diaboli & mundi tentationibus, ac carnis agitationibus expositi meminisse oportet legis Dei, qua iustificamur, & à qua gratiam vt à tot malis eriperemur, recipimus, & in futura, quæ per promissionis terram significatur, etiam apud beatos tanti beneficij memoria celebratur, cum se à dæmonis potestate totque, ac tam magnis periculis erutos, ac liberos se gratiã Dei vident, & quia per obseruantiam legis Dei

viuificati

viuificati sunt, dicit; In æternum non obliuiscar iustificationes tuas, quia in ipsis viuificasti me. Secundo ex eodem D. Ambros. aduertendum, quod hic vocat legem Dei iustificationes non quia lex vetus ex se ipsa iustificaret, sed quia hanc iustificationem, quæ per legem nouam adimplenda erat, significabat. Quare circuncisio, quæ præcipuum sacramentum, ac præceptum illius legis erat, vocatur à D. Pau. Rom. 4. signum; Et signum accepit circuncisionis, signaculum iustitiæ fidei, eo quod significaret, quod in semine Abrahæ benedicendæ erant omnes gentes, & quod per Christum, qui ex semine eius nasciturus erat, consequi deberet vera iustitia, quæ ex fide est Christi. Signaculum autem dicitur signum aliquod occultans id quod reuelandum est amicis, vt patet in literis sigillatis, & secundũ hoc dicitur Apoc. 5. Dignus est agnus qui occisus est, accipere librum, & aperire signacula eius. Claudebatur ergo sub signaculo circuncisionis secretũ incarnationis Christi ex semine Abrahæ. Quare & Theologi dicunt, quod in sacramentis veteris legis passio Christi operabatur per modum causæ finalis, in nobis vero per modum causæ efficientis, nam finis mouet in intentione, quoniam finis in intẽtione apprehensus mouet ad opus, nec oportet, vt sit præsens effectui. Causa autem efficiens præsens effectui est, & ipsum contingit ac efficit. Finis legis (ait Pau.) fuit Christus, ad illum ergo dirigebatur intentio priscorum patrum per fidem implicitam, quam de eo habebant, & fides illa Christi, quam in suis cæremonijs profitebantur, cum coniuncta erat charitati iustificabat eos. Sacramentũ quippe nihil aliud erat quàm figura iustitiæ, quæ per Christũ habenda erat. Sed in sacramentis nouæ legis operatur per modũ causæ efficientis, quæ præsens est effectui, & ideo nostra sacramenta ex opere operato (vt dicunt Theologi,) hoc est, ex se ipsis iustificant. Non autẽ vetera, quę vacua à gratia erãt, nostra verò & gratiã in se ipsis cõtinent: & eam verè suscipientibus conferunt, vt ait Conciliũ Florentinum.

Idẽ D. Ambrosius. Rom. 4. Apoc. 5. Rom. 10. Con. Flor.

VERSVS SEXTVS.

Tuus sum ego saluum me fac: quoniam iustificationes tuas exquisiui.

SExtum, quod verus Dei seruus habere debet, vt in secundo versu huius octonarij ꝓposuimus, id est, vt Dei misericordiã toto corde expostulet, vt præcepta legis implere possit sine,

qua nec Dei iustificationes intelligere valemus, nec commendare memoriæ, & quia humilitas facit exaudibilem orationem, secun-
Eccl. 35. dum illud Eccles. Oratio humiliantis se penetrat cœlos, ideo primo se totaliter Deo subijciens dicit; Tuus sum ego. Omnia quidē, secundum potestatem sunt Dei, sed secundū imitationē nō omnia sua sunt. Superbus nō Dei, sed suus vult esse, ideo perdit, quod est,
D. Aug. sed humilis Dei vult esse, & ideo conseruatur in esse. Vnde Augu. hic ait, Non leuiter trāseundum est, quod ait; Tuus sum ego, quid ergo non est Dei? an forte, quia in cœlis dicitur esse Deus ideo pu-
Psal. 23. tandum aliquid in terra nō esse eius, cum alibi Psal. dicat; Domini est terra & plenitudo eius? quid est ergo, quod iste ita quodā modo familiari, se Deo cōmendandum putauit? vt diceret; Tuus sum ego saluū me fac, nisi intelligi volens, quod malo suo suus esse voluerit, quod est inobedietiæ primū & maximū malum, & tanquā dicens; Meus esse volui, & perditū me feci, tuus sum (inquit) saluū me fac, quia iustificationes tuas exquisiui, non voluntates meas quibus fui meus, sed iustificationes tuas, vt essem iam tuus. Deus non nostra, sed nos vult, vt Paul. non quæ vestra sunt, sed vos.
2. Cor. 12. Quintus Fabius, maximus Romanorum Imperator cum ad eum auri & argenti munera per legatos ex quadam prouincia misissent, vt eum placerent, respondit. Populus Romanus non aurum, sed dominos ac possessores auri sub suo vult esse dominio. Sic omnium Imperator Deus non nostra, sed nos, hoc est, non bona temporalia nostra, sed cor quod dominatur eorum sibi donari petit.
Isaiæ. 1. Quo mihi multitudo victimarum vestrarum? plenus sum. Ob hoc enim non rectè diuisit Cain, vt supra retulimus, quia semetipsum
Prou. 23. sibi, externa autem bona Deo dabat, cor à nobis exigit Deus. Fili
Gen. 14. præbe mihi cor tuū. Id dixit Abraham Gen. 14. Da mihi animas cætera tolle tibi. Id tibi dicit Deus tuus; Da mihi cor, & animā tuā, cætera tibi sint; In me sunt Deus vota tua, ait noster Propheta
Psal. 55. Psal. 55. Hoc est in me ipso sunt, quæ tu vis, nimirū cor, & anima mea. O quā pauci verè possunt dicere, tuus sum ego. Obsecro pa-
D. Ambro. tiēter auscultate D. Ambr. sentētiā, quę si prolixa aliquātulum sit, grauitate tamē sermonū prolixitas cōpensatur. Facilis vox (ait) &
Tuus sum ego ostenditur. cōmunis hęc videtur, tuus sum ego, sed paucorū est, satis rarus est, qui Deo dicere possit, tuus sum ego. Ille enim hoc dicit, qui adhæret Deo totis sensibus, qui aliud cogitare non nouit. Ille hac voce vtitur, qui potest dicere; Dn̄e ostēde nobis patrē, & sufficit nobis;

nunquid

nunquid hac voce vtitur auidus pecuniæ,honoris,potestatis?multis non est satis Deum scire.Et quid pluribus? tanti populi, tantæ nationes,tanti diuites,paupertatem putāt Domino seruire, & qui supra omnes est illis exiguus & angustus est, illis non est satis Dei filius,in quo sunt omnia: ille denique diues in Euangelio, cui dictum est, Si vis perfectus esse,vade,& vende omnia &c.Deum sibi sufficere non iudicauit; denique & contristatus est, quasi plus esset quod relinquere iuberetur,& quod minus esset eligere.Ille ergo solum dicere potest,tuus sum ego, qui dicere potest, Ecce nos reliquimus omnia & sequuti sumus te. Apostolorum itaque hæc vox est,non tamen omnium Apostolorum, nam & Iudas Apostolus fuit & in conuiuio inter Apostolos Christi recumbebat,dicebat & ipse,tuus sum,sed voce non corde.Venit & intrauit in eū Satanas,& cœpit dicere, non est tuus Iesu, sed meus. Denique ea quæ mea sunt cogitat, quæ mea sunt pectore suo voluit, tecum epulatur,tecum pascitur,à te panem accipit, à me pecuniā, tecum bibit,& mihi tuum sanguinem vēdit, tuus est Apostolus,& meus est mercenarius. Nō potest dicere secularis tuus sum:plures enim dominos habet,venit libido,& dicit;meus es quia ea quæ sunt corporis concupiscis, in illius adolescentulæ amore te mihi vendidisti,in illius concubitu meretricis pretium pro te enumeraui, venit auaritia & dicit argentum & aurum quod habes seruitutis tuę pretium est, possessio quam tenes, iuris tui emptio, venditio libertatis tuæ est,Venit gula,& dicit meus es, vnius diei conuiuium pretium vitæ tuæ est. Ille sumptus epularum tui est summa contractus. Et quod peius est carne emptus es, vilior cibo es tuo. Pretiosior est vnius diei mensa tua, quàm totius temporis vita:inter calices te redemi, inter epulas acquisiui. Venit ambitio, & dicit tibi,planè meus es, nescis, quod imperare te alijs feci, vt mihi ipse seruires? nescis quod potestatem ideo tibi contuli, vt meæ subijceres potestati? an ignoras Domino nostro dictū; Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me? ante ergo subijcitur qui alios vult habere subiectos. Veniunt omnia vitia, & singula ei dicunt, meus es, quem tanti repetunt vile mancipium est:quomodo ergo tu qui huiusmodi es poteris Christo dicere,tuus sum? Respondebit tibi ille; Nolo habere seruum pluribus dominis seruientem, nam quomodo meus es,si verbis mihi dicas, tuus sum,& operibus neges? Non est meus quem libido succendit, quia mea castitas

Matth. 19.

Libido.

Gula.

Ambitio.

Matth. 4.

est, non est meus, quem cura spoliandi minoris excogitat, quia mea est largitio, non est meus, quem aura mobilis inquietat, quia mea est trãquilitas, non est meus, vini crapula temulentus, gloriæ secularis ebrius, pax sum ego, litigare nõ noui, non est Christi, nisi qui alienus est à crimine: qui enim plures dominos habet, non potest Christo dicere, tuus sum ego: & ideo Psalmista, vt ostenderet qua ratione quis dicere potest Christo, tuus sum ego adiungit. Iustificationes tuas exquisiui, quasi dicat, ille verè tuus est, qui nihil aliud extra te quærit. Solum quærit iustificationes tuas, idest, mãdata tua perficere, hæc omnia elegãtissimè ac sanctissimè Ambr. in hoc Psalmo concionatur. ¶ Sed secundo aduertendum, quod in hoc versu videtur responsum dari quæstioni factæ. 1. Reg. 30. Vbi dicitur; Cuius es tu, vel vnde & quò pergis? ita quęsiuit Dauid à quodã peregrino: & hæc tria quærit Christus à nobis. Et ad primam interrogationem respondet dicendo, tuus sum ego. Ad secundam cum dicit, saluũ me fac, quasi dicat, Ego sum de terra saluandorum, scilicet, ciuis Ierusalẽ: causam vero viæ, vel finem propinquum ostendit, cum dicit; Quoniã iustificationes tuas exquisiui, sed ille à quo quæsiuit Dauid contrarium respondit, & multi inter Christianos, ita respondere possunt, dixit enim puer, Ægyptius, idest fatuus, mundanus, seruus sum viri Amalechitæ, id est, diaboli lingentis sanguinem, exiuimus ad australem plagam, hoc est ad prosperitatẽ mundi. ¶ Animaduerte tamen, quod tam iusti quàm peccatores Dei sunt, licet diuersimodè valde. Dicũt enim impij esse Dei quia per potentiam suam eos detinet puniẽdos. Iusti autem sunt Dei, quia inter bona & amabilia sua cõputant. Vnde Sapiẽ. 15. dicitur; Etenim si peccauerimus tui sumus sciẽtes magnitudinẽ tuam, hoc est infinitatẽ potẽtiæ tuæ qua impios sub iustitiæ tuæ ordine cõtines. Et si non peccauerimus, scimus, idest, firmissima fide credimus, quia apud te cõputati sumus, idest, numerati & electi, vt in cælis æternaliter præmiemur. In hoc gaudete, & exultate, quia nomina vestra scripta sunt in cęlis: vbi aduertendũ, quod istud dicitur præcisè de electis, quorũ numerus soli Deo cognitus est, vt docet Aug. in Enchirid. c. 22. & Ecclesia in quadam collecta dicit: Deus cui soli cognitus est numerus electorũ in superna felicitate locandus. Sed obserua, quod proceres atq; diuites homines aliter possident modica & vilia, aliter pretiosa & nobilia. Hæc enĩ cõputata habent & ad numerũ certũ redacta, ne aliquod

D. Ambrosius. 1. Reg. 30. Sapien. 15. Lucæ. 10. D. Augustinus.

eorum pereat, illa tamen & si possideāt non tanti pendent, nec cō-
putāt, nec in numerato habet. Nec enī scit qui ditissimus est quot
aciculos habeat in domo sua. Scit tamen quot aurea, vel argentea
vasa. Ad hunc modum se habet Deus circa reprobos & electos.
Nā licet omnium numerū nouerit, tamen electorū numerū quasi Simile.
prædefinitū, & de prima intentione computatū habet. Reprobos
vero quasi res viles nulliusq; momēti quasi nullius essent numeri
parui pendit, nec ea diligentia, ac proposito qua electi numeran-
tur, vnde Eccle. 1. Stultorum infinitus est numerus: quare Boetius Ecclef. 1.
lib. 1. Arithmet. loquens de diuisione numeri per diminutū & su- Boetius.
perfluum & perfectum dicit; In his est magna similitudo, virtutis
& vitij, perfectos enim raros inuenimus numeros, sed superfluos
& diminutos, multos & infinitos. Perfectus enim numerus est,
qui ex oībus partibus suis aliquotiens simul sumptis constat, si-
cut est numer⁹ senarius qui cōtinet numerū binariū, & ternariū, &
binarius ter sumptus, & ternari⁹ bis sumptus ipsum numerū sena-
riū cōstituūt, & infra cētū millia nō sunt nisi quinq; tales numeri,
& quia tāta est malorū copia, nō tāta cura est Deo, vt numerent, si
cut de electis, qui inter pretiosissima Dei vasa cōtinent: In magna
enim domo sunt vasa aurea, & argētea, & fictilia (ait Paul.) hæc nō 2.Tim.2.
habent in numero ea diligētia qua alia. Isai. de iustis cap. 13. dicit; Isaiæ. 13.
Pretiosior erit vir auro, & homo mundo obrizo, & bene dicit vir:
quia sicut lex ordinabat antiqua, mulieres & paruuli nō numera-
bantur, sed soli viri. Ita apud Deum effœminati, & ad virilia opera
molles, ineptiq; non cōputant inter pretiosa: sed tantū viri qui ad-
uersis, ac iniquis suggestionibus viriliter resistere audent. ¶ Vlti-
mo aduertendū, quod in Hebr. sic legitur; Ego tibi sum, sicut illud
Cant. Dilectus meus mihi, & ego illi, nā per hoc insinuatur amor Cantic.
amicitiæ qui reciprocus est, & inter Deū & hominē locū habet.

VERSVS SEPTIMVS.

Me expectauerunt peccatores vt perderent me: testimonia tua intellexi.

Septimum quod athleta Domini debet habere, id est, quod
aduersis non cædat: nam ars hominis ex eius operatione pro
batur. Fortitudo in pugna, seruitus in obedientia, arbor quæ
omni vento cędit signū est non adeò fixè radicatā esse, homo qui
omni aduersitati flectitur, non firmum habet fundamentū in Dei
amore.

Ephes. 3. amore. Vnde Paul. Ephes. In charitate radicati & fundati. Quare ait hic Psal. Me expectauerũt peccatores, vt perderent me. Tamẽ ego firmus, stabilisq; permãsi, nam subdit, Testimonia tua intellexi. Intelligere est intus legere, acsi diceret. Intus radicata mandata tua semper recondita seruaui: quapropter in aduersis rectus ac firmus permansi, vel ideo versu præcedẽti dixi; Saluum me fac, quoniam me expectauẽrunt peccatores insidiantes latenter, vt perderent me, faciendo cõsentire peccato. Obserua. Aliter expectat nos Deus, aliter diabolus, Deus nos expectat, vt saluet: diabolus vt perdat.
Isaiæ. 30. Isaiæ. 30. Propterea expectat Dominus, vt misereatur; de diabolo dicitur
Iob. 40. Iob 40. Absorbebit fluuium, hoc est dissolutos, & habebit fiduciã, quod isfluat Iordanis (idest vir iustus) in os eius.
Psalm. 9. & Psal. 9. Insidiatur in abscõdito quasi leo in spelunca sua. Iere. 3.
Ierem. 3. In vijs sedebit expectans eos quasi latro in solitudine, (Es caçador de espera.) Vnde Iob; Sub vmbra dormit in secreto calami, in lo-
Iob. 4. cis humẽtibus, nõ dormit, licet fingat se dormire, vt nos imparatos pleno agmine adoriatur, sed sub vmbra nos expectat, hoc est in tenebris peccatorũ, in vmbrosis locis, vbi veritas non docetur. Peccator odit veritatem, in tenebris ignorantiæ amat sedere. Vnde patres nostri statim vt peccarunt, sub vmbra ficulneæ fugientes delitescere voluerunt: nam qui malè agit, odit lucem, In secreto calami, calamus virorem præsefert extra, licet intra vanus sit, deliciæ sunt diaboli hypocritæ, & illi qui in exterioribus, & ceremonijs tãtum se bonos ac religiosos ostendere satagunt. Cum tamen in corde vacui omni virtutis medulla sint, cõtra quos iustus holocausta
Psalm. 65. medullata promittit offerre. Psal. 65. idest, opera pinguia, quæ ex deuotionis ac amoris pinguedine proficiscantur, ne de eis dicatur
Isaiæ. 29. illud Isaiæ. 29. Populus hic labijs me honorat, cor autẽ eorũ longe est à me. Nam sicut arũdo quolibet cõmouetur appetitu, quia vanum absq; charitatis medulla gerit cor. Vnde subdit, in locis humẽtibus. (Al beuedero, al abreuadero, como à pajàros,) idest, in corporis voluptatibꝰ eos expectat vt capiat, loca humida lutuosa sunt. In fæcibus, & libidinosis obscenisq; voluptatibus, vt postquã eos acceperit (con pantanas) vt in bello fit, exultet cõtra eos & im-
Thren. 2. properãs, ac sibilans dicat illud Thren. 2. Oẽs inimici tui sibilauerunt, & fremuerunt dentibus suis, & dixerunt, deuorauimus. En ista est dies, quam expectabamus, inuenimus, vidimus, sed contra eos ait iustus. Testimonia tua intellexi, non solum ore versaui, sed intus

intus legi ac meditatus sum,non in cortice, vt Pharisæi, sed intus in spiritu legi,intelligens legem tuam in spiritu præcipuè seruandam esse,hoc est in charitate,quæ est anima & mens legis tuæ.

VERSVS OCTAVVS.

Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis.

DVpliciter intelligi potest carmen istud, vel iunctim, vel diuisim,hoc est,vel cum connexione partis posterioris cum priore,vel secundum diuisionem partium.Hoc secūdo modo hunc facit sensum; Omnis consummationis,hoc est,omnis rei finitæ,consummatæ siue creatæ vidi finem, sed tuum mandatum est nimis latum, finem eius nequeo comprehendere, eo quod per omnia secula firmum permaneat,nec aliquem habeat finem, sed ad æternitatem Dei obseruatores suos perducat. In reliquis autē nihil tam perfectum & absolutū inueni,quod non haberet finem, quare Paul. 2.Corinth. 13.ait, Charitas nunquā excidit, nam per tale mandatum charitatem intelligit, vt statim videbimus.Itaque secundum hunc sensum consummatio accipietur pro ipsa re consummata, vel pro re creata. Vnde & aliqui cum infinitiuo verbi substantiui legunt sic,omnis consummationis vidi esse finem, sed quoniam secundum hanc huius versus intelligentiam videtur significari quædam aduersatio inter duas eius partes, satius primo modo interpretandus est,vt sit sensus. Vidi finem omnis consummationis, nempe mandatum tuum latum nimis, vel qui finis est mandatum tuum, & hoc est, quod præcedenti versu prædixerat se intellexisse de mandatis Dei. Dicitur autem charitatis mandatum nimis latum quoniam ad omnes se extēdit, omnes mortales comprehendit atque circuncingit, imò & vsque ad inimicos protelatur, atque extenditur. Ab eo etiam vniuersa lex pendet atque Prophetæ, quare ad Roma. 5. diffusam dicit charitatem in cordibus nostris,quod enim diffunditur,dilatatur, & charitas dilatat atque amplificat cor, vt ad omnes & ad omnia charitatis officia se ipsum extendat. Denique Prouerb. 10. dicitur, Odium suscitat rixas, & vniuersa delicta operit charitas. Quòd & de proprijs delictis & de alienis intelligi potest,de proprijs,quidem,quoniam per charitatem remittuntur omnia,secundum illud Lucæ.7. Dimissa sunt ei peccata multa,quoniam dilexit multum,de alienis,quoniā per cha-

Secundus intellectus huius versus.

2.Cor. 13.

Charitas.

Roma. 5.

Prou. 10.

Lucæ. 7.

per charitatem condonantur, atque teguntur. Nam charitas Christi facit, vt & iniurias & aliena delicta aduersum nos commissa condonemus, & ea quæ contra nos non sunt cooperiamus, secun-
Coloss. 3. dum illud ad Colossenses. 3. Donantes inuicem, sicut & Chri-
1. Petr. 4. stus donauit nobis. Et prima Petr. 4. Ante omnia mutuam in vobismetipsis charitatem continuam habentes, quia charitas ope-
Psalm. 31. rit multitudinem peccatorum. & Psalm. 31. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, hoc est condonata, idem enim est tegere, ac condonare, & alia litera dicit ex Hebræo; Et super omnes rebelliones operiet charitas, est enim charitas rebellionum, atque dissensionum pacificatrix, lites, atque bella componens, omniumque animos pacare contendit, verbis tegens discriminum occasiones, minuens ea quæ ad iracundiam alios prouocant, blandoque sermone deliniens ardua. Nam homo omnium animalium nobilissimum amore
Prouer. 15. potius, quàm vi trahitur, vnde Prouerbiorum. 15. Sermo mollis frangit iram. Verba quippe amorem redolentia mitigant furorem: quinimo & hanc addere rationem poteris, charitatis præceptum latum dicitur, quoniam amor viam vitæ quæ arcta est la-
D. Augustinus. Matth. 11. tam nimis ac spatiosam facit. Vnde Diuus Augustinus super illud Matth. 11. Iugum meum suaue est, & onus meum leue, ait, Amanti facile ac suaue est, non amanti difficile, vnde & Iacob. Pauci videbantur dies tot laboribus pleni præ magnitudine amoris. Est etiam latum: quoniam in hac vita adimpleri non potest
Ibidem. in tota sua latitudine, vt Diuus Augustinus docet, & quia nullus modus in amore est, quia modus charitatis est sine modo diligere, vt ait Bernardus. Quare latitudinem templi prohibitus est Pro-
D. Bernardus. pheta Ezech. metiri, quoniam charitas, quæ hanc latitudinẽ efficit, nec modum, nec mensuram habet. Hoc ergo amplissimũ charitatis præceptum reliquorum præceptorum, imò & omniũ operum virtutum finem, dicit esse Propheta, cum ait; Omnis cõsummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis. Acsi diceret; Finis cuiuscunque perfecti operis charitas est.

In principio huius octonarij dixerat vir, qui in eo loquitur, ꝙ omnes res creatæ in Deum tanquam in finem omnes operas, ac officia sua dirigunt, ac demum concludit, quòd omnia præcepta tam naturalia quàm diuina, ac in vniuersum omnium virtutum opera in talem etiam finem tendere debent, vt sic & ipse homo se

mo se suasque actiones in eum etiam protendere satagat. Vocat autem opera præceptorum, ac virtutum consummationes, quoniam qualibet virtus perfectum, ac consummatum opus habet in suo genere, nam virtus est (ait Philosophus) quæ bonum facit habentem & opus eius reddit bonum, vnde & de patientia dicitur Iacobi. 1. habere opus perfectum, harum autem virtutum finis est charitas quę dicitur latum mandatum valde, quoniam omnia in vltimum finem tendunt quem charitas immediatius inter omnes virtutes in se ipso attingit, nam fides ostendit eum, spes facit tēdere in eum, charitas nos vnit Deo, nam ideo dicitur vinculum perfectionis, quia nos vltimo coniungit fini, ac tanquam vinculum illi nos vnit, in quo omnis nostra perfectio consistit: virtutes autem Theologicæ præeminēt moralibus, quia habent Deum pro immediato obiecto, inter quas excellit charitas, vt Paul. docet, vnde idem Paul. prima ad Timotheum primo ait; Finis præcepti est charitas, quare idem erit dicere omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis, acsi diceret omnium virtutum viri Christiani finis est charitas, sed vt omnia consonent, & ea quæ à principio huius octonarij prælibauimus prosequamur, obseruandum censeo, quod inter eas conditiones, quas Dei athleta habere debet, ex quibus septem in præcedentibus versibus numeratæ sunt: octaua hæc est, quòd in omnibus actionibus suis pro fine Christum habere debet. Ipse quippe omnis consummationis & omnium præceptorum, ac virtutum finis est, secundum illud Ecclesiast. 43. Consummatio autem sermonum ipse est in omnibus. Et Paulus ad Romanos decimo. Finis enim legis Christus. Sed aduertendum, quòd dupliciter dicitur res aliqua consummari, vel quia consumpta est, & finem habuit, vt cum homo moritur, dicimus consummari, vel quia suam perfectionem adepta est, vt cum iam domus ædificata est, dicimus consummatam esse domum, ille moritur, & dicitur consummari: ista in sua constituitur perfectione, atque etiam consummatam dicimus. Vtroque modo Christus omnis consummationis dicitur finis, nam ipse omne consummauit malum, atque interemit, & omne bonum perfecit; & consummauit, & in sua vltima perfectione posuit. Mors ibi consummata est, atque deleta, nam vt dicit Paul. Absorpta est mors in victoria; cum iam mors triumphi palmam adepta

Aristotel. Iacobi. 1. 1. Tim. 1. Eccles. 43. Roma. 10. 1. Cor. 15.

adepta videbatur à Christo deuicta est (quito le la victoria de las manos) atque per Christum absorpta ac resoluta in vitam mors est, ita quod iam fere & nomē & officia mortis amiserit. Ero mors tua, ô mors, quia iam non mors, sed vita nuncupaberis, nam per te in vitam iusti transibunt æternam. Vnde & dies mortis iustis, dies natalis eorū dicitur, quasi tūc ad vitam nouā renascātur, quare ab eo die iusto dicit, quòd non videbit mortem, quia iam illi nō mors, sed vita est. Eo enim momēto, quo clauditur oculus ad hāc vitam, aperitur ad æternam, quare Psalm. Omnis consummationis vidi finem, idest, mors quæ omnia consummabat, per Christū consummata est, quo circa, & ipse Dominus in cruce dixit, Consummatum est, quo verbo mors omnia consumans, consummata est, imò & peccatum ipsum, quod verè malum est, omnesque mortales inuaserat, atque consumpserat: per Christum etiam deletum atque consummatum est. Quoniam iustificatio per ipsum expleta fuit, vt multotiens docet Paul. Prisci patres atq; Prophetæ nunquam ausi sunt dicere peccatum iam esse consummatum, sed quòd per Christum delendum erat, vnde Angelus qui loquebatur ad Danielem cap. 9. sic dixit; Septuaginta hebdomadæ abbreuiatæ sunt super populum tuum, & super vrbem sanctā tuam, vt consumetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia, & vngatur Sanctus Sanctorum. Septuaginta hebdomadæ annorum quater centum & viginti septem annos constituunt, quando Christus occidendus erat, & sua morte abstergenda iniquitas. Vnde Diuus Augustinus ait. Quis alter dicere poterat, peccatum consummatum esse, nisi qui vt peccata deleret consumptus est; consummatum est peccatum, quod omnia delebat per Christi mortem, quia consumptum est, omnis consummationis vidi finem, idest peccati, quod corporis & animæ consumptionem attulit. ¶ Vel tertiò imperiū dæmonis, qui omnia tyrannide quadam possederat finem habet. Ioan. 10. Nunc iudiciū est mundi, nunc princeps huius mūdi eijcietur foras, finitus est puluis consummatus est miser, defecit qui conculcabat terram. Extraham te Draco magne de medio fluminum, in quibus habitas. A cælo semel expulsus in terris possessionem acceperat, venit Christus ad terram, & ab ea ipsum dæmonem deterruit, ab obsessis corporibus eum expellendo, atque ab animalibus per gratiæ infusionem eliminan-

Marginalia: Oseæ. 13. — Dies mortis iustis dies est natalis. — Matth. 26. — Dan. 9. — Septuaginta hebdomadæ comprobātur. — D. Augustinus. — Ioan. 10. — Esa. 16. — Ezech. 29.

eliminando. A terra expulsus aerem petijt, ascendit Christus in aera, subeundo patibulum, & ab aere etiam deturbauit eum ad inferna detrusum, ibi descendens spoliauit, vbiq; debellauit, vbiq; deuicit, cum spolians principatus & potestates, traduxit eos triũphans confidenter in semetipso. Consummatum est ergo imperium dæmonis, & qui omnia consummabat finem habet.

De secunda significatione huius nominis: etiam verificari potest carmen istud, dicitur res consummari quando perficitur, & in vltimo perfectionis vertice collocatur. Primo ergo in Christi morte hominum malitia consummata est, atque vltimum attigit malignitatis punctum: quoniam vsque ad ipsum Deum peruenit, quo nihil altius excogitari potest, vnde Psalm.7. Consummetur nequitia peccatorum. Vbi Augustinus ait, tunc consummatam fuisse quando in ipsum Deum ausi sunt homines manus inijcere. Et vt id manifestius appareat, attende primò, ministrum tanti facinoris sic electum Iudam fuisse, qui nõ solum discipulus eius, sed & vnus ex duodecim selectis fuit, cum quo dulces capiebat cibos in domo Dei educatus, in eius mensa nutritus, in eius schola doctus, cui potestatem super aereas potestates dederat, à quo & virtutem miracula faciendi acceperat, cui & secreta crediderat, abditaq;, atq; diuina mysteria reuelauerat: hic tot muneribus clarus loco tanti beneficij, tot mala rependit, tetrius facinus excogitari nequit. Deinde qui ei parauerunt mortem ex electo eius populo fuere, in quo tot congesserat beneficia, tot contulerat bona, quorũ infirmis salutem reddiderat, mortuis vitam, cæcis visum, leprosis mundiciem, quos tali doctrina pauerat taliaque, ac tanta inter eos mirabilia fecerat, vt facilè esset tot argumẽtis eius agnoscere dignitatem, nisi inexcusabilis malitia eos excæcasset. Immane scelus quidem est hominem vita priuare, immanius innocentem occidere, sed vt semper ascendat iniquitas, immanissimum esset hominẽ vtilem reipublicæ crudelissimis cruciatibus enecare: quòd si super hæc omnia addideris talem hominem esse Deum, nõ erit plus vltra quo hominum nequitia, imò nec dæmonum, furiarumq; inferni procedere queat. Hominem ergo talem sputis oblitum, flagellis cæsum, spinis punctum, colaphis illusum, totque modis ludibrio habitum, in crucem agere, tetrius facinus quod esse poterit? Consummatum est ergo omne malum, quoniã malitia hominum supremũ iam attigit punctum, omnis consummationis, hoc

Psalm.7.
D. Augustinus.

est, omnis malitiæ hic visus est finis, quoniã vltra pcedere iam nõ valet. Cõsummata ergo atq; perfecta est malitia peccatorũ. Vnde postquã gustauit acetum dixit, Consummatũ est, & inclinato ca-
Ioan. 19. pite tradidit spiritum, acsi dicet. Iam vltra ascendere immanitas vestra non valet, cũ hominem in supplicia iam vltimum spiritũ efflaturũ, cui & cõmisereri decebat nouis tẽtatis affligere modis aceto, ac felle potatis quẽ aliter reficere deberetis, vt perferre posit quæ patitur. ¶Itẽ vt supra diximus per consummationẽ intelliguntur virtutes, quæ opus perfectũ & consummatũ habẽt in suo genere. In Christo ergo, & in eius cruce quælibet virtus ad verticẽ euecta est. Magnificum opus prudentiæ, vt pro omnibus vnus moretur,
Ioan. 11. vnius mors omnium hominũ repararet vitam, Expedit vobis, vt
1. vnus moriatur homo pro populo, & non tota gens pereat. Prudẽtia est, quæ mediũ in omnibus virtutibus ponit, quodnam conuenientius medium ad salutem hominũ quàm mors Christi? Vnde
D. Augustinus. August. 3. de trinit. c. 20. Verùm etiã ostendamus non alium mõdũ posibilẽ Deo defuisse, cuius potestati omnia æqualiter subiacent, sed sanandæ miseriæ nostræ cõuenientiorẽ alium non fuisse. Vnde Christus à Paulo Dei virtus, & Dei sapientia prædicatur, quoniã in eo maximè prudẽtia, atq; sapientia diuina splendet. Fortitudo etiã hic emicat, quæ mediũ, inter timorem & audaciã constituit, ne temere pericula mortis adoriantur, Christus Dominus timuit, horruitq; in horto mortem, cum opus fuit ad veritatẽ carnis suæ ostẽdendã, & ne temerè mortem aggredi videretur, prius expauit, naturaleq; desiderium cõseruandi vitam in oratione explicuit, at cum opus fuit, fortiter hostibus obuiam venit, patientisimeq; ludibria, flagella, atq; acerbisimam mortem sustinuit.
Aristotel. Et vt Arist. docet præcipuus fortitudinis actus est sustinere, & potior quàm aggredi: qui ergo tot sustinuit cruciatus, fortisimus meritò dici debet. Vnde & leoni propter fortitudinem compara-
Gene. 47. tur in sacris literis. Gene. 47. & Apocal. Quid de iustitia dicam? de qua Philosophus dicit, quód nec hesperus est sicut illa. Et tamẽ in morte Christi plusquam Sol splenduit, cum ad vnguem seruata fuit, imò & superabundauit. Hominis quippe debitum, quod ipse soluere non potuit, supereffluenter à Christo solutũ est, qui & de rigore iustitiæ satisfecit, & ad plenũ Dei iustitia deducta est, cum quodlibet Christi opus ratione diuinæ personæ quæ operabatur infiniti valoris, immẽsæq; fuerit satisfactionis, quare Christus dñs appella-

appellatur virga, in sacro eloquio, Isaiæ. 11. Egredietur virga de radice Iesse, & ascēdet sicut virgultum corā eo; Fuit quippe iustitiæ Dei virga, in qua rectitudo diuinæ iustitiæ, ostensa est. Apprehendens enim crucis virgā manibus suis, vniuersam Dei iustitiā adimpleuit, taliter quòd ad plenū pro homine satisfecit, iustitiaq; Dei consummata fuit, vt ipsemet Dn̄s Ioanni in baptismo dixit, Sic decet nos implere omnem iustitiā. Vnde & Psalmista, Psal. 22. dixit; Deduxit me per semitas iustitiæ: & vt ostenderet quod de iustitia quā Christus in cruce manifestauit, loquebatur: subiungit, Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Hoc est crux Christi, quæ pro me integrè satisfecit. Quid plura? proprio filio suo nō pepercit, sed pro omnibus tradidit illū, quò sublimius iustitia Dei euehi potuit, quæ & ipsum vnicum Dei filium patibulo appēdit? quare tantum beneficiū nunquam à memoria hominum excidere fas erit: secundum illud sapientis consilium; Gratiā fidei iussoris tui ne obliuiscaris, posuit enim pro te animam suam. At charitas, hic etiam consummata fuit, quia in finem dilexit nos; Maiorē charitatē nemo habet, quàm vt animā suam ponat quis pro amicis suis, ait Dominus; sed maiorem tu Dn̄e habuisti (inquit Bernardus) qui & pro inimicis occisus es. Cōmendat autem charitatē suā Deus in nobis, quoniam cum adhuc peccatores essemus: secundum tempus Christus pro nobis mortuus est. Hoc enim fastigiū charitatis est, vnde in ferculo illo quod sibi fabrefecit Rex Salomon: in supremo loco erat charitas. Cant. 6. sic dicitur; Ferculum fecit sibi Rex Salomon de lignis Libani, colūnas eius fecit argenteas, reclinatoriū aureum, ascensum purpureum media charitate constrauit propter filias Ierusalē. Media, ait, hoc est (la boueda) quod supremum est charitate constrauit, ad quam tamen charitatem per ascensum purpureum ascendit, hoc est, per sanguinem passionis quam pro inimicis etiā effudit. Tam forti amoris nexu cōiunctus fuerat Ionathas cum Dauide, vt ei & arcum suum sagittas, atque gladium donauerit, imò & vsque ad baltheum, & suis se spoliauit vestimentis, quæ & illi tribuit: diligebat enim eum sicut animā suam! O ineffabilis charitatis ardor Dei filij erga nos, quibus in tanti amoris symbolum vitam, atque animam suam tribuit, quæ per baltheum significabatur, sicut enim baltheus vestes colligit, atq; constringit, sic & anima corpus, atq; eius membra solida collecta, atque constructa seruat; Discinctus, ergo appa

Isaiæ. 11. Math. 3. Psalm. 22. Roma. 8. Prou. 19. D. Bernardus. Rom. 5. Cant. 6. 1. Reg. 18.

ruit in cruce, cum vita functus eam pro nobis expendit arcum sagittas, atq; gladium dedit, cum crucem, quæ arcus fuit, lanceam, clauos, atque flagella & spinas nobis etiam contulit ad salutem, suis se ad literam spoliauit vestibus, quæ in sortem militibus deuenerunt, quò amplius ascendere valet charitas? hic apex, hic vertex, ac fastigium eius est. Rectè, ergo Propheta omnis consummationis se vidisse finem dicit, cum omnium virtutum (quæ in fine hominem collocant) finem, atque supremã perfectionem in Christi pasione præuidit. Consummatum est, quia omne opus virtutis hic suam adipiscitur perfectionem.

Vltimò, Omnis consummationis vidit finem, quoniam ipsum Christum, qui omnis perfectionis, atque consummatæ rei est finis, in cruce consumptum vidit. Consummatus est ille qui omnibus rebus initium dedit, omnium rerum principium finem accipit, finis vniuersorum finitur, consummatus factus est omnibus obtemperantibus eum causa salutis æternæ. Hebr. cap. 2. Decebat enim eum propter quem omnia, & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat authorem salutis eorum per passionem consummari, sicut ergo ille omnia quæ ad meam salutem attinebant consummauit, ita & ego quæ ad eius cultum pertinẽt, perficere debeo. Vita consummare, omniumque virtutum opera ad perfectum adducere teneor.

Hebr. 2.

DECIMVSTERTIVS OCTONARIVS.

ם

1. Mem. Quomodo dilexi legem tuam Domine: tota die meditatio mea est.

2. Mem. Super inimicos meos prudẽtẽ me: fecisti mandato tuo, quia in æternũ mihi est.

3. Mem. Super omnes docẽtes me intellexi: quia testimonia tua meditatio mea est.

4. Mem Super senes intellexi: quia mandata tua exquisiui.

Ab omni

Ab omni via mala prohibui pedes meos: vt custodiam verba tua. 5. Mem.

A iudicijs tuis non declinaui: quia tu legem posuisti mihi. 6. Mem.

Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. 7. Mem.

A mandatis tuis intellexi: propterea odiui omnem viam iniquitatis. 8. Mem.

INCIPIT TRACTATVS DECIMVSTERTIVS.

VERSVS PRIMVS.

Quomodo dilexi legem tuam Domine: tota die meditatio mea est.

N hoc octonario Propheta induit personam tanto affectu inhærentis legi Dei, vt in ea continuè occupetur: quæ persona explicatur in hoc primo versiculo cum dicit (Quomodo dilexi) quod non interrogatiuè, sed admiratiuè legendum est, acsi diceret, o quomodo, vel quantum dilexi legem tuam Domine. Litera autem quę huic additur octonario est, Mem, tertia decima in Alphabeto Hebraico. Quæ primo significat viscera, Per viscera autē in Scriptura significatur charitas iuxta modum loquendi Apostoli, ad Philip. 1. Testis mihi est Deus quomodo vos cupiam in visceribus charitatis. & Lucæ. 1. Per viscera misericordiæ Dei nostri in quibus visitauit nos oriens ex alto. Interpretatur etiam ex ipsis vel ex intimis, vel ignis, per quæ omnia charitas intelligitur, quæ tanquam ex intimis medullis cordis accenditur, ipsa enim est de qua Ieremias sub hac litera dicit Thren. 2. De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me, quia vnctio charitatis quæ docet de omnibus, facit super senes intelligere & eloquia Dei dulciora super mel & fauū

Hic propheta tāto afficiē legi Dei vt in ea cōtinuè occupetur.

Mem, idest viscera, per viscera autē significatur charitas.

Philip. 1.

Lucæ. 1.

Thren. 3.

reddit, vt in hoc octonario dicitur. Et quod per ignem charitas intelligatur, ipse Dominus Lucæ. 12. explicuit dicens; Ignem veni mittere in terram & quid volo nisi, vt ardeat? Hæc est autem vera dilectio, quæ ex intimis medullis cordis procedit. Nā quæ in ore solum versatur, mendacium potiùs assentantium hominum est. Vnde. 1. Ioannis. 4. Fratres diligamus non verbo, nec lingua, sed opere & veritate. Nam sicut veritas speculatiua est, cum intellectus adæquatur ad rem, ita veritas practica erit, cum verba consonant menti: suntque fidelissima transcriptio originalis veritatis, quæ in animo est. Aliàs verū erit tritum illud prouerbium quod dicitur, Osculor ipse manus quas vellem cernere truncas. In præcedenti quidem octonario de obseruandis mandatis Dei plura præmiserat: in hoc autem de dilectione eorum loquitur, vt intelligatur; quod non ex timore, sed ex amore ea obseruat, quare cum illi finem imposuisset, dicendo; Latum mandatum tuum nimis; hic explicat, quod charitas sit hæc latitudo, cum subdit, Quomodo dilexi. Ex dilectione quippe mandata Dei obseruari debent, non ex timore. Vnde hic ait Ambr. Qui diligit, ex voluntate facit quæ sibi sunt imperata, qui autem timet ex necessitate. Itaque Dominus operationes seruulorum suorum spontaneas probat, potius quàm coactas. Ideo ex seruis liberos facit, vt magis voluntatum nostrarum munera, quàm necessitatē obsequij proferamus. Cum dicit, Domine, quasi testem ipsum ostendit, quia diligendo legem etiam ipsum legislatorem diligit. Sed quæri potest quomodo diligitur lex quæ homini aduersatur, sicut dicitur Matthæi. 5. Esto consentiēs aduersario tuo cito, id est, legi diuinæ. Ad quod sapiēs, Prouerb. 9. respondet cum dicit; Argue sapientem & diliget te, quo contra de stulto dicitur cap. 15. Non amat pestilens eum qui se corripit, bene ergo dicit, quomodo dilexi legem tuam, quia lex diligibilis est, eo quod lumen præstat eunti, secundum illud Prouerb. 6. Mandatum lucerna est, & lex lux, & Sapien. 6. Diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis populis. Et certè lex naturalis valde diligibilis est, qm̄ vt in primo versu primi octonarij docuimus proportionē connaturalitatēq; habet cū hominis ratione, atque natura, amor autē pondus quodā est, quod in sibi adæquata propendit; lex euāgelica est lex gratiæ, lex amoris, ipsa secū suā dilectionē portat: in dextera eius ignea lex; in dextera vbi locus est, fauoris noua lex apparet quæ ignea hoc est amabilis est, vtpote

[Margin notes: Lucæ. 12. — 1. Ioan. 4. — D. Ambrosius. — Math. 5. — prou. 9. — Ibid. 15. — prouer. 6. — Sapien. 6.]

filijs

filijs data, cum vetus seruis fuerit posita & ideo in sinistra erat, sed qm̄ lex vetus ad nouā dirigebatur dilectūque,atq; amabilē Christū ostēdebat,ob hoc etiā diligibilis erat, præter hoc quod à Deo optimo maximo data fuit,cuius opera, vtpote valde bona secundum se maximè amore digna sunt. (Tota die meditatio mea est.) Per diem hic significare videtur (ait Ambro.) quod ei qui in lege meditatur Dn̄i semper dies est, & lumen sine defectu quod nullæ tenebræ noctis interpellent;& fortasse illi qui nouum testamentum non recipiunt in nocte legerunt, & ideo nescierunt nec intellexerunt,vnde & saluator ne nos etiam legeremus in tenebris admonet,dicens,Ambulandū in die,quia nō offendit qui in die ambulat, qui autē ambulat in tenebris scrupulū offensionis incurrit. Dicitur autem tota die,vel toto tempore, quia omnis sancta actio legis est meditatio, vt dicit August.in glo. quicquid sancte agitur meditari legem est,vel sicut dicitur;Oportet semper orare & non deficere,hoc est statutis horis ad orandū & meditandū,sic statutis temporis & congruis semper meditanda lex Domini est. Vel si vis tertiò,tota die & toto tempore meditanda lex diuina est:quoniam in quolibet negotio gerendo præoculis semper habenda est, ne verbo,vel facto ab ea,vel tantillum separeris. Vnde Prouerbiorum.6.dicitur, Liga eam in corde tuo iugiter & circunda gutturi tuo, cum ambulaueris gradiatur tecum, cum dormieris custodiat te & euigilans loquere cum ea. Et conuenit hic locus cum eo quod est in Deutero.cap.6.Erunt (inquit Moyses) verba quæ ego pręcipio tibi hodie in corde tuo & narrabis ea filijs tuis & meditaberis sedens in domo tua & ambulans in intinere:dormiens, atque consurgens & ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntque & mouebuntur inter oculos tuos scribesque ea in limine, & ostijs domus tuæ.Quare non satis mirari queo Christianorū ignauiam socordiamque, qui cum tale tantumque negotium in manibus gerant nempe continuam meditationem mādatorum Dei, quæ ad æternam perducit vitam adeò otio inertiæq; vacent, vt cū negotia secularia non habent in quibus occupētur:otiosos se existiment nihilq; quod gerant se habere putent, quasi vel in æternū viuere,aut perire nullū negotiū sit & non potius omniū maius,atque potissimū, Simile est regnū cælorū homini negotiatori quærenti bonas margaritas, Matth. 13. Hoc est Chr̄iani hominis negotiū quod nullū secum cōpatitur otiū, cū in rebus tanti pōderis

D. Ambrosius. Ioan. 11. D. Augustinus. Prouer. 6. Deut. 6. Matth. 13.

verſetur, quare ab ore orthodoxi viri verbum hoc abſit, otioſus ſum quia non habeo negotia quæ geram, cum erga maxima, atq; periculoſa negotia verſari debeat, nempe ſuæ ſaluationis æternæ quã per obſeruantiã mandatorũ Dei conſequitur. Obſerua quod quilibet apud ſe querere & inueſtigare debet quomodo diligat legem Dei, & ſuam conſcientiam de hoc ſepius interroget, nam quidam diligunt legem Dei mercenariè lucri gratia, vt queſtuoſi prædicatores qui virtutis vultus fingunt, obtentu diuitiarũ, atq; prouentuum. De quibus. 1. Timot. vlti. Hominum mente corruptorum qui à veritate priuati ſunt exiſtimantes quæſtum eſſe pietatem; Corruptioni mentis attribuit Paulus hanc exiſtimationem, Sapien. 15. Exiſtimauerunt luſum eſſe vitam noſtram & conuerſationem vitæ compoſitam ad lucrum, & oportere vndecunque, etiam ex malo acquirere, Mich. 3. Sacerdotes eius in mercede docebant & Prophetæ eius in pecunia diuinabant. Alij diligũt legem curioſè contra quos Paul. 1. Timoth. vlti. O Timothee depoſitum cuſtodi deuitans prophanas vocum nouitates & oppoſitionem falſi nominis ſcientiæ quam quidam appetentes circa fidem exciderunt, Hi ſunt qui Euangelicas veritates quaſi philoſophicas & prophanas quærunt, quare Dominus Ieſus coram Herode, nec verbum protulit, quia curioſitate quadam eum interrogabat: & expectabat ab eo eadem vana curioſitate aliquod ſignum videre. Alij eam diligunt vanè nempe, quia inde inflantur. 1. Corinth. 8. Scientia inflat, Prouerb. 25. Mel inueniſti comede, quod ſufficit tibi ne fortè ſatiatus euomas illud. Tũc maximè inflat mel quando cum pane calido comeditur, ſic ſcientia cum inani gloria. Alij legem amant luxurioſè nempe vt in ea delectentur ſicut in carmine, Ezech. 33. Eſt eis verbum Domini quaſi carmen muſicum, quod ſuaui dulcique ſono canitur. Alij ſimulatoriè & fictè, vt boni videantur ab hominibus, vt Phariſæi, contra quos Iſaiæ. 58. Me etenim de die in diem quærunt & ſcire vias meas volunt quaſi gens quæ iuſtitiam fecerit. Alij nequiter nempe, vt alios poſſint peruertere. Pſalm. 7. Et in eo parauit vaſa mortis. Hoc eſt in actu ſacræ ſcripturæ. Non tamen ſic diligenda eſt lex: ſed vt ſponſa, vt ſoror & vt amica. Sapien. 8. Quæſiui eam ſponſam mihi aſſumere & amator factus ſum formæ illius, in cuius ſignum doctoribus, atque magiſtris datur annullus in manu, quaſi qui cum ſapientia ſponſalia contrahant, Prouerbiorum

1. Tim. vlt.
Sapien. 15.
Mich. 3.
1. Tim. vlt.
1. Cor. 8.
Prou. 25.
Ezec. 33.
Iſaiæ. 58.
pſalm. 7.
Sapien. 8.

biorum.7.Dic Sapientiæ soror mea es, & prudentiã voca amicam tuam.Itẽ diligenda est,vt dilecta à Dño nostro. Sap. 8. Dominus omnium dilexit eam.Item vt quædam omnium bonorum vena. Iob. 28.Habet argentum venarũ suarũ principium & auro locus est in quo conflatur,& subiungit;Glebæ illius aurũ,& supra,Beati qui scrutantur testimonia eius:nimirum sicut ille,qui aurũ in glebis scrutatur.Item sicut milles diligit arma sua. Hebr. 4. Viuus est enim sermo Dei & efficax & penetrabilior omni gladio ancipiti, Deniq; vt thesaurus, Pro. 2. Si quæsieris eam quasi pecuniã & sicut thesauros effoderis illã: tũc intelliges timorẽ Domini.Quia igitur sic dilexi eam(ait Propheta) tota die meditatio mea est, quia Matth. 6.dicitur; Vbi est thesaurus tuus ibi est & cor tuum.(Tota die,)Ecce perseuerantiã Psal. 24.Oculi mei semper ad Dominũ,& Psal. 1. In lege eius meditabitur die ac nocte, hæc est autem vera contemplatio cui nullum falsum admisceri potest,sicut in cõtemplatione humanæ scientiæ multa falsa commiscentur, & quia ita lex Dei meditatio iusti est;subiungit.

Prou. 7. Sapien. 8. Iob. 28. Hebr. 4. Pro. 2. Matth. 6. Psal. 24. Psal. 1.

VERSVS SECVNDVS.

Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo: quia in æternum mihi est.

ISTE versus duplicem habet sensum. Primus est, vt propheta mandato Dei edoctus & prudens effectus: amorem suum etiam ad inimicos extenderit, nam hæc dictio (super) quandoque significat propensionem animi ad rem supra quam est, sicut Psal. 40. dicitur; Beatus vir qui intelligit super egenum & pauperem, id est, qui cogitat & curam accipit de illo. Aliquando vero significat excessum & superexcellentiam rei, supra quam est. Vt Psalmo. 53. Super inimicos meos despexit oculus meus. Et secundum vtramque huius vocis significationem poterit explicari carmen istud; Secundum primum intellectum hunc reddit sensum. Super inimicos prudentem me fecisti, id est, mandato tuo sic me fecisti prudentem,quod super inimicos meos animus meus propenditur ad eos diligẽdos. Præuidebat iam propheta & quasi à longe salutabat illustrem illam salutiferamque doctrinam, quam in monte optimus magister Christus docuit cum Matth. 5. clamabat. Audistis, quia dictum est antiquis, diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum, Ego autem

Dictio super. Psal. 40. Psal. 53. Matth. 5.

 dico

dico vobis; Diligite inimicos vestros &c. Adeò hominum malitia increuerat atque adeò facinorosa mortalium conditio mundum inuaserat, vt rationis luce offuscata in ipsos radios solis impingerent, & ea quæ iuris naturæ erant mandata, vel omnino abolerent vel praue intellecta, dum rudiorum animos ea docent, erroribus offuscatos darent. Inter alia autem monstra, quibus mundum dilaniandum cōmisserant, hoc vnū fuit, quod sicut amicis debebant benefacere, ita & inimicos odio prosequi atque in eos vindicari deberent, quod idem est ac si quis tibi suaderet, vt temetipsum dilaniares morsibusque brachia ac cætera membra lacerares atque confringeres. Nam cum omnes homines vnum cōmune corpus nempe vnam rempublicam constituamus, & præcipuè christiani, vt Paul. docet si liberam haberes potestatem proprio arbitrio atque libidine aliū interimere, vel percutere, vel aliquouis modo iniuria afficere, vt liuoris tui vindictam ab eo sumeres suasum te putareris, vt membra huius corporis dicerperes, confringeres, perderes, corpusque cōmune destrueres: ita nec cōmunis atq; polytica vita constaret nec homines in republica vitā agere possent, sed more bestiarū in abditis delitescerent siluis, vt aliorum hominum rabiem declinare valerent, qua lue quæ maior excogitari posset?

Esa. 9. Contra quos Esa. 9. dicitur; Vnusquisq; carnē brachij sui vocabit Ephrain Manassem, Manasses Ephrain. Hos errores peccatū gen

Cic. 1. de offic. tilitas obcæcata docuit. Cicero. 1. de off. docet virū bonū esse, qui quibus potest prodest: nocet nulli nisi lacessitus iniuria, vbi vindicte propriæ facultatē tribuit viro probo, deinde etiā inter ipsos Iudæos supernaturali lumine illustratos, ac diuinis legibus eruditos, hæc pestis serpit atque conualuit. Pharisæi quippè qui populo placere volebant difficiliora legis à quibus vulgi animus abhor rebat in ea, quæ sibi placitura censebant cōmutabant, cum & ipse

Esai. 30. populus, Esa. 30. conclamaret; Loquimini nobis placentia, videte nobis errores, quibus arriserant assentatores illi prophanique legis Dei prædicatores, sed Christus Dominus, qui lumen mundi venerat, vt tenebras separaret à luce, ascendens in montem tanquā è publico suggestu hos refutans errores, hanc nobis veram do-

Matth. vbi supra. ctrinam proposuit dicens; Audistis quia dictum est antiquis &c. ego autem dico vobis; Diligite inimicos vestros &c. Venit enim optimus magister & doctor, vt hanc amoris charitatisque citharam temperaret, quamlibet fidem siue chordam in suæ conso-

nantiæ

nantiæ puncto collocans, insuper & artem docens, quibus fides tactæ concinum placidumque sonitum in aures hominũ immitterent. Olim Ægyptij gerogliphycis picturis documenta sua memoriæ mandabant antequam characteres adinuenti essent, vnde vt amicitiam significarent citharam pictã ostẽdebant; sicut enim ex vocum proportionabili cõsonãtia musica cõstat, sic & ex animorũ æquabili cõcordia amicitia conflatur, quid autẽ erit lex diuina, quæ tota amoris est nisi quædam lira vocum dulcissime sonantium suauitate mirabiliq; ac concinna melodia tẽperata gratum animi auribus sonitum ingerens influẽsque? Sed tamẽ vt tale instrumentum concordẽ proferat melodiam duo necessaria sunt, & quod fides ipse quælibet in suo puncto proportionabiliter collocatæ sint, si enim ea quæ dicitur prima laxetur, quarta vero aut quinta euehatur dissonũ valde sonitum in ipsa melodia efficient. Et etiã quod arte tangantur, qui enim absq; musicę industria fides percutit non consonas, sed confuse dissonas voces fidium efficit. Hæc duo omnium magister nos docet; Chordam proprij amoris nimis euectam eleuatãque tunc tẽporis habebant homines, docebant, quippè adeò propria cõmoda exequẽda, vt & proprios parẽtes perire potius paterẽtur, quã vel ipsi minimũ incõmodũ præsentirẽt: è cõtra vero dilectionis proximi chordã adeò laxatã sub missamq; habebant, vt ad inimicos nullatenus sonitũ daret, quare intemperatum inconcinumque sonitũ emittebant, Christus Dominus proprij amoris chordã laxauit atq; submisit dicens; Quod seipsum debeat homo odio habere, vt saluet animã suã, proximi autem lineam siue fidẽ euexit atque in eodẽ puncto quo proprij amoris erat chorda collocat, cũ docet; Diliges proximũ tuũ sicut te ipsum, imo & vsque ad inimicos extendit sonitũ, vt ad illos etiã concors hæc proferatur musica. Insuper & docet artem, quo fides tangendæ sunt nempè charitatem & amorem tali tenore, ac industria, qua & cithare fides percutiũtur. Si enim vnam percutis non debes aliam tangere, cuius vox cum ea non coëat atque conueniat aliàs inconcinam facis melodiam, sed quælibet per se tangatur, vel cum ea percutiatur amica vox. Pharisæi talem ignorabant industriam confuséque percutiebant fides, vocesque ipsas inconcine confundebant: non distinguere sciebant inter hominem & inimicũ, sed confuse vtrũque dãnabãt cũ tamẽ aliter considerandus est homo aliter inimicus, inimicus ipse quatenus homo

amore prosequendus, quatenus inimicus euitãdus est: prima vox tangenda, secunda minimè, quia dissona est, hoc charitas docet, quam Christus prædicat, quæ ars atq; magistra huiusmodi musicæ est, inimicus quippè naturã habet, quæ bona est, habet & nequitiã, quæ dissona vox est: illam charitate percute, quoniã inimicus quatenus homo proximus est atq; charitate diligendus, licet quatenus inimicus euitãdus, quoniam nequitia dissona & impro-
1.Cor.13. portionata vox est, quare Pau. 1. Cor. 13. ait, quod sine charitate factus est velut æs sonãs aut cymbalum tinniens, sed lex Dñi voca
Psal. 149. tur Psalteriũ decẽ chordarũ, secundũ illud Psal. 149. In Psalterio decachordo psallã tibi, quoniã hac arte percutiũtur omnes decẽ chordæ nempe charitate, cũ in duobus mãdatis dilectionis Dei & proximi vniuersa lex includatur. Satis autẽ prouisum tibi putes erga aduersarios tuos si quatenus inimici sunt & tibi infesti eis resistere posis, ac te inculpatè defendere, sicut satis prouisum esset à natura igni, vt aquæ in frigiditate posit resistere in hac enim tantum cõtraria est illi. Inimicus non tibi aduersatur in natura, sed in malitia, hãc deuita, illã serua, nihil enim tibi nocet, sed sicut prudẽs medicus infirmati medicare, infirmũ autẽ superstitem dimitte. Id enim efficit medicus flebotomiã enim atq; potionẽ amaram sectionẽq; mẽbrorũ ad hoc ordinat, vt pessimis euacuatis humoribus sanus superstesq; infirmus remaneat. Hãc à Deo edoctus veritatẽ dicebat; Super inimicos meos prudentẽ me fecisti mandato tuo, hoc est, id lex tua docet mandatq;, vt etiã inimicis meis bene prospiciam quatenus homines proximiq; mei sunt, & hoc emolumentum affert asidua legis Dei meditatio.

Cæterum licet sensus iste pius proficuusq; sit, tamen proposito magis cõgruit, vt intelligatur secũdo modo, nẽpe quod per mandatũ Dei prudẽtior euadit iustus super oẽs inimicos suos, quare ibi, mandato, est in ablatiuo, hoc est dicere, per mandatũ tuũ super inimicos meos doctior euado, ac si diceres diuitijs tuis alijs ditior sum. Per inimicos autẽ hìc intelligit oẽs qui Chr̃o aduersantur, vel in doctrina, vel in moribus quoniã huiusmodi vera destituti sunt sapiẽtia, quę ex sola lege Dei cõparatur. (Quia in ęternũ mihi est.) nimirũ hoc mandatum tuum, mali enim generati in seruitutem,
Galat. 4. quos filijs Agar confert Pau. Gal. 4. ex Dei mandato temporalia quæsierunt, & ideo temporaliter seruiunt, non æternum est illis Dei præceptũ: iusti vero ipsum legislatorẽ pro præmio expectãt,
quare

quare mandatum illis æternum est,& hæc est dilectio, quæ in tabulis cordis scripta manebit in æternū cuius præmiū est dilectus.

VERSVS TERTIVS.

Super omnes docentes me intellexi: quia testimonia tua meditatio mea est.

TAntum effert doctrina legis Dei homines, qui eam obseruant, vt super omnes doctores & magistros eos eleuet. Per doctores hic intelligit Scribas & Pharisæos qui legē docebāt, sed improbè,habebāt enim zelum Dei,sed non secundū sciētiam Rom.10.ignorabāt enim Dei iustitiam,& suā quærebāt statuere,& ideo iustitiæ Dei non erant subiecti,vt dicitur Rom.9.Fides autē docet super istos doctores nos nō ex iustitia, quæ nostris viribus acquiritur, sed ea quæ est Christi Iesu iustificari.Vnde idē Paul. docebat Philip.3.Vt inueniar in illo non habens meam iustitiā,quæ ex lege est,sed illā quæ ex fide est Christi Iesu.D.Aug. hunc versum de Christo Domino intelligit,nam quia membra & caput vnum corpus efficiunt,aliquādo caput pro mēbris, aliquādo membra pro capite loquuntur. Hoc enim sacramentum est explicatum, Gen.2.Erunt duo in carne vna; Dicit ergo Christus Dominus, Super omnes docētes,id est,super omnes homines,qui me vel corpus meum,quod est Ecclesia docere putant intellexi,id est,clariorem omnium habui scientiam, vtpote doctus à Patre, vt ipse dicit, Quæ pater me docuit,hæc loquor Ioan. 8. Quod secundum naturam humanam intelligi debet, & cum esset duodecim annorum in medio doctorum inuentus est à parentibus in tēplo, & interrogans illos; Stupebant autē omnes super doctrina & responsis eius,puer duodecim annorū,cum parū notitiæ rerū solent habere pueri, eo quod nō tam perfectè cōsumptus est humor cerebri, qui eos impedit à perceptione specierum, vel saltem tunc aliqua clarius percipere inceptant,quàm antea: tūc ergo cum alij pueri addiscere incipiunt, ipse in admirationem rapiebat doctores ipsos legis atque docebat,quoniam vt ait Pau. ad Corinth. Quod stultum est Dei sapiētius est hominibus, quod enim apud homines reputatur stultitia nempe pueritia, id in puerulo Iesu summa apparuit sapientia, quę & ipsos cōfundebat sapiētes. Virga Moysi sapiētum Ægypti virgas deuorauit,quoniā sapiētia Dei omnē sapientiā extinguit; Stultamq; reddit; Perdam sapientiam, sapientum

Rom. 9. Philip. 3. D.August. Gen. 2. Ioan. 8. Lucæ. 2. 1.Cor.1. Figura.

ſapientum; Nonne ſtultam fecit Deus ſapientiam huius ſeculi? Ea quæ ſub ipſo erant replebāt templū, Eſa. 6. hoc eſt infima Dei, & quæ videntur redundare: ea templum adimplent eiuſque doctores in ſtuporem vertunt. Chriſtus ergo etiam ſuper hos doctores intelligit, quia teſtimonia Dei ſpiritualiter meditabatur, ſpiritualiter intelligebat non ſecundum corticem literæ, vt illi: & ideo ſuper omnes illos doctior erat.

VERSVS QVARTVS.

Super ſenes intellexi: quia mandata tua quæſiui.

HOc eſt intellexi antiquam legem fuiſſe quaſi fundamentum nouæ, vel figura, & vmbra, vel venter vbi incluſa portabatur lex noua. Vidit Ezech. rotam in medio rote, hoc
Viſio Ezechi. 1. eſt, nouum teſtamentum in medio veteris, & ſpiritus vitæ erat in rotis, quoniam vtrūq; teſtamentū à Spiritu ſancto eſt, & Chriſtus Dn̄s dicit; Verba quæ ego loquor vobis ſpiritus, & vita ſunt. Vel ſecūdo, quod per ſenes intelligatur antiquus populus Iudæorum, qui fatuitate & intellectus debilitate ſenuerat. Populus gētiliū iu-
1. Petri. 2. nior filius, quia regeneratus per gratiā, quibus Apoſt. Petrus quaſi modo genitis infantibus ſcribit, iſte ergo populus ſuper ſenes intelligit, quoniā veriùs ac ſpiritualiùs quā populus Iudæorū legem
Gen. 28. penetrat. Iunior Iacob benedictionē præripuit ſeniori Eſau, illoq; in venatione occupato, eius indutus eſt veſtimētis & mitiores epulas patri obtulit. Gētilis populus benedictionē ſurripuit, cū Spiritū ſanctū viſibiliter accepit ſtolla eius indutus eſt à Rebeca, quādo illa Ieruſalē mater noſtra ſtolā ſapiētiæ legis & Prophetarū gentibus dedit à qua ſpoliatus remāſit ille ob incredulitatē ſuā. Accedamus ergo ad patrem, afferamus ei epulas mitiores patientiæ cibos, miſericordiæ lenitatē, ſuauitatē intellectus. Accipio benedictionē
D. Ambr. præripio fratris ſenioris gratiā ſpiritualē. Hæc Ambr. Quod Dn̄s cōminatus eſt eis cū dixit; Auferetur à vobis regnū Dei, hoc eſt, ſacrarū literarum intellectus, & dabitur genti facienti fructus eius.
D. Aug. D. Auguſt. etiam de puero Ieſu, ſicut præcedens, hoc intelligit carmen: cum in medio ſeniorum puer ſedit in templo.

Sed tamē omnes iſtos tres verſus cōſequēter cū primo, ſic intelligēdos arbitror, quod ex magnitudine affectus ad legē Dei, quā in primo verſu explicuit, plus ſapientiæ ac intelligentiæ conſequutus fuit, quā inimici impugnatores veritatis Dei, qui omnino vera

sapientia carēt,quàm doctores, qui ex acquisita sciētia officiū docendi habēt. Quā sciētiā Paul.dicit stultā factā,quoniā in tota sua latitudine ad hāc supernaturalē sapientiā nō pertingit: atq; absq; ea hæc per supernā infusionem habetur. Vbi Sapiens? vbi Scriba? vbi inquisitor huius seculi? nonne stultam fecit Deus sapientiam huius seculi? vbi supra,& Esa. Perdam sapientiā sapientum,& prudentiam prudentum reprobabo, imo & plusquam senes, qui ex longa experientia prudentiores debent esse alijs, nam puer cum primū rationis vsum attingit atque articulos catholicæ fidei profitetur mādataque diuina refert, & ad obseruandū ea se præparat plus omnibus senioribus,qui hæc ignorant sapit, quoniā non experiētia,sed cœlesti infusione hæc diuina sapiētia parta est,imo & hoc verissimè dici potest, quod plus sapit & intelligit vetula pauper & misercula,quę valde affecta est legi Dei,quā doctores Theologiæ,quā seniores,& quā oēs impij seu hæretici impugnātes veritatē Dei.Quod certissimū est de sapiētia & intellectu,quæ sunt dona Spiritus sancti,quæ quidē docēt propriè animę salutem,qui est finis huius sacræ doctrinæ.Vnde Ecclesiast.37.Anima viri sancti enuntiat aliquando vera, quàm septem circunspectores sedentes in excelso ad speculandum.Quoniam iustus annuntiat, & sequitur quæ à Spiritu sancto accipit,cuius impulsu agitur, quem & in operando sequitur, sed qui huius seculi sapientiam sequuntur multa contra bonum rationis dictamen, atque contra bene affectam voluntatem moliuntur, quare vt in plurimum in malum cedunt, vnde Prouerbium prudensque consilium dimanauit.Tu nihil inuita dices faciesve Minerua. Et secundo, quoniam qui hàc infusa sapientia se tegunt humili subiectione gradiuntur, qui seculi sequuntur prudentiam inflati sensu carnis suæ tanquam in excelso loco positi,vt hic ait Sapiēs, præcipites in mala corruunt. Per septem autem intelligit plures, vt est phrasis Hebræis, & vult dicere, quod vnus vir probus, qui Christi lege gubernatur sapientior multis seculi doctoribus erit; Hinc vox illa Augustini cum Diui Antonij prodigia audiuisset: Surgūt indocti & rapiunt cœlum, & nos cum nostris scientijs volutamur in carne & sanguine. Vnde & Danieli dixerunt capite. 13. Veni & sede in medio nostri, & indica nos. Tibi enim dedit Deus honorem senectutis,hoc est,intelligentiam super senes: spiritu enim sancto afflatus diuina calebat.

Paul. vbi supra.

1.Cor. 1.

Eccl. 37.

D. Aug.

Dan. 13

VERSVS

VERSVS QVINTVS.

Ab omni via mala prohibui pedes meos: vt custodiã verba tua.

Casiodo. HOc est à via horum, qui ignorauerunt mandata tua, vel impugnando, vel non obseruando sic Cassiodorus, vel à quocunque malo, nam quodcunque peccatum aduersatur legi, & qui in vno offenderit factus est omnium reus, qui enim declinat ab vno peccato, & in aliud relabitur similis est homini qui periculum ignis deuitat, & in aqua postea suffocatur. De quo

Amos. 5. Amos. 5. dicitur; Quomodo si fugiat vir à facie leonis, & occurrat ei vrsus, & ingrediatur domũ & innitatur manu sua super parietẽ, & mordeat eum coluber; Huic similẽ facito hominẽ, qui vnũ euadit peccatũ, & in aliud prolabitur, nam si ob luxuriã non peccat, peribit propter auaritiam, & si ob auaritiam non damnatur, dam-

Esa. 24. nabitur propter superbiam. Esa. 24. Qui fugerit à facie formidinis cadet in foueã, & qui se explicuerit fouea: tenebitur laqueo. Prohibe ergo pedes tuos ab omni via mala, hoc est affectus tuos. Pro-

Pro. 1. uerb. 1. Prohibe pedem tuum à semitis eorum: debilis quippè est pes hominis nec diu stare poterit nisi sustentetur à Deo. Vnde

1. Cor. 10. Paul. 1. Cor. 10. Qui se existimat stare videat ne cadat, non id Sa-

Eccles. 2. lomon faciebat, qui Eccles. 2. fatebatur non prohibuisset cor suũ, quin omni voluptate sua frueretur, & oblectaret se in his, quæ præparauerat, sed de hoc consule, quæ supradiximus.

VERSVS SEXTVS.

A iudicijs tuis non declinaui: quia tu legem posuisti mihi.

HOc est non solum malum subterfugi, sed & bonum prosequutus sum, sciẽs quòd in lege tua, & negatiua præcepta sint, quæ prohibent mala, & affirmatiua, quæ obligant ad bonum. Iudiciũ autẽ actus est iustitiæ, quæ vnicuiq; reddit, quod debetur ei. De quo supra. Vel secũdò sic; Sicut ab omnia via mala declinaui: ita cõtra à iustissimis mandatorũ tuorũ decretis, non ad dexterã nõ ad sinistrã deuiaui, quod non meæ industriæ arroganter tribuo, sed tuæ gratiæ dono, quia in corde meo descripsisti legem, quæ docet quid in omnibus faciendũ sit, quæ mandata tua dicuntur, iudicia quia iudicãt, quid faciendum, & quid vitandum sit. Tertio sic, iudicia Dei vocantur suæ dispositiones, quibus in præsenti vita istum prosperis attolit, illũ aduersis deprimit, vnum

iustificat alium, obstinatum damnat, & similia. Ille autem ab istis iudicijs declinat, qui ipsa non approbat iusta, & ille etiā qui in se ipso credit esse iniusta, vt ille qui se dicit iniustè à Deo, vel paupertate præmi, vel generaliter quicunq; pressus, & in aduersis murmurans, quia omnis talis Deum dicit iniustum, & Deum accusat, vt Greg. 32. moral. c. 6. docet. Dicit ergo iustus in hoc versu; Quia tu legem posuisti mihi, nempe humilitatis dicens, Discite à me quia mittis sum, & humilis corde, ideo iudicia tua non reprobaui, sed flagellatus dixi, Cognoui Domine quia æquitas iudicia tua, & in veritate tua humiliasti me. Greg. 32. Matth. 11.

Quintò, vt iste versus sit quasi reduplicatio præcedētis sub alijs verbis, vt idē sit dicere. Ab omni via mala prohibui pedes meos, & quod hic dicitur, A iudicijs tuis non declinaui, quia qui à iudicijs Dei nō declinat: ab omnia via mala prohibet pedes suos, vnde hic ait Aug. Quid enim est aliud à iudicijs tuis nō declinaui, nisi quod alio loco dicitur, à iudicijs tuis timui perseuerāter eis credidi? & statim subdit causam dicens, Quia tu legem posuisti mihi, quasi dicatur, Tu interior intimis meis, tu intus in corde legem posuisti mihi spiritu tuo, tanquam digito tuo, vt eam non tanquam seruus sine amore metuerem, sed casto timore diligerem, & dilectione casta timerem, sic causa quare non declinauit à iudicijs Domini fuit, quia legem in corde suo dedit Christus. Hæc Aug. vnde Paul. Roma. 8. ait, Non accepistis spiritum seruitutis, iterum in timore, sed accepistis spiritum adoptionis filiorum Dei, in quo clamamus abba pater: ipse enim spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quoniam sumus filij Dei, si autem filij & hæredes. Tales ergo filij non declinant iudicia Dei extrema, quando hæc filiorum hæreditas eis adiudicanda est, vnde Eccles. 41. de hoc iudicio in quo boni premiū accepturi sunt dicitur, O mors bonum est iudicium tuum homini indigenti, noli metuere iudicium mortis, de quibus iudicijs dicitur in Psal. vt supra retulimus; Exultauerunt filiæ Iudæ, propter iudicia tua Domine, mali vero libentissimè hæc iudicia declinarent si possent, cum dicent montibus, cadite super nos, & collibus operite nos, Apoc. 6. Oseæ. 10. & Luc. 24. Iudex etiam & prælatus hoc debent dicere, A iudicijs tuis non declinaui, hoc est, iudicaui sicut præcipisti, quia tu legē posuisti mihi, nēpe eam secundum quā iudicare debeo, Deute. 2. Ita paruū audietis vt magnū, nec accipietis cuiusquā personā: Dei enim iudiciū est. Et. 2. Paralip. 19. Iosaphat August. Rom. 8. Eccl. 41. Psal. 96. Apoc. 6. Luc. 24. Oseæ. 10. Deut. 2. 2. Par. 19.

Ec Rex

Rex id suos iudices docuit dicẽs, Videte quid faciatis,nõ enim hominis iudiciũ est,sed Dei;Quoniã iudices loco Dei sedẽt, nõ enim
Rom. 13. est potestas nisi à Deo ait Paul.Roma. 13. Sed proh dolor quanto interuallo ab hac veritate hoc tẽpore distãt iudices. Adimpletũ vi-
Abac. 1. deo vaticiniũ illud Abac. 1.Lacerata est lex nõ peruenit vsq; ad finẽ iudiciũ,quia impius prȩualet aduersus iustũ,propterea egredietẽ iudiciũ peruersum,nã cũ sit iudiciũ iustè statim aduocati contradicunt,& appellant aduersus iustè prolatã sententiã,& præualet contradictio,quia potẽtior facta est,vnde & præmittitur. Factũ est iudiciũ,& cõtradictio potẽtior. ¶(Quia tu legẽ posuisti mihi)Dupliciter hoc intelligi potest vt supra octonario. 5. docuimus, nẽpe vt sit sensus;Legẽ statuisti mihi,vel docuisti me,id enim etiã apud He
Hierony. bræ.hæc phrasis significat & sic vertit Hieron.Quia tu illuminasti
Felix. me,Felix.Docuisti me,nam & per legem præcipit,& per interiorẽ illuminationem docet Deus,quid agendum,quidve vitandum sit.

VERSVS SEPTIMVS.

Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua super mel ori meo.

CHaritas quippe atq; amor ardua facit leuia & dulcia, amãti nanq; oĩa grauia leuia videntẽ,& dulcia esse quȩ sunt amara,
Gregor. sic Greg.docet.9.mor.c.32.Cũ mẽti nr̃æ amor Dei immititẽ omne põd⁹ prȩsentis vitȩ leuigatẽ,& ideo amãti dulcia sunt eloquia Dei,quãuis in seipsis aspera sint & grauia.Nõne graue est illud elo
Matth. 5. quiũ Christi.Diligite inimicos vestros?nõne graue est audire;Nisi quis renũtiauerit oibus quæ possidet, nõ põt meus esse discipulus?
Matth. 19. Nõne graue est illud Christi eloquiũ,Qui vult venire post me, ab-
Matth. 16. neget semetipsum & tollat crucẽ suã,& sequatur me? Tamẽ amãti omnia ista suauia sunt,atq; dulcia, quia amor difficultatẽ nescit, &
Psal. 118. hoc est quod ait Psal. Quã dulcia faucibus meis eloquia tua, super
August. mel ori meo.Ori,scilicet,cordis,nõ carnis, quare hic ait Aug.Quã dulcia,&c.quasi dicat, Legẽ tu posuisti mihi, vt te casto timore diligerem,& ideo dulcia sunt faucibus meis eloquia tua. Hæc est illa amoris suauitas,quã Dñs dat vt terra nr̃a daret fructũ suũ, vt bonũ vere bene,idest,nõ mali carnalis formidine,sed boni spiritualis delectatione faciam⁹.Dulcia ergo iusto eloquia Dei sunt, qm̃ remissionẽ peccatorũ ac vitã æternã promittũt.Quid dulcius auribus in sonare potuit hominũ quã verbũ illud Christi,quod peccatrici intulit dicẽs,Luc.7.Remittuntẽ tibi peccata tua,vade in pace?Et latro

ni in

ni in cruce pēdēti cū dixit, Amē dico tibi hodie mecū eris in para- Ibi.23.
diso.Et illud Matt.11.Venite ad me omnes qui laboratis, & onera Matt.11.
ti estis, & ego reficiā vos.Quare ipse Dñs dixit Ioan.6.Verba quę Ioan.6.
ego loquor vobis,spiritus & vita sunt,& Petrus (cū recedētibus ali
quibus ex discipulis Iesu,remanētibus dixisset Christus,nūquid & Ibidem.
vos vultis abire?) subintulit dicēs,Quo ibimus Dñe,verba enim vi
tæ ęternæ habes?vnde Eccle.dicitur, Nihil dulcius quā respicere in Eccl.23.
mādatis Dñi. Et Cant.4.Eloquiū tuū dulce, quoniā ea quæ animā Cant.2.
blāditijs deliniūt,cōsolationibusq; replēt effatur,vnde Isai.40.Cō Isai.40.
solamini,cōsolamini popule meus,loquimini ad cor Hierusalē;Lo
qui ad cor iuxta phrasim Hebraicā est,ac si dicas allicere,atq; dul-
citer loqui(halagar,o acariciar) sic loquit̄ mortalib⁹ Deus,peccato
rib⁹ Christus,sic & Ecclesiæ prędicatores cōsolatoria verba prędi-
cēt,quibus allecti peccatores resipiscāt. Vnde & Paul. leniter ad-
hortabat̄ peccatores dicēs.2.Cor.5.Obsecram⁹ per Chrm̄ recōci- 2.Cor.5.
liamini Deo,Mira res,Chri Euāgeliū, qđ crucē, flagella, pauperiē
lachrymas,esuriē,persequutiones,plurimaq; incōmoda prædicat,
hoc idē super mel & fauū faucib⁹ iustorū dulcescat. Hoc mirabile Figura.
prodigiū illud est, quod Sāpson vidit nēpe in ore leonis mortui & Iudic.14.
fetētis fauū mellis.In reb⁹ quę hominibus pauorē,atq; horrorē in-
cutere solēt dulcedo,ac suauitas iā reperit̄,explicitūq; videmus eni
gma illud,quod cōmesalibus in cōuiuio ipse proposuit dicens, De
comedēte exiuit cibus,& de forti egressa est dulcedo, crux, mors,
flagella,fames,quę homines deuorare solebāt, iā tāquā dulcissimę
dapes ab ipsis hominibus deglutiunt̄,& cū duceret̄ ad mortē tene-
ra puella ad impijssimū tyrānū dicebat,Infelix has epulas,ego sem
per optaui,&votis omnibus exquisiui;Fortis illa mors quā omniū
terribiliū Philosophi dicebant,dulcedinem præsefert secum cum
trāsitus sit ad ęternā vitā,desiderantq; mortē iusti, quasi effodiētes
sepulchrū.Breuis in volatilibus est Apis, ait sapiens, Eccl.11. sed Eccl.11.
initiū dulcoris habet fruct⁹ illi⁹, & secūdū phrasim Hebręā idē est
dicere initiū dulcoris,ac si diceres principatū dulcoris.Quid vilius
deformius,ac contēptibilius Ape,& tñ id quod principatū in dul-
cedine possidet,quale est mel est op⁹ eius,sic verbū Euāgelij,quod
est verbū crucis,quod stultitia ac deliramentū mūdo visum est,ini
tiū habet dulcoris,qm̄ ibi vita æterna summaq; ac delectabilia bo-
na delitescūt,imo ea quę principatū in rebus delectabilib⁹ obtinēt
quales sunt fruitiones, quæ in Dei visione percipiuntur.In hoc au

tem ostenditur nobis, quod contraria via Deus homines allicit, ac mũdus hic, quę ob oculos ponit dulcia apparent, intus autẽ vene-
Apoc.17. nosa sunt Ioan. Apoc. 17. vidit Babylonẽ illã mulierẽ fornicationum matrẽ super bestiã sedentem, poculumq; aureũ in manu eue ctũ, quod tamen intus plenũ erat immunditijs absinthio amarioribus, mundus quæ in propatulo ponit bona apparent, atq; omnibus eleuat & ostendit, tamen propinata mortifera sunt, e contra Deus quæ suis ostendit prima facie, aspera ac vilia videntur, prægustata vero dulcissima sunt, sunt enim veluti Alcibiadis. Sirena quæ sub bitumine nigro, ac fœdo pulcherrimas cõtinebãt figuras, hãc tamen dulcedinẽ illi soli percipiunt, qui fauces ac palatũ cordis sanũ habent minimeq; corruptis humoribus infectũ, hoc est, illi sapit hæc dulcedo, qui sincera fide, humili corde ac fido verba Dei
Iob.12. audit: à corporisq; ad cordis aures illud transfert. Vnde Iob. 12. dicitur, Nonne auris verba diiudicat, & fauces comedẽtis saporẽ? vbi
Gregor. Greg. lib. 11. moral. c. 4. ait, quod impij ac reprobi solum exterioribus auribus verba Dei percipiunt, electi vero per amorẽ eorũ afficiũtur dulcedine, & ideo isti dũtaxat verũ de eis ferre possunt iudiciũ, nã gustus amaritudine infectus nõ potest verè iudicare de sa-
August. poribus, vt August. dicit in Cõfessionibus. Sensi & expertus sum, quòd palato nõ sano pœna est panis, qui sano est suauis, & oculis ęgris odiosa lux quæ puris est amabilis, Spiritualis autẽ (ait Paul.) iudicat omnia, quoniam sanos habet omnes animæ sensus, quibus
psal.149. dulcedo diuina sapit, vnde de iustis dicitur, Psal. 149. Exultationes Dei in faucibus eorũ, ibi enim exultant, vbi dulcedo diuina illis sa-
Cassiod. pit, quare Cassiod. hic ait, quod quia fauces propinquiores sunt võlũtati, iãq; internũ aliquid significãt, ideo iustus dicit faucibus suis dulcia eloquia Dei, quia statim vt audiunt, vel loquuntur, ad animæ fauces transmittũt, quibus dulcissimè sapiũt, nec in ore tãtum versant, vt impij quibus intus nihil sapit. Vel dicitur quod dulcedo hæc est in faucibus, quoniã nõ sibi eã ascribunt iusti, sed in Dei laudibus prorũpentes, tanquã de suis donis Dñm benedicũt, & sic intelligitur illud proximè citatũ; Exultationes Dei in gutture, siue in faucibus eorum, hoc est quod prę nimio gaudio faucibus benedicunt
Hierony. Deũ, taquã tãti gaudij largitorem. Vel sic (vt Hiero. placet, qui ista explicat) quã dulcia, &c. Transito melle, vel alio cibo palato nullũ vltra saporẽ habet, sed eloquia tua Dñe, siue in ore, siue in faucibus, vel in arcano abditi pectoris, semper dulcia sunt meditantibus ea,

nam

nam sicut mel visibile amaritudinem aufert nostrarum faucium, ita eloquijs dominicis amaritudines nostrorum criminum mitigantur, mitigabatur humor ille amarissimus, quo exagitabatur Saul,& lenius habebat cũ Dauid psallebat manu sua, ita & vitiorũ acerbitates verborum Dei suauitate ab animabus nostris arcētur. 1.Reg.16.

(Super mel ori meo)Non dicit sicut mel, sed super mel, quoniã omnem sensuum dulcedinem longè hæc suauitas excellit; Dulcedo quidē hæc quam electi in corde experiuntur, quoniam de supernis rebus est,nonnihil etiã illius supernæ dulcedinis secũ affert, quæ in immensum omnes nostras superat, ferè experiũtur electi, quod extra normam terrenarũ delectationum est hæc quam de rebus diuinis accipiunt,quia nec hanc cœlestem metã terrena attingere possunt,est enim veluti prælibatio quædam illius summæ dulcedinis qua in Dei visione fruuntur beati.Nam etiam in presenti vita fructus quosdam præaccipiunt futuræ ac æternę solutionis, quibus allecti vsq; in finem perseuerent,quod D.Paul.Gala.5.expressit cum cõnumerans opera carnis ac spiritus,spiritus opera fructus nominat cum dicit; Manifesta autem sunt opera carnis, &c. Fructus autem spiritus sunt, charitas,gaudium, vere fructus sunt opera spiritus,inter quos gaudiũ innumerat, quoniã licet sub vmbra nonnihil tamē cœlestia illa præmia redolent,vnde sponsa licet dixerit, Ascendam in palmã,& appræhendã fructus eius,quasi insinuans quod ascendendo in cœlum,vbi palma victoriæ sue sita est,& tunc appræhendet perfectè fructus meritorum suorum, tamen alibi etiam dixerat,Sub vmbra illius quem desiderauerã sedi, & fructus eius dulcis gutturi meo, quoniam in hac vmbra vbi solum enigmaticè cœlestia videmus,quædam etiam æternorum fructuum prælibantur,quæ veluti pignora ac arrabo sunt,perfectę & completę solutionis in patria. Galat.5. Cant.2.

(Super mel ori meo)Apoc.10.dicitur, Accipe librum & deuora illud,& faciet amaricari ventrē tuũ, & in ore tuo erit dulce sicut mel; Electi ac iusti viri,qui diuinis cõsolationibus sunt repleti, semper dulcia verba in ore gerunt,licèt ex verbis Dei aliquãdo amara in animo concipiant,nempè cum in cordis cõpunctione prorumpunt,aut ex dilatione desideratę dulcedinis grauantur, contra eos qui spirituales se ostendunt, amara tamen verba aduersum alios semper habent in ore. August. & alij legũt, Super mel & fauum ori meo,per mel intelligas plana, per fauũ verò abdita sermonum Apoc.10. August.

August. Dei,vnde Aug.Est autē similis cooperta sapientiæ doctrina fauo-
siue melli,quę de altioribus sacramentis, tanquā de cællulis cereis
ore differentis,velut mādētis exprimitur. Vel vt insinuetur, quod
nō sit defficiens hæc dulcedo,secundū se quoniā ex fauo,veluti ex
fonte el[illegible]uatur,atq; in ore cordis exprimitur, habet enim indeffi-
ciens principiū,nēpe Spiritus sancti gratiā. Est enim illa aqua quā
Ioan. 4. Dn̄s promisit Samaritanæ, de qua qui biberit nō sitiet in æternū,
quoniā perenniter fluentē fontem habet. Vel dicitur fauū,quoniā
dupliciter ellicitur mel à fauo, vno modo quādo per instrumentū
ignis stillatur mel à fauo, alio modo quando fauus mellis sponte
sua stillat mel, & eiusmodi mel vocatur virgo,& est magis purum
huiusmodi mel & sincerū. Vt ergo explicaret Spiritus sanctus sin
ceritatē doctrinæ Ecclesiæ,& verbi Dei cōparat eā fauo, quia pu-
2. Cor. 2, &.4. rissimū mel è se diffundit,vnde Paul. 2.Cor.2.&.4.Non adulterā-
tes,seu cauponātes,aut miscentes verbum Dei, vt alia litera habet.
Et ex hoc versu collige,quod delectationes spirituales potiores ac
suauiores sunt,quā corporales:cū super mel & fauū,quæ principa-
D. Thom. tū in dulcedine tenēt eleuctur,de quo cōsule D.Th.1.2.q.31.ar.5.

VERSVS OCTAVVS.

A mandatis tuis intellexi, propterea odiui omnem viam ini-quitatis.

Qvia charitas omnē iniquitatem nobis facit odiosam, ideo qui rectè Dei mandata intelligit,quæ in charitate includū tur potest dicere,Odiui omnem viam iniquitatis.Cum enim charitas sit ipsa dilectio qua nos diligimus Deū,& qui diligit Deū à Deo diligitur,cōsequēs est quod ipsa charitas omnē iniqui-tatē nobis faciat odiosam,quia nullus iniquitatem diligēs diligitur
psal. 5. à Deo,sed odio habet,secūdū illud Psal. 5. Odisti omnes qui ope-
rātur iniquitatē,quare Psal.dicit,A mādatis tuis. &c. Obserua du-
plex est intelligere aliud merè speculatiuū,quod opus nō includit,
Iaco.4. & hoc potius peccatū inducit quā meritū,Iac.4.Scięti bonū & nō
facięti peccatū est illi.Sed aliud est intelligere practicū quod inclu
psal.40. dit opus,& hoc meritum acquirit,Psal.40,Beatus qui intelligit su-
per egenū & pauperē,nimirū illius miseriā subleuando,hoc autem
intelligere practicum mādatorū Dei omnē iniquitatem excludit,
vnde D.Ambro.hic ait;Huic versiculo concordat, quod alibi dici
tur,Concupiscens sapientiā,serua mandata,sed nemo potest serua-

re,nisi qui intelligit. Deniq; quotidie reddũtur omnia verba legis à quibusdã senioribus Iudæorũ,& nemo eorum potest custodire, non enim arborem dixi custodire fecunditatẽ naturæ, quæ luxuriat in folijs,& euanescit in fructu, nec terrã illã dixerim custodire fructus suos quæ silicẽ inuisam pascit,quæ agricolis edere frumẽta nõ solet, nõ pastor custodire videtur pecus,qui legere pabula pro futuro non nouerit,lupos cauere,canibus vallare,ouili suo nesciat potum, cũ opus sit,ministrare.Nam producere tantummodo sine vlla cura mutum pecus tantundem est quantum Scripturas legere populum Iudæorum,vbi sunt spiritualis pabuli sacramenta, vbi litera occidit,vbi intellegibiles incurrant lupi, vbi sit requies refectionis,vbi resurrectionis spes,itaque si dicat,seruo mandata,respõdetur ei, Tu vero odisti disciplinam, & profecisti sermones meos, retrorsum. Si videbas furem currebas cũ eo: & cum adulteris portionem tuam ponebas.Cõtraria facere statutis,non est intelligere, sed ignorare.Quomodo possunt esse verba Dei dulcia in faucibus tuis,in quibus est amaritudo nequitię?quomodo mel& lac sub lingua tua cũ dolũ lingua tua cõcipiat, vt aliud pectore concipias, & aliud forẽsi sermone prætẽdas,vt decipias incautũ,cum tibi Petrus Apost. dicat, vt deponas omnẽ malitiã & succũ simulationis abijcias dicens,Quasi modo geniti infantes lac concupiscite, ostendẽs nobis quid sit lac & mel habere sub lingua, vt non maledicere maledicentibus,sed benedictionem referre nouerimus?¶Carmẽ tamẽ hoc hunc reddit sensum; A mandatis tuis intellexi,hoc est,per obseruantiã mandatorũ tuorũ ad verã sapientiæ intelligẽtiã perueni; ostẽdere volẽs quod mãdatorũ Dei obseruatio via est ad sapiẽtiã, & hæc est sciẽtia quæ dicitur Sanctorũ,nẽpe sciẽtia practica obseruãdo mãdata ad verã sapientiã peruenire, aliàs præposterus ordo erit,vt ait hic Aug.si antequã habeat humilitatẽ obediẽtiæ velit ad altitudinẽ sapiẽtiæ peruenire,quã capere nõ potest,nisi ordine venerit.Audiat ergo altiora te ne quęsieris,sed quę pręcepit tibi Dñs illa cogita semper,sic homo ad occultorũ sapiẽtiã peruenit ab obediẽtiã mãdatorũ, & li. 22.cõtra Faustũ.c. 53.to.6.explicat sic illud Eccl. 1. Fili cõcupiscẽs sapiẽtiã,serua iustitiã,& Deus præbebit illã tibi,& dicit id significasse factũ Iacob qui prius nupsit Lyã seniorẽ quã Rachelẽ iuniorẽ,nã per Lyã quę fecũda erat,etiã si deformis, labor operis designat,per Rachelẽ autẽ pulchritudo sapiẽtię, illa autẽ prior erat natu, nec mos est sine illa ad hãc peruenire,vnde ait;

Psal.49.

1.pet.2.

August.

August.

Prior eſt in recta hominis eruditione labor operandi quæ iuſta ſunt, quàm voluptas intelligendi quæ vera ſunt, ad hoc enim valet quod ſcriptum eſt; Cõcupiſcens ſapientiam, ſerua mandata, & Dominus præbebit illam tibi. Et Diuus Hierony. tom. 3. ad Fabiolam de ſignificatione veſtis ſacerdotalis verſus finem ait, quod in veſte ſacerdotali, prius erat ſuperhumerale, quod ſignificat opus quod per brachium exercetur: quã rationale, quod ſignificabat intelligẽtiam legis. Nã in Pſal. habetur, A mandatis tuis intellexi &c. Prius faciamus & ſic doceamus, ne doctrinæ autoritas caſsis operibus deſtruatur, vnde Propheta, Seminate vobis in iuſtitia, & metite fructum vitæ, illũminate vobis lumen ſcientiæ. Prius ſemina in iuſtitia, poſtea lumẽ ſciẽtiæ accipe. (Propterea odiui omnẽ viã iniquitatis) Neceſſe eſt (ait Aug.) vt oderit omnẽ iniquitatem amor iuſtitię qui tanto maior eſt, quanto eũ magis inflãmat dulcedo ſapientiæ, quæ præbetur ei qui obtemperat Deo, & à mãdatis eius intelligit.

Hierony.

Oſeæ. 10. ſecundum 70.

DECIMVS QVARTVS OCTONARIVS.

1. Nun. Lucerna pedibus meis verbum tuum: & lumen ſemitis meis.

2. Nun. Iuraui & ſtatui: cuſtodire iudicia iuſtitiæ tuæ.

3. Nun. Humiliatus ſum vſquequaque: Domine viuifica me ſecũdum verbum tuum.

4. Nun. Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine: & iudicia tua doce me.

5. Nun. Anima mea in manibus meis ſemper: & legem tuam non ſum oblitus.

6. Nun. Poſuerunt peccatores laqueum mihi: & de mandatis tuis non erraui.

Hæredi-

Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum: quia exultatio cordis mei sunt. 7. Nun.

Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum: propter retributionem. 8. Nun.

INCIPIT TRACTATVS DECIMVSQVARTVS.

VERSVS PRIMVS.

Lucerna pedibus meis verbum tuum: & lumem semitis meis.

Ccipit personam Propheta in hoc octonario gradientis in via perfectionis,& explicat illam in primo versu dicendo;Lucerna pedibus meis verbum tuum: & lumen semitis meis.Circa quod aduertendum,quod sicut in publicis itineribus quibus ad terrenam Patriam pergimus,& sunt viæ latæ,quæ regales dicuntur, & sunt semitæ quibus compendio peragatur iter,sic in via hac qua ad Patriam æternam pergimus est via lata communis omnibus ad vitã euntibus,quæ est mandatorum Dei obseruatio; semita autem arcta & compendiosa consiliorum etiam obseruatio dicitur, per quam quasi per compendium breuius & expeditius difficile peragitur iter,quæ consiliorum via perfectionis nuncupatur, quam explicuit Dominus iuueni illi,qui cum ab eo quæreret, quid facere vt saluus fieret,respondit Dominus.Serua mandata;quæ cum iuuenis se omnia à iuuentute sua obseruasse dixisset,subintulit Dominus.Adhuc vnum tibi deest;si vis perfectus esse vade & vende omnia quæ habes,& veni sequere me,& habebis thesaurum in cœlo.Sed quoniam de hoc plura supra scripta relinquimus breuitatique deinceps studere cupimus,ab his modo supersedendum erit. Hoc solum aduertẽtes quòd in Hebræo numero singulari dicitur; Lucerna pedi meo verbum tuum, quasi insinuans difficultatem

Personam accipit gradientis in via perfectionis.

Matth. 19.

strictionemq; semitæ, nimirũ per quã pedetentim ambulãdũ est, pedemq; post pedẽ mouere opporteat, ne vel minimum cespitãtes se in barathrũ præcipites dent. Quare qui hãc sequuntur semitam, maxima egent luce, ne offendãt. Vnde cũ lucernam pedibus postulasset, lumen semitis deposcit, quasi maiori lumine opus sit ambulantibus in cõsiliorũ semita quã in mãdatorum via. Litera autẽ quæ huic additur octonario est, Nun, quartadecima in Alphabeto Hebraico quæ significat vnũ, vel pascua eorũ; per quod verbũ Patris Christus Dñs insinuatur, ipse enim est lucerna ac lumẽ, quę tã vias quã semitas nostras illuminat, cũ sit lux mundi & lux vera,
Ioan. 1. quæ illuminat omnẽ hominẽ venientẽ in hũc mũdũ. Dicitur autem vnus, quoniam vnigenitus patris est secundum illud Ioan. 1.
Ioan. 1. Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus qui est in sinu Patris ipse narrauit. Est etiam secundum quod homo vnicus filius matris suę. Vnus etiam dicitur, quoniam vnicus ac singularis super omnes alios homines est, quod luculentur docet D. Grego. super illud. 1.
Gregor. Regũ. 1. Fuit vir vnus de Ramathain Sophin, ipse enim vnus est, in quo nullum fuit peccatum, vnus in quo solo peccatum mundi deletum est, vnus, quoniam vnicè solus iram Dei sustinere valuit, pro omnibusque pœnas luere. Ipse quippe iniquitates omniũ nostrum tulit, & attritus est propter scelera nostra, propter quæ &
Isa. 53. percussus est à Deo. Fuit vir vnus quia De⁹ & homo vnus est Christus. Vnus quia nullus alius sicut ipse omnes alios viros excellit. Rom. 5. Abundantiam gratię, & donationis, & iustitiæ accipiẽtes,
Rom. 5. in vita regnabunt per vnum Iesum. Opera enim fecit quæ nemo alius fecit vt ipse dicit, Ioan. 15. Speciosus forma præ filijs hominũ
Ioan. 15. à Dauide prędicatur Psal. 44. vide D. Greg. vbi suprà. Fuit vir vn⁹.
Psal. 44. Vnitas. Vnitas (aiũt Philosophi) non est numerus, sed principium nume-
ri, Christus Dominus inter homines numeratus est, quoniam vere
Gen. 3. factus est sicut vnus ex illis sed si singularia quæq; eius consideres super omnes homines est, nec vlus alius cum eo in numero venit, vt testantur testimonia, quæ Precursor eius protulit. Solus enim absque peccato segregatus ab alijs est, vnde dicitur Hebrę. 7. Talis
Hebræ. 7. enim decebat vt nobis esset Pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus. Ab ipso etiam incipit electorum ac prædestinatorum numerus. Quoniam ipse est caput & initium omnium electorum: quoniam in ipso electi & prædestinati sunt omnes quotquot in hoc numero cadunt,

secun-

secūdū illud Eph. 1. In quo elegit nos in ipso ante mūdi cōstitutio Ephes. 1.
nē. Ecce quomodo Christus Dñs dicitur vnus. Dicitur etiā pascua
corū. Qm ipse electos suos pascitur velut alter Dauid manu fortis,
nā ipse de se dicit; Ego sum pastor bonus & Isai. 40 Sicut pastor in Ioan. 10.
sinu suo pascet, fœtas ipse portabit. Pascit enim electos suos cor- Isai. 40.
pore & sanguine suo, alijsq; cœlestibus bonis in præsenti, pascet &
in futuro animas diuinitate, corpora humanitate sua: quoniā ipse
lucerna illius cœlestis ciuitatis est; Vnde ipse Dñs Ioan. 10. ait. In- Ioan. 10.
gredietur, & egredietur, & pascua inueniet. Si enim ad diuinitatē
ingreditur feracissima pascua animæ suæ reperit, si ad humanitatē
autē & anima pascetur, gratiosissimā illius animam intuēs & cor-
pus, lucidiorē Sole carnem eius aspiciens. Totus Christus pascua
electorum est, vnde Psal. 22. Dominus pascit me. (Sic enim legūt Psal. 22.
Hebr.) & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocauit.

Vel Lucerna pedibus meis verbū tuum &c. Dei verbū dupliciter capitur nēpe pro ipso verbo Dei filio à patre genito eternaliter quod erat in principio apud Deū: & pro verbo sacræ Scripturę à Prophetis & Prædicatoribus prolato. Et sic acceptū aliquando in plurali ponitur, vt cū dicitur; Cœlū & terra trāsibūt, verba autē mea nō trāsibunt. Nōnunquā in singulari vt cū Actor. 6. dixerūt Apost. Nō est ęquū nos derelinquere verbū Dei (idest verbū prædicationis) & ministrare mēsis. Sed primo modo sumptū verbum nunquā dicitur pluraliter, quia vnicū solū est verbū. Quare secūdū istas duas verbi acceptiones, dupliciter pōt exponi versus iste, primo de verbo Dei quod est filius, qui & dicitur lucerna, & lumē licet diuersimode. Lumē, secūdū diuinitatē, secūdū quā dicitur Pater luminū: qm̄ quæcūq; alia lux veluti radius quiddā illius immensæ lucis erit, imò & Iubar ipsum, Solē dico præclarū, scintilla quædā est tanti luminis. Est enim speciosior Sole & super omnem dispositionē stellarū luci cōparata inuenitur prior. Sed secūdùm humanitatē dicitur lucerna quæ habet lucē in testa inclussam; qm̄ diuinitas quæ lux hæc immēsa est, in testa carnis eius interclussa latebat. Quanuis per carnē eius, quasi per vitreā capsulam multotiens perlucebat, splendoresque quosdam suæ diuinitatis ex se emittebat, per quos à pluribus verus Deus agnitus est. Vnde Isa. 45. Vere tu es Deus absconditus. Lucerna ergo est pedibus electorum homo Christus Iesus, quoniam illuminare venit omnem hominem venientem in hunc mundum. Hic cæcis lumina dabat,

Ioan. 1. — Matth. 24. — Acto. 6. — Iaco. 1. — Sapien. 7. — Isa. 45. — Ioan. 1.

animisque

animisque peccatorum lucebat, quare in eadem nocte natiuitatis
Luc. 2. eius pastoribus illuxit, atque lux magna apparuit, quæ noctem
illam fecit veri luminis splendore clarescere, Paulumque errantem
Acto. 9. subito circumfulsit lux de cœlo, & apparuit ei Christus Iesus,
in via qua veniebat, vnde cum in morte eius testa corporis eius
Matth. 27. elisa est, apparuit lux abscondita, quam & cœcus Centurio vidit
Figura. & confessus est dicens; Verè hic homo filius Dei erat: sicut elisis
testis apparuerunt lumina interclusa in bello quod gesit Ge-
Iud. 7. deon contra Moab, vt legitur Iud. 7. denique Luc. 1. Simeon eum
Luc. 1. vocat lumen ad reuelationem gentium. Secundum diuinitatem
Ioan. 1. est lux intelligibilis hominum, vnde singulariter dicitur Ioan. 1.
Lux hominum non brutorum quoniam non de luce ista visibili
quæ communis est nobis & brutis: sed de illa intelligibili quæ sin-
gulariter hominum est loquitur, est enim causa illius naturalis lu-
Psal. 4. cis qua cætera animalia antecellit homo, secundum illud Psalm. 4.
Signatum est super nos lumen vultus tui Domine: imò etiam &
1. Cor. 4. lumen gratiæ infudit vt Paul. docet. 1. Cor. 4. Quoniã Deus qui
dixit de tenebris lumen splendescere ipse illuxit in cordibus no-
stris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in faciẽ Christi Ie-
Iheoua. su, vnde in nomine Iheoua quod est nomen Dei inquantum est
fons essendi, est reduplicatum verbum, sum, es, fui, quoniam duæ
primæ vocales sunt vltimæ verbi Haiah, quòd est, fuit, & duæ vlti-
mæ sunt vltimę participij, sum, es, fui, quod est, Oueh, idest ens. In
quo videtur designari Deum esse principium & fontem totius es-
se tam naturæ quam gratiæ. Est autem lumen quo cuncta illumi-
Ioan. 5. nantur, aliæ lucernæ dicuntur vt de Io. 5. dicitur. Quod erat lucer-
na ardens & lucens, quod si aliquando Apostoli lumina, vel luces
vocantur, tamen quando de Verbo loquitur Euangelista excellẽ-
tiam & singularitatem quandam in ipso modo dicendi insinuat.
Matth. 5. Dicit quidem Christus Apostolis suis Matth. 5. Vos estis lux mũ
Ioan. 1. di, dicit tamen Euangelista Ioan. 1. de ipso quòd erat lux vera, quæ
illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, quod
de nullo alio dicitur. Lux vera hoc est lux eminens super omnia
lumina, quoniam verum est obiectum intellectus, homogeneũq;
est intelligibili. Dicere, ergo; Est lux, vera idem est ac si diceret ꝙ
est summa lux, summè intelligibilis. Hoc ergo verbũ lucernam,
ac lumen dicit Propheta fuisse gresibus ac semitis suis: quoniam
& secundum quod Deus, & secundum quod homo, mandata &

consilia nos docet atque ad vtrorumque obseruationem & gratiã nobis tribuit, & virtutem. Vnde Isa. 60. Ambulabunt gentes in lumine tuo. Et ipse Ioan. 12. Ambulate dũ lucem habetis. Hęc est interpretatio D. Ambr. quam nos his amplificauimus verbis ac testimonijs. Isa. 60. Ioan. 12. Ambros.

Sed tamen proprius intelligitur de secunda acceptione verbi pro verbo, scilicet, Euãgelicæ prædicationis. Verbũ quippe illud lucerna est inquantũ in nobis manens inclusum nos illuminat, & egrediẽs per os Prędicatoris alijs etiam lucet. Sed vt lucerna hęc in nobis conseruetur, opus est vt infundatur oleo charitatis, & misericordiæ, hæc enim opera fidem integram in animo diu seruatam custodiunt, vt hic ait Ambro. Cũ ergo supra dixisset iustus, quod mandatorum Dei obseruatio eum intelligentẽ fecerat, subdit. Lucerna pedibus meis &c. acsi diceret. Quid mirum si me in operationibus meis intelligentem fecerit lex tua, cum ipsa sit lucerna, & lumen gressibus ac semitis meis? vnde Prouer. 6. Mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ custodienti disciplinam. Et 2. Pe. 1. Habemus firmiorem Propheticum sermonẽ, cui benefacitis attẽdentes tanquàm lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies illucescat. Quare impij qui hac non illuminantur lucerna, in tenebris ambulant, vt docet D. Ioan. 1. Epist. c. 2. dicens. Qui diligit fratrem suum, in lumine manet, & scandalum in eo non est. Qui autẽ odit fratrem suum, in tenebris est, & in tenebris ambulat, nescit quò eat, quia tenebræ excæcauerunt oculos eius. Et Prouerbio. 4. dicitur. Via impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant nam electi etsi aliquando ex fragilitate carnis cadant, tamen videntes in quibus malis sint, citò resurgant. Vnde Balaam Propheta dicebat. Qui cadens apertos habet oculos. Quoniam etsi aliquando iusti in aliquo impingant, etsi nonnihil ex passione obcæcquentur, tamen cito aperiunt oculos & resurgunt, vt fecit Petrus ad vocem expergẽ factus Galli. Ambro. Prouer. 6. 2. Pet. 1. 1. Ioan. 2. prou. 4. Num. 24.

Obserua quòd prius lucernam, deinde lumen nominat; primò vt insinuetur differentia gratiæ Dei, quæ non omnibus æqualis datur. Lucerna minus lumen dicit, quia dicitur lumen inclusum in testa. Vnde lucerna quasi lumẽ arcens dicitur. Lumen magis absolutum & non arctum dicitur. His quibus clarius lucet verbum Dei est lumen: quibus minus, lucerna; alijs amplior gratia tribuitur ex diuina dispositione, nec enim omnes in gratia æquales sumus

mus vnde Paul. Stella differt à stella in claritate, nō solum de clari tate gloriæ, verum etiam gratiæ id intelligi potest quoniam huic illa respondet. Secundò vt insinuetur differentia veteris & nouę le gis, illa minus lumen consequebatur vtpote quæ opertum & inclusum in vmbraticis illis sacrificijs quasi in lucerna habebat illud. Noua ipsum Solem accipit apertè quod iam loquitur nobis vt di-
Ioan. 16. scipuli dixerunt ad illum Ioan. 16. Ecce nunc palam loqueris &
Exod. 17. prouerbium nullum dicis. Vnde lex vetus in nube caliginosa data
Matth. 17. est, Apostolos autem in transfiguratione nubes lucida obūbrauit & Spiritus sanctus in linguis igneis, & lucidis eis apparuit: imò venit vt vehemens ventus quasi qui ad dispergendam nebulam veteris legis reserandaque mysteria ibi inclusa venerat.

Obserua. Verbū Dei Christus Dominus est lumen vitæ, quo-
Ioan. 8. niam illuminat ad ea quæ sunt vitæ æternæ. Vnde ipse Ioā. 8. Qui sequitur me non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Sūt enim tenebræ ignorantiæ, & hæ sunt rationis secundum seipsam
Psal. 81. inquantum ipsam rationem obnubilant secundum illud Psal. 81. Nescierunt nec intellexerunt in tenebris ambulāt. Aliæ sunt tenebræ culpæ, quæ sunt rationis humanæ non ex se sed ex appetitu
Ephes. 5. male disposito Ephes. 5. Eratis enim aliquando tenebræ nunc autē
Matth. 25. lux in Domino. Sunt etiam tenebrę damnationis æternæ Matth. 25. Inutilem seruū eijcite in tenebras exteriores, qui sequitur Christum non has incurret tenebras. Non primas quia ipse est veritas, nec secūdas quia ipse est via, nec tertias, quia ipse est vita. Recte ergo iustus lucernā ac lumen vocat verbum Dei Christum Iesum, quoniam qui illū sequitur omnes has euadit tenebras ne corruat.

VERSVS SECVNDVS.

Iuraui & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ.

AD perfectionis statū expectat firmitas in bono, vnde virginitas & cætera cōsiliorū bona voto firmata statū perfectionis constituunt. Quare sicut voluntas per votū stabilitur & magis firmatur ad illud quod vouet implēdū, ita & per iuramētū.
August. Sed hic iuramentū (vt vult Aug. & glos.) non est iurare, sed mente firmissime statuere acsi iuramēto se vinxisset custodire iudicia iustitiæ Dei. Id enim explicat verbū, statui, quod sequitur, acsi diceret. Id dico iurasse nimirū apud me statuisse inuiolabiliter Dei iudicia atq; mādata seruare. Vocātur autē præcepta iudicia iustitiæ

Dei

Dei quoniã iustitia est ius suũ vnicuique tribuere,& hoc est quod præcipit lex diuina. Vel secundò,iudicia iustitiæ Dei sunt flagella quæ imittit Deus filijs vt corrigãtur,maioraq; merita cõmulantes altiorẽ coronã accipiant. Et sic iurare & statuere illa custodire,est stabiliter,firmissimeq; decreuisse quæcũq; perferre incõmoda,patiẽter perpeti ob Dei obediẽtiã & amorẽ,sicut Iob.dicebat.ca. 13. Iob. 13.
Etiã si me occiderit sperabo in eũ.Hęc firmitas in viro Christiano maximè necessaria est. In charitate radicati & fundati ait Paul.vt Ephes. 3.
nec mors,nec vita,nec alia quæcũq; incõmoda quãtũcũq; grauia diuertere possint animũ à Deo.Ideò iusti colũnæ vocãtur de Petro,& Ioãne dicitur, ꝙ videbãtur colũnæ esse & Apoc.3.Qui vicerit faciã eũ columnã in domo Patris mei, & foras nõ egredietur Galat. 2. Apoc. 3.
amplius.Et de beata Lucia dicit Ecclesia.Colũna es immobilis Lucia virgo Christi. Hãc autẽ firmitudinẽ colũnarũ in Dei obsequio ipsemet Dñs tribuit Psal.74.Ego cõfirmaui colũnas eius.Et de eadẽ beata Lucia dicitur.Tanto pondere fixit eã Spiritus sanctus,vt Psal. 74.
virgo Dñi immobilis permaneret; gratia Spũ sancti hoc stabilimentũ operatur vnde Paul.Hebr.13.Optimũ est autẽ gratia stabilire cor;Et quia hæc gratia in sacramẽtis cõfertur pręcipuè in sacro Hebr. 13.
sancto Eucharistiæ mysterio vbi fons & author ipse gratiarũ cõtinetur,ideò ex huius sacramẽti vsu hęc stabilitas maximè statuitur secũdũ illud Psal.103.Panis cor hominis cõfirmat. Qui enim cito Psal. 103.
viã veritatis deserũt arũdines vẽto agitatę vocãtur à Christo Matt. Matth. 11.
11.De quibus dicitur Ezech.16. Diuisisti pedẽ tuũ omni trãseũti, Ezech. 16.
sicut arundo omni vento huc illucq; agitatur & flectitur.

VERSVS TERTIVS.

Humiliatus sum vsquequaque Domine viuifica me secundum verbum tuum.

IDest. Afflictus sum valde (nam hic humilitas pro afflictione ponitur) hoc enim quod apud me statui atque quasi iurassem me ipsum deuinxi,nunquam mandata tua deserturum:protinus aduersum me irruerunt fortes qui me afflictionibus, tentationibusque diuexarunt,quatenus à mei propositi firmitudine, vel omnino reuocare,vel aliquantulum remouere possint.Sed tu Domine viuifica me secundum verbum tuum, quo promisisti dicens; Cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo Psal. 4.
eum:sic contigit his, qui in bono se fixere. Statuunt vt statim aduersus

Matth. 4. aduersus eum insurgant hostes, vt quatiant à propositoque diuellant, vt Christus Dominus post baptismum protinus ab aduersario tentatus est, de quo plura suprà.

Humilitas. Quòd si de humilitate quatenus virtus est, hoc intelligere placet non veto, licet literæ de afflictione aptius congruat intellectio. Sed quia qui custodit iudicia Dei oportet vt se humiliet ideò subdit; Humiliatus sum &c. quanto maior es humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam. Quoniam magna potentia Dei solius & ab humilibus honoratur, & bene subdit, vsquequaq; , ex toto, hoc est tam corpore quàm anima, contra hypocritas qui tantum corpore, vel veste, vel loco se submittunt, cum tamen cor superbissimum gerant, de quibus Eccles. 19. Est qui nequiter se humiliat & interiora eius plena sunt dolo. Vnde Chrysosto. Corpus quoq; incumbit in loco nouissimo, sed cor sedet in cornu. (Domine viuifica me secundum verbum tuû.) Nam Isai. 66. dixisti; Ad quem respiciam nisi ad pauperculû? vel vt alia litera habet. Super quem requiescit spiritus meus, nisi super humilem? & Psal. 33. Humiles spiritu saluabit. (Humiliatus sum vsquequaque) Ambr. non solum humiliatum sed nimis humiliatû se gaudet beatus, qui gloriatur humilitate magis quàm potestate. Potestas decipit, humilitas non destituit; bona humilitas quæ etiam in Christo laudem virtutis inuenit. Hanc in illo plus veneror quàm creationē; quia creati ad laborem sumus sed redempti ad quietem, bona humilitas præcipuè si adiungatur ei deuotio voluntaria; vnde & subdit.

Eccles. 3. · Eccles. 19. · Chrysosto. · Isai. 66. · Psal. 33. · Ambro.

VERSVS QVARTVS.

Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine: & iudicia tua doce me.

IN viro perfecto ex abundantia cordis os loquitur, & quoniam cor exultat ex redundantia cordis, os etiam in Dei laudibus gaudet; secundum illud Psal. 83. Cor meum & caro mea exultauerunt in Deum viuum. Et Psal. 62. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labijs exultationis laudabit os meum. Sed aduertendum quòd sacrificium laudis Deo dupliciter offertur, & tempore tribulationis & miseriæ & in tempore prosperitatis & abundantiæ; quod autem tempore tribulationis offertur magis voluntarium ac spontaneum apparet. Nam tûc naturæ debilitas ex

Psal. 83. · Psal. 62.

aduersis potius ad tristitiam,quàm ad laudes concitatur.Sed quoniam aduersitas rationem turbat saltem in parte sensitiua, nec ita quod faciat homo discernere valet, sicut cum quietus est animus: ideò Psalmista postquàm elapso carmine dixit se maximè afflictionibus contristatum,postulat modo vt Deus laudẽ quam sibi offert humiliatus ipsam sibi beneplacitam dignetur habere.Vnde hic ait August. Voluntaria oris mei &c.hoc est,placeant tibi,nolĩ reprobare sed approba.Bene autem intelliguntur oris voluntaria, sacrificium laudis confessione charitatis, non timore necessitatis oblatũ,sicut scriptum est Psalm. 53. Voluntariè sacrificabo tibi. Nullum enim opus dignum præmio, vel pena est nisi voluntarie fiat.Quoniam voluntas est principium meriti,vel demeriti: quippe secundum quam homo est Dominus operum suorum qui nõ necessitate sicut brutum,sed voluntate & iudicio sicut homo rationis compos operatur. Quoniam os ipsum & linguam in Dei laudibus consecramus.Vnde Hebrę.14. nos hortatur Paul.dicẽs, Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, idest, fructum labiorum confitentium nomini eius.Vocat autem hoc sacrificium fructum labiorum,hoc est,confessionem vocis vt est illud Isa.57.Creaui fructum labiorum pacem.Gratia quippe Dei ex carne ipsa quæ sterilis infœcundaque bonorum est, fructum carpere concupiscit quatenus labia ipsa ex cordis deuotione mota ipsi sacrificium offerant:vt dicatur Deo quod metit vbi non seminat, quoniam in carne non nisi fomes peccati à natiuitate est, nec ipsa per se subiectum est gratiæ,quæ est semen Dei. Quare & Oseæ.14.Reddemus vitulos labiorum nostrorum,nempe laudes Dei quas etiam labia muta à corde proferant,vt sic veri Dei cultores apes imittentur quæ bonos flores colligere ore consueuerunt, fauos ore fingere,mella ore componere,& ex herbis suauibus ore flores legere.Sic mellita eloquia diuinarum laudum in ore serui Dei semper versentur, & immolet Deo sacrificium laudis & dicatur de eo,quod de beata Cæcilia,quòd tanquam apes argumentosæ deseruit Deo, Ecclesia Dei Spiritu sancto afflata hoc sacrificium septies in die offert Deo & iure optimo,quoniam si corpus & animam à Deo accepimus vtrumque in eius cultum consecrare debemus, Angeli vocibus concinebant atque cum pastoribus declamabant dicentes,Gloria in altissimis Deo. Christus Dominus cũ passurus ingressus est Hierusalem, vocibus acclamatus

August. Psal.53. Laus oris. Hebr. 14. Isai. 57. Matth.25. Oseæ. 14. Simile. Lucæ.2.

Matth. 21. est verus Messias. Prophetæ Prophetissæque sanctæ carmina cōponebant, quibus publicè cantatis Deo gratiæ redderentur ab hominibus: imò cantica ista Ecclesiastica magnificè nostram excitant deuotionem; vocibus enim alecti sensus, qui organa animæ
Rabbanus. sunt, mirifice in cœlestia rapiūtur de quo Rabbanus de instit. Cleri. c. 76. Psalterium (inquit) idcirco cum melodia cantilenarū suauium ab Ecclesia frequentatur, quo facilius animi ad compūctio-
August. nem flectantur. Augus. confes. c. 7. refert quomodo suo tempore mediolanensium Ecclesia his hymnidicis laudibus vsa sit, ad depellendum merorem quo propter hęresim Arrianorum Christianū animi tabescebant. Denique in Concilio constat Witcleff tanquam hæreticum damnari, quoniam hæc Ecclesiæ Cantica deridebat. De hoc vide quę suprà diximus octonario & tractatu se-
Sotus. ptimo versu sexto, & consule Sotum libro. 10. de iustitia & iure,
D. Thom. quæstione. 5. artic. 2. & Diuum Thomam secunda secundæ. quęstione. 85. & 91.

(Et iudicia tua doce me.) Superius quasi iam iudicia Dei didicerit, dicebat. Iudicia tua nō sum oblitus, & iterū. A iudicijs enī tuis timui, cur igitur totiens eadem verba inculcat dicēs; Et iudicia tua doce me? Ad hoc dicitur quod differentia hæc est inter bonos & malos. Malus semper attendit ad bonum quod habet & non ad illud quod sibi deficit, nec curat vt illud appræhendat. Bonus autem non ad illud in quo iam profecit, sed ad illud quod sibi deficit, quia semper satagit vltra progredi atque proficere: ita in proposito quoniam præsens vita in profectu & motu consistit, intelligēs se posse proficere in cognitione iudiciorum Dei iterum atq; iterū hæc postulat. Sicut supra cum fassus esset Deum bonitatem suam in eo exercuisse, iterum postulat, vt eandem bonitatem eum doceat dicens; Bonitatem & disciplinam doce me, vt intelligamus verba proficientis, & amplius quàm acceperat postulantis, vt hic
August. docet magnus Augustinus.

VERSVS QVINTVS.

Anima mea in manibus meis semper: & legem tuam nō sum oblitus.

PОnere animam in manibus est periculo & discrimini vitam exponere, nam quod quis tenet manibus facile eo priuatur, vel quia

quia è manibus inaduertenter elabitur, vel quia potest fortior eo superuenire, & facili negotio è manibus quod habet violenter auferre. Et fortè erat Prouerbium, vel modus loquendi inter Hebræos iste tunc temporis; Nam Iud. 12. dicit Iepte coram filijs Ephrain. Posui animam meam in manibus meis transiuiuique ad filios Amon, & tradidit illos Dominus in manibus meis &. 1. Reg. 19. loquens Ionathas ad Saul patrem suum pro Dauid dixit; Posuit animam suam in manu sua, & percusit Philistæum. Acsi diceret. In maximo discrimine posuit vitam suam. Cui sententiæ applaudit Chaldaica Paraphrasis quæ sic dicit; In periclitatione fuit anima mea, acsi fuisset in extremitate manus semper. ¶ Vel secundò per hunc modum loquendi significatur versari in afflictionibus, & continua miseria, quemadmodum sanctus Iob. ait ca. 13. Quare lacero carnes meas dentibus meis, & porto animã meam in manibus meis? etiam si occiderit me in ipso sperabo. Quibus verbis proculdubio suam designat afflictionem. Igitur perfectus qui in hoc loquitur octonario, nec periculis, nec afflictionibus à Dei mandatis diuelli poterit: sed cum Apost. dicet Rom. 8. quod nec mors, nec vita, nec alia. quæcumque nociua eum separabunt à charitate Christi. Varijs quidem ac diuersis curis, ait iustus, distendor, vt vitam hanc fragilem sustinere valeam; quàm pluribus diuexor afflictionibus & malis: tamen inter tot curas ac miserias legem tuam Domine nunquàm oblitus ero. Mirabile certè videtur, quod homini qui in carne mortali tot necessitatibus obnoxiam vitam agit, ad ea quæ sunt spiritus attendere vacet, cum & vitæ sustinendæ per alimentum, & saluti per medicamenta prouidere debeat, & cum thesaurum gratię in vasis fictilibus gerat, ingenti cura cauere debet vt fragile vas conseruetur ne pereat. Vitæ quidem nostræ plurimi insidiantur hostes, ignis comburit, aqua suffocat, aer inficit, terra exiccat, mixta quoque ipsa aduersantur ei; viuentia animalia dilacerant, vegetantia corrumpunt, insensibilia obruunt, imò & in seipsos homines cõtra homines irruũt, sibiq; ipsis carnifices sunt, cœlum suo velocissimo cursu perpetuò labens momenta vitæ nostræ pertransiens finit: Sol immẽso calore, luna frigiditate nimia, stellæ malignis influxibus nostram quotidie vitã terminare non desinunt. Imò & Angeli qui custodes vitæ nostræ deberent esse, nonnunquam strages magnas in homines exercere solent, vt cum Angelus Domini

Iud. 12.
1. Reg. 19.
Iob. 13.
Rom. 8.
2. Cor. 4.
4. Reg. 19.

percussit centum octoginta quinque millia de exercitu Senacherib Regis Syriæ vt legitur.4.Reg 19.Et iterum septuaginta millia
2.Reg.24. de Israel.2.Regum.24.Cum ergo inter tot hostes vitam agamus, atque in tot versetur vita nostra periculis,maxima ei atque quotidiana cura ac solicitudo debetur,ne incuria nostra deficiat,præcipue cum præceptum naturale conseruandi vitam nos præmat. Deinde, pro cibo,pro vestitu,pro domo,pro re familiari, pro honore,bone Deus,quantum temporis insumendum est? Anima ergo tot interclusa negotijs,tot distenta curis quomodo suimet,ne
Lucæ.8. dicam alterius,memoriam habere poterit? quare Dominus in Euãgelio ait quod solicitudo huius seculi suffocat verbum, et sine fructu efficitur.Homo vel animal formiculosum secũdum. 70.olim à templo & à Dei sacrificijs arcebãtur,hoc est,illi qui varijs diuexantur temporalium curis,sicut formica quæ nimium pro cibo solicita est;Nigram faciunt formicæ semitam per quam gradiuntur,infatigabiliter vadunt,& veniunt, ingrediuntur,& egrediuntur de cauea, aliæ granis onustæ vt vehant, aliæ vacuæ vt quærant:sic misselli hominis animam hæ curę torquent nigramque faciunt atque deformen vt vacuis onustisque cogitationibus nempe,vel paupertate pressa,vel diuitijs oppressa non quiescat. Vadũt
Iob. 20. & veniunt super eum horribiles ait Iob.20. Inter tot ergo curas instantiaque negotia ac pericula legem Dei meditari obseruariq;, nec Deum,nec mandata sua obliuisci magni perfectiq; cordis erga Deum indicium est.Sicut magni gratissimique animi argumẽ-
Ester.6. tum fuit in Rege Assuero qui tot occupatus Regijs negotijs per diem, noctem ducebat insomnem vt benefactorum memoriam reuocaret, in eosque gratus ac magnificus ostenderetur.Quare Dauid qui tot hostes animæ suæ insidiantes habuit, tot impeditus curis regalibus erat,tamen legem Dei minime oblibiscebatur; sed dicebat Anima mea in manibus meis semper &c.Si autem intelligatur hoc modo loquendi,quod anima versetur in afflictionibus,& miserijs etiam id est magnę virtutis indicium.Tot poenis
Iob.13. attritus animus nec tamen obliuiscitur legem Dei vt ipse Iob loco
Dan.3. citato dicit;Etiam si me occiderit sperabo in eum:Et pueri illi in
Dan.14. medio flammarum, Daniel in laco Leonum,Ionas in ventre coe-
Ione.2. ti, latro in cruce, Christus Dominus in patibulo affixus cum
Luc.2. diros corporis pateretur cruciatus amoris ac commiserationis non est oblitus, cum & pro inimicis deprecatus est, & latroni

paradisum

paradisum promisit,& matrem,ac dilectum discipulum vicissim commendauerit. ¶Sed secundo potest intelligi sic versus iste, vt idem sit animam in manibus habere ac sibi relictam esse,quasi derelictã à Deo ,quod in prouerbio Hispano dicimus(tu alma en tu palma)idest dicere quod dicit Sapiẽs; Fecit Deus hominem rectũ & reliquit eum in manu cõsilij sui. Apposuit tibi ignem & aquã, ad quæcumque volueris inclina manũ tuam. Vt per hoc insinuetur bonus vsus liberi arbitrij in viro iusto,nam etiam si suę relictus est potestati non tamen ea abutitur, vt contra legem Dei quid molliatur.Hoc modo loquendi vsus est Abraham quando Saræ vxori suæ dixit,Ecce ancilla tua in manu tua est vtere ea vt libet. Atque in hoc iustorum meritum consistit,quòd cum ex liberi arbitrij potestate possint bene vel male operari:eligunt potius bonũ facere quàm mala perpetrari secundum illud quod in laudem iustorum dicitur Eccl.37.Qui potuit transgredi & nõ est transgressus:facere malũ & non fecit.Nec enim liberi arbitrij dedecus, vel imperfectio est nole vti eo ad malum cum possit, saltem vt suam in vtramque partem facultatem experiretur,quia vti libero arbitrio ad malum,potius est abusus;cum Deus propter bonum operandum concesserit illud non vt malum faceret dedit, posse enim peccare non est potentia sed impotentia quoniam peccatum non habet causam efficientẽ sed deficientem,Deus quippe peccare nõ potest & tamen summe potẽs est, liberrimus est. Quare religiosi qui se voto obedientiæ astringunt prælato quasi ligare suam voluntatem cupiunt ad bonum,vt nequaquam malum libere perpetrare possit,sed sit quasi obligata(vel vt ita dicam) necessitata ad bonum.Vnde D.August.ad; Armentarium Felix inquit necessitas quæ ad meliora compellit,& ibidem;Nõ te pigeat vouisse sed magis gaude non tibi licere,quod cum tuo graui damno licuisset. Tertiò animam in manibus portare,est eam coram se assidue habere,& manibus semper eam expolire,ac bonis operibus depingere,nec obliuiscatur legis Dei sed in ea tanquàm in speculo se cõponere satagat,vt ad eius similitudinẽ sua exprimatur imago,secũdũ illud Cant.8.Vinea mea corã me est semper.Anima tua vinea tua est quam plantare,excolere,amputare,ac in eam semper laborẽ insumere debes. Quarto animã in manibus habere,est eã bonis operibus proximis manifestare:nã per manus opera significare familiare est scripturis sanctis;sic enim dicitur Iob.13. Animã meã

Eccl. 15. (margin, beside "palma)idest dicere…")
Gen.16. (margin, beside "molliatur…")
Eccl. 37. (margin, beside "storum dicitur Eccl.37…")
August. (margin, beside "bonum.Vnde D.August…")
Cant. 8. (margin, beside "gere,nec obliuiscatur…")
Iob. 13. (margin, beside "miliare est scripturis…")

Gregor. porto in manib⁹ meis.Quod exponens D.Greg.11.mor.c.19.ait Animã portare in manib⁹ est intẽtionẽ cordis in operatione ostẽdere. Habẽt namq; iusti hoc propriũ vt omne quod dicunt atque agunt:non solũ profectum suũ sed etiam ædificationẽ proximorũ quærant.Et aliquando in semetipsis aliqua diiudicãt,vt pigros auditores ad considerandos semetipsos reuocent. Aliquando bona opera ostendunt vt spectatores eorum erubescãt,nõ imitari quod Matth. 5. vident; Nã scriptum est Matth.5.Videant opera vestra bona & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est.Qui igitur intentionẽ suam per opera insinuat,animam suam in manibus portat.

August. & Ambro. Sed aduerte,quod secundũ Aug.& Ambr. aliter legitur versus iste nẽpe sic; Anima mea in manibus tuis semper & legẽ tuam nõ sum oblitus; Quæ lectio magis eis placet quã prior. Vnde hic ait Aug.nõnulli codices habẽt.In manimis meis, sed plures habẽt,In Sapien. 3. manibus tuis. Et hoc quidẽ planũ est, iustorũ eñ animæ in manu Dei sunt.In cuius manibus sumus nos & sermones nostri(Et legis (inquit) tuæ nõ sum oblitus)tãquã ad nõ obliuiscẽdũ legẽ,Dei manib⁹ adiuuetur eius memoria,vbi est eius anima. Anima verò mea in manibus meis quomodo intelligatur,ignoro.Iusti quippe hæc verba sunt,nõ iniusti, redeũtis ad Patrẽ, nõ recedentis à Patre. Nã põt videri ille iunior filius animã suã in manib⁹ suis habere voluisse,qñ dixit Patri (Luc. 15.) Da mihi substãtiã meã,quæ me cõtin-Luc. 15. git,sed ideo mortuus erat,ideò perierat, an fortè ita dictũ intelligitur?Anima mea in manibus meis tãquã eã per Deũ viuificãdã manibus suis offeret Deo,vnde alibi dicitur Psal.24.Ad te leuaui aniPsal. 24. mã meã.¶ Iustorũ quidẽ aĩæ in manu Dei sunt & Chr̃us dicit qđ Sapien. 3. nemo rapiet eas de manu sua,& de manu patris sui,Ioan. 10.Itaq; Ioan. 10. vna manu eã apprehẽdit Pater,altera filius,quis rapiet de manibus eius,qui fabricauit auroram & solem?Manus enim Dei quæ solidauit cœlum,quos tenuerit nõ amittit,ait Ambr. Quæ sunt igitur Ambro. istę manus cõsideremus(ait)In Cant.8. scriptum est:Leua eius sub Canti.8. capite meo,& dextera illius amplexabitur me.Et alibi dicitur, Lõgitudo dierum in dextera eius,& in sinistra illius diuitiæ & gloria. Per dexterã vita futura,in qua vita æterna est,per sinistrã vita pręsens,cuius felicitas in diuitijs & honoribus habetur intelligẽda est. Vtrumq; quidem brachium eius ad vtilia extẽditur.Habent tamẽ Prouer. 3. propria sua singulæ manus,nam in dextera est longitudo vitæ,in sinistra diuitię & glorię.Bonis itaq; vtraq; man⁹ dotata est dotib⁹,

in eo

in eo tñ habẽt varietatẽ sui muneris, quia præsentia & futura tẽpora cõpræhẽdũt, vt leua præsentiũ remuneratrix sit, dextera futurorũ. Acsi diceret, in præsenti sinistra manu animã meã pascis, & in futuro dextera beas. Quod cõmutatio manuũ Patriarchæ Iacob expressit, qñ dexterã super minorẽ, sinistrã super maiorẽ posuit, qui dicebatur Manasses, hoc est, popul⁹ obliuiosus, quales sunt illi qui cõtẽti præsentibus obliuioni tradũt futura, iustorũ vero semẽ hic laborare diligit vt æterni patris æternã cõsequatur benedictionẽ: sinistraq; Dei etiã protegitur in hac vita, vt sustinere possit. Sed tamẽ lectio hęc Amb. & Aug. nõ est in vsu; Nã vt ait Hier. ad Suniã & Fretelã tom. 3. Licet in aliquibus codicib⁹ sic legatur tñ nec apud Hebr. nec apud 70. talis lectio inuenitur, sed ea qua vtitur Ecclesia quæ est prior, illa nẽpe. In manibus meis, sed vel incuria librariorũ id accidit, vel à Sciolo quoddã cui non placuit prior lectio temerarie correpta, vel potius corrupta fuit. Hæc Hiero. (Et legem tuã nõ sum oblitus) hoc est dicere; Ideò etiam doce me amplius iudicia, quia etiam legem tuã inquantum eam dedici nõ sum oblitus. Cõsuetudo enim boni Magistri est quod eũ qui quod audiuit bene retinuit de alijs libenter docet: vnde & à pueris lectio prius auscultatur, antequam eis alia tradatur, & cũ primã bene didicerint, tũc alia eis traditur melior. Sic videtur dicere Dñs Matth. 15. Omni habenti dabitur, & abũdabit & Prou. 1. Audiẽs sapiẽs sapiẽtior erit. Et qđ nõ sit oblitus legẽ Dei ꝓbat per effectũ dicẽs.

Gen. 48. Figura. Hierony. Matth. 15. Prouer. 1.

VERSVS SEXTVS.

Posuerũt peccatores laqueũ mihi: & de mãdatis tuis nõ erraui.

OMne quod est in mũdo ait Ioã. 2. aut est cõcupiscẽtia carnis, aut est cõcupiscẽtia oculorũ, aut superbia vitæ. Omnia autẽ hæc laquei sunt, quib⁹ impedimur mãdata Dei exequi à quib⁹ tñ iusti aĩa facile Dei auxilio se expedit, ne erret à mãdatis Dei. Quod autẽ cõcupiscẽtia carnis, hoc est, mulierosę illecebrę laquei sint Ecle. 8. docemur, vbi de meretrice adijcitur; qđ est laqueus venatorũ, & sagena cor ei⁹, vincula sunt man⁹ illi⁹. Cõcupiscẽtia autẽ oculorũ quę dicitur pecunię cupiditas, etiã laque⁹ animarũ est, secũdũ illud Paul. Qui volũt diuites fieri, incidũt in tẽtationẽ, & in laqueũ diaboli. Laque⁹ iste strãgulauit Iudã, nimirũ triginta argẽtorũ cupiditas. De superbia etiã dicitur Psal. 139. Parauerũt superbi laqueum mihi. Et Cassiodorus dicit quod tot sunt laquei animarum, quot

1. Ioan. 2. Eccles. 8. 1. Tim. 6. Matth. 27. Psal. 139. Cassiodo.

ſunt, vitia ſed tamen fruſtra iacitur rete ante oculos pennatorum.
Prouer. Quoniam hi qui Chriſti luce circunfuſi ſunt, & laqueos vident, & eius gratia cauent eos.

Obſerua quod hos laqueos, & diabolus, & ſatellites eius, hoc eſt
Ioh. 18. peſſimi homines ac peccatores parant. De diabolo dicitur, Iob. 18 Abſcōdita eſt in terra pedica ei⁹: & decipula eius ſuper ſemitā. Vbi
Gregor. D. Greg. docet quod queadmodum venatores auiū, vel ferarū laqueos quos illis parant terra cooperiunt, & in ſemitis per quas animalia tranſeunt ponunt, ſic diabolus terra occultat laqueos, ideſt, quod ſub obtentu terrenæ neceſsitatis homines decipit, & ſuper vniuscuiuſq; ſemitā abſcōdit. Hoc eſt quod cōditiones ingeniaq; hominū optime nouit, atq; perſcrutatur, & in eis decipula parat. Nēpe iracundū ſub obtentu iuſtitiæ exequēdæ per crudelitatē capit, placidū māſuetūq; animū ſub prætextu humanitatis in immoderatā lætitiā libidinoſamq;, vel certè in aſſentatoria verba diſſoluit. Eum qui pecuniæ tenacē agnoſcit, ſub propriȩ neceſsitatis ſpecie in impietatē impellit, atq; eo modo vnicuiq; quaſi in propria ſemita pedicam cȩlat, cū ex ingenio proprio aliquo fuco palliato
Auguſt. eum in ſuos laqueos ineſcat. Vnde D. Aug. Solil. ca. 16. ſic ait, Inimicus tetendit ante pedes noſtros laqueos infinitos, & omnes vias noſtras varijs repleuit decipulis ad capiendas animas noſtras, & quis effugiet? laqueos poſuit in diuitijs, laqueos poſuit in paupertate, laqueos tetendit in cibo, in potu, in voluptate, in ſomno, & in vigilia, laqueos poſuit in verbo, & in opere, & omni via noſtra. Sed tu Dn̄e libera nos de laqueo venātiū &c. Quod autem peſsimi homines qui ſatellites ac miniſtri diaboli ſunt, etiam hos laqueos
Hierem. ſtruant, audi Hiere. c. 5. id affirmantem; Quia inuēti ſunt in populo meo impij inſidiantes quaſi aucupes, laqueos ponentes & pedicas ad capiendos viros, ſicut decipula plena auibus, ſic domus eorū plene dolo. Ideò magnificati ſunt, & ditati, incraſſati ſunt, & impinguati, & prætericrunt ſermones meos peſsime. Nunquid ſuper his nō viſitabo dicit Dn̄s, aut ſuper gentem huiuſcemodi non vlciſcetur anima mea? Hi ſunt pſeudo Apoſtoli, & pſeudo Prophe-
2. Tim. 3. tæ, & falſi prædicatores. De quibus Paulus ait quod ſunt habētes quidem ſpeciē pietatis; virtutē autē eius abnegantes, qui Chriſto Dn̄o non ſeruiunt ſed ſuo ventri. Hos autem omnes laqueos per
Pſal. 123. gratiam Dei iuſtus euadit, & dicit; Laqueus contritus eſt, & nos liberati ſumus. Adiutorium noſtrum in nomine Domini.

VER-

VERSVS SEPTIMVS.

Hæreditate acquisiui testimonia tua in æternum: quia exultatio cordis mei sunt.

HÆreditas filiorum Dei hæc est in præsenti, vt testimonia Dei ac mandata custodiant: & tanquam hæreditario iure in æternum seruent. Quoniam hæc hæreditas in præsenti seculo seruata æternam illam, imarcescibilem, & incorruptam adiunxit. Sed aduertendum quod persona quæ in hoc octonario introducitur, nempe ea quæ graditur in via perfectionis, in his duobus incrementa accipit. Primum quoniam in mandatis Dei exultat. Hoc enim proprium studiosi viri est, vt qui iam perfectionis apicem se adepturum iri videtur, vt promptè & delectabiliter operetur, imo & duriora opera hylari vultu, æquoq; animo iam subire contendat. Ideo enim regnum cœlorum thesauro abscondito in agro confertur, quem inueniens homo abscondit, & præ gaudio illius vadit & venditis omnibus suis agrum illum emit, quia igitur mandata Dei gaudiũ cordis sunt iusti, ideo quasi æternã hæreditatem sibi accipit, ac ascribit, vnde D.Basil. Hic testimonia tua hæreditatem esse sempiternam credens, propter possessionem eorum exulto. Sed testimonia hæc interna sunt Spiritus sancti dona, testificantia intus quod sumus filij Dei, secundum illud Paul. Ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei; quod contingit cum cor nostrũ non repræhendit nos de aliquo mortali crimine. Hæc enim grandis coniectura est, quod sumus filij & amici Dei, iuxta id 1.Ioan.3. Si cor nostrũ non repræhẽderit nos, fiduciã habemus ad Deũ. Quę coniectura vires acquirit ex extrinsecis testimonijs, qualia sunt sacræ Scripturæ, verba Dei & opera sancta. Et vtraque hæc testimonia hæreditare (hoc est velut hæreditario iure habere) nõ est nisi filiorũ Dei, iuxta illud Paul. Si filij & hæredes, hæreditas autẽ hæc non solũ ad præsentis vitæ perfectionẽ, sed & ad vitã ęternã attinet, quod clarius subiungit dicens, Inclinaui cor meũ ad faciendas iustificationes tuas in æternum, perseuerãtia enim in mandatis Dei vsq; in finem est alterum incrementũ, & testimonium validum talis filiationis, hęc Caietanus. Sed quoniam D.Aug. per testimonia intelligit martyria vt solet, sic intelligi carmen hoc, Firma possessione quasi hæreditario quodam iure; hæreditaui pro te paupertatem, contumeliam, corporis angu-

Matth. 13. Basil. Rom. 8. 1. Ioan. 3. Rom. 8. Caietan. August.

ſtias iugiter tollerare, vt teſtis effici[illegible] paſsionis tuæ, ſecundũ illud
2. Cor.4. Paul.2.Corin.4.Semper mortificationem Ieſu Chriſti in corpore noſtro circumferentes,hoc eſt,vndiq; circundati pro Chriſto doloribus.
Galat.6. Et Galat.6. Stigmata Domini Ieſu in corpore meo porto, ideſt,ad ſimilitudinem ſeruorum,qui in facie geſtant notam ferro candentẽ impreſſam dominorum cuius ſunt, ſic Paul. in corpore ſuo,non vnam ſed multas impreſſas notas Domini Ieſu portabat, nempe innumeras plagas,liuores,flagella,opprobria, quæ pro nomine eius ſuſtinuerat ſæpe. Hæc autem debemus acquirere hæreditate in æternum,quia Chriſtus nobis ea reliquit,ſicut Pater filijs, hæc quippe competebant ei iure hæreditario ex parte matris, re-
Rom.8. gnum verò ex parte Patris,Rom.8.Hæredes quidem Dei cohæredes autem Chriſti: ſi tamen compatimur, vt & glorificemur. Acquiſiui dico,quia exultatio cordis mei ſunt, quia licet ſint afflictio
Acto. 5. corporis,ſunt tamen exultatio cordis,Act.5.dicitur;Ibant Apoſt. gaudẽtes à conſpectu concilij, quoniã digni habiti ſunt pro nomine Ieſu contumeliam pati. Et Eleazarus cum torqueretur dixit, Duros corporis ſuſtineo dolores:ſecũdum animam verò propter
2.Mach.6. timorẽ tuum libenter hæc patior.2.Machab.6.Ideo quippe dicũtur iuſti opprobrijs ſaturari,vt de Chriſto Dño dicitur Thren.3. Saturatus opprobrijs,non ſolum quia multa perpeſſus eſt,verum etiam quia cum delectatione ſuſtinebat, eo modo dicendi, quo quis cibo ſuauiſsimo ob nimiam eius delectationem ſaturari cupit:ſic iuſti imitatores eius.

VERSVS OCTAVVS.

Inclinaui cor meum ad faciendas iuſtificationes tuas in æternum: propter retributionem.

Retributio quidem & præmium beatorum Deus ipſe eſt, ſecundum quod ipſe Dominus ad Abraham loquutus eſt
Gen. 15. Gen.15.dicens,Noli timere Abraham, ego protector tuus,
Ioan. 14. & merces tua magna nimis.Et Chriſtus diſcipulis ſuis Ioan.14. ſic ait, Ego ſum via,veritas,& vita. Vita autem proculdubio æterna, quæ eſt æterna ſanctorum retributio.Et ſecundum hanc conſiderationem idem eſt dicere,Inclinaſſe cor ſuũ ad iuſtificationes Dei faciendas propter retributionem,ac ſi diceret propter ipſum Deũ

ſummè

summè dilectum, vt illum mereatur aliquando consequi in præmium, illiq; perpetua beatitudine copulari. Verum si retributionẽ consideremus, vt bonum & commodum ipsius hominis tunc (propter) non denotat causam finalem præcipuam, vt quasi mercenario amore ob lucrum & commodum præcipuè inducatur iustus ad bona, sed potius (propter) debet tunc denotare finem minus principalem, siue occasionalem, & finem potius quendam ex fine præcipuo consequentẽ, quam ex operantis intentione expectatum, id est dicere, quod iustus in suis operibus præcipua intentione Deum respicit: quem propter se diligit, cui & propter se placere satagit, retributio autem felicitatis æternæ ex Dei bonitate consequitur, his qui suis obtemperant mandatis. Vnde tunc sensus erit, Cor meum apposui affectumq; animum dedi, vt per gratiam tuã vsq; in finem mandata tua exequar, quoniã non sine retributione veniet mihi, sed subsequetur mihi præmium felicitatis æternæ, ac beatitudinis retributio: quia tu ipse es Domine vita æterna, & merces magna nimis omnium tua mandata perseueranter vsq; in finẽ custodientium. Et quidem Deo obsequi intuitu æternæ retributionis, vel euadendi inferni pœnas, dummodo in his vltimum non colloces finem, non impium, imo & meritorium est. Talis enim finis vltimum non excludit, imo virtualiter in illum animum dirigit, nisi tu formaliter excludere vellis dicens in corde tuo, non ob aliud te Deo obedire, nisi ob assequendum præmium æternũ, vel vitandas tartari pœnas, aliàs non obseruaturus nisi hæc attenderes. Inordinatus quidẽ est affectus, cum intuitu temporalis prę-mij, vel metu mundanæ pœnæ, operaris bona, vel quiescis à malis, quoniam rem inferiorem à te tuum vltimum finẽ facis: at æterna, vel præmia, vel pœnæ super nos sunt, quare earum intuitu operari, non deprimere affectum, sed erigere est. Quoniam tam euitatio æternæ pœnæ, quàm affectio ad cœleste præmium, ipsum Deum vt finem includit: cum & qui à tartaro euadit, & qui in cœlum euolat vterque Deum ipsum assequitur; Quare nisi formaliter hunc finem excludas, quod fit in seruilitate & timore mundano, semper ibi inclusum intendes. Tunc autem excludis, cum bonum facis præcisse vt pœnam euadas, peccares enim si peccatum esset impunitum. Qui tamen ex tali timore, vel amore ad amandum Deum excitatur: etiam si hæc mala vitare intendat, non peccat imo meretur, dum tamen non sit animus

ita ad

ita ad malum propensus, vt præcise ob hæc solum operetur excludens Deum ipsum in se, quare Scriptura diuina passim nos, & ad præmij amorem, & ad pœnæ timorem inuitat, quod nisi bonū
Concil. Tri dent. esset, author ipse bonitatis nequaquam moneret, vide Concil. Tri den. Sessio. 14. cap. 4.

(Ad faciendas iustificationes tuas) Id est, opera pietatis, quæ circa proximos exercentur (In æternum) nō quia ipsa æterna sint cū temporariè fiant & desinant, sed quia ex charitate fiunt quæ æter
1. Cor. 13. na est & nunquam excidit, vt ait Paul. 1. Cor. 13. Et propter quam æternum meretur præmium, vt in æternum diligens, in æternum
August. mereatur habere quod diligit, vt ait hic magnus Augustinus.

(Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æter-
Basilius. num) D. Basil. super hunc locum, sic dicit quod animus affectioni-
Simile. bus imperans habet se admodum lancis siue linguæ in statera, quæ vbi ponderosior fuerit pars ibi inclinatur, sic rectus animus suarum cupiditatum compos, cum in bilanci, aut ponderis statera ex vna parte omnia quæ mundi sunt apponuntur, ex altera vero cœlorum regnum, diuinaq; voluntas: in hac quæ ponderosior est inclinat cor, potiusque omnium creaturarum rerum sustinebit dispendium, quam vel apicem quidem diuinæ legis prætermittat. Respice Christum Dominum in statera suspensum crucis, & ex altera parte tot sibi pendere mala, mortem, opprobria, cruciatus, dolores matris, discipulos, amicorūq; derelictionē, ac cætera innumera quæ tunc temporis imminebant, ex altera vero voluntatē æterni patris stare, in hanc potius partem inclinasse cor, quippe quæ &
Ioan. 19. grauior & ponderosior erat, quod Euangelistæ verba insinuare videntur cum dicit, Et inclinato capite emisit spiritū. In patris quippe obedientiam inclinauit caput, factus obediens vsque ad mortē crucis, quoniam apud illum ita bene morigeratum animum, plus ponderis voluntas patris, quam mors cæteriq; cruciatus habebatur, imo credo in auersam partem, vbi mater sua stabat inclinasse caput, quasi qui ob exequendam patris voluntatem ab ea auerteretur, matremq; ac cōsanguineos, & cætera omnia propter ipsum Deū auersaretur, vt ipse aliquādo docuerat. Appēde in vna bilanci omnia regna mūdi, & omnē gloriā eorū, in altera minimā partem cœli colloca. Certe cuncta alia suo molimine trahet, ac si palea ibi, hic vero talentū appendisset plumbi. Cū igitur Propheta rectū imperantemq; cupiditatibus animum haberet, ad hanc partem cui

plus

plus ponderis ineſt, inclinauit cor ſuum dicens. Inclinaui cor meũ, &c. Quo contra impij facere ſolent, quippequi ſerui cupiditatum non imperatores ſunt: in vana, caduca, nihilique pendentia affectum dant, à grauioribuſque auertunt rebus. Ex vna parte mundus eſt nihili pendens Sapien. 11. Quoniam tanquam momentũ ſtateręſic eſt ante te orbis terrarũ, ideſt, quaſi nihil omnia creata Deus agitat ad nutum ſuum. Et. 4. Eſdræ. 4. Vade pondera mihi ignis pondus, aut menſura mihi flatum venti. Ac ſi diceret, omnia huius mundi vana, imo ipſa vanitas ſunt, nec aliquid ponderis in ſe habent, è contra ea quæ Dei ſunt, ob ſui magnitudinem pondus & menſuram neſciunt. Vnde Iob de Deo loquẽs aiebat. c. 31. Pondus eius ferre non potui. In illa ergo propenſum animum dat impius, relicto maiori quod & impij Iudæi fecerunt, cũ furẽ ac homicidam Christo, omnium bonorum largitori prætulerunt. Quare grauiſsimè de his conqueritur Dominus Ierem. c. 2. dicẽs; Duo mala fecit populus meus. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt ſibi ciſternas diſsipatas, quæ continere non valent aquas, Deus enim omnium bonorum fons eſt. Nam ſicut ex fonte fluuius prodijt ſtanteq; aqua fontis, & fluuius deficit. Sic ex Deo omnia bona promanant, cui & Eccleſia orando dicit, Deus à quo bona cuncta procedunt. Atque ab eo in eſſe & conſeruari omnia dependent, non ſicut ego à patre meo, quo mortuo etiam ſubſiſto, & viuo: ſed ſicut riuus à fonte, ſicut lumen aeris dependet à ſole. Nam ſi ſe vel tantillum abſentet, iam in ſuis tenebris permanebit, ſic, vel ſi ad momentum manum ſuam contraheret Deus, omnia in nihilum redigerentur, iuxta illud Pſal. Auferes ſpiritum eorum & deficient. Eſt autem fons aquæ viuæ, hoc eſt gratiæ, de qua Dominus Samaritanæ. Tu forſitan petiſſes ab eo (ait) & daret tibi aquam viuam; Et foderũt ſibi ciſternas diſsipatas (algibes rotos) Ciſterna nõ ex ſe habet aquam, ſed deſuper à cœlo accipit, ſic homo quidquid boni habet à Deo mutuat atque recipit; ſecundũ illud Paul. Quid habes quod nõ accepiſti? ciſterna autem diſsipata & pertuſſa aquã illam quam à cœlo recipit non continet, ſed per foramina quæ habet effundit. Sic homo adhuc ea quæ à Deo habet bona, vt pote vitam, eſſe, & alia non poteſt continere, quinimo quotidie amittit, effudit, per multoſque defectus euacuat, donec tandem omnino defficiat. Miſera vtique ac deploranda commutatio hæc. Quare ſubinfert Propheta, Stupeſce cœlum ſuper hoc, & portæ eius

Sapien. 11.
4. Eſdrę. 4.
Iob. 31.
Ierem. 2.
Pſal. 103.
Ioan. 4.
1. Cor. 4.

eius desolamini vehementer; Prosopopeia figura est hæc, quæ rebus insensibilibus tribuit, quæ eis non conueniunt, estque emphatica loquutio ad ostendendam magnitudinem sceleris, quod tale ac tantum est, vt etiam ipsas insensibiles creaturas videatur deterrere. Ecce ergo stateram dolosam impij, cum ad res nullius corporis linguam ac lancen cordis inclinet, vnde Ecclesiast.
Eccl. 10. 10. dicitur; Cor sapientis in dextera eius, & cor stulti in sinistra illius. Iustus quippe ad cœlestia (quæ per dexteram significantur, tanquam meliora bona) inclinat cor, impius & stultus ad ea quæ minora sunt, nempe ad temporaria & caduca, quæ in sinistra in-
Matth. 24. telliguntur, quare in vltima retributione illi ad dexteram, hi ad sinistram collocabuntur.

DECIMVS QVINTVS OCTONARIVS.

ס

1. Samech. Iniquos odio habui: & legem tuam dilexi.

2. Samech. Adiutor & susceptor meus es tu: & in verbum tuum supersperaui.

3. Samech. Declinate à me maligni: & scrutabor mandatata Dei mei.

4. Samech. Suscipe me secundum eloquium tuum & viuam: & non confundas me ab expectatione mea.

5. Samech. Adiuua me & saluus ero: & meditabor in iustificationibus tuis semper.

6. Samech. Spreuisti omnes discedētes à iudicijs tuis: quia iniusta est cogitatio eorum.

Præua-

Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ: ideo dilexi testimonia tua. 7.Samech.
Confige timore tuo carnes meas: à iudicijs enim tuis timui. 8.Samech.

INCIPIT TRACTATVS DECIMVS QVINTVS.

VERSVS PRIMVS.

Iniquos odio habui: & legem tuam dilexi.

IC introducitur persona viri inter diuinam legem, & humanarum legum figmenta constituti, & explicatur in primo versu, vbi Caiet. ex Hebr. legit; Cogitationes odiui, & doctrinam tuam dilexi. Nã adinuentiones humanarũ legum de Dijs, & de auguribus & similibus, verè cogitationes vanæ sunt, nullum in re fundamentum habentes, sed solum ab hominum vanitate adinuentæ. Lex vero diuina (è cuius regione collocatur) doctrina est à summo doctore Deo manans. Vnde alij legunt, Ex leges odio habui, idest, eos qui sine lege Dei, ex sua vana volũtate, tanquam lege ducuntur, vnde persona hæc non solũ prælegit doctrinam Dei, sed leges alias odio habuit, legẽ autẽ Dei dilexit. Et quadruplex ratio redditur in hoc octonario huius prælectionis. Primò quia lex Dei est defensiua à malis. Secundò, sustinet in bono. Tertiò, aduersarios vincit. Quartò, præuaricantes castigat. Vnde congruè huic quintodecimo octonario, quintadecima litera nempe (Sadech) additur quę significat auditum, obedientiam, & firmamentũ, cõiunctionem, escam, ac sustentationem. Quoniam qui cordis aure legẽ Dei audit, firmatur in ea ac sustentatur, & coniungitur, à contrarijsq; eius separatur: quãdo enim tali percipitur aure in ea maxime firmatur animus vt obediat. Quare has aures exigebat Christus Dominus, cum in concionibus suis clamabat, Qui habet aures audiendi audiat. Omnes quidem auditores corporis aures habebant, sed non has exposcit verbum Dei: sed potius quæ cordis sunt, quibus eius virtus hauritur. Hæ enim verè sunt aures audiendi,

Persona hominis inter diuinas & humanas leges constituti.

Caietan.

Luc. 8.

audiendi, quibus non vocis ſonus, ſed ſpiritus inuiſibilis efficacia percipitur. Nam per aures carnis tanquam per viam tranſit verbũ, & recto itinere per vnam intrat aurem, & per aliam exit vt dicitur. At cum corde auido exhauritur, per cochleam illã intrat totamq; animam cingit, & amplectitur. Has aures promiſerat ſponſus cum
Cant. 1. Cant. 1. dicebat; Murenulas aureas faciemus tibi vermiculatas argento, quod noſtro ſermone his verbis credo ad literam verti poſſe (daremos te vnas arracadas de oro, labradas de guſanillo de plata) Per aurum verbi Dei doctrina intelligitur, nam ſapientia auro paſsim in Scriptura confertur, imo ſuper aurum exaltat eam ſa-
Sapien. 7. piens, Sapien. 7. dicens, Quoniam omne aurum in comparatione illius arena eſt exigua. Sed quoniam aurum ſurdum eſt, non ſonos emittit, opus eſt vt circundáretur argento, quod ſonos placidos in aures influit, quid enim proſit doctrina niſi eſſet prædica-
Rom. 10. tor, qui eam auribus intonaret? ſecũdũ illud Rom. 10. Quomodo audient ſine prædicante? nam fides ex auditu, auditus autem per verbum Dei. Dedit ergo duodecim tubas argenteas, hoc eſt, duodecim Apoſtolos, quorum ſonus in omnem terram exiuit, in omniumque hominum aures intonuit. Sed plus pollicetur his verbis Spiritus ſanctus cum dicit, Vermiculatas argento, hoc eſt, promittit doctrinam prædicatam cum profectu. Vermiculus enim ille argenteus virgam auream ambit, cingitq;: organum autem auditus admodum cochleæ à natura ſtructum eſſe patet, per quod aer inuolutus atque inflexus intonet ad aurem. Sic & animæ aures verbum Dei circumvoluens, ambiens atque amplectens, circumcingit, totamque implet vi atque virtute ſua, quod Paul. mirabiliter
Hebræ. 4. explicat Hebræ. 4. his verbis, Viuus eſt enim ſermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti, pertingens vſque ad diuiſionem animæ, & ſpiritus, compagum, ac medullarum. Ecce quomodo verbum Dei, quando cum profectu auditur cor receſſuſque eius voluit ac reuoluit, & vſque ad vltima ſpiritus penetrat, omniaque ambit interiora, atque circumplexa tenet, ſicut murena atque vermis è manibus ſuauiter elabuntur: ſic & verbum Dei per aures cordis elabitur, eliquaturq;, ſuauiſsimeque pereſtluit (vaſe deſlizando) Tales ergo aures ſibi inſtruit
Iſai 50. ſponſus, vt eius verbum vtiliter audiatur. Vnde Iſaiæ. 50. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autem non contradico (adobome, y adorno me mis orejas) & Chriſtus Dominus

cum

cum surdum curaret, digitos in aures eius mittebat, dicens, Effeta, quod est aperire. Aures instruebat quales ipse exigit ad audiendum verbum suum; nam tales aures à nobis exposcit ad audiendum verbum suum, quales ipse ad nostra habet. Ipse quippe semper attentus, placidusque ad nostras preces adest, inclinatamque aurem ad nos semper habet: ita vt quodlibet verbum quantūuis secretum, atque musitanter prolatum audiat, vt de Anna patet. 1. Regum. 1. cuius labia tantū modo mouebantur non sonus percipiebatur foras, ita vt temulentam illam existimaret Hely sacerdos: & tamen exaudita à Domino est, Samueléq; prophetam filium promeruit, qui fuit tanquàm fructus labiorū suorum. Moysi quoque cum pronus in terra vix musitaret, tanquam si clamorem maximum emisisset, dictum est à Domino; Quid clamas ad me? hoc est quid obtundis caput meum? scilicet, ita intentus ac attentus verbis tuis sum, vt murmur, atque susurriū tuum tanquā si vociferares, audio. Sic & nos aures vigilantes, atque attentas verbo Dei, ac legi eius gerere debemus (alerta la oreja) vt quomodocunq; ad nos perueniat verbum eius, vel voluntas innotescat, nec desides aut pigri esse debemus, sed statim opere adimplere, quæ iubet, quod exemplo Samuel discere debemus, qui ter in somnis à Deo vocatus, statim è lecto resiliuit pergēs ad Hely, & dicens; Ecce ego Domine, quia vocasti me; dormiens quippe etiam intentam aurem ad Deum habebat, vt ad primum verbum audiret, & surgeret, ac diceret cum sponsa, Ego dormio, & cor meum vigilat. Rectè ergo ei qui præ cęteris legem Dei eligit, auditus ac obedientia additur, quoniam nisi cordis aures eam perciperet, non tanti faceret, vt alijs prætermissis eam duntaxat complecteretur.

1. Reg. 1.

1. Reg. 3.

Cantl. 5.

Ait ergo. (Iniquos odio habui). Hoc formaliter intelligēdū est, hoc est inquantum iniqui, itaque iniquitas potius odio habeatur, quàm ipse homo. Vnicuique à suo se defendere aduersario licet, hoc enim & natura ipsa docet, & ignem aquæ resistere, & humidum sirco, secundum illud poetæ.

Frigida pugnabant calidis, humentia siccis. Ouidius.

Sed tamen si igni daretur facultas, vt aquæ frigidati contrairet in qua solum aqua contraria est igni, sufficienter ei prouisum videretur. Vide versum secundum tractatu. 13. De hoc plura dicenda erant, nisi supra tracta. 10. vers. 7. satis iam dictum fuisset.

VERSVS SECVNDVS.

Adiutor & susceptor meus es tu: & in verbum tuum super speraui.

ECCE primum, quod legi Dei tribuitur, nempe defensionem ab aduersis, lex quippe Dei custodita hominem securum ab inimicis seruat, vt dicitur Deuteronom. 27. & 28.
Deute. 27. & 28. Dicitur & Prouerbiorũ. 4. Custodi præcepta mea & viues, ne di-
Prouer. 4. mittas ea, & custodient te, dilige ea & conseruabunt te. Ille enim nos adiuuat contra aduersarios, & suscipit cum ad eum confugimus; Vel adiutor dicitur, quia nos ad bona facienda iuuat: susce-
D. Augustinus. ptor, quia ne ad mala cadamus nos sustinet, vnde August. Adiutor noster est Deus ad bona facienda, susceptor ad mala cauen-
D. Ambrosius. da, vel vt Diuus Ambrosius vult, aliter adiuuat, & aliter nos suscipit Christus, quia per legem nos adiuuat suis nos dirigendo præceptis, sed per Euangelium nos suscipit, dum in corpore suo peccata nostra portauit, vt est illud quod dixit Saul ad Samuelem. Por
1. reg. 15. ta quæso peccatum meum, Nam peccatum pro pœna peccati frequenter sumitur in Sacris literis. Ipse autẽ Christus Dominus peccata nostra tulit, idest, pœnas quibus nos ob peccatũ obnoxij eramus ipse persoluit; Vel adiuuat peccãtes, vt reuertantur à vijs suis
August. malis, & suscipit reuertentes, secũdum illud Augustini dictum; Si pœniteo parcis, si reuertor suscipis, insuper si differo præstolaris,
Hierony. vel vt placet Hieronymo adiuuat in hac vita per gratiam, susci-
Psalm. 83. pit in alia per gloriam, secundum illud Psalm. Gratiam & gloriam dabit Dominus. (Et in verbũ tuum superspéraui). Quæ verba tan
Caietanus quàm filius promissionis profert. Aduerte quod Caiet. & alij sic legunt. Et absconsio mea, & scutum meũ es tu: quod in idem reddit. Heb: aisinus est. Nam ea quæ abscondimus, maiori cura serua-
Psalm. 30. mus. Vnde de iustis dicitur Psal. 30. Abscondes eos in abscondito faciei tuæ &c. & res pretiosæ absconditæ vocantur, eo quod in tectis ne surripiantur, seruari soleant. Sed de hoc supra tractatu. 2. vers. 3. Scutum autem dicitur, quoniam sicut scutum cor seruat à telis, sic & Deus corda nostra in suam suscipit custodiam. Ideo
Prou. 23. enim cor nostrum à nobis poscit dicens; Fili præbe mihi cor tuũ, vt id eius committamus custodiæ, omnem solicitudinem nostram proijcientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis, vt
1. Petri. 5. admonet Diuus Petrus.

VERSVS

VERSVS TERTIVS.

Declinate à me maligni: & scrutabor mandata Dei mei.

PRosequitur effectum defensionis, qui sibi obseruanti eius legem à Deo prouenit, vnde dicitur; Declinate à me maligni, quia ipso me adiuuante aduersum me præualere non poteritis. Nam Dominus mihi adiutor, nō timebo quod faciat mihi homo, Psalm. 117. Declinate à me, quia iniquos odio habui & consortium vestrum renuo Psalm. 100. Non habitabit in medio domus meæ, qui facit superbiam; Odiui ecclesiā malignantiū Psal. 25. Et bene à se repellit malos, indigni quippe sunt quibus iusti cōmisceantur, quæ enim cōmunicatio sancto homini ad canem? dicitur Eccl. 13. Sanctus, mundus, dicitur Græcè, hoc est, absq; cōmixtione terrena, canis autem animal immundū est & à sacris ita remotum, vt nec pretiū eius offeri Dño liceret, vt dicitur Deuter. 23. Cōmuniter canis hic sumitur pro peccatore immūdo, & prophano, vt ibi Matth. 15. Non est bonum sumere panem filiorum & mittere canibus. Erat enim immundū animal, vtpote non ruminans, non scindens vngulā cui nullo modo res sanctificata conuenit, vnde sacrificijs opponitur Isa. 66. Qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem. Quare & Dominus prohibet sanctum dare canibus: quæ omnia consonant cum illo Pauli secundæ Corinthiorum. 6. Quæ enim participatio iustitiæ ad iniquitatem? aut quæ societas lucis ad tenebras? quæ conuentio Christi ad Belial, aut pars fidelis cum infideli? & paulò pòst adducit illud Isaiæ 52. Exite de medio eorum & separamini, dicit Dominus, & immundum ne tetigeritis, & ego recipiam vos, & ero vobis in patrem, &c. Homines post confusionem linguarum inter se diuisi sunt: loquele autem iustorum & iniquorum maximè distant quantum cælum eleuatur à terra; Cum ergo non sint labij vnius non sermonum eorundem, cohabitatio eis quasi inutills interdicta est. Et non solum inutilis, verum maximè nocua, & in perniciem trahens. Nam malignos hic vocat omnes homines malos: sed præcipuè hæreticos & contentiosos, qui contentiosè scripturas lacerant, quare declinandi sunt huiusmodi maligni. Primo quia corrumpunt fidem, Ieremiæ secundo, Filij Mempheos, & Taphnes constuprauerunt te vsque ad verticem; Fornicatio autem & constupratio in scripturis idololatriam, siue apostasiam

Psal. 117. Psalm. 100. Psalm. 25. Eccle. 13. Deute. 23. Matth. 15. Isaiæ. 66. 2. Cor. 6. Isaiæ. 52. Gene. 11. Ierem. 2.

per hæresim significare familiare est: quod cũ esset profugus Da
1. Reg. 26. uid, à Saule deplorabat dicens. 1. Reg. 26. Eiecerunt me hodie, vt non habitem in hæreditate Domini, & dixerunt, serui dijs alienis, idest, quodãmodo me periculo exposuerunt veram religionẽ deserendi ex consortio idololatrarũ. Idem plangit Ieremias in suis la
Thren. 1. mentationibus cap. 1. considerans Dei populum inter gentes captiuum duci, cum eiulans ait, Migrauit Iudas propter afflictionẽ & multitudinem seruitutis, habitauit inter gentes, nec inuenit requiem: omnes persequutores eius apprehenderunt eam inter an-
Eccle. 33. gustias. Eccles. 33. vbi nos legimus; Quę communicatio sancto homini ad canem; vt supra citauimus, Græci nonnulli pro sancto homine legunt, hyena, est autem hyena seuum animal & crudele, de
Plinius. quo inter multa mira quæ de eo narrantur, scribit Plin. lib. 8. cap. 30. maximè sermonem humanum inter pastorum stabula assimilare, nomenque alicuius addiscere, quem euocatum foris laceret. Item vomitionẽ hominis imitari ad solicitandos canes quos inuadat. Præterea vmbræ eius cõtactu canes obmutescere, quæ omnia hæreticis optimè cõgruũt, cũ inter ecclesiæ pastores, atq; canes, id est, prædicatores humanã insimulent vocẽ, hoc est Scripturæ sanctæ eloquia proferant, deq; rebus diuinis dissierẽt, nomẽq; Christi Iesu & beatissimæ matris eius frequẽter in ore versent, vt his allecti homines, aliàs pij, eorũ succis inescati eis faueant, authoramentaq; ab ecclesiæ pastoribus recipiant vt Christũ lacerent, Sacramenta cõtaminent, misericordiam subruant, aliena diripiant, pœnitẽtiæ opera eliminent, sacra prophanaq; immisceant, canesq; hoc est veritatis prædicatores obmutescere faciant, quare & Aue eis dicere
2. Tim. 2. prohibet Ioa, quos etiam Paul. 2. ad Timot. 2. deuitandos censet, quoniã sermo eorũ vt cancer serpit qui inter vulnera pabulatur. Sic & isti animas quas, vel superbiæ, vel auaritiæ cõtaminatas vulnere vident, has deuorant in eisq; venenatas suas linguas pascunt: vt in errorem suum abductæ pereant, quos Deus optimus maximus ab hæreditate sua præcor diuellat, vt vltra non proficiãt, sed insipientia eorum manifesta sit omnibus iuxta Paul. vaticiniũ. 2.
2. Tim. 3. Tim. 3. Secũdo maligni corrumpunt bonos mores secundũ illud
1. Cor. 15. 1. Cor. 15. Corrumpunt bonos mores colloquia praua quod ex
2. Tim. 2. Menandro Poeta adduxit Paul. & 2. Tim. 2. Prophana & inaniloquia deuita multum enim proficiunt ad impietatem deinde declinandum est ab impijs, quia sæpè puniuntur boni iuxta eos

Numer. 6.

Numer. 16. Recedite à tabernaculis impiorum, & nolite tangere quæ ad eos pertinēt, ne inuoluamini in peccatis eorum. Præterea confunduntur sic, & ad meliorem frugem se vertūt cum viderint se ob sua demerita à conuictu bonorum arceri, secundum illud Paul. 2. Thessal. 3. Si quis non obedit verbo nostro per epistolam hūc notate, & ne commisceamini cum illo, vt cōfundatur. Retrahunt etiam à bono studio, quare quibus Deus arcana sua reuelat à malorum conuictu separat Oseæ. 2. Ducam eam in solitudine, & loquar ad cor eius, vnde Psalmista noster subiungit. Et scrutabor mandata Dei mei. Quasi malignorum societas impedimento ei essent ne faceret. Dæmones quippe ac satellites eius cum quis legem Dei scrutari in oratione, vel in lectione satagit, turmatim occurrunt ei, atque cor eius puluere vanarum aut etiam noxiarū cogitationum aspergunt, quatenus studio, vel orationi eius impedimento sint, vnde Eccles. 10. dicitur; Muscæ morientes perdūt suauitatem vnguenti, hoc est importunæ, vanæ, ac immundæ, cogitationes, quę & mortuæ, & mortiferæ sunt, mortuæ quidē, quia de rebus mortuis non soliditatē habentibus sunt, mortiferæ quā animæ interitum ac mortē parant; hæ orationis & lectionis vnguentum inficiunt, atq; nullius cōmodi, imò potiùs incōmoda efficiūt. Vnde Iob. 1. dicitur, quod inter filios Dei affuit etiā quadam die Satan: nam in bonis operibus ipse se interserit vt perdat, vnde talibus dicendum est; Declinatè à me maligni &c. sicut & Dñs Matth. 4. ipsum aduersarium deturbauit dicens; Vade retro Satan: quare de Diuo Greg. legitur, quod cū ad studium vel orationem intrabat hunc recitabat versiculū contra aduersarios dicens; Declinatè à me maligni: & scrutabor mandata Dei mei, quo circa ipsemet Greg. 16. Mor. c. 8. sic dicit; Quos magis alios hostes patimur quā malignos spiritus, qui in nostris cogitationibus nos obsident, vt ciuitatē valeant nostrę mētis corrūpere eamq; sub iugo dominij sui captam substernere? sæpè enim cū eloquijs sacris intendimus, malignorū spirituū insidias grauius toleramus, quia mēti nostræ cogitationū terrenarū puluerē aspergunt, vt intentionis nostræ oculū à luce intimæ visionis obscurēt, quod bene Psalmista prouiderat, dicens; Declinatè à me maligni & scrutabor mandata Dei mei. Videlicet per hoc patenter insinuans, quia mandata Dei perscrutari non poterat, cum malignorum spirituū insidias in mente tolerabat. ¶ Sed, Diuus August. per malignos intelligit litigatores, qui

[Margin: Num. 16. | 2. Thess. 3. | Oseæ. 2. | Eccle. 10. | Iob. 1. | Matth. 4. | Gregor. | Gregor. | D. August.]

pro rebus temporalibus tempus quod diuinis impendere deberent,litigando expendũt. Et consimiliter suos prælatos impediũt, ne Deo vacare posśint. Vnde ait hic, Declinate à me maligni, & scrutabor &c.nõ enim,ait faciã,sed scrutabor. Nam maligni exercent ad facienda mandata,à scrutandis autem auocant,non solum cum persequuntur,aut litigare volunt nobiscum, verum etiã cum obsequũtur,& honorãt.Et tamen suis vitiosis,& negotiosis cupiditatibus adiuuãdis, vt occupemur,& eis nostra tẽpora impẽdamus efflagitant. Aut certè infirmos premũt,& causas suas ad nos deferre cõpellunt,quibus dicere non audemus, ô homo quis me constituit iudicẽ aut diuisorem inter vos? quare & eis etiã nos dicere cõpellunt; Declinate à me maligni: & scrutabor mandata Dei mei.

In hoc Augustinus reprehendere vult prælatos qui plus curæ impendũt circa negotia temporalia,quàm circa diuina, & plus in illis,quàm in spiritualibus rebus gloriantur. Nam sicut Paulus Ti-
2.Tim.2. motheum docet in.2. epist. cap. 2. Nemo militans Deo implicat se negotijs secularibus. Et præcesserat. Labora sicut bonus miles Christi.Militibus autem interdicta est per leges negotiatio.Et ali-
Leuit. 11. bi dicit.Seruum Dei nõ decet litigare.Larus interdictus olim erat, eo quod in aquis submergatur ad quęrendũ victũ,deinde per aera volare præsumat. Non eos approbat Deus, qui & negotijs se se effundũt temporalibus,& nihilominus ad alta contẽplationis volare pręsumunt:semetipsos,vt puto seducentes, qui tantos se ipsos æstimant,vt in contrarias etiam partes integros se esse iactẽt, cum tamen in iure tanquàm præuaricatores puniantur, qui vtriq; parti litigantiũ patrocinia ferunt.D.Ambro. alia via procedit.Existi-
D.Ambrosius. mat enim,quod per ista verba, vult ostendere Propheta, nullũ in studio Sacræ scripturæ proficere,nisi ab omni peccato,& malignitate fuerit segregatus. Ait enim,Declinate à me maligni,&c.huius versiculi testimonio significat, ꝙ vbi malignitas est, ibi custodia cœlestium mandatorũ esse non posśit.Simplicem mentẽ, purum ac defæcatum animũ dilexit Christus, nec potest immaculatæ veritati vllum cũ maculosis cõtuberniũ esse; Quoniã in maleuolam animã non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito
D. Gregorius. peccatis.Sapien. 1. hæc Ambr. Maleuola anima secundũ Diuum Gregor.est,quæ in corde seruat odium,vel rancorem,Corpus autẽ subd.tũ peccatis est,quod secundũ Apostolũ,fornicationi,non Dño seruit.Peruersæ enim cogitationes,ait sapiens,separãtà Deo.

Sunt au-

Sunt autem quatuor genera malarũ cogitationũ. Aliæ malitiosæ,
quæ procedũt ex animo offendendi, vel nocẽdi, cõtra quos Psal-
mista; Quid gloriaris in malitia, qui potẽs es in iniquitate? tota die
iniustitiã cogitauit lingua tua. Talis fuit cogitatio Saulis contra
Dauid, qui cogitauit eũ tradere Philistæis, fratrum contra Ioseph,
Pharisæorũ aduersus Christũ. Aliæ sunt ambitiosæ, qualis fuit illa
discipulorũ Christi, Luc. 9. Intrauit autẽ cogitatio in eos, quis eorũ Lucæ. 9.
esset maior, vbi nota, qđ sicut dicit quidã antiquus doctor. Ambi
tio est quædã simia charitatis, charitas enim est patiens pro æter-
nis, ambitio patitur omnia pro caducis, charitas benigna est pau-
peribus, ambitio diuitibus, charitas omnia suffert pro veritate, am
bitio pro vanitate, vtraque omnia credit, omnia sperat, sed longè
dissimili modo: hæc ad gloriã huius vitæ, illa ad gloriam sine fine.
Oẽs qui militãt in castris ambitionis, capti sunt à Naas Ammoni- 1.Reg.11.
ta, dextrosq; oculos amiserũt. Prospiciẽtes enĩ sunt in acquisitione
tẽporaliũ, iacturã vero vitæ quã perdũt, & imminẽtia mortis æter
næ supplicia nõ attendũt. Pro vanissima vanitate militant hodie
nostri curiales in labore, & erumna, in vigilijs multis, & periculis
magnis, periculis maris, periculis fluminũ, periculis pontiũ, pericu
lis montiũ, periculis in falsis fratribus, in mortibus frequenter, in
confractione, in lassitudine corporis, atq; in alijs vitæ discrimini-
bus, in quibus gloriã martyrij mererentur, si hæc pro Chri nomi-
ne sustinerent: nunc autẽ martyres sunt mundi, seculi professores,
discipuli curiæ. Per multas siquidem tribulationes intrant iusti in
regnũ cælorũ: hi autẽ per multas tribulationes promerentur infer
nũ. In tertio genere sunt cogitatiões voluptuosæ Gen. 8. Sensus & Gene. 8.
cogitatio hoĩs proni sunt ad malũ ab adolescẽtia sua. In primis enĩ
parẽtibus corrupta fuit, & infecta natura: nec in posteris emenda-
ta. Albert. Magn. tract. 2. lib. 2. de causis ꝓprietatũ elementorũ. c. Albertus
2. ait, quod si supra fauillã cãdelæ extinctæ nõ tñ sic oĩno mortifi Magnus.
catæ, quin ibi aliquis ignis remaneat superinfundat, vel tenuis pul
uis sulfuris, cãdela iterũ accenditur: sic quãtumcũq; homo in se flã
mas voluptatis extinxerit, semp tñ ignicul⁹ manet, hoc est fomes
carnalis cõcupiscẽtiæ, quę dũ viuimus extingui oĩno nõ põt. Qua
re summopere cauendũ est, ne sup talẽ scintillulã, vel tenuis quidẽ
sulfuris puluis proijciat, ne iterũ in maiores flãmas erũpat. Sulfur
quidem calidus est, fœtidus, & tenax: & designat luxuriã. Puluis
tenuis, vel modicus, cogitatio morosa est: quæ non solũ reaccen-

 dit

dit extinctam scintillam, verum etiam fouet, atque nutrit, vt tali
D. Gregorius. incendio tota flagret domus, & foeteat. Vnde Diuus Greg. super illud Iob 18. Aspergatur in tabernaculo eius sulfur, dicit; Sulfur sic ignem nutrit, vt in se sit grauissimi foetoris: ideo in eo peccatũ carnis intelligimus, quod dum peruersis cogitationibus, quasi foetoribus mentem implet æterna incendia fouet. Vnde Dominus in
Gene. 19. Sodoma pluit ignem & sulfur. Quare etiam ipsis poenitentibus summa ope vitandum est, ne in recordatione talium criminum incautè detenti, in culpa noua sint, qui ad delendam veterem la-
Gregorius. borabant. Quare Gregorius. 2. Moral. cap. 5. Sæpè mens, ait, ita in culpæ recordatione concutitur, vt ad perpetrationem illius lon-
Deute. 15. gè grauius, quàm priùs capta fuerat vrgeatur. Vnde Deuter. 15. dicitur; Caue, ne subrepat tibi impia cogitatio: solet enim latrũculus paruulus per angustum intrare foramen, vt maioribus latronibus seras aperiat: sic diabolus teneras ac paruulas cogitationes immittit quæ si per ignauiam crescere relinquantur, tradunt homines ad maiorum consensum. Sextus Iulius Stratagematum lib. 4. ca. 9. ait Caius Pompeius cum inspectos haberet Trecenses, & vereretur ne præsidium reciperent, petijt ab eis, vt ægros interim apud se refici paterentur: fortissimis deinde habitu languentium missis, ciuitatem occupauit. Sic dæmon perpendens viros sanctos suggestiones in opere non admittere, debiles & quasi languentes cogitationes immittit, quasi præ teneritudine noxiæ esse nõ possint: cum tamen postea socordia crescant, & in fortissimas euadant; ita vt animam ad consensum trahant, arcemque mentis expugnatam diruant. Quare statim deturbanda est voluptuosa, atque illecebra cogitatio, ne cum sit morosa cordis arcanum inficiat, vnde Ierem. 4. dicitur, Vsquequo morabuntur in te cogita-
Ierem. 4. Gregor. tiones noxiæ? Vbi Gregorius 17. Moral. dicit, Non reprehendit cur veniunt, sed cur morabuntur. Etenim in bona corda cogita-
Hieronymus. tiones illicitæ veniunt, sed morari prohibentur, & Hieronymus ad Eustachium scribens ait. Dum paruus est hostis interficiendus est, vt eius nequitia elidatur in semine. Ille prædicatur bea-
Cassiadorus. tus, qui statim, vt coeperit cogitare mala, interficit ea, & allidit ad petram. Et Cassiodorus exponens illud Psalmi, Filia Babylo-
Psal. 136. nis misera &c. Filia inquit Babylonis est caro, quia confusionem peccatorum ingerit, cui digna compensatio datur, vt sicut concitat ad vitia, ita repræssa subdatur virtutibus, & malos motus ante-

quàm

quàm crescant allidant ad petram Christũ, vt cõfracti dispareant. Cogitationes quippè facilius vincuntur cum paruę sunt. In quarta classe sunt cogitationes vanæ & infructuosæ de quibus in Psal. 93. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Et alibi; In illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Tales erant solicitæ cogitationes atque curæ, quas diues ille versabat in corde, Luc. 12. cum horrea atque vinaria dilatare cupiebat, quæ tamen cogitatio quasi vana eadem nocte elissa atque confracta fuit, & tanquam fumus lucernæ euanuit. Sed de his aliàs. Has ergo cogitationes repellere debet, qui legem Dei cum profectu scrutari voluerit, & dicere; Declinate à me maligni &c.

Psal. 93.
Psal. 145.

VERSVS QVARTVS.

Suscipe me secundum eloquium tuum & viuam: & non confundas me ab expectatione mea.

HIc est secũdus effectus legis diuinæ, & gratiæ, sustinere seu hominem sustentare verbo Dei, Quoniã non in solo pane viuit homo: sed in omni verbo, quod procedit de ore Dei, vt dicitur Deut. 8. vnde Ieronymus, & Felix vertunt, Conforta me, seu sustenta me, quod in idẽ cum nostra æditione reddit, quoniã ea quæ sub nostra tutela suscipimus, & ab aduersarijs tuemur, & in bono sibi congruo sustentamus. Vnde & potest intelligi de susceptione, qua Deus suos suscipit per gratiã in sua protectione singulari: eo modo quo summus Pontifex religiosos sub protectione sedis Apostolicæ assumpsit. Quo modo Deus hic iustos suscipit per gratiã, & in futuro per gloriã. De primo dicitur Iob. 42. Suscepit Dominus faciẽ Iob, hoc est in præsenti eius animam sub sua cura ac protectione suscepit, exaudiendo preces eius. Phrasis quippè Hebraici sermonis est, cum quis postulatis alicuius anuit, dicere; Faciem tuam suscepi, vt Gen. 19. dicit Angelus ad Loth, Suscepi faciem tuam, id est, precibus tuis acquieui ne auersa facie confusus abeas; vnde & auertere faciem est deprecata negare 3. Reg. 2. dixit Bersabeæ Salomoni; Ne cõfundas faciem meam, id est, postulata non neges. Et respõdit Salomon; Pete mater mea, nec enim fas est, vt auertam faciem tuã, id est, ne auersa facie confusa discedas, cum quæ petieris negem. Iob ergo offerente sacrificium pro amicis suscepit Deus faciem eius, quoniam benigne postulata concessit: sic & iustis acquiescit, eorumque faciem per

Secundus effectus verbi Dei sustentare animas.
Deuter. 8.
Matth. 4.
Ierony. & Felix.
Iob. 42.
Gen. 19.
3. Reg. 2.

gratiam ſuam benigne accipit Deus: de ſuſceptione gloriæ dixit
Actor.7. Stephanus Act. 7. Domine ſuſcipe ſpiritũ meũ; Dicit ergo Propheta. Suſcipe me ad gratiam continuè ampliorem, vt viuam vitã
Ambroſ. ſpiritus coram te. Et ſic Ambr. dicit in hoc loco; Si viuit qui eſt in ſinu Abrahæ, vt ille Lazarus pauper, quomodo poteſt non viuere, quem ſempiterna vita ſuſcepit, quẽ totus ſibi Chriſtus aſſumpſit, qui totus verbi eſt, cuius vita abſcondita eſt in Chriſto Ieſu? De ſuſceptione per gloriã hic erit ſenſus; Suſcipe me de mortalitate ad immortalitatem, de miſeria ad gloriam. In quo ſenſu hunc
Auguſt. verſum exponit Auguſt. dicẽs; Suſcipe me ſecũdum eloquiũ tuũ, & viuam: ſic enim de futuro dictum eſt, & viuam. Tanquam hic in
Rom.8. hoc corpore mortuo nõ viuatur, corpus enim mortuum eſt pro-
Ibidem. pter peccatum & exoptantes redemptionem corporis noſtri ſpe
Ibidem. ſalui facti ſumus, & quod non videmus ſperantes cum patientia expectamus. Verùm ne videatur præſumptio ſic audacter poſtulare à Deo, ideo ait. Secundum eloquium tuum, id eſt, ſecundum promiſsionem tuam, nam vt nos hoc auderemus petere, tu feciſti: tuo te chirographo conuenimus, qui noſtrum chirographum ſuſtuliſti. Nos fecimus chirographum mortis, tu ſcripſiſti chirographum vitæ. Ergo non confundas me ab expectatione mea,
Ambroſ. quia in te ſpero. Spes enim non confundit, hæc D. Ambr. hic.

Non deſunt tamen, qui carmen hoc intelligant de ſuſceptione humanæ naturæ à perſona verbi: vt explicetur in eo flagrans patrum deſiderium de hac ſuſceptione: quæ nimirum tunc facta eſt, quando verbum caro factum eſt, quia tunc perſona verbi ſuſcepit naturam humanam, non perſona perſonam, nõ natura naturam,
Magiſter non natura perſonam, vt clare deducit Magiſter. 3. Sent. Ex qua
Senten. ſuſceptione factum eſt, vt & Deus fieret homo, & homo diceretur Deus. Tanta fuit idiomatum communicatio, vt ea quæ Dei ſunt, de homine prædicentur, & quæ propria ſunt hominis, dicantur de Deo: quippè qui per omnia ſimilis nobis factus eſt excepto
Gen.27. peccato, vt Concilia ſacra diffiniunt. Cum ſurripere voluit Iacob
Figura. benedictionem fratris ſui Eſau à patre Iſaac iam ſene atque oculorum officio orbato, mater eius Rebecca cuius ope, atque ſuaſu hæc fiebant, pelliculis hædi manus atque collum protexit, vt ſimilitudo pilorum manus fratris ſui Eſau referrent, qui hiſpidus atque piloſus erat, veſtibus etiam valde bonis, quibus primogeniti indui ſolebant, Eſau maioris, quas apud ſe habebat Rebecca,

Iacob induit atque ad patris benedictionem accipiendam misit. Cumque vocem eius audisset pater, manusque pilosas tetigisset, stupens ac admirans ait. Vox quidem, vox Iacob est, sed manus, manus Esau sunt. In vno eodemque subiecto & vocem Iacob, & manus Esau vniuit Rebecca Dei parens Maria, de qua potius quã de Rebecca dicitur; Virgo pulcherrima,& incognita viro, in purissimo vtero suo vocem Iacob cum Esau manibus connexit:cum filium Dei qui vox ac verbum patris dicitur, cum mortali nostra carne vniuit:ita vt in Christo Iesu Deus operetur vt homo, & homo eaque sunt Dei faciat, Nasci & concipi hominis est manus Esau sunt hæc,sed sine virili semine generari,& ex integra virgine prodire,Dei opus est hoc,hæc vox Iacob est. Vlterius, hominem à mortuis reuocare, cæco lumen restituere, claudo gressus dare, opera Dei sunt, hæc vox Iacob est. Sed voce mortuum suscitare, manibus oculos cæci linire,digitis aures surdi adaperire,hæc opera hominis esse solent:manus sunt Esau,sed quia in vna eademque persona vtraque constat natura, hinc hæc communio in operationibus prouenit, cum opera ac actiones tantùm suppositis tribuant Philosophi. At in Christo Domino quælibet natura suas proprias exercebat actiones. Vestibus primogeniti indutus est Iacob, quorum odorem vt percepit pater, in copiosissimas prorupit benedictiones. Tunc Christi fratris maioris vestibus induimur, cum eius merita nobis per fidei sacramenta applicantur, cúmque eius odorem in nobis percipit Deus, profuse nos in omnibus benedicit. Isaac benedicens Iacob, Esau existimabat se benedicere, ac in eo quodammodo secundum patris intentionem benedictus est Esau, nisi quod Deus in Iacob commodum omnia vertit. Ita & nos homines & peccatores (qui in Esau præsignati sumus)in ipso Iacob, hoc est in Christo, benedictionem à Deo patre suscepimus, ob quam in gratiarum actionem prorupit Paulus, cum Ephes. 1. dicit; Benedictus Deus & Pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus, in Christo,sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in cõspectu eius,in charitate. Vbi omnes includit benedictiones tam primam, qualis fuit prædestinatio, & electio, quæ est veluti vasis, ac fundamentum aliarum, quàm alias,in quibus gratia, & media ad salutem competentia includuntur: ad quam etiam cõsequitur vltima,

Gen. 24.

Ephe. 1.

vltima,quę erit in gloria, quam itidem assequimur per Christum,
Hebræ. 3. secundum illud Pau. Vt multos filios, in gloriam adduceret. Ad hanc igitur susceptionem, per quam tot bona lucrati sumus, spiritu,ac fide æstuabãt antiqui patres, enixè poscẽtes, vt secundum datas promissiones sibi à Deo humanã naturam in vnitatẽ verbi susciperet,quatenus sic eleuata omnibus alijs præesset naturis,nec confusi à tali expectatione remanerent, qui eam sperantes fideliter vixerant.

VERSVS QVINTVS.

Adiuua me & saluus ero: & meditabor in iustificationibus tuis semper.

ADiuua me,scilicet,per gratiã delendo peccata, & saluus ero per gloriam,& sic meditabor in iustificationibus tuis semper. Sed dices. Iam iste adiutus erat à Deo cũ supra dixit; Adiutor meus es tu: ad quid iterum petit, ad quid iterum verba conculcat, dicẽs; Adiuua me? Sed quia sicut adiutorio Dei continuo indigemus, sic ipsum continuo orationibus postulare debemus,vt datum nobis adiutorium conseruetur & crescat.Sed quoniam sustentatio, quam poscit iustus à Deo (de qua versu præcedenti,) fit præcipuè per virtutes infusas, & supernaturales: ideo sic intellige hoc carmen. Adiuua me contra inimicos qui me volunt
1.Ioan.5. perdere,quod fit per fidem. 1.Ioan.5.Hæc est victoria quæ vincit
Rom, 8. mundum fides nostra. Et saluus ero per spem. Rom. 8. Spe salui facti sumus.Et meditabor in iustificationibus tuis per charitatem,
Psal. 38. secundum illud Psalm. 38. In meditatione mea exardescet ignis
1.Ioan.5. 1.Ioan.5.Hæc est charitas Dei, vt mãdata eius custodiamus sem-
1.Cor.13. per,quia charitas nunquam excidit. 1.Corin.13. Vel,Adiuua me contra languores animæ sicut medicus adiuuat ægrotum, & saluus ero,& meditabor in iustificationibus tuis, memoriam tenens qualiter me dignatus es iustificare.

VERSVS SEXTVS.

Spreuisti omnes discedentes à iudicijs tuis: quia iniusta est cogitatio eorum.

HOc est aliud quod habet lex Dei,quæ cum sit lex veritatis
3.Esd.3. vincit omnes,qui ab ea discedũt,secundũ illud. 3.Esdræ.3. Super omnia vincit veritas,vnde alij ex Hebr.legunt. Calcasti

casti omnes errãtes à iudicijs tuis. Alij ex Græco dicũt ad nihilum redegisti. Ait ergo Propheta. Ideo postulo, vt me adiuues ad meditãdas iustificationes tuas, quoniã scio, te spernere, calcare, atque in nihilũ redigere eos, qui ab eis per contemptũ vel peccatũ desciuerint. Verè Deus declinantes à mandatis suis spernit, hic denegando gratiam, in futuro deterrendo à gloria. De primo dicitur Eccles. 7. Considera opera Dei, quod nemo possit corrigere quem ille despexerit. Quod de reprobis optime intelligi potest, quos Deus spreuit, ne ad se venirẽt atque ideo nullius manus erigere potest, quem Deus in peccata permiserit labi, nec ille cui suum magnum atque efficax auxilium denegauerit, poterit ab alio aliquo mendicare, nec accipere. De secundo vero dicitur, Prou. 1. Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis, ego quoque in interitu vestro ridebo, & subsanabo, cum vobis id quod timebatis aduenerit. Et Psal. 2. Qui habitat in cœlis irridebit eos, & Dominus subsanabit eos, (hara mofa y risa dellos el dia del juyzio como los vencedores la hazen de los vencidos,) Sed quoniã ferè in omnibus exẽplaribus Græcis legitur; Ad nihilũ redegisti discedẽtes à iudicijs tuis. Ideo aduertẽdũ ex D. Aug. super 1. c. Ioan. in illud; Sine ipso factum est nihil, quod per nihil intelligitur peccatũ, nã cũ omnia per Deũ facta sint, & omnia quæ fecerit Deus, sint bona (secundum illud; Vidit Deus cuncta quæ fecerãt, & erant valde bona) sequitur, quod malum culpæ, quod est peccatum, non sit factum à Deo, ac subinde peccatũ sit nihil, cũ omne, quod est aliquod, sit factum à Deo. Sed obseruandũ, quod peccatum non dicitur nihil negatiue, vt chimera, quæ nullo modo est: sed dicitur nihil priuatiuè sicut cæcitas, quia priuat hominẽ visu, quẽ poterat habere. Cum ergo quælibet priuatio ad nihilũ ducat subiectũ, quod priuat ente, & bono, quod ei debebatur: quãto pluribus bonis priuaret, tãto magis ad nihilum subiectũ veheret, si igitur esset aliqua priuatio, quæ omni bono hominẽ carere faceret, illa omnino ad nihilum redigeret hominem. Talis autem est culpa mortalis, quæ hominem Deo orbatum reddidit; Deus autẽ omne bonũ est, vt Exo. Dixit Dominus ad Moysen, Ego ostendã tibi omne bonum: qui ergo habet peccatum, nihil habet, quia & peccatum est nihil, & quasi in nihilum redigit peccatorẽ, vt alibi noster Propheta; Ego ad nihilum redactus sum, & nesciui. Et Iob 18. Habitent in domo socij eius, qui non est. Vbi Gregorius per eum,

Eccle. 7.
Prou. 1.
Psal. 2.
August.
Gen. 1.
Exo. 33.
Psal. 72.
Iob. 18.
Gregor.

eum,qui nõ est,diabolum intelligit, Nam qui à Deo seiunctus est per culpam,per quem omnia subsistunt,& sunt:quasi ad non esse tendit, sed quoniam malum per se subsistere non potest, aliàs seipsum destrueret,vt ait Philosophus,sed in bono esse, ac sustineri debet,ideo etiam si peccatum ad nihilum redigat hominem quantum ad vitam gratiæ, natura tamen,quæ à Deo est, & ideo bona, manet,licet ex coniunctione ad peccatũ nonnihil sibi infectionis copuletur. Vnde Prou. Miseros facit populos peccatũ.Dicuntur etiam omnia sine Deo nihil, quoniã nihil conferunt peccatori ad salutẽ,secundũ illud Prou. 11.Nihil proderunt diuitiæ in die vindictę.Vnde D.Ambr.hìc;Pulchre(inquit)omnes ad nihilum deduxisti à te discedẽtes, siue ille sit diues, nihil illæ diuitiæ sibi prosunt,siue honoratus,nihil illi dignitas,siue potens,nihil illi potentia,siue sapiens mundi,nihil illi proficit scientia, rectè ergo dixit Propheta;Ad nihilum deduxisti discedẽtes à mandatis tuis, quoniam illos quasi peccatores spreuisti, secundum illud Psal. Ad nihilum deductus est in conspectu eius malignus, quia quasi nihilum reputat Deus diabolum & satellites eius.

Aristot. | Prou.14. | Prouer.11. | Ambros. | Psal.14.

(Quia iniusta est cogitatio eorũ.) Plura supra de malorum cogitationibus præfati sumus, & adhuc aduertendum ex D. Greg. 12.mor.c.22.quod id quod est radix arbori,est vnicuiq; sua cogitatio. Occultatur quidem radix humi, sed extra postea in virgultis prodit: sic cogitatio hominis sub terra corporis delitescit, ac postea in opere seipsam palam facit, sed in futuro erit sicut in corpore vitreo. Erunt enim ad nutum eorum perspicuæ cogitationes iustorũ, nũc autem sunt in corpore luteo.Et 10.mor.c.27. Plateæ ciuitatis Ierusalem sunt ex auro,vt vitrum perspicuo,quoniam in plateis,vbi dolus & malignitas vigere solent,sunt absconditæ,sed in patria erunt adeò pure cogitationes, vt eas omnes videre atque intelligere sine offensione possint. Nunc autẽ luteum vas lutulentas etiam cogitationes cælat.Sicut ergo arescente radice,& planta aret atque deficit, sic cogitationibus pijs deficientibus etiam religiosa opera exiccãtur,quare Gregorius. Omnis iniquus(ait)prius in cogitationibus arescit,& postea in bonis actibus deficit,quique fructuosam vult gerere mẽtem, curet ne in cogitationibus arescat. Sicut qui fructiferã arborẽ cupit, radices humectare non desinit,ne siccitate deficiant,& præcipuè fimus, & sanguis humanus modo calidus sit, maxime conducunt ne arefiat radix,

Gregor. | Apoc.21. | Gregor. | Simile.

radix, sic cogitatio mortis & sanguinis à Christo effusi tanquam ros quidam matutinus vtilissime simul, & fœcundissimè radices animæ madefaciunt, & fœcundant; passionis autem Christi meditatio amoris igne calere debet, vt in omnibus operibus nostris fœcundos nos reddat. Vnde 1. Petri. 4. dicitur; Christo in carne passo vos eadem cogitatione armamini, De mortis meditatione Ecclesi. 7. admonemur cum ait Sapiens. Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum conuiuij, in illa enim cunctorũ finis admonetur hominum, & viuens cogitat, quod futurum sit. Cogitatio etiam comparatur tineæ, vt idem Greg. 11. Mor. c. 25. docet, quia sicut tinea sine sonitu penetrat vestimentũ, ita cogitatio transfigit mentem, antequam perpendatur. Iob. 13. Quasi putredo cõsumendus sum: & quasi vestimentum quod comeditur à tinea. Cum ergo cogitationes impiorum corrosam atque arescentẽ reddant animam, ideo dicitur, Deum spernere illos, ante cuius oculos nulla creatura inuisibilis est, nec etiam ipse abditissimæ cogitationes, quæ quando peruersæ sunt, separant à Deo, vt dicitur Sap. 1. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictum & auferet se à cogitationibus, quæ sunt sine intellectu, vbi aduertẽdum ex Philosopho. 7. Eth. c. 3. quod cum homo sit quasi in confinio duarum substantiarũ, hoc est, spiritualiũ, & bestiarũ: hinc fit, quod si sapiat naturam alterius extremi; ab illo denominabitur. Vnde viri excellẽtes in cõtẽplatione, & honestate vocãtur diuini, insignes autẽ in malitia vocantur bestiales, & à talibus cogitationibus fugit Spiritus sanctus, spernitque atq; in nihilũ cõputat mentes illis imbutas.

1. Petri. 4. — Ecclesi. 7. — Gregor. — Simile. — Iob. 13. — Sap. 1. — Aristot.

VERSVS SEPTIMVS.

Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ: ideo dilexi testimonia tua.

Præuaricantes, id est, legis transgressores. Nam secundũ Paul. Rom. 4. Vbi non est lex, nec præuaricatio; Vel præuaricãtes, id est, discedentes, vel apostatantes; Nam peccatores, quasi apostatæ à lege sunt, secundum illud. Vinũ & mulieres apostatare faciũt sapiẽtes, id est, à lege discedere, vel tertiò, Præuaricatores in iure vocãtur aduocati, qui vtriq; parti litigantiũ patrocinantur. Tales sunt Christiani peccatores, qui & mundo, & Deo simul seruire præsumunt, & nunc Euangelicum verbum audiunt, quo

Rom. 4. — Eccl. 19

mundi fastus, seculique negotia damnantur, atque approbant, & in cœlum vsque efferunt, sed statim ad ea tractanda manus con ferunt & monachos laudant, quod ea reliquerint, & tamē eos qui in talia se negotia ingerunt adiuuant. Ecce quomodo præuaricatores sunt, qui vtrique parti patrocinium ferunt, contra quos Dominus. Nemo potest duobus dominis seruire. Tales erant Galatæ quos. c. 2. taxat Apost. eo quod & Christo, & circuncisioni simul seruire satagebāt. Hoc enim præuaricari erat, cum iam per baptismi professionem vetustati mortui erant: vmbratilemque illam legem, quatenus Christi venturi significatiua erat, destruxerant, in nouumque hominem renati, in nouam etiam legem conditi erāt. Vnde inter alia infert. Si enim quæ destruxi, iterum reædifico, præuaricatorem me esse constituo, quoniam seruans legalia credens in Christum vtrique parti faueo, & vetustati legis, & nouitati gratiæ. (Ideo dilexi testimonia tua.) Hoc est, quoniam spreuisti omnes discedentes à iudicijs tuis: & vidi præuaricantes peccatores terræ, ex hoc ad testimonia tua diligenda meipsum induxi. Sæpè enim contingit, quod quanto magis pessimi elongantur à Deo tanto magis probi illi appropinquent. Prouerb. 28. Qui derelinquunt legem laudant impium, qui custodierunt legem succēdentur contra eum. & Psal. 9. Dum superbit impius incenditur pauper, id est, iustus in amore Dei.

Matth. 6. Galat. 2. Prou. 28. Psal. 9.

Vel dic, quod in hoc versu adhuc Propheta indicare vult vilitatem peccatoris; secūdum quam pro nihilo computatur à Deo, vt supra dixerat; Nam & Ieronymus ex Hebræo vertit, Velut scoriam reputasti omnes peccatores terræ. Sunt quippè impij veluti putredo & scoria mundi, quos designabat lumbare illud, quod Ieremias sub terra positum putridum adinuenit, reprobi quippè circundant bonos tanquam cingulum corpus, nam vndique eos circunueniunt, vt perdant secūdum illud Psal. 11. In circuitu impij ambulant, hoc est, probos circumeunt, atque ambiunt, vt destruant. Sed hic quoniam viui sepeliuntur in negotijs & cupiditatibus, putrescunt in eis, & verum fit, quod de his dicit Propheta. Computruerunt, tamque iumenta in stercore suo. De quibus etiā Dominus Esa. 1. ait, Decoquam ad purum scoriam tuam, auferam omne stanuum tuum, hoc est, impios delebo, vt iustorum puritas quasi victrix appareat. In domo magna ait Pau. Sunt vasa aurea, & fictilia, alia in honorem, alia vero in cōtumeliam. Sic in Ecclesia

Hierony. Ierem. 13. Psal. 11. Ioel. 1. Esaiæ. 1. 2. Tim. 2.

& boni,

& boni,& mali permixti sunt,& scoria,& aurum. Augustinus ait, quod in magna domo,& atria ampla, & triclinia optima sunt, & etiam stabulum & latrinæ, vbi stercora ac immunditiæ egeruntur. Sic in Ecclesia mali stabuli vbi immunditiæ effunduntur locum tenent. In arca Noe locus erat vbi stercora delitescerent, in corpore hominis & nobilia membra sunt & ignobilia, & venter vbi stercora profluunt. In corpore mystico improbi ventris locū tenent. De quo Dominus per Prophetam conquæritur dicens; Ventrem meum doleo, ventrem meum doleo. Dolorem quippè maximum in Ecclesia impij ingerūt bonorum animis. Sunt ergo mali & stercus,& putredo, & scoria mundi, de quibus Esa. 1. Argentum tuum versum est in scoriam, hoc est iusti in impios per peccata transierunt.

Ierem. 4.
Esa. 1.

VERSVS OCTAVVS.

Confige timore tuo carnes meas: à iudicijs enim tuis timui.

Verbum configere non significat hîc talem confixionem, qualis fit per sagittam, non intelligamus hic timorem Dei sagittæ cōparari, vt aliqui intelligunt. Sed dictio quæ est in Græco significat propriè cōfigere clauis. Vnde Ambr. & Augustinus legunt. Confige clauis à timore tuo, quare intellige de confixione illa, qua non caro sola, sed ipsa cum suis prauis concupiscentijs cruci affigitur, secundū illud Pau. Gal. 6. Qui autē sunt Christi, carnē suā crucifixerūt cū vitijs,& cōcupiscentijs. Sed hinc difficultas insurgit, quomodo petat, timore se confixi, cū subijciat se timere Dei iudicia? & hoc ipsum pro ratione subiungit? Sed aduertēdū, quod plerīq; timēt quidē Dei iudicia, sed tamē nō habēt carnes timore Dei cōfixas, vt qui timētes quidē æternā damnationem, nōdum tamen tali timore detinentur quo ab omni malo fugiant, quod Euthimius in hoc loco docet dicens; Dum tua (inquit Propheta) lego iudicia, in anima quidē timore corripior, ipsum tamen corpus huiusmodi timore nō castigatur. Tu igitur cōfige & ipsum corpus hoc timore, ita vt ad immoderata desideria amplius nō feratur. Idē D. Aug. videtur sentire, vt intelligatur Prophetam optasse, addi sibi timorē, vt tātum timeret, quantū sufficeret crucifigendis carnibus suis, id est cōcupiscētijs. Hoc autē contingit his, qui ita carnis macerationi vacāt, vt tamē effrænatas eius libidines compescere non curent. Contra quos Gregor. hom. 1. Dominicæ

Ambr. & August.
Galat. 6.
Euthimius
August.
Gregor.

Hh Quadra-

Quadragesimæ. In vanum (ait) atteritur caro si suis cupiditatibus animus non refrenatur, & ne lenocinijs suis alliciat animam, crucifigenda est. Ne vel membrum aliquod instrumentum iniquitati præbeat. Quinque reges qui ingressum filiorum Israel in terrā promissionis impediebant captos Iosue in speluncam obstruxit, calcare eorum colla principes Israel iussit, ac demū cruci affixos interire. Quinque reges isti, quinque sunt sensus nostri, qui aduersus animum eleuati regnum eius inuadere cupiunt, hominisque totius rēpublicam sua stultitia gubernare. Hi quippe impedimētum nobis præstant non minimum, ne promissionis terram, hoc est cœlorum gaudia ingrediamur. Quare per Dei gratiam auxiliumque diuinū primùm ab anima capiendi sunt, inque seruitutē redigendi, vt se seruos ac mancipia esse cognoscant, nec amplius stultè ferocire contra dominam audeant, deinde in speluncis & vinculis constringendi sunt, sic vt compedibus astricti teneantur, ne in illicita exeant, aut videant, nec cōtrectent inaniterque concupiscant. Vt Iob fœdus cum oculis suis pepigerat, vt ne cogitaret de virgine quidem. Intus constrictos per rationem ac Dei legem eos habebat, ne foris ad illicita vagarentur. Sed nec hoc contumaci mancipio sufficit, sed eos per imperium rationis calcare, eorum libidines tanquam nocuas, ac stultas contemnere debent, virgis cedere, ac demum cruci affigere cum vitijs, & concupiscentijs suis, vt si vel manum ad illicita extendere velit, vel pedem extrahere, statim flagelli dolore instructus sensus cōtrahatur. Cumque nunquam sibi ignoscendum fore experientia didicerit, iam nec periculum quidem suæ cupiditatis facere satagat, nec præsumat, secundum illud. Seruo maleuolo tortura & compedes; & claudere sensum atque in officio rationis cōtinere est quasi compedibus cōnstrictum tenere, oportet & flagella addere quorum timore arceatur. Plerique quidem animam diuinis refouent consolationibus, orationibus, contemplationibus assiduè vacantes, sed quia carnem castigare contemnunt, facilè in eius illecebras prolabuntur. Ferri quidem durities in ignis conflatorio mollificanda est, sed nec hoc sufficit nisi postea ictibus in incude feriatur, vt inde clauis, vel quod volueris confletur; Sic nec animam diuinis colloquijs delinire saterit, nisi caro disciplinæ ictibus etiam feriatur, vt ad nutum spiritui obtēperare nō desinat. Vnde Sapiēs in capite sui mirabilis alphabeti clamat, & dicit; Mulierē fortem, quis

Figura. Iosue. 10. — Iob. 31. — Eccl. 35. — Simile. — Prou. 31.

quis inueniet? procul & de vltimis finibus pretium eius. Acsi diceret. Orationibus musitantes, eleemosynas pauperibus elargientes, nonnullos fortasse reperies: sed qui carnem suam spiritui subdant, qui ex seipsis victoriam palmamque lucrentur, quibus duntaxat fortitudinis nomen debetur, vix vnum aut alterum dabis. Procul & de vltimis finibus pretium eius; In Ægypti, Scithiæque desertis, in priscis illis Anachoretis, Cœnobitisque exquirendi sunt. Duos nepotes habuit Adam alter fuit vir malleator, & faber in cuncta opera æris, & ferri: alter fuit pater canentium cithara & organo. Et dum ille ferrum malleis in incude feriebat: hic suauiter in cithara dulces modulos concinebat. Inter secundi Adam filios, ac nepotes hæc confraternitas vigeat, vt & caro pœnitentiæ ictibus feriatur, & animus in Dei laudibus melodijsque occupetur, vt dum caro affligitur, animus interim delectetur interque flagellorum ictus animus ad diuina concupiscenda rapiatur, vt de beata Maria Magdalena legitur, quæ dum in speluncis pœnitentiæ operibus vacaret, ab Angelis ad Dei Laudes audiendas septies in die eleuabatur, sitque verum Diui Augustini documentum, quo pœnitentē hortatur, dicens. Doleat, & de dolore gaudeat. Corpus doleat flagellis percussum, animus gaudeat, quia per hoc ad diuina haurienda eleuatur. Clauis autē configi desiderat carnes suas, quasi sensibili dolore vellet eas affligere, cor autem clauo charitatis confixum esse oportet, vt dicere possit cum sponsa. Vulnerata sum charitate; & quod de Diuo refertur Augustino. Vulnerauerat Christi charitas cor eius. Manus autem & pedes clauis timoris Dei configantur, vt sic ad sanguinem & peccata nec currant nec dent manus. Nam ideo virtuti temperantiæ respondet donum timoris, quia per timorem Domini refrenatur homo à concupiscentijs, secundum illud Prouer. 15. Per timorem Domini declinat omnis à malo. Vt docet D.Tho. 2.2.q. 141.ar.1.ad 3. Nisi per clauos velis intelligere verba Christi, quibus gehennā peccatoribus minatur, de quibus dicitur Eccles. vlti. Verba sapientum quasi stumuli, & velut claui in altū defixi. Talis enim ac tantus timor ille est, vt non solum alta mētis occupet, verùm & carnem ipsam horrere præ timore faciat. De quo etiam Iob cap. 31. dicebat; Semper enim quasi tumentes super me fluctus timui Deum. Vbi D. Gregor. ait, Tumentes fluctus extremam potestatem, dicit; quando commotis omnibus elementis

Gen. 4. Figura. Augu[st]. August. Prou. 15. D. Tho. Eccle. vlt. Iob. 31. Gregor.

supernus Iudex veniens finem super omnia apportabit. Vnde se-
Hierony. cundū Hebr. vertit Hieronymus, & alij; Horripilauit à timore tuo caro mea, nam in Hebræo, confige, est verbum, Samar, quod secūdum omnes significat ita inhorrescere, vt pili erigātur, sed ab hoc verbo deriuatur nomen, Masmer, quod clauū significat ad quam significationem respexerunt septuaginta. ¶ Accipito & alium sensum si placet. Confige timore tuo &c. Timor seruilis in lege præcessit tanquam pædagogus ad timorem castum ducens. Sed carnem non affigebat, cum in ea maneret peccādi voluntas. Nam
Rom. 7. & 8. vt diuinitus docet D. Paul. Roman. 7. & 8. Lex vetus carnalis erat, quoniam vetando vitia concupiscentiam carnis excitabat, cum in vetita fortius feramur, relinquebat autem carnem in sua mollitie, cum gratiam spiritui non conferret, qua carnem sibi subdere valeret, attamen in lege noua, quæ lex spiritus dicitur supernis donis vegetatur spiritus, quibus carnē à vitijs auocare virtutibusque obsequentem reddere valeat: atque ita à timore legis seruilis ad timorem proficiat castum, quo & spiritus & caro Deum reuereantur, ac timeant. Optat ergo Propheta, vt qui iam legis timore depressus, iudicia Dei metuebat, nec tamen carnem in eo timore ob defectum gratiæ continere valebat, nunc nouæ legis gratiam tribueret, qua & corpus, & anima in Dei timore instanter, assiduèque persisterent.

DECIMVS SEXTVS OCTONARIVS.

ע

1. Haim. Feci iudicium & iustitiam: nō tradas me calumniantibus me.

2. Haim. Suscipe seruum tuum in bonum: non calumnientur me superbi.

3. Haim. Oculi mei defecerunt in salutare tuum: & in eloquium iustitiæ tuæ.

4. Haim. Fac cum seruo tuo secundum misericor-

diam

diam tuam: & iustificationes tuas doce me.

Seruus tuus sum ego: da mihi intellectũ vt discam mandata tua. 5.Haim.

Tempus faciendi Domine: dissipauerũt legem tuam. 6.Haim.

Ideo dilexi mandata tua: super aurum & topazion. 7.Haim.

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnẽ viam iniquam odio habui. 8.Haim.

INCIPIT TRACTATVS DECIMVS SEXTVS.

VERSVS PRIMVS.

Feci iudicium & iustitiam: nõ tradas me calumniantibus me.

Ersonam quã in hoc octonario assumit Propheta, est hominis omni conatu studentis ad salutem animæ, seruando legem Dei, quæ explicatur in tertio versiculo, vbi dicitur; Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquium iustitiæ tuæ. Hoc est, quod ita intendentes oculos habebat attentosque ad salutem, quæ secũdum Deum est, & ad eloquia Dei executioni mandanda, quod quasi deficientem pro lassitudine iam intuitum oculorum haberet, & ad similitudinem laborantiũ diu suspiciendo consumptos esse describat. Vbi manifestè exprimitur ingens conatus ad salutẽ iustitiamq; , quæ secundum Deum est exequendam. Tanti quippè ponderis negotium hoc esse vident iusti, vt nullum otio locum esse existiment, nulli labori parcendum, sed ad similitudinem solertissimi, ac cupidissimi mercatoris omnia exquirenda, maria terrasque transigendas; , (Induit personam studentis salutí animæ.)

quæuis pericula ſubeunda ne ignauia ſua tot lucra perire patiatur
Prou.6. quod ſapiens videtur admonere Prouerb. 6. cum dicit; Diſcurre, feſtina, hoc eſt, non tardus ſis, nec negligens. Sed & ſubito & diligenter da operam, ſuſcita amicum tuum, orando, precãdo nempe
Luc.16. Chriſtum, qui venit ad nos de via. Ne dederis ſomnum oculis tuis, hoc eſt, ne ſis hac in parte ſomnolentus, ſed vigil & diligens eruere quaſi damula de manu, hoc eſt, quemadmodum damula ſceleri fuga ſubtrahit ſe è manu eam capere conantis, & auis volatu ſe liberat ab inſidijs aucupis, ita te à periculis exue, ne capiaris, ſed toto conatu te in ſalutem animæ tuæ confer. Deſcribitur autem hæc perſona primo, ſecundum propiarum virtutum opera relata ad fructus percipiendos, vt in hoc primo verſu patet, vbi fructus ſeruatæ iuſtitiæ deſcribitur, non dimitti à Deo in impiorum, aduerſariorumve calumnijs: & deprecatiue hoc poſcitur, vt intelligatur fructus iſte ab alio ſibi largiri debere. Secundo relata ad fructus perceptos, qui ſunt in ſua poteſtate, de quibus dicit ſe feciſſe iudicium & iuſtitiam, hoc eſt omnia, quæ ſub ratione debiti ab eo deberent fieri, quod eſt plenum iuſtitiæ opus. Litera autem, quæ huic apponitur octonario eſt, Haim, ſextadecima in ordine, & ſignificat oculum quo intuitus iſte ad diuina indeficiens explicatur. Interpretatur etiam fons, quæ ſemper ſcaturit, noctu dieque non quieſcit. Vbi manifeſtatur aſsidua cura ac diligẽtia, quæ in huiuſmodi negotio impendenda eſt. At documentũ hoc aduertendũ cẽſeo, quod omnia ferè Hebraica vocabula vnũ principaliter ſignificant, & ſi quæ alia, vt tamẽ habent aliquã alluſionem & conuenientiam ad principale, vt. v. c. Iad, quod manum principalitur ſignificat, poteſtatem etiam & robur quod manu oſtendi ſoleat, & auxilium, quod manus extenſione fieri ſolet ſignificat, locum etiam non quencunque, ſed qui à campo magno egreditur vt vallis, Mediterranea vero maria, quæ ad modum manus ex magno Oceano egredientia per terrã extendantur. Quare
Pſal. 103. ea nos vocamus brachia maris, vt Pſal. 103. Hoc mare magnũ &
Gen. 34. ſpatioſum manibus, hoc eſt finibus. & Gen. 34. eſt in Hebr. Ecce terra lata eſt manibus, hoc eſt vallibus, ſeu diuerticulis. & Deuter.
Deut.23. 13. (beiad) id eſt, manus erit tibi ſeu diuerticula quædam, dum in caſtris fueris, ad aluum purgandũ. Eodem modo hæc litera (haim) ſignificat oculos, & fontẽ, quoniã fons è terra egreditur ad modũ oculi. Vnde & Hiſpane dicimus (vn ojo de agua.) Eſt & alia alluſio. Nam

sio. Nam oculus dum lachrymatur, quidā fons esse videtur, à quo lachrymæ velut ex fonte aquæ prodeunt. Vnde & in nostro sermone dicimus (eran sus ojos fuentes.) Hoc est plurimæ ex eis effluebant lachrimæ.

Sed vt hoc nostro proposito accommodemus, obserua, quòd est duplex oculus, nēpe, & oculus mentis, & oculus corporis. Oculus corporis est quasi quidam nuncius, qui ab ea quæ videt exterius, nuntiat ac præsentat oculo mentis. Quare in oculo exteriori nō est propriè peccatū, nec meritum: sed est quasi fons peccati & meriti, nam si interior oculus his quę ab exteriori exhibētur, bene vtatur: tunc oculus exterior dicitur fons meriti. Si autē perperam his vsus fuerit, & peccat oculus exterior, qui ea ministrauit, dicitur fons peccati. Vnde Amb. hic. Oculus (ait) vtitur videndi munere, sed videmus ea quæ nobis placent, & sæpe ea quæ displicent, nec est in oculis culpa vel probitas, pro qualitate eorū quæ videntur, sed in oculis interioribus. Oculus tamen fons generationis dicitur, quia ex oculi conspectu, & bona & mala generantur. v. g. vidisti mulieris pulchritudinem, laudasti artificis opus, venustatē naturæ: generatio fidei, & deuotionis fuit oculus. Vidisti possessiones populorum non ad inuadendū, sed ad defensandū, oculus tibi fons fuit, & origo iustitię. Vidisti nudum, & misertus induisti eum, oculus tibi fons fuit misericordiæ. E contra vidisti mulieris pulchritudinem & concupisti, oculus tibi fons fuit luxuriæ. Vidisti agrum pupilli, & auaritia motus concupisti, oculus tibi fons fuit auaritiæ. Vidisti inopem superbo oculo, & insaciabili corde, & despexisti, oculus tibi fons fuit superbiæ hæc Ambr. Similiter cum vterque oculus peccata cōmissa deflet, fons erit gratiarū atq; meritorum tibi. Igitur cum supra carnes suas clauis affixas in timore Dei poposcisset, ne sibi ad iustiam impedimento forent, quasi iam id consequutus fuisset, infert. Feci iudicium & iustitiam, non tradas me calumniantibus me. Quasi meritum consequens ad obseruationem iustitię hoc postulat. Equum quippe videtur, vt qui nulli nocet, omnibusque suum tribuit ius, à nullo etiā ipse lædatur, nec dolo aut negotio vllo circūueniatur. Quod & Dauid 1. Paralip. 12. pro se adduxisse videtur, cum enim à facie Saul fugeret, & ex viris Beniamin ad eum viri fortissimi properassent, egressus eis obuiam dixit; Si pacificè venistis ad me vt auxiliemini mihi, cor meum iungatur vobis: si autem insidiamini

Ambr.

1. Par. 12.

mihi pro aduersarijs meis, cum ego iniquitatem in manibus non habeam, videat Deus patrum nostrorum, & iudicet; Vbi tāquam retributionē innocentiæ suæ ne eum dolo circūueniret poscebat, quod & consequutus est. Subinfert quippe scriptura. Spiritus induit Amasai principem inter triginta, & ait; Tui sumus ô Dauid, & tecum fili Isai. Pax, pax tibi, & pax adiutoribus tuis, te enim adiuuat Deus tuus. Talis retributio est veluti responsio ipsius iustitiæ, secundū quem modū loquebātur antiqui patres, vt est illud
Gen. 30. Gen. 30. quod dixit Iacob socero suo; Et respondebit mihi cras iustitia mea. Eo modo loquēdi quo solemus dicere fructus respondere semini. Sic inter alios fructus iste correspōdet iustitiæ, vt qui nulli nocuus est à Deo protegatur, & ipse ne noxam ab alijs accipiat. Econtra vero, qui alijs noxij sunt, talionis & ipsi pœnam recipiant, nec à Deo protegantur, sed permittantur calumniantiū malitiæ, qui mos loquendi frequens est in sacro eloquio, vt est illud
3. Reg. 2. 3. Reg. 2. Reddet Dominus sanguinem eius super caput eius. Et quod dixit Salomon ad Semei; Reddidit Dominus malitiā tuam super caput tuum. Talis enim fructus respondet malitiæ semini,
Esa. 50. secundum illud; Peccata nostra respōderunt nobis. Isa. 50. Nam
Galat. 6. quæ seminauerit homo, hæc & metet, vt dicitur Galat. 6.

Obserua q hæc verba possunt intelligi etiā in persona penitentis. Dæmones sunt calumniantes peccatorem, hoc enim significat diabolus, id est, accusator hominum apud Deum, qui iuste repetunt animam peccatoris cum exit de corpore, nisi prius pœnituerit. Vnde pœnitens allegat pœnitentiam suam dicens; Domine feci iudicium in contritione discutiēs, & expendens causam meā, & in confessione sententiam ferendo contra me, & iustitiam in satisfactione. Hæc tria debet facere bonus iudex animæ suæ. Pri-
Iob. 29. mo discutit & inuestigat. Iob. 29. Causam quam nesciebam diligentissime inuestigabam, sed quoniam pauci habent in promptu causam suam, nec ob oculos ponunt actus vitæ suæ, quomodo eam expenderint, cum dolore & diligentia peccata reco-
Esa. 38. gitari necesse est, secundum illud Isa. 38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ. Secundo contra latrones, & malefactores profert sententiam, hoc est contra peccata,
Psal. 36. & hoc fit in confessione, vt Psal. 36. Lingua eius loquetur iudicium. Fatetur enim se peccatorem dignum quauis sæuissima pœna. Tertio sententiam mandat executioni, faciendo iustitiam,

& suspendendo latrones, quod fit in satisfactione Isaię 26. Iustitiã non fecimus in terra, ideo non ceciderunt habitatores eius, scilicet homicidæ, & latrones, de quibus Iob. 19. Venerũt simul latrones eius, & fecerunt sibi viam per me. Et Isaiæ. 1. Iustitia habitauit in ea nunc autem homicidæ, peccata sunt homicideque interficiunt animam spiritualiter, Eccl. 21. Quasi romphea bis acuta omnis iniquitas. Et illud Sapien. 16. Peccator per malitiam occidit animã suam. Qui ergo sic fecit iudiciũ & iustitiã potest dicere domino. Non tradas me calumniantibus me: hoc est de manibus, quibus tradentur peccatores. Psal. 62. Tradentur in manus gladij partes vulpiũ, idest dæmoniorũ, erunt. Et nota, quòd iudiciũ hîc sumitur pro actu iustitiæ: quatenus ab ea procedit, quod semper est bonũ.

Isaiæ 26. Iob 19. Isaiæ. 1. Ecclesi. 21. Sapien. 16. Psalm. 62.

VERSVS SECVNDVS.

Suscipe seruum tuum in bonum: non calũnientur me superbi.

DIxi non tradas me calumniantibus me: sed potius suscipe seruum tuum in bonũ. Seruum se nominat, vt beneuolentiam Domini captet: nam & hoc nomen liberationis est indicium, seruus enim non tantùm à seruiendo, sed etiam à seruando, eo quod captus ab imminenti seruetur interitu. Me ergo seruum tuum, non alienum, quem à seruitute peccati & mortis liberasti, suscipe in bonum, nam calumniatores impellunt in malum, ne superbi, idest, diabolus & satellites eius tam hæretici, quã schismatici, quàm alij peccatores calumnientur me: hoc est calumniando capiant me. (Sic enim verba Græca sonant) Diabolus autem calumniator est contra nos, vt patet, Iob. 1. Nũquid frustra Iob timet Deum? Imitantur autem eum qui sunt ex parte illius, quales sunt reprobi omnes, calumniantur nos & Iudæi, & Pagani (ait hîc Augustinus) quia hominem crucifixum pro Deo colimus, hoc enim (vt docet Paul.) & Iudæis fuit scandalum, & gentibus stultitia. Habẽt quoq; calumnias suas hæretici, & schismatici quorum omnium calumniæ superborum, tanquam colubrum venena vincuntur, cum vigilantissima pietate Christus crucifixus attenditur. Propter quod præfigurandum Deo miserante ac iubente Moyses exaltauit in deserto similitudinẽ serpẽtis in ligno, vt similitudo carnis peccati crucifigẽda præfiguraret in Christo, hanc intuẽdo salutiferã crucẽ omniũ calũniantiũ superborũ virus expellimus. Hæc August. Porro in Christũ crucifixũ viua fide aspicien-

Iob. 1. Sapien. 2. August. 1. Cor. 1. Num. 21.

tes,omnia venenata procul abibunt, in ligno se serpens constrinxit verũ virus immundũ efflauit,in ligno se Christus affixit, venenaq; diaboli eius anthidoto profligauit,serpẽtes qui populũ Israel in deserto vulnerabant veri erant, virulentoq; vulnere homines cõficiebant, serpens autẽ qui percussos sanabat,non viuus, sed fictus,atq; conflatus ex ære erat.Peccatũ verum virus est animi,omnesq; homines à serpente percusi, nascimur filij iræ in vero peccato quod à primo parente ad nos transmittitur. Itaq; verè venenati in mundũ venimus. At Christus dñs cuius figuram serpens ille in ligno eleuatus in deserto præseferebat, non verè serpens nec verũ venenũ habuit,quoniã nullum omnino cõtraxit peccatũ,sed similitudinem tantum ac effigiem serpentis præseferebat, quoniam in similitudinem carnis peccati missus est ait Paul. cum carnẽ pasibilem obnoxiamq; pœnis peccati tulit, & de peccato dãnauit peccatum in carne Rom.1.De eo quod accepit à peccato,nẽpe de effigie, de pœnis illius, deuicit peccatum. Sicut enim Christus morte sua mortem nostram destruxit, & vita sua nostrã reparauit,ita & peccato suo (si ita fas esset loqui)idest, eo quod assumpsit à peccato,nẽpe similitudine quã accepit ab eo, cũ eius pœnas subijt, hoc peccato suo, vel hac similitudine peccati nostrũ dãnauit peccatũ, atq; in crucis tribunal dãno addixit,viresq; subtraxit,ne tantis cladibus affigeret mundũ.Vide tractatũ quartũ vers.5. Non autẽ virus habebat,sed mel,cum in cruce suspensus diceret,Pater ignosce illis,quod enim faciũt nesciũt,verè mel,& lac sub lingua tua,fauus distillans labia tua, Ecce in ore occisi leonis fauum melis Iudi. 14. Cum enim fœtore afficere Samsonẽ deberet leo, vtpote iam diu occisus,tunc mellis fauũ ex ore profert:dum ira Dei seuire deberet in homines sacrilegos,iniustosq;, ac crudeles, impiosq; in factorẽ suum, cũ in eos animaduertere eius deberet seueritas, deuorareq; eos,ac deglutire viuos terra deberet; tunc mellis dulcedinẽ ex ore profert,dicens; Pater ignosce illis &c. nõ enim venenũ aut fel habebat,sed anthidotũ suauiaq; omnia in ore versabantur illius, qui vt virulenta serpentis ora obstrueret in ligno pendebat, vt vnde mors oriebatur,inde vita resurgeret,& qui per lignũ vincebat,per lignũ quoq; vinceretur per Chrm dñm nostrũ,Nã hoc opus nostræ salutis ordo depoposcerat, multiformis proditoris ars vt artem falleret, & medellã ferret inde hostis vnde læserat. Serpẽs ferit & serpẽs sanat,sed ille mortifero veneno, hic medicamẽtis salutaribus,

Marginalia: Figura. (beside "xit verũ virus"); Roma. 8. (beside "similitudinem carnis"); Roma. 1. (beside "catum in carne"); Luca. 23. (beside "rus habebat"); Iudi. 14. (beside "distillans"); Figura. (beside "Cum enim")

taribus, ille vulneratos prosternebat, hic valetudine donatos eleuat, caro peccauit, caro sanat, homo delinquit, homo liberat à delicto, culpat caro, purgat caro, regnat Deus Dei caro. Hæc diuina caro in regnum nos euexit cæleste, quos illa in fecibus prostrarat terrenis. Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, dixit Dominus Nicodemo Ioan. 3. & ca. 10. ait. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Serpens ille æneus percussos eleuabat à terra, sic Christus peccatores à culpa ad gratiam subleuat, atq; post se sanatos trahit. Mira res! Philosophi tradūt, quod si quis percussus à venenoso serpēte in æneum vas defixerit oculos, confestin interibit, & tamen qui illū aspiciebant æneum serpentē, viuebant, à morsibusq; venenatis sani euadebant: homo cruci inter duo nequā tanquam malefactor affixus, qui scandalum videbatur peccatoribus, hic eos ad se trahit, peccator qui Deo viuo contraire nititur, à Deo mortuo post se trahitur, qui cōtra Deum manus sacrilegas tendit, manibus clauis affixis rapitur, atq; deuincitur. Cum filij prophetarū cederent ligna ferrumq; è manubrio securis in fluuium cecidisset quod vnus ex eis mutuo acceperat, atque ad Helyseum clamasset misso à Propheta ligno in aquam supernatauit ferrum quod iam in fundo fluuij quieuerat, atque post lignum quasi ab eo raptus ferebatur super aquas. Grauius ferro peccatū est, quod hominē in barathrum submergit, tamē lignum crucis quasi magnes hoc ferrum trahit, & post se rapit peccatorem, atque ea peccata sub quibus demersus iacebat iam calcat, contemnitq; & super ea subleuatus crucem Christi amplectitur. Rectèque dicit Christus; Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me ipsum. Hūc ergo serpentem viuis oculis respice, vt à superborū calumnijs protegaris.

Ioan. 3.

Ioan. 10.

Philosophi.

4. Reg. 6.

Figura.

Iud. 10.

Sed aduerte quod Felix & alij ex Hebr. aliter transferunt versiculum istum, nempe loco huius quod nos habemus; Suscipe seruum tuum in bonum, legunt ipsi; Fac suauem & dulcem seruum tuum in bono, siue; Dulcescat seruus tuus in bono: hoc est prompte & delectabiliter operetur bonum, vel ex deuotione feruenti & suaui gustu, in tuo se semper cultu oblectet. Petit manna illud quod nemo nouit nisi qui accipit, nimirum dulcedinē illam, & saporem quem iusti Dei conuictu ac familiaritate sugunt, quibus Deus intrinsecùs plusquam omnia suauia ac dulcia sapit. Vel intellige se poscere, vt omnibus dulcis & suauis appareat in bonis illis tri-

Apoc. 2.

illis tribuendis, hoc est, quod non solum omnibus benefaciat, sed tam dulci affectu, atq; aspectu, vt omnibus placeat ad illum libentissimè accedere, hoc enim ex Dei conuictu addiscunt sancti, vt omnib⁹ se amabiles exhibeāt (son vna seda). Si enim ex hoc quod
Chrysost. sapienti viro familiaris es nescio quid prudētiæ (ait Chrysost.) ex tali familiaritate lucraris: cur nō potius iusti, qui cum Deo conuersantur, qui omnibus creaturis gratissimus est, non sibi etiam hanc gratiā ex illius colloquio asciscent? mansuescūt feræ ex hominum familiari conuictu, videmusq; leones omni ferocitate deposita domesticos ac cicures ad pedes nostros iacere, vt rex quidā Castellæ Ioannes Secundus pedes super leonem in solio suo habere cōsueuerat. Iustus autē qui ad pedes Dei prouolutus assiduè iacet, cur
Matth. 11. nō ex illa māsuetudinis schola hanc sibi & alijs addiscet? Discite à me (inquit optimus ac suauis magister) quia mitis sum & humilis
Hierony. corde. Non dicit (ait Hierony.) Discite à me cælos condere, astra creare, cæcis lumen reddere, omnipotentes ac dominos esse, sed discite à me, quia mitis sum & humilis corde. Moyses postquā cum
Num. 12. Deo colloquia miscuit in monte dicit de eo scriptura, quod erat mansuetissimus super omnes homines qui erant in terra, cum tamen
Eccle. 41. antea homicida fuisset. Vnde de eo dicitur Eccl. 41. Dilectus Deo & hominibus Moyses, cuius memoria in benedictione est, non solum Deo gratus, sed & hominibus gratiosus atq; amabilis, ideo eius memoria in benedictione est: nam cū imprecatione boni & laudibus in ore versabatur omnium. Ego certè quos noui iustos ac orationibus, & colloquijs diuinis deditos, hos & suauissimos & mansuetissimos, omni deposita felle omnibus amabiles, beneficos, ac gratiosos reperi. Quos autem non ita inuenero, etiam si
Simile. contemplationi dicatos se autument, minimè fidem adhibeo. Si enim fumum ego non videro, cur ignem ibi esse mentieris mi-
Psal. 143. hi? Tange montes (ait Psalmista) & fumigabunt: si enim corda superborum tetigerit Deus, iam signa efferent quod Deus sit in illis, quoniā Deus noster ignis consumens est. Vnde in monte Si
Exodi. 19. nai, vbi ad Moysem descendit Deus, non solum ignem, sed & fumum visum esse scimus. Si ergo signa præsentiæ Dei non videro, quæ ista præcipuè sunt, quomodo ipsum adesse credam? cum Deum non in se ipso, sed in suis agnoscamus effectibus. Hanc ergo dulcedinem in bono Propheta postulat, vt eius memoria non superborum calumniæ, sed benedictionibus potius subdita sit. Ali-

sit. Aliquos reperies, qui se discipulos Christi iactant, & tamen duriores ad fratres q̃ tanti magistri auditores deceat, qui & in bonis elargiendis ita asperos, ac truculentos se exhibent, vt potiùs iniuriam quam beneficiū recepisse, qui accipit, existimet: & ita iusesti, dando, atque negando appareant; cum Isaias capit. 34. peccata quæ in ecclesia Dei deberent esse inter Christianos, sub nomine immundorum animalium enarrasset, etiam hericium ibi moraturum dixit. Vbi Diuus Grego. ait, per hoc animal homines alijs truculētos, cum sibi omnia suauia velint, significari, hericius quippe cum ad ipsum accesseris carnem quæ mollis est, in seipso recondit: aculeos tamen ac spinas, quibus à natura indutus est eas duntaxat tibi ostendit: sic homines intractabiles, seuerioresque inuenies, qui cum sibi blandi ac delitiosi sint, alijs asperrimos se exhibent, cumque ad illos accesseris, vultum tibi toruum reddunt faciemque hominis sibi velant, leonem tamen tibi semper ostendunt; cum tamen Christus vnam tantum leonis faciem habuerit, quàm ad vltimum reseruat diem nunc autem hominis, vituli, aquilæque nobis vultum ostendit: quæ omnia mãsuetudinis, regalisq; magnificentiæ insignia præseferunt. Et in baptismo in columbæ specie Spiritus sanctus visus est, quasi designans eos qui in sacro fonte in filios Dei generantur, mansuetos suauesque renasci oportere: serpentis veneno in fonte dimisso. Isaiæ. 34. D. gregor. Ezech. 1. Matth. 3.

Alia translatio etiam dicit; Sponde pro seruo tuo in bono. Vbi videtur petere, quod Christus Dominus fideiubeat pro nobis ante Deum, qui Ecclesiast. 29. dicitur fideiussor noster, cum dicit sapiens, Gratiam fideiussoris tui ne obliuiscaris, posuit enim pro te animam suam: nam cum secundum Pauli sententiam Roma. 5. Per vnum hominem peccatum in hunc modum intrauit, & per peccatum mors, & ita in omnes homines mors pertransiijt, in quo omnes peccauerūt: cum Deus se offensum cerneret, quod peccatum animas quas ipse condidit, sub tyrannide sua oppressas haberet Deus pro tribunali hanc aduersus peccatum sententiam protulit, quod peccator interiret, & in inferuum descenderet, peccatum autem à mundo profligaretur, cum hoc tamen addito, quòd si in aliquo vno peccatū omnium inueniretur voluntariè ad soluendum eius pœnam assumptū, hoc est, quod si quis fideiuberet pro peccato, se obligans ad resoluēdam eius pœnam, hic captus, flagellatus, illusus, sputis oblitus, baiulans sibi crucem, Roma. 5.

in ea effi-

in ea affixus, inter duo nequã interiret, corpus sepulturæ traderetur, animaque ad inferna descenderet. Quæ sententia quantum ad primam partem quotidie executioni mandabatur, cum & peccatores morti, & damnationi obnoxij erant. Sed quantum ad secundam quæ fuit sententia contra peccatum lata, nullus inueniebatur qui super se omnium peccatum tolleret, cum vnusquisq; proprium haberet peccatum, pro quo pœnas lueret. Nam si ab hoc,

Simile. vel illo, originale tollitur, remanet tamen in tota natura. Sicut quãdo tyrannus totum regnum inuasit, parum refert, quod ab hoc loco, vel illo profligaueris eum: cum omnes ciuitates & arces sub sua sint ditione, & imperio, vniuersum regnum oportet expugnare, vt eum expellas. Sic peccatum quod totam inuaserat naturam humanã, qui illud expellere vellet: oportebat omnium causam accipere, nec inueniebatur, quis faceret. Et ob relatam rationẽ, & quia maximis diuitijs prǽditus, atq; potẽtia oportebat esse, qui bellum vniuersæ naturæ humanæ indicere auderet, nec vniuersa moles creaturarum ad tantum negotium sufficere poterat, accessit filius Dei, seque vadem pro hominis natura dedit: quod si alius non inueniretur, ipse debitum solueret. Non est repertus qui faceret, homo fit, vt soluat: homo autem absq; peccato vt per eum ageretur

Leo Papa. omnium causa, in quo erat omnium natura sine culpa, vt ait Leo Papa, & ideo carnem passibilem in qua pœnas luere posset accepit: sed diuinitati iunctam, vt valorem iustum pretio quod persolueret adderet. Vnde Eusebius ait; Immẽsa illa maiestas de nostro obtulit sacrificiũ, de suo cõtulit pretium. Hinc collige quæ passus sit Christus, cum totius naturę debitũ, quod infinitum erat, nec aliquis inueniebatur idoneus ad soluẽdum, ipse in seipso superabundanter exoluit. Vnde & ad ipsum, peccatum hominis translatum

2.reg.12. est, idest, pœna nostri delicti, vt dixit Nathan ad Dauid, Dominus transtulit à te peccatũ tuum in puerum tuum, ipse morietur: quia Deus pater pœnam quã homo pro delicto debebat, in pue-

Exodi. 10. rum suũ Iesum Dauidis filium trãstulit, & posuit super eum scelera omnium nostrum; Et sicut locustarum plagam qua Dñs Ægyptum afflixit, in mare Rubrum postea proiecit, illicque suffocatæ perierunt: sic peccata quæ fructus animæ exedunt, sicut locusta terræ, in rubeum sanguinẽ filij sui proiecit, atque suffocauit, quia instar maris aqua ab eo in passione fluxit. Vnde Salomon Pro-

Prouer. 6. uerbiorum. 6. quasi loquens cum filio suo Iesu ait, Fili mi si spo-

ponderis

ponderis pro amico tuo, ideſt, pro homine, defixiſti apud extraneum manum tuam. Ideo enim clauis eas affixas habuiſti illaqueatus ex verbis oris tui, & captus proprijs ſermonibus. Nam ſpiritus oris noſtri Chriſtus Dominus ob id captus eſt in peccatis noſtris, fac, ergo quod dico fili mi & temetipſum libera: nam liberando hominem quem in temetipſo accepiſti te ipſum videris liberare. Diſcurre per Galileæ vicos, & ciuitates Iudeæ prædicando, feſtina nunc hunc, nunc multos ſimul liberando, ſuſcita amicum tuum, dic Petro amico tuo, Simon dormis? non potuiſti vna hora vigilare mecum? ne dederis ſomnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ, ſed noctes inſomnes in oratione tranſigendo, Eruere quaſi Damula de manu, & quaſi auis de inſidijs aucupis, nempe ſaliens in Caluariæ monte vſque ad crucem, & inde ad ſepulchrũ, & infernũ, vt ſic de te dicat ſponſa; En iſte venit ſaliens in mõtibus, trãſiliens colles ſimilis capreæ hinnuloq; ceruorum. Thren.4. Cant.2.

VERSVS TERTIVS.

Oculi mei defecerũt in ſalutare tuũ: & in eloquiũ iuſtitiæ tuæ.

IN primo verſu explicuimus quomodo perſona hæc his verbis ingens deſiderium ſuum erga Dei obſequium exprimeret. Deficiunt autẽ oculi cum Chriſti myſteria acie mentis intuentur (ipſe enim ſalutare Dei dicitur à Simeone) cum & naturæ noſtræ vires & intuitus noſtri vim, in immẽſum tantũ myſteriũ excedat. Veluti qui ad intuenda maria oculos emittit tandẽ intuendo deficiunt, eodẽ modo eloquia iuſtitiæ Dei hoc eſt nr̃æ iuſtificationis ſacramentũ: etiã ſupra noſtra eleuat lumina, neq; ad id pertingere valemus. Tamen ſemper intentos ei eſſe oportet, & quia ſemper eius indigemus auxilio, & quia quotidie noua quæ intueamur, inueniemus, & vt noſter illuminetur oculus mẽtis, à cæcitateq; peccati in admirabile lumẽ Dei aſſurgat. De primo dicitur Pſal. 122. Sicut oculi ancillæ in manibus Dominę ſuæ: ita oculi noſtri ad dominum Deum noſtrũ donec miſereatur noſtri. Ancilla quod velit domina indeſinenter àſpicit, ad manuſque eius oculos dirigit à quibus id quo indiguerit, accipere ſperat: ſic & nos erga Deum animum intentum gerere debemus, donec miſereatur noſtri. Nõ quod cum miſertus nr̃i fuerit oculos ab eo debeamus auertere, cũ nr̃a beatitudo in intuendo eum ſit ſita, ſed quod oculorũ noſtrorũ intentio ad Dominũ non porrigitur, niſi vſq; adimpetrationẽ miſericor- Lucæ,2. Simile. Pſal.122. Simile.

misericordiæ ipsius, non vt postea inde auertatur, sed vt inde nihil amplius requirat, donec ergo positū est vt nō amplius intelligas: quid enim amplius vis quā Dei misericordiam nancisci in hoc seculo per gratiā, quæ te Deo reddat gratum, & in futuro per gloriā quæ gratia cōsummata est? Et cum semper hac gratia & misericordia indigeamus, semper in Deū oculos habere debemus infixos.

August. Sic explicat hunc locū August. lib. 83. quæst. ca. 69. Oculi ergo mei ad Dominū à quo superuenturū expecto auxiliū, secundū il-

2. Paralipo me. 20. lud. 2. Paralip. 20. Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros ad te dirigamus, De secun

Eccle. 1. do dicitur Eccl. 1. Non satiatur oculus visu, semper enim noua pulchritudo Dei intuentium oculis apparet. De tertio verò nempe in

Hebr. 12. remedium cæcitatis nostræ, ait Paul. Hebr. 12. Aspicientes in autorem & consummatorē fidei vestræ Christum Iesum, qui vt. 1.

1. Petri. 2. Petr. 2. dicitur, de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum. Lacerta in hyeme in caueis delitescit, nec lumen cæli videt, vnde & in tenebris illis præ nimia humiditate exiccatur. At cum ver cœ-

Simile. perit terram afficere calore, à cauea exiens ad orientē solem oculos dirigit cuius radij eorum exicant humiditatē & videns fit: sic peccator qui in terrenis curis quasi in fouea occultatur, ex quarū humiditate obcæcātur oculi mentis, ad Christū dirigat aciem, qui

Zachar. 6. oriens dicitur (Ecce vir oriens nomē eius) à cuius splendore mens illuminata videbit lumen cæli, quod antea in peccatorū tenebris

Malach. 4. videre nō poterat, vnde Malach. 4. dicitur. Vobis autē timētibus nomen meū orietur Sol iustitiæ: & sanitas in pennis eius. Intuere ergo hoc lumen & in hoc deficiant oculi tui, non lassitudine oppressi, sed excellentia tanti luminis superati, agnoscant se minus

Ecclesi. 2. Prou. 17. aptos ad illud intuendum esse, nisi desuper ab ipso diuino lumine subleuētur, vnde & sapientis oculi in capite eius describūtur, quoniam semper ad cælestia intendit: oculi autem stultorum in finibus terræ, nimirum quia terrena respiciunt.

VERSVS QVARTVS.

Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam: & iustificationes tuas doce me.

AD duo tetenderat oculos nempe & ad salutem & ad eloquia iustitiæ, & ideò priùs ponit fructum salutis postulans misericordiam & gratiam quæ salutiferæ homini sunt, & secun-

secundum fructum poscit dicens (Et iustificationes tuas doce me) Petit iustitiæ cognitionem ex parte doctoris dicens, doce me, & ex parte addiscentis cum versu sequenti subinfert; Seruus tuus ego sum, da mihi intellectum, vt sciam testimonia tua. Et vtrobique se seruum nominat, quasi cumulando officia, ac si diceret, non solum toto studio ad ea quæ salutis & iustitiæ sunt propero, sed sicut seruus tuus ad te pro gratia & doctrina recurro. Misericordiam poscit ait Ambrosius, hæc enim vtilior peccatori, quàm iustitia est, securior portus delinquentibus, nam & si iustitia iustis premiatrix sit: misericordia tamen miseris sapit dulcius, ait Bernard. in festiuitate omnium Sanctorum (Et iustificationes tuas doce me) Hic Dei iustificationes vocat omnia illa, quibus mediantibus peccatores iustificat, sicut sunt sacramenta maximè baptismus & pœnitentia, vel etiam mandata nouæ legis doce me. Duplex est doctrina, & speculatiua, & practica, speculatiua tendit ad scire, practica ad operandum quod scitur, speculatiua sine practica nihil proficit ad salutem, quinimo culpam auget, secundum illud Iaco. 4. Scienti bonum, & non facienti peccatum est illi, & seruus sciens voluntatem Domini sui, & nō faciens plagis vapulabit multis. Vnde Diuus Hieronymus ait, quod sicut non laudatur de opere facto qui habet aurum, sed qui ex auro sculpit, seu facit opus ex his quæ fabre fieri possunt: sic non qui boni habet intelligentiam dignus est laude, sed ille qui ex bono quod nouit bonum etiam opus facit; Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum (ait Paulus Romanorum. 2.) sed factores legis iustificabuntur. Quod insinuare videtur hic cum se seruum nominat, quia seruus magis ordinatur ad opus quam ad scire.

Ambro. Iaco. 4. Luc. 12. Hieron. Simile. Rom. 2.

VERSVS QVINTVS.

Seruus tuus sum ego: da mihi intellectum vt sciam testimonia tua.

O Petitio iteranda sæpius, imo nunquam intermittenda, vt intellectum à Deo nobis dari postulemus, vnde Augustinus hic. Nunquam (ait) intermittenda est ista petitio, non enim sufficit accepisse intellectum, & Dei mandata didicisse,

nisi semper accipiatur, & quodammodo semper bibatur de fonte lucis æternæ, hæc Augustinus. Vnde & Apostoli dicebant;
Luc. 17. Domine adauge nobis fidem. Et attende hic mirabilia iudicia Dei, nam sæpe vni datur intellectus ad agnoscenda diuina mandata, sed voluntatem faciendi quod nouit non habet: alteri autem è contrario datur voluntas faciendi quod debet, sed intellectus ad illud cognoscendum deest, secundum illud quod Au-
August. gustinus frequenter in suis meditationibus dicit; Aderat facultas non aderat voluntas, aderat voluntas, non aderat facultas. Diuus
Gregor. Gregorius in moralibus reddit huius causam dicens, Idcirco sæpe & desidiosus ingenium accipit, vt de negligentia iustius puniatur, quia quod sine labore scire potuit, scire contempsit. Et idcirco nonnunquam studiosus tarditate intellectus premitur, vt eo maiora præmia retributionis inueniat, quo magis in studio inuentionis elaborat. Sic ergo studioso ad præmia tarditas intellectus proficit, & desidioso velocitas intellectus ad supplicium crescit (Vt sciam) Non tantum vt videar scire, nosse enim te consummata iustitia est, & scire iustitiam & virtutem tuam radix est in
Sapien. 15. mortalitatis, Sapientiæ. 15. Nam nosse Deum aperte est con-
Ioan. 17. summata iustitia, secundum illud Ioannis. 17. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te Deum verum, & quem misisti Iesum Christum, sicut ergo Deus clarè visus est consummatum præmium, & obscure visus per fidem, est velut quoddam principium & radix huius præmij, & scire iustitiam & virtutem tuam, hoc est, credere per dilectionem æquitatem & pietatem tuam radix est, hoc est, principium immortalitatis, idest, beatitudinis sempiternæ, ac si diceret quod qui habet fidem informatam charitate, quod Deus est verè iustus & pius, ille habet radicem
August. beatitudinis. De qua radice fidei Christianæ sic ait Augustinus super Ioan. Sicut in radice arboris nulla prorsus apparet species, & tamen quicquid est in arbore pulchritudinis vel decoris, totum ex illa procedit, sic ex fidei humilitate, quicquid meriti, quicquid beatitudinis anima susceptura est ex fidei fundamento procedit. Cum ergo tot commoda ex hac intelligentia mandatorum Dei profluant quid mirum si millies eam postulet iustus? Obserua, seruum se iterum, atque iterum dicit, quoniam seruire Deo regnare est, & tunc effectus perfectior si suæ subest causæ seruus iustus est, & sigillatus sui Domini nota, vt Paulus qui dicebat se

stigmata

stigmata Domini nostri Iesu Christi in corpore suo portare, quia sigillatus erat signo seruorum Christi, vt & de beato Francisco, & de beata Catherina Senensi legitur, quod & postulabat sponsus cum dicebat; Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum, Diuus Ignatius martyr in corde Christum gerebat sigillatum, nam post mortem eius nomen Iesus in corde suo repertum est literis aureis scriptum. Paulus in brachio cum stigmata Christi in corpore gereret, seruum enim modo pro mancipio sumimus, qui non ad tempus, vt cæteri qui libere seruiunt, sed vsque ad mortem manet in domo Domino seruiens, sic sunt aliqui qui ad tempus seruiunt, & in tempore tribulationis recedunt, sed seruus Dei vsque ad mortem perseuerat, & velut filius efficitur. qui in æternum manet in domo, seruus, liber, mercenarius, ob mercedem seruit, sed seruus gratuito Domini obsequio mancipatur, sic & in domo Dei sunt, qui propter retributionem ministrant, sunt autem qui ex amore solum Deo obsequi student, quales sunt perfecti viri, quare & beata virgo se ancillam Domini nuncupat. Talis ergo seruus ius habet efflagitandi intellectum & scientiam mandatorum Dei.

Cant. 8.

Lucæ. 1.

VERSVS SEXTVS.

Tempus faciendi Domine: dissipauerunt legem tuam.

DEfecerunt quidem oculi mei in eloquia, non solum laborando, vt intelligerem ea, verum præcipuam operam nauando, vt exequerer, & quidem eorum intelligentiam enixè poposci obsecrans vt doceres, intelligere me faceres eloquia ac mandata tua, sed quoad exequutionem intelligo tempus instare, nempe vita præsens quo abutuntur iniqui dissipantes, legem tuam cum potius esset tempus adimplendi. Sed aduertendum pro literali huius carminis intellectu, quod gerundium illud faciendi dupliciter resolui potest, ac proinde duplicem etiam parit intelligentiam, Primò sic, tempus est vt ego faciam, supple, legem tuã, nam alij eã dissipant contemptuiq; habentes præuaricantur in eam. Secundò sic tẽpus est, vt facias tu Dñe, id est, vt impleas quę postulo, vt me adiuues, mihi miserearis, intellectũ pręstes, & cætera

quæ præcedentibus postulata sunt versibus, quem sensum mani-
Hierony. feste sequitur versio Hieronymi, quæ sic habet; Tempus est vt
facias Domine; priori vero plus fauet Chaldaica paraphrasis
quæ dicit, Tempus est, vt faciam Dei voluntatem. Secundo ob-
August. serua, quod vt hic refert Augustinus in pluribus codicibus in-
uenit, Domino, in datibo, non, Domine, in vocatiuo, & sic legit
Ambro. ipse & Diuus Ambrosius, & in Hebræ. additur ibi Domino litera Lamet, quæ est nota datiui casus, & in græco ita legitur; Sed quantum ad sensum & intelligentiam parum referre, videtur, vt legenti patebit, siue enim dicas Domine, siue Domino idem remanet sensus, tempus enim est faciendi ea quæ Domino placent: & tempus est Domino, vt faciat iudicium aduersus dissipantes legem suam, vel vt concedat quæ à iusto postulata sunt. Igitur secundum priorem sensum tempus est, vt iusti exequantur mandata Dei, quando quidem impij in eá maxime præuaricantur, & quidem vita præsens laboris, & operationis non ignauiæ, atque socordiæ est, in qua oportet operari, vt vitam consequamur æternam. Sex quippe dies nobis dati sunt ad operandum, per quos significatur huius seculi vita, quod sex diebus fabricatum est, nam septimus dies sabbatum requietionis est, in quo non licet operari. Leuit. 25. præcipiebat lex, vt septem annorum hebdomadæ numerarentur, & in principio octauę hebdomadæ quæ constituit annum quinquagesimum, Iubilæi annus celebraretur, in quo vnusquisque ad possessionem suam rediret, nec tunc seminarentur, nec sererentur agri, sed quod ex his quæ supererant ex præteritis annis laborum comederent, tubaque canerent, festaque Domino suo celebrarent. Septem hebdomadæ annorum præsentem designant vitæ cursum, sex in quibus vita fruimur: septimus requietionis cum è vita migramus, cui succedit octauus resurrectionis dies, nam Christus octauo die resurrexit, vnde Psalmus sextus qui de resurrectione loquitur pro octaua intitulatur, vt sæpius adnotauit Gregorius. Annus ergo iste qui mortem nostram sequitur, nec est laboris, nec meriti nec tunc iam seminare debemus, aut serere, sed elaborata tempore sex dierum comedere, tūc enim Iubilæi annus est, cum vnusquisque ad locum suum reddit, nempe malus ad inferos, sicut de Iuda scriptum est, vt abiret in locum suum, & iustus ad cœlestem possessionem suam, de qua dicitur Matthæi. 24. bonis; Possidete

Gen. 1. Leuit. 25. Gregor. Acto. 7. Matth. 24.

paratum

paratum vobis regnum. Tunc autem tuba canet & mortui resurgent, & qui ad vitam reuiuiscent non laboribus vacabunt, sed æternis intererunt festiuitatibus, vbi tubis laudum canentes, Deo gratias referentes indefectibiles solennitates Domino perenniter celebrabunt, quæ ergo nunc laboraueris ea tunc comedes: vnde Christus Dominus; Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, illum nempe quem tunc esuri estis, merita, scilicet, bonorum operum, formicas imitantes quæ parant in æstate cibum quem postea edere possint, sicut & de iustis dicitur, Euntes ibant & flebant mittentes semina sua, hoc est, dum præsentem agebant vitam fletibus, & operibus bonis vacabant, quæ postea in manipulis redacta edebant, operibus quippe meritorijs vita comparatur æterna, qua tanquam ex fructu bonorum operum aluntur beati, vnde Ecclesiast. 9. nos admonet Sapiens dicens; Quodcunque poterit manus tua instanter operare, quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erit apud inferos quo tu properas, tunc enim iam non erit tempus operandi. Operamini dum dies est, venit nox, quando nemo poterit operari, nox quippe quieti post labores deputanda est. Quare villicus ille qui depellabatur à villicatione dicebat; Fodere non valeo, quia in alia vita quando reddere debemus rationem villicationis nostræ, non erit tempus laboris, sed otij & pacis, nam omnia tempus habent, nunc est tempus belli tunc pacis, vt dicitur Ecclesiast. 3. Bene ergo dicit Propheta nunc esse tempus faciendi & operandi, maximè cum iniqui auersantur legi. Cum hostes insurgunt aduersus amicum, tunc præcipuè qui verè amici sunt ei circumstare debent, vt Dauid eos inter primos amicos habuit, qui cum à populo qui sequebatur Absalon desereretur: ipsi illi fideliter adhæserunt. Vnde & Machabæi cum omnes Dei cultum desererent, tunc maximè ipsi zelo Dei succensi sunt, & Tobias ex tribu Neptalim cum cæteri vitulos aureos quos Ieroboam conflauerat adorarent, ipse pergebat Ierusalem adoratoque Domino Deo suo reuertebatur, & Helias hoc insinuare voluit cum dicebat, Zelo zelatus sum pro Domino Deo Israel, quia Prophetas tuos occiderunt, & altaria tua destruxerunt, & ego relictus sum solus; Quod & dicere voluit Dominus percipiens, vt semper in templo ignis luceret etiam in nocte. Cum in reliquis domibus tenebræ essent: in domo Dei,

Ioan. 6.
Prou. 6.
Psal. 125.
Eccl. 9.
Ioan. 9.
Eccl. 3.
2. Reg. 19.
1. Mach. 1.
Tob. 1.
3. Reg. 19.
Leuit. 6.

lux & ignis nunquam extinguerentur, cum enim reliqui in tenebris peccatorum sint, & defficiente charitatis igne tepescant, tunc potissime seruus Dei ac verè amicus, domus eius incola, bonis operibus lucere debet feruentiorique animo eius exequi mandata debet.

Vel intellige de ipsis impijs, qui quando operari bona opera deberent tunc dissipabant legem Dei, nam ideo longiorem eis
Eccl. 15. vitam elargitur Deus, vt spatium habeant poenitendi, non vt peccata multiplicent, vnde dicitur Eccle. 15. Nemini Deus dedit spatium peccandi, hoc est, non eò mortem impiorum differt, quia eorum iniquitatibus gaudeat, sed vt tempus quo se ad meliorem con
Iob. 24. uertant frugem habeant, sed ipsi eo abutuntur, vt dicitur Iob, Dedit eis spatium poenitendi, ipsi autem abusi sunt eo in superbiam,
Rom. 2. & Roman. 2. An ignoras quod benignitas Dei ad poenitentiam te adducit?

Aliter intelligi potest carmen hoc de tempore Deo reseruato ad faciendam vindictam malorum, quod erit in die vniuersalis iudicij, vt sit sensus, Domino etiam erit tempus ad faciendum, quia iniqui dissipauerunt legem suam. Et hoc videtur consonum contextui huius octonarij, in quo studium huius personæ describitur, non comparatio eius ad impios. Tunc autem erit tempus puniti-
psal. 74. uæ iustitiæ, secundum illud Psalmi. Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Et aduerte quòd in reliquis operibus Dei ex Dei sapientia omnia præfiniuntur, sed punitio ex tempore praui operis pendet, quia non prius Deus est vltor quam homo peccator. Tempus ergo peccati necessariò debet præcedere punitionem, quocirca quasi pro ratione & materia punitionis diuinæ impiorum peccata affert cum dicit, Dissipauerunt legem tuam, quare cum multiplicata peccata videris numerumq; peccantium indies augescere: colligere poteris diem instare iudicij & dicere fas tibi erit Domino; Tempus faciendi Domine.

Non desunt qui de Christo hunc versum explicent, & quod in hac petitione Christum postulet Propheta. Vbi sciendum quod
+Mich. Bon. ibi magis est succurrendum, vbi maius cernitur periculum, quare tunc Christus venire decreuit, quando diaboli imperium in mundo auctius & maius erat, vt ostendit Petrus Rabbanus super il-
Rabban⁹. lud Matthæi. 2. Cum natus esset Iesus, dicens, Quid est quod tempore Regis nefandi Deus descendit ad terras, miscetur diuinitas

nitas carni; fit terreno corpori cœleste commercium? quid est & quando Rexverus expulsurus tyrannum, vindicaturus patriam, libertatem redditurus aduentat: Herodes alienigenę gentis, Iudæorum regnum inuasit, libertatem sustulit, prophanauit sancta, quicquid erat cultus, quicquid erat ordinis aboleuit? merito ergo genti sanctæ, quia humana defecerant diuina succurrunt, & eo tempore adest Deus ipsi cui homo deerat. Hoc ergo erat Dño tempus faciē di, idest, implendi promissum incarnationis, quando, scilicet, ex toto lex diuina erat dissipata, quia quasi ipsius obseruator nullus erat. Et hoc est quod Christi petens incarnationem dicit; Tēpus faciendi Domine, idest, faciēdi verbum incarnari. Et rationē subdit, Quia dissipauerūt legem tuam, istud est tēpus Christi incarnationis, de quo Psal. 101. Tu exurgens Domine misereberis Siō, quia tēpus miserēdi eius quia venit tempus, de quo tempore ait Apost. Post quam venit plenitudo temporis misit Deus filium sum, Galatas. 4. Hoc est tempus opportunum quo plena erat terra miserijs. Et ideo in plenilunio occisus est Christus, quando agnus immolabatur, quando erat oppositio Solis & Lunæ. Per Lunā enim mundus designatur, qui varius & inconstans est, & veluti Luna mutatur, per Solem cœlum intellige, qui semper vno perstat tenore: quando ergo maior oppositio ac contrarietas erat inter cœlum & terram, inter hominem & Deum, tunc Christus pro nobis immolatus est, tunc ergo dicit Propheta, Tempus faciendi Domine vel Domino, hoc est, tempus est tibi Domine faciēdi; Sed quid faciendi? vt pro nobis crucem ascendas, mortem subeas. Totus in periculo mundus vrgetur: veni ergo vt tollas peccata mundi, veni vita morientibus, veni resurrectio iam sepultis. Cæcus erat omnis populus, & proprium non videbat autorem, claudus erat mundus, & titubante vestigio fidei fluctuabat, & tunc Propheta dicit ad Christum, Tempus faciendi Domine, & hæc Ambro. Vnde Isai. 40. Quoniā cōpleta est malitia eius, dimissa est iniquitas illius.

Psal. 101. Galat. 4. Exod. 12. Ambros. Isai. 40.

VERSVS SEPTIMVS.

Ideo dilexi mandata tua: super aurum & topazion.

CONSEQVENS sententia est ad præcedentem. Nam quia instat nunc tempus operandi, & cum iniqui dissipant legem tuam, & cum tempus viæ ac meriti perstat,

ideo super omnia desiderabilia dilexi mandata tua, & quia scio te facturum seuerissimum iudicium aduersus impios qui mandata tua contemnunt, ideo ego dilexi mandata tua, & quoniam propter nos passurus aduenisti, à morte tuo victus, atque conuictus, dilexi mandata tua sua super aurum & topazion. Topa-
Plinius. zius lapis pretiosissimus est à Trogloditis inuentus, vt refert Pli-
Strabo. nius libro. 6. capite. 29. & Strabo libro. 6. Hi enim cum vagantes famen paterentur, & radices herbarum quærerent ad vescendum, inter eas primi topazion inuenerunt, & etiam quia in insula caliginosa inuenitur, quam quærunt nautę attentissimè cum ob caliginem non ita facile à longe videatur, & ita nomen à quærendo sortitur, quoniam eorum lingua topazion quærere significat, viridis coloris plus habet, licet omnes aliquo modo participet, vnde secundum aliquos dicitur, atoh, quod est totum & pacos, vel pazios, quod est color, sed auri etiam refert colorem cum splendore cœlesti, maxime cum luce Solis perfunditur; est & magnæ quantitatis super omnes alios lapides pretiosos. Refert enim Plinius vbi supra statuam quatuor cubitorum factam, ex ea quæ referebat effigiem vxoris Regis Ptholemæi Philadelphi. Per hoc autem significatur, quod iustus super omnia pretiosissima legem Dei diligat, nec ob eorum cupiditatem ab ea vllatenus
Psal. 18. declinare velit, secundum illud Psalm. 18. Desiderabilia super aurum & lapidem pretiosum multum, tam quantitate, quam qua-
Prou. 3. litate, & Prouerb. 3. Pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur huic non valent comparari. Tamen sapientia hæc quæ in mandatis Dei delitescit, summa ope quærenda est, quia in caliginoso loco inuenitur, nam per fidem intelligimus quot bona in mandatis Dei inclusa sint: fides autem caligini comparatur, quoniam habitus obscurus licet certus est, videmus enim nunc
1. Cor. 13. per speculum in enigmate, quare obnixè inuestiganda sunt, secun
Prou. 2. dum illud Prouer. 2. Si quæsieris eam quasi pecuniam, & quasi thesaurum effoderis illam, idest, ea solicitudine cura ac cupiditate qua pretiosa quæque quæruntur. In altis quippe radicibus latet, hoc est, in superioribus animæ ab altissima & prima causa infunditur, viridemque colorem refert, quoniam ex fide & mandatorum Dei obseruantia spes, quæ virori comparatur gi-
1. Ioan. 3. gnitur, secundum illud. 1. Ioannis. 3. Charissimi, si cor nostrum non repræhenderit nos, fiduciam habemus ad Deum,

& quic-

& quicquid petierimus accipiemus ab eo: quoniam mandata eius custodimus & ea quæ sunt placita coram eo facimus. Et statim. Et qui seruat mandata eius in illo manet & ipse in eo: & in hoc scimus quoniam manet in nobis de spiritu quem dedit nobis. Inter nebulas & caliginē sub quo Deus descēderat in monte Synai viderunt seniores Israel sub pedibus eius quasi opus lapidis Sapphirini & quasi cœlum cum serenū est. Sapphirus cerulæi coloris cœlum refert & significat spem Christianorum quæ de cœlestibus est, cœlum autem serenum charitatem insinuat quæ animam tranquillā, cœlestem ac serenam reddit; fides ergo quæ sub caligine designatur & spem & charitatem gignere solet quantum est de se nisi per peccatum impediatur vt patet in eo qui ponit obicē in baptismo cui sola fides ac spes infunduntur sine charitate. Quare in peccato re sterilis est. Et magnæ quantitatis etiam est hæc sanctorum Sapientia quoniam hominem obseruatorem eius magnum facit in regno cœlorum effigiemque in eius memoria sculpit: quoniam in memoria æterna erit iustus. Solem etiam ipsum in se recipit eiusq; splendorem mirificè reddit, sic Ecclesia & eius ministri claritatem & veritatem quàm à Christo Domino qui est sol iustitiæ accipiūt alijs reddunt annunciando, quod Paul. 2. Cori. 3. sic explicat. Nos autem reuelata facie gloriam Domini speculantes in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem tanquam à Domini spiritu, idest dicere, quod ministri noui testamenti suscipientes gloriam Domini tanquàm speculum recipit imaginem alicuius: vnde alij legunt; Gloriam Domini inspeculātes, idest, instar speculi recipientes, transformamur in illam imaginem quam à Domini spiritu recipimus, cum anima nostra per formę gloriosæ aduentum nempè per cœlestis gloriæ participationem in intellectu illuminato, per volūtatem diuino accensam amore in viribus etiā animæ recipiens robur virtutis ex alto in hanc nouam formam trāsformatur. Sed à claritate illa quam intus nobis recipimus trāsformamur etiā in claritatem exteriorem quàm alijs impartimus: quemadmodum & speculum & topazion & claritatem solis intus in se recipiunt & eam nihilominus reddunt alijs. Igitur obseruatio mandatorū Dei hac diuina sapientia illuminata super aurū & topazion amatur atque splendet. Insuper & topazius tenuistilo ac lima expolitur nec grossioribus indiget instrumentis: quoniam Dei mandata claritate ac amore expoliuntur atq; limantur,

Exod. 24.
Matth. 5.
Psal. 111.
2. Cor. 3.

nec enim vt serui timore penę sed vt filij & liberi sub gratia cõsti-
Gregor. tuti amore & dilectione ea obseruare debemus D.Gregor.18.lib.
mor.c.17.super illud Iob. 28. Non adæquabitur ei topazius de
Æthiopia,ait,Per topazion de Æthiopia intelligit hæreticorũ do
ctrinã,qui ex gentilibus venientes ad Euangelium,secundum illud
psal.67. Psal.67.Æthiopia præueniet manus eius Deo(nam gẽtilitas Chri
sto & Ecclesię dedit manũ cum Iudęorum populus illũ renuisset)
in varias hæreses prolapsi sunt. Per aurũ autem sapientia humana
intelligi solet. Verus igitur Dei cultor studioque charitatis in Dei
mandata succęnsus ea super sapiẽtiam humanam & hæreticorum
doctrinam diligit:cũ ab eis nec humanæ ratiocinationes nec hære
ticorum fallacię atque sophismata eũ vllatenus diuellere poßint.

VERSVS OCTAVVS.

Propterea ad omnia mandata tua dirigebar:omnem viam iniquam odio habui.

IDest.Propter easdẽ rationes quas præcedẽti versu cõmemora-
ui ad omnia mãdata tua dirigebar &c.(Ad omnia mãdata)hoc
est,tã Dei quã hominũ qui ab eo potestatẽ,vel tẽporalẽ,vel spi-
Rom.13. rituale mutuati sunt,iuxta illud Apost.pręceptũ Rom.13. Reddi-
te omnibus debita,cui vectigal, vectigal,cui tributũ,tributũ &c.1.
1.pet.2. Pet.2.Subditi estote omni humanæ creaturæ propter Deũ; & rur
sus;Subditi serui estote dominis nõ tãtũ bonis sed etiã discolis.Sed
vt explicaret quod de solis rectis mãdatis dixerat se ad omnia mã-
data dirigi, subinfert; Omnẽ viã iniquã odio habui,Iniquis enim
mandatis repugnat rectificari & ideò dicit se illa odio habere(Pro
pterea ad omnia mandata tua dirigebar)idest, quia super aurũ di-
ligebam mãdata ad omnia illa facienda dirigebar,vt ea recta intẽ-
tione,nempe propter cœlestẽ mercedẽ implerem:non incuruatus
Cant. 1. ad terram,vt Cant.1.insinuatur cũ dicitur ad sponsum;Recti dili-
gunt te.Vel dicit ad omnia mandata tua dirigebar,nimirum vt ex
rectis rectus fierem sicut qui componitur & dirigitur ad regulam
Isa.30. quare Isa.30.clamat & admonet dicẽs.Hæc est via ambulate in ea
& nõ declinetis ad dexteram nec ad sinistram. (Omnẽ viam ini-
quam odio habui.)Omnẽ ait,nõ vnã tãtũ quia nemo potest duo-
bus dominis seruire, iniquã,per peccatũ,nã omne peccatũ est via
1.Ioan. 3. iniqua.1.Ioã.3.Omnis qui facit peccatũ & iniquitatẽ facit:& pec-
catũ est iniquitas(Odio habui)quia solũ peccatũ debem⁹ odio ha-
bere

bere Psal. 69. Qui diligitis Dñm odite malũ. Cõtra inuidos qui bonũ odio habent nõ iniquitatẽ. 1. Ioan, 3. Diligatis alterutrum non sicut Chain. Obserua. Illud quod odio habetur, aut fugitur, aut interficitur, aut captiuatur, aut reconciliatur. 1. Cor. 6. Fugite fornicationem Gen. 19. Nec stet in omni circa regione. Interficitur diabolus cũ vincitur Psal. 100. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ; quod & de dæmonibus potest intelligi, vel de primis motibus qui statim sunt interficiendi antequam crescant, captiuatur autẽ intellectus qui vult probare fidẽ per rationem. 2. Cor. 10. In captiuitatem redigentes omnem intellectũ in obsequiũ Christi. Reconciliantur quandoq; pacemq; componunt spiritus & caro, quando caro consentit obedire spiritui, quod significatur per animalia quæ in arca Noe pacata erant Genes. 7. & Isa. 11. dicitur. Vitulus & vrsus pascentur simul; & quia hoc maxime meretur ac facit humilitas, subdit; Et puer paruulus, hoc est, humilis minabit eos.

Psal. 69. 1. Ioan. 3. 1. Cor. 6. Gen. 19. Psal. 100. 2. Cor. 10. Genes. 7. Isai. 11.

Sed nota quod Ambr. & Aug. nõ legũt; Ad omnia mãdata tua dirigebar: sed corrigebar. Hoc est quia dilexi mandata tua corrigebar, idest, ad omnia mãdata tua intentus corrigebar à vitijs. Nã timor nõ corrigit animum sed solũ actum extrinsecum reprimit: amor autem actũ interiorẽ statim euellit quia non pœnam timet sed offensam vnde Ambr. hic ait. Merito corrigebatur, vel dirigebatur qui diligebat: charitas enim multitudinẽ operit peccatorum & qui diligit corripitur, qui autem nõ diligit comprimitur, ne faciat malum quod vult sed non dirigitur. Corrigitur autem solum, vel dirigitur non qui sic vitium odit vt aliud diligat: sed qui simul omnia vitia odit; qui enim in vno offenderit factus est omniũ reus. Consule, quæ suprà diximus.

Ambro. & August. Ambro. 1. pet. 4. Iaco. 2.

DECIMVS SEPTIMVS OCTONARIVS.

Mirabilia testimonia tua, ideò scrutata est ea anima mea. 1. Phe.

Declaratio sermonum tuorũ illuminat: & intellectum dat paruulis. 2. Phe.

Os meum

3.Phe. Os meum aperui & attraxi ſpiritū: quia mandata tua deſiderabam.

4.Phe. Aſpice in me,& miſerere mei:ſecundùm iudicium diligentium nomen tuum.

5.Phe. Greſſus meos dirige ſecūdum eloquium tuum: & non dominetur mei omnis iniuſtitia.

6.Phe. Redime me à calumnijs hominum vt cuſtodiam mandata tua.

7.Phe. Faciem tuam illumina ſuper ſeruū tuum: & doce me iuſtificationes tuas.

8.Phe. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: quia non cuſtodierunt legem tuam.

INCIPIT TRACTATVS DECIMVS SEPTIMVS.

VERSVS PRIMVS.

Mirabilia teſtimonia tua: ideo ſcrutata eſt ea anima mea.

Ab hæreticis petit erui in hoc octonario iuſtus.

IN toto iſto octonario pius Dei ſeruus qui ſe tanquā peregrinum & hoſpitē gerit in hoc exilio, enixe poſcit à Deo, vt ſibi ſuppetias ferat, ne aberret in via, ab impedimentiſque eruat, ne vel vnguem tranſuerſum à recto tramite deuiet. Lamq; à prima perſequutione Eccleſiæ quæ à tyrannis aduerſus martyres inflicta eſt erutus, ab hæreticorum & fraudibus, quæ poſt tyrannos inſurrexerunt flagitat etiam liberari. In nomine quippe ſanctæ cohortis (vt Caſsiodoro placet.) hic peregrinus in hoc Pſal. loquitur: licet aliam, & aliam perſonā induat. Quare in hoc decimoſeptimo octonario, accipit perſonam

Caſsiodor.

hominis summo desiderio flagrantis vt aperto sensu, ei diuina paterent eloquia. Nam per apertum intellectum scripturarum poterat se ab hæreticorum machinis protegere, atque in scripturarum meditatione reliquum vitæ tranquille simul ac iocunde transige re. Quam personam explicat versiculus tertius cum dicit; Os meũ aperui & attraxi spiritum: quia mandata tua desiderabam. Hac metaphora exprimit ingens hoc desiderium intelligendi diuina eloquia. Nam sicut experientia constat quando res maximè concupita, primo præsens adest, tanto repentè gaudio afficimur atq; replemur, quod aperto ore non loqui possumus, nec pene respirare valemus, sed opus est nobis os aperire, vt aer respiratione trahatur: tanta multitudo spirituum ex dilatatione cordis exalat præ gaudio. Ratio autem tanti desiderij hæc est, quoniam fundamentum omnis nostræ bonę actionis est scriptura sacra, bonitas quippè actionum nostrarum in conformitate ad diuinam volũtatem, sita est. Quæ conformitas sciri nequit, nisi Dei voluntas nobis innotescat quam nobis sacra Scriptura ostendit. Vnde & Greg. 16. moralium cap. 16. ait. Sicut bene obsequentes famuli dominorum suorum vultibus semper intenti sunt, vt ea quæ præceperint festinè audiant, & implere contendant: sic iustorum mentes per intẽtionem suam omnipotenti Domino semper assistunt; atque in scriptura quasi in os eius intuentur, vt quia per eam Deus loquitur omne quod vult, tanto à voluntate eius non discrepant, quanto eandem voluntatem illius in eius eloquio agnoscunt. Quare optimè litera huic octonario addita est, Phe, quę significat os oris. Quoniam os Dei sacra pagina est, per quam Deus nobis, tãquam per os loquitur, quam aperto ore carpere debet verus Dei cultor suumque os diuino iungere, vt ab illo hauriat, quæ sit volũtas eius bene placens & perfecta. Atque hoc nimirum osculum illud erat, quod tanta auiditate flagitabat spõsa cum dicebat. Osculetur me osculo oris sui, ore suo ad os meũ loquatur, vt ex suo ore ad meũ, suauis eius transmittatur voluntas. Quod & de Moysi dictum est, quod loquebatur Dominus cum eo ore ad os, siue facie ad faciem sicut solet homo loqui ad amicum suum. Et Dominus id discipulis suis insinuauit, cum dixit Ioan. 15. Iam non dicam vos seruos sed amicos quia omnia quæ audiui à Patre meo, nota feci vobis; Nam ego ipse qui loquebar ecce ad sum Isa. 52. Quare sub hac litera, Phe, Threniorum. 2. Hieremias deplorat hæreticorum falsa dogmata

Gregor.
Liter. Phe.
Rom. 12.
Cant. 1.
Ioan. 15.
Isa. 52.
Thren. 2.

dogmata insignemque audaciam, cum in Ecclesia Dei aperire audeant ora, vt deuorent tanquam lupi rapaces simplices oues Ecclesiæ, irrideantque atque sibilent veros orthodoxos, postquam seduxerint plurimos, cum ait; Aperuerunt super te os suum omnes inimici tui, sibilauerunt & frenduerunt dentibus, & dixerunt deuorauimus, En ista est dies quam expectabamus, inuenimus, vidimus. Vt ergo à virulento talium ore liberetur verus Dei cultor oportet vt sacris literis ab Ecclesia receptis tanquam ori Dei adhæreat, eaque mirabilia reputans summa auiditate ac diligentia scrutetur. Alij dicunt quod hæc litera, Phe, interpretatur errauit, quoniam vterque populus tam Iudæorum quàm gentilium à vero deuiauerat. Vnus sacras Scripturas respuens, alius peruerse intelligens. Quare ad euitandum vtrumque errorem sacræ literę in vero & orthodoxo sensu accipiendæ sunt Christique præstolatur aduentum Propheta qui aperire debebat hunc librum signatū, sensumque legitimum eius intellectibus hominum infundere. Atq; Ecclesiam tanquam regulam talis sensus nobis relinquere, cumq; hoc differre videret Hieremias. c. 1. Threnorum sub hac etiam litera eiulans ac flens dicebat; Expandit Sion manus suas: nō est qui consoletur eam. Hebręorum Phrasis est ad explicandum anxium affectum quo quis in angustia collocatus ab alio poscit supplex auxilium expandens manus, quasi postulans vt alius eum apprehendat ac liberet. Quare & lachrymabilis est series huius octonarij. Vnde hic clamans Psalmista ait; Aspice in me & miserere mei. Faciem tuam illumina super seruum tuum, vt populo qui errando erat in vmbra mortis cœlestis misericordię lumē oriretur: quo ab infidelitatis errore reduceretur ad fidem.

Thren. 1.

Hebraismus.

Dicat ergo iustus sacrarum literarum desiderio accensus. Mirabilia testimonia tua, ideò scrutata est ea anima mea. Per testimonia Dei intellige scripturas sacras, quæ testimonium tibi de Deo reddunt, nempe, quod Deus æternus, quod Deus bonus, quòd iustus, quòd misericors &c. huiusmodique dicuntur, mirabilia testimonia, quia miranda Dei nobis ostendunt opera. Vel secundo, vt per testimonia Dei mirabilia, intelligantur creaturæ à Deo factę. Quæ reddunt testimonium bonitatis eius. Quas scrutari, ac meditari debemus, vt per illas creatorem illarum cognoscamus, & cognitum laudemus. Pro quo aduertendum est, quod sunt multiplicia Dei testimonia, & omnia mirabilia nempe, natura-

lia, legalia, Euangelica, moralia. De primis Sapientiæ. 3. dicitur. Sapien. 3.
Quod à magnitudine speciei, & creaturæ cognoscibiliter poterat creator horum videri. De cœlis loquitur quorum pulchritudo, maximè in artificis admirationem animos intuentium rapit, forma quippè eorum in essendo cæteris mirabilior est. Quippe quæ incorruptibilis, & secundum partem, & secundum totum est, totamque materiæ potentiam compleat. Quæ tam perfecta delectata forma, aliam minimè vellit, motus etiam eius citus ac velocissimus est actioque multiplex ac crebra, mirabiles in his inferioribus effectus agunt. Tamen ex his videre deberent, quanto dominator horum petiosior est. Speciei enim generator (subdit sapiens) hæc omnia constituit, pulchritudinem quippè creaturarum ipse depinxit ac fecit per liberum arbitrium veluti artifex facit opus suum. Boetius. 3. de consolatione metro. 3. Pulchrè pulcherrimus ipse mundum mente gerens, similique imagine formans, etiam si virtutem, ac opera eorum mirati sunt, ex his colligant quanto illis qui fecit fortior est. Quare ipso volente sol stetit, retrocessit, radiosque aliquando retraxit. Ex cœlorum ergo fabrica maximè Dei virtus atque speciositas habetur. Vnde his specialiter dicitur Psalm. 18. Cœli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Suprà vt reor, expositum dedimus, in creaturis enim omnibus qui sapienter attendere vellit, possunt inueniri testimonia potentiæ Dei, & sapientiæ & bonitatis, potentiæ quidem in creatione, sapientiæ in decore, bonitatis in ordinatione, & secundum hæc tria distinguimus per appropriata diuinas personas, nam potentia habet rationem principij vnde habet similitudinem cum Patre cœlesti, qui est principium totius diuinitatis, deficit autem interdum patri terreno propter senectutem, sapientia vero appropiatur filio; nam assimilatur illi inquantum est verbum quod nihil aliud est, quam conceptus sapientiæ, deest autem aliquando filijs alijs propter temporis breuitatem. Bonitas autem quia est ratio & obiectum amoris habet similitudinem cum spiritu diuino, qui est amor, licet repugnare videtur cum spiritu terreno, qui est ventus, secundum quod importat violentiam quandam & impulsionem prout dicitur Isaiæ vigesimo-sexto. Spiritus robustorum quasi turbo impellens parietem, & licet actiones ad extra, communes omnibus diuinis personis sint.

Boetius. Sapien. 3. Iosu. 10. Isa. 38. Marc. 15. Psal. 18. Isa. 26.

ſint. Nam Deus Pater, filius & Spiritus ſanctus creat, format, atq; ordinat. Quippe quorum trium vna ſimplicisſima atque æterna actio eſt, tamen congrue patri creatio, filio decor, & Spiritui ſancto ordo tribuitur. Potentiæ enim diuinæ, tanquam vniuerſali omnium principio prima actio qua cuncta ſubſiſtunt eaq; infinitæ potentiæ nempe creatio debetur, decor autē filio qui imago expreſſa eſt totius pulchritudinis quæ eſt in patre ſimul cum ſplendore; Nitidus quippe ac ſplēdidus color ſpecioſiſsimā ſolet reddere faciem, filius autem quia verbum eſt lux eſt ac ſplendor intellectus patris. Candor eſt enim lucis æternæ & ſplendor ſine macu-
Sapien. 7. la Dei maieſtatis, vt dicitur Sap. 7. & Hebræ. 1. c. Qui cū ſit ſplen-
Hebræ. 1. dor gloriæ & figura ſubſtātiæ eius. Ordo autem bonitati ac amori tribuitur, quoniam amoris eſt omnia ordinare. Quare virtutem
Auguſt. definit Auguſ. quod ſit ordo amoris. Ecce ergo quomodo ex creaturis non ſolum notitiam vnius Dei auſpicari poſſumus, cuius teſtes mirabiles ſunt; verum etiam vmbram quandam ac veſtigium totius Trinitatis, cum omne operans per intellectum ac voluntatē operetur. Ac proinde voluntate ac amore, præconceptam prius
Sapien. 13. formam exprimat. Quare Sapiē. 13. vani vocantur omnes homines in quibus non ſubeſt ſciētia Dei. Vanū quippe eſt illud quod finem non conſequitur. Sicut vanus eſt labor Agricolæ cum fructus nō percipit, intellectus autem ac ſenſus dati ſunt hominibus, vt per eos ac reliqua effecta authorem ſuum cognoſcerent, cognoſcendo amarent, amando colerent, colendo omnia ſua ei ſubderent, atque ad eum dirigerent. Quæ omnia homines Idola colentes aſpernati ſunt ac ideo vani dicuntur; & quia finem non conſe-
1. Cor. 8. quuntur ſuum; & quia vana ſunt quæ colunt. Quia Idolum nihil
Vbi ſuprà. eſt, vt ait Paul. Vnde ſubdit. Ideo eos dico vanos, quia de his quæ videntur bona non potuerunt intelligere, eum qui eſt, nec operibus attendentes agnouerūt quis eſſet artifex. Et dicitur Deus ille qui eſt, quia ille ſolus à ſe eſt & omnia ab illo, & ſine eo nihil eſt aut eſſe poteſt nam ex cæteris non neceſſarijs, ad vnum neceſſa-
Abicena. rium eſſe deueniendum eſt. (vt ait Abicena. 1. ſuæ Metaphyſi-
Exod. 3. cæ. Vnde Dominus Exod. 3. Ego ſum qui ſum. Hæc dices filijs Iſrael. Qui eſt miſit me ad vos. Ex quo loco colligunt ſancti hoc nomen proprijſsime Deo conuenire, nempe. Qui eſt, ipſe enim ſolus vniformiter ſemper idem eſt, cum cæteræ omnes creaturæ, alicui mutationi ſubdātur. Nam Angeli ſecundum aliquas affe-

ctiones mutantur corpora cœlestia, secundum locum in orbem ciuntur, terrena vero alterantur, augentur minuuntur & à loco in locum, & loca circunferuntur. Vnde D. Anselmus in Prologio cap. 22. sic ait. Tu solus Dñs es quod es, & tu es qui es. Nam quod aliud est in toto aliud in partibus, & aliquando est in tempore, & in quo aliquid est mutabile: non omnino est quod est, & quod incepit à non esse, & potest cogitari non esse, & nisi per aliud subsistat reddit in non esse, & quod habet fuisse quod iam non est, & futurum esse quod nondum est, illud nōdum dicitur esse propriè & absolutè; tu verò es illud quod es. Quia quicquid aliquando, aut aliquo modo est, hoc totum & semper es, & tu es quod semper & propriè & simpliciter est. Quia nec habes fuisse, nec futurū esse: sed tantum præsens esse. Hæc Anselm. Ecce quomodo quantum ad naturalia mirabilia sunt Dei testimonia; legalia etiam testimonia fuerūt mirabilia, sicut oblatio Isaac; & agnus Paschalis, serpens æneus, quæ omnia & alia, præter id quod in cortice literæ ostendebant, intus Christi Domini sacramenta præferebāt. Prophetia etiā Balaan Numer. 27. Orietur stella ex Iacob. Quæ clarè Messiam designabat. Testimonia etiam Euangelica mirabilia fuerūt, sicut stella quæ testimonium perhibuit Magis: Angelus pastoribus, & in vita, & in morte Christi stupenda multa atq; admiratione digna visa sunt. Item moralia admirationem etiam pariūt Ioan. 13. In hoc cognoscent omnes quod mei estis discipuli si dilectionem adinuicē habueritis Matt. 6. Diligite inimicos vestros. Obserua. Testimonia Dei dicūtur mirabilia, nouitate Marc. 1. Quid nam est hoc? quæ nam doctrina hæc noua? Quia in potestate spiritibus immūdis imperat & obediūt ei? Noua apparebat doctrina Christi auribus insolentibus talis doctrinæ, cum tamen vetus esset nempè lex naturæ, licet nouiter explicata, nouis & stupendis miraculis confirmata. Secundò sunt mirabilia profunditate Romanorū. 11. O altitudo diuitiarum Sapientiæ & sciētiæ Dei quam incompræhensibilia sunt iudicia eius & inuestigabiles viæ eius! Prou. 8. Aqua profunda verba ex ore viri; multo ergo fortius ex ore Dei. Tertio sententiarum, multiplicitate Prou. 13. Multi cibi in noualibus patrum, idest in sacris literis quæ sunt noualia in quibus laborem suū impenderunt sancti patres. Oseæ. 8. Scribā eis multiplices leges meas & Iob. 11. Scias quoniā multiplex est lex eius. Quartò cōformitate. Nā diuina testimonia sunt paruulis laq;

Anselm. Gene. 22. Exod. 12. Num. 21. Num. 27. Matth. 2. Lucæ. 2. Ioan 13. Matth. 6. Marc. 1. Rom. 11. Prou. 8. Prou. 13. Oseæ. 8. Iob. 11.

Cant.5. magnis & adultis solidus cibus Cant.5. Bibi vinũ cum lacte meo, Gregor. vino adulti, lacte paruuli vtuntur. Est enim (ait Gregorius) scriptura diuina veluti Pelagus quoddam in quo & elephans natat & agnus ambulat. Quoniam pro paruulis & prouectioribus, ibi Psal.18. cibus & via est. Quintò erudiẽdi potestate Psal.18. Testimonium Domini fidele sapientiam præstans paruulis, & suprà; Super om- Marc.7. nes docentes me intellexi. Mar.7. Erat docens eos tanquam pote- Ioan.5. statem habens. Sextò efficacia miraculorum Ioan.5. Opera quæ ego facio testimonium perhibẽt de me, & quia ita mirabilia sunt, ideo scrutata est ea anima mea. Nã teste Philosopho homines pro- Aristot. pter ipsum admirari: Philosophari cœperunt. Si mirabilia apparẽt Dei testimonia, hinc desiderium animis oritur ea diligentissimè scrutandi. Anima mea, ait, idest, voluntas mea nõ tantum oculus, Matth.12. sicut Matth.12. dicitur. Diliges Dominum Deum tuum ex toto Isa.6. corde tuo, & ex tota anima tua, idest, voluntate. Isa.6. Anima mea Hilar. desiderauit te in nocte D. Hilarius super hũc versum docet quod testimonia Dei hoc peculiare habent quod antea mirabilia sunt quàm quærantur, nam dicit sic. Natura humani sensus ea est vt ea mirabilia habeat, quæ antea compererit: ex compertis enim iudicium admirationis existit, & iterum, nemo poterit ignorata mirari. Nam cum prius secundum humanam consuetudinem oporteat perscrutari & reperiri & reperta mirari, testimonia Dei antea mirabilia sunt, & ob id perscrutatione sunt digna. Alij legunt; Separata testimonia tua. Hoc est eleuata & seiuncta à communi hominum vsu, tanquam sint eleuata super omnes alias leges & statuta humana singulariterque super ea omnia excellentia. De qua singularitate, in primo versu octonarij & tractatus primi plura supra præfati sumus: & quia discretã ob singularem excellẽtiam ab alijs sunt ideò & mirabilia vnde & in idem recidit vtraque lectio.

VERSVS SECVNDVS.

Declaratio sermonũ tuorũ illuminat: et intellectũ dat paruulis.

CHristus Dñs cum venit in mundum vmbras ac nebulas fugauit omniaq; illa quæ sub velamine legis erant in lucem prodidit atq; suis aperuit sensum vt intelligerent scripturas, mysteria quippè Christi, qui Messias à Iudæis dicitur, sub vmbris, ac tegumentis cæremoniarum, ac sacrificiorum veteris legis continebantur, paucíq; viri atq; hi à Deo selecti ea plenius ac di-

stinctius

stintius intelligebant, cæteris sub vmbra, ac nebula relictis, vnus fuit Moys. qui ad montem ascendit atq; cum Deo os ad os loquens: ab eo hæc Christi mysteria distinctius accepit, cæteris etiã senioribus sub monte relictis in cuius signum facies Moysi splendore micabat. Quasi qui clariorem diuinarum rerum intelligẽtiã habebat vt populus nec in faciem eius intendere valebat, nec splẽdorẽ ferre, ita vt poneret Moyses velamen super faciem suam ne illius splendor illorum lumina cęcutire faceret, quod significabat rudem populum ac diuinarum rerum ignarum sub vmbris ac velis remanere: nec interiora velaminis prospicere posse, imò ad ea oculos suos cęcutire, at Christo Domino animam in cruce exalãte velum templi scisum est arcanaque quæ de scriptura erant patuerunt. Cum sol caliginosam nubem radijs suis ferit, ac illam sub se accipiens suis splendoribus induit, adeoque flauam rutilam micantemque reddit vt quasi sol ipse viuus intuentium oculos viuido aspectu delectet: sic nimirum Christus Dominus sol iustitiæ nubem illam caliginosam, sub qua lex vetus data est cum in mundum venit, illustrauit, claramque ac lucidam reddit. Adeò vt viua iam veritas, quæ sub mortuorum animalium vmbra continebatur orthodoxorũ oculis illucescat. Rectè ergo dicit; Declaratio sermonum tuorum illuminat. Sermones autem isti illi sunt quos Prophetæ de Christo dixerunt. Quale est illud Isaiæ. 5. Ecce virgo concipiet & pariet filium, & similia, quorum declaratio est Euangelium in quo completa huiusmodi vaticinia narrantur.

Exod. 34.
Ambro.
Luc. 23.
Simile.
Isai. 7.

Vel aliter vt per sermones Dei intelligas miracula Christi. Solo enim sermone mortuos suscitabat, leprosos mũdabat vnde tam in substãtia miraculorũ quã in modo faciẽdi ostẽdebat se verũ Deũ. Talia enim miracula fecit, quæ nemo alius fecerat in eis, vt ipse dicit Ioan. 15. Nullus enĩ tot infirmos eorũ curauit, tot cæcos illuminauit, tot mortuos resuscitauit in populo illo. Præterea in modo faciẽdi singularia erant, quoniã propria virtute ea faciebat. Quare Luc. 6. dicitur. Quod virtus de illo exibat, & sanabat oẽs. Per quod ostẽditur (sicut Cyrillus dicit) quod nõ accipiebat alienam virtutem. Sed cum esset naturaliter Deus propriam virtutem super infirmos ostendebat: & propter hoc innumerabilia miracula in eis faciebat, vt Chrysost. adnotauit super illud Matth. 8. Eijciebat spiritus verbo, & omnes male habentes curauit. Quibus miraculis suam doctrinam confirmabat: qua se Deum esse docebat. Vnde

Ioan. 15.
Cyrillus.
Chrysost.

Ioan. 3. dixit ad eum Nicodemus; Scimus quia à Deo venisti Magister, nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis nisi fuerit
Marc. 1. Deus cum eo, & Marc. 1. dicebant Iudæi. Quæ nam doctrina hæc noua? quia in potestate imperat spiritibus immundis, & obediunt ei? Miracula autē quæ Christus faciebat adeò erant propria Dei quod nullus alius facere poterat. Quando autē aliquod particulare opus est proprium alicuius agentis: tunc per illud probatur tota virtus ipsius agentis. Sicut quia ratiocinari est propriū hominis, ostenditur aliquis esse homo, ex hoc ipso quod ratiocinatur circa quodcunq; particulare propositum. Vnde rectè infertur quod cum propria virtute miracula facere sit solius Dei: sufficiēter ostēditur Christum esse Deum ex quocumque miraculo quod pro-
Simile. pria virtute fecerat. Nam per sigillum regis quo Epistola est signata credimus illam esse regis, facere autē similia miracula est solius Dei, ergo opera talibus sigillata signis manifeste conuincitur quod sunt Dei. Malitia autē Pharisæorum & superbia diaboli eos obcœcatos tenuerunt ne eum agnoscerent: cum miracula illa ma
D. Thom. nifestum eum facerent. Vide D. Thom. 3. part. quæst. 43. artic. 4.

Quare etiā Psalmista subiungit; Et intellectū dat paruulis, idest humilibus ac simpliciter gradientibus, non illis hypocrisis fermē-
Matth. 11. to ac superbia cōpositis iuxta illud Matth. 11. Confiteor tibi Pater Domine cœli & terræ: quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus & reuelasti ea paruulis, nempè Dei mysteria abscondita sunt illis, qui se inter homines sapientes reputabant inaniq; in
Isai. 5. tumescebant scientia. Contra quos Isai. 5. Væ qui sapientes estis
Isai. 29. in oculis vestris & coram vobis metipsis prudentes. Quorū sapien
&. 1. Cor. 1. tiam atq; prudentiam destruendam minatur Dominus per eundē
Iob. 36. Prophetam. & Iob. 36. Immanibus superbis abscondit lucem, &
Gregor. annuntiat de ea amico suo, hoc est humili. Nam vt D. Greg. docet
Iacob. 3. Tumor mentis impedimentum est veritatis iuxta illud Iacobi. 3. Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiam. Ptolomæus
Simile. Philosophus in suis Prouerbijs dicit. Qui inter sapientes humi-
Lucæ. 15. lior est, ipse inter sapientes sapientior est; sicut lacuna humilior plures aquas continet. Ratio autē quare Deus humiles doceat: superbos in sua ignorantia despiciat, hæc est, quoniam sicut ipse dicit, quod non venerit vocare iustos (hoc est illos qui se iustos iactabant; quales erant Pharisæi murmurantes quod reciperet peccatores) sed peccatores (idest eos qui se peccatores confitebātur, qualis

erat

erat Publicanus ille qui percutiebat pectus suum & dicebat. Deus propitius esto mihi peccatori) ita non venit, docere sapientes. Hoc est eos qui sæculari sapientia intumescebãt, & qui dicentes se esse sapientes stulti facti sunt, vel eos qui se iactabant tãquàm si essent duces cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt eruditores insipientium, magistros infantium, vt Paulus refert Romanor. 1. Sed eos, qui se vera doctrina vacuos esse existimabant volẽtes potius discere quam docere. Qui non præpostero ordine prius ambirent esse magistros quam fierent discipuli, de quibus ipse Dominus dicit; Omnis qui audit à patre & didicit venit ad me, idest, ille qui humiliter verba Dei audit, vt ea sibi addiscat ad bonum. Vnde & sapiens. Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei, vt intelligas, idest, esto humilis & mansuetus vt addiscas & Iacob. 1. Cum mansuetudine suscipite insitum verbum quod potest saluare animas vestras. Rectè ergo dicit Propheta. Declaratio sermonum tuorum illuminat: & intellectũ dat paruulis. Rom. 1. Ioan. 6. Iacob. 1.

Vel secundum D. August. sic intellige hoc carmen declaratio sermonum tuorum illuminat tenebras nostras, & intellectum dat paruulis, hoc est, humilibus vt intelligant quare lex data sit vt iustificare non posit, ideo vtique vt magnos, idest, superbos faceret paruos: vt eos ad faciendam legem, vires de suo non habere, monstraret, & sic egeni ad gratiam fugerent, quod Paul. ad Galatas. 3. docet dicens. Si enim data esset lex quæ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia nam certè si lex posset conferre vitam simpliciter & absolute, quæ est vita spiritualis animæ: sine dubio ex lege procederet iustificatio hominis à peccatis coram Deo. Nam hæc duo mutuò se consequuntur spiritualis vita & iustificatio apud Deum: sed conclusit sententia; Omnia sub peccato (ait Paulus) vt promisio ex fide Christi daretur credẽtibus. Est sensus; Scriptura, idest, lex scripta conclusit omnia absque iustificatione relinquendo omnes sub peccato nam præcipiendo, & non adiuuando per gratiam, quasi inclusos sub peccato cõtinet subditos: quoniã nullus est qui vniuersa seruare posset & hoc, vt promisio ex fide Iesu Christi daretur credentibus, hoc est vt cognita impotentia legis cognito peccato cum ipsa lege remanente recurrant ad Christum & credant in eum, ad acquirendam ex fide promisionem factã Abrahæ. Vnde lex occasionaliter seruit promisioni factæ Abrahæ de iustitia ex fide Christi. Ac per hoc non est aduersus August. Gala. 3. Ibidem.

promissa Dei sed subseruiens illis,igitur vt humilieris,nec tuis operibus fidas: intellige iustitiam tuam non in lege quæ viuificare non potest,sed in Christo sitam esse. Quare in lege naturæ relictus est homo multo tempore alio etiam sub lege scripta, vt cum in vtroque statu se infirmum,debilem,ac peccatorem videat,humiliatus ac conuictus ad veram iustitiam properet,quæ in Euangelio,vbi Christus annuntiatur,inuenienda est.

Vltimò possumus sermones Domini vocare eos qui continentur in sacris literis,quos clarificant magistri & prædicatores dum apertè exponunt atque proponunt humilibus,idest,his qui facilè persuasibiles sunt ad bonum,non his qui duræ ceruicis sunt suæq; sententiæ tenaces, quos nemo à suis placitis diuellere potest, nam verbum Dei liquæfacit,emollitque animam ac teneram reddit,vt facilè per eam verbum Dei inueniat viam,omnesque eius recessus suaui ductu penetret atque adimpleat. Nam ideò comparatur murenulæ quæ per blanda loca, blandè etiam suauiterq; dillabitur.
Cant. 1. Murenulas aureas faciemus tibi,idest,verbum Dei tibi prędicabimus,quod veluti murenula, per emolitam animam tuam tenuiter
Cant. 5. elabatur atque eliquetur. Vnde sponsa Cantic.5. Anima mea liquefacta est vt dilectus loquutus est, & tunc prædicatores claros reddunt hos sermones atque faciles:dum quod verbis prædi-
2.Thes. 3. cant opere adimplent. Vnde Paul.2.Thessal. 3. Orate pro nobis vt sermo Dei currat & clarificetur,idest,glorificetur Deus in eo se-
Matth. 5. cundum illud Matth.5.Sic luceat lux vestra coram hominibus vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Aliàs enim etiã clara vocatur hæc sapientia diuina sapiẽ-
Sapien.6. tiæ.6.Clara est & quæ nunquam marcescit sapientia, clara est & non turbida quemadmodum mundi sapientia, secundum illud
Hierem.2. Hierem.2.Quid tibi vis in vijs Ægypti vt bibas aquam turbidam? nempè mundi sapientiam erroribus atque stultitijs permixtam atque lutulentam,sapientia autem diuina clara est nitida atq; pura,nam suum nunquàm amisit splendorem atq; virorẽ,quia nunquam marcescit.In cuius figuum antiquitus sapientes coronabantur lauro,nam sicut laurus in suo semper permanet virore, sic &
Simile. Aristo. sapientia nunquam arescit.Quare Aristotel.1.Post. probat scientiam esse de perpetuis, mundi autem sapientia turbida est, nam per illam mali ad conturbandos bonos audatiores fiunt, è contra
Infra. lex Christi pacifica est secundum illud;Pax multa diligentibus

legem

legẽ tuam,& nõ est illis scãdalum. Nec mirũ quod diuina sapiẽtia clara sit,cum ipse Dñs emundet argentum suum, secundùm illud Malach.3. Sedebit conflans & emundans argentum, intellige à scoria humanæ sapientiæ ac Philosophiæ ne dicatur veris orthodoxis illud Isai.1. Argentum tuum versum est in scoriam. Quod fit cum plus fidimus Philosophicis rationibus & argutijs, quàm his quæ simpliciter in sacris literis traduntur. Nã qui talia agunt, obscuriores non clariores reddunt sermones Dei secundum illud quod dixit Dominus Iob. 38. Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis? Eccl.24. Qui elucidant me vitam æternam habebunt;ergo qui obscurãt habebunt mortem.Prou.14. Quęrit derissor sapiẽtiã & nõ inuenit: doctrina prudẽtũ facilis. Qui enim in sermonibus Dei rationes Philosophicas quærũt atque eis inniti volũt derissores sunt,verba Dei tãquã leuia atq; simplicia deludentes,& tales licet sapiẽtiã quærere videãtur,nõ tamẽ inueniũt vt dicitur.1.Tim.6. Si quis aliter docet,& nõ acquiescit sanis sermonibus Dñi nr̃i Iesu Christi & ei quæ secundũ pietatẽ est doctrinæ superbus est,nihil sciẽs,sed languẽs circa quęstiones & pugnas verborũ ex quibus oriũtur inimicitię cõtẽtiones &c. Nã qui relictis sermonibus verbisq; Dñi nostri Iesu Christi, qui nunquam ex Philosophia verba nec argumenta pro sua doctrina accersiuit: hi humanis scientijs plus æquo fidentes innituntur,tales sermonibus Christi videntur non acquiescere,non doctrinæ quę est secundum pietatem, sed ei quæ est secundum curiositatem. Vnde dicit Bion. Sicut proci qui Penelopis congressum assequi nequibãt sese pedissequis commiscebant: ita illi quibus verę Philosophiæ gustum nancisci non datur,animos ad abiectiores & humiliores disciplinas adhibent, & talis superbus est nihil sciens,nec partem habens in hoc verbo, Declaratio sermonum tuorum illuminat:& intellectum dat paruulis,idest,non superbis disputatoribus, sed humilibus auditoribus.

Malach. 3. Isai. 1. Iob. 38. Eccl. 24. Prou. 14. 1. Tim. 6. Bion. Simile.

Vltimo aduertendum quod alij aliter huiusmodi versum transferunt. Hieronymus sic. Ostium sermonum tuorum illuminat,Felix Principium verborum tuorum, aut ostium vel initium, id est dicere, quod sola initia verborum Dei illuminant paruulos, nam mox vt ingressus fueris sermones Dei, eosque vel à limine (vt aiunt) salutaueris, senties te illuminatum, si tamen in humilitate accesseris. Nam sicut sol cũ nostrum attigerit

Hierony. Felix. Simile.

Emiſpherium,& cum adhuc nec radij eius apparent illuſtratur terra luceque perfuſſa reſpirat.Sic qui vel ad oſtium acceſſerit domus Dei, mox ſplendoribus illius ferietur cor eius. Quod clarè

Eccl. 14. ſapiens Eccleſ. 14.his verbis explicat dicens,Beatus vir, qui in ſapientia morabitur,& qui reſpicit per feneſtras illius,& in ianuis illius audiens,qui requieſcit iuxta domum illius & in parietibus illius figit palum. Sumpta methaphora à viatoribus, qui cum alicubi requieſcere volunt palum ibi figunt atque ſedent. Sic vel in ianuis ſapientiæ debet mens requieſcere tua,ibique iugiter aſsidere,imò & figere palum, hoc eſt, vmbraculum erigere vt ibi maneas,quoniam,vel ſi ad oſtium ſapientiæ acceſſeris protinus eius perfunderis ſplendore. Vnde in ipſo veſtibulo templi erant ſpecula mulierum,quoniam in introitu domus Dei, iam lumen ſplendeſcit ſapientiæ,quid ſi in intima ac penetralia ſapientiæ ingreſſus fueris ac intra velum vbi Deus ſedet ſuper Cherubin intraueris? Chriſtus Dominus,qui ſapientia eſt patris atque ſol iuſtitię mox vt mundum hunc per temporalem ortum ingreſſus eſt, & paſtores luce magna perfudit,& Orientales reges ſtella duce, ad ſe illuminabundos venire fecit.& Ioan. 1.cum Nathanaeli vel hoc verbum tantū efatus fuiſſet, Dū eſſes ſub ficu vidi te, tanquā quodam radio illuminatus reſpondit,Rabbi.Tu es filius Dei, tu es rex Iſrael. Vnde Pſal. Accedite ad eum & illuminamini,ſtatim in ipſo acceſſu illuſtrabimini,protinus vt aperueris oculos ad lucem ſolis luce perfunderis,ipſius & ibi. Pſal. Guſtate & videte quoniā ſuauis eſt Dominus cur non dixit ſaturamini,inebriamini,ſed duntaxat ait guſtate? Quoniam tanta abundat dulcedine Deus, vt mox cum ad ipſum acceſſeris & vel ſummis labijs(vt aiunt)attigeris,tāta ſuauitate repleueris,vt iam ab illo diuelli nullatenus vellis, ſed ea illectus plus eſurias, ac concupiſcas,eo modo loquēdi, quo faſtidioſum ad eſcas infirmū allicis ſuauitate ædulij quod illi affers, nollo(dicis ei)niſi vt tantillū guſtes.Scis enim edulium adeò ſuaue ac appetibile eſſe,vt ſi vel ad os applicuerit eius ſuauitate appetitus allectus ad reliquum ſumendum aperietur,ſic nimirum anima quæ vel oſtia ſapientiæ diuinæ attigerit,dulcedinemque Dei prægustare cœperit,tanto deſiderio flagrabit vt ad totū iam exhauriendum rapiatur.(tanto ſe engoloſinara de Dios que ſe comera las manos tras el,) vt Iſaac mox vt fragrantiam veſtimentorū Iacob percepit:in oſcula & benedictiones prorupit Gen.27.

Exod. 38. Lucæ. 2. Matth. 2. Ioau. 1. Pſal. 33. Simile. Ibidem. Simile. Simile. Geneſ. 27.

Sed

Sed alij sic intelligunt; Ostium, vel apertura verborum tuorum illuminat, idest, nisi quis per apertionem vel explicationem scripturarum prius illuminatus fuerit: non poterit in abdita mysteria eius penetrare.

VERSUS TERTIUS.

Os meum aperui & attraxi spiritum, quia mandata tua desiderabam.

HOC est à præsentia tanti luminis præadmiratione ac extasi, aperto ore hians aerem vix attrahere, nec respirare poteram: accedebatque ad hoc summum desiderium, quo mandata tua concupieram. Præ admiratione multoties communis respiratio, ac spiritus vitales deficere videntur, sicut de Regina Saba legitur. 3. Reg. 10. quod cum sapientiam Salomonis audisset, ordinesque ministrantium ac vestes eorum, & pincernas & holocausta quæ offerebat in domo Domini vidisset, non habebat vltra spiritum. Eodem modo. 2. Machab. 6. Eleazarus vnus de primatibus scribarum, præadmiratione ac extasi, cum cogeretur à ministris Regis carnes suillas comedere, aperto ore hians ferebatur: sic iustus à sermonibus Dei illuminatus ad præsentiam tanti luminis præ admiratione in extasim raptus, quasi deficientem spiritum colligere cupiens aperto ore attrahere nitebatur. Insuper & auiditas qua mandata Dei desiderabat in hoc versu exprimitur, sumpta methaphora ab eo qui præ nimio calore auram carpere volēs aperto ore eam expectat & ad se trahit, sicut. 3. Esdræ. 4. de Dario Rege legitur, quod in concupiscentia concubinæ suæ accensus, aperto ore eam intuebatur. Quare & de corporali apertione oris carmē hoc intelligi potest, vt sit sensus; Os meum aperui in oratione, quærendo, petendo, pulsando, & sicut sitiens attrahit aquam ad os, spiritum attraxi, quo facerem quod per me facere non poteram, & hoc, Quia mandata tua desiderābam, scire & facere. Sic August. Os meum aperui in oratione, & attraxi, vel auxi spiritum, oratio quippe & auget, & ad se spiritum Domini attrahit, sicut Apostoli orantes Spiritum sanctum ad se traxerunt Actorum. 2. Nam sicuti qui respirat, interiorem quidem aerem calidum exterius eflat, rursusq; frigidiorem colligit: sic in oratione animus ex charitatis ardore

3. Reg. 10.
2. Mach. 6.
Simile.
3. Esdræ. 4.
August.
Acto. 2.
Simile.

ardore suspiria, gemitus, vocesq; exterius emittit, lachrymas exprimit, at ab extra rursus refrigerantem spiritum Dei tanquam sui reciprocũ munus trahit; qui enim totũ spiritũ suum corã Deo deuotè effundit: ipsius Dei spiritũ pro remuneratione colligere solet, vnde rectè dicit; Os meũ aperui, & attraxi spiritũ. Oratio propriũ hominis Christiani exercitiũ est: qua se suaq; omnia muniat Deoq; cõmendet. Condidit quidẽ Deus in vniuersi structura, quasdã veluti vniuersales causas quæ in se particulariũ effecta ac virtutes cõtinerent. Sol vniuersalis causa est, qui eminenter in se cæterarũ causarũ virtutes ac proprietates includit: illuminat, cõburit cæterosq; ignis effectus efficit, nec tamẽ ignis est, generat hominẽ, ac plantã, nec tamen homo aut planta est, sic in cœlo hoc spirituali quod est Ecclesia hæc visibilis, ad similitudinem vniuersalis causæ orationẽ posuit Deus, quæ cæterarum virtutum causa apparet, non quia eas generet, solus enim Deus virtutum infusarum pater est: sed quia & ad acquirendum & ad conseruandum eas optimum ac potissimum medium est. Orante Cornelio angelus ei apparuit, & vt Petrum accerseret monuit, à quo Christi fidẽ edoctus est. Ecce quomodo oratio quasi causa quædam, licet remota, fidei ipsius fuit, auget fidem licet ipsa non sit fides, sed alterius virtutis actus quæ religio dicitur, Adauge nobis fidem (dicebant vtique discipuli Domino) tanquam oratio impetret augmentum eius, & charitatem conseruat, ac crescere facit, cum in ea maximè charitas exerceatur, cũ tamen ipsa non charitatis immediatè, sed religionis sit opus elicitum, humilitatem, patientiam, spem, cæterasque virtutes auctiores facit, quoniam in eius exercitio omnia virtutum opera in lucem prodeunt, operasquo suas exercent. Est enim veluti rota maior in horologio, ad cuius motum cæteræ rotæ mouentur. Non maior est oratio, multæ enim aliæ virtutes præeminent, tamen cum ipsa in opus exit, cæteras etiam in opus trahit, fides ibi credit fiditque, charitas etiam tunc in chorum salit, liquescit quippe cor, præ amoris teneritudine in oratione, spes autem in alta se iactat, cum in oratione animus in Deum eleuatur, spe quippe tanquam ala quadam usque ad conspectum Dei se extollit, In chorum hunc etiam humilitas exit, cursumque suum ac opus exercet, cum suam paruitatem Deique celsitudinem fatetur: sic & patientia expectat, & denique omnes virtutes oratio quasi in lucem prodire facit, in chorumque coram Deo cœlitibusque educit (haze serau de todas

Simile.

Acto. 10.

Lucæ. 17.

Simile.

las virtudes) ibique mutuo se agnoscunt, mutuisque complexibus gaudent: in chorum saliunt, operasque suas quælibet ędit. Quod qui in tali exercitio expertus est melius edocere valebit. Nanque veluti altera Rachel pulcherrima virgo atque à vero Iacob adamata virtutes veluti oues ad pastum educit (in oratione quippe virtutes ex Dei colloquio pascuntur, impinguanturque) atque ad fontem ad aquandas trahit. A cuius ore lapidem tollit sponsumque suum sibi obuiam habere meretur, nam in oratione ad Deum fontem viuum anima sitit, spiritumque refrigerantem (qui aqua viua dicitur) fugit omniaque obstacula tollit, quibus ab eius dulcedine impedire solebāt. Oratio gerit vicem humidi radicalis in anima; nam humidum radicale calorem naturalem conseruat in corpore. Pascitur quippe calor humido illo, & in eo ardet ac conseruatur, veluti lucerna in oleo, & in se ipsum trensfert illum, ac conuertit: sic oratio charitatem (quæ calor supernaturalis est animæ) conseruat. Nam in ea pascitur, lucet ac ardet, ac demum in se ipsam charitas illam ac cæteras virtutes transfert; cum omnes ibi incrementum capere soleant, reparando damna quæ quotidianæ negligentiæ arcescere solent, sicut caloris naturalis diminutio per humidum radicale resarcitur. Vnde oleum est oratio quo prudentum virginum lampades lucent, ob cuius defectum extinctæ sunt imprudentum lucernæ. Audeo dicere penè impossibile est spiritualem vitam integram conseruare absque orationis adiumento, extinguitur lucerna vbi defecit oleum, deficiente oratione lampades animæ etiam extinguuntur. Quare te viuam semper lucidiorem Sole lampadem esse velim. O virtutum omnium conseruatrix oratio atque in hoc templo Dei viui inter suspiria, flagellaque rugientem, in altaribus capellisque strepentem, vt & animas quæ te exercent illumines, & tepidas suscitando calescere, ardereque facias, & sicut vniuersalis causæ vires gerit, sic & generalis medicina pro omnibus curandis languoribus erit, benedictaque nulli nocua, omnibusq; proficua erit. Pro carnis lenocinijs medicina erit abstinentia, contra mundi strepentia negotia desertum, aduersus diabolum sacrata lectio: contra superbiam humilitas, at hæ speciales medicinæ singularibus ægritudinibus medentur, oratio vero omnibus accommodatissimum anthidotum est. Quæ aduersus carnis illecebras aptior medicina quàm oratio? quæ omnia præter Deū contemnit, affli-

Gen. 29.

Matth. 24.

affligitq; seruam, ne suis præstet impedimentum amoribus? mundum calcat, & omnia veluti stercora reputat: Dæmonem fugat, superbiam eliminat denique omnia vitia in exiliū agit. Quare Paul.

Ephes. 6. Ephes. 6. postquam Christianum hominem Christianis etiam armis induerat pro lorica iustitiam, pro galea spem, pro scuto fidem, pro gladio verbum Dei porrigendo, quasi vltimum colofonem addendus subdit; Per omnem orationem, & obsecrationem orantes, omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia & obsecratione, ac si aperte diceret. Singula vobis arma ad singulos hostes contuli, nunc autem accipite armaturam vnam, quæ omnium vicem gerit, per omnem orationem, ac si oratio omnes debellaret hostes, cæteris non semper vti poteritis, vt pote ieiunio solitudine, hac semper & vbique bellare valebitis, seiungit quippe

Simile. oratio à terrenis mentem, cœlestibusque copulat ac vnit. Nā sicut cymba quæ fune agitur, quanto plus funem versus aliam ripā agimus, tanto ab alia cymbam deuiamus: sic anima quæ in hac corporis scafa inter coelum & terram stat, si funi huic qui oratio est manum apponimus, & à terra plus eam separabimus, & tanto magis Deo eā propinquiorē reddemus. Quare iure optimo Propheta noster dicit se aperuisse os in oratione, & spiritum Dei ad se traxisse. Quo & viuere anima, & ad coelestia appropinquare potest.

Potest & intelligi spiritualiter sumendo os pro desiderio, & pro

Ephes. 6. pensione voluntatis (vt vult magnus Basilius) sicut Paulus desiderabat dari sibi verbum in apertione oris, idest, cum desiderio magno, & prompta voluntate illud propagandi, & de iusto dicitur

Prou. 31. Prou. 31. Os suum aperuit sapientiæ. Debet enim desideriū præ-

Sapien. 7. cedere spiritum sapientiæ, secundum illud Sap. 7. Optaui & datus

Simile. est mihi sensus, & inuocaui & venit in me spiritus sapientiæ. Sicut enim infans aperit os, vt ex vberibus matris lac sugat: si iustus animæ os apertum habet, vt sapientiæ dulcedine perfundatur. Vnde

Isaiæ. 60. Isaiæ. 60. dicitur, Suges lac gentiū. Iob. 29. Super eos stillabit elo-

Iob. 29. quiū meū, expectabant me sicut pluuiā, & os suū aperiebant, quasi ad imbrem serotinum. Quare sic aperto ore, ait Psalmista, attraxi spiritualē intellectū (quē in hoc octonario persona hæc tantopere

1. Cor. 3. cōcupiscit) de quo. 1. Cor. 3. dicitur, Litera occidit, spiritus aut viui

Iob. 28. ficat, & Iob. 28. Trahit autē sapientia de occultis, idest, de spirituali

Lyranus. & abdito sensu scripturę. Quare Lyranus hic per os intelligit intellectū quo carpit cibꝰ animę, qui est verbū Dei, & per spiritū, deside-

rium

rium & auiditatem illud hauriēdi. Vel attraxi Spiritum sanctum, qui ab humilibus attrahitur, secundum illud Isai. vlt. Super quem requiescet spiritus meus, nisi super humilem & quietum? Hunc attrahunt aperiendo os in confessione suorum delictorum, & in diuinis laudibus ac gratiarum actione.

Sed aduerte quod peccatores attrahunt spiritum vanitatis, vel immunditiæ ad se, secundum illud Ierem. 2. Onager assuetus in solitudine, in desiderio animæ suæ attraxit ventum amoris sui. Onager, hoc est, asinus siluester absque iugo, libidinosissimum animal est, atq; olefaciēs femellas ad eas toto impetu currit, vnde & præcesserit; Cursor leuis explicās vias suas. Sic peccatores filij Belial, idest absque iugo carnalibus acti desiderijs præcipites ad ea currunt, à longe ventum à se trahentes, offendiculaque ac occasiones quærentes, & cap. 14. Onagri steterunt in rupibus traxerunt ventum quasi dracones. Hi præ nimio calore quem intus gerunt os aperiunt, & attrahunt ventum, quo grandis temperetur calor. Carnales homines concupiscentię calorem, quem intus gerunt, refrigerare volunt his caducis rebus quæ veluti ventus fugiunt, & statim non comparent, easque quærentes ad se quasi vi quadam trahunt, & Prouer. 10. dicitur; Qui nititur mendacio, hic pascit ventos. Omnia huius mundi falsa bona, mendacia in Scriptura dicuntur, vt supra diximus. Qui ergo eis innititur est veluti pastor ventorum, sequitur enim ventos, sicut pastor oues, res fugaces, leuesque minimeque constantes, vnde & de his in Prouerbijs dicitur; Ventos colere, & rete ventos venari.

Ierem. 2.

Idem. c. 14.

Prou. 10.

(Quia mandata tua desiderabam) Argumentum hinc sumitur, quod propter desiderium confertur homini gratia, Isaiæ. 26. Memoriale tuum in desiderio animæ. Diuus Hieronymus tamen sic interpretatur; Os meum aperui, & cor mundum reseraui, & dignum me feci desiderio mandatorum tuorum, in quem Spiritus sanctus effunderetur, Insinuans mundum cor requiri ad desideranda & custodienda mandata Dei. Vnde in lege veteri, nihil ex his quæ sancta lex habebat permittebatur tangi, nisi à mundis: quasi hi soli sint qui legem recte custodiant; Et multo minus Spiritus sanctus datur, nisi his qui mundum cor possident, secundum illud Iob. 34. Si direxerit ad Deum cor suum, spiritum eius & flatum ad se trahet.

Isai. 26.
Hierony.

Leuit.

Iob. 34.

VERSVS QVARTVS.

Aspice in me & miserere mei, secundum iudicium diligentium nomen tuum.

Prou. 15. Hebr. 4. ASpice in me & miserere mei.) Scio quidem oculos tuos lucidiores Sole, in omni loco contemplari bonos & malos, & quod nulla creatura sit inuisibilis in oculis tuis, tamen ego posco, vt me singulariter aspicias, eo aspectu quo electos ad miserendum aspicere soles. Nam Sapien. 4. Lego respectus eius, in electos illius. Circa quod aduertendum ex D. Gregor. 2. moral. quod Deus homines diuersimodè videt: aliquos respicit vt saluet, aliquos videt vt damnet. De primo dicitur Lucæ. 22. Quod respexit Dominus Petrũ, & recordatus Petrus fleuit amarè. De secundo dicitur Psal. 33. Vultus autem Dñi super facientes mala, vt perdat de terra memoriã eorum. De primo etiã dicitur Ierem. 14. Ponã oculos meos super eos ad placandũ, & reducam eos in terrã hanc. De secundo dicitur Amos. 9. Ponã oculos meos super eos in malũ, & nõ in bonũ. Aspectum ergo gratiosum, non rigurosum hic poscit Propheta. Vnde D. Ambr. hic pulchrè ait, Cum dixisset aspice in me, adiunxit, & miserere mei, quia respicit Deus etiam aliquos iratus, vt quando aspexit super castra Ægyptiorum, & ligatis axibus curruũ, omnes eos deiecit influctus. Aspexit etiam Sodomam & Gomorrham, quarũ vtraq; ab igne deuorata est. Scriptũ est etiam Psal. 113. Qui respicit terram & facit eam tremere. E contra autem respexit Deus ad Abel, & ad munera eius, Cain autem & munera eius non respexit, Gen. 4. Quid sit autem aspicere Deũ, euidentissime illo testimonio declaratur, Psal. 101. Quia respexit Dñs super filios pauperum, & non despexit preces eorum. Oculus enim Domini non aspernatur iustorum munera. Deniq; sic & nos oculos nostros, cum in aliquem ira mouemur, auertimus quasi ipsum indignum aspectu iudicemus, quẽ oderimus affectu. Hinc ergo piũ aspectum noster exposcit Propheta. Sic enim ex Sole, Luna, cæterisq; planetis (qui veluti oculi sunt huius mundi) ex aspectu eorũ, ad terrã tot bona promanant. Aurum, gemmæ, fructices atque salubria quæq; generantur. Quanto magis aspectu oculorum Dei, qui lucidiores sunt Sole, diuersa quæq; bona in animis quas respicit gignentur? Respexit Dñs cæcum, & oculos ei pulcherrimos restituit, Respexit claudũ, & gressum dedit, ex illis enim tãquam ex fontibus

[Margin notes: Prou. 15. Hebr. 4. Sapien. 4. Gregor. Luc. 22. psal. 33. Ierem. 14. Amos. 9. Ambro. Exod. 14. Gen. 19. Psal. 113. Gen. 4. Psal. 101. Simile. Ioan. 9. Ioan. 5.]

fontibus diuinæ quædã, simulq; gratisſimæ, ac ſalutares affluentiæ dimanant, quibus humectatus animus cœleſtes ſimul ac dulciſsimos fructus redit. Recte ergo iuſtus poſtulat dicens, Reſpice in me & miſerere mei. Solẽt vlcerati ac mendici quantumcunq; poſsint, miſerabiles ſe exhibere, obnixeq; poſtulare, vt libores ac miſerias ſuas homines aſpiciant, quatenus ex eorum, miſerabili aſpectu ad miſericordiã inclinẽtur: ſic miſellus homuntio multis repletus miſerijs, eas ante Dei oculos præſentare debes miſereq; expoſcere, vt oculos ſuos in eas cõuertat, certus quod ad tui miſerẽdũ, miſericordijs plenũ eius diuinũ pect⁹ trahes. (Aſpice ergo in me, & miſerere meis ſecundum iudicium diligentium nomen tuũ) Quod dupliciter poteſt exponi. Vel ſecundum iudicium quo iudicas de diligentibus nomen tuum, hoc eſt, ſecundum eum modum quo ex iudicio tuo agis cum ſeruis tuis qui te diligunt. Vel ſecundo ſic, Aſpice in me & miſerere mei, ſecundum quod iudicant, & volunt hi qui diligunt nomen tuum, hoc eſt, ſecundũ id quod bonũ iudicabunt, hi qui zelant tuam gloriam, non autem ſecundum quod iudicant, & volunt illi qui ſuã gloriam duntaxat quærunt. Qui meam perditionem magis optant quam ſalutem. Id eſt dicere, Miſericordiam illam poſtulo, quam tu diligentibus te decreuiſti, in eos enim hanc exerces miſericordiam, vt in præſenti gratia tua atq; in futuro, gloria repleas. Vel eam quã hi qui te diligunt poſcunt ac exoptant, nam iuſti recte inſtituti, hanc quærunt miſericordiam, non tam eam quæ à corporis miſerijs leuat: quam eam quæ animum à peccatis & erroribus mundet, & in conſummatã euehat miſericordiã.

Et occaſione huius quæritur vtrùm leuare Deum in hominis miſerias temporales ſit ſignum miſericordiæ, ac bonæ voluntatis eius erga hominẽ, hoc eſt quærere, ſi conferre diuitias, remq; familiarem copioſam, honoris amplitudinem, filiorum multitudinem, ſalutis ac valetudinis integritatẽ, ſit ſignũ beneuolẽtię diuinę: ex qua argumẽtũ vel cõiectura deſumi poſsit, quod eũ Deus inter dilectos atque amicos habeat, vel potius è contra ſit inimicitiæ ſignum, ac odij, ſi ſit argumentũ quod ſe gerat, vt pater vel potius vt iudex. Circa quod pręmittendum eſt ex. 2. 2. q. 30. quod motiuum miſericordiæ eſt malum, vel miſeria alterius quæ ei, vel contra voluntatem, vel contra naturalem appetitum aduenit, qualis eſt mors, fames, ægritudo &c. Miſericordia autem eſt voluntas efficax ſubleuandi proximum à tali miſeria.

Simile.

D. Thom.

Quo

Quo suppositio dico primum. Conferre Deum hæc bona temporalia homini, non signum, nec argumentum est misericordiæ diuinæ erga eum: imò potius solet esse nota & coniectura iræ, & indignationis eius aduersus hominem. Quod sic probo; Summa Dei misericordia est hominem ab omnibus suis miserijs subleuare, secũdum illud Psalmi. Qui sanat omnes infirmitates tuas. Hoc autem in hac vita non contingit, sed in futura beatitudine vbi corpus & anima libera ab omni miseria existent, anima à peccato, imò & à possibilitate peccandi (peccatum autem solum animæ miseria dici potest) corpus autem à morte, dolore, ægritudine cæterisque miserijs, quibus in hoc exilio subditur, summa ergo misericordia in beatitudine consequitur: sed bona temporalia regulariter impedimento esse solent ad hanc beatitudinem consequendam, ergo vera est assertio nostra. Modo autem scholastico procedendo (quoniam per modum quæstionis, hanc docere volo Christiano homini Christianam doctrinam) probo illam minorem inductione, modo Summulistico, hoc est, descendendo ad omnes singulares temporalium rerum, & primo de diuitijs, ac re familiari sic probo, quòd sit offendiculum ne consequatur hæc beatitudo, Quoniam Christus docens in monte, pauperes beatos prædicat, paupertatemque in summum felicitatis gradum euehit: quoniam adhuc viuentes in paupertate felices dicuntur. Sunt enim beati in semine, in spe & promissione quandam beatitudinis gratiam prælibantes. Diuitiæ autem ex opposito se habent huic paupertati, quæ beatos homines facit ergo. Deinde Paulus secundę Timotheum. 6. ait, Qui volunt diuites fieri incidunt in tentationem & in laqueum diaboli. Si ergo laqueus, tentatioque sunt diuitiæ, quomodo in eis beatitudo, quæ hominem liberum ab omni laqueo constituit, erit? Tentatio quidem sunt, quoniam amorem cælestium à corde auferunt, quo à moto, etiam desiderium supernarum rerum defuit. Consequitur quippe tale desiderium ad amorem, veluti sitis ad calorem, vbi est calor & sitis, vbi est amor & desiderium consequendi, quod amatur. Deficiente calore febris, & sitis deficit, ablato amore alicuius rei, & cupiditas illius simul perit: qua sublata etiam cura ac solicitudo inquirendi talem rem aufertur; vnde ex amore diuitiarum cupiditas, ac acedia rerum diuinarum oritur. Quod & Lucæ decimoquarto, in illis qui inuitati fuerunt ad nu-

Psal. 102. Matth. 5. 2. Tim. 6. Lucæ. 14.

ptias

ptias manifestum fit prius enim se beneuolos conuiuas exhibuerunt, at superuenientibus diuitiarum ac rerum temporalium curis tepuerunt,& conuiuium quod priùsvolebant contempserunt, Villam emi,non possum ire acsi diceret (he me hecho rico perdo nad)ad conuiuium hoc nos Deus inuitat nempe ad nuptias cælestes.Hoc enim fuit intentum parabolæ,nam cum quidam legispe ritus dixisset beatus qui mãducauit panem in regno cælorũ hanc subintulit parabolam Dominus,acsi diceret, omnes quidẽ ad beatitudinem inuitati sunt,omnesque eam acceptant & appetunt, at superuenientibus rerum temporalium curis ac cupiditatibus,eam in opere abijciunt, aspernanturq;. Quare offendicula plura atque pericula in prosperitate huius vitæ quàm in aduersitate reperies, Cadent à latere tuo mille, & decem millia à dextris tuis,dicitur in Psalm.90. In beatitudine non est bona & mala fortuna: sed omnes ad dexteram prosperitatis erunt. In præsenti miseria est hæc vicissitudo,sed in dextera,hoc est in prosperitate,decem millia cadunt:in sinistra nempe in aduersitate tantum mille.Quare de Dauid(cuius domus prosperabatur & crescebat, vnde & prosperitatem significabat) concinebatur, quod percusisset decem millia. Saul autem (cuius domus minuebatur, quare & aduersam refere bat fortunã)dicebat percusisse tantũ mille.Diuitiæ ergo vel omnino auferunt vel tepescere saltim faciunt, diuinorum amorem. Psalm.90. Figura. 1.reg.17.

Accedit ad hoc.Quoniam vt amor conseruetur requiritur colloquium,præsentia,& familiaritas cum re amata,multas enim amicitias dissoluit, inappellatio vel silentium ait Arist. Quare vt diuinus amor iugiter in tuo corde perseueret,opus est vt cum illo colloquia misceas,conuerseris sæpius in oratione in meditatione, in sacrorum codicum lectione in colloquẽdo de eo, ita vt illud Pauli dicere posis, Cõuersatio nostra in cælis est, & illud psalmi.Prouidebam Dñm in conspectu meo semper. Qui enim à Deo se elongant peribunt,qui Dei obliuiscuntur ignauiaque tepescunt, alijs intenti curis, perire in eis diuinũ amorem necesse est, impoßibile quippe videtur in charitate radicatũ,ac fundatum habere cor nisi iugiter illi aliqua harum communione adhæreas. Sunt aliqui qui amorem Dei in corde gerunt eomodo quo quis goriophilatum florem(vn clauel,o clauellina)versat in ore,vel in manu,nam cum excisus sit à radice, nec humorem habeat, quo sustentetur statim marcescit & perit, atque vtinam non ita compluribus Christi cul Aristotel. Philip. 3. Psalm. 15. Psalm. 72. Simile.

toribus contingat, aliquantulum enim bene sibi olet Deus, sapit, iucundusq; cordi eius sentitur, sed cum nec radicem intus, nec humorē habeat, protinus marcescit in corde deuotio atq; à memoria excidit, quod antea delectabat. Calor in ferro desuit, nisi frequēter illud igni applicueris, aqua in suam reddit frigiditatem, nisi sæpius eam igni appropries. Si ergo tot distentus curis ad extera & temporalia negotia distenditur diues, quomodo hic in eo perseuerauit amor? manicabat Dauid & antecipabāt vigilias oculi sui, vt æternos cogitaret dies immensaque beatitudinis gaudia mente perlustraret, atq; dicebat; Anticipauerūt vigilias oculi mei, turbatus sum & non sum loquutus, ineffabilia bona quæ mente versaret loqui non audebat, nec poterat; Cogitaui, aiebat, dies antiquos & annos æternos in monte habui. Ecce cum rex temporalis esset, quomodo in meditatione æternorum inardescebāt. Quoniā id oppidò necessarium, ad hunc ignem conseruandum videbat. Igitur diuitiæ tentatio sunt quæ Dei amorem à cordibus expellunt.

Simile.

Psalm. 76.

Laqueus etiam sunt quoniam animæ pedes quasi cōpedibus ligant ne ad suam beatitudinē pergant. Auferūt enim à corde amorem: qui pondus est quo anima fertur (vt Augustinus docet) dicens, Amor meus est pondus meū illo feror quocūq; feror. Si ab alto emiseris talentū plūbi vel cirrum lanæ (vna guedeja de lana) multo citius plumbi pondus quā lana descendet: quoniā grauitate sua quidquid in via impedimenti offenderit, rumpet: quod lanę leuitas facere nullatenus poterit. In corde vbi amor est, pōdus est, quo libero citoq; cursu, ad centrū quod Deus est currat, ac quidquid se in via opposuerit rūpat conteratque, quod si amore vacua fuerit quidquid in via, vel tenuiter insufflauerit distrahet: in tentationē, ergo & in laqueum diaboli incidere necesse est qui diuitiarum amore concutitur. Ceruus qui pernicissimo cursu per syluas progreditur si in laqueū venatorū offenderit detinetur ne currat. Sic diuitiæ cor illaqueant, desideria extinguunt, suffocāt verbū, vt Christus docet, ne fructus efficiat. Vnde August. de sermo. dñi in monte. tom. 5. homil. 13. ait, quod vermis diuitiarū est superbia, quilibet arbor suum propriū habet vermen, aliud pyra, aliud malum: proprius diuitiarum vermis superbia est, quæ minuit corroditque virtutis edulium. Vnde sapiens Prouerb. 30. sic ait, Duo rogaui te, ne deneges mihi antequam moriar, mendicitatem & diuitias ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria: ne

August.

Simile.

Simile.

Lucæ. 8.

August.

Prou. 30.

forte satiatus illiciar ad negandum & dicam quis est Dominus? vnde si diuitiæ cordi hæreant sagenæ sunt, quibus mens detinetur ne pergat. Vnde Dauid Psalm. 61. Diuitiæ si affluant nolite cor apponere, idest, & si manum aliquando porrigas diuitijs ad accipiendum, cor minime tradas ad concupiscendum, rectè ergo roborata, atque munita remanet assertio nostra, diuitiarum abundantiā elargiri Deum, non misericordiæ aut amoris, sed potuis iræ signa esse solere. ¶ Nec ex corporis salute argumentum summi potest, quod te Deus ad æternam beatitudinem diligat, id probo ex Diuo Augustino, de patientia. tom. 4. vbi hanc veritatem probat, ex hoc quod diabolus primum hominem in paradiso incolumen ægritudinis; ac doloris expertem, omnibus membris sospitem deuicit: Iob vero ægrum, leprosum, vlceratum, à planta pedis vsque ad verticem capitis libidum, qui testa saniem radebat, sedens in sterquilinio, nec deuincere, nec vt stultum aliquid labijs proferret inducere valuit. Accedit ad hoc. Quoniam carne robusta validaq; tanquàm instrumento solet diabolus vti, vt animam perdat, inimicus autem infirmus minus nocet quam validus gladiusque obtusus minus ferit, quam acutus. Quare demon, etsi omnia quæ erant Iob destruxit, filios etiam peremit, vxorem tantum incolumen dimisit per quam eum irritaret ad impatientiam & peccatum, carnem sospitem & validam vult hostis noster per quam nos ad peccata alliciat, quod intelligentes perfecti viri, eam solent ieiunijs, ac vigilijs extenuare, caro gladius est & lancea qua diabolus ferire studet obtusa ergo ei⁹ redde arma ne scindere possint. Vnde Paul. 1. Cor. 9. Ego autē sic pugno, nō quasi aerem verberās, sed castigo corpus meū &c. Obtusa reddere nitebatur inimico arma nec aerē in vanum quatiebat, sed carnem suam percutiens eam ineptā ad feriendum reddebat. Eleazarus, vt legitur. 1. Machab. 6. bestiam illam super quam hostis insidens damna populo inferebat, occidere conatus est: super carnem tuam inimicus insidens tibi, officere conatur; bestiā perime, & hostis simul cum illa corruet, igitur non in bona cordoris valetudine sita virtus est quæ potius obesse solet, nec eam habere signum diuinæ dilectionis erit.

Psalm. 61.

August.

1. Cor. 9.

1. Mach. 6.

Tertiò, nec multitudo filiorum signum est misericordiæ diuinæ patet in beato Iob, qui cum post flagella omnia duplicia reddidisset filios non duplicauit, sed eundē numerū tantū reddidit & tamen eum in pristinam prosperitatem restituere voluit, id etiam

Iob. vlt.

1. regū. 6. manifestatur. 1. Regum. 6. Quando cum Philistæi captiuam duxissent arcam Dei per suas ciuitates, tandem cum percussi eam restituere vellent, habito concilio Satrapæ decreuerūt, vt eam plaustro nouo superponerent, vaccasque fœtas quarum vituli domi remanerent clausi iugo vnirent, quę plaustrum vbi erat arca veherent, solasque relinquerent existimantes sine Dei ductu eas nullo pacto moueri versus Bethsames, hoc est, solis ciuitatem. Sed cum recto itinere pergerent Bethsames, mugitus pro vitulis quos reliquerant passim emittebant: quoniam impossibile videtur, eos qui filios enutriunt absque specialissimo Dei ductu, in ciuitatem solis, hoc est in cæleste regnū properare, potissimè cum ea cura maximè eos anxios reddat, vt diuites proceresque gnatos relinquāt, quod vt faciant in barathrū voraginemq; vsurarum, ac iniquorū contractuum seipsos multotiens mergūt, tamen si aliqui Deo duce recto itinere pergunt, adhuc mugitus frequenter edunt, cura illa eos sæpè sæpius; vrget, retrahitq; ac penè inuitos ac violentos in bonis operibus efficit. Quare Propheta noster Psal. 143. eorū reprobat opinionem, qui beatitudinem in multitudine filiorum constituebant, cum dicit; Erue me de manu filiorū alienorum, & quorum filij sicut nouellæ plantationes à iuuentutæ sua, filię eorum cōpositæ circumornatæ, vt similitudo templi, beatum dixerunt populū cui hæc sunt, beatus populus cuius Dominus Deus eius. Alienos hos vocat eo quod nō ipsum Deum pro fine habeāt, sed temporalia in quibus confidunt. De honore plura dicenda essent, nisi iam supra multa dicta fuissent, & per hoc vnum argumētum patet, non esse signum diuinæ misericordiæ, quoniam ablatio honoris est causā quod homines Deum quærant, secundum illud Psalmi; Imple facies eorum ignominia & quærent nomen tuum Domine.

Figura.

Psal. 143.

Psalm. 82.

Secunda ergo assertio sit. Habere necessaria victui moderatāq; rem familiarem (vn dia y victo) vt in nostro vulgari dicitur, & hoc cum hylaritate & tranquillitate mentis, sentiens hoc sibi melius esse ad salutem, hoc misericordia Dei est, signumq; paterni affectus ac curæ, hanc docet D. Thom. 3. ca. gen. cōt. 133. Paupertas enim in hoc gradu non impedit imò adiuuat hominem, vt rebus diuinis ac spiritualibus vacet, tempusq; tribuit ac curarū quietem, vt id faciat, vita quidē præsens absq; corporis cura, nēpe victus vestitus, & aliarū quæ accidūt rerū transigi nequit: hæc autē moderata pau-

D. Thom.

ta paupertas his, ꝓuidet curis à superfluis nimijsq; alijs vacat: quare ad insistendũ diuinis plus tẽporis suppetit ei, vnde sapiens vbi supra; Mẽdicitatẽ & diuitias ne dederis mihi, sed tantũ victui meo tribue necessaria. &. 1. Tim. 6. habentes victũ, & quibus tegamur his cõtenti sumus. ¶Sed tertia assertio (quã attente considerandã censeo) hæc sit. Affluere diuitijs, ac honoribus: abundare filijs, omniaq; ad nutum succedere, quidquid libuerit exequi: numinis irati signũ esse credo. Hoc enim est quod Propheta nostrũ in admirationẽ rapiebat, atq; turbabat, cum Psal. 72. sic effatur; Quam bonus Israel Deus his qui recto sunt corde! mei autẽ penè moti sunt pedes: penè effusi sunt gressus mei quia zelaui super iniquos pacẽ peccatorum videns. Quia nõ est respectus morti eorũ (parece que los ha oluidado la muerte, y que les tiene respecto) nec firmamẽtũ in plaga eorũ. Non est firmata plaga in eis: statim enim sospitatẽ recipiũt. In labore hominũ nõ sunt: & cũ hominibus nõ flagellabuntur, hoc est, non eis adueniũt aduersa quæ alios homines affligere solẽt; Sed quid ex hoc cõsequaẽ audiamus. Ideo tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua, id est à plãta pedis vsq; ad verticẽ capitis operti sunt iniquitatibus. Prodijt quasi ex adipe iniquitas eorũ. In corde eorũ quasi adeps iniquitas incrassata est; ex qua exteriora peccata prodeunt, atq; nutriũtur, ex nequissimo illo habitu, quem in mente gerunt, nequissimi etiã actus ẽduntur. Transierũt in affectũ cordis. Quasi trãsfugi à Deo, in desideria sua trãsierunt, eisq; tanquã ducibus sacramẽta fecerunt fœderaq; celebrarunt cũ eis, secundũ illud: Pepigerũt fœdus cũ morte & Paul. Ephes. 4. Tradiderũt semetipsos impudicitiæ. Ecce quot mala ex ꝓsperitate cõsequuta sunt. & Ierem. 12. dicitur etiã de is; Plãtasti eos, & radicem miserunt: proficiunt & faciunt fructum, idem est quod supradixit, nõ est firmamentũ in plaga eorũ, propè es tu ori eorum, hoc est. (A pedir de boca todo lo que quierẽ los otorgas.) Longè à renibus eorum hoc est à desiderio & opere. Nec enim bonas sed malas gignunt operationes, sanctifica eos in die occisionis & cõgrega eos quasi gregem ad victimã. Vt D. Thom. docet. 1 2. q. 122. art. 4. ad. 3. in lege veteri dicebantur sanctificari, qui applicabantur diuino cultui. Cædet enim in Dei cultum & gloriã huiuscemodi punitio in die vindictæ. Impinguantur modo impij, vt illo die in honorem iustitiæ Dei mactent. Seruũ mercenariũ cõducis nõ solũ pro victu & vestitu, sed etiã pro stipẽdio pecuniario, fi-

Prou. 30.
1. Tim. 6.
Psalm. 72.
Isaiæ. 28.
Ephes. 4.
Ierem. 12.
D. Thom.
Simile.

lio autē tuo solum victum & vestitum præstas, sed nihil amplius: quoniam omnia bona tua in suam dictionem euentura esse consideras, sic Deus filijs alienis omnia abundanter tribuere solet, suis autē etiā necessaria aliquando deesse permittit. Quoniā omnia bona sua iure hæreditario reseruantur eis, sicut & tu cibum etiam à filio tollis ne ei noceat, cum tamē si inebrietur seruus nihil cures, nō sunt huius mundi delitiæ pro filijs Dei, fortè nociua eis erunt. Vnde Gregorius ait, Misericors Dominus quos tenerè diligit, ab exterioribus separat. & D. August. ait, in nulla re magis iratum contra me Deum sentio, quàm cum ad remum non essem, me ad gubernaculum posuit. Igitur huius vitæ prosperitates, potius signa sunt iræ quā amoris Dei. Quare D. Ambr. cum in domum quandam introijsset ab hospiteq; audiret narrante omnia sibi faustè euenire, nec infirmitas, nec paupertas, nec aliquid triste vnquam sibi accidisse, ait, Egrediamur ex hac domo, neq enim Deus habitat in illa, cumq; ægressus esset corruit domus: & omnia quæ in illa erant perierūt. Ecce assertionem nostram corroboratā his dictis, ex quibus omnibus vltima sequitur ac infertur assertio, quod paupertas melior est omnibus his absolutè, quam D. Thom. multis rationibus loco citato. 3. contra gentes ostendit.

Simile. Gregor. August. Ambros. D. Thom.

VERSVS QVINTVS.

Gressus meos dirige secundum eloquium tuum: & non dominetur mei omnis iniustitia.

Ieremiæ. 10. dicitur; Scio Domine, quia non est hominis via eius, nec viri est vt ambulet & dirigat gressus suos, & Prouerbiorum. 16. Domini est dirigere gressus. Gressus autem sunt animæ voluntates & motus, nā vt ait Gregorius, velle aliquid, iam mente ire est. Ille autem gressibus suæ mentis claudicat, nec directos habet gressus suos, qui in temporalibus veram pacem æstimat esse, qui peccatores tranquillitatem mentis credit habere, qui ad temporalia diuaricat pedem suum, quod Ezechielis. 16. damnatur cum dicitur; Diuisisti pedem tuū omni trāseunti. Hos claudos super muros Hierusalem posuerūt Gebusæi in contemptum Dauid, quod fit cum hominibus temporalibus cupiditatibus astrictis episcopatus ac dignitates, regimenque animarum tribuuntur in despectum Christi filij Dauid. Talem enim claudicationem aberrationemq; mentis, petit ecclesia ïsse amoueri cū dicit; Gressus meos

Ierem. 10. Prou. 16. Gregor. Ezech. 16. 2. Reg. 5.

sus meos dirige secundum eloquium tuum, idest, secundū voluntatem tuam, eo modo loquendi quo verbum in scriptura pro voluntate sumitur: quia est signum voluntatis, cū verbo imperamus quod volumus, quatenus videntes directis gressibus ecclesiā Dei, quæ sponsa Christi est, incedere dicamus illi, illud Cant. 7. Quam pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia Principis! Norma autē qua dirigi debent hominis Christiani gressus charitas est, vt supra explicatū dedimus, cum ergo operibus charitatis calciati apparent affectus, pulchri sunt gressus ecclesiæ, quæ filia Principis vtriusque seculi est, vel filia nobilis, vt Hebræa verba sonāt. Vera quippe nobilitas est infirmorum indigentijs compati, sicut ipse filius Dei & Dauid infirmitates nostras tulit, sublimemq; naturam humili iungēs humiles ac pauperes elegit, eos ad alta diuinaq; euexit, sic anima Christiana regali exorta progenie nempe diuina (genus quippe summus Dei ait Paul.) egenis paruulisq; communicare dedignari non debet, talesq; gressus tunc elegantes venustique coram omnium oculis apparebunt. Cant. 7.

Secundò, quia gressus mentis proni sunt ad ambulandum per viam peccatorum nisi adiuuentur à Domino, secundum illud Genesis. 6. Omnis cogitatio hominum prona est ad malum ab adolescentia sua: ideo Dei adiutorium postulat dicens; Gressus meos dirige &c. Quod Isaiæ. 30. vaticinatur dicens. Erunt aures tuæ audientes verbum post tergum momentis, hæc est via ambulate in ea, & non declinetis ad dexteram, nec ad sinistram, quod in paralytico illo quem Ioan. 5. sanauit Dominus expresit, nam postquam ei vis ambulandi restituta est, quasi iam directos haberet gressus, ad templum, vt Deo gratias redderet, pergit. Genes. 6. Isaiæ. 30. Ioan. 5.

Vel tertiò sic. Christus in præsenti vita in seipso omnis virtutis specimen dedit, & imitandum se à nobis prædixit. Sic ergo dicere Chrō gressus meos dirige, id est acsi posceret dicēs, me tuorū operū imitatorē fac esse; id docet D. Grego. 16. mor. c. 36. in illud Iob 23. Vestigia eius sequutus est pes meus, dicēs; Quasi naq; quidam gressus Dei sunt operationes eius quibus bonusquisq; malusq; regitur: iusti iniustiq; suis ordinibus disponunt; quibus quisq; subiectus ad meliora quotidie ducit & auersus ad deteriora ruit, de quibus nimirū gresibus ꝓpheta dicebat Psal. 67. Viderūt ingressus tuos Deus. Itaq; cū virtutē lōganimitatis & pietatis Dei intuemur & intuētes imitari cōtēdimus, quid aliud q̄ gressum eius vestigiaq; Gregor. Iob. 23. Psalm. 67.

 imita-

imitamur. Iam enim per fidē apertè videmus, quod mediator Dei & hominū begninus est ad tribuendū, humilis ad sustinendū, patiens ad exemplum præbendum: cuius exemplum Psalmista sibi ad imitādum proponit. Vt quidquid in hac vita ageret, ad imitationis illius vestigia ligaret: ideo orās dicit; Gressus meos dirige secundum eloquium tuum, hæc Grego. Et tunc animæ talium operum, imitatrici etiam illud cantari poterit, quod supra retulimus.
Cant. 7. Quā pulchri sunt gressus tui in calceamentis filia Principis! Habebit enim tunc calceatos pedes in præparationē Euangelij pacis, vt
Ephes. 5. dicitur Ephes. 6. hoc est præparatos habebit affectus ad imitandā euangelicam pacem quam Christus Dominus verbo & exem-
Deut. 33. plo docuit, diceturque ei illud Deutero. 33. Ferrum & æs calceamentum eius. Nam qui affectus suos in Christi imitationem dirigit, ferreos habebit animæ pedes. Ita vt posit ambulare super aspidem & Basiliscum & conculcare leonem & draconem, vt dicitur
Psalm. 90. Psalm. 90. (Et non dominetur mei omnis iniustitia) id est, nulla iniustitia, nam negatio præposita omnia negat & quidquid post se inuenit destruit & eius oppositū ponit, vt dicunt Summulistæ, & sicut iustitia solet sumi generaliter pro omni virtute: ita & iniustitia pro omni vitio. Ita quod vellit dicere, nullum mihi dominetur vitium, non dicit insit, hoc enim impossibile est, sed ne domi-
Roma. 6. netur postulat, vt docet Pau. Nō ergo regnet peccatum in vestro mortali corpore, non dicit non sit, sed non regnet, quia nulla ei nocebit aduersitas, si nulla dominetur iniquitas, de quo consule quæ supra tracta. 5. super. 5. octona. diximus.
Vel secundò per omnem iniustitiam, fomitem intelligit, qui occasionalis causa omnium malorum est, quem petit non dominari in virum, hoc est rationē mētis, sed vt subter nos sit appetitus no-
Gene. 4. ster & nos dominemur illius.

VERSVS SEXTVS.

Redime me à calumnys hominum, vt custodiam mandata tua.

NON minimum præstat impedimentum exquirentibus veritatem malorum calumnia, qui semper in bonos conuitia iactant, atque eis falsa imponunt crimina, quibus eorum bona fama denigretur, authoritasque coram hominibus minuatur. Quæ cernens Propheta no flen, cum virtutis gradus ascendere cupisset, cum in ipso primo gradu pedem fixisset, statim ad-

tim aduersus malorum calumnias se protegit, dicendo. Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me Domine libera anima mea à labijs iniquis, & à lingua dolosa, & cum quæreretur, quid sibi ad linguam dolosam, & cur tantopere eam timeret, subiungit tanquam rationem reddens. Ideò à labijs iniquis in tribulatione positus posco, vt protegar: quoniam sunt sagittæ potentis acutæ cum carbonibus desolatorijs. Vnde Prou.25. Iaculum & gladius, & sagitta acuta, homo qui loquitur cōtra proximū suum falsum testimoniū. Quare Eccle.26. dicitur; A tribus timuit cor meum, & in quarto facies mea metuit, delaturam ciuitatis & collectionem populi, (id est, cōspirationē vel coniurationem communitatis) & calumniā mēdacem, super mortem autem omnia grauia, has calumnias, cum patitur iustus in periculo magno cōstituitur, vt patet de Ioseph & Susanna. Quorū vterq; ob falsas calumnias periculo mortis ex positus est, nulla enim pestis efficacior ad nocendum, quā familiaris inimicus, ait Hieronymus. Vnde diabolus, & primū parentū & Iob, cum proprijs vxoribus ad tentandū aggressus est, & discipulus qui simul cū Domino capiebat cibos: eius proditor fuit. Vnde & ipse Dominus tanquam grāde malum futurū dixit; Inimici hominis domestici eius. Olim in Prouer. dicebatur; Deus est homo homini, hoc est, sicut Deus hominibus necessaria prouidet: ita homo homini in adiutoriū deberet esse tanquā alter Deus; modo autē dicitur, lupus est homo homini, nō Deus, sed diabolus, & satan: aduersarius & calūniator, nō Deus indigentijs suis prouidens, sed lupus honorē omniaq; bona sua deuorās, ac dilacerās. Quare optimè iustus petit se redimi à calūnijs hominū, tanquā à tyrānide quā Domini supra mancipia exercere solēt, se poscit redimi ne impedimēto sibi sint, ad custodienda mādata Dei, bellum quippè semper est inter bonos & malos, licet Deus cōuertat in bonum iustorum. Quoniam diligentibus Deum omnia cooperantur in bonūm. Sic Eccle.33. Contra malum bonū est, & cōtra mortē vita, sic contra virū iustū peccator; Nam sicut ex bono, & ex vita multa bona oriūtur sic ex persecutione peccatorū, merita accrescunt iustis, & aliquādo eorū iniusta persequutio eos ne corruāt tenet, nec enim (ait Aug.11.de Ciuit. Dei. c.18.) Deus vnum nō dico Angelorū, sed vel hominū creasset quē malū futurū esse præsciisset, nisi pariter nosset, quibus eos bonorum vsibus commodaret, nisi enim hoc intelligere vellet

Psal.119. Prou.25. Eccl.26. Hierony. Prouerb. Eccl.33. Augu$t.

sapiens non diceret; Contra malum bonum, & contra mortē vita sed ē diuerso, contra bonum malum, & contra vitam mors: sic & contra virum iustum peccator qui eum tanquā mors & malū in perditionem mittit, nunc autē dicit, quod sicut bonū malo obstat, & vita morti, sic & peccator in causa est aliquādo ne iustus peccet
Prou. 14. aut mortem incurrat. & Prou. 14. dicitur; Ambulans recto itinere & timens Deum despicitur ab eo, qui infami graditur via.

Alij de prælatis hoc intelligunt, qui à calumnijs & litibus temperare debent, vt Dei obseruent mandata, sunt enim veluti captiui & serui, cum temporalibus vacant, qui ad spiritualia munera asciti sunt, nam spiritualia totum vendicant prælatum. Vnde & Petrus alios constituit ad dirimendas lites, si quæ orirentur, vt totus verborum prædicationi deditus esset, sicut habetur in itinera-
Actor. 6. rio Clemētis; sic etiā dixerūt Apostoli Actor. 6. Non est æquum, nos derelinquere verbum Dei & ministrare mensis. & Paulus
1. Cor. 6. 1. Cor. 6. ait, Secularia iudicia si habueritis, cōtemptibiles qui sunt
Exo. 18. inter vos: illos constituite ad iudicādum. & Exod. 18. dixit Iethro Moysi; Stulto labore consumeris, & post; Esto in populo in his, quæ pertinēt ad Deū. Quare alij sic legunt hoc carmē inter quos
Caietanus Caie. Reddime me à lite Adam, quod est nomē hominis assumpti
1. Cor. 15. de terra, vt Paulus docet, dicens; Primus homo de terra terrenus, nos autem secundi hominis sumus filij, quem Paulus dicit de cœlo cœlestem. Quare cœlestia tantum munia subire debemus re-
Deute. 22. lictis terrenis: nec indui oportet ministros Dei tunica ex lino & lana contexta.

VERSVS SEPTIMVS.

Faciem tuam illuminā super seruum tuum: & doce me iustificationes tuas.

Hic petit illustrationem fidei, quæ necessaria est ad salutem. Quoniam cum res creatæ, aliæ alijs subordinatæ sint, hinc est quod perfectio naturæ inferioris non consistit solum in his, quæ ex propria natura ei conueniunt: sed etiam in eo quod participant à superiori natura, patet in aqua cui duplex conuenit motus, alter in centrum ex propria grauis natura, alter fluxus & refluxus, secūdum quod lunæ subordinatus est, eodē modo terræ proprium est descendere, secundum propriā naturā, quia grauis est, ger-

est,germinare autem secundũ quod naturę superiori,hoc est Soli, subiecta est,sed natura rationalis sola (comprehendendo etiam Angelos) soli Deo subordinatur (vt supra tractatu quinto docuimus)igitur perfectio eius non solum consistit in naturalibus proprijs,sed etiam in illis quæ à Deo,cui soli immediatè subest, participat. Quare non est perfecta in sola cognitione naturali, nisi aliquid supra naturam à Deo, cui subest,communicet, sed scientia humana absque doctore non acquiritur, multo minus diuina & supernaturalis,cuius solus Deus doctor est,secũdum illud Ioan.6. Omnis qui audit à patre & didicit venit ad me. & Isaiæ. 54. Dabo filios tuos doctos à Domino. Quare hoc lumen supernaturale fidei hic poscit propheta.Hoc enim lumen est faciei eius, quo illum secundum quod finis supernaturalis est cognoscimus, & talis perfecta cognitio in faciali visione consistit cuius aliquod initium est fidei cognitio. Vnde Paulus. Quoniam Deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiæ claritatis Dei in faciem Christi Iesu, hoc est, ille qui verbo suo diuisit lucem à tenebris: etiam ipse in cordibus nostris lumen fidei infudit, quo faciem Christi eius possemus agnoscere. Vide D.Tho.2.2.quæst.2.articulo.3. Ioan.6. Isaiæ.54. 2.Cor.4. D.Tho.

Sed quoniam iam in secundo versu huius octonarij dixerat, quod fides illuminat corda,idem lumen modo poscit, sed extensius vt extendatur ad opera, & iustitias Dei explendas,est enim scientia operis distincta ab alia. Quare Dominus Matth.vlti.bis. docere præcipit Apostolos gẽtes dicẽs; Docete gentes baptizantes,docentes eos seruare omnia quæ præcepi vobis. Qui enim audiunt licet memoria teneant quod audiũt, nequaquã didicisse putandi sunt:nisi faciant quod audiunt,veritatis enim hoc verbũ est; Omnis qui audiuit à Patre, & didicit venit ad me, qui ergo non facit, hic non venit, non didicit, vt ait hic D. August. Quare totiens repetit hanc petitionem, doce me iustificationes tuas, ad insinuandum ardens desiderium obseruandi ea. Nam scriptum est Ecclesiast. 3. Quæ præcipit tibi Deus illa recogita semper, & insuper vacuis rebus nolli scrutari multipliciter;non enim sufficit illuminatio veritatis sine operatione virtutis: quoniã ex operibus innotescit quantum homo in sacra Scriptura profecerit. Matth.vlt. Ioan.6. August. Eccl.3.

At vero quoniam apud Hebræorum phrasim faciem ostendere,est beneuolum beneficumque se præstare, secundum illud

Exod. 33. quod Moyses petebat Exodi. 33. vt ostenderet Deus sibi faciem suam, hoc est, quod cum se ostendisset iratum contra populum propter idololatriam, iam sibi placatum fore poscit, ostendendo faciem sibi, id est, signa beneuolentiæ. Eo modo loquendi, quo nos dicere solemus ei, quem placatum nobis volumus, (volued
Cant. 2. me aca esse rostro.) Vnde Sponsus; Ostende mihi faciem tuam, sicut è contra auertere faciem est iratum se Deum demonstrare
Iob. 13. cõtra aliquem, secundum illud Iob. Cur faciam tuam abscondis, & arbitraris me inimicum tuum? Cum hoc ergo ita sit, postulare, vt Deus illuminet faciem suam super eum: est petere, vt sibi placatum, ac beneuolum vellit esse. Vnde versu sequenti, lachrymis intendit eum placare cum dicit; Exitus aquarum deduxerũt oculi
Psal. 66. mei, sic Psalmo. 66. Deus misereatur nostri, & benedicat nobis: illuminet vultum suum sic per nos, & misereatur nostri.

Vel tertiò per faciẽ Dei intellige effectus suæ bonitatis, quam super nos illuminat, quando plenam sui notitiam communicat
Richardus nobis, quem sensum Ricardus docet, dicens; In facie omnes sensus corporei abundant, suam ergo faciem Deum ostendere, est plenam sui notitiam mentis oculis infundere. Quid est ergo faciem tuam illumina, nisi ostende mihi sapientiam tuam, ne errem, misericordiam, ne desperem? Doce iustitiam tuam, vt non præsumam: innotescat mihi bonitas tua, vt te amen in donis tuis: innotescat mihi passio tua, ne succumbam in malis meis. Et attende quod dicit; Super seruum tuum, vbi multa genera seruitutis ostendit, quosdam enim seruos efficit ipsa eorum natura (ait Richardus) quosdam belli necessitas, alios humilitatis magistra charitas; seruiam ergo creatori meo iure conditionis, obsequar regi meo; ex reuerentia maiestatis, subijciar saluatori meo, ex debito charitatis. Quantum apud eum possit voluntaria seruitus intelligo, & idcirco magna petens, humilitatis meæ obsequium humiliter recolo, & dico; Faciem tuam illumina super seruum tuum. Patet quod fortiter se vendicat à seruitute peccati, qui se non dubitat vocare seruum Dei.

(Et doce me iustificationes tuas.) Me, inquit, non dico diabolum non Angelum. Quia his ille semel reprobatus informari non debet: nec ille in bonis confirmatus indiget istis doceri. Alij per faciem intelligunt Christum qui facies Dei est, de quo supra versu secundo octonarij octaui.

VERSVS

VERSVS OCTAVVS.

Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: quia non custodierunt legem tuam.

HIc fatetur se pœnitere tam de suis, quam de aliorum erratis. Vera quippè pœnitentia est (ait hic Hieronymus) iugiter fletibus commissa diluere, & abluta non iterare Threno. 3. dicitur; Diuisiones aquarum deduxit oculus meus, in contritione filiæ populi mei, super quo loco D.Greg. 3. past. & super septem Psalmos pœniten. Psal. 101. docet, quod in verè pœnitentibus, tanta debet esse abundantia lachrymarum, vt diuidantur sicut aquæ diuiduntur ad irrigandum diuersas terræ partes, secundum industriam hortulani, nam tunc diuisiones aquarum deducimus, cum singulis peccatis seorsum lachrymas damus. & Hest. 14. legitur, quod ipsa regina omnia loca, in quibus lætari consueuerat crinium laceratione compleuit. Et sicut Pharmacapola, & Pigmentarius, ex diuersis hortis herbas colligunt, quas ibi sciunt nasci esseque contra malos humores & vulnera proficuas intelligunt, easque tundunt in mortariolis, atque ex eis vel fomēta & emplastra, vel succus, quibus euacuationes fiant conficiunt: sic peccator recogitare debet loca in quibus commoratus est, atque peccata quæ ibi commisit in mētem reuocare, in tali ciuitate hoc feci, in tali domo talia verba loquutus sum, vel tale desiderium habui, ac omnia hæc in mortariolo cordis sui, per contritionem tundere ac conterere: lachrymisq; suis liquefacere, ac diluere, & bibere talem amarum potum cum fletu, vt sic purgationem peccatorum suorum faciat, & dicat cum Ezechia Rege. Cogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ, talem potum hauriuit, Petrus, Magdalena, ac cæteri peccatores, quo sani effecti sunt; sed hæc medicina continua, ac diuturna debet esse ex necessitate, vt nunquam peccatum placeat, ex bene esse, vt semper displiceat sitque tempus per singulos dies decretum, ad deflenda crimina, vt Psal. 6. Per singulos dies lachrymis meis stratum meum rigabo. & D.Petrus ad galli cantum quotidie surgebat, ad deflendum peccatum suum. Thren. 2. Deduc quasi torrentem lachrymas, per diē ac noctem non des requiem tibi, nec taceat pupilla oculi tui; Per diem ac noctem, id est continue, nam sicut cum Psal. 29. dicitur; Ad vesperam demorabitur fletus, significatur, quod nō erit diuturnus:

Hierony. Thren. 3. Gregor. Hester. 14 Simile. Esa. 38. Psal. 6. Thren. 2. Psal. 29.

turnus:ita cum dicitur; Per diem & noctem, significatur cõtinuatio, vt est illud Horatij in arte Poetica.

Horatius.

Vos exemplaria Græca nocturna versate manu:
Versate diurna.

Deut. 28. Deuter. 28. Timebit nocte & die, & non credes vitæ tuæ, mane dices; Quis mihi det vesperum? & vesperi, quis mihi det mane? Per vespere, & mane intelligitur dies ac nox per sinedochem, secundũ illud; Factũ est vespere & mane dies vnus. Continuus ergo dolor deberet esse super peccatũ mortale cõtra Deũ cõmissum. Sed quia in actu fieri non potest propter alia occurrentia ad quæ animus debet attendere, satis est vt in habitu id habeat, hoc est paratus sit atque habituatus vt sibi semper displiceat peccatũ, cum memoriæ occurrerit licet hoc non necessariũ sit vt diximus, sed maximè cõgruũ atq; cõueniens, post primã displicentiã, quæ expressa debet esse peccati mortalis commisi, vt Theologi docent, in materia de pœnitentia, per illam enim deletur peccatũ, sed quod necessarium semper est, quod nunquã placeat peccatũ. Obseruandũ, duplices sunt lachrymæ, quædã dulces, quædã amaræ, dulces illę sunt quæ ex deuotione & affectu animi effunduntur. Quales erãt illæ, quas D. Aug. effundebat cũ Deo in cõmunibus officijs psalleret, vt ipse lib. confess. fatetur, dicẽs; Flebã autẽ vberrime in Hymnis, & Canticis suaue sonãtibus Ecclesiæ vocibus vehemẽter affectus, & fluebant lachrymæ & bene mihi erat cum illis. Aliæ sunt lachrymæ amaræ, quales pro peccato funduntur, vt D. Petrus post peccatũ egressus foras fleuit amarè. Has debet peccator in abundãtia emittere, & dicere; Exitus aquarũ, vel, riuos aquarũ, vt alij legũt, deduxerunt oculi mei, (ha se de hazer fuentes y arroyos.) Secũdũ illud Iere. 9. Quis dabit capiti meo aquã, & oculis meis fontẽ lachrymarũ? Desiderabat in seipso fontẽ habere, à quo lachrymæ abundanter effluerent, quibus & peccata sua delerentur, nam peccator in seipso habet profundissimum puteum, à quo lachrymarum riuos educere possit, nempe altissima, consideratio peccati mortalis contra Deum commissi. Ex hoc enim quod peccatum est contra Deum qui infinitus est, quandam etiam infinitatem communicat, ex qua dignus sit vt infinitè de eo doleat, qui commisit, ac proinde, si infinito tẽpore duraret pœnitens, & per totã vitam de peccato pœniteret, non maiora, quàm quæ peccato debentur, solueret.

Gen. 1.
August.
D. Petrus.
Ierem. 9.

solueret. Ex hoc enim puteo riuos illos lachrymarũ Magdalena deduxit, quibus pedes Domini abluit, quæ cum ex profundo corde deducuntur totam lauant animam, & cum per fontes oculorum exeunt iam mundæ veniunt, & lauare pedes Domini possunt, quoniam iam à profundo vsque ad summum animam lauerunt, cum ab imo cordis exeuntes totam mundauerunt animam, secundum illud Psal. De profundis clamaui ad te Domine. Hæ autem lachrymæ inuisibiles sunt aliquando, nempe quando anima vere dolet displicentq; illi maxime peccata fundunt enim aliqui Christiani faciles ac superficie tenus lachrymas, quæ cum ex intimo non procedant nec lauant animam, nec mundæ sunt, ac proinde nec ad pedes Dominicos lauãdos dignæ. Quãdo autẽ ex profunda cõsideratione, ac displicentia peccatorum per oculos defluunt, iam habet pœnitẽs irriguum inferius, & superius, quod Axa filia Chaleb suspirans in asina, postulauit à patre suo, anima in corpore suspiria emittens, si has duplices lachrymas internas, & externas accipit, etiam & duplex irriguum inferius & superius habet; quo terram arentem & sterilem, qualis est peccatoris anima, fœcundet ac feracissimam reddat. Hæ lachrymæ peccata diluunt, ita vt amplius à Deo non legantur, quod Dominus insinuauit Ioan. 8. cum peccata hominum, digito, scribebat in terra. Nam ea quæ in puluere scripta sunt, si aqua abluantur delentur, & absterguntur, vel si insufflentur etiam cooperiuntur, sic peccata quæ Deus contra nos scripta reseruat, vna lachrymula diluuntur si ex corde procedit, vnoq́ue suspirio propelluntur tãquam à vento: ita vt amplius nõ legantur à Deo; Nam peccati super quod gemitus emittit peccator, obliuiscetur Deus, vt dicitur Ezech. 18. & Isaiæ. 1. cum Dominus pœnitentiæ opera docuisset, dicens; Lauamini mundi estote, &c. Subiungit dicens; Si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur, & si fuerint rubra quasi vermiculus velut lana alba erunt. Non quod ipsa peccata vnquam munda sint, sed quod peccator qui flet peccata ab inquinamento eorum mundus euadit, nec peccata per se placent Deo, sed peccata per pœnitentiam deleta, hoc est dicere; Si Deo displicet peccatum: placet tamen ei dolor de peccato. Quare talia peccata in honorem eius cedunt, cum ipse deleuerit, & flentem pro ipsis, & fletus peccatorum admittens. Vnde cum deformis, ac fœda ad pedes Domini Magdalena accessisset, lachrymis ita abluta

Lucæ. 7.
Iosue. 15.
Figura.
Ioan. 8.
Ezech. 18.
Esa. 1.

ita abluta ac formosa effecta est, vt iam ad caput Domini sicut altera Ruth euehi meruerit.

Simile. Richar. Solent agricolæ, ait Richardus, siccitatis tempore fontium riuulis terram rigare, ne ariditate nimia semina nequeant multiplicari, terræ commendata. Ad horum imitationem Psalmista imbre gratiarum tardante descendere, operum suorum fructus lachrymarum vnda non negligit infundere. Sciendum tamen est, ait, quod aqua quæ in locis sublimibus oritur, facilè iuxta deducentis votum, ad humiliora quæque loca irriganda deriuatur, quæ autem in imo desluit, ad fundenda eminentia non facilè assurgit: sic nimirum desideriorum vena, quæ in infimis labitur, ad sublimia appetenda non attollitur, & qui non nisi terrena appetit cœlestia desideria nescit. Vis & tu ad prophetæ similitudinem, aquam hanc salubrem deducere? memineris sublimia cōcupiscere, & humilia de te sentire. Tunc facile est de desideriorum tuorū collibus, ad deuotionis tuæ vallem compunctionis fluenta discurrere. (Hæc Richardus.) Nam sicut duplex est aqua, alia pluuialis de cœlo, alia quæ in ipsa terra nascitur. Ita est duplex aqua lachrymarum, pluuiales, nempe lachrimæ quæ veniunt pro desiderio cœlestis patriæ, & aqua fontis, vel fluminis, hoc est lachrymæ emissæ pro amisione terrenorum. Primæ lachrymæ sunt fœcundæ, & non aliæ, nam Philosophus. 7. de animalibus dicit; Quod

Aristot. aqua pluuialis magis est fructifera, & magis conuenit plantis quā aqua fontis vel fluminis, & nihil vniformiter bene crescit, nisi

Psal. 79. aqua pluuiali imbibatur. Vnde Psal. 79. Cibabis nos pane lachry-

Richar. marum. Deducitur ergo aqua ab oculis (ait iterum Richardus) quando alternis vicibus nunc hæc nunc illa fletu culpa diluitur. Cum vicissim modo pro hac, modo pro illa gratia fletus effunditur. Deducit aquam, qui nunc sua, nunc aliena deflet delicta: vel qui nunc pro sua, nunc pro aliena compungitur miseria. Diuidit aquam, qui quandoque luget mala, quæ committit, quandoque bona quæ omisit. Diuiditur aqua, quando vicissim, nūc pro metu infernalium tormentorum: nunc pro desiderio lugetur cœlestiū gaudiorum. Iusti quippè, & mala præsentia, & cœlestium bono-

August. rum dilationem lugent. Ideo quippè (ait D. August. de sermone Domini in monte) tertiæ beatitudini, nempe; Beati qui lugent, respondet donum scientiæ, nam ex hoc quod iusti per donū scientiæ intelligunt mala præsentia, & bona futura ad quæ consequēda

impedi-

impedimento sunt instántia, lugubres ac tristes incedunt, lugent etiam sua peccata & aliena. Vnde Ezech. 9. præcipitur viro indu- Ezec. 9. to lineis, vt signaret Thau super frontes virorum gementium, & dolentium super cunctis abominationibus, quæ fiebant in terra. & Psal. 41. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac no- Psal. 41. cte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus. Quando ergo & mala præsentia, & bona futura lugemus habemus irriguum superius & inferius, quod filia Chaleb postulauerat. Bene ergo, Iosuæ. 15. ait Psalmista. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei. Sed quæ est causa tanti fletus? ait Richardus. (Quia non custodierunt le- Richardus gem tuam.) Væ mihi misero, cui quotidie dolere incumbit & flere, non solum pro eo Domine, quòd oculi mei non custodierunt legem tuam, sed eo vel maximè, quod necdum custodiunt. Verumtamen hoc mirum est cur non maluit dicere, quod non custodiui legem tuam, sed quia non custodierunt legem tuam. Attamen si diceret ego non custodiui, voluntatem vtique culparet oculorum. Itaque culpa increpatur & solummodo defletur, quid est igitur culpam oculorum deflere, nisi quod in discretione errasset, hæc gemendo defleret? Tunc enim oculus peccat, quando discretionis iudicium errat, oculum ergo offendere est ex intentione bona, sed parum discreta in aliquod malum incidere.

Sed aliqui de alijs intelligunt, nimirum cum dicitur, quia non custodierunt legem tuam subintelligit peccatores. Oculi enim viri iusti deducunt lachrymas propter transgresiones peccatorum, quomodo de Samuele legimus, quod lugebat Saul 1. Re- 1. Reg. 15. gum. 15. Nam charitas non gaudet super iniquitate. Sed po- 1. Cor. 13. tius dolet, & vera iustitia habet compasionem, sicut & falsa dedignationem, vt ait Gregorius, & Christus Dominus videns Gregor. ciuitatem fleuit super illam. Et hic est panis, quem manducant Dei ministri, secundum illud Psal. Surgite postquam sederitis, Psal. 126. qui manducatis panem doloris, nam peccata populi comedunt Osea. 4. sacerdotes, quare & ea deflere debent. Vnde dicitur; Inter Ioel. 2. vestibulum, & altare plorabant sacerdotes, ministri Domini dicentes; Parce Domine, parce populo tuo, & ne des hæreditatem tuam in perditionem, (toda su vida andan llorando duelos agenos.)

Mm DECI-

DECIMVS OCTAVVS OCTONARIVS.

צ

1. Zadi. Iustus es Domine: & rectũ iudicium tuũ.

2. Zadi. Mandasti iustitiam testimonia tua: & veritatem tuam nimis.

3. Zadi. Tabescere me fecit zelus meus: quia obliti sunt verba tua inimici mei.

4. Zadi. Ignitum eloquium tuum vehemẽter: & seruus tuus dilexit illud.

5. Zadi. Adolescentulus sum ego & cõtemptus: iustificationes tuas non sum oblitus.

6. Zadi. Iustitia tua iustitia in æternũ: & lex tua veritas.

7. Zadi. Tribulatio & angustia inuenerunt me: mandata tua meditatio mea est.

8. Zadi. Æquitas testimonia tua in æternum: intellectum da mihi, & viuam.

INCIPIT TRACTATVS DECIMVS OCTAVVS.

VERSVS PRIMVS.

Iustus es Domine: & rectum iudicium tuum.

Induit personam magnę perfectionis.

N hoc decimooctauo octonario Propheta induit personam tantæ perfectionis, vt afflictus non solum constans sit, sed affligatur, quia se affligentes obliuiscũtur legis Dei. Quæ persona explicatur in tertio versu

verſu cum dicitur; Tabeſcere me fecit zelus meus: quia obliti ſunt verba tua inimici mei. Vel anguſtatores mei, vt legit Caietanus ex Hebræo. Vbi clare explicatur tantæ perfectionis zelus, vt non doleat de proprio malo. Sed quia inimici deſpiciant legem Dei. Talis fuit zelus Heliæ cum dicebat. 3. Regum 19. Zelo zelatus ſum pro Domino Deo Iſrael: quia dereliquerunt pactum Domini filij Iſrael: prophetas tuos occiderunt gladio, & altaria tua ſuffoderūt, & derelictus ſum ego ſolus, & quærunt animam meam, vt auferant eam. Eſt autem cauſa tanti zeli huius, iuſtitia, veritas, & puritas diuinorum præceptorum, nam tam munda, tam iuſta, tam vera mandata deſpici, magnæ triſtitiæ, ac pijſsimi zeli cauſa eſt. Quanto enim melior res eſt, quam indigne pati videmus, tanto vehementius aduerſus inflictores accendimur. Litera autem, quæ huic octonario additur eſt, Zadi, vel Sade, decima octaua in ordine, quæ interpretata dicitur conſolatio vel iuſtitia, hoc enim maxime mœrorem temperat iuſti, quod omnia à diuina prodeunt iuſtitia, in ipſamque tandem reducenda ſunt, cum iuſtitia ſit principium & finis viarum Dei, vt ſtatim videbimus, & quod afflictiones quas patitur ab ipſo Deo permittente, & ordinante ſunt, quas ideo æquo animo fert. Vnde Iob ſexto. dicitur; Et qui cœpit ipſe me conterat ſoluat manum ſuam & ſuccidat me. Et hæc mihi ſit conſolatio, ſi affligens me doloribus non parcat, nec contradicam ſermonibus ſancti. Solatium iuſtis eſt ſi afflicti à Deo patienter ferant manum eius, nec eius iuſtitiæ contraire velint. Quod Iob de ſeipſo fatetur confundens Eliphaz, qui eum impatientiæ, ac iræ contra Deum arguerat. Vel vt Diuus Gregorius, in illo loco docet. In hoc iuſti conſolantur afflicti, quoniam in præſenti vita puniri indicium eſſe ſolet, quod non ad futura reſeruentur ſupplicia. Hinc illa ſanctorum vox; Domine, hic ſeca, hic vre, vt in æternum parcas. Conſolantur etiam & de diuina miſericordia, qua afflicti liberantur à miſeria ſecum conferentes illud Pſalmi ſeptuageſimoſexto. Nunquid obliuiſcetur miſereri Deus: aut continebit in ira ſua miſericordias ſuas? & etiam conſolantur de ſpe veniæ: quoniam omnibus verè pœnitentibus plena promittitur, & datur venia, ſecundum illud Ezechielis decimooctauo. In quacunque hora ingemuerit peccator, omnium iniquitatum eius non recordabor.

Caietanus

1. Reg. 19.

Iob. 6.

Gregor.

Pſal. 76.

Ezech. 18.

Qui enim seipsum pro peccato punit sufficienter, amplius non punitur à Deo. Quoniam Deus non punit bis in in idipsum. Præstolatio etiam gloriæ magnum iustis solatium esse solet, in memoriam reducentes illam Domini sententiam; Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Denique ipsa Dei iustitia magna
Ambros. probis consolatio est, considerantes, vt hic ait Ambrosius, quoniam sicut Deus est vltor culpæ, ita moderator est pœnæ: sicut vindex est peccatorum, ita remunerator est virtutum, qui sinit nos sæpè tentari volens iustè præmia dare.

Vel post exitum lachrymarum consolatur iustus. Quoniam
Tob. 3. vt dicitur Tobiæ. 3. Deus post tempestatem tranquillum facit, & post lachrymationem, & fletum exultationem infundit. Denique commune proloquium est; Post nubila Phebus. Dicit ergo iustus zelo iustitiæ Dei accensus. Iustus es Domine & rectum iudicium tuum. Acsi diceret. Quid mirum, si mea ac aliorum peccata defleam, cum sciam te non solum misericordia (qua sibi blandiuntur impij) sed & iustitia præditum esse, rectaque iudicia à te prodire, sicuti similes fructus à simili producuntur planta, vt ab oliuarum arbore oliuæ oriri solent: ita à te iusto Deo, iusta etiam iudicia prodeunt, quibus omnium errata æquo pondere punire non desinis, teste Beato *Iob*
Iob. 9. qui dicit; Verebar omnia opera mea sciens, quod non parceres delinquenti.

(Iustus es Domine, & rectum iudicium tuum.) Iustus à iusti-
D.Tho. tia dicitur; Quærit autem Diuus Thom. 1. parte quæstione. 31. an in Deo sit iustitia. Et per hanc respondit distinctionem. Duplex est iustitia altera commutatiua: altera distributiua, commutatiua præsupponit debitum, vt quando pro eo quod recepi, remanet in me obligatio, vel reddendi, vel soluendi, quod fit per contractus omnes, qui inter homines in vsu sunt, vt do, vt des: facio, vt facias. Vnde. ff. de verborum obligationibus. dicitur; Contractus est vltro, citroque obligatio, vt patet in emptionibus & venditionibus. Hæc autem iustitia non est in Deo. Quoniam, nec vlli debitor est, nec ab alio accipit ali-
Rom. 11. quid, secundum illud Romanorum. 11. Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Non enim quisquam suo munere, obligationem reddendi imponit Deo, sed potius ipse omnibus affluenter tribuit. Est altera iustitiæ pars, quæ distributiua dicitur, & est

propria principis ac gubernatoris, qua bona communia subditis distribuit, secundum cuiusque proportionem. Hanc autem distributiuam iustitiam in Deo ponimus, qui tanquam omnium rerum moderator, omnibus tribuit, secundum quod cuiusque rei natura seu conditio efflagitat. Vt v. g. orbibus suum motum, homini animam rationalem & corpus ad illius operationes aptum: cæteris rebus suos instinctus, quibus naturales suos fines assequantur ad quos, natura ipsa, propensæ sunt: secundum quod sapientissime docet Diuus Dionysius capite. 8. de diuinis nominibus, dicens; Oportet videre in hoc esse veram Dei iustitiam, quod omnibus tribuit propria, secundum vniuscuiusque existentium dignitatem, & vniuscuiusque naturam, in proprio saluat ordine, & virtute. Hæc Dionysius. Homini quidem rationis vsum tribuit, & non bruto, quia id vnius natura poscit non alterius, hanc ergo distributiuam iustitiam, in Deo asserimus. Sed quoniam quælibet iustitia nonnullam rationem debiti includit, operæpretium erit ad huc secundum eiusdem Diui Thomæ doctrinam aduertere, quod dupliciter hæc ratio debiti in Deo considerari potest, vel respectu suæ bonitatis, quoniam sic condecet ei, vel respectu creaturæ quoniam id eius conditio poscit. Licet hæc secunda ratio debiti ad priorem reducatur: quoniam id vnicuique rei debitum est, quod diuina sapientia disposuit sibi conuenire. Quare omnia tandem in Deum reducuntur, & vt ordo quem ipse instituit in rebus à se conditis conseruetur. Deus autem cum sit vniuersalissimus omnium finis ad nihil aliud ordinatur nisi ad seipsum. Vnde Sapiens Prouer. 16. Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus. Quare vt vrbano, ac proprio sermone loquamur, (hablando cortesanamente.) Non ita propriè dicimus, quod Deus quod debet creaturæ, ei tribuit, sed potius, quod sibi ipsi debet, elargiri, qui talem ordinem ac conditionem rebus à se conditis indidit. Veluti qui rempublicam de nouo instituit, sibi ipsi debet, vt ordinem à se institutum conseruet in ea. Vnde Paulus. Fidelis est Deus seipsum negare non potest. Quare iustitia in omnibus Dei effectibus inuenitur ab ipsaque prodeunt, & in ipsam demum resoluuntur, imo & in ipsis effectibus misericordiæ, Dei iustitia inuenitur, secundum celebrem illam sententiam Diui Anselmi in Prologio capite. 10. vbi sic dicit; Cum punis malos,

D. Dionys. Prou. 16. 2. Tim. 2. Ansel.

iustum est, quia eorum meritis conuenit, cum parcis malis iustum est, quia bonitati tuæ condecens est. Et statim capite. 11. sic ergo nascitur de iustitia tua misericordia, quia iustum est te sic
Sap. 12. esse bonum, vt parcendo sis bonus. Vnde & Sapien. 12. dicitur; Virtus tua iustitiæ initium est, & ob hoc, quod omnium Dominus es, omnibus te parcere facis, virtus tua, id est fortitudo tua iustitiæ initium est, hoc est dicere, quod fortitudo, quæ alios iniustos sænosque facere solet, in te iustitiæ, ac bonitatis initium est, & ob hoc quod omnium Dominus es omnibus te parcere facis, hoc enim boni principis proprium est, vt dominatu, non in sæuitiam, sed in misericordiam vtatur; à iustitia ergo misericordia, ac clementia ortum habent, quod ipsa rerum natura indicat, nam in animalibus videmus fortitudinem, simul cum clementia ac mansuetudine mixtam. Leo fortissimus bestiarum, qui ad nullius pauet occursum, simul clementissimus ac vrba-
Solinus. nissimus est. Solinus de mirabilibus mundi, sic de leone dicit, Leonum clementiæ inditia multa sunt, prostratis parcunt, in viros potiùs quam in fœminas sæuiunt, infantes non nisi in magna fame perimunt, nec à misericordia separantur. Hæc Solinus. Vnde & versus;

Parcere prostratis scit nobilis ira leonis.

Et per oppositum Deus animalia crudelia potestate priuauit, vt patet, de caniculis qui maximè cholerici, ac sæui sunt, sed quia carent viribus latratibus suam sæuitiam manifestant. Ecce iustitiam ac fortitudinem, quomodo misericordiam pariat ac nutriat, nec hoc solum, imo ipsa misericordia nihil aliud videtur esse quam liberalis ipsius iustitiæ, ac copiosa executio. Vt verbi gratia, iustitia exigit, vt omnibus rebus, secundum cuiusque naturam prouideatur, misericordia, id largiter ac affluenter tribuit. Vt quia iustitia Dei præmia bonis decreuit, misericordia talia largitur præmia ac instituit, quæ in infinitum ipsum operum nostrorum valorem excellant, secundum illud Pauli Ro-
Rom. 8. manorum. 8. Non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, hoc est, quod vniuersa congeries operorum nostrorum, secundum se considerata, non adæquant præmium, quod pro eis largitur Deus, quod est ipsemet Deus, omnia infinita superans, ac excellens.

Item

Item iustitia exigit,vt homini suus præstituatur finis, sicut & cæteris rebus, mediaque decernantur ad talem finem congrua, misericordia ei altissimum præstat finem, nempe ipsum Deum, prout in se ipso est: ad quem consequendum, superexcellentia media etiam instituit, nempe gratiam cæterasque supernas virtutes, quibus diuinæ naturæ consortes efficimur, vt dicitur 2. Petri. 1. Ecce qualis, ac quanta in Deo iustitia sit. Quare in vltima retributione, quando Deus illam manifestabit prout iustitia distributiua exigit, omnibus reddet secundum opera sua, atque in hac vita aliquod specimen huius iustitiæ ostendit cum peccatores punit, secundum illud Danielis. 9. Omnia quæcunque fecisti nobis Domine in vero iudicio fecisti; quia peccauimus tibi, & mandatis tuis non obediuimus. Vel rursus cum eos impunitos in hac vita relinquit, vt ad æterna reseruet supplicia, & sic intelligunt nonnulli illud Sapientiæ. 12. Ipsum quoque qui non debet puniri condemnas, hoc est, impium quem ad æternos ignes damnas, non punis hic: quia secundum iustitiæ tuæ ordinem illum correctionis tuæ flagellis nõn cædis, quibus quos diligis castigas, vt resipiscant ne pereant, nam secundum iustitiam Dei non debent illi puniri sicut filij, sed suæ relinqui voluntati, qua in æternum ignem præcipites ferantur, rectè ergo dicit Propheta de Deo; Iustus es Domine & rectum iudicium tuum, quoniam omnia à rectissima prodeunt Dei voluntate.

2. Petri. 1.

Dan. 9.

Sap. 12.

Secundo dico, quod sæpè in Scriptura cum Deus dicitur iustus, sic accipere conuenit, non solum quod in se sit iustus, sed ideo iustus dicatur, quia nos iustos ac probos efficiat, nam quæ Deo & Christo saluatori nostro Scriptura tribuit, omnia ad nos referenda sunt eo quod, non quid Deus in se, sed quid nobis esse soleat scriptura prædicet. Quare illa verba Zachar. 9. Rex tuus venit tibi iustus, sic accipienda sunt, venit vt te iustificet, sola sua gratia per se ipsum. Quo sensu vtitur hoc vocabulo Pau. cum Rom. 3. dicit; Vt sit ipse iustus, ac iustificans, & hæc iustitia, qua Deus dicitur iustus, quia nos efficit iustos, maximè magnificat ipsum Deũ, ipsamq; eius bonitatẽ in infinitum cõmendat. Nam cum virtus & efficacia causæ in effectu cognoscatur, quãto virtus eius ad distãtiores effectus extẽditur tanto maior, ac efficacior erit, sicut ignis, qui longè distãtia comburit, maioris virtutis ac efficaciæ ostenditur:

Zachar. 9.

Rom. 3.

 tur:

tur: quam qui propinqua solum exureret. Cum ergo longo in-
Psal. 118. Lucæ. 15. teruallo ac penè infinito peccator à Deo distet (quia longè est à peccatoribus salus, & filius Prodigus in regionem abijt longinquam) si illos attingit eius bonitas, magnitudini eius maximè attestatur; quàm si iustos, qui sibi propinquiores sunt, saluaret. Vnde D. August. in Manuali capite. 32. sic ait; Cum totus,
August. & summè iustus sis tu, idcirco malis etiam benignus es: quia totus & summè bonus es. Minus nanque bonus esses, si nulli malo esses benignus: melior est enim, qui & bonis simul & malis, bonus est, quàm qui bonis tantum bonus est: & melior est qui malis & parcendo, & puniendo bonus est, quam qui puniendo tantum, ideo ergo bonus es, quia totus & summe bonus es.

VERSVS SECVNDVS.

Mandasti iustitiam testimonia tua: & veritatem tuam nimis.

DIxi iudicia tua rectißima esse, ac æquißima: insuper dico, quod valde, & districtè admodum præcepisti obseruari præcepta tua, quæ sunt iustitia & veritas, id est, in iustitia & veritate disposita præcepta tua, quæ non nisi iustitia, & veritas sunt, id est, iustißima & fidelißima tu mandasti custodiri valde. Vbi aduertendum, orationem istam sic debere construi vt accusatiuus ille, Testimonia tua, cum alijs duobus iustitiam & veritatem coniungatur per appositionem, hoc ordine, Tu mandasti nimis testimonia tua, iustitiam & veritatem, hoc est, quæ testimonia sunt iustitia & veritas. Vel sic; Mandasti nimis iustitiam & veritatem testimonia tua, hoc est, quæ iustitia & veritas est testimonia tua, & hanc constructionem, aliquanto etiam commodius suscipiet oratio, si pronomen, tuam, secundo loco omittatur, quod nec in Hebræo, nec in Græco legitur quod est dicere, quod Deus præcepit nimis custodiri mandata sua, quoniam iustitia sunt & veritas, vel quod mandauit nimis obseruari iustitiam & veritatem, quoniam hæc iustitia, scilicet, & veritas, sunt testimonia Dei, nempe testificantia
Caietanus Deum ipsum esse iustum, & veracem; Nam, vt ait hic Caietanus, iustitia & veritas, non qualitercunque, sed valde testificantia sunt Deum iustum: ad differentiam naturalium operum, quæ sunt minora

ainora testimonia Dei, grauius quippe testimonium de Deo habemus ex eo, quod est author iustitiæ & veritatis, quã ex eo quod est author naturæ. Vnde in die iudicij, qui est dies destinatus iustitiæ, innotescet Christus omnibus tanquam Dominus vniuersorum, & omnia subiecta erunt ei; Nam hodie nõ omnia videmus ei subiecta, vt docet Paulus. 1. Corinth. 15. Tunc enim suppedaneos tenebit inimicos, & omnibus palam erit claritas eius. Apponit autem aduerbium, valde, vel, nimis, dicẽdo; Mãdasti testimonia tua: & veritatem tuam nimis: quoniam Deus ea quæ sunt naturalis iuris nempe præcepta naturalia, & moralia nimis præcepit ac valde, cæremonialia autem non itidem. Quoniam illa sunt iustitia & veritas in perpetuũ, ista ad tempus iusta & vera, & illa sunt quæ simpliciter & absolutè pro testimonijs suis statuit Deus. Nisi dixeris, quod aduerbium, valde, determinat subintellectũ verbum substantiuum esse, vt sit sensus; Præcepisti iustitiã & veritatem esse valde testimonia tua, Sed quoniã de hoc plura vers. 4. primi octonarij dicta sunt, vbi dicit propheta; Tu mandasti mãdata tua custodiri nimis, ideo ab his supersedendum hic censeo. 1. Cor. 15.

Sed obserua, quod diabolus contraria his præcipit nempe iniustitiam Sapientiæ. 2. Sit autem fortitudo nostra lex iniustitiæ, & voluptatem, vt ibidem dicitur, non sit pratum quod non pertranseat luxuria nostra. Falsitatem etiam ac mẽdacium docet Ioan. 3. Cum loquitur mẽdacium ex proprijs loquitur, quia mendax est & pater eius, scilicet mẽdacij: & hoc nimis, nempe vt omnibus innotescat Isaiæ. 3. Peccatum suum sicut Sodoma prædicauerunt. Sapien. 2. Ioan. 3. Isaiæ. 3.

VERSVS TERTIVS.

Tabescere me fecit zelus meus: quia obliti sunt verba tua inimici mei.

ZElus effectus est amoris, vt Diuus Thom. docet. 1. 2. quæstione. 28. artic. 4. Nam quanto aliqua virtus intensiori vi in aliquid tendit, tanto fortius repellit contrarium & repugnans sibi id quod intendit, sed amor est quidam motus & propensio in rem amatam, vt Augustinus libr. 83. quæst. q. 35. & 36. Vnde intensus amor & feruens quidquid sibi repugnat excludere quærit. Quare zelus in Scriptura significat iram: non illam quidem quæ est inter inimicos; sed eam quæ exardenti amore proficiscitur: vt cum parẽtes liberis succensent, non quod eis per- D. Thom. August.

petam velint, ſed quia diligunt: nam per correctionem quam eis adhibent præcauent ne rurſus ſcelera iterent quo grauius punian-
Simile. tur. Quare in Sriptura zelus ſemper vſurpatur pro ea ira quæ inter amantes verſatur: nam quemadmodum ferrum à rubigine aſſumitur ſi diu intactum perſeueret, ita mutuus amor perit, ſi nunquam aliqua intercesſerit ira, vel diſſenſio; iuxta id quod Comicus dixit; Amantium iræ amoris reintegratio & reno-
D. Dionyſ. uatio eſt. Quare hic zelus inuenitur in Deo erga nos, vt Dionyſyus capit. 4. de Diuinis nomi. quod Deus appellatur zelotes
Ezech. 16. propter multum amorem quem habet ad exiſtentia. Et ipſe dicit Ezechielis. 16. Auferetur zelus meus à te & quieſcam, vt non raſcar amplius.

Sed aduertendum ex eodem Diuo Thoma vbi ſupra, quod eſt duplex amor, & concupiſcentiæ: & amicitiæ, & ita eſt duplex zelus: concupiſcentiæ zelus eſt triſtitia animi, vel metus vt aliquis potiatur eo quod ille ipſe concupierit, zelus vero amicitiæ eſt triſtitia animi, ſiue metus ex eo quod aliquis bonum amici impediat, vel impugnet: itaque zelus concupiſcentiæ, id conatur repellere quod impedit fruitionem, & plenam delectationem boni amati inquantum eſt bonum ſuum. Et ſic dicuntur viri zelare vxores ſuas vel alias fœminas, ſed zelus amicitiæ, quoniam præcipuè quærit bonum amici, id profligare vult totis viribus, quod contrariatur bonis amici: non propter ſuam vtilitatem aut bonum, ſed amici. Contigit autem, quod bonum quod quis amat ſit perfectum, ideſt, quod poſsit integrum à multis poſsideri, & ex hoc non cauſatur zelus inuidiæ, vel indignationis, quoniam nullus alteri inuidet cognitionem veri, vel viſionem lucis, quæ ſimul à multis cognoſci & videri poſſunt, verum eſt quod de excellentia huiuſmodi cognitionis poteſt eſſe zelus, ex eo quod vnus præalijs honoratur, ſed hoc iam pertinet ad bona temporalia & imperfecta, quæ à multis ſimul, ob ſui exiguitatem poſsideri non poſſunt: vnde quando amor talium rerum eſt inordinatus zelus inuidiæ in ardeſcit. Et hic zelus non habet locum in iuſtis, qui ſolum ſpiritualia bona quærunt. Igitur zelus iuſtorum non ex amore concupiſcentiæ, ſed amicitiæ ortum habet, & hoc tabeſcere aut liquæfieri animam eorum facit quòd iniqui legem Dei præuaricantur. Quare Diuus Augu-
Auguſt. ſtinus legit; Tabeſcere me fecit zelus tuus: quaſi ex zelo ipſius

Dei &

Dei & honoris eius aduersus impios tabesceret, aut liquæfieret, sicut de Diuo Paulo legitur, quod dissecabatur in corde suo videns idololatriæ deditam ciuitatem, nam sponsus sibi zelat sponsam suam, amicus autem sponsi, non eam sibi debet zelare: sed sponso. Vnde Paul. 2. Corinthiorũ. 11. Æmulor vos Dei æmulatione, non mea, sed Dei: despondi enim vos vni viro, & tanquam amicus sponsi sponsam ipsi zelabat nõ sibi. & Psal. 68. de Christo Domino dicitur. Zelus domus tuæ comedit me: quia domũ Dei zelabat Deo: quo zelo emẽtes & vendẽtes eiecit de tẽplo Ioã. 2. & de Phinees dicit Dñs Nume. 25. Auertit Phinees iram meam à filijs Israel: quia zelo meo succensus virum Israelitam & mulierẽ Madianitã interfecit coeuntes simul. Et hic vocatur zelus Dei: quĩ qui ex amore concupiscentiæ prodit, dicitur zelus per iram vel contentionem, qui ex æmulatione rerum temporalium procedit zelus per inuidiam vel indignationem.

Actor. 17. 2. Cor. 11. Psalm. 68. Ioan. 2. Num. 25.

Sed aduertendum quod sicut calor naturalis dupliciter accenditur: vno modo ab extrinseco, ad præsentiam sui contrarij, quod dicunt Græci per Antyparistasim. Qua ratione ventres animaliũ, in hieme sunt calidissimi, vt dicit Philosophus: alio modo ab intrinseco ex virtute naturali, sicut calor naturalis est fortior in iuuentute, quam in senectute. Ita & zelus diuinæ legis dupliciter accenditur: vno modo, quando in præsentia nostra eam videmus transgredi ac præuaricari, sicut. 1. Machab. 2. dicitur de Mathatia; Accẽsus est furor eius secundum iudicium legis & insiliens trucidauit Iudæum immolantem idolis super aram: & quod modò citauimus de Phinees Num. 25. Alio modo ex cõditione & natura ipsius verbi Dei, quod est incentiuum huiusmodi zeli, secundum quod dicitur Deut. 32. In dextera eius ignea lex: de quo & vers. sequenti, Ignitum eloquiũ tuum vehemẽter. Obserua quod sicut Numer. 5. mulier quæ maledicta congesta in aquis amarissimis absq; periculo hauriebat, pro fideli reputabatur ac casta: sic anima fidelis quæ maledicta hominum impiorum æquo animo fert, & amara quæque quæ illi euenire malignorum studio poterunt absque peccato haurit, non adultera, sed probatæ fidei apud Deum, & Angelos apparebit. Dicat ergo iustus, Tabescere me fecit zelus meus: quia obliti sunt verba tua inimici mei. Nec enim meos esse iudicabo qui aduersus Deum hostes extiterint.

Similo. Aristotel. 1. Mach. 2. Num. 25. Deute. 32. Numer. 5.

VERSVS QVARTVS.

Ignitum eloquium tuum vehementer: & seruus tuus dilexit illud.

HOC est purificatum ac igne examinatum: & ideo accensus zelo sum aduersus eos, qui præuaricantur eloquia tua cum purissima, ac castissima sint, omni vanitate, falsitate, fuco, ac iniquitate vacua, & ideo ego seruus tuus maxima ad illa, dilectione affectus sum. Pro eodem sumitur hic ignitum, acsi diceret purificatum: vel igne examinatum, quoniam idem vocabulum apud Hebræos est hic, & in Psalm. 11. vbi dicitur, eloquium Domini esse argentum igne examinatum. Ibi ergo dicit eloquia Domini eloquia casta: nihil enim inhonestum indecorumque, vel inuerecundum continent, nec quod ad libidinem prouocare posset, sicut sunt ea quæ carmina poetarum referunt. Illa enim vanos, ac turpes amores, turpia dicta, turpia facta referunt: eloquia autem diuina casta, pura, cuiuscunque pessimæ infectionis expertia. Quare qui turpiter libidinoseque Sacræ scripturæ verba interpretatur in ipsam, in ipsiusque authorem iniuriosissimus est ne dicam blasphemus. Quod & Diuus Petrus (vt Clemens Papa refert) deflere consueuerat media nocte surgens, nempe inter alia super quæ lachrymas effundebat hoc vnum erat, quod aliqui praui homines obscenè interpretabantur sacra eloquia, cum nec sonum quidem turpem in literis sacris inuenias. Ideo quippe inter alia Hebræum Idioma, lingua sancta dicitur, quoniam nullum verbum indecorum, quod pias aures offendere posit habet, sed ea quæ inhonesta in se sunt, cultioribus verbis nominat, vtpote maledictionem, nomine benedictionis profert, vt passim apud Iob reperies. Nisi in faciem benedixerit tibi, id est, maledixerit: Benedic Deo & morere, dixit vxor Iob ad illum, id est maledic. Ne fortè peccauerint filii mei & benedixerint Deo in cordibus suis, id est maledixerint. Vnde his quæ inhonesta sunt, abundantiorē circūdat honorē: sicut & latini per antiphrasim, sacrū pro execrabili dicunt. Vnde dicitur auri sacra fames, & bellum vocat, quia res bella nō est, & lucum, quia minime lucet, his autem honestioribus verbis scriptura vtitur, præcipuè cum de Deo miscet sermonē. Vnde (quemadmodū annotauit Origenes) Satan verbo maledictionis vsus est, sed Moyses decentiùs,

[Margin notes: Psalm. 11. — D. Petrus. — D. Clemēs — Iob. 1. & 2.]

decentius, vtpote famulus Dei, illud transmutauit. Idem Chryso- Chrysost.
stomus homilia. 4. de patientia Iob. sic ait, Scriptura sancta benedictis maledicta velauit, vt tu fidelis discas, cum aliena mala narraueris eadem verborum honestate velare: si ergo in communi familiarique colloquio honestè loquendum est: impientissimus erit, qui cum Dei verba refert impudicè loquitur. Sunt ergo eloquia Domini casta, argentum igne examinatum probatum terræ, hoc est, à terra, nihil enim terrenæ cupiditatis continent, Vnde & Hieronymus transfert purgatum, quia per probationem est separatum, atque purgatum à terra, purgatum septuplum, idest, omnimodè atq; perfectè: ita quod nihil impuritatis, nec alienæ commixtionis in eo remanserit, nam septennario numero vniuersitas & perfectio solet designari. Vel dicitur purgatū septuplum, quia septiformē Spiritus sancti gratiam continet, ab eo enim, qui ignis exæstuans est, condita sunt sacra eloquia, atque ideo castissima, atque probatissima sunt: Nec enim voluntate humana allata est aliquando scriptura: sed Spiritu sancto inspiranti, loquuti sunt sancti Dei homines. Quare cætera scripta quæ ab hominibus adinuenta sunt, non hac pollent puritate, & gratia: sed semper aliquid falsitatis, vanitatis, vel certè indecorum aliquid, aut fucatum admixtumve habent, quia non à tali doctore dictata sunt. Vnde supra Propheta noster dixerat. Narrauerunt mihi iniqui fabulationes, sed non vt lex tua. Nam fabulationes sunt quæcunque non secundum hunc septiformem spiritum probata sunt, qualia sunt, & quæ in sacra pagina & sacris concilijs scripta sunt, quæ hunc septiformem spiritum redolent; imò & in seipsis inclusum gerūt. Est ergo ignitum eloquium Dei, vt etiam dicitur Prouerb. 30. Omnis sermo Dei ignitus: clypeus est sperantibus in se: his enim qui hunc sermonē probatum ac purum adimplebunt, pro clypeo erit Deus eos ab omni malo protegens.

Hierony.

2. Petr. 1.

Prou. 30.

Sed secundò dicitur verbum Domini ignitum causaliter, nimirum quia ignem diuini amoris in corde accendit, quia vitia exurit, carnis virorem exsiccat, lucet, atque in Dei lumen animas deducit. Nam hac etiam ratione dicitur castum, non solum quia in se mundum est, & ab omni commixtione mendacij, aut vanitatis alienum, verum etiam propter effectum quem habet, quoniam castificat & mundos, ac puros facit homines sibi intentos, vnde Psal. 18. postquam dixerat; Lex Domini immaculata, è vestigio Psalm. 18.
subiun-

subiungit;Conuertens animas,ab omni videlicet vanitate & errore,ad Deum & lumen veritatis. Vnde Diuus Ambrosius hic ait, Ignis est hic sermo Christi & bonus ignis, qui calefacere nouit: exurere autem nisi sola vitia nescit,hoc igne super bonum fundamentum posito apostolicum illud aurum probatur, hoc igne illud morum vel operum,examinatur argentum,hoc igne pretiosi illi lapides illuminantur: fœnum autem, & stypula, consumitur mundat ergo hic ignis animum, consumit errorem. Vnde Dominus ait Ioannis 15. Iam vos mūdi estis propter sermonem quem loquutus sum vobis. Hic est ignis qui ardet ante Dominum, nisi enim quis flagrantiam deuotionis assumpserit præsentiam Domini habere non poterit. Accende ergo hunc ignem prius in mentibus tuis,vt Christi lumen tibi effulgeat.Ignem quidem hunc Dominus misit in terram, non vt sodomitano rursus ardeat incendio:sed qui secretus mentium diuinæ cognitionis ardore inflammaret affectus: qui vaporem fidei & deuotionis adoleret, qui cupiditatem virtutis accenderet.Hoc igne Ierem.calefactus dicit ca. 20. Et erat ignis flammigerans in ossibus meis. Hoc igne sermonum cælestium vaporati Cleophas & ille alius dicebant.Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis scripturas? Hoc igne vrebatur rubus & non exurebatur. Vrit ergo sermo diuinus vt corrigat conscientiam peccatoris:non vrit vt perdat.Denique hoc igne succensi Hebræi Dan. 3. fornacis ardentis vaporem nec timere,nec sentire potuerunt. Meritò ergo bonus seruus Dei diligit ignitum Dei eloquium,quo induitur charitas, quæ timorem excludit.Igitur ignitum dicitur eloquium Dei, quia mundat,quia accendit: quia illuminat audientes. Hic est enim ignis diuinus,qui super Apostolos descendit in linguis igneis. Quia hoc igne nempe charitatis exardere debent qui enuntiant, quem ardere debent,qui alios incendere volunt.Quare Romanus Pontifex, capa rubea induitur,quia totus igne charitatis ardere debet,& omnia ex charitate facere omnino quoque martyrio nō deesse,Christi gerens personam, cuius vestimentum est sicut calcantium in torculari.

Ambros. | Ioan. 15. | Ierem. 20. | Lucæ. 24. | Exodi. 3. | Dan. 3.

Ignitum certè eloquium Dei, cuius prædicatoribus in linguis igneis apparuit Spiritus sanctus, vt ostendat (sicut Gregorius in homilia de Pentecoste docet) non satis esse linguam prædicantis nisi adsit virtus Spiritus sancti, intus quasi ignis illuminantis,qui

Gregor. 1. Ioan. 2.

tis, qui est vnctio docens intus cor de omnibus: ignis illuminans corda lumine fidei, exurens charitatis ardore, exiccans & consumens carnis & vitiorum viroré; ac ea omnia quæ impedimento sunt, ne verbum Dei operetur in nobis. Linguæ cum igne, verbaque secum afferunt Spiritus sancti prunas, vt intrent penetrentque omnes animæ spiritusque recessus, exterius loquitur prædicatoris lingua: interius operatur Spiritus sancti ignis. Vnde Paulus; Cum accepissetis verbum Dei accepistis illud: non sicut verbum hominis, sed sicut est verè verbum Dei, qui operatur in vobis. Si enim exterior sufficeret prædicatio omnes audientes crederent, quod tamen non ita contingit; sed iste vel ille, alio in sua peruicatia remanente, quoniam Deus in istius corde efficaciter operatur; quia vult, & non in alio. Vnde Gregorius loco citato ait, Ipse vos docebit omnia, dicit, quia nisi ipse spiritus cordi adsit audientis, otiosus est sermo docentis: nam cum vox dispar non sit, cur in cordibus vestris dispar est vocis intelligentia: nisi quia præter hoc quod vox loquentis communiter admonet, est magister interior qui de vocis intelligentia quosdam specialiter docet? Vnde lingua & ignis requiruntur, lingua foris, intus ignis. Sed si vis, & in ipsos audientes retorquere dices; Si prædicator est, qui applicat ignem lignis, quomodo non ardent ligna: nisi quia populus non est ligna, sed lapides, imo plusquam lapides cum dicatur Ieremiæ, 23. Nunquid non verba mea quasi ignis, & sicut malleus conterens petras? Zachariæ. 7. Cor suum posuerunt quasi adamantem, ne audirent legem, & verba quæ misit Deus exercituum in spiritu suo: ecce ignis, sed non ligna & Ecclesiast. 48. Surrexit Helias propheta quasi ignis & verba illius quasi facula ardens, & certè, quod homo non diligat verbum ex hoc accidit, quod non est expertus virtutem verbi, aut quod infirmitatem suam non sentit: & ideo non quærit ignem medicinalem. Vnde Origenes ait, Iesus sequis suis non herbarum succis, sed verborum sacramentis medicamenta conquerit, & post addit; Ex agris & montibus herbas non colligit, nisi qui viam earum nouit: sic ex libris colligere negligit, aut parui pendet, qui inesse virtutem medicaminis nescit.

1. Thes. 2. Gregor. Ierem. 23. Zachar. 7. Eccle. 48. Origenes. Simile.

VERSUS QUINTUS.

Adolescentulus sum ego, & contemptus: iustificationes tuas non sum oblitus.

AC S I diceret. Ideo ex iniquorum damnosa obliuione tabesco, quia ignitum & probatum verbum tuum recipere renuunt, imò & me qui recipio, & audio, contemptui habent: nec tamen ego iustificationes tuas oblitus sum, sicut & illi: imò consolatio mihi maxima inest ex eloquijs ignitis tuis, quæ paruulis subiectis, & humilibus, qui legem tuam non deserunt mira promittunt.

Obserua. Duplex est senectus & duplex etiam adolescentia: nam per senectutem quandoque significatur morum grauitas
Iob. 12. Iob. 12. In antiquis est sapientia. Tamen secundò per senectu-
Dan. 13. tem etiam significatur vetustas peccati, vt Daniel. 13. dixit seni illi adultero, Inueterate dierum malorum: sic ergo suo modo duplex erit adolescentia, altera stoliditatis & peccati, de qua Iob
Iob. 20. 20. Replebuntur vitijs adolescentiæ suæ, altera virtutis & humili-
Thren. 3. tatis, de qua Threnorum. 3. Beatus vir qui portauerit iugum ab adolescentia sua, & de hac loquitur hic propheta, acsi diceret; In me ipso humilis & à malis vilipensus sum tamen ab humilitate etiam contemptus non recesi: sed mandatis tuis obediens fui, quia iustificationes tuas non sum oblitus. Quare secundum Am-
Ambros. brosium tripliciter exponitur carmen istud. Primo literaliter, de ipso Dauid, secundò allegorice de Christo, tertiò moraliter de populo Christiano. Et de ipso Dauid patet intelligentia, quia ipse
1. Reg. 16. minimus inter fratres suos rure cum ouibus inter feras vitam agebat, cumque Samuel venisset in domum Isai patris sui, vt vngeret eum in Regem, alios filios obtulit Isai Samueli, cumque diceret Samuel nullum ex illis elegisse Dominum, subiungit, Nunquid iam completi sunt filij? respondit Isai; Adhuc reliquus est
1. reg. 17. paruulus & pascit oues, illum iussit adduci Samuel, atque vnxit in Regem, & directus est spiritus Domini ab illa die in Dauid & deinceps, cumque ad pugnam processisset Saul aduersus Philisthæos, fratresq; Dauid cum eo iter egissent, misit Isai Dauid visitaturum eos, & Philistæus ille proceræ staturæ exprobrabat exercitui Israel, contra quem cum vellet procedere Dauid, increpatus est à fratre suo maiori, atque despectus & dixit ad Dauid. Quare venisti?

venisti? & quare dereliquisti pauculas illas oues in deserto? ego
noui superbiam tuam, & duritiem cordis tui, quia vt videres præ-
liū descendisti: nec hoc ob iratus est Dauid, sed humiliter ac mā-
suetè respondit; Quid feci? nunquid non verbum est? Nec de victo
Philistæo superbia intumuit, sed humili animo regis ęmuli sui ob-
sequebatur imperio, atque cum postea Deus ei promisisset hære-
dem in æternum, & quod Messias ex semine suo processurus es-
set, coram Deo humiliatus gratias egit, nec in superbiam elatus
est, quare de se ipso dicere potuit, Adolescentulus sum ego, & con
temptus, & tamen iustificationes tuas non sum oblitus.

Secundo intelligitur de Christo, vt ait hic D. Ambrosius, cu- Ambro.
ius gerebat typum Dauid, qui quasi despectus venturus esset in
terra, totum populum mundi huius crucis suæ prælio liberare,
cui applauderent animæ sanctorum per baptismatis sacramen- Figura.
tum renouatæ, qui verum illum Goliam reuelatum nobis ac pro-
ditum verbi sui gladio trucidauit, cui canunt animæ iam sacræ
percusisse decem millia, ob quod mundus ac dæmon inuidiæ
stimulis agitati indignantur. Hic autem præ omnibus fuit con-
temptus ac despectus, secundum illud Isaiæ. 53. Et ascendet sicut Isai. 53.
virgultum coram eo, non est ei species, nec decor, & vidimus
eum, & non erat aspectus & desiderauimus eum despectum, & no
uissimum virorum virum dolorum, & scientem infirmitatem, &
quasi absconditus vultus eius & despectus, vnde nec reputauimus
eum. Virgultum quippe in quamcunque volueris partem flecte-
tur ac inclinabitur, etiam si in orbem volueris eum. Christus Do-
minus sicut virgultum vsque ad pedes Iudæ flexus est, & in or-
bem versus cum cruci affixus passus est nouissimus virorum, vbi
septuaginta legunt; Virum deficientem præ omnibus, hoc est, exi
nanitus, quoniam à maiestate sua supersedit, naturamque huma-
nam omnibus miserijs subditam, excepto peccato assumere vo-
luit, in qua flagella, sputa, alapas, clauos, lanceam, crucem, deni-
que quicquid hostibus libuit ferret. Vnde Paulus; Exinaniuit se- Philip. 2.
metipsum, formam serui accipiens. Vultum diuinitatis abscon-
dit, & formam serui oculis persequutorum obiecit, vt eum tan-
quam vile mancipium flagellis cæderent, vili pretio venderent,
sputis fœdarent, delubrijsque ac irrisionibus adimplerent; Exina-
niuit se (hinchose de vazios) quæ tot flagella, alapas, illusionesque
caperent. Quare Psalm. 21. in persona ipsius Christi dicit Dauid; Psal. 21.

Ego autem sum vermis & non homo, opprobrium hominum & abiectio plebis. Inter cętera animalia vermiculus contemptibilior est, nullus enim conculcare eum veretur, abijcere, contemnere, & tanquam rem nihili habere, nec est qui doleat, ac compatiatur ei; Adeò contemptui, & irrisioni habitus est Christus Dominus, vt nec cõculcare, nec cedere, nec faciem spuere, percutere, genas vellere, vllus vereretur & eum flagellare, trahere, cruci affigere, lancea ac clauis terebrare nihil pensi haberent, nec compassionis affe-
Psal. 21. ctu erga eum moueretur quis, vt Psal. 21. Quæsiui qui simul contristaretur, & non fuit, consolantem me quæsiui, & non inueni: imo tanquam vilem, nulliusque pretij hominem vendere, morte-
Isai. 53 secundũ. 70. que damnare pro re parua existimauerunt. Vnde Isai. 53. In humilitate iudicium eius sublatum est, ac si diceret (de puro tenerle en poco no le guardaron su justicia). Æstimauit enim Pilatus hominem illum ita despectum, ac nihili esse, vt præstaret primatibus Iudæorum placere, quam eum à morte seruare, etiam si innocens ac indignus ea appareret. Et quoniam ipse vt flos campi, de radice
Cant. 2. Iesse prodijt, omnes hunc florem conculcauerunt, domini, serui, sacerdotes, laici, viri, mulieres, iuuenes, senes, pueri, Iudæi, Gentiles, omnes eum non tanquam florem, sed tanquam fœnum arens, suis pedibus conculcauerunt. Adolescentulus ergo, vt pote triginta trium annorum, ac contemptus factus est, & tamen iustificationes Dei non est oblitus, quippequi vt hac Dei iustitia nos iustificatos redderet, hæc omnia perpessus est.

August. & Ambro. Diuus Augustinus, & Ambrosius qui legunt, iunior sum ego, hoc carmen intelligunt etiam de populo Christiano, qui antea despectus: postea populo Iudaico prælatus est vt Dauid & Ioseph suis fratribus, quoniam Iudæorum populus, suam iustitiam voluit
Rom. 10. statuere, & ideo abiectus est. Christianus autem populus iustitiæ Dei se subdit, & ideo alijs præhabitus est. Vel intellige de quolibet Christiano singulariter, qui cum sit seruus Dei ac iustus dicere poterit. Adolescentulus sum ego, hoc est, per gratiam, nouus &
Ephes. 4. robustus effectus sum ego, vt ait Paul. Ephes. 4. Renouamini spiritu mentis vestræ. Et iterum, Interior noster homo renouatur de die in diem, de talibus enim adolescentibus scriptum est Cantic. 1.
Cant. 1. Adolescentulæ dilexerunt te, nam qui indies proficit indies renouatur, adolescentior, robustiorque efficitur (Et contemptus) nam de his dixerat supra; Factus sum sicut vter in pruina, Quippe mundus,

dus, eos qui huic mundo vale dixerunt, delitias negligunt, aspera amplexantur, Deo se consecrauerũt, hos aspernatur atque contemnit, vnde Dominus Ioannis. 15. Si de mundo essetis, mundus quod suum erat diligeret. Et ad Ezech. cap. 12. dicitur, Fili hominis portentum domui Israel dedi te, sed tamen nec propter hoc neglexi iustificationes tuas, nec recessi ab incepto salutis itinere. Sicut & sanctus Iob. cap. 23. dicebat, Probauit me Dominus, quasi aurum quod per ignem transijt, & addidit, A mandatis labiorum eius non recessi, & in sinu meo abscondi verba eius. Ioan. 15. Ezech. 12. Iob. 23.

VERSVS SEXTVS.

Iustitia tua iustitia in æternum: & lex tua veritas.

IN memoria reducenda est distinctio illa D. Pauli quam supra non semel retulimus, nempe quod sit duplex iustitia: altera Dei, altera hominum. Prima est quæ nos iustos coram Deo reddit, quando opus facimus innixum gratiæ Dei, & propter Deũ purè, ac sincerè sine alicuius peccati admixtione. De qua iustitia dicitur Extra de verb. signifi. cap. Forus, quòd iustitia cum scelerato homine consortium habere non potest. Hæc autem iustitia dicitur æterna, quia præmium eius in æternum manet. Iustitia autem hominum illa est, quæ nos coram hominibus iustificat, vt illis videamur iusti, non tamen coram Deo, nimirum cum opus quod facimus, non bene facimus, nec in ordine ad Deum, sed immixtum alijs sceleribus, & ista iustitia non manet in æternum, quia æternũ præmium non debetur ei. Ideo dicit Psalmista, Iustitia tua, iustitia in æternum, ad differẽtiam iustitiæ hominum, quę nec est nec manet in æternum, sic Ambrosius hic (Et lex tua veritas) Ad differentiam legis antiquæ, quia lex antiqua solum erat quædam figura sine vmbra nouæ legis. Lex autem Euangelica est veritas per ipsam antiquam legem figurata, quia finis legis Christus. Illa antiqua lex veritatis exemplar est, in exemplari enim sanguis agni funditur, sed in veritate Christus immolatur. Vnde Ioannes Baptista dixit Ioan. 1. Lex per Moysem data est: gratia autem & veritas per Iesum Christum facta est, si enim veritas fuisset in lege, non fuisset veritas facta per Christum. Vel secundo sic (Iustitia tua iustitia in æternum) quia increata iustitia Dei est Ad Rom. Ambro.

æterna, effectus quoque diuinæ iustitiæ æternaliter manet in reprobis, vel sic. Iustitia tua, id est, iusta lex fidesque Christi, nunquã deficiet mundo isto durante: nec ei succedet alia lex, sicut successit iustitiæ veteris legis quæ æterna non fuit: sed Christo venien te, & passo cessauit, in cuius signum tabernaculum illud portatile erat: quia non fixe in æternum permansura erat lex illa. Vnde Paulus Hebræ. 7. Translato sacerdotio necesse est, vt legis translatio fiat, & cap. 12. vocat ceremonias mobilia quæ transferuntur dicens, Declarat mobilium translationem, tanquam factorum, vt maneant ea quę sunt immobilia (Et lex tua veritas) quoniã adeo vera est, vt cõuenientius veritas nominetur, quàm vera: nihil enim dubietatis, nihil falsitatis habet.

Figura. Hebræ. Ibi.c.12.

VERSVS SEPTIMVS.

Tribulatio & angustia inuenerunt me: mandata tua meditatio mea est.

IDEO quia iustitia tua æterna est, & lex tua veritas, cum me præmunt tribulationes, & angustiæ vndique coarctant, pro magno mœrore solatium sunt mihi mandata tua. Inuentum vocant Hebræi, id quod coram se habent, Gen. 19. vbi nos legimus, Filias tuas præsentes, Hebræi legunt, Filias tuas inuentas. Tribulationes & angustias inuenimus, quoniam eas in hac vita semper præsentes habemus, atque eas coram oculis cernimus, manibusq; contrectamus. Vnde vallis lachrymarum ac miseriarum vita præsens dicitur, de qua D. August. in meditationibus quę communiter circumferuntur cap. 12. sic ait; Tædet me Domine valde vitæ huius, & istius erumnosæ peregrinationis vita, hæc vita misera, vita caduca, vita incerta, vita laboriosa, vita immunda, vita domina malorũ, regina superborum, plena miserijs & erroribus, quę nõ est dicenda vita, sed mors, in qua momentis singulis morimur, per varios mutabilitatis defectus diuersis generibus mortiũ. Nũquid hoc quod viuimus in hoc mũdo dicere possumus vitam? quã humores tumidant, dolores extenuant, & ardores exiccant, aer morbidat, escæ inflant, ieiunia macerant, ioci dissoluunt, tristitiæ consumũt, solicitudo coarctat, securitas hebetat, diuitię inflant & iactant, paupertas deijcit, iuuentus extollit, senectus incurbat, infirmitas frãgit,

Gen. 19. August.

mœror deprimit, & his malis omnibus mors furibunda succedit, simulq; cunctis gaudijs istius miseræ vitæ, ita finem imponit, vt cũ esse desierint non fuisse putentur. Ideo vita præsens comparatur tempori quo mulier est in præsuris partus. Tunc enim dolores mi sere eam excruciant: at futura vita, cum iam in lucem videt iustus quod gerebat in vtero fidei, confertur tempori quando iam natus est homo in mundo: cum finitis præsuris succedit requies, & tristitia in gaudium transit. Dicit ergo iustus, quod in hac vita præsentes habet mœrores & angustias, imo eis circundatus vndique vadit, secundum illud Pauli, Foris pugnæ, intus timores, tribulatio extra, angustiæ intra: quocunque se vertit, inueniunt eum mala. Ioan. 16. Simile. 2.Cor. 7.

Obserua. Quidam inueniuntur à tribulatione, nẽpe illi qui eam expectant, & patiẽter suscipiunt, vt supra, Pericula inferni inuenerunt me. Alij inueniunt eã, scilicet, qui eã quærunt & contra se prouocant, de quibus supra, Tribulationem & dolorẽ inueni. Hi sunt qui his rebus caducis, intenti eas flagrantissimè quærunt, quos sapiens concionator vanissimos ac stultissimos vocat, & Paul. de eis dicit. 1. ad Tim. 6. quod inseruerunt se doloribus multis. Rectè dicit eos insertos, quoniam ea quæ inserimus aliena sunt, atque alterius naturæ, ab eo cui inseruntur. Curæ rerum temporalium alienę atque extraneæ sunt ab homine Christiano, cui cura regni cœlestis iniuncta est, ac si oliuæ oleastrum insereres, ideo dicit, inseruerunt se doloribus multis, & subdit. Tu autem ô homo Dei hæc fuge, sectare vero iustitiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam, mansuetudinem: quasi hæ deberent esse curæ viri orthodoxi, atq; Christi cultoris. Vel dic cum D. Ambro. Tribulationes omnes generaliter quærunt, sed aliquos inueniunt, aliquos non: illos inueniunt, qui sunt digni corona, qui per illas inueniunt Christum. Illos vero non inueniunt qui coronari non sunt digni: nec Christum inuenire, & sic quanuis multi mali tribulationibus præmantur, ipsos tamen tribulatio non inuenit sed præmit. Quid est enim inuenire, nisi rẽ perditam recuperare? sic solum illos tribulatio inuenit quos recuperat, & ad statum perfectionis adducit, & in his tribulationibus inuenitur Christus, nempe qui semper eas passus est. Eum inuenerunt Andræas & Nathanael cum dicebãt; Quem scripsit Moyses & Prophetæ inuenimus Iesum, & vt ostenderent quomodo deberet quæri & inueniri, subdũt; Veni, & vide: nã per fidem & charitatem quærendus, & inueniendus est Christus. Cha- Psal. 114. 1.Tim. 6. Ambro. Ioan. 1.

ritas est via qua pergimus, fides notitia qua id quo pergimus co-
1.Cor.12. gnoscimus, viam appellat Paulus charitatem, cum. 1.Cor. 12. dicebat; Adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

VERSVS OCTAVVS.

Aequitas testimonia tua in æternum: intellectum da mihi & viuam.

QVid mirum quod pro magno solatio sint mihi testimonia tua, cum nihil aliud sint quàm æquitas & iustitia, hoc est quod non sunt testimonia Dei furtum, aut rapina, aut quæcunque alia iniquitas, sed sola iustitia; vt hinc intelligamus iustitiam & veritatem: ita addicta & cõiuncta esse testimonijs Dei, vt è conuerso ipsa testimonia Dei sint ipsa iustitia, & veritas indesinenter: non quandoque sic, aut quandoque non, sed semper, & ideo nunquam sint deserenda. (Intellectũ da mihi, & viuam) Hic pro perseuerãtia supplex orat, quæ singulare Dei beneficium est, nec cadit sub merito, sed potest precibus impetrari, fac me intelli-
Matth.4. gere intus testimonia tua, & viuam vita animæ, non enim in solo pane viuit homo: sed in omni verbo quod procedit de ore Dei, verbo inquam intellecto, seruatur enim vita animæ interno intellectu verbi Dei, tam practico, quam speculatiuo. Vel dic, quod pati tribulationes, & martyria pro Dei lege ęquum est, cum ipsa sit
2.Cor.4. æquitas & iustitia. Et ideo petit intellectum, vt intelligat, quoniam momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operabitur in nobis, & quod
Rom.8. non sunt condignæ passionis huius temporis, ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis.

DECIMVS NONVS OCTONARIVS.

P

1.Coph. Clamaui in toto corde exaudi me Domine: iustificationes tuas requiram.

2.Coph. Clamaui ad te saluum me fac: vt custo-

diam

diam mandata tua.

Præueni in maturitate & clamaui: quia in verba tua supersperaui. 3. Coph.

Præuenerunt oculi mei ad te diluculo: vt meditarer eloquia tua. 4. Coph.

Vocem meam audi secundùm misericordiam tuam: & iustificationes tuas doce me. 5. Coph.

Appropinquauerunt persequentes me iniquitati: à lege autem tua longe facti sunt. 6. Coph.

Prope es tu Domine: & omnes viæ tuæ veritas. 7. Coph.

Initio cognoui de testimonijs tuis: quia in æternum fundasti ea. 8. Coph.

INCIPIT TRACTATVS DECIMVS NONVS.

VERSVS PRIMVS.

Clamaui in toto corde, exaudi me Domine: iustificationes tuas requiram.

N hoc octonario Propheta induit personam assiduè vacantis orationi, ac contemplationi ad seruandam legem Dei. Quæ explicatur in primo versu vbi dicitur, Clamaui in toto corde. Clamare enim orantis actus

Induit personam assiduè vacantis orationi.

actus eſt, vt cum orabat Moyſes dixit illi Deus; Quid clamas ad me? Litera quæ huic additur octonario, quæ eſt Coph: decima nona in Alphabeto Hebraico, ſignificat concluſionem, circuitionẽ, & etiam aſpicere. Quia iuſtus cum ſe vidit deſpectum, tribulationibus & anguſtijs intercluſum, ac circundatum aſpicere debet, nõ ad auxilium hominum, quod non eſt ſed ad Dei præſidium quod ſemper adeſt & dicere; Clamaui in toto corde, exaudi me Domine. Quoniam hoc regulare eſt omnibus exquirentibus mandata Dei, & iuſtificationes eius, vt ab impijs & dæmonibus obſidean-
Exod. 14. tur, ne ad aliquod bonum exire poſsint, ſicut Exod. 14. Pharao cum toto exercitu ſuo perſequitur filios Iſrael de Ægypto fugientes, & ad terram promiſsionis properantes, cum eos quaſi inter-
Thren. 3. cluſos mare vidiſſet, Thren. 3. Concluſit vias meas lapidibus quadris. Omnibus enim partibus obſidet intercluditque iuſtum diabolus, à ſuperiori parte per ambitionem dignitatum, ab inferiori per concupiſcentiam voluptatum: ab anteriori per concupiſcentiam oculorum, à poſteriori per reminiſcentiam peccatorum, à
Gregor. ſiniſtris per aduerſa, à dextris per proſpera. Vide Gregorium homil. 12. ſuper Ezechielem, vbi refert id quod Dominus Prophe-
Ezech. 14. tæ mandauit capite. 14. nempe vt ſumeret laterem in eoque deſcriberet ciuitatem Hieruſalem: & ordinaret aduerſus eam obſidionem: & ædificaret munitiones, & compararet agerem: & daret contra eam caſtra, & poneret arietes in gyro. Protinus enim quod homo in corde ſuo terreno, cœleſtis ciuitatis Hieruſalem deſcribit ordinem, deſideriumque pingit, ac conuerſationem immittatur: aduerſus eum malignorum ſpirituum inſurgit exercitus obſidet, cingit, circuitque diuerſis machinis, tentamentis ac vitijs: vt vix quo ſe expediat locum habeat, ſecundum illud Eccle-
Eccle. 9. ſiaſt. 9. Ciuitas parua & pauci in ea viri, venit contra eam Rex magnus, & vallauit eam: extruxitque munitiones per gyrum, & perfecta eſt obſidio. Cum ergo ſic circumuentus ſit iuſtus, quid faciet, niſi leuare oculos ſuos in montes, vnde veniet auxilium ſibi, & Chriſtum ſibi defenſorem, ac adiutorem vocare cum clamore dicendo; Clamaui in toto corde? Nam poſt verba quæ modo retulimus ex. 9. capite Eccleſiaſtes: ſtatim ſubinfertur, Inuentus eſt in ea vir pauper, & ſapiens qui liberauit vrbem, ſapientia ſua, & nullus eſt recordatus hominis illius. Hic vir pauper & ſapiens (vt vult Hieronymus, & poſt eum alij) eſt

Christus Dominus, ciuitas parua est mundus hic, vbi pauci viri sapientes, ac iusti morantur, vndique obsessus & interclusus à dæmonibus & vitijs: ita vt perfecta fuerit obsidio, quod nec commeatus adduci, nec auxiliares copiæ ei præsto esse possunt, nisi Christus Domin⁹ qui de se dicit; Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea, & sapiens, quippè qui sapiētia Dei dicitur à D. Paulo. 1. Corint. 1. sapientia sua liberabit illum, secundum illud Isai. 1. Sion in iudicio redimetur (por pura discrecion se redimio el mundo, y le decerco Christo) nam antea fortis armatus, idest, diabolus in pace custodiebat attrium suum, hoc est, mundum cui dominabatur, sed venit fortior illo, nimirū Christus Deus & homo eumque expoliauit, atq; cathenis vinctum in Barathrum detrusit, & mundum ab obsidione liberauit. Sed ô pessima hominum ingratitudo! Nam post tam ingens beneficium nullus est recordatus hominis illius, secundum illud Isa. 17. Oblita est Domini creatoris tui, & fortis adiutoris tui non es recordata, quod ne huic iusto, qui assiduè orationi ac Dei contemplationi vacat, contingat: subiungit dicens; Iustificationes tuas requiram. Has nempè operas tuas quibus iustificatus sum, & à diaboli & peccati seruitute redemptus, nunquam obliuiscar. Circūspectus ergo iustus esse debet oculis vndique plenus, sicut animalia illa sancta quæ vidit Ezech. non debent dormire oculi eius, nec dormitare palpebræ, sed huc illucque circunspicere: ne si, vel tantisper oscitauerit circunuentus ab hostibus intereat. In fabulis est Iunonem vaccam quandam adamasse, eamque Pastori cuidam, qui Argos dicebatur custodiendam tradidisse. Hic caput plenum oculis habebat: vt cum pars somnum caperet reliqui vigilarent: descēdit Mercurius mercium, ac mercatorum Deus tibijsque dulcissimis cœpit canere, vt soporem omnibus eius oculis induceret, simulque virgula quadam quæ virtutem habebat afferendi somnum, oculos eius leuiter percutiebat, sicque omnes oculi à somno victi sunt atque clausi, & tūc vaccam ei surripuit Mercurius. Hoc in veritate nihil significat (ea enim duntaxat, quæ in Scripturis sacris sunt, ad significandum instituta fuerunt) nisi nos aliquid hic vellimus fingere, atque ex spolijs Ægypti populum Dei ditare, captiuamq; vnguibus ac capillis præcisis in nostrum asciscere contubernium. Fingamus ergo, sic vacca hæc à Deo dijsque dilecta, Ecclesia Christi est, quam Pontifici maximo, cæterisque Episcopis custodiendam

Hierony.

1. Cor. 1.

Isai. 1.

Luc. 11.

Isai. 17.

Fabula.

Dominus reliquit,isti quippè sunt Ecclesiæ oculi,vt Dominus do
Matth. 5. cuerat dicens eis.Vos estis lux mũdi:sed Mercurius mercatorum Deus sonis,ac percusione virgæ eis soporem inducit: nam pecuniæ cupiditas quæ radix omnium malorum est, voluptatum etiã amor, ac timor mundanus qui virgula quædam est leuiter percutiens, somno dant mentes eorum. Quem Christus Dominus, amouere cupiens dicebat; Nolite timere eos qui occidunt corpus.Igitur hoc timore mundano perterriti, ne regibus in aliquo offensi sint:vt pinguiorem eis præbendam asignent, ne in exilium mitantur vel in temporalibus mulctentur sopore hoc victi dormiunt: & sic ab eis diabolus vaccam surripit,vel saltim multos ex Ecclesia perire facit. Aspice ergo in Christum,vt saluus
Thren. 2. sis & clama in toto corde,secundum quod Hiere.in Threnis.ca.2. admonet dicẽs,sub hac eadem litera Coph,Surge in nocte in principio vigiliarum tuarum effunde sicut aqua cor tuum ante conspectum Domini,extolle ad Dominum manus tuas, pro animabus paruulorum tuorum,idest, subditorum, qui deficiunt fame. Dicit ergo iustus à tot malis hostibusque circunuentus;Clamaui
Simile. in toto corde exaudi me Domine.Sicut custos castri obsesi ad Dominum mittit pro auxiliaribus copijs,sic iustus ad Dominum cla
psal. 126. mat. Nã nisi Dominus custodierit ciuitatem frustra vigilat qui
Sinistra. custodit eam;Clamaui ergo, ait iustus,ad Deum sicut obsessus ad Dominum suum petens auxilium,sicut ægrotus ad medicum petens consilium,sicut infantulus nutrici petens edulium secũdum
Baruc. 3. illud Bar.3.Et nunc Domine Deus Israel, anima in angustijs & spiritus anxius clamat ad te,sed quia multi clamant ad Dominum qui non exaudiuntur, quia non bene clamant, secundum illud
psal. 17. Psal.17.Clamauerunt,nec erat qui saluos faceret,ad Dominum, nec exaudiuit eos,ideò Propheta modum clamandi ostendit, dicens,Clamaui in toto corde,idest,non tantum ore sed corde nec corde diuiso,quia mens diuisa non impetrat, vt ait Casiodorus,&
Oseæ. 10. Oseæ.10. Diuisum est cor eorum,modò interibunt,sed in toto
Casiodor. corde,corde pleno quod est quando aliunde non cogitatur, vt ait
Casiodor. Casiodorus.Est autem clamor cordis,(vt ait hic magnus Augu-
August. stinus,)magna cogitationis intentio quæ cum est in oratione,magnum exprimit desiderantis & petentis affectum, vt non desperet effectum. Tales orationes raræ sunt multis,crebræ autem paucis, talis fuit clamor Moysi,Annæ,Susannæ,& Danielis, hic clamor

est

est qui etiam silente corporis voce semper auditur. Vnde suprà Psalm. 17. Clamor meus in conspectu eius: (hoc est, in corde vbi Deus aspicit) introiuit in aures eius. Psal. 17.

VERSVS SECVNDVS.

Clamaui ad te saluum me fac: vt custodiam mandata tua.

CRebra hæc repetitio clamoris magnæ affectionis est nota asiduęque perseuerantis in clamore signum: taliter enim & tamdiu clamandum est, donec exaudiamur, etiam si repulsam aliquando videamur pati, exemplo Chananeæ mulieris & Annæ vxoris Helchanæ. Isa. 40. Clama nec esses & Ionæ. 2. Clamaui ad Dominum de tribulatione mea, & exaudiuit me, saluum me fac, ne infirmus tentationi succumbam: saluum me fac in præsenti salute gratiæ & in futuro salute gloriæ. Hierem. 7. Sana me Domine & sanabor, saluum me fac & saluus ero, & suprà Psal. 87. Domine Deus salutis meæ in die clamabo & nocte coram te: interim tamen inter istas duas salutes seruari debent Dei præcepta per hoc enim & gratia conseruatur; & venitur ad gloriam Prouerbiorum. 13. Præcepta mea cor tuum custodiat, longitudinem enim dierum & annos vitæ, & pacem apponent tibi. Ambr. sic ait, In hoc quod dicit, clamaui, notatur promptitudo affectus, in hoc autem quod sequitur, custodiam mandata tua, salutis obsequium. Ad hoc enim est omnis homo, vt dicitur Eccles. vltimo. Time Deum & mādata eius obserua, hoc est enim omnis homo, hoc est, cætera omnia vana sunt, quamtunuis feliciter homini contingat, hoc tamen solum est totum hominis bonum, & ab his duobus nullus hominum excludi credat. Matth. 15. 1. Reg. 1. Isai. 40. Ionæ. 2. Hierem. 7. Psal. 87. Prou. 13. Ambro. Eccle. vlti.

VERSVS TERTIVS.

Præueni immaturitate & clamaui: quia in verba tua supersperaui.

MAgna difficultas est in hoc versu penes translationem, quæ diuersissima est in pluribus Augustinus legit, præueni intempesta nocte & clamaui, & dicit, plures codices Aug.

non

non habere intempesta nocte, sed immaturitate, vix autem vnus inuentus est, ait, qui haberet geminatam præpositionem, idest, in immaturitate, ex quo colligitur, quod non agnouit nostrā translationem, in qua legimus immaturitate, nec in Græco inuenitur, & ex interpretatione Aug. Ambro. Hilarij, Aymonis & aliorum, qui hunc versum commentantur hæc lectio colligitur quam nos habemus; de quo consulendus est Franciscus Luca Brugensis, in egregio volumine, quod nuper congessit de varijs locis, in quibus nostra vulgata vna ab alia discrepat. Nam Iansenius super hūc versum, corruptam putat esse literam, ac corrigendam, at ego vt verū fatear, licet diuersas translationes videre appeto, nec id alienum à sacrarum literarum interprete arbitror, immò bonum ac plurimum conducens: tamen semper lectioni quæ in pluribus circunfertur, familiariorque est Ecclesiæ vsui, adhærendum securius, ac vtilius putaui, & fere tota Ecclesia latina quotidie canit, vt nos habemus, nempè; Preueni immaturitate & clamaui. Imò Lyranus, & Richelius, & inter veteres Arnobius, & Hieronymus nostræ auspicantur lectioni, vt ex eorum commentarijs videre licebit, ait quippè Arnobius. Præueni immaturitate & exclamaui, fui puer, postea adolescens: itemque iuuenis, nunc ecce iam senui, & vitæ meæ finē attendens, in hac maturitate positus clamo, & præueniunt oculi mei, & Hieronymus ait, Vetera vitia pudicitia iuuenili præuenit, qui per maturitatem viuacis animi spem suam nunquam à verbis Dei remouit. Beda etiam vtrumque exponit; Præueni immaturitate & præueni in immaturitate. Etenim senum maturitas non abhorret à Dei obsequijs. Nam licet natura debilis, spiritus tamen promptior ac robustior debet esse, etenim longo exercitio quasi in naturam versa est eis virtutis iam diuturna consuetudo, quoniā in antiquis fertur esse sapientia, & in multo tempore intelligentiā & Psalmista petit vt vsque in senectam & senium non derelinquatur à Deo. Imago illa quam vidit Nabuchodonosor ferreos pedes habebat. Quoniam in vltima ætate indurata praua, vel bona consuetudo quasi ferrea effecta est. Ora sacerdotalis vestimenti pulchrior ac cultior quam tota vestis erat, quoniam finis vitæ, quę est senectus, splendidior in studiosis actionibus, alijs ætatibus debet esse. Quare sicut virtus in senibus maximè ædificat: ita & è contra vitia pesimè scandalizant, sicut Dani. 13. de illis duobus senibus dicitur, qui contra Susannam insurrexerunt: Quia egressa est iniquitas

[Margin notes: August. Ambros. Hilar. Aymon. Franciscus Luca. Iansenius. Lyranus. Richelius. Arnobius. Hierony. Beda. Psal. 70. Dani. 2. Exod. 28. Dan. 13.]

quitas de Babylone à senioribus iudicibus: qui videbantur regere populū. Ad similitudinem quippe naturalis motus velocior debet esse cursus virtutis in fine quàm in principio. Imò etiā si alias ætates in peccatis insumpsit, non erit inutile in senectute clamare ad Deum. Quoniam & operarij illi, qui tota die ocio vacauerant, & in vltima hora ierunt ad vineam, pari præmio atque primi donati sunt, & in quacumque hora ingemuerit homo peccatum, clamor eius ascendet ad Deum, & sic intelligi potest illud Isaiæ. 46. Vsque ad senectutem ego ipse & vsque ad canos portabo, ego feci & ego feram, ego portabo & saluabo. Et hoc conuenit cum lectione D. August. qui legit; Præueni intempesta nocte & clamaui hoc est tempore importuno, potius ad quietem corporis quā ad clamorem à natura decreto, intempestiuo tempore: sic senectus ob corporis debilitatem aliasque maiores naturæ necessitates intempestiuum tempus ac importunum videtur ad clamādum ad Deū. Sed quoniam virtus in spiritu sita est etiam tunc clamant iusti exēplo Christi redemptoris nostri qui clamando ad Patrem emisit spiritū cum lachrymis & clamore valido, vt ait Paul. Vsq; in vltimam horam perdurauit clamor: aliàs si in senectute defecerit, vel vitijs adolescētiæ adhuc indulserit, ei obijcietur illud Iob. 20. Ossa eius plena sunt vitijs adolescentiæ suæ & cum eo in puluere dormient, & illud Threnorum. c. 1. Sordes eius in pedibus eius (idest, in extremis vitæ suæ sicut pedes extrema sunt corporis:) & nō est recordatus finis sui. Lyranus, & Dionysius Cartusianus sic exponunt hoc carmen; Præueni inmaturitate & clamaui, idest iste clamor festinus, non procedit ex impetu passionis, sed ex deliberatione rationis. Vel sic statim vt ad maturitatem perueni, & primū illuxit mihi rationis vsus: ante omnia alia præueni vt ad te clamarem. Sentētia quippe Theologorum est, hominem cum primum ad vsum rationis peruenerit, in primo actu illius teneri cōuerti ad Deum, itaque primus actus vsus rationis debet esse conuersio ad suum finem, & hoc est præuenire omnes alios actus protinus cū ad vsum rationis peruenerit; nam hæ sunt primitiæ nostræ quas debemus offerre Deo, secundum illud Hierem. 2. Sanctus Israel Domino primitiæ frugum eius. Sic docet Dominus Matth. cap. 6. Primum quærite regnum Dei, idest, ante omnes alias hæc te primum occupet cura; veluti Iepte primum quod ex domo illius occurrisset, vouit Domino, & occurrit vnica filia sua. Tunc homo dicitur

Matth. 20. Ezech. 18. Isai. 46. August. Hebr. 5. Iob. 20. Thren. 1. Lyranus. Dionysius Cartusianus. Hierem. 2. Matth. 6. Iud. 11.

citur esse Dominus domus, cũ per liberi arbitrij ac rationis vsum incipit esse Dominus suarum actionum: nam antea, vt brutũ operabatur; Primum ergo quod occurrerit illi, ex domo sua offerat Domino, idest, primam actionem liberi arbitrij quæ est veluti vnica ac primogenita filia sua (primogeniti autem Domino offerebãtur) homo hanc offerre debet Deo, & se, ac sua omnia in eum referre, vt posit dicere, præueni immaturitate & clamaui: ac si diceret protinus quod ad maturitatem & vsum rationis accessi, ad te clamaui in corde meo præueniens hac actione omnes alias subsequentes: & hoc est quod alij interpretes dicere volũt, nempe quod na dolescentia, idest, iuuẽtute quæ adhuc videtur immatura ætas homo debet clamare ad Deum, & nos tamen dicimus quod etsi respectu virilitatis, immatura sit ætas adolescentiæ ac iuuentutis, tamen respectu pueritiæ, cum adhuc non splendet rationis vsus matura ætas dicetur, in qua primo Deus quęrendus est secundum illud quod nos admonet egregius ille concionator Eccles. vltimo dicẽs; Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, antequam veniant dies afflictionis tuæ & appropinquent anni de quibus dicas non mihi placent. In diebus iuuentutis tuæ dicit: nam vt ait Augustin. Quòd homines in senectute iam iam moribundi agũt erga diuina parum habent voluntarij: nam si essent iuuenes & frui possent mundo isto adhuc immemores essent Dei, sed deserti à mundanis voluptatibus recurrunt ad Deum. Vnde qui senio confectus recurrit ad Deum, feces tantum vult offerre Deo cui congruit illud Malach. 1. Maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum, idest, floridam ætatem, & immolat debilem Domino, idest, differt vsque ad senectutem diuina obsequia; Memento ergo creatoris tui in die iuuentutis tuæ, antequam veniat tempus afflictionis, hoc est senectus, quæ plena doloribus est, & appropinquent anni de quibus dicas, non mihi placent: nullus enim sibi placet de defectibus ac molestijs quas secum affert senectus. Has pulcherrima hypotepòsi hic depinxit sapiens, quas libet hic exponere, quoniam gratum arbitror fore legentibus; Subdit ergo, Antequam tenebrescat sol, & lumen, & luna, & stellæ, hæc est prima molestia, vel primus defectus senectutis. In homine tanquam minori mundo, sol est intellectus à quo prouenit lux spiritualis cognitionis, lumen est cognitio veritatis, luna voluntas quæ regitur & illustratur à ratione, & per

Eccles. vlt.

Malach. 1.

seipsam mutabilis est: stellæ sunt interiores potentiæ sensitiuæ, quæ intellectuali operationi deseruiunt. Hæc omnia senibus obtenebrescunt nam quanuis aliquę illarum sint immateriales potentiæ quia tamen intellectus vtitur organo corporali, corruptione corporis, quasi tenebris obumbrantur, secundum illud Sapientiæ. 9. Corpus quod corrumpitur aggrauat animam: vnde senes deficere sensu contingit. ¶ Secundus defectus est. Reuertantur nubes post pluuiam quod potest intelligi, & de perpetuo fluxu lachrymarum, & pituitæ, (tienen perpetuo catarro.) In iuuenibus quidem accidit aliquando hæc pluuia, tamen restituta sanitate reddit serenitas valetudinis: sunt enim in illis interualla quædam & induciæ, at senes licet ad tempus euasisse videantur, protinus reddit eadem vel alia infirmitas, & quasi reuertantur nubes post pluuiam, quia nunquam deest illis tussis, & gemendi & lachrymandi occasio. ¶ Tertiò, Commouebũtur custodes domus, hic est tertius defectus per domum intelligimus corpus humanum in quo tanquàm in domicilio requiescit, siue detinetur anima, huius custodes sunt vires corporales, quæ collatæ fuerunt ad tuendam vitam, & ad propulsandam iniuriam. Potißimum vero apparet in lacertis & manibus, quas proinde vocauit Philosophus, organum organorum: nam manus, vt instrumentum rationis est homini pro armis quæ reliquis animalibus natura concesit. Hi custodes tempore senectutis commouentur: deficiunt enim vires consumpto per ætatem calore. ¶ Quartus defectus est, Nutabũt viri fortißimi, per quos intelliguntur nerui & ossa, quibus tanquam firmißimis columnis sustinetur molles humani corporis, præsertim autem in cruribus: nam in tibijs fortitudo magna est ad sustinenda onera, hæc in senibus præ debilitate contremiscunt: vnde curbi ac lenti procedunt. ¶ Et otiosæ erunt molentes in minuto numero, quintus est defectus commestionis; nam stomacho parum digerente, paruo etiam alimento est opus, ideo dicuntur otiosæ molentes, idest, molæ. Ob quod Vercellai Galaadites octogenarius, negauit se accessurum ad mensam regis, quia non tantum ciborum capiebat. 2. Regum. 19. Insuper propter defluentis humoris copiam, dentes cõmouentur, & decidũt, ideo ait, in minuto numero. Nam pro singulari priuilegio dictũ est de Moysi Deut. vlti. quod dẽtes eius nõ sunt moti. ¶ Et tenebrescẽt vidẽtes per foramina, per quod significatur

Sapien. 9.
2. Reg. 19.
Deut. vlti.

catur hebetudo sensuum exteriorum quæ est sextus defectus: nã per exteriores sensus veluti per foramina & fenestras percipit ani-
Genes. 29. ma exteriora sensibilia, præsertim autẽ oculi quorum defectus in senectute maximè apparet. Vnde Gen. 29. Senuit Isaac & caligauerunt oculi eius. ¶Et claudent hostia in platea. Plateæ amplitudine & perspicuitate cæteras vrbis partes superant, hoc est septimus defectus, significatur enim per illam pectus humanum: nam ideò
Plato. Plato sic appellatus est quia habebat amplissimum pectus, cuius hostia sunt viæ, vel arteriæ per quas, vel spiritus diffunditur, vel vox. Hæc in senibus prę frigore constringuntur. Quare in eis vox est gracilis & submissa, prouenit autem hoc ab humilitate vocis molentis, per quod significatur debilitas pulmonis, qui tanquàm motus circularis spiritus spirat & respirat, idest dicere, (que no da bastante ayre el molino) vel potest intelligi infirmitas stomachi vbi tanquã in mola alimenta omnibus membris conceduntur, & quia deficit calor in stomacho, non transmittuntur sufficiẽter spiritus vitales. ¶Octauus defectus est somni debilitas, cum dicitur & consurgent ad vocem volucris, nam somnus prouenit ex abundantia vaporum ascendentium à stomacho in cerebrum, & obtinentium organa sensuum, in senibus autem propter debilitatem caloris, exigui vapores ascendunt & ita facile interrumpitur somnus: quod significatur per hoc, quod ad vocẽ volucris excitatur, idest, leuissimo sonitu, & etiam propter defectum virtutis retinẽdi superfluum humorem, puta vrinam; & ad gallicantum vt plurimũ excitantur senes. ¶Et obsurdescent filiæ carminis, hic est nonus defectus, nempè surditas quæ prouenit in senibus, vel propter humoris abundantiam obstruentis organa, vel propter desiccationẽ nerui auditus. Prouenit etiam quod apud eos organa musicæ sileant, quia non amplius delectantur carminibus amatorijs qui dolori potius expositi sunt quàm amori. Vnde cantatrices, quæ etiã vocantur hic filiæ carminis, & quę quondam gratissimæ erãt quãdo vigebat ætas, nunc humiliantur in conspectu eius, vt legit Hebræus, quia iam eas contemnit. ¶Excelsa quoque timebũt, hic est decimus defectus, cernimus quippè aperte pauidam esse decrepitam ætatem, tum propter malorum experientiam, tum quia viribus & sanguine sunt destituti, qui solent confirmare iuuenum pectora, audacesque, atque magnarum rerum cupidos facere. Quare senes gradus ascendere timent, imò & loca excelsa ascendere, ac quæ
omnia

omnia periculosa cauent. Vnde prouenit quod formidant in via, vel etiam quia senes lento gradu quasi pauidi incedunt, præ timore quia facile offendunt & cadunt, quod si spiritualiter intelligere cupis, senes formidant exitum de hoc mundo, quia vident proximum esse, & memores delictorum nesciunt quam viam sint aggressuri.

Sunt alij defectus etiam circa speciem corporis, primus defectus est cum dicitur, Florebit amigdalus; hoc est habebunt caput senile, idest, præcanicie album, propter humiditatis & frigoris abundantiam: nam amigdalus præ cæteris arboribus candidiores flores emittit, sed his tamen floribus, significatur proxima æstas, vt Lucæ. 21. Scitis quia prope est æstas, ita canicies prænuntia est mortis. ¶ Impinguabitur locusta. Secundus corporis defectus: nam cætera membra erunt exilia, at dorsum & venter impinguabuntur: nam dorsum impinguabitur, venter indigestis humoribus onerabitur, & pedes podagra intumescent, & tibiæ (quas significat locusta,) etiam humore tumescēt. ¶ Dissipabitur caparis, cuius fructus & edendi appetitum, & libidinem excitare dicuntur, quo significatur, omnem appetitum delectabilium, secundum tactum in senibus extinctum esse quod scriptura significat in Dauid. 3. Regum. 1. qui pulcherrimam adolescentulam sibi copulauit coniugio nunquā tamen eo quod senex esset cognouit eam. ¶ Et circuibunt in platea plangentes Ecce quem tandem exitum sortitur huius vitæ tragedia, per loca illa vbi quondam exultare solebat, triumphos ac choros ducere, tandem vita functus, cum lachrymis efferendus est. Huc vsque de molestia senectutis. Nunc de dissolutione mortis incipit agere cum dicit; Antequam rumpatur funiculus argenteus. Vbi nota quod ad vitam corporalem, miro modo duæ colligationes concurrunt, altera ex parte corporis, in quo plures humores contrarijs qualitatibus præditi, ad certam temperiem reducti virtutem animæ continent, quæ si ex parte alicuius turbetur succedit ægritudo, quæ prouenit ab humore prædominante, si autem penitus dissoluatur harmonia continuo sequitur mors. Quoniam autem consonantia hæc pluribus resultat humoribus vocatur cathena, vel funiculus; qui dicitur argenteus, quoniam licet sit pretiosa colligatio, sed tamen non summa, quia est alia melior, quæ vocatur vita aurea, per quam

Lucæ. 21.

3. Reg. 1.

intelligitur ſecunda colligatio, quæ eſt vnio rationalis animæ ad corpus, quæ inter omnes coniunctiones formæ ad materiam primatum tenet, ſicut aurum inter metalla. Eſt enim hoc ſingulare quod rationali animæ primo conuenit eſſe, & viuere atque adeo ſubſiſtere, & ab illa tanquàm à fonte deribatur in corpus, quare diſſoluto corpore, non perditur vita animæ aut eius ſubſiſtentia, ſed quodammodo reducitur ad ipſam animam ſolam; Propterea dicitur, Antequam recurrat vita aurea, quia ſicut vita inuoluitur, ſic & ſubſiſtere colligitur ad animam in morte. Vnde ad idem refertur quod aliqui legunt ex Hebræo, Antequam rumpatur fons aureus. Nam in morte præſcinditur vena, per quam vita defluebat ad corpus, ſed manet fons integer in ipſa anima. Quoniam autem vita in motu & opere conſiſtit, hi duo motus deſignantur præcipuè vitales, qui ceſſant in morte: nam ſecundum Philoſophum cor eſt membrum, quod primo viuificatur in corpore, & quod vltimo deficit, & propterea dicit, & conteratur hydria ſuper fontem, quia primo haurit aquam vitalem ab ipſa anima, quam intelligit per fontem, in morte autem dicitur confringi quia ceſſat motus cordis.

Et confringatur rota ſuper ciſternam. Secundus motus vitalis eſt in cerebro, quod aſsimilatur rotæ ſuper ciſternam, non ſolum propter orbicularem figuram, verum propter officium, hauriendi & diſtribuendi. Nam cerebrum attrahit ſanguinem à iecore, & ſpiritus vitales à corpore, diffundit autem per omnia membra ſpiritus animales ad ſentiendum. Aſcendit rota cum ad ſe aſcendere facit cerebrum, ſanguinem & vitales ſpiritus: deſcendit cum diffundit per membra. (Sube y vaja la polea.) in morte autem ceſſat hoc officium. Vnde ſtrangulatus homo moritur quia rota non poteſt haurire, nec diffundere per ciſternam, Aut intelligitur pectus vbi venæ ſunt ſpirituum & ſanguinis. Vel intellige per rotam rerum temporalium volubilitatem, quæ omnino conteretur & deficiet, & reuertetur puluis in terram ſuam, vnde erat, & ſpiritus reddeat ad Deum, qui fecit illum. Tandem vnumquodq; in ſuam reddet originem, ac principium. Cum ergo tot incommodis obſeſſa ſit ſenectus rectè nos admonet ſapiens, vt in diebus iuuentutis, nos in Dei cultum dedicemus, antequam importuni dies ſenectutis eueneriint.

rint, in quibus non ita commode id poterimus efficere, ac ideo dicit Propheta, se statim vt maturam attigit ætatem, clamasse ad Deum (Quia in verba tua, inquit, supersperaui,) Hoc est, plusquã in verbis aliorum quorumcumque quia verba tua falsitatem non possunt continere. Vnde & subdit.

VERSVS QVARTVS.

Preuenerunt oculi mei ad te diluculo: Vt meditarer eloquia tua.

AC si diceret non solum intempesta nocte clamaui ad te sed & diluculo, ad meditandum eloquia tua surgebam, vel in principio ætatis iuuenilis quando statim cœperat rationis vsus illucescere, illud enim instans erat, quasi diluculum diei quo ratio lucescere cœperat, ita quod interiores oculi mei, ad te diluculo vigilabant: imò & suscitabant corporis oculos ad idem munus, diluculo, idest, summo mane. Nam tempus matutinum aptisimum est ad exorandum Deum quia tunc solet animus hominum esse curis prophanis vacuus, ac proinde promptior ad perceptionem rerum spiritualium: nam vt dicit Augustinus in quæstion. super Exod. quæst. 68. Nimis intentus humanis actionibus animus, Deo quodammodo vacuatur, quo fit tanto plenior, quanto in supernaturalia liberius extenditur. Vnde Psalm. 5. Quoniam ad te orabo Domine, mane exaudies vocem meam, mane astabo tibi & videbo Prouerbiorum. 8. Qui mane vigilauerint ad me inuenient me. Nam vt ait Ambro. hic pudor est, si radius solis in stratu otiosum te inueniat, & lux clara feriat oculos somnolentos, adhuc torpore depressos, arguit nos tanti temporis spatium, sine vllius deuotionis munere, ac sacrificij spiritualis oblatione feriata nocte trãsmissum. An nescis ô homo, quod primitias tui cordis ac vocis quotidie Deo debeas? quotidiana tibi messis, quotidianus est fructus. Occurre ergo à solis ortu, vt te oriẽs inueniat iam paratũ, ne lumina tua madido sopore adhuc mergẽtia, primus diei fulgor exagitet, & infra dicit; Preueni orãdo & meditãdo hunc solem quem vides, vt illucescat tibi Christus, si hunc solẽ præueneris antequam iste surgat, accipies Christũ illuminantẽ, diuide saltẽ Deo & seculo tempora tua, vel quãdo non

August. Psal. 5. Prou. 8. Ambro.

potest agere in publico quæ sunt istius mundi,& tenebræ prohibent noctis, Deo vaca, indulge orationibus, & ne obdormiscas psallito, somnum tuum bona fraude fraudato, mane festina ad Ecclesiam, defer primitias pij voti,& postea si vacat secularis necessitas non excluderis dicere, præuenerunt oculi mei mane meditare verba tua,& sic securus procedis ad tuos actus. Vnde & religiosis hoc munus iniunctum est, saltim illis qui à sanctis patribus hos mores antiquos receperunt,quos refert Diuus Augustinus libro primo de moribus Ecclesiæ. Et Diuus Vincentius, in tractatu de vita spirituali,religiosos monet,vt audito horologio, vel primo signo ad matutinas, statim à lecto surgant omni tepiditate reiecta, quod tum ait facilius exsequeris si super durum stratum iacueris, non mollem ac delicatum, memor Christi Domini qui durissimam crucem pro lecto habuit. Vnde Diuus Bernardus, ait. Suauissimum mihi bone Iesu ceruical tuum, spinea corona capitis tui, dulcis mihi lectus lignum crucis tuæ. Philo de vita contemplatiua, narrat de moribus Essæorum eos bis quotidie conuenisse orationi vacare mane, scilicet, & vespere. Oriente enim sole diem postulabant felicem, vtque mentes eorum cœlesti munere replerentur, occidente autem sole vt anima sensibus exonerata corporis, veritatem posset inuestigare. Quare Iob diluculo surgebat offerre sacrificium pro filijs suis, singulis diebus. Imò & ipse Deus optimus maximus dicitur exurgere de nocte & diluculo ad nos monendum atque ad nostra peragenda negotia: vt sæpe legitur in scriptura. Vide caput vltimum secundi libri Paralipomenon,& ea quæ supradiximus super versum sextum, octonarij octaui in octauo tractatu. Interim tamen pro pleniori intelligentia sciendum, quod nox secundum consuetudinem bellantium atque pastorum, diuidebatur in quatuor vigilias, vt colligitur ex Matthæo vigesimoquarto capite,& Marco capite. 6.& Luca capite duodecimo. Quælibet autem vigilia habet tres horas, prima dicebatur conticinium, à conticendo: quoniam cum nox incipit, cessant negotia, quæ communiter diurno tẽpore fieri solent. Secũda pars vocatur intempesta nox, siue media, quoniã tũc erat tẽpus intempestiuum ad aliquid agendũ,& destinatũ ad quietem. Tertia pars vocatur gallicantus. Quarta diluculum seu antelucanum, vt Mar. 13. dicitur; Vigilate ergo, nescitis enim quãdo Dñs domus veniat sero,

Margin notes: August. — Vincétius Ferrer. — Bernar. — Philo. — Iob, 1. — 2. Paralip. vltimo. — Matth. 24. — Marc. 6. — Lucæ. 12. — Marc. 13.

sero, an media nocte, an gallicātu, an mane ecce has quatuor vigilias. Et quod hæc vigilia vsurpata fuerit inter millites, patet ex historijs & experimento. 1. Regum. 26. Dauid repræhendit Abner, quod non vigilauerit ad custodiam regis qui erat in castris, de vigilijs autem pastorum super gregem suum fit mentio Lucæ. 2. A principio ergo noctis, intempesta nocte, in galli cantu cum Petro, & diluculo vigilare debemus ad Deum: quia nescimus qua hora Dominus noster venturus sit. 1. Reg. 26. Lucæ. 2.

Vel dic quod in hoc versu monemur, quod qui orat orando periculum debet præuenire. Facilius enim pręcauetur morbus antequam veniat, quàm expellatur postquam venit: sic & hosti facilius resistitur, ne ciuitatem accipiat, quam postquam ipsam occupauerit expellatur, & in prouerbio est. Simile.

Turpiùs eijcitur, quàm non recipitur hospes:

Sic & pericula tam temporalia quàm spiritualia præuenire debemus, ne postquam increuerint, animum à sanctis meditationibus impediant. Per oculos intellige prælatos qui vigilare debent atque custodias agere super gregē suum, vt dicitur Lucæ. 2. Quare alij legunt inter quos Caietanus; Præuenerunt oculi mei custodias. Caietan.

VERSVS QVINTVS.

Vocem meam audi secundum misericordiam tuam Domine: & secundum iudicium tuum viuifica me.

AC si diceret, & si ita studiose vigilo ac clamo ad te non tamen in hoc confido sed magis in misericordia tua, ideo vocem meam audi secundum misericordiam tuam, idest, ostē de te audiisse, faciendo quod peto, secundum misericordiam tuam quæ semper parata est iuuare petentes: vnde supra dicebam, Motus est pes meus, misericordia tua Domine adiuuat me, hoc est, si aliquo bono affectu ferebar, misericordia tua Domine præibat Daniel. 9. Non in iustificationibus nostris prosternimus preces ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis exaudi Domine, placare Domine, attende & fac. Hæc enim est virtus orationis, vt non ex merito orantis sed ex misericordia illius qui oratur vires sumat. Ideò quippe Theologi dicunt etiam orationes peccatorū Psal. 93. Daniel. 9.

esse impetratorias licet non meritorias, quoniam impetratio misericordiæ Dei, meritum autem gratiæ & charitati, qua caret peccator, innititur (Et secundum iudicium tuum viuifica me) idest, secundum quod tu vis & iudicas, omnia enim iudicio & voluntati
Casiodor. diuinæ relinquenda sunt velut Casiodor. dicit (Secundum iudicium tuum viuifica me) Non quo in futuro iudicabis. Sed quo supplicibus parcis, & se condemnantibus. Viuifica me mortuum
Sapien. 2. lege peccati, de qua dicitur Sapien. 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum.

VERSVS SEXTVS.

Appropinquauerunt persequentes me iniquitati: à lege autem tua longe facti sunt.

Simile. SI forte quæras quare ita clamem, respondebo quoniam appropinquauerunt persequentes me iniquitati à lege autem tua longe facti sunt. Talis enim est natura cõtrariorum quod quanto quis magis vni extremo appropinquat, tanto amplius recedit ab alio, sicut patet de loco sursum & deorsum, quanto quis plus centro appropinquat, tanto magis distat à cœlo. Quare in illo loco damnati sunt detrusi, vbi etiam secundum locum plus distendantur à cœlo; sicut & in affectibus lõge facti sunt à Deo: & cum lex Dei sit dilectio proximi, qui proximum odio habent ac persequuntur plus à lege Dei elongantur, atque iniquitati magis appropinquant. Vnde odium proximi est maximum peccatorum, quæ in proximum committuntur: quoniam per illud maximè deordinatur voluntas erga proximum, & est principium & radix cuiuscunque nocumenti quod proximo infertur,
D. Thom. vt docet D. Thom. 2. 2. quæstione. 34. articulo. 4. & 5. Imò & videtur vitium contra naturam esse, vt Seneca docet Epistola. 7. dicens, Natura nobis indidit amorem mutuum & sotiales fecit, & ex illius constitutione miserabilius est nocere quam lædi, & ideo qui proximo nocet contra institutionem humanæ naturæ facit. Quare qui ad hoc student, à consortio hominum sunt præscindendi: nam docet Magnus Albertus. 7. libro de Vegetabilibus, quod in omni arbore agri cõsiti, oportet amputare quæcumque in ramis & virgis aruerunt, quia vicina sibi arboris membra

bra corrumpunt;sic in proposito, ager est mundus iste, arbor in eo consita est natura humana, vt dixit cæcus ille Marci. 8. Video homines sicut arbores ambulantes,& Plato vocat hominem arborem inuersum,eo quod habeat radices supra, nempè intellectum, ac voluntatem.In singulis vero arboribus est inuenire ramos aridos, hoc est humore gratiæ & vitæ spiritualis carentes qui membra vicina sibi,hoc est,alios proximos student corrumpere,atque in temporalibus,& spiritualibus alijs nocere satagunt. Præscindendi ergo sunt ab hominum consortio,& longe à Deo & hominibus eliminandi,vt Dominus docet Ioan. 15. Mittetur foras sicut palmes & arescet. Vnde Hierony.vt habetur.24. quæstione.3.Resecādæ sunt,ait, putridæ carnes,& scauiosa ouis à caulis repellenda,ne tota domus,massa,corpus, & pecora ardeat,corrumpatur, putrescat.Intereant ergo tales,maximè elongantur à Deo & ab eius lege, è contra vero innocentes,idest, qui nulli nocent Deo maximè appropinquant,secundum illud Psal. 24. Innocentes & recti adhæserunt mihi.Rectè ergo dicit Propheta,appropinquauerunt &c. Psal. 24.

Obserua.Impij nocere cupientes iustis, sibimetipsis nocent, nam illis potius proficui sunt; Ait quippè Augustinus in Enchiridione capit. 11.& 96.Tam bonus est Deus vt nullum permitteret malum, nisi tam sapiens,ac tam potens esset,vt ex malis bona eliceret bonis: imò & ideo Deus sustinet malos in hac vita vt ministrent bonis præbendo illis materiam meritorum, sicut dicitur Prouerbiorum. 11. Qui stultus est seruiet sapienti: omnia enim propter electos. Gabaonitæ qui ex aliena stirpè erant à filijs Israel, ministrabant tamen in templo, ligna atque aquam portantes in officium sacrificiorum. Sic impij qui ex aliena stirpe sunt, nempè diaboli(Vos ex patre diabolo estis Ioannis capite.8.) ligna ac cruces subministrant bonis, vt holocausta patientiæ ac pietatis suæ offerant Deo. Sunt impij corruptio terræ secundum illud Psalmi. 13. Corrupti sunt & abominabiles facti sunt, computrescunt enim in vitijs suis, sicut iumenta in stercore suo, vt dicitur Ioel. 1. Natura autem ex primeua intentione generationem intendit, corruptionem tamen per accidens, inquantum confert ad generationem, quoniam corruptio vnius est generatio alterius,cum ergo reprobi sint corruptio mundi,vt diximus,non ab authore naturæ & gratiæ tanquam August. Prou. 11. Iosue. 9. Psal. 13. Ioelis. 1.

per se necessariò sunt intenti, imò redundant in mundo. Nõ enim sunt ei necessarij homines impij, sed per accidens in ordine ad generationem electorum, corruptio quippè illorum virtutes generat, vel auget in electis, augmentum enim etiam est veluti quædam generatio, vt docet Aristoteles in libro de generatione; & sæuitia tyrannorum patientiam generauit martyrum, fidemque ac charitatem auxit, alterius impij superbia humilitatem in bono efficit: vt lapidantes Beatum Stephanum, heroycum illum actum charitatis excitauerunt in eo, vt pro se lapidantibus deprecaretur, exemplo Christi Domini, qui pro persequutoribus
Matth. 10. exorauit. Propter electos ergo sustinentur mali, vt zizaniam sustulit paterfamiliàs inter triticum vsque ad tempus messis propter bonum tritici, ne simul eradicaretur, cum tamen serui vellent ea radicitùs euellere. Hæ sunt quippè profundissimę rationes iudiciorum Dei, quę ipsos etiam summos Angelos latent. Nos enim videntes reprobos inter electos confestim vt euellerentur volumus, existimantes illos potius obesse quam prodesse, & vt vel terra aperiret os suum & deglutiret eos, vel fulminibus è cœlo missis exurerentur, vel vt visibiliter à dæmonibus raperentur: Deus autem, qui omnia ad electos ordinat, occultissimo iudicio suo eos sustinet vsque in diem iudicij, cum in fasciculos congregatos exurendos infernalibus flammis tradet. Adeò enim diligit Deus ordinem vniuersi vt etiam reprobos ac dæmones ab ipso non excludat, sed vellint nollint, ei inseruiunt licet peruersa intentione: vt in tentatione sancti Iob perspicuum fuit, & in hoc
Matth. 21. sensu potest intelligi illud Matthæi. 21. Quia Dominus his opus habet, intelligendo per iumẽta illa malos ac peccatores: quoniam illis indiget Deus, inquantum ordinat malitiam eorum ad electorum profectum. Vbi aduertendum, aliud esse quod Deus permittit aliud quod ordinat, & iterum aliud esse quod vult; malitiam istius permittit, sed quod ex eo bonum alteri consequatur sapientia sua ordinat, bonum autem quod ex tali ordine consequutum est absolutè vult Deus: vt tyrannorum malitiam permisit, quam ordinauit in patientiam martyrum quam absolute voluit. Sunt ergo mali veluti ministri & operarij qui coronam iu-
Isai. 54. storum fabrefaciunt, secundum illud Isai. 54. Ego creaui fabrum sufflantem in igne prunas, & proferentem vas in suum opus,
Rom. 9. hæc autem vasa electi sunt qui dicuntur à D. Paulo vasa in honorem

norem fabrefacta, vt ministri illi qui fornacem Babylonicam incendebant, & qui ad prunas Beatum Laurentium in craticula assabant, hanc pueris illis & Laurentio conflabant coronam. Vnde Diuus Gregorius. 20. Moralium. ca. 22. dicit, Omnipotens Deus electorum suorum aduersarios temporaliter permittit excrescere, vt per malorum sæuitiam purgetur vita bonorum: nunquã enim Dominus aduersus bonos eos sæuire permitteret, nisi etiam quantum prodessent videret. Nam dum iniusti sæuiunt, iusti purgãtur, & vtilitati innocentum militat vita prauorum, dum hanc & præmendo humiliat, & humiliando semper ad melius format. Vnde recte per Salomonem dicitur, Qui stultus est seruiet sapienti. Vide plura ibi. Dan. 3. Gregor.

VERSVS SEPTIMVS.

Prope es tu Domine: & omnes viæ tuæ veritas.

HOC est, Appropinquauerunt quidem inimici mei, sed mi minimè nocuerũt, quia tu prope ad remedium intus ades, nec te latet quod agimus, sic glossa. Vel dic, Prope es tu Domine, ac si diceret, Vere dixi reprobos longe factos esse à te, & à lege ac doctrina tua: quoniam ipsi se elongauerunt, tu enim prope semper omnibus ades; & ita est quoniam Deus semper idem est omnibus, nec in eo mutatio accidit, sed ex nostra parte mutabilitas prouenit. Ex eo enim quòd peccator elongatur à Deo, dicitur Deus ab eo longe esse sicut tu, qui modo es ad dexteram columnæ quæ non mutatur, si postea in aliam partem muteris, erit tibi sinistra columna quæ antea erat dextera, non quia columna mutata est, sed tu. Omnibus adest Deus illuminaturus eos sicut Sol, ait Ambro. sed si tu claudis oculos, vel fenestram domus tuæ, non illuminaberis à Sole: sic respectu Dei claudis oculos ac fenestras animæ tuæ, quomodo poteris à tanto lumine illustrari? Oculos suos clauserunt ne viderent lumen cœli, ait quidam Propheta. Prope ergo es tu omnibus, sed qui elongant se à te peribunt. Vel dicitur Deus propinquus, quia vicinus est visibilibus, pro quanto inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur, vt dicitur Romanorum. 1. Vel dicitur propinquus, quia nostram assumpsit naturam, Vel propinquus peccatoribus, quia ex patribus pec- Simile. Ambro. Rom. 1.

catoribus etiam originem duxit, vt tanquam ad propinquum ad
Luc. 15. eum accederent peccatores, & diceret Euangelista Luc. 15. Erant appropinquantes ad Iesum Publicani & peccatores, & auderet di-
Ruth. 3. cere peccator ad Deum, illud Ruth. cap. 3. Extende pallium tuum (nempe misericordiæ) super me, quia propinquus es, nec poterit excusari cum Booz esse alium propinquiorem: quoniã ipse adeò intimus ac propinquus est: vt intimior nobis sit quàm nos ipsi
Acto. 17. sumus: in ipso enim viuimus mouemur & sumus. Quoniam virtus primæ causæ omnibus effectibus propinquissimè adest.

Obserua quibus sit Dominus prope, primo Dominus prope
Psal. 144. est omnibus verè orantibus ad audiendum Psal. Prope est Domi-
Isaiæ. 55. nus omnibus inuocantibus eum in veritate, Isaiæ. 55. Inuocate eũ dum prope est. Item prope est patientibus, seu tribulatis ad auxi-
Psal. 4. liandum, Psal. 4. Cum ipso sum in tribulatione, & Psalm. 33. Iuxta
Psal. 33. est Dominus his qui tribulato sunt corde, Isaiæ. 64. Cum transie-
Isaiæ. 64. ris per aquas tecum ero, & flumina non operient te. Bernardus,
Bernard. Quantumcunq; sæuiet tribulatio non putes te derelictum: si memineris scriptum esse, cum ipso sum in tribulatione. Itẽ prope est
Philip. 3. laborantibus, ad remunerandum Philip. 3. Modestia vestra nota
Isaiæ. 51. sit omnibus hominibus, Dominus prope est, Isai. 51. Prope est iu-
Eccl. 11. stus meus: egressus est saluator meus, Eccl. 11. Benedictio Domini
Ioel. 3. in mercedem iusti festinat, Ioel. 3. Cito velociter vicissitudinem
Iacobi. 5. reddet in caput eorum, Iacob. 5. Ecce iudex ante ianuam assistit.
Lucæ. 22. Item est prope de se loquentibus, Luc. 22. Factum est dum fabularentur, & secum quærerent, & ipse Iesus appropinquans ibat cũ
Luc. 10. illis. Prope est etiam infirmantibus, Luc. 10. Samaritanus quidam iter faciens, venit secus vulneratum, & videns eum misericordia motus est, & appropinquans alligauit vulnera eius. Est etiam prope pœnitentibus ad se reuertentibus, patet de filio prodigo, Lucæ
Luc. 16. 16. & de latrone in cruce cui dictum est, Hodie mecum eris in pa-
Luc. 23. radiso, Lucæ. 23. Est etiam prope ipsis malis, qui ab eo elongati
Acto. 17. sunt, ad recipiendum quandocunque redire volunt, Act. 17. Non
Apocal. longe est ab vnoquoque nostrum, Apocal. 3. Ecce ego sto ad hostium & pulso. Væ tibi piger, atque infeste & inurbane peccator, qui per annum integrum expectare facis Dominum tuum ad ho-
Cant. 5. stium pulsantem & clamantem, Aperi mihi soror mea.

(Et omnes viæ tuæ veritas.) Quare reprobi, qui à lege tua longe facti sunt, etiam à veritate longo interuallo distrahuntur, iuxta illud

illud Romanorum. 1. Ita vt sint inexcusabiles, Quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, exercendo, scilicet, opera veritatis. Vel omnes viæ tuæ veritas, hoc est, vera & iusta sunt omnia opera tua Domine, verba, & iussa. Quanuis enim vniuersæ viæ Domini sint misericordia & veritas, nihilominus etiã omnes viæ eius sunt veritas, & iterum, omnes viæ eius sunt misericordia secundum aliquem modum. Dum enim peccatores gratis iustificat, iustum est ex parte bonitatis suæ quæ tanta est, vt iustum sit etiam indignis misereri. Est quoque iustificatio illa misericors, eo quod Deus sine meritis misereatur iniquo, hæc Diuus Augustinus hic. De quo nos supra versu primo Octonarij, & tractatu. 18. Sorores dilectissimæ sunt iustitia & misericordia quæ simul comitantur, & cum iustitia in actum exit (la misericordia sale con ella apadrinandola.) Nam vt ait Chrysostomus super Matthæum. Misericordia sine iustitia quædam fatuitas est, non misericordia: & iustitia sine misericordia non est iustitia, sed crudelitas. Rom. 1. August.

VERSVS OCTAVVS.

Initio cognoui de testimonijs tuis: quia in æternum fundasti ea.

DIxi autem omnes vias Domini esse veritatem, quoniam ab initio id cognoui de testimonijs tuis, cum in æternum ea fundaueris. Ab initio, hoc est, cõfestim quod vsum rationis attigi: quoniam testimonia ac mandata tua ipsa sunt ratio ac natura hominis: vt supra dixerat, Præueni in maturitate & clamaui, Hoc est protinus vt accepi vsum rationis. Hieronymus aliquanto clarius vertit ex Hebræo sic; A principio noui de testimonijs tuis, quod in æternum fundaueris ea, ac si dicat, primum omnium, ante omnia, vel in primis hoc cognoui, quasi maxime obuium, vel cognitu facillimum. Vel initio, hoc est, à principio conditionis meæ, quoniam homo cum gratia & fide infusa creatus est, qua cognouit testimonia Dei, & legem æternã esse. Vel à principio, quando in primo homine cœpit Ecclesia, in qua hæc fides semper perseuerat. Vel à principio, in primis parẽtibus & priscis patrib', cognoui te, & bonis premia, & malis supplicia decernere. (Quia in æternum fundasti ea) Quia scriptum est, Lucæ. 21. Cœlum & terra transi- Hierony. Lucæ. 21.

transibunt, verba autem mea non præteribunt. Et Isaiæ. 40. iussus est clamare & dicere; Omnis caro fœnum & omnis gloria eius, quasi flos agri: exiccatum est fœnum, & cecidit flos, verbum autem Domini manet in æternum. Vbi Hieronymus sic dicit, Re vera si quis fragilitatem carnis aspiciat, & quod horarum momentis crescimus atque decrescimus, nec in eodem statu manemus, ipsumque quod loquimur, dictamus, & scribimus, de vitæ nostræ parte præteruolat; non dubitabit carnem fœnum dicere, & gloriam eius quasi florem fœni, vel prata camporum: qui dudum infans subito puer, qui puer repente iuuenis, & vsque ad senectutem per spatia mutatur incerta, & ante se senem intelligit, quam iuuenem non esse miretur. Pulchra mulier, quæ post se adolescentulorum trahebat greges, arata fronte contrahitur, & quæ prius amori, postea fastidio est, quod & egregius apud græcos scribit orator; Speciem corporis, aut tempore deficere, aut languore consumi. Hactenus Hieronymus. Cum ergo omnia per temporum interualla deficiant, verbum tamen Domini in æternum stat.

Vel dicuntur in æternum fundata, quoniam præmia & supplicia quæ promittunt in æternum duratura sunt, vt ait hic *magnus*
August. Augustinus, vel quia Ecclesia in qua sunt hæc veritatis testimonia, in æternum duratura est, quia solidum habet fundamentum,
1.Cor.3. nempe Christum, vt ait Paulus. Diuus Basilius per testimonia cœ-
Basilius. lum & terram intelligit, quæ ab initio temporis condita sunt, per quæ intelligere possumus ipsam veritatem æternam & inuisibi-
Rom.1. lem, vt docet Paulus Roman. 1. Et hoc est quod in contemplatione & oratione cognouit perfectissimè iustus ac intellexit.

VIGESIMVS OCTONARIVS.

ר

Res. Vide humilitatem meam & eripe me: quia legem tuam non sum oblitus.

Res. Iudica iudicium meum & redime me: propter eloquium tuum viuifica me.

Longe

Longe à peccatoribus salus: quia iustificationes tuas non exquisierunt. 3. Res.

Misericordiæ tuæ multæ Domine: secundum iudicium tuum viuifica me. 4. Res.

Multi qui persequuntur me tribulant me: à testimonijs tuis non declinaui. 5. Res.

Vidi præuaricantes & tabescebam: quia eloquia tua non custodierunt. 6. Res.

Vide quoniam mandata tua dilexi Domine: in misericordia tua viuifica me. 7. Res.

Principium verborum tuorum veritas: in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ. 8. Res.

INCIPIT TRACTATVS VIGESIMVS.

VERSVS PRIMVS.

Vide humilitatem meam & eripe me: quia legem tuam non sum oblitus.

PERSONA quæ in hoc vigesimo octonario introducitur, est hominis certantis aduersus fallaces in materia diuinæ legis, hoc est contra eos qui nullam curam habent doctrinæ, ac legis diuinæ, vel ediscendæ, vel obseruandæ; Quæ persona explicatur in versu sexto, vbi secundum Caietanum sic dicit, Vidi fallaces & certaui: quia dictum tuum non custodierunt, quod in idem recidit cum nostra litera. Fallaces quippe sunt in opere qui præuaricatores sunt diuinæ legis: & quia

Persona hominis certantis contra fallaces induit.

quia persona hæc postulat eripi, redimi,& viuificari colligitur, recognoscere se indigere auxilio diuino, nec suis confidere conatibus aut viribus,& ideò proponit suam afflictionem, ac subiectionem dicens, Vide humilitatem meam & eripe me. Litera autem quæ in eo præmittitur est, Res, vigesima inter Hebræas literas quæ significat caput, vel primatum, aut pauperem. Quoniam seruus Dei humilis, ac pauper præcipue circa ea quæ ad caput attinent zelo Dei accenditur. Caput autem totius Christi corporis mystici, veritas legis eius est, ob quam defensandam, se afflictionibus aduersariorumque certaminibus exponit, sicut coluber cum vrgetur periculo, vt ait hic Ambrosius, caput semper abscondit, & in orbem se colligens obiecta reliqui corporis parte, caput solum tueri conatur, eo quod saluo capitis vigore, læsa cætera membra fertur reparare, sic enim & tu, seruato capite, Christi seruata authoritate ac veritate legis eius, quæ inter omnes capitis primatum tenet, perire non poteris, imo hac salua veritate, cætera resarcies mala: qua perdita viuere impossibile erit. Nam sicut in corpore hominis caput omnia membra fouet, & dirigit atque sensibus implet, inde ductus venarum meatusque spiritus, sanguinis vires in totius corporis partes deriuantur, lustrat omnia, sublato capite corpus sine nomine est, non agnoscitur, nec vllus superest vsus viuendi; propterea qui in aliquo damnatur crimine, ideo capite punitur eo quod caput ornamentum est totius corporis, quia qui turpi vel scelesto reatu, bestialis immanitatis horrorem commisisse detecti sunt, formam humanæ conditionis videntur exuere. Reciso enim capite reliqui corporis truncus bestiarum corpori comparatur: sic à Christo capite, & ab eius veritate omnia nobis vitæ gratiæ bona promanant, quod qui abijciunt trunci, & absque nomine semper erunt. De quibus dicit Paulus ad Colossenses secundo. Quod non tenent caput, ex quo totum corpus per nexus & coniunctiones, subministratum & constructum crescit in augmentum Dei. Dicat ergo iustus, qui aduersus huiusmodi certat fallaces præuaricatores: Vide humilitatem meam & eripe me: ac si diceret, cum tu sis prope Domine vide afflictionem meam, & ex huiusmodi me eripe calamitatibus, quia licet propter legem tuam affligerer, eius tamen oblitus non sum: nec sustinui iniquum aliquid agere, aut odisse insidiatores meos.

Ambro. Simile. Simile. Colos. 2.

Sic Eu-

Sic Euthymius; Vbi humilitas pro afflictione capitur, sicut crebro in sacris literis fit, & sic transfert Diuus Hieronymus, sic enim orabant olim sancti afflictionem suam ante oculos diuinos proponentes, vt sic eum ad misericordiam flecterent, sic Ieremias Threnorum. 1. Vide Domine afflictionem meam, & vide Domine quoniam tribulor. Et Daniel capite nono. Aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram. Sic enim strenuus miles membra sua vulnerata ostendit regi, vt ipsum eripiat è labore certaminis. Vnde hic Ambrosius dicit; Athleta bonus membra sua monstrat, vt conuersationis suæ approbet disciplinam, monstrat etiam tunc membra sua, quando post aliquot certamina grauiora, iterum certare compellitur, vt iudex videns fessum corpus, nequaquam eum certare compellat, & tu Christo ostende labores tuos dicens; Vide humilitatem meam & eripe me. Euthymius Threm. 1. Ambro. Simile.

Sed Diuus Ambrosius & alij hunc versum intelligunt de humilitate, quatenus virtus est: & tunc hic erit sensus. Nam cum in præcedenti octonario actum sit de clamore conclusi petentis liberari & exaudiri: & quia nemo liberatur nec exauditur, nisi per humilitatem quæ semper Deo placuit, secundum illud Iudith. 9. Humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio, ideo humilitatem suam oculis omnipotentis obijcit, vt clamor eius ante maiestatem Dei ascendat. Scriptum quippe est Ecclesiast. 35. Oratio humiliantis se nubes penetrauit, & donec propinquet non consolabitur, & non discedet donec altissimus aspiciat: cernimus quippe aues; quæ vt in altã se iactent, prius se in terra inclinant pectore, atque alis puluerem attingentes: exindeque vsque ad nubes pertingunt. Imo & flamma prius flatu contrahitur, vt postea eleuetur: sic est oratio eius qui se humiliat, & tamen cum humilis sit proterba videtur eius oratio: cum non consoletur nisi appropinquet, nec discedat donec aspiciat altissimus. Est enim humilis oratio veluti blanda quædam ac molis contentio cum Deo, quæ eum ad amorem & miserationem flectit; Nã sermo molis (qualis est humilis oratio) frangit iram Dei Prouerbiorum. 15. Cui etiam congruit litera, Res; quæ significat caput, quoniam humilitas est caput quæ totum nostrorum actuum fouet corpus, inflatus autem hoc caput non tenet: quia non amplectitur Christi humilitatem, quæ est caput omnium virtutum. Ambro. Iudith. 9. Eccl. 35. Simile. Prou. 15.

tutum. Dicitur etiam primatus quoniam primatus ille qui per Christi humilitatem habetur, non datur filio maiori, idest, maiora de se sentienti: sed minori fratri Iacob placido, quieto, ac minora de se intelligenti. (Gen. 27.)

Humilitas quidem virtus est quæ acquiri potest humanis viribus, sicut aliæ virtutes acquisitæ, ac naturales, sicut docet Diuus Thomas. 2.2. quæst. 161. articulo. 1. licet non fuerit à Philosophis cognita, quia euanuerunt in cogitationibus suis, & obcęcatum est insipiens cor eorum: nam vani sunt omnes homines in quibus non subest scientia Dei. Quare nihil de humilitate dixerunt, licet contineatur sub iustitia legali, qua subditus principi obedit. Sed tamen ipsa ratio humilitatis potior est in humilitate, quatenus virtus infusa est: non ea generalitate solum qua virtutes infusæ sunt potiores ácquisitis: sed volumus dicere quod ipsa ratio humilitatis, potior est in infusa, nam proprium principium humilitatis est se cognoscere, & Deo se subijcere: sed per solum gratiæ munus cognoscere possumus defectus nostros, & gratiam ac celsitudinem diuinam, secundum illud. 1. Corinthiorum. 2. Nos autem non spiritū huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Quare humilitas propria virtus est viri Christiani, quam à Christo magistro suo apprime verbo, & exemplo edoctus est. Hanc virtutem sancti tanquam caput ac fundamentum omnium virtutum summis laudibus efferunt; quod tamen non sic intelligendum est, quasi omnibus sit præferenda virtutibus, cum & Theologicæ potiores sint, & inter morales iustitia legalis atque religio præmineant: sed dicitur caput ac fundamentum, quoniam aufert impedimenta spiritualis ædificij. Sicut quando in ædificio fundamenta aperiuntur, extrahuntur ea quæ impedire possunt: sic quia humilitas aufert superbiam, quæ maxime impedit spiritualem structuram, quoniam Deus superbis dicitur resistere Iacob. 4. ideo dicitur fundamentum, hoc est dicere in nostro vulgari (la çanja del edificio Christiano.) Quod quoniam in coelum vsque pertingere debet, profunda debet habere fundamenta. Vnde Ambrosius hic, vide humilitatem meam ait, quoniam humilitate superbia vincitur, quare omni Christiano necessaria est, & etiam dicitur caput ac fundamentum, quoniam nulla virtus est, quæ reddat hominem habiliorem

(Marginalia: D. Thom. — Rom. 1. — Sap. 13. — 1. Cor. 2. — Simile. — Iaco. 4. — Ambro.)

ad hoc, quod à Deo recipiat bona, quod sic patebit. In omnibus enim actionibus pasiiuum proportionatur actiuo; & secũdum dispositionem pasi splendet in eo virtus agentis, & quanto est maior virtus agens, tanto est minor potentia ex parte pasi necessaria, quæcunque autem natura creata ad bonum diuinum supernaturale comparata est veluti nihil, & ideo qui se extimat nihil esse, hoc est, proprium pasiiuum respectu illius. Sic Isaiæ. 57. Hæc dicit excelsus, & sublimis habitans æternitatem, & sanctum nomen eius in excelso, & in sancto habitans, & cum contrito & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium: vt viuificet cor contritorum. Ecce quomodo quoniam excelsus est Dominus, & humilia respicit in eis operatur talibusque bona sua impartitur. Ortum autem habet humilitas ex consideratione vilitatis propriæ, & celsitudinis Dei. Considerans humilem naturæ conditionem dicebat Abraham; Loquar ad Dominum meum cum sim puluis & cinis. Genesis. 18. & Iob. 18. Putredini dixi; pater meus es tu, mater mea, & soror mea vermibus, id nobis insinuare vult Spiritus sanctus cum Michææ. 6. dicit; Humiliatio tua in medio tui, hoc est, in ventre quem voluit autor naturæ ante nos esse, vt præ oculis haberemus infirmam ac fœdam nostræ naturæ conditionem, qua vana superbia concuteretur. At secunda causa humilitatis est intuitus diuinæ maiestatis: cuius esse expers est omnis defectus. Quare in conspectu eius, infirmitas nostra clarius cernitur, secundum illud Iob. 15. Stellæ non sunt mundæ in conspectu eius, quanto magis homo putredo, & filius hominis vermis? Bernardus ad fratres de monte Dei. Nunquã se, ait, melius deprehendit modus humanæ imperfectionis quã in lumine vultus Dei in speculo diuinæ visionis, mens humilis in suo imo manet. Quare Diuus Augustinus humilitatem ex his duobus cõditionibus describit, dicens; Humilitas est ex intuitu propriæ conditionis, & sui conditoris voluntaria mentis inclinatio in suo imo ordinabili ad suum conditorem. Humilitas est velut quædam mentis inclinatio & genuflexio coram Deo eum semper venerans. Seneca in Epistolis sic dicit; Quod homines libentisime de alijs faciunt de te mala existima, illud tamen maximè tracta, quod in te esse infirmum senties; sic palea locum supremum tenet non sui nobilitate, sed vento, & sui vanitate, granum vero quod pretiosum est tenet locum imum: sic superbia vilis elationis opinio-

Esa. 57. Psal. 112. Gene. 18. Iob. 18. Mich. 6. Iob. 15. Bernar. August. Seneca.

ne, vel ambitionis præſumptione ſuper alios ſe extollit: humili-
Bernar. tas verò in imo remanet. Bernardus in. l. de duodecim gradibus humilitatis ſic eam deſcribit; Humilitas eſt veritas, qua homo veriſsima ſui cognitione ſibi ipſi vileſcit.

Valet autem ad humilitatis commendationem primo quia in
Ecclesi. 3. Scriptura maximè commendatur Eccleſiaſt. 3. Quanto maior es, humilia te in omnibus & coram Deo inuenies gratiam. Quanto
Gregor. maior es, ait, Gregorius in Moralibus. Mirum eſt, ait, cum in cordibus ſublimium, regnat humilitas morum, vnde penſandum eſt quia potentes, quippè cum humiliter ſapiunt, culmen extraneæ,
Bernar. & quaſi poſitæ à longè virtutis acquirunt. Bernardus; Non eſt magnum in afflictione eſſe humilem. Magna prorſus & rara vir-
Eccl. 7. tus eſt humilitas honorata. Eccleſiaſt. 7. Humilia valde ſpiritum
Lucæ. 14. tuum. Lucæ. 14. Recumbe in nouiſsimo loco. Secundo, quia Chriſtus verbo & exemplo maximè nobis eam commēdat. Au-
Auguſt. guſtinus, Ambula per Chriſti humilitatem, vt venias ad æternitatem, & alibi, Medicina tumoris hominis, eſt humilitas Chriſti
Simile. erubeſcat homo eſſe ſuperbus, quia humilis factus eſt Deus. Erubeſceret miles ſedere in ſcanno ſi videret regem ſedere ad terram.
Iſaiæ. 64. Iſaiæ. 64. Vtinam dirumperes cœlos, & deſcenderes: à facie tua
Bernar. montes deſfluerent, id eſt, ſuperbi humiliarentur. Bernardus. Intollerabilis impudentiæ eſt, vt vbi ſe exinaniuit maieſtas: infletur vermiculus & tumeſcat. Magiſterium humilitatis ſpecialiter ſibi
Matth. 11. Chriſtus aſcribit. Matthæi. 11. Diſcite à me, quia mitis ſum &
Auguſt. humilis corde. Super quo Auguſtinus libro de Virginitate; Non dicit, diſcite à me mundum fabricare aut mortuos ſuſcitare, ſed quia mitis ſum, & humilis corde. O doctrinam ſalutarem! O magiſtrum Dominumque mortalium, quibus mors poculo ſuperbiæ propinata atque trāsfuſa eſt! Noluit dicere quod ipſe non noſſet, noluit iubere quod ipſe non faceret: ita ne magnum eſt eſſe paruum, vt niſi à te qui tam magnus es fieret, diſci omnino non poſſet? Ita plane non enim inuenitur aliter quies animæ niſi inquieto tumore digeſto, & quia ex humili matre, humili loco naſci & cætera omnia, quæ humilitatis ſunt aſſumere voluit. Hoc erit vobis ſignum, ait Angelus ad paſtores, inuenietis puerum pannis inuolutum & poſitum in præſepio. Vbi
Bernardus Bernardus. In ſignum poſiti ſunt panni tui ô bone Ieſu, ſed inſignum cui hodie à multis contradicitur; ſic plane ſic decet: vt vincat etiam

cat etiam humilitate, qui sublimitate vincebat. Tertio, quoniam miro modo humilitas placet Deo Canticorum. 1. Cum esset rex in accubitu suo nardus mea dedit odorem suum, id est, humilitas, nardus enim humilis arbor est, odor autem bonus complacentiam in Scriptura significat, secundum illud, Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo, id est, accepta & placita sit ante Deum: sicut species aromaticæ cum in puluerem redigun tur vehementius redolent, sic bona hominis cum per humilitatem quasi comminuta fuerint. Cant. 5. Quæ est ista quæ ascendit de deserto sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? & Psalmista. Respexit in orationē humilium, vnde Gregorius, Magnus creatori nostro ad recipiendum fletus humilium misericordiæ sinus. Quare alibi Psalmus in humilitate nostra memor fuit nostri. Quarto, quoniam humilitas gratiam haurit, vt vas inclinatū. Eccle. 13. Humiliare Deo & expecta manus eius, quare vasa vacua impleta sunt oleo, hoc est, diuina misericordia. 4. Reg. Humiles glorificat Deus. Iob. 22. Qui humiliatus fuerit, erit in gloria. & Psal. Tu populum humilem saluum facies, & humiles spiritu saluabis. Nec mirum hæc enim virtus specialiter subdit hominem maiestati Dei, est & fidelissima Deo, quia non sibi vsurpat quæ sunt Dei: nam ipsi dicit illud. 1. Corinth. 4. Quid habes quod non accepisti? charitatem reparat. Bernar. Sola virtus humilitatis læsæ est reparatio charitatis. Nam videmus per cōtritionē humilem reparari in peccatore. Laqueum euadit. Vnde cum D. Antonius mundum plenum laqueis videret exclamauit & dixit, & quis effugiet laqueos hos omnes? & audiuit vocem dicentis, sola humilitas Antoni. Item humilitas pacatissima est: nam & cum suo contrario pacem habet: nempe cum superbia, quis nam vidit vnquam ignem cum aqua pacem habere? nullus hominum certe, & tamen humilitatis virtus cum superbia pacata est. Superbus alium superbum non capit imo expellit ac pungit, tumor enim vnius alterius ferit tumorem. Apud geometras demonstratur quod spherica corpora quæ quasi tumida sunt non possunt se contingere nisi in solo puncto. Vnde pungere se inuicē possunt nō tamen sibi coaptari: sic superbi qui turgidi ac tumentes sunt. Vnde Prou. 13. Inter superbos semper sunt iurgia, at vero corpus concauum, in concauitate illa, quæ vacua est sphericum corpus atque rotundum in se capit. Sic humilis superbum

Cant. 1. Psal. 140. Cant. 5. Psal. 101. Gregor. Psal. 135. Eccle. 13. 4. Reg. 4. Iob. 22. Psal. 17. 1. Cor. 4. Bernar. D. Antonius. Simile. Prouer. 13.

Isaiæ. 11. pacificè recipit atque pertractat. Vnde Isa. 11. Habitabit lupus cum agno, & pardus cum hædo, accubabit vitulus & leo, & ouis simul morabuntur, hoc est, superbi cum humilibus, & puer paruulus, id est, humilis minabit eos.

Scire etiam debes, quomodo acquiratur humilitas, quæ tot commoda affert. Et dico quod licet virtutes potissimè sedem habeant in potentijs interioribus, tamen præcipuum negotium est adhibendum circa exteriora: nam consentaneum est hominem per sensibilia ad interiora deduci. Propterea volenti parare habitum abstinentiæ exteriora necessaria sunt, nempe ieiunia, sobrietates &c. & hoc potissime in humilitate necessarium est: non tantum quia à facilioribus est inchoandum: sed quia per exercitium humilitatis paulatim abscinditur verecundia seruandi ea, quæ coram hominibus despectibilia apparent; & ideo qui vult acquirere humilitatem ab exterioribus debet incipere. Vnde instituta sunt huiusmodi exercitia in religionibus dum modo non sint inutilia irrisione digna, quæ plus vanitatis ac superbiæ, quam virtutis & veræ humilitatis præseferant. (Que sea mas el ruydo que las nuezes.) Vide Diuum Thomam. 2.2. quæst. 161. artic. 6. ad secūdum. Dicat ergo verus Dei cultor & sanctus. Vide humilitatem meam; vbi Hilarius sic ait; Non regni opes, non spiritum prophetiæ, non aliquid humanæ iactantiæ nominat conspici in se, sed humilitatē præcatur. (& eripe me.) Nam superbus malis innectitur, vt humilietur, humilis eripitur vt exaltetur, vt ait hic glossa. (Quia legem tuam nō sum oblitus.) In qua velūti peculiare ius habetur; Qui se humiliat exaltabitur & qui se exaltat humiliabitur, vt ait hic magnus Augustinus.

D. Tho. Hilarius. Luc. 16. August.

VERSVS SECVNDVS.

Iudica iudicium meum & redime me: propter eloquium tuum viuifica me.

August. AVgustinus vult, quod hic versus sit veluti repetitio superioris, quod enim ait, vide humilitatem meam, hoc est, iudica iudicium meum, & quod ait, eripe me, hoc est, & redime me; quod verò supra dictum est, quia legem tuam non sum oblitus, huic congruit, quod hic dicitur, propter eloquium tuum viuifica me. Ipsum enim eloquium est lex Dei, quam non est oblitus,

oblitus, vt se exaltandus humiliaret, ad ipsam vero exaltationem pertinet, quod ait, Viuifica me, quia sanctorũ exaltatio vita æterna est.

Vel dic quod petit eripi, hoc modo, vt à Deo iudicetur causa sua: nam quem scit æquissimum esse etiam nouit & pijssimum, potiusque ab eo iudicare, quam ab homine iniusto & impio desiderat, secundum illud Iob. 6. Qui cœpit ipse me conterat: soluat manum suam & succidat me; ac si diceret. Ipse me vel condemnet vel absoluat, viuificet vel occidat: dum modo ad impiorum hominum iudicium non me remittat. Scio enim ipsum pollicitum esse vitam his, qui suæ pijssimæ maiestati ex corde se tradunt. Id etiam significare voluit Rex Dauid 2. Regum. 24. cum dixit; Melius est mihi, incidere in manus Dei, (multæ enim misericordiæ sunt eius) quam in manus hominum. Vel tertio vt postulet Deum sibi tanquam iudicem & patronũ causæ suæ. Vnde Caietanus legit; Litiga litem meam, & eripe me, hoc est, ad similitudinem aduocati atque patroni assume causam meam, & à tot fallacijs eripe me, vt viuam propter promissa tua. Iob. 6. 2. Reg. 24. Caiet.

Obserua quod in nobis duplex est iudicium, quo pro peccatis nostris iudicamur. Vnum est iudicium nostrum, aliud est iudicium Dei, iudicium nostrũ dicitur; quo nos voluntarie nos ipsos iudicamus, nos ipsos pro peccatis nostris mortificantes, & carnem castigantes, & hoc vel in satisfactionem præteritorum peccatorum, vel in cautelam futurorũ. Sic enim se ipsum iudicabat Apostolus cum 1. Corinthiorum. 9. dicebat; Castigo corpus meũ &c. Aliud est iudicium Dei, quod nos quidem nõ assumimus immissum tamẽ tolleramus, sicut sunt flegella quæ ab extrinseco à Deo nobis immittuntur pro nostris delictis, de quibus Psal. 9. dicitur; Cognoscetur Dominus iudicia faciens. Primum autem iudicium quo homo seipsum iudicat plus Deo placet, quam aliud ab extrinseco illatum, nam sic contritio est iudicium nostrum, quam Deus summopere optat: de quo iudicio loquitur hic Psalmista, dicens; Iudica iudicium meum, & redime me: quasi diceret, quia Deus videt quod me ipsum iudico, ideo me redimit à peccato. Et huius iudicij solum in præsenti est tempus, quia hic quisque seipsum iudicare potest, quod in futuro non habebit locum. De quo iudicio dicitur Iob. 34. Nequaquam vltra in hominis est potestate, vt veniat ad iudicium. Vbi Gregorius. 25. Moral. cap. 6. sic ait, 1. Cor. 9. Psal. 9. Iob. 34. Gregor.

Hîc nimirum, non illud iudicium designatur, quod per æternam retributionem punit, sed quod mente conceptum per conuersionem diluit, & quod est illud iudicium nisi de quo Aposto-
1.Cor.11. lus dicit. 1. ad Corinthios. 11. Si nosmetipsos iudicaremus non
Psalm. 98. vtique iudicaremur?& Psalmo.98. Honor regis iudicium diligit. Vt videlicet, qui iam Dominum honorat ex fide solicite consideret, quid ei debeat in operatione.& alibi dicitur; Iudicare coram Domino & expecta eum. Coram Domino iudicatur, qui corde Dominum conspicit, & actus suos sub eius pœnitentia solicita inquisitione discernit. Quem tanto securius quisque expectat, quanto quotidie vitam suam solicitus examinat. Qui enim ad extremum eius iudicium venit, nec iam coram illo, sed ab illo iudicatur. Debet ergo vniuscuiusque mens, & causas suas apud Dominum, & causas suas coram se solicita inquisitione discutere: debet caute pensare vel quæ bona ab eo percepit vel quæ mala bonis illis peruerse viuendo respondet, quod electi facere quotidie non cessant, pœnitendo feriunt, quod superbè commiserunt, ibi tot patiuntur supplicia, quot pati timent. Nec deest in hoc iudicio mente concepto omne ministerium, quod punire reos plenius debeat: nam conscientia accusat, ratio iudicat, timor ligat, dolor excruciat, quod iudicium eo certius punit quo interius sæuit. Vnusquisque enim cum causam huius examinis contra se aggredi cœperit, ipse est actor qui exhibet, ipse est reus, qui exhibetur: odit qualem se fuisse inuenerit, & ipse est qui semetipsum insequitur illum qui fuit; atque ab ipso homine aduersus semetipsum fit quædam rixa in animo parturiens pacem cum Domino, & subdit; Quia ergo nunc in potestate nostra est internum mentis nostræ contra nos subire iudicium, recognoscendo accusemus nosmetipsos, & quales fuimus pœnitendo torqueamus: non cessemus dum licet iudicare, quod fecimus. Vn-
Prou. 11. Prouerbiorum. 11. dicitur; Cogitationes iustorum iudicia. Hactenus D. Gregorius. Et certè hoc iudicium nostrum exigit à nobis Deus, vt excusemus suum: quod portare nequaquam poteri-
2.Petri.2. mus. Si enim Angeli, vt ait Petrus. 2. Epist. c. 2. qui spiritualis naturæ sunt, non possunt portare iudicium eius, quid nos miselli, ac
Ierem. 2. imbecilles portare valebimus? Vnde & per Prophetam Iere. ca. 2. dicit Dominus; Quid vis vt iudicio cōtendam tecum? ac si diceret, tu te ipsum discutiendo iudica, ne me vt te iudicē compellas: non
enim

enim euadere poteris iudicium meum. Hinc illa vox ad primum parentem, Adam vbi es? non quasi ignorans vbi nam lateret id interrogat Deus, cum nulla creatura sit inuisibilis in conspectu eius: sed occasionem præbere voluit, vt ipse fateretur peccatum suum ac se iudicaret, ne in Dei iudicium incideret. Horrendum quippè est incidere in manus Dei viuentis. Idem voluit cum fratricidam Cain interrogauit, vbi esset Abel frater suus. Imò Dominus id cum Samaritana agebat cum ei dixit, vt vocaret virũ suum, quasi eam ponens in via vt fateretur peccatum suum, sed quia celare voluit ipse ei improperauit dicens, quod esset cum alieno viro. Confitere ô homo peccatum tuum ad auriculam sacerdotis, sub sigillo illo quod aperiri non potest: nisi vellis quod Deus coram Angelis & hominibus manifestet in die iudicij. Ideo quippè dicuntur tecta peccata pœnitentiũ, quia si in occulto modo confitentur non exibunt in publico, vt confundantur. Vnde Isa. 43. secundum Septuaginta dicitur; Dic tu prior iniquitatem tuam, vt iustificeris. & Psal. Dixi & confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei, hoc enim singulare est apud Dei tribunal, quod cũ in alijs si reus confitetur peccatum damnatur ad mortem, in hoc reus si fassus fuerit delictum suum absoluitur; Ego te absoluo, subinfert iudex, post rei ac peccatoris confessionem, & sic intellige illud Iob. 9. Verebar omnia opera mea sciens quod non parceris delinquenti: quoniam nisi te ipsum iudicaueris in hac vita ac punieris erit in alia punitio tua. Nullum ergo crimen erit impunitum, quoniam nisi in præsenti vita, per proprium iudicium voluntariè castigauerit impius, submittendo se Ecclesiæ iudicio, in futura æternaliter soluet.

Gen. 3. Hebr. 4. Hebr. 10. Gen. 4. Ioan. 4. Psal. 31. Esai. 43. Psal. 31. Iob. 9.

Vltimo intellige carmen hoc de iudicio, quo per aduersa iudicamur à Domino, vt vult hic Diuus Ambros. ac si diceret; Iudica iudicium meum &c. id est, hic fac iudicium meum, hic puni peccata mea, hic vre, hic seca, hic percute, hic flagella: quia hic iudicatus liberabor à culpa, & saluabor in gloria. Et hoc est quod subdit, & redime me, id est, per talia iudicia redimes me à culpa: illos quippè solos præsentia iudicia saluant, quos emendant, ait Gregorius. (Secũdum eloquium tuum viuifica me.) Quia per talia iudicia castigatus æternaliter viuam, sic enim dicit Dominus Deuter. 32. Ego occidam, & ego viuere faciam: percutiam, & ego sanabo.

Ambros. Gregor. Deut. 32.

VERSVS TERTIVS.

Longe à peccatoribus salus: quia iustificationes tuas non exquisierunt.

HIC ostendit pœnam, ac culpam peccatorum qui statuta Dei contemnunt: vel ea fallaciter interpretantur, dicens; Longe &c. quia iustificationes tuas non exquesierũt. Hæc est culpa propter quam longè est salus ab eis, secundum illud Prouerbiorum. 15. Longè est Dominus ab impijs Metaphoricus sermo est; verè enim Deus longe à peccatoribus nõ est distantia locali, sed disimilitudinis. Sunt enim valde disimiles diuinæ voluntati, quæ odit peccata, in quibus tamen ipsi delectantur. Vnde eodem capite dicit Sapiens; Cor stultorum disimile erit.

Prou. 15.

Obserua ideo à peccatoribus longè est salus: quia ipsi saluti appropinquare nolunt, sicut enim anima nunquam deserit corpus: nisi ex defectu corporis, vt puta proper infirmitatem, senium vel illationem pasionis ab extra: sic & Deus animam non deserit, nisi propter defectum ipsius animæ, vnde non Deus qui est salus elongat se ab eis, sed ipsi à Deo, non quidem loco, sed moribus id ergo est longè esse à Deo, Deum deserere, id est Deum deserere, mandata eius non custodire. Vnde ideo longè à peccatoribus salus, quia iustificationes, hoc est mandata Dei, non custodierunt, quod in parabola de filio Prodigo adumbratum est cum dicit abijsse in regionem longinquam à patre suo, quoniam infinitè distat peccator à Deo: nam peccatum in quantum aduersatur Deo, qui infinitus est, infinitatem quandam dicit; Quare dum est in peccato mortali (de hoc quippè loquimur) appropinquare Deo non potest: Deus autem non se elongat à nobis nisi quantum iactus est lapidis, vt patet Lucæ. 22. Vt si peccator inuocet citisime audiat: nam in quacunque hora ingemuerit peccatum suum præstò adest Deus illi, ipsi ergo se à Deo longisime distrahunt, & ideo ab eo dereliquuntur. Quoniam Deus ad animam venit non vocatus: non tamen vadit nisi reiectus.

Simile. Luc. 15. Lucæ. 22.

Longe à peccatoribus salus, quia longe à cordibus ac desiderijs eorum: quoniam iustificationes Dei non exquirunt, vt ea opere compleant, licet fortè aliqui eas exquirunt, vt sciant Isaiæ. 58. Me etenim de die in diem quærunt, & scire vias meas volunt. Quasi gens quæ iustitiã fecerit, & quæ iudicium Dei sui nõ dereliquerit;

Isaiæ. 58.

Rogant

Rogant me iudicia iustitiæ & appropinquare Deo volunt, tamen non appropinquant, nisi ore tenus: secūdum illud Ierem. 12. Prope es tu ori eorum & longe à renibus eorum. Ierem. 12.

(Lōge à peccatoribus salus). Multiplex est salus vna carnis, qua etiam peccatores fruuntur: alia est sanitas spiritus hæc est sanitas gratiæ quæ tantum est bonorum: alia cælestis, id est, gloriæ quæ ad præcedentem consequitur, prima tollit morbos corporis, secūda spiritus, tertia vtrosque: quando nec in carne infirmitas: nec in anima peccatum erit. Quoniam absterget Deus omnem lachrymam: vt dicitur Apoc. 21. Est & quarta salus, quæ est fons aliarū, Apoc. 21. hæc est Christus Iesus de qua Ioan. 4. Salus ex Iudæis est. Ab hac etiam elongabuntur peccatores in perpetuū, cum à corpore exierint: audient quippe, tremendam illam, ac omnium terribiliū sententiam, ab ore ipsius iudicis promulgatam, cum dicet eis. Ite (ydos de mi) à quo fugas eos Domine à te qui es fons vitæ, salus, quies, ac beatitudo omnium? Quo ibo ab spiritu tuo, tantillum te cognouerat Petrus & dicebat; Quo ibimus à te Domine verba enim vitæ æternæ habes? Scintillam quandam immensæ lucis tuæ in transfiguratione viderat: & diuelli ab illo loco nolebat: sed dicebat; Bonum est nos hic esse. Quomodo ergo, id ferre poterūt mali à te qui bonum omnium es: in sempiternū diuelli? Expulsisti à te fratricidam illum primum & omnibus membris tremens per longissimam vitam tremebūdus permansit. Quid faciet miser homunculus, quem à te in sempiternum expuleris? Quot angustiæ, dolores, tremores, dentium stridores apprehendent eum? Discedite à me, à me inquam, qui summum omnium rerum bonum sum, ergo si à bono summo eos expellis, in summum rerum omnium malum eos detrudere vis: vt adimpleas illud Sophoniæ. 1. Disper gam eos qui auertuntur de post tergum Domini, & qui non exquæsierunt Dominum: nec inuestigauerunt eum, longe ergo à peccatoribus salus, cum à te qui æterna salus es in æternum elongabuntur.
Ioan. 4.
Matth. 25.
Psal. 138.
Ioan. 6.
Matth. 17.
Genes. 4.
Sophon. 1.

Obserua. Quando peccatores elongantur à Deo errant circa diuina & cælestia propter nimiam distantiam. Nam vt docet Basilius, nimia distantia circa tria facit errare, nempe circa quantitatem qualitatem, ac circa figuram. De primo ponit Basilius exemplum in Sole qui propter longum interuallum quo à nobis distat vix pedalis quantitatis apparet nobis in diametro, cum absq; Basilius. Basilius.

mensura maior sit: circa qualitatem est exemplum de velis nauium quæ cum sint alba apparent multum distantibus esse nigra, circa figuram etiam erratur, vt patet in turribus quæ cum sint quadratæ apparent longè rotundæ, vt dicit autor de visu propositione decima, quia in magna distantia anguli quadrati nō immutāt sensum: hoc modo peccatores elongati à Deo tripliciter errāt circa futuram gloriam circa eius quantitatem non considerantes quàm magna est multitudo dulcedinis Dei, & illud, ô Israel quàm magna est domus Domini, & ingens locus habitationis eius! circa qualitatem non considerant, quia nec auris audiuit nec in cor hominis ascendit gloria quam præparauit Deus diligentibus se, imò & circa figuram decipiuntur, nec enim animaduertunt quàm stabilis sit & æterna est enim in quadro posita sicut dicitur Apocalypsis. 21. Ipsi autem credunt eam esse rotundam, id est, volubilem & caducam, vnde longè à peccatoribus salus &c.

Obseruādum deniq;. Peccator dupliciter accipitur vel quòd habilis est ad peccandum: & sic omnis homo peccator dicitur in vita præsenti; quemadmodum & pictor dicitur, non ab actu pingendi: quia etiam dormiens pictor est: sed ab habilitate. Secundò dicitur peccator ab actu peccandi, vel ab ipso peccato in quo iacet, & sic accipitur peccator hic. Vnde Gualfredus exponēs hūc versum dicit; Longè à peccatoribus salus verum est si permanent in peccatis, dum dissimulant, dum excusant, dum vel peccant in spe vel desperantes in malorum profundum decidunt contemnentes, talia quippe peccata separant nos & Deum, & murum interponunt.

Gualfredus.

VERSVS QVARTVS.

Misericordiæ tuæ multæ Domine: secundum iudicium tuum viuifica me.

HOC est dicere, licet à peccatoribus longè sit salus, hoc est Christus, tamen misericordiæ multæ sunt Domini. Quibus præsto es peccatoribus quærentibus te: nam effectus diuinæ pietatis, multi & varij sunt, multipliciterque misertus es nobis, imò mille & mirabilibus modis nosti succurrere miseris: sicut scriptum est Threnorum. 3. Misericordiæ Domini, quia non sumus consumpti, quia non defecerunt miserationes eius: nec enim

Thren. 3.

poterit

poterit continere in ira sua misericordias suas. Deus puniebat quidem Iudæos per Chaldæorum captiuitatem, nec tamen interim misericordiæ obliuiscebatur, quoniam non vsque ad internetionē sæuiebat gladius eius, vnde & subdit ibidem; Quia si abiecit & miserebitur, secundum multitudinem misericordiarum suarum,& Iob decimo. Licet hæc celes in corde tuo, tamē scio quod vniuersorum memineris, hoc est etiam si aliquando ob scelera nostra misericordiam celes in corde tuo, non tamen obliuisceris inopiæ nostræ & tribulationis nostræ cum aliquando dixeris per Isaiam; Nūquid obliuisci poterit mulier infantis vteri sui? & si illa oblita fuerit, ego tamen ne obliuiscar tui. Vel ipsa vna, ac simplex misericordia Dei vocata est pluraliter misericordiæ, propter multiplicem actum suum, misericordiæ ergo Domini multæ quia & si longè sit à peccatoribus salus: tamen nec peccator desperes, quia multæ sunt misericordiæ Domini. Vnde Ambrosius hic; Multæ misericordiæ Domini, quia qui suo peccato pereunt misericordia Domini liberantur. 2.reg. 2. Iob.10. Psalm.43. Isaiæ.49. Ambros.

Obserua; Misericordiæ Domini multę dicuntur, quia sunt vniuersales Psalm. 32. Misericordia Domini plena est terra. & Psalmo. 47. Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui: vbi Bernardus sermone de Purificatione ait; In medio templi nostræ animæ misericordia Dei est, non in angulo aut diuersorio, quia non est apud Deum acceptio personarum, in communi posita est, omnibus offertur, & nemo illius expers est, nisi qui renuit; Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio templi tui: longè est hæc gratiarum actio à voce illa gementis, Domine in cælo misericordia tua, quid enim, videtur ne tibi in medio fuisse misericordia cum apud solos cæligenas haberetur? at vbi Christus minoratus paulò minus ab angelis factus est Dei & hominis medius, ex hoc suscepimus Deus misericordiā tuam, in medio templi tui, eramus enim nos natura filij iræ: sed consequuti sumus misericordiam, & non solum sunt vniuersales verum etiam sunt magnæ, Psalm. quinquagesimo. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, vbi Bernardus docet, quod sicut sunt peccata minima, mediocria, & maxima. Ita & misericordia, parua enim misericordia est dare temporalia, mediocris expectare peccatorem ad pœnitentiam, magna indignum coronare & ad gloriam Dei restituere. Magno Psalm. 32. Psalm. 47. Bernard. Psalm. 50. Bernard.

igitur

igitur peccatori magna est opus misericordia, & vbi abundauit
Roma. 5. delictum superabundabit & gratia Roma. 5. & ideo, vbi abundauit delictum vel iniquitas datus est Christus qui magna eleemosyna fuit, priscis autem parua, vtpote Abrahã Moyses &c. & dicitur parua misericordia vel mediocris non in se, sed in comparatione cæterarum alioquin magna misericordia est expectare peccatorem cum angelum non expectauerit, sed confestim damnauerit eum, & certè quantum ad effectum plus misere magis miseretur Deus, licet secundum se æqualis sit omnibus misericordia Dei: vtpote qui ipse Deus est qui non recipit magis aut minus, est ergo misericordia Dei & vniuersalis & magna, est etiam multiplex
Psalm. 50. vnde subiungit Psalm. Et secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Vbi miserationes pro ipsis effectibus, & operibus misericordiæ sumuntur, qui multi sunt, quoniam vt à principio diximus mille modis nobis misericordiam tribuit: illum aduersis sanat, hunc prosperis, alium in nuptijs, istum in cælibatu, illum præmij amore allectum, alterum timore pœnarum concussum, hunc blanditijs, illum minis, hunc velociter rapiendo, alterium misericorditer expectando, istum in abscondito, illum in propatulo: igitur in præcedenti versiculo misericordiam Dei magnificauit, secundũ quantitatem continuam dicens, magnam, hic autem secundum quantitatem discretam, dicens; Secundum multitudinem. Bene autem dicitur misericordia Dei multiplex & magna, nempe intensiuè, extensiuè, & duratiuè; intensiuè est multa & est fortis, quia delet peccatum, quod est tantæ malitiæ, vt pro eo nullus mortalium satisfacere pössit: vt ostendit Diuus Anselmus. 1. libr. cur Deus homo. capit. sexto. Vbi ostendit, quod oporteret dare hominem in satisfactionem peccati commissi aliquid maius omni eo, quod non est Deus, quod nullus mortalium facere posset, & ideo ex misericordia Deus incarnatus est, vt pro homine satisfaceret factus homo: sed quod teneretur homo dare pro peccato aliquid maius omni eo, quod non est Deus, probat
Anselm. Anselmus cap. 21. quia homo non satisfacit pro peccatis suis nisi reddat aliquid maius, quam sit illud pro quo peccare non deberet. Vt qui in prætorem iniurius est, vt defendat regem nihil debet: quia aliquid maius dat, quam sit illud pro quo peccare non deberet; sed si propter aliquid inferius à præ-

tore

tore eum offenderet, reus esset, ac debitor, nec satisfaceret, nisi per aliquod opus excellens detrimento quod accepit prætor: vt Ionathas qui prætermisit adiuratione patris sui regis Saul, ob quod erat debitor pœnæ quam intulerat rex, sed quia maius beneficiũ contulit Reipublicæ Iudæorum ob lucratam ex Philistæis illustrem victoriam: absolutus est à pœna quia maius opus fecit quã fuerit prætermissio præcepti patris. 1. Reg. 14. Debet ergo peccator reddere aliquod maius quam sit illud pro quo peccare non debet, sed pro omni eo quod non est Deus non debuit homo peccare: ergo oportet pro peccato reddere aliquid maius omni eo quod non est Deus, & istud est vita Christi; & ideo dicitur ad Titum. 3. Non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Ista ergo misericordia fuit fortis intensiuè, nam vt Philosophus docet, primo de cęlo, virtus & fortitudo potentiæ actiuæ terminatur per maximum, in quod potest. Quare si esset aliqua potentia quę posset in duplum, triplum, quadruplum, & sic in infinitum illa diceretur infinita intensiuè: sed talis est Dei misericordia quia non est dare peccatum ita graue, vel magnum quin misericordia Dei maior sit ad remittendum: ideo quippe dicitur Deus præstabilis super malitia (porque no ay pecados que puedan agotar su misericordia). Et Sapien. 8. dicitur quod sapientia vincit malitiam. 1. reg. 14. Titum. 3. Aristotel. Ioelis. 2. Sapien. 8.

Est etiam misericordia Dei infinita extensiuè, quod patet primo ex parte subiecti nempe Christi Dei: nam si quis vicinis omnibus cõcederet riuulos de fonte sua, ita vt quis pro libito aquæ ductus faceret; signum esset fontem illum perennem aquarumque multarum esse: hoc modo Deus pater filium suum, qui fons sapiẽtię est, verbum Dei in excelsis misit in mundum: & voluit eum scaturire de terra vteri virginalis, & vt omnibus esset copiosus permisit cuilibet riuulum sibi facere, quando Iudæorum & Gentiliũ voluntati reddidit illum vt ipsum crucifigerent: & alius lancea, alius clauis, alius spinis, alius flagellis, aquæ ductus sibi facerent, vt omnibus prodesset ad vitam, cuius virtus ad omnes sufficientissima est. Vnde Ierem. 42. dicitur in plurali; Dabo vobis misericordias, ex parte etiam hominis recipientis hanc misericordiam patet eius sufficientissima, imò & redundans copia, nam Deus homini multipliciter miseretur; primo præseruando vt caueat: secundo expectando vt reddeat, tertiò condonando vt pœniteat. Vnde Simile. Eccle. 1. Ierem. 42.

August.

August. August. 2. Confes. Gratiæ ac misericordiæ tuæ deputo quæcunq; mala non feci, quia te duce nō feci. Est & infinita duratione: nam quantumcunque tarde peccator veniat, si pœniteat, indulgētiam consequitur, semperq; peccatoribus ianua eius patuit, vt patet in

Bernard. latrone, vnde Bernard. super Cantica, Omnino propter misericordiam tuam post te currimus, videntes quod non spernis pauperē, peccatorem non horres: non horruisti latronem confitētem non lachrymantem meretricem, non chananeam deprecantē non deprehensam in adulterio, non sedentem in theloneo, non supplicantem publicanum, non persecutorem Paulum, non ipsos tuos crucifixores rectè ergo misericordiæ Dei multæ & magnæ dicuntur, cum tot & tam magnos effectus creent. Econtra autem misericordia hominum est debilis, & modica multipliciter, primo intensiuè, quia vix quis mouetur ad compassionem alterius iuxta

2.Tim.3. illud secundæ Timotheum. 2. Erunt homines amantes seipsos sine misericordia: sibi ipsis solum bene facientes erunt. Secundò extensiuè quia si fortè ad alium extenditur eius pietas, vel est solum ad consanguineum vel propinquum, non tamen ad extra-

Eccle.18. neum, & ideo dicitur Ecclesiast. 18. Miseratio hominis circa proximum suum: misericordia autē Domini super omnem carnem. Tertiò est breuis duratione, quia non durat nisi quandiu

Osee. 6. ob oculos cernitur homo, vt dicitur Oseæ sexto. Misericordia vestra quasi nubes matutina & quasi ros mane pertransiens, non

Tob. 4. sic docuit Tobias filium suum sed ait, capit. quarto. Quantum potueris esto misericos. Et Paulus Colossenses tertio. Induite vos

Coloss. 3. sicut electi Dei, viscera misericordiæ, non dicit verba, sed viscera: quia multi verbis compatiuntur, sed operibus pauci. Vnde

Rabbanus Rabbanus in quoddam sermone, in resurrectióne coram omnibus angelis in conuentu omnium resurgentiū, non dicetur quod Abel fuit passus, quod Noe mundum seruauit, quod Abraham fidelis fuit, quod Moyses legem dedit, quod Helias in cælum ascendit, quod Petrus resupinus crucem ascenderit, quod Paulus decapitatus fuit, quod Laurentius combustus, omnia enim hæc Christus tacet, & solum de operibus misericordiæ loquitur, dicens, Esuriui & dedistis mihi manducare, sitiui, & dedistis mi bibere, &c. vt ostendat quod qui misericors est, & ipse à Deo misericordiam meretur. Misericordiæ ergo tuæ Domine multæ & magnæ, adhuc enim & multiplex est misericordia Dei,

nempe

nempe præueniens quoad boni propositi inspirationem Psalm. quinquagesimooctauo. Misericordia Domini prçueniet me, subsequens quantum ad meritorum cooperationem, Psalm. vigesimosecundo. Misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ: perficiens quo ad præmij æterni retributionem, Isaiæ. 49. Non esurient nec sitient amplius: nec percutiet eos æstas & Sol: quia miserator eorum teget eos. Dicat ergo propheta; Misericordiæ tuæ multæ Domine: ideo miserere mei secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum. Psalm. 58. Psalm. 22 Isaiæ. 49.

(Secundum iudicium tuum viuifica me). Vbi Ambrosius ait, Quomodo cum dixerit multas esse Dei miserationes secundum iudicium eius viuificari poscit: maximè cum alibi dixerit; Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine? Psalm. 142. Respondet; Sed aliud est iudicium illud beneficiorum Christi, cui respondere non possumus. Quis enim referre potest debitum naturæ, debitum salutis & gratiæ? aliud est iudicium quo fragilitates nostræ naturæ censemur, in hoc tamen iudicio misericordia cùm iustitia copulata est, vt veritas iudicij misericordia Dei temperetur: hactenus Ambrosius. Maximè cum Christus Dominus qui noster est futurus iudex, multarum personarum officia sumpserit. Est enim pastor, aduocatus, reus cum pœnas nostras exolueritur & iudex: nec enim mancipium tibi tot operas impendit quot Christus (qui formam serui accepit) exhibuit: cum & tuos lauauerit pedes, atque semetipsum ad omnium voluntatem tradidit, si fortem eum volueris leo est, si mansuetum agnus, si seruum formam serui accepit, si custodem pastor est: si patronum aduocatus noster est apud patrem, denique quidquid volueris in eo inuenies, ita vt posis dicere, quod vxor Tobiæ de suo dicebat gnato; Omnia in te solo habemus. Igitur non trepidat Propheta eius iudicium in hac vita cum tot admixtum sit misericordijs: nam si iudex, & Patronus atque aduocatus etiam est, si leo etiam agnus si Dominus etiam seruus, si rex etiam pater, cum ergo tot sint misericordiæ tuæ Domine etiam iudiciũ tuum in hac vita postulo: nam cum illud tot constipatum, ac circundatũ misericordijs video, non ita acsi nudum aspicerem perhorresco, vt qui iudicem, suis patronis sociatum videt, minus timet: quam si solũ videret; Viuifica me ergo secundum Ambros. Psal. 142. Philip. 2. 1. Ioan. 2. Tobiæ. 10. Simile.

cundum iudicium tuum; Quoniam non solum misericordia tua verùm etiam iustitia vitam tribuit: nam in Christo omnia vita sunt, est enim arbor vitæ cuius & fructus & folia viuificabant. Et
Ambros. Ioan. 1. sic intelligit Diuus Ambr. illud Ioan. 1. Quod factũ est in ipso vita erat, idest tam diuinitas quæ nõ est facta, quam humanitas quæ facta fuit, omnia in Christo vita sunt, miseretur vt Deus; iudex
Ioan. 5. est inquantum homo secundum illud Ioan. 5. Potestatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est: secundum vtraque ergo vita viuificans est, & ideo dicit propheta etiam secundum iudi-
Gloss. cium tuum viuifica me. Vel secundum glossam potest intelligi de iudicio miserationis quo in præsenti parcet peccantibus.

VERSVS QVINTVS.

Multi qui persequuntur me tribulant me: à testimonijs tuis non declinaui.

QVia posset aliquis quærere quare tam anxiè hanc viuificationem posceret? respondet dicens; Quoniam multi qui
Psalm. 33. persequuntur me & tribulant me Supra Psal. 33. dici-
Ierem. 20. tur, Multæ tribulationes iustorũ, & Ierem. 20. in persona iusti dicitur; Audiui contumelias multorum & terrorem in circuitu, persequimini & persequamur eum, ab omnibus viris, qui erant pacifici mei. Multi sunt persecutores iustorum. Primus est caro, quæ
Galat. 5. blanditijs in peccatum allicit, de quo Paul. Galat. 5. Caro concupiscit aduersus spiritum, quæ persequutio præfigurata est in Da-
Iudi. 6. Figura. lila & Sansone quæ illum crinibus expoliauit recumbentem in gremio suo, atq; Philistæis tradidit, qui erutis oculis ipsum in mola, molere fecerunt Iud. 6. Ita & caro spiritum sibi consentientem virtutibus ac sanctis meditationibus expoliat, & in Philistæorum manus hoc est demonum eum tradit, qui & rationis vsum & cælestium contemplationem in eo excęcant & ad pistrinum, & molam molere faciũt, hoc est temporalium solicitudine eum disten-
Mich. 7. dunt. Vnde Mich. 7. dicitur; Ab ea quæ dormit in sinu tuo custo-
Eccle. 9. di claustra oris tui. Et Eccles. 9. Non des mulieri (idest carni) potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtute tua & confundaris.
Gene. 37. Secundus aduersarius est mundus, qui Gen. 37. præfiguratus fuit in Labam qui persequutus est Iacob fugientẽ tribus diebus; Labam quippe interpretatur candidatio, mundus autem in superficie candidus apparet, sed interius immensis sordibus scatet Iacob vero lu-

vero luctator, vel supplantator dicitur qui luctando & mundum & carnem supplantat; Labam ergo, hoc est mundus seu mũdana gloria, Iacobum, idest, virum iustũ qui in mundo peregrinatur persequitur fugientem cum vxoribus ac liberis, hoc est à mundo recedentem cum bonis operibus suis, quæ in actiua, ac contemplatiua vita, quasi liberos genuit, insequiturque tribus diebus, hoc est per peccatum cordis, oris & operis: nam si quarta die persequutus esset eum, hoc est peccato consuetudinis, mirum si potuisset euadere; liberatur autem iustus per acerbum testimonij: hoc est per sacram scripturam. Tertius persequutor est diabolus, de quo. 1. Petri. 5. dicitur; Aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem deuoret. Adumbrata fuit tribulatio hæc quando Saul persequutus est Dauid; siquidem sola inuidia Saul persequutus est Dauid, sic diabolus virum iustum, secundum illud Sapientiæ. 2. Inuidia diaboli mors intrauit in orbem terrarum. Imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius Isaiæ. 2. In Ægyptum descendit populus meus à principio, vt colonus esset ibi: & Asur absq; vlla causa calumniatus est eum. Alij persequutores sunt parentes, propinqui, ac familiares, secundum illud Malachiæ septimo. Inimici hominis domestici eius. & Ieremiæ nono. Vnusquisque à proximo suo se custodiat: & in omni fratre suo non habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulenter incedet. Persequuntur etiam tyranni, qui martyres occiderunt, hæretici etiam schismatici, ac peccatores, de quibus ecclesia conquæritur Canticum. 1. Filij matris meæ pugnauerunt contra me. Hæretici enim in ecclesia geniti sunt, & peccatores in eius gremio nutriuntur, & hi omnes persequuntur iustum. Patet quia Paulus dicit primæ Corinthiorum. 6. Fugite fornicationem: fugimus autem eum qui nos persequitur. Præfigurabãtur etiam in tribus persequutoribus quos habuit Dauid. Primus Goliat, id est, diabolus, quem facie ad faciem resistendo iugulauit, secũdum illud; Resistite diabolo & fugiet à vobis. Secundus Saul, id est, mundus & homines, quem pacientia superauit, Si sitit inimicus tuus potum da illi. Tertius Absalon, id est, caro à quo fugiendo euasit. Fugite fornicationem, ait Paulus; Tot ergo persequutoribus obsitus iustus tamen mandata Dei non deseruit, exemplo sancti viri Tobiæ, qui in captiuitatem positus viam veritatis non deseruit Tobiæ. 1

Marginalia: 1. Petri. 5. — Sapien. 2. — Isaiæ. 2. — Macha. 7. — Ierem. 9. — Cant. 1. — 1. cor. 6. — Figura. — Iacob. 4. — Prouer. 25 & Rom. 12 — 1. Cor. 6. — Tobiæ. 1.

Rectè ergo tunc dicere poterit iuſtus, multi qui perſequuntur & tribulant me: à teſtimonijs tuis non declinaui, imò & ſubdit.

VERSVS SEXTVS.

Vidi præuaricantes & tabeſcebam: quia eloquia tua non custodierunt.

HIC verſus eundem prorſus habet ſenſum cum illo; Tabeſcere me fecit zelus tuus, quia obliti ſunt verba tua inimici mei, qui tamen ſupra expoſitus eſt. Vult modo dicere propheta, quod non ſolum inter tot perſequutores non deſeruit mandata Dei, imò & zelo Dei fuit accenſus contra inimicos, qui
August. ea deſerunt. Diuus Auguſtinus legit ſic; Vidi non obſeruantes pactum & tabeſcebam, quod idem eſt, præuaricare in legem Dei
Exod. 24. & non obſeruare pactum, nempe illud, quod pepigerunt filij Iſrael cum Moyſe dicentes Exodi. 24. Omnia quæ præcepit nobis Dominus noſter faciemus, & quod Chriſtiani in baptiſmo etiam pepigimus, cum mandata Dei obſeruare promittimus: de quo quoniam non ſeruamus; iuſtus zelo Dei ſuccenſus tabeſcit præ tri
2. Cor. 12. ſtitia, ſecundum illud Pauli ſecundæ Corinth. 12. Quis ſcandalizatur & ego non vror?

(Quia eloquia tua non cuſtodierunt.) Præcepta Domini quandoque dicuntur eloquia, quia apertè ſignificant & loquūtur: quādoque verba quia ſunt notæ & ſignificationes voluntatis Dei ad homines, quandoque teſtamēta: quia promiſsiones & legata Dei ad amicos ſuos continent, quandoque iuſtificationes, quia facientes iuſtificāt, aliquando mirabilia, quia inſolita & noua prçcipiūt, nonnunquam æquitas, quia æquitatem habent. Dicuntur etiam veritas: quia dicunt res ſicut ſe habent, aliquando iuſtitia, quia nihil iniuſtum vel inordinatum continent, quandoque præcepta quia vt fiant dantur.

VERSVS SEPTIMVS.

Vide quoniam mandata tua dilexi Domine: in miſericordia tua viuifica me.

VIdetur quod hic Propheta virtutes ſuas palam faciat cum dicat; Vide quoniam mādata tua dilexi Domine, & tamē hoc eſt exponere eas periculo, quia qui diuitias ſuas publi
Gregor. cat in itinere: latrones prouocat, vt furētur. Quod docet Grego. 8. moral.

moral. cap. 30. Qui virtutes suas patefaciunt ostendunt malignis spiritibus, quasi insidiantibus hostibus, quæ deprædentur, quod probat ex rege Ezechia. 4. Regum. 20. qui diuitias ac thesauros suos legatis regis Babyloniæ ostendit. Quapropter & postea ab eis ablata sunt omnia in Chaldeam. Psal. 77. Tradidit in captiuitatem virtutes eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici. Virtutes quippe, ait Gregorius, & pulchritudo in manus inimici tradũtur, quia omne bonũ quod per concupiscentiã laudis ostẽditur occulti aduersarij iuri mancipat, hostes autẽ ad rapinã prouocat, qui suas eorum notitiæ diuitias denudat: quousq; enim ab æternæ patriç securitate disiungimur, in latronũ insidiantium iter ambulamus. Qui ergo in itinere deprædari formidat abscõdat necesse est, ipsa quæ portat. Quomodo ergo eas nũc propheta pandit dicẽs. Vide quoniam mãdata tua dilexi Dñe? Ad quod ipse respondet, quod nõ licet quidẽ publicare bona ad ostentationẽ, bene tamen ad ædificationem, vt & de Deo dicitur Psal. 110. Virtutem operum suorum annuntiauit populo suo, vt det illi hæreditatem gentium, acsi apertè dicatur, idcirco fortitudinẽ suç operationis insinuat, vt hos qui audierint donis ditescat. Vnde quod hic dicit psalmista. Vide quoniam mãdata tua dilexi Domine, idem est acsi diceret, fac videre Domine quod ego obseruo mandata tua atque diligo, vt meo exemplo ad eorum dilectionem alios prouocem; More scripturæ quæ dicit, Nunc cognoui quod timeas Deũ idest nunc feci cognoscere. Gen. 22. Sic nunc, vide, idest fac videre, quod etiam docet Paulus discipulum suum Timotheum; Profectus tuus manifestus sit omnibus. 1. Timoth. 4.

4. reg. 20.
Psalm. 77.
Gregor.
Psal. 110.
Gene. 22.
1. Tim. 4.

Et aduertendum, quod non dixit, vide quoniam mandata tua non negaui, nec quoniam mandata tua feci: sed quoniam dilexi, quod est perfectionis. Vnde hic ait Augustinus; Non ait vide quoniam mandata tua non negaui: quod martyres facere quandoque cogebantur, & non facientes nimis horribilia patiebantur, sed dicit quoniam dilexi, vbi fructus est omnium passionum: quoniam si tradidero corpus meum, ita vt ardeat, charitatem autem non habeam nihil mihi prodest, primæ Corinthiorum decimotertio. Et etiam insinuat, non ob timorem seruilem, sed ob amorem filialem Dei mãdata seruare, & dicẽdo, vide, ostendit se plenam confidentiam habere in Domino: nam vt ait hic Ambrosius, Nemo alteri dicit vide nisi qui, iudicat se si videat

August.
1. Cor. 13.
Ambros.

 esse pla-

esse placiturum, sed quia non in meritis suis, sed in Dei gratia confidit, adiungit dicens; In misericordia tua viuifica me: nam, vt ait Ambrosius, non est arrogans debitæ mercedis exactor: sed est verecundus diuinæ misericordiæ præcator. Viuificari ergo petit per misericordiam, qui iam viuus erat per gratiam: sed vitam gloriæ sibi dari per misericordiam petit: vt in terra viuentium bona Domini possit videre.

Ambros.

VERSVS OCTAVVS.

Principium verborum tuorum veritas: in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.

AC SI diceret persona hæc quæ aduersus fallaces in materia diuinæ legis certat. Quid magnum si hoc assumo certamen aduersus tuæ legis fallaces interpretes, aut præuaricatores, cum vniuersa lex tua veritas sit à principio vsque ad finem, imò & sit totius veritatis summa, à prima veritate, quæ nec fallere, nec falli potest principium ac ortum habens. Insuper & ob hoc posco viuificari aduersus hostes tuos, quoniam in lege tua id pollicitus es pro te decertantibus, omnes autem legis tuæ pollicitationes veræ imo & ipsa veritas sunt. Principium & caput apud Hebræos ferè idem sunt, cum litera, res, vtrunque significet, caput autem significat & principium & summam siue recapitulationem: & sic potest intelligi illud Ecclesiast. 32. Adolescens si interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum: hoc est principium tibi congruum & ordinatum sermonis tui constitue, vt non præcipites sermonem, quasi temulentus vel temerarius, nesciens vnde sumas exordium: sed quidquid in buccam venerit absque præuia meditatione proferens. Vel potest etiam ibi sumi caput pro summa vel recapitulatione: hoc est responde breuiter & summariè, vt non multis verbis percffluas, sed paucis sermonibus multa comprehendas. Et secundum has duas significationes, duos etiam habebit sensus hic versus. Primus iste erit; Principium omnium verborum tuorum veritas, hoc est omnium verborum Dei veritas prima est principium, origo, & fons à quo cuncti sermones eius originem ducunt, & ideo in æternum omnia iudicia eius, quæ in suis verbis continentur in æternum erunt quoniam originem trahunt à prima veritate quæ nec fallere nec falli potest. Quare nec fidei veritatibus subesse potest falsum, vt pote cuius

Ecclesi. 32.

te cuius obiectum est veritas prima, cui falsitas omnino repugnat: sed de secundo significato hic erit sensus, ea quæ in sacra pagina sunt verba Dei summa omnis veritatis sunt, hoc est, vbi quasi in summario quodam sunt omnes veritates Dei, omnes inquam, quas Deus voluit reuelare nobis. Alij vero sic interpretantur; A capite & initio rerum vsque in seculum omnia dicta, facta, & visa sua sunt veritas. Alij sic; Caput statim & initium omnium verborum tuorum dictorum atque factorum, veritas atque iustitia est. Non desunt qui de Christo Domino hoc carmen intelligi volunt, nam cum omnia per ipsum verbum facta sint, & sit ipse principium omnium verborum Dei, per quod sibi & nobis loquitur, & ipse filius de se dicat, quod est veritas, non incongruè dicitur, principium verborum tuorum veritas, id est Christus Iesus, qui est veritas tua. Vnde prima verba Sacræ scripturæ: sic dicunt; In principio creauit Deus cælum & terram. Et concilium Viennense per principium intelligit filium, in principio, id est, in filio, & sic intelligunt aliqui illud Psalm. 39. In capite libri scriptum est de me, id est in principio librorum sacrorum, quando dicitur; In principio creauit Deus cælum & terrã, cui alludit sanctus Euangelista Ioannes, cum sic incipit; In principio erat verbum, hoc est in illo principio, quãdo Deus creauit cælum & terram, iam erat verbum istud ab alio altiori principio procedẽs. Quod si principium & caput intelligimus summã, vel recapitulationẽ, aut compendium, in Christo Iesu repositæ sunt omnes veritates Dei, secundum illud Pauli; In ipso sunt omnes thesauri, sapiẽtiæ & scientiæ Dei absconditi, & ipse dicitur finis legis in quo summa totius legis cõtinetur, sicut in fine orationis, nempe in peroratione continetur summa omnium, quæ in ipso orationis discursu, dicta sunt, & sic potest intelligi id quod modo citauimus ex Psalmo. 39. In capite libri scriptum est de me, nimirum quod sicut in capite libri, vel capituli continetur summa eorum quæ dicuntur in illo libro vel capitulo sic in Christo Domino tanquam in compendio quodam, sunt omnia quæ in sacris literis continentur. Ipse enim est thesaurus qui in agro illo sacrarum literarum abscõditus continetur, quẽ quia Chr̃iani inuenimus gaudemus atque à Iudæis ignorantibus illũ emimus vẽdentes omnia, nã vitam & omnia desiderabilia nr̃a pro Chr̃o exposuimus atq; damus. Vnde ipsemet Dñs Iudæis, ait Ioã. 5. Scrutamini scripturas, qa ipsæ testimoniũ perhibẽt de me.

Gene. 1.
Psalm. 39.
Coloss. 2.
Roma. 10.
Psalm. 39.
Matth. 13.
Ioan. 5.

VIGESIMVS PRIMVS OCTONARIVS.

ש

1. Sin. Principes persecuti sunt, me gratis: & à verbis tuis formidauit cor meum.

2. Sin. Lætabor ego super eloquia tua: sicut qui inuenit spolia multa.

3. Sin. Iniquitatem odio habui & abominatus sum: legem autem tuam dilexi.

4. Sin. Septies in die laudem dixi tibi: super iudicia iustitiæ tuæ.

5. Sin. Pax multa diligentibus legem tuam: & non est illis scandalum.

6. Sin. Expectabam salutare tuum Domine: & mandata tua dilexi.

7. Sin. Custodiuit anima mea testimonia tua: & dilexit ea vehementer.

8. Sin. Seruaui mandata tua & testimonie tua: quia omnes viæ meæ in cōspectu tuo.

INCIPIT TRACTATVS VIGESIMVS PRIMVS.

VERSVS PRIMVS.

Principes persecuti sunt me gratis: & à verbis tuis formidauit cor meum.

Induit personam viri perfecti.

N hoc vigesimo primo octonario induit Propheta personam viri perfecti, in omnibus operibus suis, quā explicat in vltimo versiculo, dicens; Seruaui mandata tua, & testimonia tua, quia omnes viæ meæ in conspectu tuo,

ctu tuo, hoc est, non solum præcepta ad quæ teneor custodiui, sed & testimonia tua quæcunq; testimoniū perhibēt de te: qualia sunt perfectionis opera, eo quod quæcunq; facio, cogito, loquor, considero præsentē iudicē meū: nam qui corā principe graditur non solū recta satagit, vt sint opera eius, sed & vt grata appareāt & digna tanti principis cōspectu. Vnde de viro sapiente dicitur Eccles. 14. Beati qui in sensu cogitabit circunspectionē Dei, hoc est Deū omnia ambientē ac oculis suis cuncta circunspicientē. Perfectio autē hæc dupliciter ostenditur in præsenti octonario, primo in patiendo, secūdo in agēdo. De primo, cum versu primo dicit, Principes persecuti sunt me gratis &c. hoc est factis me persequebātur. Ego autem præposui verba tua factis eorum imò & lætatus sum in eis. Ecce perfectissimas actiones viri perfecti. Litera autē est vigesima prima quæ dicitur, Sin. & significat super vulnus: nam tribulationes ac persecutiones huius vitæ quasi malagma vel emplastrū sunt super vulnera mentis quæ ceu medicamenta, timorem reprimunt, dolorem mitigant, saniem expellunt, fracturam cōsolidāt. Vnde suprà psal. 59. Da nobis Domine auxilium de tribulatione. & Iob. 5. Increpationes Domini ne reprobes: quia ipse vulnerat & medetur, percutit & manus eius sanabunt. Vnde & ipse Iob manum suam super se desiderabat dicens ca. 6. Qui cœpit ipse me conterat: soluat manum suam & succidat me. Nam vt D. August. docet. 1. lib. de ciuit. Dei. cap. 8. Præsentes tribulationes licet malis in malum cedant, bonis autem atq; electis in bonū vertuntur: manet enim, ait, dissimilitudo passorū etiā in similitudine passionum & licet sub eodem tormēto non est idem virtus & vitium, nam sicut sub vno igne, aurū rutilat, pallea fumat, & sub eadē tribula stipulę cōminuuntur, frumenta purgantur, nec ideo cum oleo amurca confunditur, quia eodē prælipōdere exprimitur. Ita vna eadēq; vis irruens bonos probat, purificat, eliquat, malos damnat vastat, exterminat. Vnde in eadē afflictione mali Deum detestantur, atque blasphemant, boni autē præcantur & laudāt. Tantum interest non qualia, sed qualisquisque patiatur: nam pari motu exagitatum & exallat horribiliter cœnum, & suauiter fragrat vnguentum.

Eccle. 14.

Psalm. 59.

Iob. 5.

Iob. 6.

August.

Simile.

Vel secundum Ambrosium, verbū Dei est medicamentū hoc super vulnus. Vide vulnera principes persequuti sunt me gratis. Vide super vulnera siue medicamētum vulnerum sanatiuum; Ambros.

lætabor ego super eloquia tua, nam verbum Dei, omnium infirmitatum tam corporalium, quàm spiritualium est sanatiuum, se-
Sapien.16. cundum illud Sapient. 16. Nec herba nec malagma sanabit eos; sed tuus Domine sermo qui sanat omnia. Ideo quippe dicitur ver
Lucæ.8. bum esse semen Dei Luc. 8. Nam sicuti granum producit frumentum iuxta genus suum, vtpote granum tritici triticum, granum nucis nuces: & semen hominis hominem: quoniam est virtus illius à quo decisum est in cuius virtute sibi simile generat, sic verbum, quia est semen Dei, secundum virtutem illius cuius est semen, operatur, & quoniam est virtus Dei qui omnipotens est, ita
Sapien.18. & verbum Dei omnia potest. Vnde sapiens verbum Dei omni-
Psalm.32. potens vocat, cum dicit; Omnipotens sermo tuus Domine. Verbo Domini cæli firmati sunt & spiritu oris eius omnis virtus eorum, id est, ornatus in quo & angeli includūtur, verbum Dei deos
Ioan. 10. facit, si illos dixit Deos, ad quos sermo Dei factus est. Vnde ergo tanta virtus? quoniam semen est verbum Dei, & in principio erat verbum, ab illo originem trahit verbum Dei, qui omnium rerum principium est, in quo tanquam in primo principio & causa eminenter continentur omnia, & quia verbum caro factum est, hinc verbum Dei homines generat filios Dei. Rursus quoniam
Lucæ.77. verbum Dei beatos homines facit secundum illud Lucæ. 77. Beati qui audiunt verbum Dei; beatitudo autem est status omnium bonorum congregatione perfectus, hinc est quod verbum Dei omnia in se continet bona tam corporis quàm animæ quoniam omnia hæc in beatitudine posſidentur. Si ergo fructices producunt fructum vnumquodque iuxta genus suum, nimirum malum mala, nux nuces, vnde ortum habet, si verbum
Eccles. 1. Dei ex cælo originem trahit secundum illud Ecclesiast. primo, Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis; Hinc erit, quod fructus quos germinat, sunt vitæ æternæ ac regni cælorum iuxta illud
Psal.106. Psalm. 106. Seminauerunt plantas & plantauerunt vineas, & fecerunt fructum natiuitatis, natiuitas verbi Dei de cælo est tales ergo fructus profert. Quare in anima in qua hoc semen radicatur, & fructificat omnes hos fructus reperies, imò erit omnia hæc humilis, honesta charitate ac misericordia prædicta, prudens, fortis, patiens, cælum, Sol, stellæ, angelus, denique Deus quoniam omnia hæc cōtinet in virtute seminis, quod in se habet quod est verbum Dei. Omnia ergo vulnera sanat, quoniam vniuersalis

uersalis contra omnes infirmitates medicina est, in cuius signum Lucæ. 9. dicitur quod Iesus conuocatis duodecim discipulis, misit eos prædicare verbum Dei, & sanare infirmos. Quasi hoc vltimum esset veluti effectus consequens ad prædicationem verbi Dei. & Psal. 101. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis, qui sanat omnes infirmitates tuas. Habet autem anima, quam plures infirmitates, quæ ad septem capitales tanquam ad radices reducuntur, & per alias septem ægritudines corporales, quasi adumbrantur atque intelliguntur. Superbia frænesi comparatur, nam sicut fræneticus patitur mentis alienationem atque læsionem phantasiæ, nec de se nec de alijs bene iudicat, imò & cum sit impotens atque ægrotus iudicat se validum, ac robustum eodem modo superbus, & alios deijcit & seipsum supra se atque vires suas eleuat atque iactat. Hanc ægritudinem patiebatur Nabuchodonosor Danielis. 4. qui dixit deambulans in aula sua; Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & gloria decoris mei? Cumque statim mente alienatus à regno deijceretur, alienatusque à mente sibi videretur chimericum quoddam animal esse supernè bos, infernè leo, vt Hebræi tradunt, post finem dierum, ad Danielis orationem reuersus in se dixit; Omnes viæ Dei iudicia, & gradientes in superbia humiliare potest. Curatur autem frænesis à principio per euacuationem sanguinis aliorumque humorum ad cerebrum ascendentium, & perturbantium rationis vsum: eodem modo verbum Dei nos curat, cum vacuos nos ab omni bono docet esse, nihilque ex nobis sufficientes esse quasi ex nobis; sed quod sufficientia omnis nostra ex Deo est, omniaque nostra bona accepta esse à Deo illique tanquam primo autori referenda, alias Ecclesiast. 3. dicitur; Synagogæ superborum non est sanitas. Quare oportet superbiæ sanguinem minuere, & rerum temporalium superflua omnia effundere, & cum vera humilitate ac fide ad Deũ currere, de quo Luc. 6. dicitur; quod omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes.

Lucæ. 9.
Psal. 101.
Dan. 4.
2. Cor. 3.
Eccl. 3.
Lucæ. 6.

Secunda ægritudo spiritualis est ira, quæ comparatur febri acutæ, quam habens calorem continuum patitur, & sitim magnam secundum medicos: ad hunc modum vir iracundus passim cholera succenditur, atque eam vultu, gestibus, ac verbis

manifestat. Habet etiam sitim magnam, hoc est, appetitum vindictæ omnesque familiares ac propinquos pro nihilo quotidie turbat, ac incendit: quam ægritudinem passus est Herodes, quando illussus à Magis iratus valde innocentes occidit, præcessit nimius calor & consequuta est sitis crudelissimæ vltionis. Quam infirmitatem curat sermo diuinus, cum de dulcedine ac pietate Dei nos admonet, Deoque reseruandam esse vindictam tanquam vero iudici, ne tanquam vsurpatores diuini iudicij arguamur. In cuius signum legitur Marci. 6. quod discipuli vngebant multos oleo, & sanabantur, oleum autem linitiua & blanda vnctio est.

Mar. 6.

Tertia infirmitas est inuidia, quæ comparatur febricitanti, nam talis modo frigescit, modo calescit: sic inuidus modo gaudet de aduersitate bonorum, modo dolet de eorum prosperitate. Quam infirmitatem sustinebat Saul. 1. Regum. 18. cum audiuit mulierum choros cantantes; Percussit Saul mille, & Dauid decem millia, in millibus suis: quia illi tantum dederunt mille, & filio Isai decem millia. Hæc autem ægritudo interiora hominis corrumpit, atque in putredinem vertit, cui pro medicamento applicatur sermo diuinus gratitudinem ac amorem suadens: nam sicut inuidia est putredo animæ sic amicitia est sanitas eius, secundum illud Prouerbiorum. 14. Vita carnium sanitas cordis, putredo osium inuidia, hoc est, animus sanus à peccatorum ægritudine non solum est vita animi, sed etiam carnium: cum viuidum corpus efficiat atque virorem suum in eo seruet. Nam animus sanus lætificat corpus, ac per consequens viuificat illud, quò contra inuidiæ vitium, quæ tristitia est alieni boni, non solum animã inficit, sed & corpus putrefacit, & ossa: cũ tristitia inimicissima sit vitæ humanæ vtpote retrahens cordis motus ex quo proficiscitur vita; Quare putredo dicitur osium, putrescunt enim ossa non viuificata motibus cordis. Vnde de inuido dicit Poeta quidam.

1. Reg. 18.

Prou. 14.

Inuidus alterius marcescit rebus opimis,

Et Poeta Hispanus de ea dicit;

O triste vicio mezquino, que penas con bien ageno.

Ioannes à Mena.

Imò sanitas mentis infirmioribus, & tenerioribus corporis partibus vigorem cõfert, inuidia vero robustissimas inficit atque corrumpit: & ideo prius fit mentio de carnibus, secũdo de osibus.

Vide

Vide Diuum Gregorium. 5. Moral. ca. vltimo. & 3. parte Pastor. curæ admonitione. 11. Gregor.

Quarta ægritudo animæ est accidia, quæ cōparatur paralypsi, quæ est membrorum dissolutio, atque debilitatio impediens perfectum membrorum motum atque vsum. Quam in figura patiebatur ille, qui per triginta & octo annos iacuit ante piscinam expectans motum aquæ, vt dicitur Ioan. 5. nec vnquam potuit in Ioan. 5. eam descendere, vt sanaretur. Atque significat inueteratos dierum malorum, qui iuxta sacramentum confessionis continuo iacent, & tamen nunquam intrare satagunt donec veniat hora mortis. Hæc autem ægritudo per nimis calida medicamenta curari solet, nempe si tartareas flammas ad memoriam reduxeris, calefcas etiam Christi amore qui nos grauissimis verbis ad opera virtutum excitat. Vnde Ierem. 3. dicitur; Conuertimini filij re- Ierem. 3. uertentes, & sanabo infirmitates vestras.

Quinta spiritualis infirmitas est auaritia, quæ comparatur hydropisi secundum Bedam, cuius proprietas est, quod quanto Beda. magis bibit tāto plus sitit hydropicus, eodem modo auarus nunquam dicit, sufficit;

Sed crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Hanc sustinebat diues ille, qui Lucæ. 12. dicebat; Destruam hor- Luc. 12. rea mea & faciam maiora, & illuc congregabo omnia, quæ nata sunt mihi. Hāc aduersam valetudinem sanat sermo diuinus dum suadet eleemosynam, ac pietatis & misericordiæ opera. Isaiæ. 58. Esa. 58. Frange esurienti panem tuum & egenos, vagosque induc in domum tuam, & sequitur; Tūc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius orietur.

Sexta ægritudo animæ est gula, & ebrietas subuertens rationis iudicium & comparatur epylepsiæ vel morbo caduco, quæ facit hominem cadere corporaliter, sed spiritualiter facit cadere in omnia genera peccatorum, quia ingressus est & ianua omnium vitiorum. Alia quidem vitia maiora sunt quam gula, tamen ipsa aperit ianuam alijs, vt animæ diuitiæ depredentur. Est enim veluti latrunculus paruulus, qui licet non mul- Simile. tum furetur tamen ingreditur per strictum foramen per quem maiores ingredi non valent, atque eis aperit ianuam, vt intrent & diripiant, ac rapiant diuitias domus. Hunc morbum patie-

Lucæ. 16. patiebatur diues illi epulo Lucæ. 16. qui induebatur purpura, & bisso & epulabatur quotidie splendide. Loth etiam inebriatus
Gen. 19. vtramque filiam cognouit Genesis. 19. Nam morbus hic nunquam solus occupat animam, sed germanas habet infirmitates, quas secum trahit. Huic morbo diuinus sermo medetur, docens
Eccl. 31. rationabilem abstinentiam, secundum illud Ecclesiast. 31. Vigilia & cholera, & tortura viro infrunito somnus sanitatis in homine parco. Et infra; Sanitas est mentis & corporis sobrius potus.

Septimus morbus spiritualis est luxuria, & confertur lepræ, eo quod generatur ex calore corrupto, & deordinato, quem morbum patiebatur Salomon, qui tot vxores & concubinas habuit, & cum iam senex esset deprauatum est cor eius per mu-
3. Reg. 9. lieres. 3. Regum. 9. Hæc ægritudo contagiosa nimisque detestabilis est: nam ex his vnus centum inficere valebit, cui pestilenti morbo sermo Dei medetur suadens homini societates honestas, pœnitentiæ seueritatem, ac feruentis orationis instantiam. Hæc enim omnia ad hunc morbum curandum necessaria sunt, cum
1. Cor. 6. Paulus doceat, vt fugiamus fornicationem, hoc est, occasiones
1. Cor. 15. mulierum, impudicos ac turpes sermones, quia corrumpunt bo-
Lucæ. 11. nos mores colloquia praua; & Christus Dominus dicat; Hoc genus Dæmoniorum non eijcitur, nisi in ieiunio & oratione. In cuius typo Maria lepra percussa per septem dies fuit exclusa à castris, & non nisi ad orationem Moysi sanata Numerorum. 12.
Num. 12. dicente Moyse ad Dominum; Deus obsecro sana eam: sic ergo sermo Domini omnia sanat, superque omnia vulnera medicamentum proficuum est. Vnde & hæc litera, Sin, significat etiam fœcunditatem, quam sermo Dei habet tot mirabiles effectus producendo.

Dicat ergo vir vndequaque perfectus, qui in præcedentibus octonarijs obnixe Dei auxilia obsecratus sit: nam non solum communes homines ac ex media plebe illum insequebantur, sed & principes, ac magnates gratis sæuiebant in eum. Et dicat inquam; Principes persequuti sunt me gratis, & à verbis tuis formidauit cor meum, hoc est dicere. Potentes principes persequuti sunt me, quos non tantopere metui quam timui ex animo ne à verbis tuis discederem. ¶ Versum hunc primum aliqui inter quos
Basilius, Basilius de ipsomet Dauide interpretantur, qui & Saulem Regē, & Absalonē filium suū magnos viros, acros hostes, ac persequu-

tores

tores habuit tamen timens verba Dei, quæ propriam vindictam interdicit sumere, semel & iterum pepercit Sauli cum posset ex eo vindictam accipere, in filiumque rebellem tam indulgens fuit, vt Ioab præciperet, dicens; Seruate mihi puerum Absalon. Potest & carmen hoc de Christo Domino intelligi, quem gratis & absque causa principes sacerdotum persequuti sunt, vt ipse dixit discipulis suis Ios. 15. ex Psalmo. 34. Sed vt impleatur sermo, qui in lege eorũ scriptus est, quia odio habuerũt me gratis. Nihil enim quod animos hominum offendere posset, sed potius quod fortiter alliceret in eo erat, qua ergo ratione eum tanto odio persequebãtur? gratis vtiq; ac sine causa. Adamauit Samson Dalilam, at ipsa eum tanto odio prosequuta est, vt rasis capilis capitis sui, in quo maxima eius fortitudo sita erat, ipsum tradidit Philisthæis, vt oculis euulsis ad pistrinum ipsum molere facerent. Quid causæ fuit vt tantum in eum mulier hæc admitteret scelus? ipse iuuenis, super omnes homines fortis, sapiẽs, qui ænigmata proponebat, pulcher, vtpote à Deo per Angeli nũtium datus, sanctus, quia Nazaræus, hoc est Domino consecratus: gratis ergo ac sine causa talem virũ leuis ac ingrata mulier odio habuit. Quæ nam causa fuit, quare Synagoga Christum Dominum Samsone fortiorem tali, ac tanto odio prosequeretur? Ipse pulcher, ac speciosus forma præ filijs hominum, candidus & rubicundus, electus ex millibus, caput eius aurum optimũ, iuuenis vtpote triginta trium annorum, Samsone sapientior, nam sapientia patris erat, qui ænigmata & parabolas proponebat, quas indocta Synagoga capere non valebat, vt videntes non viderent, & intelligentes non intelligerent, fortior ipso Samsone, qui apprehendens duas crucis columnas, terram, ac saxa tremere fecit, pluresque hostes interfecit moriens, quam viuens occiderat. Et tamen hunc sine vlla causa impia Synagoga auulsis capitis sui ac barbæ capillis, (nam dederat faciẽ suam percutientibus, & genas suas vellentibus,) in manus gentium tradiderunt, oculosque eius velauerunt, vt colaphis cederent, sputisque fœdarent, & in pistrino crucis eum in orbem molere fecerunt, ludibrijs, ac illusionibus eum repleuerunt, pro cuius amore ipse ad terram descenderat, arcanaque cordis ac mysteria reuelauerat ipsis. Quid inuenerunt in me patres vestri iniquitatis, ait Dominus per Ieremiam capite. 2. quia elongauerunt à me? Totum desiderabilem eum appellabat Sponsa, hoc est totum amabilem (todo

1.Reg. 24. & 26.
2.Reg. 18.
Ios. 15.
Psal. 34.
Iud. 16.
psal. 44.
Cant. 5.
Matth. 13.
Esa. 50.
Matth. 26.
Ierem. 2.
Cant. 5.

(todo era de comer no auia en el que hechar à mal.) Cur ergo eum sic abominati sunt? nulla certe causa fuit, sed gratis eum odio habuerunt. Quare recte in eius persona dicit Propheta; Principes persequuti sunt me gratis. Sed ipse à verbis Dei formidauit, timore filiali obediens patris sententiæ, ac definitioni, qua ipsum pro salute hominum in crucem damnauerat atque tradiderat.

August. Diuus Augustinus, de persecutionibus quas à regibus terræ corpus Christi, hoc est, sancta Ecclesia pertulit hunc interpretatur versiculum, dicens; Quid enim Christiani læserant regna terrena, quanuis eis regna cœlorum promisserit rex eorum? quid inquam læserant regna terrena? nunquid eorum rex milites suos prohibuit impendere, & exhibere quæ debentur regibus terræ? nonne de hoc sibi calumniam molientibus Iudæis dixit;

Matth. 22. Reddite Cæsari, quæ Cæsaris sunt, & Deo, quæ Dei sunt? Nonne

Matth. 17. tributum in ore piscis inuentũ etiam ipse persoluit? Nonne præcursor eius militibus regni huius, quid facere deberent pro æter-

Lucæ. 3. na salute quærentibus, non ait, cingulum soluite, arma proijcite; regem vestrum deserite; vt positis Domino militare, sed ait. Neminem concusseritis, nulli calumniam feceritis, sufficiat vobis stipendium vestrum? nonne vnus militum eius & dilectissimus comes eius commilitonibus suis, & quodammodo Chri-

Rom. 3. sti prouincialibus, dixit; Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit? Et paulo post ait. Reddite omnibus debita, cui tributum, tributum; & cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem: nemini quicquam debea-

1. Tim. 2. tis, nisi vt inuicem diligatis? nonne præcepit, vt pro ipsis etiam regibus oraret Ecclesia? quid ergo eos Christiani offenderunt? quod debitum non reddiderunt? in quo Christiani non sunt terrenis regibus obsequuti? ergo terreni reges Christianos gratis persequuti sunt. Sed quod subiecit, attende. (Et à verbis tuis formidauit cor meum). Habuerunt quidem & illi verba minacia, expello, proscribo, occido, vngulis torqueo, ignibus torreo, bestijs subigo, membra dilanio, sed tua me potius verba terruerunt. Nolite timere eos, qui corpus occidunt, & postea non habent quid faciant, sed eum timete qui habet potestatem corpus, & animam perdere in gehennam. Ab his verbis tuis formidauit cor meum, & contempsi hominem persequutorem

Ambros. meum, & vici diabolum seductorem meum. Diuus Ambrosius, de per-

de persequutione dæmonum aduersus homines intelligit hoc carmen. Hi enim sunt principes tenebrarum harum, & gratis homines persequuntur ob solam inuidiam, cum nihil exinde ipsi sibi lucrentur. Sed quomodo, qui gratis impugnatur, dicitur; timere cum potius constans, & sine timore deberet esse? & respondet, quod timor maioris mali fortificat ad minus subeundum. Erant enim Martyres inter duo mala positi, aut perpetuo à Deo abdicari in æternosque ignes detrudi, aut mortem momentaneam perpeti. Hoc malum elegerunt, vt illud euaderent, imo timor illius maioris mali fortiores fecit ad subeunda minora.

VERSVS SECVNDVS.

Lætabor ego super eloquia tua: sicut qui inuenit spolia multa.

PER ea verba vicit à quibus formidauit. Victis enim spolia detrahuntur sic per patientiam Martyrum non solum victus, sed & spoliatus est diabolus qui erat fortis armatus custodiens in sua tyrannide mundum, vt dicitur Lucæ. 11. Luc. 11.
Tunc autem spolia eius detracta sunt, cum per patientiam Martyrum multi ex gentilibus, quos sub sua potestate tenebat, ad fidem Christi conuersi sunt. Fatetur ergo iustus plus voluptatis capere ex verbis Dei, quam si inuenisset thesaurum maximum, nam verbum Dei contra superbiam humiliat timorem Dei inspirando, vt versu præcedenti visum est. Lætificat etiam cor, & fugat tristitiam, nam si homo hominem in aduersis positum sermonibus bonis consolatur, quanto magis verbum Dei tristes consolatione replebit? propter quod dicitur Isaiæ sexagesimoprimo. Spiritus Domini ad annunciandum mansuetis misit me, vt consolarer omnes lugentes. Isa. 61.
Et hoc est, quod iustum gratis persequutum consolatur, maximè cum dicit. (Lætabor ego super eloquia tua.) Nam sic etiam dicit Propheta Zacharias primo. Angelus loquebatur in me verba consolatoria. Zachar. 1.
Vide mirabilem rerum ordinem nam prius Psalmista dixerat à verbis tuis formidauit cor meum,

meum, nunc autem dicit se in verbis Domini maxima affectum lætitia: cum timor magis tristitiæ occasio, quam lætitiæ sit, sed quia (vt dictum est in præcedenti versu) timor maioris mali, vt ab eo se eruat homo, facit vt lætanter minus subeatur: hinc est, quod iustus eloquijs Dei informatus nouit malo pœnæ temporalis ignes æternos compensare. Ideo hic persequutus lætatur diuinis

Matth. 5. promissis roboratus, cum audiat Christum dicentem; Beati qui persequutionem patiuntur propter iustitiam. Gaudete, & exultate, ecce enim merces vestra multa est in cœlis. Nam vt Ambro-

Ambros. sius, hic ait, Qui formidat à verbis Domini, postea in verbis eius exultat, & qui habet in corde suo verba Dei, excludit sermones principum à corde suo. Excludit timor timorem. Si enim quis ingressus balnea solis estum deponit, & sic calor calorem exclu-

Simile. dit, quanto magis diuini iudicij terror hunc terrorem excludit humanum, humanum feruorem, gratiæ feruor æternæ? (Sicut qui inuenit spolia multa.) Christus sua victoria, quam à persequentibus principibus per mortem suam tulit, spolia multa inuenit, quæ Ecclesiæ suæ reliquit, prætereaque in cœlum intulit nempe animas priscorum Patrum, quas ab inferno ab-

1. reg. 17. stulit. Spoliauit quidem Dauid Goliam illum allophilum pro-

Figura. ceræ staturæ virum, ac fortissimum Philisthinorum, gladioque eius decorauit templum. Sic noster verus Dauid, id est, manu fortis potentissimum dæmonem cum deuicisset, eum vasis bellicis spoliauit, atque crucem, quam sibi parauerat, (illa enim fuit gladius, quo percutere voluit Christum) ab eius tulit potestate, talique gladio Ecclesiam decorauit suam, quam sumè colimus per eamque templa, atque altaria decoramus, cum ipsa sit arbor decora, & fulgida, ornata regis purpura, electa digno stipite tam sancta membra tangere. Arma etiam diabo-

Ambros. li (ait hîc Ambrosius) Gentes erant, fide autem gentium vulneratus, caput quod habebat amisit, detracta sunt spolia, vasa eius direpta, quia alligatus est fortis; Caro hominis peccatoris erat diaboli, sed postquam in Christum credidimus, caro nostra cœpit esse vas electionis, spolia diaboli quæ in Adam inuaserat, Christus vindicauit, qui captiuam duxit captiuitatem. Ideo caput eius abstulit, vt ipse esset caput corporis interempti. Meritò ergo gentes nunc toto orbe caput regale circunferunt, quia membra sunt Christi. Cognosce etiã de Iudæis, quibus

Dominus

Dominus Iesus abstulit spolia, hoc est, regnum coelorum, & dedit genti facienti fructus eius, ab illis abstulit, nobis dedit. Merito ergo exulto, sicut qui inuenit spolia multa. Sine labore meo inueni spolia quæ non habebam. Inueni Pentatheucum, inueni libros Regnum, inueni Prophetarum scripta, Psalmos, Prouerbia, inueni Euangelium. A Iudæis hæc spolia detracta sunt, & mihi data. Lex quidem spiritualis est, illam habet qui illam intelligit. Illam non habet Iudæus, qui illam in spiritu non intelligit. Habent Iudæi libros, sed sensum librorum non habent, habent Prophetas, sed non habent quod illi prophetarunt, quomodo enim habent quem non receperunt? ideo cum Moyse & Helia mihi apparuit, quia ab illis recessit. Multa habet spolia, qui habet Dei verbum, habet resurrectionem, habet iustitiam, habet sapientiam, habet virtutem, habet omnia: quia omnia in ipso constant. Hebræi spoliauerunt Ægyptios, & vasa ipsorum abstulerunt; Nos aurum mentis accepimus, nos acquisiuimus coelestis sermonis argentum. Dicat ergo populus Christianus, cum ipso capite, lætetur & dicat; Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa. Hactenus luculenter ac eleganter Ambrosius. Ad istum sensum etiam Diuus Gregorius affert hunc versum. 18. moralium capite. 11. dicens; Eloquium Domini spolia nominatur quod Psalmista testatur dicens; Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui inuenit spolia multa. Quæ eloquia idcirco spolia vocata sunt, quia ad fidem Domini Gentilitate transeunte, Iudæi sacris eloquijs quibus induti fuerant spoliantur. Propter quod dicitur Sapientiæ. 10. quòd iusti tulerunt spolia impiorum. Iusti etiam hoc concinunt carmen, cum non solum victoriam de hostibus, ac persequutoribus lucrati sunt, verum etiam spolia multa tulerunt, nempe gratiæ ac charitatis augmentum, patientiæ coronam, gaudium etiam spiritus, ac internam cordis lætitiam, qua electi in suis laboribus reficiuntur, secundum illud Apocalypsis. 2. Vincenti dabo manna absconditum, quod nemo nouit, nisi qui accipit. Solus enim iustus cui datur, saporem intelligere valet. Æstimat Timothæus ille musicæ artis peritissimus, satis musicis pro præmio esse dulcedinem illam, quam ipsi in musicæ decore, ac concinitate capessebant. Multo maiorem iusti in virtutis vsu, Deique familiari conuictu capessunt. Præmium etiam æternum merentur, quod inter opima spolia

Figura.

Gregor.

Sapien. 10.

Apocal. 2.

Apoc. 3. principatum tenere quis ambigat? vnde Apocalyp. 3. dicitur; Qui
Isaiæ. 9. vicerit dabo illi ſedere mecum in throno meo. Et Iſaiæ. 9. Lætabuntur in te ſicut qui lætantur in meſſe, ſicut exultant victores capta præda, quando diuidunt ſpolia. Nam ſicut meſſores cum vberem fructum percipiunt, ex labore reficiuntur fructibus compenſantes ſudorem: & ſicut victores gaudent poſt partam victoriam, quando captiuorum ſpolia diuidunt, etiam ſi vulneribus multis ac vitæ periculo ipſum lucrati ſint, ſic iuſti his opimis ſpolijs refecti de laboribus, quibus ea compararunt lætantur, ac dicunt; Lætabor ego ſuper eloquia tua. Intellige etiam de formidine quam concipit peccator iudiciorum Dei, ex qua mouetur ad pœnitendum de eis, & cum pœnituerit, gaudet quaſi qui inuenit ſpolia multa. Inuenit enim bona opera meritoria quæ in gratia fecerat, quibus & ſpoliatus fuerat, reddita ſibi fuiſſe per pœnitentiam. Nam vt Theologi docent in. 4. ſententiarum, di-
D. Thom. ſtinctione. 16. & Diuus Thomas. 3. part. quæſtione. 89. per veram pœnitentiam redeunt opera quæ antea fecerat homo cum eſſet in gratia, quæ tamen per peccatum mortale mortificata fuerant, in hoc ſenſu, quod ſibi non imputarentur ad meritum, ſe-
Ezech. 18. cundum illam Domini ſententiam per Ezechiel. capite. 18. promulgatam, quod ſi ſe auerterit iuſtus à iuſtitia ſua, iuſtitiæ eius in obliuione erunt, hoc eſt, quod ſibi non imputabuntur ad meritum dum in mortali fuerit, quia tamen fuerunt grata Deo, quia in gratia facta ſunt, manent ſemper in acceptione diuina, non tamen imputantur peccatori, quia extra gratiam & amicitiam Dei eſt. Cum tamen poſtea per veram pœnitentiam ad eam redit, titulus reſtituitur ei quo accepta ſint opera eius, nempe gratia & amicitia Dei. Et licet omnia opera meritoria quæ fecit, dum eſſet in gratia redeant, non tamen in eo valore quem tunc habuerunt, ſed ſecundum proportionem gratiæ ad quam reſurgit, nam ſi ad medietatem gratiæ reddit, ſingula etiam erunt accepta ad ſubduplo minorem gloriam, de quo conſulendi ſunt ſcholaſtici docto-
Ioel. 2. res vbi ſupra. Hæc autem ſententia innititur teſtimonio Ioelis capite. 2. vbi Deus dicit pro peccatoribus pœnitentibus, & ieiunantibus pro peccatis ſuis. Reddam vobis annos quos comedit locuſta, bruchus, & rubigo, & eruca. Sterilia tempora illa ſunt, in quibus in peccato verſatur homo, quæ copiam bonorum fructuum exedunt. Sunt enim vaccæ illæ macilentæ ac ſqualidæ,

quas

quas in somnio vidit Pharao Genes. 41. quæ deuorauerunt alias septem obessas, & pulchras, quæ in pastu paludis vireta carpebant: & sunt septem spicæ illæ tenues & percussæ vredine, quæ aliarum septem quæ vberes ferant, ac plenæ pulchritudinem deuorauerunt. Nam tempus quo in peccato extitit homo, omnem copiam ac pulchritudinem bonorum operum quæ tempore gratiæ fecit, deuorat ac consumit, sicut septem steriles anni Ægypti consumpserunt abundantiam aliorum septem qui præcesserunt. Quoniam peccatum locusta, bruchus, aerugo est, quæ illa bona opera excedunt. Attamen cum ad gratiam reuertuntur, redeunt opera illa quæ mortificata per peccatum fuerunt modo prædicto. Cum ergo peccator Dei formidine correptus ad gratiam reddit, audiens promisionem hanc per Prophetam à Domino promulgatam, videns spolia bonorum operum, quibus nudatus fuerat redire, lætatur super hæc eloquia Dei, sicut qui inuenit spolia multa. Figura. Genes. 4.

VERSVS TERTIVS.

Iniquitatem odio habui & abominatus sum: legem autem tuam dilexi.

QVIA hic est alius effectus verbi Dei, nam timor verborum Dei quem habuit cum dixit; A verbis tuis formidauit cor meum, non odium, sed charitatem fouet, & amorem Dei ac legis, vt hic docet Augustinus. Quemadmodum obsequens filius & amat, & timet offendere patrem, & pudica coniux virum timet, ne ab illo deseratur, & amat vt fruatur, si ergo pater homo, & coniux homo, & amari & timeri debet, multo magis pater noster qui est in cœlis: & ille speciosus forma præ filijs hominum. Vnde Malachias Dominus dicit; Filius honorat patrem suum, & seruus timet dominum suum, si ergo pater ego sum, vbi est honor meus? & si Dominus ego sum, vbi est timor meus? Hic autem est timor filialis qui ortum habet ab amore, nã qui amat Deum, timet offensam Dei, omniaque abominatur, quæ existimat Deum odio habere, cum amicorum proprium sit eadem velle & nolle. Et Seneca dicebat, Quamuis scirem Deos mihi ignoscituros, non peccarem propter ipsam vilitatem August. Simile. Malach. 4. Seneca.

 peccati.

Cassiod. peccati. Hæc ille, hæc enim Deo displicet. Et Cassiodorus dicit, quod amor bonorum odio probatur malorum. Vnde hic pro causa odij peccati reddit amorem legis Dei, cum subdit; Legem autem tuam dilexi. Nam vt Philosophi docent, Amor est principium & caput, imo & causa cæterarum passionum. Nam cum omne agens agat propter finem, finis autem est bonum amatum, hinc fit quod omnia opera nostra ortum trahant ex amore.

Simile. Quemadmodum figura circularis inter omnes capacior est, & vniuersas alias in se continet & includit, sic amor vniuersos alios affectus in se comprehendit, vt omnium fons & origo. Vnde hic Propheta timorem, delectationem, odium, abominationem, omnia denique in amorem refert. Quare sanato & in ordinem redacto amoris affectu, vniuersi alij pectoris nostri affectus roborantur.

August. Vnde Diuus Augustinus in libro de ordine non aliter diffinit virtutem ac vitium nisi per amorem dicens; Virtutem ordinatum amorem, vitium vero inordinatum esse. Quod

Cant. 2. Cantic. 2. videtur insinuare Spiritus sanctus, cum dicit; Introduxit me rex in cellam vinariam, ordinauit in me charitatem. Hoc est, ad arcana amoris sui me intromisit, & quo me compsit ornatu; amor ordinatus fuit, in me ordinauit charitatem. Docuit me quid amare, quid odio prosequi deberem, quid in primis, quid secundario diligam, quid plus, quid minus, aut quid charius extimare deberem, quid cum modo, quid sine modo diligendum sit. Quoniam si hæc in me affectio ordinata fuerit, cæteras etiam tranquillas, ac recte morigeratas habebo. Quare oportet inordinatum amorem à principio diruere. Nam principijs obuiandum est. Et Seneca in Tragedia.

Seneca tragicus.

Quisquis primo obstitit pepulitque amorem,
Tutus ac victor fuit.

Deinde ab illo cogitationes auersas debemus habere, vt alijs maioribus negotijs impliciti, turpem obliuiscamur amorem, vt ille curator amoris docet hoc carmine.

Ouidio. *Otia si tollas, periere cupidinis arcus.*

Imo & animum alijs à moribus ab illo reuocare, nam & antiqui per epulas, per vinum vsque ad ebrietatem hos affectus curabant. Vnde & dicebant; Sacra liberi pertinere ad animi purgationem.

Imo

Imo & flebotomiam pati,qua vetus efluat sanguis,nouusq; cum nouis creatur spiritibus, & rem amatam nec videre, nec de ea loqui:sed maxime Deum deuotè ac frequenter deprecari. Ait ergo noster amator.Iniquitatē odio habui, & legē tuam dilexi.Legem inquam non illam carnis quæ occidit,sed hanc spiritus quę viuificat,vt hic docet Diuus Ambrosius.

VERSUS QUARTUS.

Septies in die laudem dixi tibi:super iudicia iustitiæ tuæ.

SED quoniam dilectio Dei, ac lęgis ipsius non nostrum, sed maximum Dei beneficium est, ideo se in eius laudibus occupat iustus dicens; (Septies in die laudem dixi tibi.) Hoc est, multoties, sæpe propter omnia opera tua quæ recta sunt atque ab ęquissima iustitia tua prodeuntia. Diuus Gregorius. 35. Moraliū çapite. 6. & 7. docet, quod in sacra Scriptura septenario numero, aliquando requies æternitatis designatur, aliquando vniuersitas præsentis temporis, aliquando sanctæ Ecclesiæ vniuersitas designatur. De primo patet,nam dies septimus in requiem Domini sanctificatus est. Requieuit Dominus die septimo ab omni opere quod patrarat, & in lege dies septimus est dies otij, & numerando septem hebdomadas annorum, vna addita quinquagesimus annus Iubilæi designatur, vt perpetuam beatitudinem signās Iubilæi sacratissima requies obseruetur. Sed quod per hunc numerum etiam præsentis vitæ vniuersitas designatur, hinc patet, quia post eum octonarius numerus subinfertur. Ideo enim septenarium numerum, adhuc alius sequitur, vt ex ipso eius augmento intelligatur, quod finienda temporalitas æternitate concludatur, quod & Salomon admonet dicens Ecclesiast. 11. Da partes septem, necnon & octo: nam per septenarium numerum, hoc quod septem diebus agitur præsens tempus expressit: per octonarium vero vitam æternam designauit, quam sua nobis Dominus resurrectione patefecit, cum die Dominico resurrexit. Quę dum diem septimum sequitur à conditione octauus inuenitur. Bene ergo dicit; Da partes septem, nec non & octo; quia ignoras quid mali futurum sit super terram: ac si diceret, sic dispensa temporalia, vt appeterę non obliuiscaris æterna. Oportet tanque

Gregor.

Gen. 2.

Leuit. 25.

Eccl. 11.

vt in posterum bene agendo prouideas, qui de venturo iudicio quanta tribulatio sequatur ignoras. Et etiam quia per septem dies hoc totum vitæ præsentis tempus euoluitur, & quia sancta Ecclesia toto hoc tempore quòd diebus septem euoluitur duratura est, vniuersitas eius in septenario numero signatur. In cu-
Iudic.6. ius signum septem vicibus arca circuiuit Ierico, & ad septimum clamorem tubarum corruit Ierico. Quoniam per prædicationem creuit Ecclesia toto hoc tempore, quo permanebit mun-
Gregor. dus. Sed ipsemet Gregorius. 1. libro moralium. capite. 11. dicit. Quid in septenario numero nisi summa perfectionis ostenditur? vt enim humanæ rationis causas de septenario numero taceamus, quæ asserunt quòd idcirco perfectus sit, quia ex primo pari constat, & primo impari, nam constat ex binis dualitatibus, & dualitas est primus numerus par, & vno ternario qui numerus est primus impar, nam vnitas non est numerus sed prin-
August. cipium numeri. Idem Augustinus lib. 11. de ciuitate Dei capite. 31. vbi explicat septies in die cadit iustus & resurget, idest,
Prou.24. quotiescunque ceciderit, non peribit quod non de iniquiatibus, sed de tribulationibus ad humilitatem perducentibus intelligi voluit. Sed tamen certißimè scimus quod septenarium numerum Scriptura sacra pro perfectione ponere consueuit. Nam quia Dominus die septimo requieuit, etiam septimus dies datus est in requiem hominibus, hoc est sabbathum. His suppositis multiplex erit sensus huius carminis. Primo septies, hoc est sæpenu-
Basilius. mero, vt Basilius vult, quoniam septenarius numerus vniuersitatem designat; hoc est semper, & omni tempore quo con-
Lucæ.18. gruum erat ab alijs vacare, & tuas decantare laudes. Sic enim intelligitur illud; Oportet semper orare, hoc est congruis ac statutis horis ad id munus exequendum aptis, ac institutis. Nam ipsemet Psalmista qui dicit, Septies in die laudem dixi tibi, di-
Psal.33. xerat Psal. 33. Semper laus eius in ore meo, hoc est, semper quod opus & tempus fuit. Et hic est literalißimus sensus, quem Di-
August. uus Augustinus hic prosequitur dicens, Septies in die, quod ait, significat semper, solet esse quippe iste numerus vniuersitatis indicium, propter quod sex diebus diuinæ operationis septimus adiectus est quietis, & per septem dies currentes, & decurrentes tempora vniuersa voluuntur. Nec ob aliud dictum est Pro-
Prou.24. uerbiorum. 24. Septies cadet iustus & resurget, idest, non perit iustus

iustus modis omnibus humiliatus, sed non præuaricatus, alioquin non erit iustus. Nam pro omni genere tribulationis, qua in conspectu hominum deijcitur positum est, septies cadit, & pro eo quod ex ipsis omnibus tribulationibus proficit positum est resurget. Satis illustrat in eo libro consequens sententia præcedentem, ibi enim sequitur; Impij autem infirmabuntur in malis, hoc est, itaque iusto septies cadere, & resurgere, in omnibus malis non infirmari. Merito igitur septies in die laudabit Ecclesia Deum super iudicia iustitiæ ipsius, quia cum tempus esset, vt iudicium inciperet à domo Domini, in omnibus tribulationibus suis non infirmata, sed coronis martyrum glorificata est. Et idem Diuus Augustinus libro. 3. de doctrina Christiana capi. 35. Idem est (ait) Septies in die laudem dixi tibi, ac dicere, semper laus eius in ore meo, &. 11. de ciuitate Dei capit. 31. Vel aliter septies, idest perfectè, sicut & Psalm. 11. eloquia Domini dicuntur argentum purgatum septuplum, hoc est plenè & perfectè purgatum, quantum purgari potest, & Psalmo. 78. Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum, perfectam & condignam illis da retributionem, sic modo septies dicere laudem, significat perfectam, integram & continuam, siue perpetuam laudem dicere, vel laudem multiplicem & copiosam. Quem sensum videtur hic sequi Diuus Ambrosius. Si autem septenario numero significatur requies æterna, vt vult Diuus Gregorius erit hic sensus, septies in die laudem dixi tibi, idest, in die æternitatis & gloriæ laudabo te, vel per laudem quam in præsenti temporali vita tibi decanto, ad æternam illam festino. Quod hic insinuare videtur Diuus Hieronymus cum dicit. Septies Deum per diem laudat, quia mens eius in pleno splendore perdurans ad illum septimum diem, idest, sabbatorum sabbatum, qui est requies æterna festinata. Vel sic; Septies in die laudem dixi tibi, hoc est, septem vicibus per septem horas canonicas, vt mos est religiosis. v. g. laudes matutinas summo diluculo, quia tunc resurrexit Dominus, postea primam quia tunc traditus fuit Pilato, deinde tertiam quia tunc clamauerunt Iudæi, crucifigatur, vlterius sextam, quia tunc crucifixus fuit, deinde nonam quia tunc expirauit, postea vesperas, quando depositus fuit de cruce, vltimo completorium, quia tunc sepultus fuit. Matutinas vero nocturnales cantat Ecclesia ad designandum vigilias Domini, & diligentias Iudæorum in eius custodia. Vel idcirco

August. Ambro. Gregor. Hierony.

septies in die laudat Ecclesia Deum, vt septem virtutes illi tribuat, quibus septem vitia expellat, & septem beatitudines acquirat, Iosue. 6. Cum septimo circuitu sacerdotes clangerent tubis, postquam in aures multitudinis simul increpuit, muri Ierico corruerunt. Sic per harum septem horarum vocem inimicos nostros fugamus. Hæc enim fuit cithara illa septem cordarum, qua cum psalleret Dauid, spiritus nequam à Saule fugabatur. Vel quia septies cadit in die iustus, vt dicitur Prouerb. 24. septem vicibus opus est ad Deum clamare, vt resurgat. De antiquitate autem septem horas canonicas cantandi in Ecclesia, & quomodo ab Apostolorum seculo, hic mos dimanauerit videndus est Aloysius Lyppomanus in prima parte in vita sancti Marci. folio. 400. & in secunda parte in vita sancti Wbilbrot folio. 402. Vbi ex Eusebio, & Beda, & Philone vetustatem eius probat.

Iosue. 6. Figura. Figura. Prou. 24. Lyppomanus. Eusebi⁹, Beda, & Philo.

(Super iudicia iustitiæ tuæ) Per quod intelligit, vel præcepta ipsa quæ in iustitia disposuit, vel dispositiones diuinæ voluntatis, secundum quas iustè operatur omnia cum à iustitia omnia prodeant. Iudicia æquissima sunt, ac summa laude digna. Quare Ioannes Campensis sic explicat. Septies per diem laudaui te propter normas viuendi æquissimas perscriptas à te. Vel per iudicia iustitiæ intellige flagella, & verbera quibus corrigit, & iustificat filios suos, de quibus supra, Exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine. Vel dicuntur iudicia iustitiæ, hæc flagella quæ iustè insliguntur, Daniel. 3. Vniuersa quæ fecisti nobis Domine, in vero iudicio fecisti.

Campēsis. Dan. 3.

VERSVS QVINTVS.

Pax multa diligentibus legem tuam: & non est illis scandalum.

VErbum Dei obseruatoribus suis pacem confert corporis & animæ, nam qui Dei mandata obseruat iustitiam facit, quia iustitia est hominem Deo subditum esse. Iustitia autem pacem generat, secundum illud Isaiæ. 32. Opus iustitiæ pax. Quare capite quadragesimo octauo eiusdem Prophetæ ait Dominus; Vtinam attendisses mandata mea, & facta fuisset sicut flumen pax tua. Hoc est abundantissima. Et

Isai. 32. & 48.

hoc est quod hic Propheta dicit. Pax multa diligentibus legem tuam,& non est illis scandalum. Scandalum secundum Theologos est dictum, vel factum minus rectum præbens occasionem ruinæ:est enim nomen vsurpatum à corporalibus,à quibus vtpote nobis magis notis spiritualia denominamus.Scandalum autem corporale dicitur quando ponitur alicui obex in via, per quam transit,in qua offendens,vel ruit, vel disponitur ad ruinam,ita in via spirituali per dictum,vel factum alterius solet aliquis trahi,vel induci ad peccandum. Vnde Hieron. Matth. 18. super illud. Quicumque scandalizauerit vnum &c. dicit; Scandalizat alium, qui alteri dicto,vel exemplo occasionem ruinæ præbet,quod peccatū maximè contradicit vitæ prædicatorum:qui sunt ordinati ad leuandum iacentes secundum illud Isai. 35. Genua dissoluta, vel debilia roborate,idest,(a los que facilmente caen) Vnde Greg. lib. 1. Pastor. Nemo amplius(inquit)in Ecclesia nocet,quā qui peruerse agens nomen,vel ordinem sanctitatis habet, delinquentem nāque eum redarguere nullus præsumit,& in exemplum culpa vehementer extenditur,quando pro reuerentia ordinis peccator honoratur. Est autem duplex scandalum, alterum actiuum, de quo intelliguntur dicta,nempe quando quis sua actione alteri præbet occasionem ruinæ: alterum passiuum quando impingit tractus verbo,vel facto alterius,rursus scandalum passiuum alterum pusillorum,alterum Pharisæorum,pusillorum est quando ob ignorantiam scandalizantur pusilli de aliquo facto, non intelligentes causam eius:quale in primitiua Ecclesia erat,illorum qui scandalizabantur videntes Christianos ea quę vetita erant in lege manducare. Et tunc talia opera etiam si bona sint intermittenda sunt, vsq; dum pusillis ratio eorum reddatur,& sic intelligitur illud Paul. 1. Cor. 8. Si esca scandalizat fratrem meū, carnē non manducabo in æternum. Tamen si post redditam rationem non cessat scandalum eorum, non ideo à bono opere cessandum est: quoniam iam non ex ignorantia, sed ex malitia est scandalū eorum,& iam transit in scādalum Pharisæorum. Vt, v.g. scandalizantur pusilli vidētes Episcopum munera & exenia mittere mulieri pulchræ, cum tamen Episcopus ex charitate Dei & non ex libidinoso affectu id faciat, debet tunc Episcopus ab illo opere cessare quovsq; reddita ratione sedetur suspicio. Si autem sufficienti data satisfactione adhuc permanent in suo scandalo, relinquendi sunt, nec intermitten-

Hierony. Matth. 18.

Isa. 35.

Gregor.

1. Cor. 8.

da eleemosyna, quia iam eorum scandalum est Pharisæorũ, quod est quando non ex ignorantia, sed ex malitia sua quis in alterius factum, vel dictum scandalum sumit: qualia erant scandala Pharisæorum aduersus Christum. Quare cum discipuli scandalizatos Pharisæos in suis sermonibus retulissent, dixit eis; Sinite illos cæci sunt & duces cæcorum. Ad propositũ ergo nullum horum scandalum nec actiuum nec passiuum nec pusillorum nec Pharisæorum locum habet in viris perfectis; nec enim dicto vel facto occasionem ruinæ alijs præbent, nec tantam ignorantiam agendorum habent, vt lateat illos quem nam finem bonum habere possit opus, quod ignorantibus possit aliter apparere. Nec ob aliorum facta, vel dicta scandalizantur, aut ruunt: quoniam tales sunt
Simile. in charitate radicati, & fundati, vt ait Paul. Quare sicut ventus validus etiam si moueat arborem fixè radicatam non tamen euellit, sic mala aliorum non eradicant iustos etiam si tantisper moueant, habent enim domum suprà firmam petram ædificatã: contra quam etiam si venti ac flumina insurgant, non tamen obruere
Roman. 8. possunt illam; quare Paul. audacter dicebat. Quis nos separabit à charitate Christi, tribulatio, an angustia? &c. Et vt ostenderet se nõ
2. Cor. 11. impingere ob aliorum facta ait alibi. Quis scandalizatur & ego non vror? non dicit & ego non scandalizor. Hoc enim longe est à viris perfectis quos charitas fixos ac immobiles in bono tenet.
Prouer. 15. Vnde Prouerbiorum. 15. Viæ iustorum absque offendiculo, quare Psalmista in hoc versu diligentibus dicit non esse scandalum,
Ambros. nec turbari pacem eorum. Vnde Ambro. ait; Charitas pellit omnes tribulationes, non vt non eueniant, sed vt non noceant quia licet exterius tribulationes insurgant, tamen vir iustus interius non
Prouer. 12. turbatur secundum illud Prouerb. 12. Non contristabit iustum quidquid ei acciderit. Quod si aliquando iusti dicantur scandalizari, id est, vel quia vehementer dolẽt de peccatis aliorum, vel quia in admirationem rapiuntur tot mala videntes sustineri: vel secun-
August. dum D. Augustinũ non est illis scandalum aliquod à lege ipsa Dei, quoniam qui diligit legem Dei, si quid est in ea quod non intelligat illud tamen veneratur, & honorat, & si quid in ea sonare videtur absurde, iudicat magnum & difficile, & se nescire: & ideo non scandalizatur. In cuius signum in essu agni Paschalis
Exod. 12. præcipiebatur Exod. 12. vt non remaneret ex eo quicquam vs-
Figura. que mane sed si quid residuum erat igne comburebatur quo-

niam nihil in lege Dei prætermittere debes quod non credas & opere compleas; quod si aliquid non intellexeris, igne charitatis combure, tuæ ignorantiæ tribuens quia tu non penetras mysteria omnia quæ in lege Dei sunt: quæ licet tibi non ita appareant; bona tamen ac iusta existimare ac credere debes, hæc enim omnia facit charitas & amor legis Dei.

(Pax multa diligentibus legem tuam &c.) Obserua. Pax secundum D.Thomam.2.2.quæstione.29. idem est quod concordia, D. Thom. licet aliquid amplius addat super illam: est enim cōcordia diuersarum voluntatum concors assensus. Pax autem hunc voluntatum cōsensum includit & addit præterea ipsius etiam ad seipsum concordem assensum, vt non solum alienæ voluntati concordet sed in seipso etiam cum semetipso pacem habeat, vt affectus in eo quod bonum ac offitiosum est conueniant, & appetitus rationi, ratio vero Deo subijciatur. Quare concordia est inter plures, pax eiusdem ad seipsum: conuenientia affectuum est. Licet hæc pax in hac vita perfectè haberi minimè possit, cum etiam inter perfectissimos viros hoc ciuile bellum ingruere videamus. Nam Paulus vas electionis his intestiuis prælijs angustiabatur, cum Rom.7. aliam legem inueniebat in membris suis repugnantem legi mentis suæ, captiuantem eum in lege peccati. Vnde & clamabat. Infelix ego homo quis me liberauit de corpore mortis huius? hoc est de hoc corpore mortali quod animam ad mortalia aggrauat. In patria fruentur iusti omnimodò pace cum adimplebitur id quod per Isaiam (secundum Septuaginta) pollicetur eis Deus dicens Isai.57. secundū.70. capite 57. Dabo eis pacem super pacem, hoc est, & corporis & mentis pacem. In hac vita mentis pace perfruuntur iusti, vtpote quam omnibus quibus possunt modis subditam habent Deo; corporis tamen pace non gaudent, quoniam inordinatus appetitus ac fomes peccati adhuc viget in eis, vsque dum terram promissionis ingrediantur. Illic enim terra quiescet à prælijs, & super pacem mentis quæ etiam tranquillior ac amplior erit, corporis etiam ac affectum pacem adipiscentur. At vero pacem illam quam concordiam dicimus, omnes res appetunt, consequitur enim ad appetitum naturalem quem omnes res gerūt sugmet quietis ac boni: quare & quod illam turbat odio prosequor, & quod cōseruat diligo ac ideo omnes mecum habere pacem volo, vt nullus meæ aduersetur voluntati ac bono; In tantum autem hic

hic increscit appetitus, vt & bella ipsa (ait Philosophus) homines excitent vt hac perfruantur pace. Nam quia turca videt Christianum aduersari illi, nec suæ obsequi voluntati ac libidini, qua omnia sibi subdita esse concupiscit, ideo aduersum illum bellum gerit, vt eum sibi subiciat, nec amplius eius libidini contraire contẽdat. Quare sagax ipsa natura voluit vt nullus mortalium sibi soli sufficeret, sed semper alterius indigeret iuuamine, vt vel sic necessitate compulsus vnusquisque alterius amicitiam quæreret. Videmus enim regiones aliquas quibusdam rebus abundare, quibus aliæ indigent, & alias habere ea, quibus primæ carebant. Vnde & Hispanus Flandriam, ille Hispaniam quærunt, ac sic inter se amicitias ac societates cõflant. Sic quia auro carebat Hispanus in remotissimas transfretauit regiones, quibus veram Christi Domini fidem, qua ipsi carebãt, auro & argento pretiosiorem communicauit: & vicissim ab illis corruptibilibus auro & argento refertus est. Diues pauperis operibus eget, rursus pauper diuitis pecunias necessarias habet. In doctus sapientem vt eum doceat quærit, iterum doctus stultum vt sibi ministret. Eger medico vt illum curet indiget, medicus infirmo vt illum diuitem faciat opus habet, & sic homines inter se amicitias ac coniugia copulant; vide quàm concupita ab ipsamet natura imò & ab ipso authore naturę pax sit. Adde. Res omnes sui esse conseruationem ardẽtissimè appetunt, esse autem vniuscuiusque rei in vnitate consistit, nam diuisio corruptionis initium est, atque via ad illam. Vnde diuisionem res omnes abhorrent tanquam suæ conseruationis aduersam, quæ in integritate ac vnitate cõsistit. Quocirca & cum insensibile lignum scindis stridet, stringiturque ac vehementer resistit, & quasi gemens quęritur quod ipsum diuidas, quia diuisio conseruationi suæ contraria est; imò vel minimum acciculæ ictum vehementer gemimus, quia carnem licet tenuiter diuidens ad corruptionem nostri esse viam aperit. Homines autem vnum quid efficimus omnes, vnum corpus, vnã Rempublicã, conuẽtũ, ac ordinẽ constituimus, cuius conseruatio in vnitate ac integritate consistit: quæ si per diuisionẽ defecerit, corpus ac membra simili defectione interibunt. Quare Ecclesia quæ corpus hoc mysticum Christianæ Reipublicæ continet ab Spiritu sancto in Cãticis vocatur; Terribilis vt castrorum acies ordinata: Quoniam in acie si milites suũ ordinem seruẽt, terribiles hostibus erũt, vnus enim omnes adiuuat, & omnes vni au-

Cant. 6. Simile.

xilium

xilium præbent, vnus in omnes, & omnes in vnum operas conferunt: atsi turbatis ordinibus dimicare velint, certissimus erit totius agminis interitus. Si enim milles à duce diuidatur, aliumq; locum sibi quærat quam in quo positus est, vel alius ab alio diuisus sit, iam non vnus pro omnibus non omnes pro vno valebunt, sed vnus pro se tantum dimicabit. Vni autem non difficile erit resistere imo & aduersus eum præualere. Sic sic tibi dico ô Christiane milles qui in agmine sanctæ matris Ecclesiæ militas sub crucis vexillo; si in tuo te continueris loco ac officio, nec alium à suo propellere velis, si in vinculo pacis & vnitate spiritus ac charitatis cum alijs vixeris, cæterique tecum conuenerint, quasi testitudine facta, quadratoque ac clauso agmine terribilis & intolerabilis hostibus omnibus eris. Atsi te ab alijs diuiseris, tibi soli bona volueris, locũ tuum dimisseris, vt alios antecellas, cæterique similiter à te desciuerint aperto latere ac turbatis signis & ordinibus te adorietur hostis, atque superior euadens, vel interimet, vel in miseram captiuitatem tradet, iam enim minus vales. Qui enim charitatis vinculo vniti sunt vnus pro omnibus & omnes pro vno pugnant, quoniã orationes ac satisfactoria opera aliorum quisque communicat, secundum illud quod supra exposuimus; Particeps ego sum omniũ timentium te &c. Vnde D. Cyprianus lib. 1. Epist. 1. Concordia simul iuncta, ait, vinci nõ potest. Sciat quippe orthodoxorũ quisque hostem nostrum diabolum etsi superbissimum ac fortẽ, meticulosum tamẽ ac inertem & pauidum esse, nec multos simul aggredi audebit sed vnum, vel alterum, cum ab alijs discretum, ac separatum viderit. Sicut & ille Goliath. 1. Reg. 17. à quo omnis exercitus Israel fugiebat quoniam proceræ erat staturæ lorica ferrea indutus & ocreas ferreas habebat, & hastile lanceæ sicut liciatorium texentium, tamen licet fortis ac superbus ad singulare certamen populum Israel exagitabat (vno à vno) qui omnem exercitũ simul videbatur posse ad congrediendum secũ inuitare adeo iners ac meticulosus erat. Sic dæmon qui tot indutus est armis, artibus dolis, cui non est potestas in terra comparabilis vt dicit Iob: nihilominus timet multos simul vinculo charitatis vnitos adoriri, sed ad singulare certamen descendit. Quare cum Christianos vel religiosos discissos inter se cognouerit iam illos audacter ac cõfidentur aggreditur peccatisque ac internetionibus omnia complet. Quod (proh dolor) iam oculis cernimus euenisse ob Christianorũ principum

Cyprian. 1. Reg. 17. Figura. Iob. 4.

principum diuisionem, hostem in Ecclesia grassari, schismatibusq; Cyprian. ac hæresibus omnia implere. Vnde Cyprianus vbi supra. Cui nō est aduersus omnes satis virium, circunuenire nititur solitudinem singulorum, Deo enim & naturæ odibilis est valde diuisio. Vnde (vt adnotauerunt Hieronymus & Origenes) cum Moyses creationis seriem referret dixit quod Deus vidit primum diem, & dixit eum bonum, similiter tertium, quartum, & reliquos, de secundo autem die non asseruit bonitatem vt statim ab exordio conditionis mundi insinuaret quantum sibi diuisio displiceret. Nā dualis numerus primus ab vnitate discedit & in eo primum incipit diuisio. Quare regnum cœlorum domus vocatur cum Dominus dicit Ioan. 15. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Amplissimum illud regnum vbi tot millia Angelorum atque hominum sunt, vbi ipse Deus infinitæ magnitudinis residet, tot populi, linguę, tribus & nationes morātur, domus dicitur, cum potius regio vel seculum dici debuerit. Non vacare id mysterio arbitror, Vt ostenderet vnanimem consensum animorumque concordiā quā ibi fruuntur beati, nam cum tot sint & tam diuersi, vna est omniū voluntas ac si in vna domuncula morarentur, nam idem velle & idem nolle (quæ secundum Tullium vera amicitia est) omnes habent, quoniam cuncti vnanimiter vno animo atque promptissimo spiritu in Deum ipsum feruntur: naque volūtas hæc est quoniam participatio omnium in idipsum est. Hoc est in Deum vnū qui tunc erit omnia in omnibus. Quod per Isaiam Prophetam illis promittit Deus dicens. Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis in tabernaculis fiducię, & in requie opulenta. Illa enim diuersorum vna voluntas Dei subiecta voluntati, hāc pacis pulchritudinem struit. Nā pax (vt vult Augustinus) est tranquillitas ordinis, & ideo fiducialiter, & securi inter se quiescunt, nec hostium insidias aut subdoli fraudes reformidant. Quare requies illa opulēta est, cum omnium diuitias quilibet suo modo cōmunicet. Væ nobis miseris homunculis, quos nec vna domūcula capit, vbi duo soli morantur non domus sed Babylonica confusio stridet, quòd si in pace viueretis quasi vnus multi videremini. Scitè orator quidā apud Athenienses cum in publico suggestu persuassurus pacem ascendisset, essetque obesso corpore vt vix eum cathedra caperet & risum concitaret in populo, hinc exorsus est orationem suam dicens. Videtis me tumidum ac obessum ciues, scitote ergo quod cum

Margin notes: Cyprian. — Hieron. & Origenes. — Gen. 1. — Ioan. 15. — Tullius. — Psal. 121. — Isai. 32.

cum habeo pacem cum vxore mea strictus lectulus nos capit ambos, si autem dissensio inter nos concitatur nec in tota possumus cōmorari domo. Ecce quid pax atque vnitas faciat. Quare in domo Dei non est murmur aut querella vlla, in inferno autem nullus ordo sed sempiternus horror inhabitat. Hæc pax diligentibus Deum promittitur; quapropter nec est illis scandalum nec offendiculum vllum. Iob. 19.

VERSVS SEXTVS.

Expectabam salutare tuum Domine: & mandata tua dilexi.

IDeo iniquitatem odio habui & mandata tua dilexi quia expectabam salutare tuum Domine, hoc est, salutem à te consequi, vel expectabam Christum qui est salus mea, vt salutiferum nomen eius præfefert. Antiqui præstolabantur eum in forma mortali & pasibili nos autem in forma gloriosa & immortali secūdum illud Paul. Philip. 3. Saluatorem expectamus Dominum nostrum Iesum Christum qui reformauit corpus humilitatis nostrę configuratum corpori claritatis suæ: vt cum Christus apparuerit vita nostra tūc & nos appareamus cū ipso in gloria vt dicitur Colos. 3. Bonum quippe es præstolari cum silentio salutare Dei Thren. 3. De quo vide versum primum octona. & tract. 6. (Et mandata tua dilexi.) Spes quidem sperat à Deo salutem faciendo tamen homo quod in se est, aliàs pręsumptio vana erit spes ac cassa. Vnde Christus Lucæ. 12. Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris, & tūc cum sanctis desiderijs ac operibus fueritis præparati, eritis similes hominibus expectātibus Dominū suum. Qui enim dormiens est in lecto, aut ludēs, aut bibens & inebrians se, non videtur expectare Dominum, sed nec eius quidem memoriam habere. Quare rectè Psal. noster dicit quod diligendo diuina mandata expectabat salutare Dei. Et certè hoc efficit etiam verbū Dei nimirum mētem per spem fortificare. Obsessus expectās adiutorem spe roboratur, infirmus spe medici, captiuus spe redemtoris. Sic & flagellis huius mundi oppressus dum per hæc saluari expectat, per patientiam perseuerat. Vnde dicit verbum Dei omni aduersa patienti Psal. 30. Viriliter agite & confortetur cor vestrum omnes qui speratis in Domino & Psal. 38. Expecta Dominum & custodi viam eius & exaltabit te.

Philip. 3. Coloss. 3. Thren. 3. Luc. 12. Psal. 30. Psal. 38.

VERSVS

VERSVS SEPTIMVS.

Custodiuit anima mea testimonia tua: & dilexit ea vehementer.

HOc est quia dilexit, ideò custodiuit anima mea testimonia tua, atque mãdata. Nam probatio dilectionis exhibitio est operis vt ait Gregorius, de quo nos statim sermonem habebimus. Et quoniam dicit animam suam custodisse testimonia Dei imò & dilexisse (nam Augustinus dicit in quibusdam codicibus haberi, & dilexit, in tertia persona) ideò de interno amore ac desiderio custodiendi ex animo & in veritate mãdata Dei est hic sermo. Per testimonia autem Caieta. intelligit etiam interna testimonia, quæ Spiritus sanctus reddit spiritui nostro, quod sumus filij Dei de quibus suprà. Sunt enim interna illa dona spiritus sancti, in quibus clamamus Abba pater, quæ testimonia super omnia desiderabilia iustus ac perfectus diligit & æstimare non desinit. Lyranus vero per testimonia cęremonias intelligit, quę ad cultũ Dei pertinent, & ita Ioannes Campensis Paraphrastes Psalmorũ dicit; Custodiuit anima mea cæremias tuas: amat enim eas valde. Et quidem cæremoniarum obseruatio apprime vtilis imò & necessaria nobis est, nam homines per sensibilia ad intelligibiles res manuducimur, & eleuamur; Nã inuisibilia per visibilia cognoscimus, vt testatur Paul. Et ideo Deus homo visibilis factus est, vt dũ visibiliter Deum cognoscimus, per hunc in inuisibilium amorem rapiamur. Quare cęremoniæ istæ sensibiles affectum molliũt, atq; ad inuisibilia contemplanda animum rapiũt. Quocirca Dominus Iesus his visibilibus vsus est ad inuisibilia ostendenda, non solum in sacramentis quorum materiæ ac formæ sensibiles sunt, vt potes res & verba; verum etiam alias, vt cum Spiritum sanctum discipulis suis dedit cum potestate remittendi peccata: prius insufflauit in eos, & postea dixit. Accipite Spiritum sanctum, vt per visibilem illum flatum, ac spiritum, inuisibile Spiritus sancti spiramen ostenderet. Quocirca credimus, quod Christus Dominus fuit Magister cæremoniarum Ecclesiæ, easque Apostolos suos docuit, à quibus & nos per antiquam patrum traditionem accepimus. Quare credimus ab Apostolorum seculo has sanctas cæremonias quæ in sacris peragendis sunt in vsu Ecclesiæ dirriauasse: secũdum regulam illam D. August. lib. de Ecclesiasticis dogmatibus. Consuetudines illas

Gregor. August. Caietan. Rom. 8. Lyranus. Campẽsis. Rom. 1. Ioan. 20. August.

illas quorum initium ignoramus ab Apostolis acceptas esse, cuiusmodi sunt hæ sacræ ceremoniæ. In cuius signum cum Dominus Iesus versus Hierusalem iter ageret, Apostoli asinam super quam sedens intraret suis vestimentis strauerunt. Ceremoniæ quippè ceu ornamenta sunt sponsæ, ad decorem eius maximè cõducentia, quas Apostoli instituerunt & eis sponsam Christi, hoc est Ecclesiã in qua ipse Dominus insidet, ornauerunt, atque mirificè decorauerunt. Nullus ergo audeat aliquam earum irridere, aut pessundare, ne vestem aliquam Apostolorum conculcet. Obstruat os suum impius Lutherus quoniam à Christo Domino & ab Apostolis eius, imò & à Spiritu sancto has sacras ceremonias veluti sponsæ ornamenta accepimus nec hominis adinuentiones sunt, sed sanctorum Apostolorum ac patrum traditiones, quibus in hac vita maximè indigemus. Ciuitates illę quæ in medio regni sunt procul ab hostibus edificatæ nullis indigent munitionibus, nec muris, nec antemuralibus, at quæ in prospectu sunt hostium, omni indigent apparatu, mænibusq́ue ac propugnaculis oportet esset munitas. In patria quidem vbi timor hostis erit nullus, non his indigemus cæremonijs. Quare D. Ioan. templum in illa ciuitate non vidit Apocaly. 21. quoniam tunc consummatum erit & sacrificium & ceremoniæ; at nos dum in hoc exilio peregrinamur, in prospectu hostium sumus: quare munitionibus ac propugnaculis indigemus, & muris & antemuralibus munire ciuitates nostras oportet. Muri sunt virtutes quæ animas protegunt & circundant, antemurale (la barbacana) sunt ceremoniæ & sacræ obseruantiæ à patribus institutæ. Quod si hoc oppugnatum fuerit facile & murus ruet. Quod Hierem. Threnor. 2. deplorabat dicens. Luxitq́ue & antemurale & murus pariter dissipatus est. Vnde Christus Dominus Isa. 26. dicitur murus & antemurale: quoniam & ceremonias simul & virtutes nos docuit. Ad rei militaris artem non solum gladius sed & vagina quæ gladium conseruet necessaria est. Qui virtutis palestram ingreditur & virtutes, & obseruantias quæ eas à rubigine protegant ac conseruent, addiscere debet. Nam etsi folia arborum cibus noster non sint, protegunt tamen ac defendunt à sole & ab imbribus fructus quibus pascimur: sic sacræ ceremoniæ ac obseruantiæ Cortex arboris licet aspera sit, cor tamen eius conseruat ne exicetur nam si decorticaueris truncum, tota arbor peribit & arescet: sic ieiunia,

Matth. 21.
Simile.
Apoc. 21.
Thren. 2.
Isa. 26.
Simile.
Simile.
Simile.

vigiliæ,humilitatis insignia, & alia quæ à priscis Patribus accepi-
Ioel. 1. mus, virtutis medullā continēt,ne arescat. Ioel. 1. dicitur aduersus
Lutherū,aliosq; perfidos ac vecordes hæreticos, qui has cerємonias,sacrasq; obseruationes irrident. Gens ascēdit super terrā meā fortis & innumerabilis,dentes eius vt dētes leonis, & molares eius vt catuli leonis.Posuit vineā meā in desertū, & sicū meam decorticauit.Nudans spoliauit eā, & proiecit,albi facti sunt rami eius.Facilis est ad propositū applicatio.Iustus ergo qui iam iā perfectionis apicem attingit, non solū mandata,sed & cerємonias, & obseruantias summa amplectitur dilectione,sciens quoniā qui minima negligit,paulatim defluit.Aduerte tamē quod ter in hoc octonario vir iste perfectus qui in eo loquitur dicit,se dilexisse mādata Dñi,& quòd ex hac dilectione habuit ortum eorū obseruatio, secundū illam Dñi sententiam Ioan. 14. Si quis diligit me,sermones
Ioan. 14. meos seruabit. Nullū aliud testimoniū efficatius habere possumus in hac vita quod diligamus Deū,quàm obseruatio mādatorū eius; Si quis dixerit quia diligo Deū, & mandata eius nō custodit mendax est:quoniam vt suprà retulimus ex Grego.probatio dilectionis exhibitio est operis,quod & beatùs Apostolus altissimè nobis explicat cum. 1. ad Corin. 13. dicit; Si linguis hominū loquar,
1. Cor. 13. & Angelorum:charitatem autem nō habeam,factus sum velut es sonans,aut cymbalum tinniēs. Videtur quod hic velit D. Paul. charitatem diffinire eo modo quo Philosophi grandes res diffinire solent,nempè per negationes: Quærēti enim quid sit homo primo respondemus,quod homo non est qui habet hos quinque sensus, cum cætera animalia eos habent, imò aliqua perfectiorem olfactum acutiorem visum &c. Nec etiam est homo animal quod loquitur cū videamus Psytacos, turdosq; nostra verba conari. Erit igitur homo animal illud quod ratione viget,ac pollet. Hoc enim ita proprium ac singulare est homini quod nulli alio ab homine conuenit. Sic Paulus diuinus doctor docere nos vult in quo esse spirituale hominis consistat;diffinitque quod in charitate. Volēs autem ostendere nobis quid sit charitas primum per negationes nobis illam explicat dicens. Si linguis hominum loquar & Angelorum &c. Vide sapientiam Paul. non illam rebus naturalibus cōfert,nō Ciceronis,aut Demosthenis eloquētiæ,nō animositati Cæsaris:quoniā ab his lōgo interuallo distat charitas. Sed cū supernaturalibus cōparatio fit,nimirū cū gratia ac dono linguarū,quod su-

perna-

pernaturaliter infusum est Apostolis in die Pēthecostes; Si omnē sciuero linguā omniū hominū, nec solū humano sermone loquar Iob. 6.
sed & Angelico: si mihi datū esset quod spiritualissime per intellectū ac cōceptus loquerer, si charitatē nō habuero, factus sum velut ęs sonās aut cymbalū tinniens, vtpote quæ sine spiritu sonant; Nō ergo hoc est charitas, quid ergo erit? Prophetia, aut grādis fides? minimè gentiū; et si habuero Prophetiā, & nouerim mysteria omnia, et si habuero fidē, ita vt mōtes transferā, charitatē autē non habuero: nihil sum. Etiā si miracula facias, & secreta cordiū noueris, non ideò sanctus eris sine charitate, quoniā & Balaā Prophetiæ donū accepit, & Iudas miracula fecit, hæc enim sunt gratiæ gratis datæ, quæ etiā peccatoribus obueniūt: quoniā nō ob suā vtilitatē sed aliorū dantur, nēpè in ædificationē cōrporis Christi sicuti & ego Ephes. 4.
inimico meo possum elargiri pecuniam, nō vt sibi sit sed vt charo aut propinquo meo tribuat. Similiter hæ gratiæ dātur peccatoribus ad Ecclesiæ vtilitatē, ac ædificationē. Nō ergo hoc est charitas. Imò etsi omnia hæc habeas, sine charitate nihil eris. Vide D. Pauli diuinā eloquētiā; antea dixit; Factus sum velut æs sonās &c. nunc multo min⁹; Nihil sum, ait, qm̄ sola charitas facit aliquid, & ea sola id quod est ab eo, quod nō est distinguit, nec enī mūdus esset nisi propter charitatē quę est in electis. Vltra, Et si distribuero in cibos pauperū oēs facultates meas, etsi tradidero corp⁹ meū ita vt ardeā; charitatē autē nō habuero nihil mihi prodest. Idest, quod nec magna ac heroyca opera, qualia sunt ingentes eleemosynæ, martyrij fortitudo sine charitate, oīa hæc cassa sunt ac inutilia. Quid ergo erit charitas si nihil horū est? Audite quid inferat. Charitas patiēs est, benigna est, nō ęmulatur, nō agit perperā, nō est ambitiosa&c. Omnia suffert, oīa credit, oīa sperat, omnia sustinet. Hoc est dicere id est proprijssimū charitati omniū virtutū opera exequi, oīa vitia declinare, oīa pręcepta seruare, nō solū quoad substātiā (vt Theologi dicūt) verū etiā quoad modū ob sup̄naturalē finē amatū. Ecce ergo substātiā diuini amoris mādata Dei seruare. Quare Propheta noster obseruationē mādatorū Dei dilectioni Dei semp attribuit. Adhuc autē & circa hoc idē obseruādū, qđ à custodia mandatorū & testimoniorū Dei multa nos impediūt, si dilectio illorū nō sit solicita. Nam vt experientia docet tria sunt quæ maximè iter peragendū impediūt, videlicet, onus præmens, æstus ardens, & famēs vrgēs. Nam qui onere nimio premitur ab incepto itinere deficere

cogitur:sic in via mandatorum Dei.Nullum autem grauius onus in hoc itinere quàm peccatum,quod talento plumbi comparatur
Zachar. 5. Zacha.5.& Psal.37.dicit Propheta;Quoniam iniquitates meæ su-
Psal.37. per gressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatę sunt super me.Si ergo vis hanc mandatorum Dei viam perficere, hoc
Auicena. onus necesse est vt deponas. Auicena primo Canon.loquens de regimine itinerantium docet quod non debet aliquis iter agere plenus sanguine,sed oportet prius euacuare corpus ac mundare & sic iter arripiat. Spiritualiter ille dicitur repletus sanguine cuius conscientia peccatis abundat, nam & peccatores viri sangui-
Psalm.5.& num dicuntur Psalmo. 5. & Psal. 50. Libera me de sanguinibus,
50. idest,de peccatoribus,oportet ergo euacuare peccata, vt iter hoc perficere posit. Vnde supra;Ab omni via mala prohibui pedes
Auicena. meos vt custodiam mandata tua.Secundo impedit iter æstus ardens,hoc est, concupiscentiæ ardor cor exæstuans. Auicena vbi suprà docet quod iter agentes debent tegere caput à solis ardoribus, sic tu mentem tuam quæ caput est virtutum tegumentis operire satage: ne eam cōcupiscientiarum ardores exurant. Nam licet in nostra non sit situm potestate concupiscentias sentire, possumus tamen non consentire, ne talis calor ascendat super ca-
psal.120. put nostrę mentis,vt de nobis verificetur illud Psal.120.Per diem sol non vret te.Tertium impedimentum est famis debilitas.Aui-
Auicena. cena vbi suprà dicit quod iter agens de nutrimento præcipuè debet esse solicitus,nutrimentum autem paucum,sed bonę substantiæ oportet quod sit:& abstinere debet præcipuè ab alimentis quæ humorem generant crudum. Quare cœlestis medicus de tali nutrimento in hoc itinere nobis mirabiliter prouidet;Sicut
Exod.16. enim cum filij Israel iter agerent per desertum, Deus pluit illis manna ad manducandum, quod quidem minimę erat quantitatis, magnæ tamen virtutis ac substantiæ, placidosque generabat humores: sic Christus Dominus sub specie panis & vini corpus suum, & sanguinem in cibum & potum fidelibus suis dereliquit, quatenus tali cibo desertum hoc transmeare,in cœlumque properare possemus. Vnde & viaticum appellatur, cum ad iter peragendum necessarium sit.Est autem optimę substantiæ vtpote humanam continens substantiam atque diuinam.Et licet Christus qui in hoc cibo nobis datur sit gigas ille geminæ substantiæ, tamen sub specie modicę substantiæ ministratur nobis.

Est tamen

Est tamen multi nutrimenti quia non solum corpus sed etiam animam nutrit secundum illud Ioan. 6. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Cæteri cibi corporales maximè si inordinatè sumantur, generant crudos humores, idest, motus deuios, ac illicitos: quare potius detardant quam promoueant. Qui ergo, hæc tria, quæ prædicta sunt, obseruauerit; poterit Dei custodire mandata & dicere illud quod supradixerat Propheta. Viam mandatorum tuorum cucurri cum dilatasti cor meum. Et consequenter; Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehemēter. Iob. 6.

VERSVS OCTAVVS.

Seruaui mandata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

HOc est ideo quia dilexi mandata tua, custodiuit ea anima mea. Insuper quia omnes viæ meæ sunt in conspectu tuo, nec vlla te latet cogitatio, opera, desideria, ac cogitationes meæ ante oculos tuos versantur semper. Hebræ. 4. Non est aliqua Hebr. 4.
creatura inuisibilis in conspectu eius quoniam omnia nuda & aperta sunt in oculis eius. Vnde & cogitationes nostras ob oculos habet Psal. 18. Meditatio cordis mei in conspectu tuo semper. Si- Psal. 18.
ue sit de temporalibus siue de æternis nam vt dicitur à seculo & Eccl. 39.
vsque in seculum respicit, idest, ea quæ in hoc seculo & in alio geruntur omnia nouit, & nihil est mirabile hoc est nouum in oculis eius. Nam ab æterno omnia sciuit & Iob. 38. Subter omnes cœlos Iob. 38.
ipse considerat, & lumen illius super terminos terræ, idest, omnia quæ in vesceribus & in superficie terræ fiunt, cognoscit, orationes nostræ etiam sunt in conspectu eius Psal. 87. Intret in conspectu Psal. 47.
tuo oratio mea. Opera itidem Iob. 13. In conspectu eius arguam Iob. 13.
vias meas & ipse erit saluator meus & capite. 31. None Deus viam Iob. 31.
meam & omnes gressus meos dinumerat? cap. 14. Signasti in sa- Iob. 34.
culo delicta mea. Ca. 13. Obseruasti omnes semitas meas, & vesti- Iob. 13.
gia pedum meorum considerasti. Vnde Boetius. 5. de consolatio- Boetius.
ne, ait. Magna est nobis indicta necessitas probitatis, si dissimulare non vultis, quoniam omnia agitis ante oculos iudicis cuncta cernentis. Seneca docens amicum quendam suum studiose viuere, Seneca.
suadet vt semper ob oculos gerat præsentiam alicuius magni, ac

fama celebris viri qui studiose vitam egit, Catonis videlicet, vt ipse dicit, aut alterius sancti ac studiosi viri, & pudeat facere, aut dicere eo absente, quod præsente non auderet perpetrari, vel quod ille sanctus vir nec faceret, nec diceret, nec approbaret. Tu tamen Christi cultor ac seruus ipsum Christum Dominum ac iudicem tuum ante oculos tuos semper gerere debes, ac si præsentem videres, cum verè præsens sit, vt non audeas perpetrare quod oculis tante maiestatis displicere cognoscis: cogitatus verba, opera, desideria tua, coram eo sunt. Sint ergo tanti iudicis conspectu
psal. 15. digna. Sic Psalmista; Prouidebam Dominum in conspectu meo
4.Reg.3. semper. Et Helias dicere solitus erat. Viuit Dominus in cuius conspectu sto hodie. Est enim Hebræa phrasis quæ significat placere Deo vt est illud Gene. 6. Noe vir iustus in generationibus suis am-
Gen. 6. bulauit cũ Deo, idest, placuit Deo; Quod Paul. explicat Hebr. 11.
Hebr. 11. verba faciens de Enoch dicens. Fide Enoch translatus est testimonium enim habuit placuisse Deo. Et si quæras vbi est eiusmodi testimoniũ quod Enoch placuit Deo reperies illud Gene. 5. Enoch. ambulauit cum Deo & non apparuit, quia transtulit illum Deus hoc est, fecit opera digna conspectu, idest, consortio Dei. Igitur si talia iugiter pensemus, timore Domini vehementer accendemur
Iob. 13. & dicemus cum beato Iob. c. 13. Cõsiderans Deum, timore solicitor. Hic autẽ timor optimus, & cessare à peccatis, & Dei mandatis
prou. 15. obsequi faciet, secundum illud Prou. 15. Timor Domini fons vitæ, vt declinet à ruina mortis. ¶ Vel dic. Ideo omnes viæ meæ in conspectu tuo vt illustrentur ac dirigantur à te, qui verum lumen
prou. 4. ac recta via es: ideo quippè dicitur via impiorum tenebrosa quia te non habent ductorem, qui vera lux es, in quo qui crediderit, nõ
Ioan. 8. ambulabit in tenebris, sed habebit lumen vitæ. ¶ Vel secundum
August. Augusti. dic tertio. Omnes viæ meæ in conspectu tuo quoniam rectæ sunt & à te approbatæ; viæ enim quæ à dextris sunt nouit
prou. 4. Dominus. Peruerse verò sunt quę à sinistris, Prouer. 4. vtpote quæ
Matth. 25. malorum sunt, quibus Deus dicit. Nescio vos. Porrò vt ostenderet quod vias quæ à dextris sunt, idest, iustorum, & fructum huius cõsiderationis nouerit Dñs, continuo subiecit; Ipse enim rectos faciet cursus tuos, & itinera tua in pace producet. Ecce quare ait etiã iste. Custodiui mandata tua, & testimonia tua. Et vt quæreremus hoc vnde potuerit prouenire (inquit) quia omnes viæ meę in conspectu tuo. Nam ipse rectos facit gressus nostros, & viæ eorum

qui

qui custodiunt mandata Dei dignæ sunt diuinis conspectibus. Et ita dicit Ambro. Ille solus potest dicere omnes viæ meæ in conspectu tuo: qui affectu omnia vult videri à Deo. Ille autem solum cupit vias suas à Deo videri qui bene agit, nam qui male agit, odit lucem, & non vult venire ad lucem vt non arguantur opera eius vt dicitur Ioan. 3. Et subdit. Beatus qui potest dicere, omnes viæ meæ in conspectu tuo, qui nolit abscondere omnes cogitationes suas, & omnes actus suos. Abscōdebat Adam viam suam, abscondebat etiam Eua post culpam, abscondebat Cain necem fratris. In affectu possumus vias nostras abscondere à Deo non in effectu, plena abscondentis perfidia etsi apud Deum nulla sit latebra. Ideo Ecclesia in Canticis suis demonstrabat ei sua secreta dicens. c. 8. Appræhendam te & ducam in domo matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ, hoc est, omnia arcana atque occulta animæ quæ genitrix est cogitationū mearū ac operū; Nā etsi Deus omnia videat cordis occulta, bonū tamen est, vt vnus quisq; ei animā suam aperiat, & expādat, & tāquā lumini, vel calori eius occurat. Itaq; Dño Iesu Christo qui est via, & veritas, bene hoc dicitur ab illis qui ad illā veram viam fide, moribus, actuq; desiderant peruenire. Omnes viæ meæ corā te Domine; Nulla enim via potest bona esse nisi quam tu illuminandam tui visitatione luminis fueris dignatus. Ambro. Ioan. 3. Cant. 8.

VIGESIMVS SECVNDVS OCTONARIVS.

ת

Appropinquet deprecatio mea in cōspectu tuo Domine: iuxta eloquium tuū da mihi intellectum. 1. Thau.

Intret postulatio mea in conspectu tuo: secundum eloquium tuum eripe me. 2. Thau.

Eructabunt labia mea hymnum: cum docueris me iustificationes tuas. 3. Thau.

Pronunciauit lingua mea eloquium tuū: quia omnia mandata tua æquitas. 4. Thau.

5\. Thau. Fiat manus tua vt saluet me: quoniã mandata tua elegi.

6\. Thau. Concupiui salutare tuum Domine: & lex tua meditatio mea est.

7\. Thau. Viuet anima mea & laudabit te: & iudicia tua adiuuabunt me.

8\. Thau. Erraui sicut ouis quæ perijt: quære seruũ tuum Domine quia mandata tua non sum oblitus.

INCIPIT TRACTATVS VIGESIMVS SECVNDVS.

VERSVS PRIMVS.

Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo Domine: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum.

Induit personam recognoscẽtis proprias vires.

IN hoc vltimo octonario induit Propheta personã recognoscẽtis proprias vires, sic quod ex hoc recurrit ad Deũ ex gratia præueniente. Recognoscit quidem se parum posse ex proprijs viribus, & ex gratia pręueniente habet non obliuisci mandata Dei: habet etiam recurrere ad Deum & petit id quod est gratiæ subsequẽtis qua indiget. Quare hęc persona explicatur in vltimo versu vbi dicitur; Erraui sicut ouis quæ perijt, quære seruum tuum Domine quia mandata tua non sum oblitus. Errabunda ouis quæ se à caulis separat præter pericula luporũ ac inediæ quæ subit, non potest ad ouile reddire, nisi pastor eã inquirat, super humerosque reportet. Homo secũdum naturales vires intellectus & animi sicut ouis perdita errat, quoniam vagatur in operibus suis sine pastu diuinæ doctrinæ extra gregem ouium Christi, impotensque perueniendi ad caulas nisi reducatur à Christo per gratiam subsequentem. Vnde dicit,

dicit; Quære seruum tuum. Vbi explicatur recursus ad Deum qui est effectus gratiæ præuenientis, profitendo impotentiã propriã, dum petit requiri. Ac si aperte dicat, nisi me inquiras, necesse est me in æternum perditum iri. Congruit autem vltima litera Alpha beti Hebræi quæ dicitur (Thau) & significat, errauit. Significat etiam consummauit, & significat signum. Quoniam iustus qui se sicut ouis errasse cognoscit, appropinquare vult Deo in quo perfecta consummatio est. Cum perfectio consummata creaturæ in approximatione ad creatorẽ sita sit, & talis approximatio signũ est perfectæ salutis. Et ideo dicit erraui, de præterito. Nam si post errorem ad Deũ appropinquet, iam non error, sed consummatio est. Consummatio autẽ (ait hic Ambro.) perfectio disciplinæ est. Sed quoniã in hac litera plura mysteria recondita sunt, aliquantu lum in ea immorandũ est. Primo sciendũ quod secundũ D. Hiero. super illud Ezech. 9. Signa Thau super frõtes virorũ gemẽtiũ atq; dolẽtiũ. Hęc litera Thau olim apud Hebræ. habuit figurã crucis. Nam vt ipse Hieron. refert Esdras deleuit characteres antiquos & nouos instituit, ne cum Samaritanis, vel in figuris literarum conuenirent. Erat autem olim (Thau) huius figurę, T, imo si Cassaneo historiographo credendum est, fuit olim signum atq; stemma to tius populi Israel, sicuti & aquila Romanorum. Lyranus Num. 2. dicit, quod vexillum cuiuslibet tribus erat simile in colore lapidi posito in rationali, in quo erat sculptum nomen sui Patriarchæ. Constat autem ex cap. 28. Exod. quod lapis in quo erat sculptum nomen Iudæ (ex qua tribu oriundus erat Messias) carbunculus dicebatur, cuius color flammas ignis immitatur, secundum illud Poetæ, Flammas imitante pyropo, idest, carbunculus. Quoniam in vexillo crucis, quod dicitur signum filij hominis, adeò flammescit amoris ignis, vt non solũ peccata cõbuserit: sed & corda hominũ in sui amorẽ ardẽtissimè conflagrare fecerit. Quare secũdũ D. August. Crux Christi appellabatur fornax, vbi ignis maximè ardet. Nã in meridiano exurit terram, & in nouissimo calores illius, quis poterit sustinere? vt dicitur Eccle. 43. Sed Christus Dominus secus meridiẽ crucifixus est, & tunc ostendit nouissima ardentissi mi amoris sui. Quare non est qui se abscondat à calore eius. Burgẽsis in eodẽ loco dicit quod insigne filiorũ Iuda erat catulus leonis, cui comparatus est à Iacob patre suo; Catulus leonis Iudas: ad prædam fili mi ascendisti. In crucẽ ascendit, ibique ad prędã saliit,

Thau. Ambro. Hierony. Ezech. 9. Cassaneus. Lyranus. Exod. 28. Ouidius. August. Eccl. 43. Psal. 18. Burgensis. Gen. 49.

vt prædonem mundi diabolum deprędaretur(abal mçoſe a la pre ſa)In vexillo Ephrain erat figura tauri,in vexillo Ruben figura hominis,inſigne autem Dan erat aquila. Et hæc quatuor vexilla atq; ſtemmata ad quatuor plagas terræ arcam teſtamenti circundabant,atque muniebant, vt in iſtis vexillis figurarētur illa quatuor
Ezech. 1. animalia quæ vidit Ezechiel,quæ Chriſtum Dominum adumbrabant,vel quatuor Euangeliſtæ, qui in medium mundi ipſum pertulerunt. At vero ſignum crucis inter alia ſigna ſemper emicuit, grandeſq; res per illud ſignificabantur. Apud Ægyptios qui hyerogliphicis literis,ideſt, figuris conceptus ſuos ſignificabant, per crucem vitam venturam intelligebant æternam,nempe illam quę
Ioan. 10. per crucem hominibus data eſt,ſecundum illud, Ego veni vt vitā habeant,& abundantius habeant. Eſt enim crux Chriſti arbor vitæ in qua etiam folia erant vita, & quicquid ibi erat, totum erat vita. Sic in cruce Chriſti ipſa mors vita fuit, quoniam ibi mors in vitam tranſit. Imo quoniam vita ibi pependit, ab ipſa vita impregnata mors nobis peperit vitam. Fortis impegit in fortem,& am-
Ierem. 46. bo corruerunt ait Ierem. Mors & vita duello conflixere mirando in cruce,ſed dux vitæ mortuus regnat viuus. Vnde Eccleſia nimio affecta ſtupore canit,& dicit;O magnum pietatis myſteriū, mors mortua tunc eſt,quando mortua in ligno vita fuit! Quoniam ibi verus Iacob mutuo complexu cum morte, & autore eius diabolo luctauit, & vtrunque præcipitem dedit. Erat in ligno crucis (ait Origenes)coluber ille tortuoſus inuolutus,ſicut olim in ligno vitæ, & tamen ſecundus Adam in illo ligno etiam circumplexus
Figura. ſerpentem tortuoſum in ligno,vbi vincere conſueuerat,deuicit:vt
1. Reg. 17. qui per lignum vincebat,per lignum quoque vinceretur,& ſuo il-
Eſther. 7. lum gladio iugulauit,ſicut Dauid Goliam, atq; velut alter Aman in ligno quod parauerat Mardocheo, ideſt, Chriſto,ipſe ſuſpēſus
Figura. eſt. In fabulis eſt Herculem luctaſſe cum Antheo qui erat filius terræ, à qua nouas vires trahebat quoties ab Hercule in eam proſterneretur: quod cernens ipſum à terra eleuans fortiter comple-
Ioan. 11. xum ſtrangulauit. Diabolus cernens Chriſtum Dominum multa ſigna in terra facere, indieſque vires acquirere (ſua quippe vox illa fuit. Quid facimus quia hic homo multa ſigna facit?ſi dimittimus eum ſic, omnes credent in eum) animaduertens ergo poteſtatem ac nomen quod in terra acquirebat,complexus illum in cruce à terra eum ſeparare contendit, & licet ibi ipſum ani-

mam efflare fecerit, tamen ex illo complexu Christus vitam sibi & nobis, diabolo vero mortem & interitum lucratus est. Brachijs enim illis quibus crucem amplexabatur, ipsum dæmonem suffocauit. Vnde licet videretur teneri à brachijs crucis, potius ipsam ipse tenebat, secundum illud Habacuc, Cornua in manibus ius, ante faciem eius ibit mors. Egredietur diabolus ante pedes eius, hoc est, mors & diabolus conculcati ab eo, atque superati cum summo dedecore visi sunt, ipsa autem crucis figura atque partium situs mira apparent. Omnia quippe complectitur altitudinem, profunditatem, latitudinem, & longitudinem, & rotunditatem. Et sicut circularis figura quæ capacissima est, omnes alias figuras sub se continet, sic crux Christi omnia compræhendit, cœlestia, terrestria, subterranea, & quæ ab Oriente, & quæ ab Occidente, & quæ à Septentrione, & Meridie, pacificans per sanguinem crucis eius, siue quæ in cœlis, siue quæ in terris sunt: omnesq; gentes quæ per quatuor plagas terræ continentur ad vexillum vocauit crucis. Et quæ à dextris, & quæ à sinistris sunt ambiens, nempe bonos per crucem saluans, malos autem per crucem condemnans. Vnde & latronem vnum à dextris saluauit, illum autem qui erat à sinistris peremit. Est enim crux & tribunal, & regale sceptrum, quo omnium iudex ins omnibus dicit ac imperat. Quare signum crucis quod dicitur signum filij hominis in die vniuersalis iudicij apparere debet, licet D. Thom. opusc. 60. artic. 25. doceat quod lignum crucis, tunc non sumitur pro ipso ligno in quo ipse fuit affixus, cum nullum mixtum tunc permansurum sit: sed pro aliqua repræsentatione ipsius, vt appareat signum aliquod simile cruci, nisi dicas ipsummet lignum miraculose conseruandum vsque ad illam horam. Significat etiam hæc longitudo, latitudo, sublimitas, & profundium, amplissimum, altissimum, profundissimum, longissimum, ac inexplicabile mysterium ipsius crucis quod Paulus orationibus suis petebat pro suis clientibus, vt scirent quæ sit longitudo, & latitudo, sublimitas, & profundum: scire etiam supereminentem scientiæ charitatem Christi quæ omnia in cruce ostensa sunt. Extensio quoque crucis significat promptitudinem, quam in Dei obsequio gerere debemus. Hylarem enim datorem diligit Deus, superior pars spem erigit nostram, docens quod qui ibi inclinato capite emisit spiritum, in membra, diuina gratiarum fluenta veluti

Habac. 3. Simile. Coloss. 1. Matth. 24. D. Thom. Ephes. 3. 2. Cor. 9. Ioan. 19.

verum

Hebr. 12. verum caput influit, vnde Paul. Hebr. 12. Aspicientes in autorem fidei, & consummatorem Iesum. Longitudo crucis perseuerantiã
Isai. 35. in bonis operibus dicit. Vnde tales dicuntur longanimes; Solutas
2. Cor. 6. manus confortate. Et Paul. in longanimitate. Profunditas est, quę grauitatem tanti mysterij nos intelligere facit, quam nemo princi
1. Cor. 2. pum huius seculi cognouit. Et Paul. eam vocat sapientiam in mysterio absconditam. Item benedictiones quas legimus factas in mundo, per signum crucis datæ sunt. Benedixit Iacob filios Io-
Ephes. 1. seph in modum crucis positis manibus. Omnes etiam nostrę benedictiones à cruce nobis dimanarunt, quoniam in Christo crucifi-
Hebr. 2. xo sumus electi ante mundi constitutionem, & in Christo Iesu benedixit nos pater omni benedictione, & per crucem multos filios
Figura. adduxit in gloriam. Nam in baculo illo transiuit Iordanem, & cũ duabus turmis reuersus est. In cruce explicatũ fuit enigma illud
Figura. quod conuiuis Samson proposuit, cum post occisum leonẽ cum fauum mellis in illo reperijsset, proposuit tale problema; De come
Iud. 14. dente exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo, Iud. 14. Hoc est, de leone qui cætera deuorare solebat, suauissimus ac dulcis cibus egressus est. Mors, crux, flagella, spinæ, veluti diri leones homines deterrere solebant, ac deuorare: postquam autem verus ille Samson crucem & mortem subijt, non solum leonem hunc interemit, verum dulcissimum cibum pro electis fecit. Crux enim ac mors quæ alios deuorare ac interficere solebant, iam veluti si quis fauũ mellis comedat, summo cum gaudio à multis hauriuntur, quod in
B. Andręas martyribus ac puellis vidimus. Beatus Andræas cum ad crucem duceretur, videns crucem dulcissima cum illa verba habebat, atq; dicebat; O bona crux diu desiderata, & iam concupiscenti animo præparata! securus & gaudens venio ad te: vt & tu gaudens suscipias me discipulum eius, qui pependit in te magister meus Christus. Salue crux quæ in corpore Christi dedicata es, & ex membris eius tanquam margaritis ornata. Multæ autem sacratæ puellæ cum sententiam mortis à tyranno latam audissent, dicebat vna quælibet; Infelix has epulas ego semper optaui, & votis omnibus exquisiui. Ac multi martyres tanquam ad conuiuium læti properabant ad supplicium. Igitur iam scimus quid nam est (que cosa y cosa es) De comedẽte exiuit cibus, & de forti egressa est dulcedo. Quoniam crucem ac mortem quæ alios comedebant, cibus dulcissimus multorum est. Postquam enim eam momordit Christus,

&adim-

& adimpleuit vaticinium illud, Ero mors tua ô mors, morsus tuus Oseæ.13.
ero inferno. Nescio quid dulcedinis illis impreßit, vt auidißimè morsus in eis facere, quàm plurimi satagant, vnde Paul. agens de 1.Cor.15.
hac victoria quam Christus de morte in cruce tullit, quasi subsannans ac irridens mortem dicebat; Vbi est mors victoria tua? vbi est mors aculeus tuus? absorta est mors in victoria. Hoc est (quitaron le la victoria de las manos.) quãdo videbatur vincere deuicta est. Simile.
Quoniam sicut apis spinas ac tribulos in dulcißima mella conuertit, sic Christus Dominus spinas in flores, mortem in vitam, crucẽ in gloriã transire fecit. Item crux est pons per quẽ Christus transiuit, est lectum in quo Christus dormiuit, scala per quam ascendit, libra in qua redemptio nostra pependit; Nã sicut qui contemnit pontem, submergitur in fluuio, sic qui cruci non innittitur peribit, secundum illud. 1. Cor. 1. Verbum crucis pereuntibus stul 1.Cor.1.
titia est: his autem qui salui fiunt, idest, nobis virtus Dei est. Quare & de cruce exponi potest illud Sap. 10. Cum aqua deleret terram Sap. 10.
saluauit iterũ sapientia, per contemptibile lignum iustum gubernans. Huic enim exiguo ligno credunt homines animas suas. Vnde B. Maximus in sermone de martyribus, Crux inquit, non solũ Maximus.
intelligatur lignũ patibuli, sed piẹ vitæ virtutisq; propositũ. Vnde omnis Christiana vita ei qui secundũ Euangeliũ vixerit crux est, atq; martyriũ. Est enim lignum illud quod dulces facit aquas amaras, Exod. 25. Vnde Isidorus de summo bono sic ait, Si paßio Re Figura. Exod. 15.
demptoris ad memoriam reducatur, nil tam durũ quod nõ ẹquo Isidorus.
animo tolleretur. Parua enim tolleramus, si recordamur quid biberit ad patibulũ, qui nos iuuat ad cœlũ. Ille enim opprobria, contumelias, irrisiones, alapas, sputa, flagella, spineã coronã, crucemq; sustinuit, & nos miseri ad nostrã confusionẽ vno sermone fatigati, vno verbo deijcimur. Est etiã lignum crucis lectulus in quo Christus dormiuit. Lectulus noster floridus, nã & Nazareus ibi requieuit, qui floridus dicitur & ipse flos cãpi de radice Iesse nũcupatur, & spinæ ille quẹ sacrũ caput pupugerunt, nobis non spinæ sed flores aureẹ fuerunt. Vnde merito de eo dicitur. 2. Paral. 24. Occiderunt eũ in lectulo suo & mortuus est. In lectulo crucis fuerunt di- 2.Para.24
uinitas & humanitas duo in lectulo, vna assumebatur ad pœnam, alia libera relinquebatur, quia pati non poterat. Nã diuinitas quæ Matth. 24.
erat in moriente non erat in morte, vt dicit Leo Papa. Est autẽ le- Leo Papa.
ctulus, quia strictum fuit & breue lignũ crucis, in quo recumbens

Dominus

Dominus non habuit vbi caput suum reclinaret, nec vbi genua poneret, quare de illo dicitur illud quod de Patriarcha Iacob legitur, Genes. 50. Finitis mandatis quibus filios instruebat, collegit pedes suos & mortuus est, licet noster luctator non potuit colligere, cum eos haberet clauis affixos. Est & scala lignum crucis, per quam Christus ascendit, ascendit enim sicut Ionathas reptans manibus & pedibus. 1. Regum. 14. Hæc est scala quam Iacob in somnis vidit, cuius cacumen attingebat cœlum, & angelos Dei ascendentes & descendentes, & Dominum innixum scalæ, Gen. 28. Nec nobis alia via patet ascensus, nisi per hanc scalam. Vnde Paul. Galat. 6. Mihi absit gloriari nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, &c. Est & lignum crucis libra & pondus, in qua redemptio nostra pependit. Diuites qui in magna quantitate pecuniam soluunt, non numerant sed pondere librant, qui enim centũ millia ducatorum soluit non numerat, ne tempus multum insumat, & fit error in tam magno numero, sed æquo pondere librat; Pauperes minuta & pauca numerant, in Christo Domino copiosa facta fuit redemptio nostra, quare non solum numerari voluit, secundum illud Psal. 21. Dinumerauerunt omnia ossa mea, imo voluit ponderari, quia pretium exuberans fuit, vt supra tract. 10. versus. 2. pro captu nostro explicuimus. Vnde Eccle. 6. dicitur; Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius. Positus ergo Christus Dominus in vno ponderis appendiculo, sufficientissimè inuentus est grauis, & ponderosus, ac ideo descendit ad centrum terræ, cum anima ipsius inferos attigit, qui in centro terræ sunt. Sed quanto hæc libra descendit, tanto alia in qua erat peccator ad cœlum ascendit, vt sic verificaretur illud Ezech. 12. Humiliaui lignum sublime, & exaltaui lignum humile.

Gen. 50. 1. Reg. 4. Gen. 28. Galat. 6. Psal. 21. Eccl. 6. Ezech. 11.

Fuit & ara crux Christi quæ dicebatur Ariel, hoc est leo, quia ibi leo de tribu Iuda immolatus ac dilaniatus fuit, vt crux Christi non templi esset ara sed mundi, vt ait Leo Papa sermone de passione Domini. At vero quoniam in ara crucis immolatum ac occisum fuit, id quod maxime homines appetũt, nempe delicias, diuitias vitam, honorẽ, cætera omnia pro quibus homines digladiantur, ideo exosa huius seculi hominibus est. Dixit Moyses ad Pharaonem. Non possumus in Ægypto Deo nostro sacrificare, ne videntes Ægyptij quod immolemus ea quæ ipsi pro Dijs colũt, interficiant

Leo Papa.

terficiant nos. Interimere volebent homines prædicatores crucis Christi,in qua videbāt occidi,ea quę ipsi pro numine colūt.Quare Paul.Quos sæpe dicebā vobis,nūc autē & flens dico inimicos crucis Christi,quorū finis interitus, quorum Deus vēter est.Ideo crucē Christi exosam habent,quoniā in ea honores ac voluptates quæ sunt eorū numina dānantur. Quorū finis interitus, mors est finis malorū, quoniā in illa die peribūt omnes cogitationes eorū. Et tamē mors nō est finis bonorū, quoniam nō pereunt tūc bona sua,imo ibi initiū capiūt. Iter autē impiorū peribit, quoniā in fine omnia bona sua intereūt,& cū vētrē ac voluptates pro Dijs colāt, ideo cū Christi cruce inimicitias gerunt. Deniq; crux Christi signū victoriæ est.Quādo Moyses eleuabat manus cū virga in modū crucis,vincebat populus Israel,quādo deprimebat vincebatur. Ideo Christus Dñs affixas in cruce manus habuit & eleuatas, secūdū illud Psal.Eleuatio manū mearū sacrificiū vespertinū,vt semper haberemus certū signū victoriæ nostræ. Et Constantino Imperatori ostēsum est signū crucis in cœlo,cū ad bellū procederet, & dictū est ei,Constātine in hoc signo vinces.Quare deinceps insigne Imperatorū est.Imo & nostri Reges Hispaniæ plures adepti sunt victorias ab infidelibus cum signo crucis,vt Alfonsus Octauus & alij, in cuius memoria festum triumphi crucis celebratur in tota Toletana diœcesi.Vnde & Isai. 18.dicitur;Cū eleuatū fuerit signū in montibus videbitis, & clangorē tubæ audietis.Signū prælij est tuba quod gerimus Christiani sub vexillo crucis, quod est signū victoriæ nostræ,vt illud ab infidelibus defendamus.Vnde & inuisibiliū hostiū phalanges facto signo crucis profligātur,imo & experientia cōstat pristrigratices mulieres nō posse nocere paruulis, qui signo crucis signantur in nocte, vt ipsęmet inquisitoribus fassę sunt aliquando, nec in hæreditates quæ habent crucem ligneā, possunt immittere grandinem, aut locustam. Miles Christi qui coram se vexillum crucis fidelissimè portat, nec formidet aduersarios, nec manus cum eis conserere metuat. Cum Machabæi aduersus Antiochi exercitum ad prælium pergerent,essetque aduersariorum exercitus magnus valde, ipsique pauci numero,apparuit coram eis æques eos præcedens in veste candida,armis aureis, hastam vibrans. Tunc omnes benedixerunt Dominum, & conualerunt animis: non solum homines, sed & bestias ferocissimas, & muros ferreos parati penetrare. 2.Machab. 11. Christus Dominus

Phil. 3. — Psal. 140. — Isaiæ. 18. — 2.Mach.11.

Dominus est qui semper præcedit nos cum armis aureis, hoc est, plagis ac insignibus passionis suæ, quæ licet illi sanguinea, ac rubicunda fuerint, nobis tamen aurea & præfulgentia, vt pote qui redẽptionis nostræ pretiũ per ea soluimus, Hastam vibrans, hoc est, crucem tanquam vexillũ agitans, vt nobis vires ac animus addantur, vt aduersus vitia, dæmones & occurrẽtia omnia, cõstãtissime dimicemus. Quare cũ tot bona in Christi cruce habeamus, nõ eã erubescere debemus, sed pro summo honore eam ducere, nã ideo in frontibus signo crucis insignimur Christiani, cum in militiam Christi ascribimur. Nam ibi vbi erubescentiæ maiora signa apparere solent, hoc signum portare debemus, tanquam qui non erubescimus Euangelium Christi (in quo crux Christi prędicatur) scientes quod sit virtus Dei in salutẽ omni credenti. Vnde D. August. super Psal. 36. Crux Christi, ait, honorata est & finita, finita est in pœna, manet in gloria, à locis suppliciorum transit ad frontes imperatorum; Qui tantum honorem tribuit pœnis suis, quid dabit fidelibus suis? Quare modo gerimus Christiani in frõte signum crucis, loco lamine aureę, quã olim in fronte ferebat sacerdos in honorem sacerdotij, nam ibi erat scriptũ ineffabile nomen Dei. Salue ergo crux benedicta, vbi redemptionis pependit pretium, mortis mors, initium vitæ, signum salutis, salus in periculis, cuius spinæ flores sunt, cuius claui cœlorum claues, cuius liuor sanitas, cuius vituperium honor, cuius labor quies, omnia in te in melius cõmutata sunt, in te iustitia, meritũ, pretium, ac redẽptio mea est, in qua salus mundi pependit, in qua Christus triũphauit, & mors mortem superauit. Suscipe me in te, vt per te me suscipiat in se, qui per te me redemit. Vnde hoc capta baculo, atq; sub hac litera quę crucẽ Christi refert audet errabunda ouis quærulis vocibus ad pastorẽ accedere, ac dicere; Appropinquet deprecatio mea in cõspectu tuo Dñe. Mos erat olim apud Hebræos, vt eo die quo quis tõdebat gregẽ suũ, pauperes ab eo poscerẽt aliquid ex fœtura, vel ex reliquijs cõuiuij, quod tũc ille qui tõdebat amicis ac propinquis parabat. Sic Dauid cũ fugiẽs à facie Saul in deserto moraretur, & audisset quod Nabal Carmel⁹ homo diues tõderet gregẽ suũ, missis aliquibus ex socijs suis, petijt ab eo aliquid ex fœtura (era como pedirle algo del esquilmo) quia tũc opportunior dies ad elargiendũ erat. Christus Dñs est agnus ille qui tollit peccata mũdi, & ille qui tanquàm ouis ad occisionem ductus est, & non aperuit os suum; cuius

Rom. 1. August. Figura. Exod. 28. 1. Reg. 25. Isaiæ. 53.

cuius vellus aureum est quo nos nostræ redemptionis pretiũ soluimus. In crucis mensa vellus eius tonsum est, pro forcipibus lancea, claui, flagella fuerũt. Tunc ergo opportunum tempus est, vt ex tali fœtura postulemus partẽ nobis (quepa nos algo deste tan rico esquilmo Señor). Nam quælibet sanguinis guttula pretio caret, quodlibet lane cirrum aureum pondus est, vnde & latro tunc misericordiam petijt & impetrauit. Igitur hac spe adductus Propheta sub crucis signo clamat, & dicit; Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo Domine: iuxta eloquium tuum da mihi intellectum. In præcedenti octonario dixit vir iustus tribulationes & persecutiones sibi fore gratas, quas propter Deum sustinuit fortiter, & libenter, quod reductus ab errore suo appropinquauit Deo, de qua appropinquatione hic agitur, ac si diceret. Iniquitatem odio habui & legem tuam dilexi, septies in die laudem dixi tibi, custodiui mandata tua & testimonia tua: idcirco appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo, veniat vsque ad thronum misericordiæ tuæ qui crux tua est, vt Iob. 23. dicitur; Quis mihi det vt cognoscam, & inueniam illum & veniam vsque ad solium eius? (Appropinquet deprecatio mea.) Peccator à Deo auertitur, tergaque vertit ei, cum autem conuertitur ad Deum, appropinquat ac faciem conuertit. Sicut filius Prodigus à patre auersus est in regionem longinquam, at cum ad se reuersus est dixit. Ibo ad patrem meum, ad eum venit, appropinquabit ei, & coram facie sua pronus dixit; Pater peccaui in cælum & coram te. Longè à Deo auersus est peccator, reuertatur ad ipsum & appropinquet ei, quod insinuare videtur, cum Lucæ capit. 15. dicit, Erant appropinquantes ad Iesum Publicani, & peccatores. Hanc similitudinem tenet motus localis cum conuersione peccatoris. Nec enim sufficit vt discedas à termino à quo nisi appropinquaueris ad terminum ad quem, vt cum ab illo pariete ad istum motus fueris, non sufficit reliquisse illum nisi ad istum accesseris ambulando. Sic nec peccatori satis est peccatum relinquere, nisi ad Deum appropinquauerit. Nec etiam sufficit resipiscere aut euigilare, nisi è lecto surrexeris, & ad iter peragendum te expedieris, vt Dominus Matthæi. 11. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Peccatores ad se reuocat misericors Dominus, quoniam hoc est verè conuerti, appropinquare Deo. Conuertimini ad me &c. Accedite ad me dixit Ioseph fratribus suis cũ

Iob. 23. | Lucæ. 15. | Lucæ. 15. | Matth. 11. | Ioelis. 2. | Gene. 45.

eos post offensam contra eum ad missam sibi recõciliare volebat. (Appropinquet deprecatio mea in cõspectu tuo Dñe). Hoc est dicere quũ oẽs viæ meæ in cõspectu tuo ideo posco, vt & deprecatio mea appropinquet in cõspectu tuo. Scio eñ te statim repẽdere vices, vt quia te Petrus filiũ Dei viui fassus est, protinus quasi rependens vicẽ dixisti ei, & ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hanc petrã ædificabo ecclesiã meã, sic si viæ meæ in cõspectu tuo sunt, in hoc mihi vices rependes, si appropinquauerit deprecatio meą in cõspectu tuo. (Iuxta eloquiũ tuũ da mihi intellectũ). Iuxta eloquiũ, idest, iuxta ꝓmissũ tuũ, quo peccatori pollicitus es dicẽs. Intellectũ tibi dabo & instruã te in via hac qua gradieris: nã vt oratio nr̃a appropinquet ad Deũ oportet primo intelligere, quid petat, qua vita, qua deuotione, & ob hoc postulat intellectũ nõ qualemcũq;, sed iuxta eloquiũ tuũ. Vñ Ambr. hic. Aduerte (inquit) quid postules nõ intellectũ generaliter dixit, sed da mihi intellectũ secũdũ eloquiũ tuũ, idest, da mihi intellectũ nõ secundũ philosophos, qui cũ seipsos nesciãt, scrutãtur cæli plagas, mũdi spatia rimantur, quæ nihil sibi prodesse possunt. Da ergo mihi intellectũ, nõ secũdũ causidicos, nõ secundũ mercatores huius seculi, nõ secundũ architectos domorũ, qui circa honores, circa quæstus & pecunias intendunt, sed da mihi intellectum iuxta eloquium tuum; quod eloquium tuum est veræ sapientiæ bonorũq; operum fundamentũ. Sic ergo iuxta eloquium Dei petit intellectum, vt sapiat, ne per humanam prudentiam inanescat, vt ait Cassiodorus.

Math. 16. Psalm. 37. Ambros. Cassiod.

VERSVS SECVNDVS.

Intret postulatio mea in conspectu tuo: secundum eloquium tuum eripe me.

Augus. SEcundũ Aug. hic nõ ponit̃ noua sentẽtia, sed est veluti repetitio prçcedẽtis sub alijs verbis. Nã quod prius dixerat; Appropinquet deprçcatio mea in cõspectu tuo, nũc simile est, quod hic ait; Intret postulatio mea in cõspectu tuo, & quod prius dixit; Secundũ eloquiũ tuũ da mihi intellectũ huic cõgruit quod posterius dicit; Secũdũ eloquiũ tuũ eripe me. Quia qui p seipsum nõ intelligẽdo decipit, accipiendo intellectũ eripitur. Moris est quippe Sacræ scripturæ in his quæ affectũ cõcernũt, eũdẽ sensum sub alijs verbis frequẽter repetere, vt accendat atq; in seipsa est uãter feruescat volũtas in diuino amore, & sctõ affectu. Sed tñ secũdũ Cassiodorum

Cassiod.

dorũ magna est differẽtia inter hos duos versus, nã in primo petit orationẽ suã Deo appropinquare, nunc autẽ petit intrare, plus est autẽ intrare q̃ appropinquare, vnde iste orãs gradatim ascẽdẽs dicit. Intret quod plus est, q̃a illa oratio Deo appropinquare incipit quæ mixto timore pœnę porrigit: illa autẽ intrat quæ solo amore iustitię dirigit Deo, & vt Ambr. ait, prius domũ regis intras, atque corã eo appares, & ei appropinquare satagis, quia tuam petitionẽ exaudiat. Igitur in præcedẽti versu petijt ꝓpheta, vt oratio eius digna diuino fieret cõspectu, nũc autẽ poscit vt ad ingressũ admittatur, quẽadmodum prius puellę speciosæ dignæq́; regis conspectu Assuero regi pręsentabant, deinde ille virgã aureã extẽdebat ad illã q̃ ad se ingredi volebat. Digna ergo sit oratio mea cõspectu tuo Dñe, vt deinde illam ad te ingredi patiaris, secundũ illud Eccl. 35. Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & donec appropinquet, non consolabitur, & non discedet donec altissimus aspiciat. Adhuc post appropinquationem expectet, vt eam aspiciendo ad se introducat Deus, sicut Assuerus fecit cum Ester. Vnde Augustinus ait, Magna est virtus puræ orationis, quæ quasi persona quædam ad Deum intrat, & ibi mandatum peragit, quo caro peruenire nequit. Est & alia differentia inter præcedẽtem, & hunc versiculum, quod ibi dicitur deprecatio, hic autem postulatio, & licet sæpius pro eodem significato vterque terminus sumatur, tamen vt Ambr. & Cassiod. volũt, depręcatio hic sumitũ pro adipiscẽdis bonis: postulatio vero, ꝓ amouendis malis. Vñ supra petit intellectũ secundũ eloquiũ Dei, vt superna videat, hic per idẽ vt à cõcupiscẽtiæ labe purget. Et meritò hęc duo cõiunguntur, & ordinãtur, q̃m intelligẽtia supernorũ de facili cauet terrenorũ pericula laqueorũ, vñ Prou. 1. dicitũ; Frustra iacitur rete ante oculos pẽnatorũ, vbi gl. Facilè (inquit) euitat laqueos in terris, qui semper habet oculos in cælis; Loquitur de oculis mẽtis, qui sunt cogitatio & desideriũ: nã loca superiora spaciosa sunt, nec ponuntur ibi laquei, quare aues quæ in aere volant, non formidant laqueos, qui semper circa terram obsconduntur, secundum illud Iob. 18. Abscondita est in terra pedica eius & muscipula eius super semitam. Qui ergo alas assumit, vt aquilę, & colloquium, ac conuersatio eius semper in cælis est, non illaqueabitur his quæ in terra positi sunt laqueis, nempe diuitijs, voluptatibus, &c. Et in Canticis nos admonet Spiritus sanctus dicens; Fuge dilecte mi, & assimilare capreæ, hymnuloq́;

Ambros. Ester. 2. Ecclef. 35. August. Ambrof. Cassiod. Prouer. 1. Gloss. Iob. 18. Cantic. 8.

ceruorum super montes aromatũ. Illi enim hos terrenos laqueos fugiunt,qui per contemplationis & desideriorum pœnas saliunt à terra in odoremque cælestium aromatum currunt. Diuus Ambrosius dicit. Ne in aliquib⁹codicibus legisses;Intret dignitas mea in conspectu tuo,nam sicut principi solemus ob oculos ponere dignitatem nostram,vt illius consideratione,vel foueat,vel misereatur,sic Christianus dignitatem suam ante diuinos oculos ponat, vt se aspiciat hominem suo sanguine redemptum,suis initiatum sacramentis,sua edoctũ doctrina: nec patiatur miserum esse cui tantam elargitus est dignitatem. Sicut olim populus Israel cum ad Deum fundebat præces suam illi dignitatem proponebat, ne populum selectum,ab alijsq; discretum nationibus, quem tot miraculis eduxisset de Ægypto, tot eum beneficijs decorasset, alienis populis irridendum traderet.

Ambros.

Simile.

VERSVS TERTIVS.

Eructabunt labia mea hymnum:cum docueris me iustificationes tuas.

HOC est, cum in conspectu tuo mea postulatio peruenerit,tunc effundent ac effluent labia mea laudem: maximè si docueris me iustificatiões tuas; Ita quod secũda pars huius versus sumatur causaliter, vt sit sensus,ideo labia mea laudem tuam effundent,quia tu docuisti me mandata tua,quod Hieronymi versio clarius insinuat sic.Fundent labia mea hymnum docebis enim me præcepta tua &c.Obseruandum tamen est hic,quod verbum eructare significat illam actionẽ,quàm stomachus repletus exercere solet, abundantia quippe ciborũ redundat foras per eructum,atque odorem siue fœtorem suum extra emittunt:in spiritualibus igitur ea eructare dicimus, quibus repletus animus est, vtpote ea quæ ex diuturna magnaque consideratione prodeunt, quod fit cum ex tẽplo aliqua verba proferimus eo vocis sono ac gestu, ea grauitate ac emphasi, vt si iam antea plura alia præfati essemus: secum enim prius colloquẽs animus, quasi eadem verba alij intellexissent sententiam profert os,quæ ex his quæ secũ colloquutus est dependet quale est illud verbũ sponsæ in primis Cantici Canticorũ verbis; Osculetur me osculo oris sui,nec illum nominat,nec cũ quo colloquat profert, sed quoniã secũ id cogitauerat sepius,atq; intus in corde cũ sponso dulcissime colloquuta fuisset,

Hierony.

Cantl. 1.

quasi id alij intellexissent, quasi ab extasi expergefacta in hāc imperfectā sententiā erūpit, dicēs; Osculetur me osculo oris sui. Quis nam est hic, ô pulcherrima sponsa, cuius oscula tāta auiditate cōcupiscis? Quis? Ille de quo antea colloquebar. Nunqd nō oēs agnoscitis dilectū meū? Cuius ego oscula poscere possum nisi illius? Cuius nam illius? de quo antea mecum ruminabā, omnes vos putabam me intellexisse. Hoc ideo fit, qa verus amator, quia secū semper cū amato cōuersatur oēs æstimat id agnoscere, vnde Magdalena cū Dñs ab ea postulasset, dicens; Mulier quid ploras? dixit; Dñe si tu sustulisti eū dicito mihi, & ego eū tollā, quis nā est iste, quē quæreris sublatū esse? quis ille est quē ego diligo, nunquid nō oēs agnoscitis illum? nūquid nō omnibus manifestus est dilectus meus? Et spōsa; Nū quē diligit anima mea vidistis? Persuasum sibi habebat spōsa omnibus dilectū suū notum esse, & ideo nullo alio signo nominat, quare opus fuit, vt sodales ab ea discere vellent quis nā esset dilectus suus subiūgētes; Qualis est dilectus tuus ex dilecto ô pulcherrima mulierū? qualis est dilectus tuus ex dilecto & quęremus eum tecū? Ecce ergo quid sit spūaliter eructare ex abūdātia cordis ore loqui & ea quæ diu meditata sunt proferre. Cū ergo iustus totiens meditatus fuerit Dei mādata, ac iustificationes atq; ob hæc summas laudes Deo decātare vellet: ex hoc tādiu præcōcepto sermone eructare dicit labia sua hymnū. Ceu qui secū prius summisse sibi ipsi cātauit, vt soni proportionē ac modū assumeret, repente tota voce in cātica corā oībus prorūpit; sic iustus qui asiduis meditationibus secū Deo laudes canebat, quasi soni modulos ac vocis tenorē assumēs: tandē summa voce Dei laudes eructat & corā omnibus ꝓfert, atq; id pollicet in hoc versu cū dicit, Eructabūt labia mea hymnū cum docueris me iustificationes tuas, acsi diceret; Per tuas iustitias intus edoctus, atq; de mandatis tuis sufficiēter instructus, quasi iā mecū in tuis iustificationibus eruditus, ac exercitus in laudes publicas prorūpere audebo, credēs me dissonas nō emittere voces, qm̄ ex intima cōcinuitate procedunt. Et hæ sunt laudes quas Deus acceptat, eas, scilicet, quæ ex summo corde prodeūt, nō quę ore tenus proferunt. Hirūdo in domo tua cōcinit, non tñ tibi amica est, sed à te fugit, sic qui solis labijs laudes Deo ꝓfert corde autē ab eo fugit & elōgatur, iuxta propheticā sententiā: Populus hic labijs me honorat, cor autē eorū longè est à me. ¶ Vel secūdò, eructare hymnū Deo est, ipsum bonis operibus laudare, vñ Aug. hic; No-

Ioan. 20.
Cant. 5.
Simile.
Simle.
Isaiæ. 29.
Augusti.

hic, Nouimus (inquit) quemadmodum doceat Deus eos qui sunt dociles Deo, vt non solum memoria retinēdo, verum etiam facien do custodiant iustificationes Dei. Sic enim qui gloriatur nō in semetipso, sed in domino gloriatur, hymnusq; eructatur. Vel tertio ille qui in operibus suis sibi gloriā quærit non Deo ille hymnum, idest, laudē eructat exterius, sed interius sibi ipsi retinet. Igitur vel in gloriam Dei, vel in proximorū ædificationem eructare verba

Matth. 5. debes, secundū illam Domini sententiam Matth. 5. Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona & glorifi-

Baruc. 3. cent patrem vestrū qui in cęlis est. Vnde & Baruc. 3. dicitur; Stellæ autem dederūt lumen in custodijs suis, & lætatę sunt, vocatæ sunt, & dixerunt, adsumus & luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit illas. Lætantur stellæ cum quasi custodias noctis in cælo agunt eo modo loquendi, quo dicimus pratū ridere, quia stellæ cum lucem in nocte emittunt, videntur hylarem nobis ostendere vultum, vel dicuntur lætari, quoniā naturali impetu, quasi cū lætitia Dei obse quuntur mādatis. Vnde subditur; Vocatæ sunt & dixerunt adsu mus, quoniā ad verbum, fiat, Dei statim apparuerunt creatæ, & lu xerunt ei cum iucūditate qui fecit illas, quoniā lucem quam emittunt ad gloriam eius, qui eas creauit vellent ordinari si voluntatē haberent. Promptitudo enim illa, atq; iucūditas qua imperia Dei exequuntur, id manifestat: ita Christiani si operibus lucent ei qui fecit illos lucere debent, vt glorificetur Deus, & pater noster qui in cælis est. Quare dominus sub mortis interminatione prohi-

Exod. 30. buit ne thimiama illud quod in honorem Dei in tabernaculo & in templo cremabatur in alios prophanos vsus conuerterent, nec alibi talis confectio odorifera fieret præterquā in domo Dei: quo niam odor bonorum operum, atq; doctrinæ in cultum & honorē Dei debet referri, reusq; mortis erit ille qui in vsus conuerterit alie nos atq; prophanos, vtpote qui intuitu mercedis temporalis aut

2. Cor. 2. vane opinionis id exequitur. Quare Paul. 2. Cor. 2. ait, Christi bo nus odor sumus acsi diceret si odorem bonorum operum effundi mus, in gloriam Christi id volumus, vt redundet. (Cum docueris me iustificationes tuas.) Hoc ideo dicit, quia verbum, vel hymnū alijs eructare nullus potest nisi primo fuerit doctus à Deo, quoniā

Matth. 23. vnus est magister noster Deus, & ideo vbiq; sibi fieri doctorē postulat, vt ab ipso discat iustificationes eius; aliàs quomodo poterit

Psal. 136. cantare canticum Domini in terra aliena, in lege peccati captiuus

nisi id

nisi id Deus dederit. Certè inter præsentis vitæ ærumnas ac lapsus cantica cantare cælestia interque lachrymas ac fletus, hæc gaudia sentire, nisi magister ille cælestis docuerit, Deusque ille totius consolationis dederit, impossibile nobis esse non dubito.

VERSVS QVARTVS.

Pronuntiauit lingua mea eloquium tuum: quia omnia mandata tua æquitas.

QVanuis solus Deus hominē doceat interiùs & se solo possit mentem docere, tamen nos vult suos in hoc mysterio esse adiutores: sicut etsi solus Deus seminibus dat incrementū, vult tamē nos seminare vineas amputare, & huiusmodi. Quare nō solū ait hymnū eructabūt labia mea, sed & alijs eloquia tua pronuntiabūt, vt salui fiant. Et hoc Diuus August. hic. Vel secundo per hoc vult Propheta ostendere, quod volens à peccatis corrigi verba Sacræ scripturæ meditari debet, illa loqui, illa audire, non verba mundi quæ vana sunt, quæ caduca, de quibus rationem Deo reddere nos oportet, nā de omni verbo otioso reddituri sumus rationem, & Paul. 1. Corinth. 15. Nos admonet quod colloquia praua corrumpunt bonos mores. Hæc Ambr. hîc. Circa quæ obseruanda duo. Primum quanti deberent Christiani facere ac æstimare verbi Dei prædicatores, quoniā fistulæ & aquæductus sunt, quibus eloquia Dei argento & auro meliora à Deo perueniunt. Etsi fistulam luteam bitumine induis æramentoque circundas, ne confringatur, quoniam per eam domui tuæ aqua peruenit; cur non illos ornabis conseruabisq; per quorum ora cælestis aquæ fluenta ad te perueniunt? Sunt etiam nubes quibus supernis imbribus irrigantur animæ: nam de verbi Dei prædicatoribus dixerat, Isaias capit. 60. Qui sunt hi qui vt nubes volant, & quanuis nubes cæli lumen, ac splendores impediant, quia tamen humectant terram; vt fructus producat æquo animo fers solarium splendorum vmbram, cur non & defectus aliquos in verbi Dei ministris dissimulabis quibus obumbrare vidētur veritatis lucem, eo cōmodo compensans, quod tibi ex eorum prædicatione contingit? vnde Psal. 146. Qui operit cælum nubibus & parat terræ pluuiam; quasi operimentū cæli nubes sunt, & tamen quia terram irrigāt toleramus. Quod si & fistulæ sunt quibus do

August.
Matth. 12.
1. Cor. 15.
Isaiæ, 60.
Psal. 146.

mus tua refrigerãte repletur aqua, quid tibi quod lutei, ærei, aurei ve sint? dum tamen limpida animæ tuæ ministretur aqua. Sunt & nuntij, qui de cælesti patria tibi bona quæ ibi habes referunt ideo quippe, Malach. 2. Angeli hoc est nuntij vocãtur, quod si nuntiũ qui de patria tua tibi bona refert cũ absens es ab illa, leto animo suscipis, ad couiuiũ vocas, illi blãdiris, imò & pecunias tribuis; plus illis, qui æterna tibi prædicãt tantorumq; bonorũ, qui in illa cælesti patria te expectãt, nũtij sunt, debitor eris. Vnde puella quædã Phitonisa Act. 16. de Barnaba & Paulo qui verbũ Dei annuntiabant dicebat; Isti homines serui Dei excelsi sunt, qui annũtiãt vobis viã salutis. Et Prou. 25. Aqua frigida animæ sitiẽti & nũtius bonus de terra longinqua. Sunt, & lucernę super candelabra Ecclesię erectę quæ noctis huius illuminãt tenebras; Nõne lucernã emungis? oleo reficis? & ne extinguat multipliciter curas? cur nõ idẽ cum his diuinis lãpadibus facies? Antiquitùs præcipiebat, vt cũ lucernas tẽpli emungerẽt fungum illũ intra arenam abscõderent forasq; in loco abdito emitterẽt, ne fœtore illo templũ Dei inficeretur; Lucendo fungus siue fauilla remanet, ex eo quod prædicatores te illuminant, ô peccator, tecũq; ob id muneris cõuersantur: aliquis in eis humanus defectus cõtingit si emũgeris fauillam illã absconde, ne prodas, ne exeras, ne in propatulo hæc crimina pandas, ne fœtore illo Ecclesiã Dei inficere vellis. Patres sunt ne verẽda discooperias eorũ ac irrisioni vulgi eos opponere audeas, ne vt pessimus Cham maledicaris à Deo. Constãtinus Imperator dicebat si clericum in aliquo crimine cõprehendisset palliũ suũ super eum proiecturum vt benedicti filij Noe fecerunt ne ab alijs, videret. Vnde Prou. 15. Quæ viderũt oculi tui ne proferas in iurgio cito, ne fortè emẽdare nõ possis cũ de honestaueris amicum tuum. O calamitosa tẽpora (proh dolor) quid dicam? ante cuius aures proclamare audebo insignem huius tempestatis impudentiã? quasi obsequiũ se præstare maximũ principibus æstimãt qui monachorũ, vel ecclesiasticorũ crimina pandunt, atq; vtinã ea quæ vera sunt dũtaxat in publicũ darent, sustinerem vtiq; ac gemens tacerem, nunc autẽ, vel omnino falsa proferunt, vel quę tantilla sunt suis verbis maxima faciũt, de Culice, vt dicũt, Elephantẽ fabricant. Quare vobis dico (o Chri veri Dei cultores) vehemẽter timeo ac tremo, ne in pueri Chanaã maledictionẽ iam incideritis cui auus dixit cũ cognouit quæ fecerat illi irridendo nuditatẽ eius, ac cæteris fratribus publicãdo, Maledictus

Simile. Malach. 2. Actuũ. 16. Prou. 25. Simile. Gene. 9. Constantinus. Prouer. 15. Gene. 9.

ledictus puer Chanaã seruus seruorũ erit fratribus suis. Cauete, ne vel in seruitutẽ peccati, vel alienorũ tradamini, vt sitis serui eorũ, qui mãcipia vestra deberẽt esse, quod ni fallor (atq; vtinã fallerer) quotidiana experientia nos admonet. Similes isti sunt Balach regi Madiam, qui infirmiora suburbia exercitus Israel ostendebat Balaam Ariolo, vt malediceret populo, pulchriora occultãs ne videret & benediceret: sic isti suburbia Ecclesiæ duntaxat considerant atque infirma ea, quæ hominibus accidere solent; bonos occultant, nec virtutes agnoscere volunt vt maledictionibus repleãt Deo consecratos viros, exploratores quippè sunt qui infirmiora terræ considerare veniunt, vt dixit Ioseph fratribus suis. Vnde D. August. super illud Psal. 20. Vt sagittent in occultis rectos corde ipse legit; Vt sagittent in obscura luna rectos corde. Nam luna ex ea parte qua Solem respicit clara semper est, sed ex ea qua terram aspicit obscura. In Ecclesia Dei sunt boni, qui Deum respicientes illuminantur, & mali qui terrenis dediti obscuri apparẽt, isti ergo respiciunt hanc Lunam, non ex ea parte qua cœlum respicit, sed ex ea qua terram intuetur, vt ostendentes malos, qui in Ecclesia, vel religione sunt scandala, & offendicula rectis ponant, eosque crudelibus sagittis suis feriant, vt modo hæretici faciunt. Verus autem Christi seruus in bona potius oculos figat à malisque auertat, vt sic cum Balaam dicat; Quam pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel! Sicut valles nemorosæ sicut horti iuxta fluuios irrigui, sicut tabernacula quæ fixit Dominus. Ecce primũ quod hic summo studio meditari debemus iuxta primam huius versus interpretationem quam ex D. August. docuimus.

Num. 23. Gen. 42. August. Psal. 20. Num. 23.

D. Ambr. docet quod in hoc versu admonemur ne audiamus, nec loquamur nisi sermones Dei, & hoc est secundum quod hic debemus aduertere, secundum illud sapientis consilium, Eccl. 28. Sæpi aures tuas spinis & linguã nequã noli audire, & ori tuo facito ostia & seras auribus tuis, hoc est, muni aures tuas, & obtura ne pateant detractoribus & vaniloquis, quemadmodum spinis ager circumsæpitur contra bestiarum incursum. Auresq; tuas timore Dei veluti spinis quibusdã sæpias. Et quoniã per metaphoram loquutus est statim se explicat dicẽs; & linguã nequam noli audire, & hæc quoad alienam linguã, quoad propriã vero dicit; Ori tuo facito ostia, hoc est, os tuum veluti quibusdam ostijs concude taciturnitate, & silentio: vt ex eo non sinas linguã tuã profundere,

Ambr. Eccle. 28.

quidquid volet, & quidquid in ipsa hæret, sed tantum quod expedit, & nocere non potest, vnde & subdit; Aurum tuum, & argentum tuum confla, & verbis tuis facito stateram, & frænos ori tuo rectos, grauia sint verba tua ponderosaque, secundum illud quod
Eccle. 21. supra dixerat. c. 21. Verba sapientis statera ponderosa, hæc autem
1. Petri. 4. sunt eloquia Dei. Vnde 1. Pet. 4. Si quis loquitur quasi sermones Dei. Vult etiã dicere, omnia quæ possidemus pretiosa impendere debemus, vt inde vel fabricetur, vel cõparetur, & ematur ori pretiosa statera: qua omnia oris verba bene & prudenter ponderẽtur id fit cum quocunque dispendio rerum quibuscũque sumptibus, & laboribus comparatur sapientia, & prudentia quæ docet, quomodo verba sint disponenda atque aptanda, quando loquẽdum, quando tacendũ, quæ silenda, quæ proferenda sint. Vnde & dicit, ori faciendos rectos frænos, hoc est iustam ei moderationẽ & cohibitionem adhibendo, nam sunt qui refrænant linguam suã, sed non rectè, tacentes, scilicet, quãdo loquendũ esset. Explicãs autem has allegorias, & quorsum hæc dicat, subiungit; & attẽde ne forte labaris in lingua, & cadas in conspectu inimicorum insidiantium tibi, & sit casus tuus insanabilis in mortem. Nam linguæ abusus, & corporalem sæpè affert mortem, & semper æternã nisi pœnitẽtiæ remedio sanetur. Dicit etiam pronũtiasse eloquia Dei nõ sua, vel
Ierem. 23. Philosophorum contra quod Ierem. 23. dicitur; Non mittebam prophetas, & ipsi currebant, non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant: si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo, auertissem vtique eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis. Hoc enim commodum afferunt eloquia Dei quod non possunt hominum verba. Dicit autem pronuntiasse se eloquia Dei vt ostenderet decorem ac reuerẽtiam, qua verba Dei debent dici; nam ea quæ pronuntiata dicimus, quasi cum attentione, grauitate, & decore loquimur, & sic pronuncianda sunt diuina eloquia, tam in diuinis Laudibus, quam in officio Missæ, quàm in concionibus, imo & in familiaribus sacris colloquijs etiã.
Psal. 146. Nam scriptum est Psalmo. 146. Deo nostro sit iucunda, decoraque laudatio. (Quia omnia mãdata tua æquitas.) Sunt enim præ-
Rom. 13. cepta Dei æqua & iusta, nam & sunt præcepta iustitiæ & habent ortum à charitate, secundum doctrinam D. Paul. Rom. 13. Qui diligit proximum legem implebit, nam non adulterabis, non occides, non furaberis, non falsum testimonium dices, non concupisces,

cupisces, & si quod est aliud mandatum, hoc verbo instauratur, diliges proximum tuum sicut teipsum, hoc est, hoc verbo completur, vel recapitulatur aut in summam redigitur. Nam sicuti in passionibus animæ amor est origo ac radix cæterarum passionũ, vt supra ex D. Tho. & Arist. docuimus, ita & in operibus iustitiæ charitas principium tenet, ex hoc enim, quod diligo proximum nullum ei nocumẽtum inferre velim. Vnde Orig. legit; Hoc verbo restauratur; Sola enim proximi dilectione totà lex restauratur, nam in hac totà continetur atque adimpletur. D. Tho. Aristot. Orig.

VERSVS QVINTVS.

Fiat manus tua vt saluet me: quoniam mandata tua elegi.

PErsona hæc, quam in hoc octonario introduximus ex gratia præueniente suam imbecillitatem agnoscens, subsequentem gratiam, tam quoad illuminandum intellectum, quàm quoad inclinandum affectum poscit. Nam in primo versu intellectum poposcit, & in secundo à prauis affectionibus eripi postulat. At intelligens nec gratiam subsequentem sufficere ad salutem, nisi semper adsit præsens diuinum auxilium gratuitum, ob cuius subtractionem & Petrus negauit Christum, & Dauid commisit adulterium, Moyses hæsitauit & quicunque lapsi ex charitate peccauerunt ideo in hoc versu hoc gratuitum auxilium poscit nempe gratiam perseuerantiæ, quæ in Dei continua manutenentia consistit. Nam multis datur gratia subsequẽs, quibus tamen non conceditur perseuerantia in illa, quæ à præsentissimo, ac gratuito diuino auxilio causatur. Hæc enim gratia est illa, de qua dicunt Theologi quod non potest mereri, sed impetrari precibus potest, quam Ecclesia in suis collectis solet postulare, dicens; Da nobis quæsumus Domine perseuerantem in tua voluntate famulatum, & secundum D. August. hoc perpetuum auxilium poscimus cum in oratione Dominica dicimus; Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Hoc enim quotidianum, ac assidum auxilium Dei est, quo sustinetur vita animæ sicut alio quotidiano pane sustentatur vita corporis. Poscit ergo hic, hæc iusti persona, vt nunquàm ab eo Dei manus subtrahatur: ne si tantillum se absentet in peccatum ipse labatur. Hæc est interpretatio Caiet. in hoc versu, imo & in toto hoc octonario. August. Caiet.

Sed

Sed quoniam præcedens carmen de prædicatoribus exposuimus hæc erit huius ad illud consequentia. Intelligens enim vir iustus, quod multa pericula prædicanti occurunt, nec per se posse,
2.Esdræ.2. & verbo Dei operā dare & obuiare aduersantibus (quod est vna manu gladium tenere, & altera facere opus,) ideo in hoc versu diuinum efflagitat auxilium, dicens; Fiat manus tua, vt saluet me.
Hierony. Quod clarius Hieronymus vertit dicens; Sit mihi manus tua auxiliatrix, vt saluet me, nempe à periculis, & malis ingruentibus, vt sermo Dei currat, & ad aures omnium perueniat, & hoc hac fiducia postulo, quoniam mandata tua præ omnibus alijs elegi ad fa-
Hilarius. ciendum, ad meditandum, ad prædicandum. Vbi & D. Hilarius ait, Alijs gloriam seculi eligentibus, alijs venerationem elementorum, & dæmonum capessentibus, alijs terrenas opes expetentibus, sanctus iste mandata Dei elegit, elegit autem non naturali necessitate, sed voluntate pietatis, quia vnicuique ad id quod volet via est proposita viuendi, & appetendi atque agendi permissa libertas, & ob id vniuscuiusque aut pœna aut præmijs afficietur electio. Vel per manum intellige potentiam Dei sicut solemus dicere; Magna est manus illius Regis, id est potentia, quoniam magnum potest cogere exercitū. Quare hic postulat iustus vt Deus potentiam suam ostendat sibi adiuuando maximè, & quia Deus exercituum nominatur, Angelos suos quasi copias auxiliares ad nos mittat, qui nos protegant atq; ab hostium in cursibus defendant, ipsi enim sunt administratorij spiritus missi in ministerium propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. Hæc interpretatio
Ambros. est Ambrosij.

Ambros.& August. At vero idem D. Ambr. & B. August. de Christo Domino hūc versiculum intelligunt, qui dicitur manus Dei, quoniam sicut per manum operamur, ita & per verbum omnia facta sunt, de quo
Isaiæ.53. Isa. 53. dicitur; Brachium Domini cui reuelatū est? Hæc est enim
Exo.4. manus Moysi, quæ de sinu extracta apparuit leprosa, & postea in
Figura. sinum reducta erat sana, sic filius Dei de sinu patris in mundum
Isaiæ.53. veniens reputatus est à Iudæis, vt leprosus, secūdum illud Isa. 53. Nos reputauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, sed postea resurgēs à mortuis & ascēdēs in cœlū omnino apparuit sa-
Exo.4. nus: Sicut etiā, quādo virga Moysi fuit in terrā proiecta apparuit
Figura. serpēs à qua fugiebat Moyses, eleuata tamē per caudā iterū virga
Psal.110. apparuit. Filius Dei virga illa est, de qua Psal. 110. dicitur; Virgā virtutis

virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion, & de qua Isaiæ. 53. Et ascendet sicut virgultum coram.Eo est enim virga de radice Iesse. Esa. 53. Esa. 11.
Hæc cum factus homo in stabulo iacuit apparuit serpens, hoc est peccator, à primo parente à serpente percusso originem trahens, licet non secundum seminalem rationem: nam licet non fuit peccator apparuit tamen, secundum illud Paul. Rom. 8. Misit Deus filium suum in similitudinem carnis peccati, ita vt fugerent ab eo Iudæi ac in eo scandalizarentur, secũdum illud; Nos prædicamus Christũ crucifixum Iudæis quidẽ scandalum. At cũ in fine eleuatus est à terra in Cruce iam apparuit, quod antea erat, & dixit Centurio; Verè hic homo filius Dei erat. Est ergo Christus manus Dei imo articulus ille manus quã vidit Rex Babylonis scribentẽ in pariete, Mane, Thecel, Phares, hoc est numerauit, ponderauit atque diuisit, Dan. 5. Ipse enim numeratos habet capillos capitis nostri, hoc est, cogitationes & opera, & ponderat merita, & demerita nostra, vt vnicuique reddat iuxta opera sua, ac demum diuidet bonos à malis, hædos ab ouibus in die quo iudicaturus est viuos & mortuos. De hac manu dixit Isaiæ. c. 35. Innoua signa immuta mirabilia: glorifica manum & brachium dextrũ. Quam manum postulabit infra cum dicet Psal. 143. Emitte manum tuam de alto eripe me, & libera me. Fiat ergo manus tua vt saluet me, id est, fiat homo vt saluet me salute gratiæ, & postea salute gloriæ, & ita creator fiat saluator, & per quem omnia fiebant: fiat ipse ex semine Dauid secundum carnem, vt qui antea verbum erat apud Deum genitum non factum, fiat modo ipsum verbum caro, vt saluet me. Et hoc ideo peto, quoniam mandata tua elegi, hoc est, super omnia alia eligibilia voluntarie mandata tua elegi, in quibus verbi Dei promissa est incarnatio. Quare dicunt Theologi quod licet de condigno sancti patres Christi incarnationem non sint meriti, meruerunt tamen de congruo. Congruum quippè ac conueniens fuit vt voces illorum, quibus Messiam postulabant, exaudirentur, qui fidelissimis votis eum expectabant mandatis Dei in omnibus obediendo. Vide si libet super hunc versum Hugonem Cardinalem, vbi quinq; digitos huius manus cum suis articulis ponit.

Rom. 8.
1. Cor. 1.
Figura.
Dan. 5.
Esa. 35.
Psal. 143.
Hugo.

VERSVS

VERSVS SEXTVS.

Concupiui ſalutare tuũ Domine:& lex tua meditatio mea eſt.

DE Chriſto itidẽ ſicut præcedens intellige carmẽ hoc. Nam Chriſtus dicitur Ieſus,id eſt,ſaluator,& ſalutare Dei, id eſt, à Deo nobis pro noſtra ſalute datus,ſic Simeon eum nomi
Lucæ. 2. nat Lucæ.2.Viderunt oculi mei ſalutare tuum; & hic Ieſus voca-
Gene. 49. tur etiam deſiderium collium æternorũ, ſecundũ illud Aggæi.2.
Aggæi. 2. Veniet deſideratus cunctis gentibus. Et hunc Ieſum in lege tua
Auguſt. meditatus ſum, quoniã in illa nobis promittitur. Vnde Aug.hîc ait,Hoc ſalutare cõcupiuit Synagoga vẽturũ de viſceribus matris, ipſum cõcupiſcit Eccleſia venturũ ad dexterã patris. De hoc autẽ plura præfati ſumus ſuper verſum.1.octonario,& tract.6.ibi ſi placet poteris reuiſſere. Secũdo quia ſupra dixerat ſe ſicut verus Dei prædicator pronũciaturũ eloquia Dei in quibus eſt ſalus animæ, quia prædicator omnia ſua verba in lege Dei fundare debet nõ in fabulis Poëtarũ; ideo dicit quòd lex Dei eſt eius aſsidua medita-
Eccle. 14. tio. Eccl. 14. Beatus vir,qui in ſapiẽtia morabitur,& qui in iuſtitia meditabit &c. Vnde Greg.18.Mor.cap.14.inquit; Qui ad veræ prædicationis verba ſe præparat neceſſe eſt, vt cauſarũ origines à ſanctis Scripturis ſumat: vt omne quod loquitur ad diuinæ autoritatis fundamẽtũ reuocet,atq; in eo ædificiũ ſuæ loquutionis fir-
Gregor. met. Hactenus Greg.Certũ eſt autẽ id nõ poſſe facere niſi medita
Ioan.5. tionẽ legis Dei habeat,& ideo id in hoc verſu affirmat. Nã Ioã. 5. dixit Dñs Phariſæis;Scrutamini ſcripturas.Ipſæ enim teſtimoniũ perhibẽt de me. Secundò per hoc etiã deſignatur differentia inter mundanos & iuſtos, mũdani quippe ſolũ quærũt ſalutare corporis,quod procurant nonnunquã medici cum diſpendio animæ,& ideo illis non eſt obediendum, ſed iuſti ſalutare animæ procurãt, & à medicis mundi ſalutẽ non quærunt:nam qui cupit ſalutẽ Dei meditatur in lege eius,nec inde auertitur aliqua cura huius ſeculi.

(Cõcupiui ſalutare tuũ Domine.)Hæc eſt ſanctorũ auiditas flagrãſq; iuſtorũ deſideriũ,vt depoſita carnis ſarcina,quæ infirmitatibus ac doloribus obnoxia eſt,in illã rapiantur beatitudinẽ à qua fugit dolor & gemitus: perpetuaq; ſalute atq; integritate, & anima & corpus fruũtur. Quare iuſti mortẽ appetunt à qua maximè deterrentur impij,illi enim præparati ſemper ſunt ad iter,cuius iſti
Simile. omnẽ curã depoſuerũt.Cum nauis iam onuſta eſt mercibus victu

atq; cõmeatu omnibuſq; neceſſarijs plena expãſis velis,nihil aliud deſiderat quã vẽtũ,quo poſsit à portu exire ſuãq; peragrare viam, at quę nec dũ opportuna parata habet,nihil min⁹ quã ventũ appe tit: iuſtus cũ omnia ſibi ſuppetũt ad mare huius mũdi trãſmeandũ virtutũ cõmeatũ,meritorũ merces habeat:iam à portu ſurgere cupit,& dicere cũ Paul. Cupio diſſolui, & eſſe cũ Chriſto. Sic iuſtus Phil. 1. Simeõ cũ nullo alio indigeret ad pelagus,hoc trãsfretandam, niſi Lucæ.2. nauclero,cum ipſum in vlnas ſuas videret dixit;Nũc dimittis Dñe ſeruũ tuũ in pace,acſi diceret;Nihil deeſt ad iter,omnia iam ſuppetũt,pergamus.At impius cui omnia hæc deſunt detineri in portu, vult,in cõtinẽti manere nõ ſolutis anchoris proficiſci cupit, ſed vt detineãtur exorat nec vela expãdit,ſed colligit,quare nõ dicit;Cõ cupiui ſalutare tuum Dñe, ſed potius huius mũdi proſpera cupit. Iuſtus autẽ qui in lege Dñi iugiter meditatur,(& hic eſt omnis ad proficiſciendũ apparatus)dicit;Concupiui ſalutare tuũ Dñe,& quia lex tua meditatio mea eſt:ad peragendũ iter properare nõ deſinã.

VERSVS SEPTIMVS.

Viuet anima mea & laudabit te:& iudicia tua adiuuabũt me.

VIuet vita gratiæ, & laudabit te in hac vita, quoniã nõ mortui laudabunt te Domine,ſed viuentes benedicent tibi, & viuam vita gloriæ in alia vita, & tunc perfectè laudabo te, nam munere gratiæ viuit ſpiritus meus,vt placitas tibi laudes decantet,& tunc iudicia tua,hoc eſt,præcepta me perducent ad vitã cum obſeruauero ea, quoniã qui fecerit ea viuet in eis,ſuntq; verba tua ſpiritus & vita.Itaq; de vtraq; vita poteſt carmẽ hoc intelligi,de præſenti in qua laudes oris,& cordis canũt iuſti Deo.In pręcedẽtibus verſibus dixerat ſe labijs ſuis laudes ac verba Dei pronuntiaturum:nunc autẽ interiori animo ſe laudes decantaturum promittit cum dicit; Viuet anima mea, & laudabit te. Vtrobique enim laudes Deo decantantur,& in Eccleſia militãte, & in triumphante;verum in præſenti vita inconcinnas laudes aliquando dicimus,cum non ſemper caro menti, nec mens Deo conueniant: in futura autem, hoc eſt, in cœlo vbi omnia conſonant perfectiſſima præconia concinnuntur Deo,ſecundũ illud Tob. 13. Porte Tob. 13. Ieruſalem ex ſaphiro,& ſmaragdo ædificabũtur, & per vicos eius Alleluia cãtabitur;Benedictus Dñs qui exaltauit eam,& ſit regnũ eius in ſecula ſeculorũ ſuper eam amen.& Ioã.in Apoc. c.5. dicit; Apoc. 5.

Ezech.20. [margin note beside "verba tua spiritus & vita" line]

quòd

quòd sancti cantant canticum nouum Deo, quoniam laudes illę semper sunt nouæ,cum semper noua appareat ratio laudandi,nec vnquam fastidiant beati tantam maiestatem intueri, intuendoque laudare.Hymnus autem, qui semper concinitur ille est quem
Isaiæ.6. sine fine Angeli atque Seraphin canunt dicentes. Sanctus, sanctus,sanctus, Dominus Deus sabbaoth.Viuet ergo anima mea in
Ambr. illa vita glorię,& laudabit te. Nam præsens quomodo vita dici potest,de qua scriptum est.In puluerem mortis deduxisti me? quomodo ergo viuit hîc anima operta mortis inuolucro (que trae la mortaja arrastrando, que es su carne?) Aut quæ est vita, quæ in vmbra est? In regione vmbræ mortis sumus,hic abscōdita est vita nostra non libera, erit autem libera in regione viuorum. Ibi ergo viuet anima nostra, vbi nihil mortale, nihil infirmum, nihil debitum pœnæ.Ibi verè laudabit Dominum cum deposito infirmitatis corpore cōformis esse cœperit gloriæ corporis Christi.Nam
Eccle.15. dum in peccato sumus laudare plene non possumus,nec enim est speciosa laus in ore peccatoris.In vmbra sumus, & in terra aliena
Psal.136. quomodo cantabimus canticum Domino in terra aliena?sed pla-
Psal.114. cebo Domino in regione viuorum. Hæc Ambros. hic.

(Et iudicia adiuuabūt me.)Supra de præceptis Dei interpretati
Ambros. sumus, Ambros. tamen per hæc iudicia intelligit ea quibus vnicuique retribuet iuxta opera sua,nempe bonis præmium, malis
Iob.24. autem supplicium,de qua Iob.24.dicitur; Videbit faciem eius in iubilo & reddet homini iustitiam suam.Hæc iudicia iustos adiubant,dum se vident gratia Dei de peccato ereptos pro Christi nomine persequutos,operibus mandatorum Dei fuisse intētos. Consideratio enim istorum iudiciorum Dei iustos iuuat & erigit, vt Dei gratia æterna præmia sperent. Beatus ergo qui dicit; Iudicia tua adiuuabunt me.Ego autem infirmus, ego peccator timeo iudicia Dei,propter conscientiam delictorum, quæ mihi terrorem afferunt,me agitant,sanctos adiuuant.Possunt,& per iudicia intelligi flagella,quibus in præsenti Deus iudicat discernendo filios à
Hebr.12. non filijs,nam filios flagellat,non filijs parcit, Hebræ.12.Fili noli negligere disciplinam Domini, nec fatigeris cum ab eo argueris, quem enim diligit Dominus, castigat:flagellat autem omnem filium quem recipit.In disciplina perseuerate filij,quasi filijs offert se Dominus nobis quis est filius quem non corrigit pater? quod si extra disciplinam estis cuius omnes participes facti sunt ergo omnes

omnes adulteri & non filij estis, hæc ergo iudicia, vel flagella adiuuant iustum multipliciter. Primò quia carnem humiliant, ne præualeat spiritui. 2. Corint. 12. Cum infirmor tunc potens sum, & capite. 4. Licet is qui foris est noster homo corrumpatur tamen is qui intus est renouatur de die in diem. Secundò quia spiritus à superbia præseruatur. 2. Corinth. 12. Ne magnitudo reuelationum ex tollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ Angelus satanæ, qui me collaphicet. Tertiò quia totũ hominem custodit. Exodi. 14. Erat eis aqua quasi murus à dextera eorum & leua; per aquam autem in scriptura tribulatio intelligitur: Intrauerũt aquæ vsque ad animam meam Psal. 68. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatem. Cant. 8. hoc est tribulationes. Et etiam quia diabolus per horum patientiam flagellatur, Sapientiæ. 12. Cum nobis disciplinam das: inimicos nostros multipliciter flagellas. Item erudiunt Ierem. 6. Per omne flagellum erudiêris Ierusalem, Isaiæ. 28. Sola vexatio tantum modo intellectum dabit auditui. Accelerant ad patriam. Psal. 15. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum postea accelerauerunt. A pœna liberant Gregor. Sancti pœnam præsentem lucrum putãt, quia per hanc æternam euadere non ignorant. Cor dilatant Psal. 4. In tribulatione dilatasti mihi. Amorem Dei ostendunt Apocaly. 3. Ego quos amo, arguo & castigo.

2. Cor. 12. 2. Cor. 4. 2. Cor. 12. Exo. 14. Psal. 68. Cant. 8. Sap. 12. Iere. 6. Isa. 28. Psal. 15. Gregor. Psal. 4. Apoc. 3.

VERSVS OCTAVVS.

Erraui sicut ouis quæ perijt: quære seruum tuum Domine quia mandata tua non sum oblitus.

Rectè fini huius Psalmi congruit persona hæc vltima recognoscens, quid ex proprijs viribus habeat, quid ex gratia præueniente, quantumque sibi & gratia subsequens, & assiduum Dei præsidiũ necessarium sit. Quoniã par fuit vt propheta in calce tam altæ, tamque subtilis contemplationis ad seipsum rediret imbecillitatemque suam fateretur ac recognosceret: ne magnitudo reuelationum extolleret eum, vt sic possimus illi adaptare illud Eccl. 7. Melior est finis orationis quàm principium. Nam sicut rethores in fine efficacioribus vtuntur rationibus: sic fideles in fine operis exardescunt. Quare Leuit. 3. cauda animalis præcipiebatur offerri in odorem suauissimum Domino; & sacerdotalis vestis in fimbria cultior, ac pulchrior erat.

Eccl. 7. Simile. Leuit. 3. Exo. 28.

Sed notandum plerosque intelligere hoc carmen de errore à lege Dei per peccatum, quod tamen non videtur ita proposito conuenire, cum Propheta in hoc Psalmo toties glorietur de seruata lege, nec conuenit cum eo quod subiungit; Quia mandata tua non sum oblitus. Sed tamen cum septies in die cadat iustus, quia tamen confestim resurgit, & ad obseruantiam mandatorum iterum se accingit, rectè id poterit dicere iustus, saltim, vt moraliter erudiat nos neminem à Deo errantem reuerti posse ad eum nisi Deo ipsum requirente. Nam quia adhuc dicere potest quære seruum tuum, nondum mādatorum Dei planè oblitus est, à quibus aberrasse se cognoscit. Quare hic loquitur de casu electorum, qui oues dicuntur, & sicut oues aberrant ab ouili, nam reprobi fe rarum more taliter à domo fugiunt, vt nequaquam reddeant, imo & contra reuocantes sæuiūt. Si leo à domo tua fugit reuocare nequibis, quoniam contra te conuertetur & te dirūpet, at vero ouis si aberrauerit & quæsieris eam, non contranitetur, sed se tolli patietur imò & ligari atque baculo feriri & ad caulas reportari. Electus ergo errat vt ouis, vt patuit in Diuo Petro, qui ad primū aspectum pastoris reuersus est; Respexit Dominus Petrū ait Luc. 22. & fleuit amarè, at vero Iudas tanquam leo ab ouili fugatus est nec redijt, imò nec bona magistri verba eum ab incepto scelere reuocare potuerunt, ille veluti columba ad arcam reuersus est, iste ceu coruus egrediebatur & non reuertebatur. De his enim dicitur Psalm. 77. Spiritus vadens & non rediens. Primum electi ouibus comparantur à Christo Matth. 24. Ponet oues ad dexteram, & Ioā. 10. Oues meæ vocem meam audiunt. Ouis quippe inter cæte ra animalia vtilissima est, sine alijs vitam possumus transigere sine oue minimè, hæc enim & sua carne nos pascit, & suo vellere vestit, atq; corio suo nos calciat; sic iustus nudum vestit, famelicum pascit, & nudos operit pedes, Iob. 31. Si despexi prætereuntem eo quod non haberet vestimentum & absq; indumento pauperem, si non benedixerunt mihi latera eius & de velleribus ouium mearum calefactus est; & alibi; Si comedi buccellam meā solus, & non gustauit alienus ex eā. Et ca. 29. Oculus fui cæco pes, claudo. Sine elephante & equo viuere possumus non tamen sine oue: absque Alexandro, Cæsare, Pompeio vita transigi potest, nec tamen sine iustis qui eam conseruāt, propter iustos quippe viuimus, atq; eorum gratia mundus adhuc durat, quoad vsque numerus electorum

Marginalia: Prou. 24. — Luc. 22. — Gene. 8. — Psalm. 77. — Matth. 24. — Ioan. 10. — Iob. 31. — Iob. 29.

rum compleatur,hoc enim consummato,& mundus accipiet con summationem.Mansuetissimum etiam inter omnia, animal est ouis,hoc electorum omnium insigne maximum est,mãsuetudo, scilicet,in qua mãsuetissimi illius agni, qui coram tondente se obmutuit se filios esse ostẽdunt. E contra reprobi crudelissimi sunt, Prou.12. Viscera impiorum crudelia. Ægyptij, hoc est mundani abominantur oues, & tamen filij Israel pastores ouiũ erant, quoniam mali odio prosequuntur mãsuetudinem,cum ipsi ad vindictam procliues sint,electi verò hanc in seipsis virtutem enutriunt. Esau qui typum gessit reproborum,pilosus, hispidus, agrestis, ac inurbanus erat, venationibus gaudens,Iacob qui electos designabat,è contra placidus,quietus,lenis, mansuetus, domi obsequens parentibus manens. Vnde id docemur in Euangelio à Christo Domino dicente; Discite à me quia mittis sum. & Psal. 24. Diriget mansuetos in salutem,docebit mittes vias suas. Quare Dauid orans vt Mesiæ sibi promissi adimpleretur verbum id pro se ante Deum afferebat, dicens; Memento Domine Dauid, & omnis mansuetudinis eius, rex erat, & tamen de mansuetudine gloriabatur. Et Moyses quem Deus innumerabili populo suo præfecit, mansuetissimus erat super omnes homines, qui erant in terra. & Isa. Emitte agnum Domine dominatorem terræ, hoc est, illum qui terræ dominari debet mansuetudinem agni præ se debet ferre. Interrogatus quidam quid nam rex faceret, ne satellitibus qui corpus suum seruarent indigeret, respondit, si sic imperet subditis, veluti pater imperat filijs; insinuans amore, ac beneuolentia securius sustineri subditos, quam metu. Idem Cicero. 2. de Officijs his verbis docet. Malus est custos diuturnitatis metus, contraque beneuolentia fidelis est, vel ad perpetuitatem, nec vero vlla vis imperij tanta est, quæ premente metu possit esse diuturna, hac ergo ratione electi oues dicuntur. Hæ si aliquando à bono aberrent, more ouium id faciunt, ouis quippè si à caulis deuiauerit, clamat, balitibus queritur, vt per vocem querulam à longe cognoscatur à pastore; sic iusti peccata gemunt, querulas voces emittunt, veniã ac misericordiã poscũt. Sicut ouis errauerat Dauid qui post lapsum dicebat; Tibi soli peccaui,& malum corã te feci, miserere mei Deus &c. In libro de naturis rerũ scribitur quod est quædam auis, quæ dicitur auis paradisi quod nomẽ ex eius pulchritudine ortũ habet, speciosissima

Marginalia: Isaiæ. 53. Prou. 12. Gen. 49. Gen. 25. Matth. 11. Psal. 24. Psal. 131. Num. 12. Isa. 16. Cicero. Psal. 50. Simile.

quippè auis eſt, cuius pennæ omnem ferè colorem exprimunt, vox ita dulcis ac pia, vt deuotionem atque alacritatem ſit potens in homine excitare; hæc ſi deprehenditur ac illaqueatur, irremediabiliter gemit ac quæritur, nec plangere deſinit donec ſit reddita libertati. Anima Chriſtiana, hæc auis eſt, quæ paradiſi incola debet eſſe à cœloque originem trahit, pulcherrima per gratiam donaque ſuperna, quæ omnium creaturarum pulchritudinem viuidumque colorem longiſsimè ſuperant: in qua Dei imago impreſſa relucet, concinnaſque voces, habitibus ſtudioſis imbuta, Dei auribus placidas emittit. Hæc ſi in laqueo peccatorum capiatur clamet, plangat, & vlulatus emittat, ploret, nec taceat pupilla oculi ſui, donec à laqueis diaboli liberetur; Sic planxit Dauid, Petrus, Magdalena, Latro, Chananæa, donec in pace remitterentur à Chriſto, cur non eiulabit? cur non planget? cur à lachrymis temperabit, cum Deum omnium rerum patrem offenſum habeat infeſtumque ſe illi cognoſcat?

Simile. Harpia auis eſt, quæ faciem hominis imitatur, at ita crudelis, ac ferox, vt aliquando inſtigantem fame hominem occidat, ac deuoret, tamen cum ad fontem vt bibat pergit ſuamque ibi effigiem intuetur, cum perſpicit ſe ſimilem ſibi interemiſſe, tanto dolore concutitur, vt multotiens mori contingat; quid faciet homo rationis compos, conſiderans ſe in Deum cuius imaginem gerit crudelem, ac impium extitiſſe? cur non ſingultibus aërem quatiet, lachrymis irrigabit terram? flagellis carnem ſuam ſcindet ac vſque ad mortem non quieſcet? Deplorat etiam ac gemit electus, quoniam velut ouis errauit, imo & horrore nimio concutitur cum mente voluit pœnas, quas ob

Hebr. 10. peccatum incurrit. Horrendum quippè eſt ait Paul. Hebræo. 10. Greg. incidere in manus Dei viuentis. & Gregorius. 9. Moral. ait; Horrenda modo ſit miſeris mors ſine morte, finis ſine fine, defectus ſine defectu, quia mors ſemper viuit, & finis ſemper incipit, & deficere defectus neſcit: mors perimit & non extinguit, dolor cruciat, ſed pauorem non fugit, flamma comburit, ſed tenebras non excutit. Hactenus Greg. Hic enim timor licet ſit ſeruilis, & initialis tamẽ ab eo gignitur timor filialis, ſicut cæra præcedit ſigillũ & ſeta introducit filum, vt docet Auguſt. Cui etiã timor mortis adiũgitur, quo electi etiã cõcuſsi ab errore reducũtur. Nã hac ratione

Gregor. docet Greg. 12. Mor. Deũ ordinaſſe ne nobis dies mortis innoteſceret, vt dũ ſemper ignoratur ſemper proximus eſſe credatur, & ideo

& ideo semper parati inueniamur. Nã pœnitentia post mortem impossibilis est: desinit enim tunc homo esse viator, pœnitentia autem prope mortem valde difficilis est, nam dolor corporis qui tunc fortissime præmit, totas occupat vires mentis, & cum homo vnicum habeat cor, non habet tunc locum pro culpa dolendi, nec tunc intelligere poterit an amore, vel timore ductus doleat. Vnde August. in quoddam sermone, quem refert Gratianus de Pœnit. distinct. 7. Iam nullus (ait) quem morbus vrget & pœna terret, ad veram vix venit satisfactionem, maximè cum filij quos illicite dilexerit sint præsentes, vxor, mundus, ad se vocẽt, multos solet serotina pœnitentia decipere. Hactenus Augustinus. Præcipuè cum tunc ad temporalia hæredes anhælent, nec vllus de salute eius animæ curet, clientuli, vxor, & qui eum diligunt ab eo timorem mortis excludant, nec credentes illum mori, nec volentes vt ei innotescat, ne tali horrore peius habeat, imo & id suadent medicis, vt verbis suis languorem alleuiet, ab eoque procul mortis suspicionem deterreant, atque ita miser absque pœnitentia decedit inciditque in manus Dei viuentis, sicut Eccle. 2. dicitur; Si pœnitentiam non egerimus incidemus in manus Dei, & non in manus hominum. Electi ergo, vt oues errant qui talibus adiuti meditationibus gemunt ac suspiria emittunt, quæ audiens verus pastor eas ad ouile reuocat: at reprobi & si aliquando per veram pœnitentiam ad Deum reuertantur, tamen non multum temporis in ea durant & tandem finaliter nec clamant, nec reducuntur, aliquando enim pudor reuelandi alteri fœda facinora, quæ commiserunt, eos à confessione deterret, & hic est primus armiger, quem diabolus contra eos mittit ne conuertantur. Vnde quidam sanctus vidit diabolum inter pœnitentes incedere erubescẽtiamque illis ingerere ne confiterentur, quem cum sanctus interrogaret, quid in illo loco sibi negotij esset? respondit, se restituere velle illis quod abstulit, quem irridens vir Dei ait ad eum; Tu ne vnquam pœnitentia ductus opus iustitiæ fecisti aliquando? quid nam reddis quod abstuleris? respondit diabolus; Verecundiam eis restituo ne confiteantur, quam eis abstuli cum ad peccatum inducerem. Lupus quidem ouem per guttur iugulat ac strangulat; & vulpis gallinam ne voces emittant & defendantur: sic diabolus peccatorum guttur pudore stringit ne voces confessionis emittant & liberentur. Vnde August. super Psal. Homo (ait) quid

August. Gratianus. Eccle. 2. Simile. August.

times confiteri? erubescis peccata tua? peccator sum, sicut & tu, homo sum humanũ à me nihil alienũ puto, confitere homo homini, homo peccator homini peccatori. Elige quod vis, si confessus lateas non confessus damnaberis, ad hoc Deus exigit confessionem vt liberet humilem, ad hoc damnat non confitentem, vt puniat superbum. Hæc Augustinus. Nam ideo dicitur. Iaco. 5.

Iaco. 5. Confitemini alterutrum peccata vestra, acsi diceret. (A otro tu, a otro hombre, y peccador como tu.) Alium æquitem, vel militem aduersus tales emittit diabolus, vt impediat confessionem, nempe torporem, vt procrastinando confessionem, eam timendo contemnat cras, vel in Quadragesima, vel in alio Iubilæo, & sic nunquam fit. Atque cum iam his ternis superiorem se cognoscit diabolus iam ex tunc tyrannidem super eum exercet, minimisque rebus eos deterret à bono. D. Ambros. in Exam. de opere sexti diei ait, quod elephas tam robustum, tantæque fortitudinis animal est, vt turrim armatis hominibus plenam sustinere posit super se; tantæque audaciæ, vt nec tormenta bellica nec militum testudinem paueat, at mirabiliter timet murem, taliterque ab eo deterretur, vt horrendos barritus emittens procul fugiat, sic reprobi fortissimi, ac robustissimi ad lucrum, ad bellum, ad mundi opera, maria transfretantes, nimios ac penè intollerabiles labores sustinentes; at ad minimum opus pœnitentiæ faciendum horrent, trement, pauent, nec vllo modo aggredi audent. De quibus Psalmo. 13. Illic tripidauerunt, vbi non erat timor. Hi etiam sunt veluti Pharaonis Magi, qui in tertio signo defecerunt, nec potuerunt educere ciniphes, sanguinem, ranasque fecerant at in re minima defecerunt, nec ciniphes facere potuerunt, sic isti qui magna aggrediuntur in minimo opere deficientes sunt, cum tamen Lucæ. 3. Dominus dixerit; Facite fructus dignos pœnitentiæ, vt Magdalena fecit. De qua D. Gregor. Homil. 33. ait, Quot habuit in se Maria oblectamenta tot de se inuenit holocausta, conuertit ad numerum virtutum, numerum criminum, vt totum seruiret Deo in pœnitentia, quidquid ex se Deum contempserat in culpa. Vincentius speculator scribit esse in mari maximum piscem, qui centipes dicitur à multitudine pedum. Iste piscis cum piscatoris hamum suis visceribus iam inhæsisse sentit, quadam naturali industria viscera cum hamo euomit atque iterum reassumit viscera atque hoc

Ambros. Elephas. Simile. Psal. 13. Exo. 8. Lucæ. 3. Gregor. Vincẽtius.

hoc modo mortem imminentem euadit. Hamus diaboli peccatum est, intra delectationem inuolutum, sicut hamus esca inuolutus iacet, quo hamo cum in peccato consentit capitur homo. Prouerbiorum. 9. Sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo comprehenduntur, sic capiuntur homines in tempore malo. Hamus iste viscera torquet, quando peccatum conscientiam mordet, ergo hamum cum visceribus, id est, peccatum cum circunstantijs per confessionem euome coram Deo, secundum illud Psal. 61. Effundite coram illo corda vestra, vt postea ipsum cor per pœnitentiam ablutum ac renouatum resumamus, & sic præsens mortis periculum effugiamus pristinamque recuperemus sanitatem. Nam vt dicitur Roman. 10. Ore confessio fit ad salutem. & 2. Corinth. Quæ secundum Deum tristitia est pœnitentiam in salutem stabilem operatur. Ecce ergo discrimen inter electos ac reprobos: illi sicut oues errant ac balantes & flentes se produnt, & sic inueniuntur à pastore, at reprobi obtumescunt ac tacent, nec ad caulas finaliter reducuntur. Clamet ergo electus ac dicat; Erraui sicut ouis, quæ perijt quære seruum tuum Domine. Quis enim peccatorem errantem reuocare poterit nisi tu qui pastor eius es? quis potest facere mundum de immundo conceptum semine, nonne tu, qui solus es? quis potest dimittere peccata nisi solus Deus? ego Deus qui deleo iniquitates vestras, solus ille peccata dimittere potest, contra quem commissa sunt, sed peccator contra Deum peccat, quippe qui legem eius transgreditur, ac præuaricatur. Vnde Dauid Psal. 50. Tibi soli peccaui, dicebat ad Deum, & tamen Vriam interfecerat, vxoremque eius fœdauerat, & tamen peccatum in solum Deum fecerat, qui talia facinora per legem suam vetauerat, solus ergo Deus peccata dimittit contra quem fiunt, vel ille qui ab eo accepit potestatem, quales sunt Ecclesiæ ministri, habẽtes curam animarum ac iurisdictionẽ super peccatores, qui vice summi sacerdotis Christi funguntur; ac in nomine, ac virtute eius absoluunt peccantes. Solus ergo Deus peccatores iustificat, secundum illud. Iob. 40. Si habes brachium sicut Deus, & simili voce tonas, circunda tibi decorem, & in sublime erigere, & esto gloriosus & speciosis induere vestibus. Per brachium potestas significatur, quæ in solo Deo est ad iustificandas animas, & simili voce tonas? Hoc est si tali præualent virtute verba tua, nam Deus solo sermone

Prouer. 9. Psal. 61. Rom. 10. 2. Cor. 7. Iob. 14. Math. 9. Isaiæ. 43. Psal. 50. Iob. 40.

 restaurat

restaurat vniuersa. Circunda tibi decorem, hoc est, pulchritudinem ac nitorem gratiæ, quem perdidisti, circunda tibi si potes, & in sublime erigere, & esto gloriosus. Hoc est, à peccato resurge in quo miserabiliter iacueras, & speciosis induere vestibus, nimirum
Lucæ. 15. reassume si potes stolam primam habitusque virtutum, quibus per peccatum exutus ac spoliatus fueras; Hoc si Deus es, potestatemque eius ac virtutem vocis eius habueris facere poteris alioquin minime id tibi possibile erit, cum solius Dei potentiæ hoc opus sit. Quia ergo errauerat homo per peccatum à veritateque desciuerat, opus fuit vt ab ipso Deo quæreretur, nec enim ipse homo se poterat in integrum restituere, nec ad locum in quo conditus fuerat remeare, ideo quippe dicitur errasse sicut ouis quæ perijt, quoniam ouis perdita per se non potest ad caulas reuerti nisi à pastore requiratur, sic nec homo post peccatum ad charitatem Ecclesiæ redire poterit, nisi à vero pastore Christo reuocetur.
Psal. 77. Vnde Psal. 77. dicitur; Cor autem eorum non erat rectum cum eo, nec fideles habiti sunt in testamento eius (ecce error) Ipse autem est misericors, & propitius fiet peccatis eorum, & abundauit, vt auerteret iram suam: recordatus est, quia caro sunt spiritus vadens, & non rediens. Ecce requisitio pastoris. Perdita ouis
Psal. 43. lupis & vrsis ac leonibus patet: sic peccator dæmonibus, Psal. 43.
Psal. 77. Dedisti nos tanquam oues escarum. & Psal. 77. Posuerunt morticina seruorum tuorum escas volatilibus cœli, carnes sanctorum tuorum bestijs terræ. Errabunda ouis, nec vi nec fuga à lupo se eripere valet, sic nec homo peccator diabolum effugere potest
Psal. 141. sine Deo. Psal. Perijt fuga à me, & non est qui requirat animam
Amos. 2. meam. Amos. 2. Peribit fuga à veloce & fortis non obtinebit virtutem suam & robustus non saluabit animam suam, & tenens arcum non stabit, & velox pedibus non saluabitur, & ascensor equi non saluabit animam suam, quibus omnibus in potentia peccatoris exprimitur ad euitanda pericula peccato-
Figura. rum per se. Require ergo tu æterne pastor errantem ouem; Ideo
Gen. 27. Christus Dominus pellibus Esau indutus est, atque baculum
Rom. 8. Crucis tullit, & in similitudinem carnis peccati apparuit, vt sal-
Ioan. 10. uum faceret quod perierat, & diceret; Ego sum pastor bonus: Hanc enim assumpsi similitudinē, hoc mihi officiū elegi, vt erran-
1. Tim. 1. tes oues ad magalia reducerem. Vnde Paul. 1. Tim. 1. Fidelis sermo & omni acceptione dignus; quoniam venit Iesus peccatores

 saluos

saluos facere, quorũ primus ego sum. Hæc stemmata tua bone Iesu, hæc circunscriptio quam prætefers rubeo ac sanguineo colore descripta, atque characteres sunt vulnera tua, papyrus mundissima caro tua, pœnæ claui, tabula super quam scribitur crux, vt fiducia hac concepta, atque timore sublato post te currant peccatores, dicatq; Lucas Euangelista tuus; Erant appropinquantes ad Iesum Publicani & peccatores, quo ausu? qua fiducia? qua id facitis facultate? quoniam venit Iesus peccatores saluos facere quorum primus ego sum dicet quilibet peccator, murmurẽt licet Pharisæi crudeles vocesq; aduersus Christum ac discipulos suos exaltent. Murmur excitatum est aduersus Moysem in populo illo propter vxorẽ eius Æthiopissam, hoc est quia duxerat nigram ex Æthiopia vxorem, eamque in delitijs habebat. Sic isti Christum Dominum detrectant eo quod peccatorum maculis tetros (de quibus Ierem. Thren. 4. dixerat; Denigrata est super carbones ignis facies eorum) secum iungit, & ad se trahit, atque manducat & bibit cum illis. Idque idem est acsi contra solem irascaris, quod per rimulas tecti ac parietum, & fenestræ, in triclinium tuum ingrediatur, atq; luce sua perfundat. Hæc enim natura eius est, lucere, subtilesq; ac tenues radios suos vbicunq; locũ inuenerit immittere: sic in Christũ, qui Sol iustitiæ est, & lux vera illuminans omnem hominem venientem in hunc mundum, murmurabant Pharisæi dicentes; Quare cum Publicanis & peccatoribus manducat magister vester? quia visitat peccatores, quæreris? medicus est, visitare debet infirmos, nunquid malè de medico loqueris, quia domos infirmorum intrat? ego peccator sum atque eger, fateor, agnosco Pharisęe cęce, dimitte medicũ, vt ad me ingrediatur, medicamina adhibeat, secet, vrat, amarè potet, tu si sanus tibi videris, propelle à te, mihi de fine illũ qui infirmus agnoscor. Quare Dominus cap. illo. 15. Lucæ tribus similitudinibus eorum malitiam confundit, ostendẽs, hoc esse Dei proprium munus peccatores quærere atque saluare. Nam si sociatur eis; vt saluet, sanet, ad melioremque frugem cõuertat facit. Prima parabola est illa de pastore qui centum oues habebat, & aberrauit à caulis vna, relictisque nonaginta nouem in deserto, per saxa per valles perque fastigiosa loca, sibillis ac vocibus eam quæsiuit ac inuenit, inuentam super humeros posuit, atq; ad caulas reduxit gestiens ac exultans, perque magalia pergens omnes vicinos pastores inuitauit ad gaudiũ, dicens; Congratulamini

Lucæ. 15.
Figura.
Num. 12.
Thren. 4.
Simile.
Malach. 4.
Ioan. 1.
Lucæ. 15.
Simile.

mihi,quia inueni ouem quàm perdideram. Secũda similitudo est de muliere quæ habens decem dragmas, atque vna deperdita,lucerna accensa,euertit domum donec inueniat,& postquam inuenit vicinas congregat, vt choros ducant, ac congaudeant secum quia inuenit dragmam quàm perdiderat. Tertia parabola est de filio illo Prodigo,qui totam consumpserat substantiam, atque ad patrem reuersus,cum amore ac honore susceptus est, chorumque adduxit ac simphoniam,& occidit illi vitulum saginatũ.In quibus,tres,peccatorum classes designari intelligas, in prima sunt illi qui ex passione aliqua aut occasione repente oblata peccato consentiunt,& hi per ouem significantur quæ debile, animal est, sic isti ex fragilitate naturæ peccãt, quale fuit peccatum Dauid cum
2.Reg.11. Bersabeæ, & ideo modo dicit se errasse sicut ouis quæ perierat, in secunda classe illi ponuntur,qui ignauia ac negligentia sua Deum amittunt spiritualiumque gratiarum iacturam faciũt, quibus magna diligentia opus est, vt amissa restaurent,& hi adbumbrantur in muliere illa quæ socordia sua perdiderat dragmã. At tertij ordinis illi erunt, qui ex certa malitia, atque consilio à Deo recedunt, paternamque hæreditatem in peccatis perdunt,sicut filius ille consulto & ex certa malitia paternam substantiam petijt, atque in regionem longinquam luxuriose cõsumpsit, quibus magna patris offensi misericordia opus est. At primus solet esse casus iustorum, de quo in præsenti carmine loquimur, licet etiam de toto genere
Roma.5. humano intelligi poterit, qui in primo parente errauit, nam omnes in Adam peccauerunt. Et Psalm. 57. Errauerunt ab vtero, at-
Psalm. 57. que propter nos homines & propter nostram salutem, filius Dei descendit de cælo pellibus carnis nostræ indutus, relictis angelis quia ipsi non indigebant hac cura,sicuti cum ægrotat seruus il-
Simile. li gallinam paras,cum filio non nisi grossiores tribuas cibos, quoniã filius sanus ac robustus est, nec illis eget quibus seruus qui de-
Hebr.2. bilis ac infirmus extat. Vnde Paul. Hebr.2. Nusquam angelos apprehendit,sed semen Abrahæ apprehẽdit. Hanc ouem sibillis prędicationis per vicos Galileæ per montes, per tribulos per spinas, per clauos,tribus requisiuit annis,& tandem inuenit in cruce, nec inuentã percussit baculo,sed super humeros suos eam posuit cum crucem super humeros portauit,atq; eos reclinauit ad illam, secũ-
Isaie.53. dũ illud Isaiæ.53. Omnes nos quasi oues errauimus vnusquisque in viam suam declinauit & posuit super eum iniquitates omnium nostrum,

nostrum, vt sic iam non solum lupum non timeat verũ in humeris Dei sublevata irrideat ac sibillet, antea lupum auribus tenebat (Veya las orejas al lobo) nunc ipsum lupum deterret ac fugat. Vnde Iob. Pone me iuxta te & cuiusvis manus pugnet cõtra me, iam nũc video quod Dauid Psal. 36. dixerat; Vidi impium super exaltatum & eleuatum super Cedros Libani, cum super humeros Dei illum equitantem videam. Sub pedibus tuis, ô bone Iesu deberet esse peccator, vt tu calcares ac opprimeres, eũ cum tibi pater promiserit inimicos tuos sub pedibus tuis daturum. Cur ergo inuerso ordine super humeros tuos peccator euectus est? Audite nũquam ne legistis in poetarũ fabulis, quod gigãtes illi ab initio deturbare Iouem à cælo satagebant montes superponendo montibus, & tamẽ radijs igneis eos profligauit Iouis, & vnũ ex illis qui Athlas dicebatur in pœnitentiã criminis imposuit, vt cælũ super humeros suos sustineret? Sic homo sub cuius pedibus omnia subdiderat Deus superbia elatus voluit esse sicut Deus, ac ideo in pœnã criminis ordinẽ inuertit Deus ac fecit, vt mũdus qui antea sub pedibus eius erat iam sit super humeros ac caput eius, posuit super eos orbẽ tot curẽ, strepitus, miseriæ distendunt ac diuexãt miseros mortales, vt orbem videatur quisq; super se ferre. Christus Dñs venit in mundũ reparare damna per peccatum contracta, & ideo peccatorũ curas super se sustulit illisq; supposuit humeros, cum peccata nostra super se tulit, crucẽq; ac pœnas superposuit sibi, vt se oneraret peccatoresq; subleuaret & clamaret, dicẽs; Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos, ego portabo iniquitates ac peccata vestra, ad vbera portabimini & super genua blãdietur vobis. Isaiæ. 66. Vt eiusdẽ vaticiniũ adimpleatur quo dixerat ca. 40. Sicut pastor gregẽ suũ pascet, in brachio suo cõgregabit agnos & in sinu suo leuabit, fœtas ipse portabit, hoc est dicere omniũ super se curas sustulit, pusilli & magni, virorũ & mulierũ, quoniam pusillũ & magnũ ipse fecit, & çqualis est illi cura de omnibus. Cũq; ad caulas reduxisset ouem magaliũ pastores ad gaudiũ vocat dicẽs Cõgregatulamini mihi &c. solus quçsiuit oues, solus portauit crucẽ, nam Simon Cirynеus coactus adiuuauit eũ, solus torcular calcauit, nec de gẽtibus erat vir secũ, & tñ ad gaudiũ oẽs inuitat. Hæc (ô viri Chriani) summi Dei bonitas, ac cõditio est, vt sibi labores nobis autẽ bona eligat; Veluti Sãson, qui solus luctauit cũ leone ac inter fecit, at fauũ mellis parẽtibus, & alijs gustãdũ dedit.

Sic Chri-

Marginal notes: Iob. 17. — Psalm. 36. — Psal. 109. — 1. Reg. 2. — Matth. 11. — Isaiæ. 66. — Isaiæ. 40. — Matth. 27. — Isaiæ. 63. — Iudic. 14. — Figura.

Sic Christus Dominus solus cũ morte pugnauit, dulcissimo autẽ fructus, qui ex ea consequuti sunt, nobis etiam impartiri dignatus est. Pronior est enim semper ad miserẽdum. Dionysius ad Demophilum scribit, quod erat quidam discipulus Diui Pauli nomine Carpus qui Cretæ eum hospitio receperat, hic tanta sanctitate pollebat, vt nunquam sacra faceret, quin priùs aliquam reuelationem acciperet, hic quendam peccatorem ad Deum cõuertit, quẽ alter auertit postea à via bona, tantaq; ira aduersus ambos accensus est vt quotidie deprecaretur Deum, vt eos perderet atq; damnaret, cumque hac bili succensus quadam nocte cubitum iret, atque media nocte ad dicendas matutinas surgeret, vt in more habebat, atque turbatus præ ira absque attentione recitaret, Deum deprecans, vt subita raperentur morte atque in tartaro detruderentur homines illi, subito vidit cælos apertos, summaq; luce circunfusam terram atque aerem, atque Dominum Iesum Christum in throno sedentem angelicis spiritibus constipatum, cumque oculos inclinaret subter, os infernorum apertum vidit, & summa profunditate hiatum patentem ad cuius os duos illos viros intuitus est summo timore correptos, quos serpentes cingebant ac nitebantur illos in abyssum illum iactare, alios etiam homines vidit, qui eos impellebant in foueam, quod summo gaudio intuebatur Carpus, imò & ipse laborabat manibus suis eos etiam in barathrũ pręcipitare, in tantumque animum ad hoc impullerat, vt oblitus claritatis quam viderat, oculos ad eam nec conuerteret, at cum semel eleuaret oculos vidit Dominum Iesum, compassione motum erga illos atque à throno descendere, vt illos à tanto periculo eriperet, adiuuantibusque angelis ille suis manibus ab inferni faucibus liberauit eos, conuersusque ad Carpum, qui adhuc extentam manũ aduersum illos viros habebat dixit illi, me percute Carpe, me propelle, in me irascere, paratus sum iterum hæc perferre, si ad salutem hominum necessarium sit, & hoc mihi gaudium erit dum modo perire homines non patiar. Vide quæ pietatis erga nos viscera pandat, erat vita nostra inferno appropinquans, atque dæmones in eum nos propellere laborabant, & tunc aperti, atque dirupti sunt cæli, & descendit filius Dei, & fecit potentiam in brachio suo extento ad saluandum nos, seque percuti atque occidi passus est vt hominem perditum recuperaret ad gloriam. Hæc Diuus Dionysius scribit Demophilo, qui in sacerdotem quẽdã peccatorem,

Dionysius.

Lucæ. 1.

catorem, qui ab eo pœnitētiam poscebat, pilum iactauerat. Dicat ergo summa cū fiducia iustus post casum suum; Erraui Domine sicut ouis quæ perijt quære seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus. Non enim ex toto perit, qui suum agnoscit errorem, quere ergo seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus, vbi Ambr. ait; Veni Domine Iesu quære seruum tuum, quęre lassam ouem tuam, veni pastor quære sicut ouem Ioseph. Errauit ouis tua dum tu moraris in montibus, dimitte nonaginta nouem oues tuas, & veni vnam ouem quærere quæ errauit. Veni sine canibus, veni sine malis operarijs, veni sine mercenario, qui per ianuam introire non nouit, veni sine adiutore sine nuntio, iam dudum te expecto venturum; Scio enim te venturum, quia mandata tua nō sum oblitus, veni non cum virga, sed cum charitate spiritusq; mansuetudine, noli dubitare relinquere in montibus nonaginta nouem oues tuas, quia in montibus constitutas lupi rapaces incursare non possunt. In paradiso semel nocuit serpens amisit ibi escam postquàm Adam inde depulsus est, illic iam nocere non poterit, ad me veni quē luporum grauis impugnat incursus, ad me veni quem eiectum de paradiso serpentis diu vlceris venena pertentant, qui erraui è gregibus tuis illis superioribus, nam & me ibidem collocaueras, sed ab ouilibus tuis lupus nocturnus me auertit, quære me quia te requiro, suscipe me, porta me, potes inuenire quem tu requiris, dignare suscipere quem inueneris, imponere humeris quem susceperis, non est pium onus fastidio tibi, non tibi oneri est vectura iustitiæ. Veni ergo Domine, quia & si erraui mādata tua non sum oblitus, spem medicinæ reseruo, veni Domine, quia erraticam solus es reuocare qui possis, & quos reliqueris non iustificabis, & ipsi enim peccatoris redditu congratulabuntur: veni vt facias salutem in terris, in cælo gaudium, veni ergo, & quære ouem tuam, iam non per seruulos, non per mercenarios, sed per te metipsum. Suscipe in carne quæ in Adam lapsa est, suscipe non ex Sara, sed ex Maria, vt incorrupta sit mater & virgo, porta me in cruce quæ errantibus salutaris est, in qua sola est requies fatigatis, in qua sola viuunt quicunque moriuntur, erraui sicut ouis quę perierat require seruum tuum Domine. ¶Et ego id etiam in calce operis dicere possum, potui enim in dictis errasse, tamen vt ouis non vt lupus, ex ignorantia aut inaduertentia quæ homini contingere solent, non consulto aut ex certa malitia, quoniam Dei miseri-

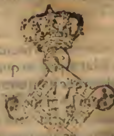
Ambros.

misericordia ouis sum in Ecclesiæ ouili, sub eius orthodoxa fide viuẽs, qua propter omnia sanctissimæ eius correctioni submitto, lectoremq́; obsecro, vt inscitiæ meæ parcat, boniq; consulat hunc laborem me in Sacro sanctæ matris Ecclesiæ obsequium insumpsisse, vt & minutum vnum cum vidua illa Euangelij in eius thesauros offeram, alij lucidiora, maiora, pretiosioraq́; dona offerre possunt, ego ex paupertate mea ingenijq́ue paruitate, quæ potui obtuli Christianis Christianus, religiosis religiosus, obsequi atque seruire cupiens, eo pectore quo offero suscipiatur. Spero enim me fideli corde Dei misericordia has lucubratiunculas dictasse, atque cum in cultum Christi me dicatũ fatear, omnia in ipsius gloriam vt cedãt exopto. Nec enim me ipsum in hoc opusculo prædicare studeo, sed Christum Dominum, ac redemptorem meum Iesum, atque, vt verbis Diui Hieronymi extremam addam lineam huic operi errabũdam me ouem fateor, reportari pastoris humeris deprecor, vt nunc angelis de mea inuentiõne gaudia tribuantur, Dominus autem non est missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel, quem supplices deprecamur, vt iudiciorum eius factores, mandatorum custodes, testimoniorumq́ue scrutatores effecti, reperta perdita oue industria benigni pastoris, restituta Ecclesiastico ouili, sacris eius humeris reportata, Sanctorum angelorum mereamur consortijs gloriari, ipsi gloria cum æterno Patre & Spiritu sancto in cuncta secula seculorum. Amen.

Lucæ. 11.

Hierony.

F I N I S.

INDEX LOCORVM SACRÆ SCRIPTVRÆ, quæ in hoc opere continentur.

Testimonia quæ ex professo explicantur: hac nota * cognosces.

EX GENESI.

Ex Exodo.

Ex Numeris.

Ex Deuteronomio.

Ex Psalmis.

93.Si

Pone

Ex Ieremia.

FINIS.

INDEX PRAECIPVARVM HVIVS operis Sententiarum.

In quo numerus designat Paginam.

Auarus

Cor

Deus

Homo

Inter-

Iustos

L

Pecca-

Præ-

Spes

T

FINIS.

Errata ſic corrigito.

Pagina.8.delectum lege dilectum.p.10.prope.l. propter pag. 11.commēdationis.l. commendationem. ibid. euangelium.l. euangelicus.pag.12.ſcene.l.ſcoenæ.pag.15.ſignū.l.lignum.p.17. conuiuere.l.connibere.pag.23.ſic currite.l.ſic currite vt. pag. 26. in illis.l.illa.pag.27.Ioan.15.l. Ioan.5.p.37.minimus.l. nimius. pag.39.ſuper collocatis.l.ſuper capita collocatis. pag.45.iuſſum ſit.l.iuſtum ſit.pag.49.damnatum.l.mandatū.pag.57.eum eis.l. cum eis. ibid. cermine.l.certamine.pag.77.in vaſibus.l.in vaſis. pag.78.ſcrire.l.ſcire.pag.79.quomodo.l.quoniam.pag.80.vaſibus.l.vaſis.pag.81.exararent.l.exerarent.pag.83.ſuaue.l.ſuauia. pag.98.opera eius.l.operatiuus.pag.160.de eo.l.de eis.pag.166. poſsibilis.l. poſsibilem. pag. 207. oſtenſionem.l.extenſionem. pag.112.cordis charitate.l.claritate.pag.214.ſteterunt.l.terunt. pag.220.perpetuentur.l.perpetrentur.pag.336. qui impingdi.l. qui pingendi.pag.260.vindicet.l.vendicet.pag.273.circunſcripſit.l.circunſepſit.pag.289.ſocietas.l.ſacietas.pag.296.pernicioſiſsimi.l.pernicisſimi.pagina.355.quantum eſt.l.quartum eſt. pag.393.iam illum.l.iam illam.pag.367.petitio.l.petitionem. pag.377.mendaciū.l.mendacia.pag.387.erubeſcat.l.erubeſcant. pag.389.continuatio.l.concinnatio.ibid. ordinauit ſapientiam.l. ſapientia.pag.428.infirmati.l.infirmitati. pag.432.ſtatutis temporis.l.temporibus.pag.426.ſemetipſum.l.temetipſum.ibid.carnem brachij ſui vocabit.l.vorabit.ibid.peccatum.l.primum.ibid. ſerpit.l.ſerpſit.pag.465.perciperet.l.perciperent.pag.487.qui ab ea.l.qui ea.pag.489.de manibus.l.dæmonibus.pag.493.in inſeruum.l.in infernum.pag.504.amorte tuo.l.amore tuo.pag.517. ſententia.l.ſcriptura.pag.524.addendus.l.addens.pag.527.in hominis.l.in homine.pag.525.à ſe.l.ad ſe.pag.528.diuites furi.l. fieri.ibid.acedia.l.accidia.pag.530.in monte.l.in mēte.pag.535. momentis.l.monentis.pag.542.timebit.l.timebis.pag.557.anima mea.l.animam meam.pagina.550.omnia infinita.l.infinite. pag.572.vbicūque.l.præueni immaturitate.l.in maturitate.pag. 625.in virtutis viſu.l.vſu.pag.627.ferant.l.fuerant.pagina.649. ardatiſsime.l. ardentiſsime. ibid. appellabatur.l.appellatur.pag. 600.ne in aliquibus.l.ſe in aliquibus.pag.ternis.l.technis.

SALMANTICÆ

Excudebat apud Sanctum Stephanum Antonius Renaut. 1584.

